DAVID AND SYLVIA STEINER YIZKOR BOOK COLLECTION

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 14026

Suplacu de Barcău Memorial Book

ʾOlami

THE NEW YORK PUBLIC LIBRARY – NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
YIZKOR BOOK PROJECT

NEW YORK, NEW YORK AND AMHERST, MASSACHUSETTS

MAJOR FUNDING FOR THE
YIZKOR BOOK PROJECT WAS PROVIDED BY:
Harry and Lillian Freedman Fund
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
David and Barbara Margulies
The Nash Family Foundation
Harris Rosen
David and Sylvia Steiner
Ruth Taubman

Original publication data

AUTHOR	Ayalon, Aharon Tsevi.
TITLE	'Olami : sefer zikaron li-ḳehilat Seplaḳ u-gelil Margaretin : le-ḳorot mishpeḥot Vainberger, Feldman, Vais, 'Engel, Rozenberg, Rapaport, Fraiman, Flinṭ, Mikhelzon / Aharon Tsevi Ayalon (Vainberger).
IMPRINT	880-03 Bene Beraḳ : Zikaron - Mif'al le-hantsahat Yahadut Hungaryah, [758 i.e. 1998]
DESCRIPT	10, 510 p. : ill., ports., maps, geneal. tables ; 25 cm.
SUBJECT	Jews -- Romania -- Suplacu de Barcău. Suplacu de Barcău (Romania) -- Ethnic relations. Holocaust, Jewish (1939-1945) --Romania -- Suplacu de Barcău.

THIS BOOK MEETS A.N.S.I. STANDARDS FOR
PAPER PERMANENCE AND LIBRARY BINDING

PRINTED IN THE U.S.A.

אהרן צבי
אילון (וייגברגר)

עולמי

ספר זכרון לקהלת סעפלאק וגליל מארגרטין

לקורות משפחות
וייגברגר, פלדמן, וייס
ענגל, רוזנברג,
רפפורט, פריימן
פלינט, מיכלזון

זכרון - מפעל להנצחת יהדות הונגריה

מכון לחקר כתבי יד - קורות אישים וקהלות

הונגריה, סלובקיה, בורגנלאנד, קרפטרוס

טרנסילבניה, מרמרוש ובאטשקה

בית ׳חוג חתם סופר׳ שכון ה׳ - רח׳ בית יוסף 11

ת.ד. 307 בני ברק טל׳ 03-6189194 פקס 03-5783514

PRINTED IN ISRAEL

חלק ראשון ספר זכרון לקהלת סעפלאק וגליל מארגרטין

חלק שני תולדות בית אבי - המהריא"ץ ממארגרטין עד המהר"ל מפראג ולמעלה בקודש עד דוד מלך ישראל

חלק שלישי תולדות בית אמי - רבי שאול ענגעל מקאלוב, רבי מרדכי רוזנברג מטערצאל, רבי בנימין ראפפורט-קאמאדער ולמעלה בקודש בעל "מנחה בלולה", רבי בנימין פריימן

חלק רביעי תולדות בית חמי - משפחות פלינט מפיאסצנה, הצדיק רבי מרדכי מקאלושין ולמעלה בקודש עד בעל התוספות יו"ט, ב"ח והרמ"א

בשער עולמי

אלה תולדות נח נח וגו' את האלהים התהלך נח, ג"פ נח בפסוק למה, זה אחד משלשה אישים שראו שלשה עולמות, נח דניאל ואיוב, נח ראה עולם בישובו וראהו בחרבנו, וחזר וראהו בישובו שנית, דניאל ראה בנין בית ראשון וראהו חרב וחזר וראהו בנוי בבנין בית שני, איוב ראה בנין ביתו וחורבנו, וחזר וראהו בישובו. (מדרש תנחומא פרשת נח ה')

אני הגבר אשר ראיתי שלשה עולמות, - עולם בית אבא עולם שכולו תורה ועבודת ה'. - עולם היסורים והחורבן האיום, המבול שהציף והטביע בנהרי דם את העולם שלפניו, - והעולם השלישי שנבנה על חורבות העולמות שלפניו, עולם שיושב מחדש על ידי שרידי החרב אחד מעיר ושנים ממשפחה, הפליטה אשר בהר ציון, כדברי הנביא עובדיה, שבהם נפרד ממני אבי מורי הי"ד בטרם כניסתו לכבשן האש.

על בשרי חויתי, עומק משמעותה ומהותה של 'ראית שלשה עולמות'. ומסלול חיי לימדני היטיב את עומק כוונת המדרש, שנכתב שמו של נח שלשה פעמים בפסוק, מכיון שראה שלשה עולמות. הפסוק מלמדנו כי לכל עולם ישנו 'נח' משלו, כי לא הרי נח שלפני המבול כנח שבעת המבול, ולא הרי שניהם כנח שאחר המבול. ומכיון שזיכני הבורא להיות בין אלו שפלטו מן המבול, ראיתי לעצמי חובה קדושה להודיע לדור הצעיר אשר לא חזה בכל אלו, למען ידעו מעט מן המעט מקורותיו ופעליו של העולם הקודם, 'עולמי'.

אולם כמאמר החכם 'מה שהלב חושק הזמן עושק', במשך כל שנות עבודתי בהיותי עמוס בטרדות הזמן נבצר ממני לבצע את מחשבתי, ורק עתה עם יציאתי לגימלאות התאפשר לי למלאות את חובתי, ופתחתי את ספר הזכרונות והעליתיו על הכתב בספר זה אשר אני נותן לפניכם היום.

בחלקו הראשון של הספר בחרתי כמובן לתאר את העיירה סעפלאק, שהיותה את עיקרו של 'עולמי' הראשון. שרטטתי כפי יכולתי את תולדות המקום ויושביו, כשהחלק הבולט הוא תולדותיו של אבי מורי הי"ד רב הקהילה ומנהיגה, אמי מורתי הרבנית הי"ד וצאצאיהם. כמו כן שיחזרתי את ארבעים וארבעה הכפרים שהיוו את גליל מארגרטין, והעליתי את זכרונם ופעליהם של היהודים התמימים והיקרים שחיו בהם, כולם בני קהילת אבא שנהנו מתורתו והנהגתו, ומילאו את 'עולמי', היו ואינם.

החלק השני עוסק בתולדות אבות משפחת אבי, הלא הם, אביו הגאון רבי שמואל זלמן וויינברגר זצ"ל אב"ד מארגרטין [כולל חותנו רבי משה שלמה ווייס זצ"ל מראקוביץ וצאצאיו], זקנו הגאון המפורסם המהריא"ץ זצ"ל תלמידו של

החת"ס, ורבה הידוע של מארגרטין, [כולל אחיו הגאון רבי פנחס ויינברגר זצ"ל אב"ד ניגרעשט וצאצאיו, וחותנו רבי יעקב בער פלדמן זצ"ל מפעטרא וצאצאיו], ולמעלה בקודש יחוסם עד המהר"ל מפראג, דור דור עד דוד מלך ישראל.

החלק השלישי מכיל את תולדות משפחת אביה של אמי מורתי, ה"ה רבי בנימין פריימן זצ"ל, וסבו רבי בנימין ראפפורט - קאמאדער, ואבותיו דור אחר דור עד בעל 'מנחה בלולה'. ומשפחת אמה של אמי מורתי, הגאון רבי מרדכי רוזנברג זצ"ל מטערצאל, ולמעלה בקודש הגה"ק רבי שאול ענגעל זצ"ל מקאלוב.

בחלקו הרביעי של הספר הגעתי ליסודותיו של 'עולמי' השלישי, והעליתי את תולדות בית חמי, ה"ה רבי ליפא פלינט ז"ל, ובני משפחת פלינט בפיאסצנה, הצדיק רבי מרדכי מקלאשין ולמעלה בקודש עד בעל תוס' יו"ט הב"ח והרמ"א.

כאמור רואה אני חשיבות מרובה להעלות למזכרת בפני הדורות הבאים את 'עולמי' שהיה ונחרב, ועל כן השקעתי עמל רב ויגיעה באיסוף החומר וכתיבתו. השתמשתי בראש ובראשונה בזכרונותי ובדברים שנמסרו במשפחה, כשאני משתדל להעלות את האישים כפי אשר הכרתים וחקקתים בזכרוני, ולפי החומר שמצאתי אודותיהם בכתובים, כמובן שהשתמשתי בספרי תולדות וזכרון לקהילות השונות, ובמיוחד נעזרתי בספר הזכרון החשוב על עיר מולדתי מארגרטין שערך ידידי היקר ר' אלעזר הלוי קליינמן מנתניה, וכן פרסומים נוספים שהדפיס הנ"ל, וכן מהקדמת ש"ב פרופ' יעקב אליהו אפרתי מפתח תקוה לספר אביו 'שמן למנחה'.

כתוצאה מצורת יצירת הספר והתהוותו מרישומים וזכרונות שהועלו על הכתב בכל שעה אפשרית וניצול שעות פנאי, בשילוב קטעים ממקורות שונים, עד לאריגתם ליריעה אחת של 'עולמי', לא הצלחתי לשמור על אחידות בסגנון הספר, ובפרט בכיתוב שמות הערים והמקומות, ועם הקוראים הסליחה.

מכיון שהספר נכתב לפי התרשמותי וידיעותי, ברור על כן כי רישומים אלו אינם משקפים את גדלותם האמיתית של האישים הנזכרים, אלא את בבואתם כפי שהצטיירה בעיני. ואשמח מאוד אם יואילו ידידיי להעשיר את הספר ולמלאות את החסר על פי ידיעותיהם, על ידי משלוח תיקונים הוספות והשלמות ל'עולמי'.

'עולמי' נכתב תוך כדי מחקר ועיון בספריות ציבוריות ופרטיות בארץ ובחו"ל, וכמובן שלא היה יכול להכתב לולי מסירותה ועזרתה של רעייתי היקרה מרת רחל תחי', ושל ידידיי היקרים שעזרוני בגשם וברוח, נמנעתי לפורטם כאן כי רבים הם, ובפרט מכיון שרובם הוזכרו בפרקי המשפחה שבספר. ואחרון אחרון חביב 'מכון זכרון - להנצחת יהדות הונגריה' בבני ברק, והעומד בראשו ש"ב הרב משה אלכסנדר זושא קינסטליכער שמחקריו העשירו את הספר, ונטל על עצמו את כל הטרחה של עריכת וההדרת הספר בהידור רב, לכולם נתונה בזאת תודתי והערכתי.

ירושלים, תמוז תשנ"ח

אהרן צבי אילון (ויינברגר)

תוכן הפרקים

חלק ראשון - קהלת סעפלאק וגליל מארגרטין

חלק שני - משפחת ויינברגר המסועפת

פרק ראשון - רבי משה ויינברגר רב״ד שויסבורג עד מהר״ל מפראג

פרק שני - ה׳מהריא״ץ׳ וביתו

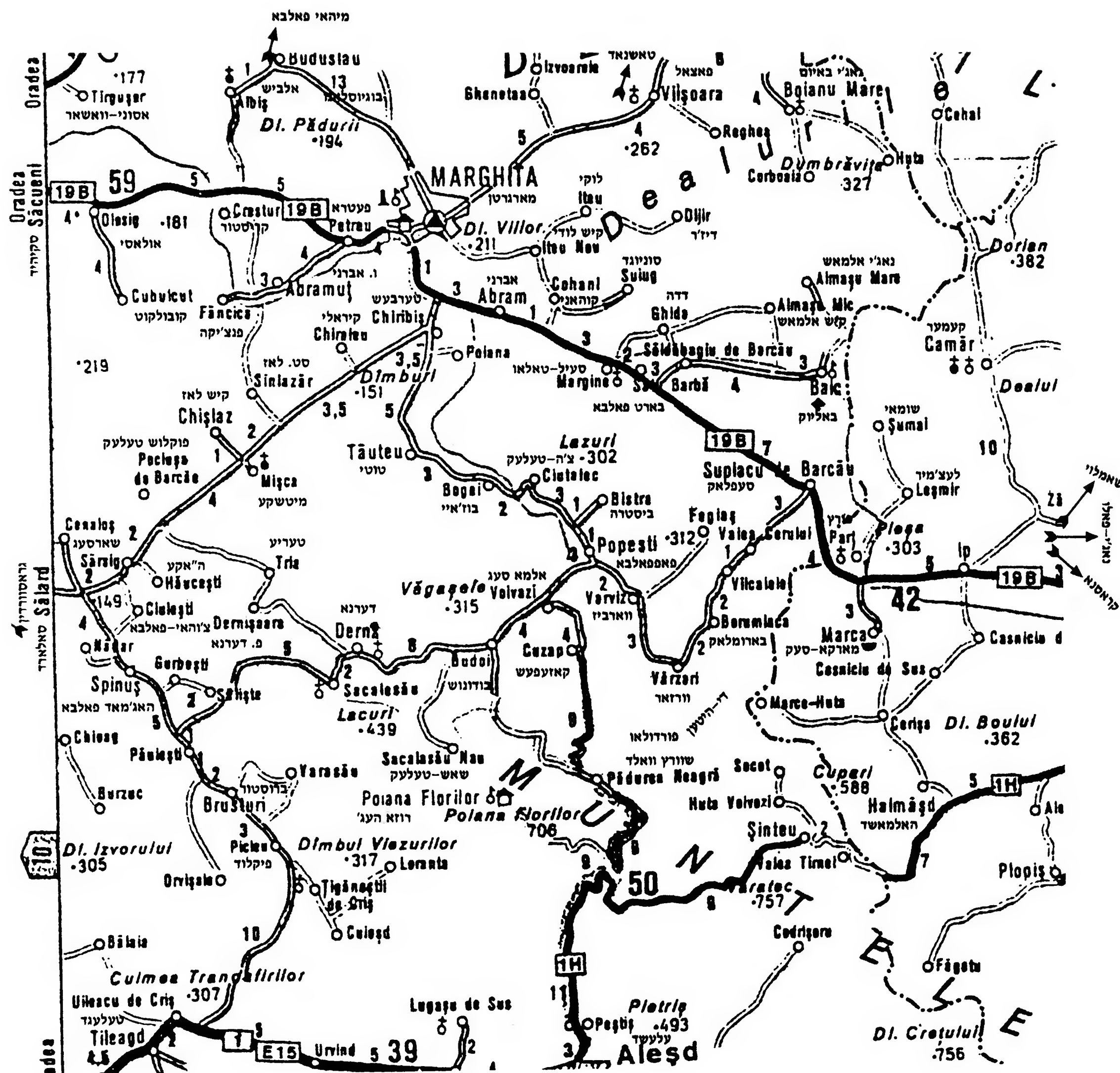
פרק שלישי - רבי שמואל זלמן ויינברגר אב״ד מארגרטין וביתו

חלק שלישי - משפחות ענגעל, רוזנברג

חלק רביעי - משפחת פלינט

חלק ראשון

קהלת סעפלאק
וגליל מארגרטין

Oradea
Săcueni
Sălard
Budusłau
Albiş
Tîrguşor
Dl. Pădurii
·194
·177
MARGHITA
Izvoarele
Ghenetea
Vilşoara
Reghea
Boianu Mare
Cehal
Huta
Dumbrăvita
·327
Corboaia
Dorian
·382
Itau
Dijir
Dl. Villor
·211
Itau Nou
Cohani
Suiug
Petrau
Olosig
·181
Crestur
Cubulcut
Abramuţ
Fâncica
Chiribiş
Abram
Chiraleu
Poiana
Almaşu Mare
Almaşu Mic
Ghida
Sâldăbagiu de Barcău
Marginea
Barbă
Balc
Camăr
Dealul
·219
Sinlazăr
Dîmbul
·151
Chişlaz
Pocluşa de Barcău
Mişca
Tăuteu
Lazuri
·302
Ciutelec
Bogei
Bistra
Popeşti
Suplacu de Barcău
Şumal
Leşmir
Fegiaş
·312
Valea Cerului
Plesa
·303
Ip
Cenaloş
Sârsig
Hăucești
Tria
Vâgaşele
·315
Voivozi
Varviz
Vilcelele
Borumlaca
Marca
Cosniciu de Sus
Ciuleşti
Derna
Dernişoara
Nădar
Gerbeşti
Spinuş
Sacalasău
Budoi
Cuzap
Vărzari
Marca-Huta
Cerişa
Dl. Boului
·362
Chiozg
Păuleşti
Lacuri
·439
Sacalasău Nou
Varasău
Pădurea Neagră
Secot
Cuperi
·588
Huta Voivozi
Halmăşd
Burzuc
Brusturi
Poiana Florilor
·706
Şinteu
Valea Timei
Plopiş
Dl. Izvorului
·305
Picleu
Dîmbul Viezurilor
·317
Lorauta
Tigănești de Criş
Orvişele
Culesd
Varatec
·757
Cedrișoru
Făgetu
Bălaia
Culmea Trandafirilor
·307
Uileacu de Criş
Tileagd
Lugaşu de Sus
Urvind
Pietris
·493
Peştiş
Aleşd
Dl. Cretului
·756
MUNTELE
Deal
19B
42
1H
E15
59
39
50
מיהאי פאלבא

פרק ראשון

סעפלאק

BERETTYÓ - SZÉPLAK - SUPLACUL DE BARCAU

א. תיאור כללי:

בגבול המחוזות ביהאר *BIHAR* - סילאג׳ *SZILÁGY* צפונית מערבית לאורך הכביש שבין מרגרעטן *MARGITTA* לשימלויא *SOMLYÓ*, נמצא עמק עשיר במינרלים, פחם ונפט בעומק האדמה. אדמת העמק היא חקלאית, דשנה, ונהר הברטיו *BERETTYO* חוצה אותו ומשקה את שדותיו הפוריים. במרכזו שוכן הכפר סעפלאק. ליד כל בית גינה קטנה בה גדלים פרחים פירות וירקות. הכפר מחולק לשכונות המאוכלסות על ידי קבוצות אתניות שונות: בכניסה לכפר, בואך ממרגרעטן שכונת רוז׳אש - *ROZSÁS*, המאוכלסת צוענים. משם, במעלה הגבעה, לצד ימין נמצא בית העלמין היהודי. הכביש ממשיך לכוון שכונת זוגו *ZUGÓ* שבה אוכלוסיה מעורבת, הונגרים וסלובקים. בצד שמאל נמצאת הכנסיה הרומנית קטולית, ועל ידה משתרע שטח השוק המרכזי.

במרכז הכפר צומת בית המועצה המקומית, ומשם מתפצל הכפר לשלשה רחובותיו המרכזיים: האחד מהשוק ועד למועצה המקומית. והשני מבית המועצה המקומית ועד לתחנת הרכבת וטחנת הקמח האזורית הגדולה הנג׳ה *HENGYE*. באמצע הרחוב ככר שם עמד לתפארת בית הכנסת, ומאחוריו דירת השוחט, (שנהרסו ונמחקו מעל פני האדמה, מבלי להציב אפילו טבלת זכרון). מצד ימין של הככר הכנסיה הבפטיסטית, ובסמטה מצד שמאל הכנסיה הרפורמית ובהמשך מורד הסמטה היה בנין "המקווה".

הרחוב השלישי - מבית המועצה לכיוון מחוז סילאג׳. לקראת סוף הרחוב בצד ימין שכונה גדולה המאוכלסת רומנים, ובהמשכו עובר נהר הברטיו, שעל שפתו היתה גרה משפחת הירש, שהקימה שם מפעל לעבוד עורות (בורסקאות). משם עולה הכביש ומטפס למחוז סילאג׳. שלשת הרחובות האלה והסמטאות המסתעפות מהם הוו בעצם את מרכז הכפר. שם היתה גרה האוכלוסיה המבוססת מבחינה כלכלית, ולאורכם היו פזורות החנויות שרובן היו בבעלות יהודית, וצמודות להן היו דירות היהודים.

רוב רובם של הבתים היו בני קומה אחת, ולהם חצרות מרווחות, ולידן גינות הנטועות עצי פרי, ירקות ופרחים. ובצדן האחורי השתרעו השדות. ברוב החצרות היו בארות מים טובים לשתיה. חדרי השירותים היו בחצרות. מערכת ביוב מרכזית כלל לא היתה קיימת בכפר.

ב. האוכלוסיה:

האוכלוסיה היתה מורכבת מהונגרים, רומנים, צוענים, סלובקים ויהודים. השפה המדוברת היתה בעיקר השפה ההונגרית (פרט לשכונה הרומנית).

בשנת תרע״ט (1919), בהתאם לחוזה טריאנון, נותקה טרנסילבניה מהונגריה וצורפה לרומניה. ואז החלה מגמה של ״רומניזציה״, אשר נתנה את אותותיה הבולטים בשטח. ראש הכפר *PRIMAR* היה אמנם עדיין הונגרי כנציג רוב האוכלוסיה, אבל בבית המועצה ה- *PRIMARIA* - שלטה כבר השפה הרומנית. השכונה הרומנית זכתה לתקציבי פתוח מוגדלים, ובחיי הכלכלה בלטו הצעדים הכלכליים שהטיבו עם האוכלוסיה הרומנית. היהודים שהיו בעבר נאמני השלטון ההונגרי, וגם דברו בעיקר בשפה ההונגרית - היו בדילמה קשה: הם חפשו קשר עם השלטון החדש, והשתדלו להנתק מעברם המדיארי, לכן העדיפו להרשם במרשם האוכלוסין לא כבעלי לאום הונגרי (כבעבר) אלא כבעלי לאום יהודי. כלומר, מעוט אתני בפני עצמו. השלטונות הרומניים קבלו זאת בברכה, כי היו מעונינים לקזז את מאתיים אלף היהודים, על מנת להקטין את מספר האוכלוסיה ההונגרית, אשר עמה נלחמו ונלחמים עד היום על הבעלות בטרנסילבניה. והאמת ניתנת להיאמר שהיחסים בין היהודים לבין האוכלוסיה המקומית והשלטונות הרומניים, פרט להתפרצויות אנטישמיות מדי פעם, במקומות שונים, ופרט לתקופה קצרה בשנת תרצ״ח (מדצמבר 1937 עד פורים 1938) בה שלטה ברומניה ממשלת גוגה-קוזה שהיתה ממשלה אנטישמית בעלת גוון נאצי מובהק - היחסים היו הוגנים ומבוססים על אינטרס הדדי. היהודים נהגו לפי עצת התנא במשנה: ׳הוה מתפלל לשלומה של מלכות׳ ואילו השלטונות הרומניים נהנו מהפעילות המסחרית של היהודים בכלל, והשליטים נהנו מ״מתנת יד״ בפרט. בשנת ת״ש (1940), לפי הסכם וינה, חזר מחוז ביהור והחלק הצפוני של טרנסילבניה - להיות הונגריה. אז נבלמה הרומניזציה והתחילה ה״מאדיאריזציה״. במלחמה זו בין שני העמים, היו היהודים משתדלים להלך בין הטיפות ולשמור על איזון עדין, ולא להיות קרבן של שני הצדדים כאחד, שבשניהם שררו משטרים פרו נאציים עם חוקים אנטישמיים. כך נמשכו החיים היהודיים עד לכבוש הגרמני ב-תש״ד (1944), והסוף המר של השואה. לאחר תש״ה (1945), עת השלטון הרומני חזר לטרנסילבניה, נבלמה המדיאריזציה והחלה מחדש הרומניזציה, זאת למרות הסיסמאות האינטרנציונליות של המשטר הקומוניסטי. אגב - רוב הכפרים שבאיזור מארגרעטן *PLASA MARGHITA* היו כפרים בעלי אוכלוסיה חד לאומית: רומנים, הונגרים, או סלובקים, פרט לכמה כפרים גדולים שהיתה בהם אוכלוסיה מעורבת, כמו סעפלאק. שם התנהל לאורך השנים מאבק בין שני העמים, לעיתים גלוי ואגרסיבי, ולעיתים סמוי. עמי המיעוטים, הסלובקים והצוענים - רובם היגרו או התבוללו, ואילו היהודים, לדאבוננו הרב רובם הגדול הושמדו בשואה. שארית הפליטה השתדלה אמנם, עם שובם מהמחנות, להתארגן ולחיות חיי קהילה יהודיים, אבל עד מהרה ראו ונוכחו לדעת שאין תקומה לישראל בין הגויים הללו,

ורובם ככולם עלו לארץ ישראל. המאבק הנצחי בין שני העמים הולך ונמשך עד היום הזה, (אך בלעדינו).

ג. חיי הכלכלה:

הכפר היה בעל אופי חקלאי מובהק. רוב תושביו היו אכרים שעבדו בשדות מעלות השחר ועד צאת הכוכבים, וחיו את חייהם המונוטוניים בהתאם לעונות החקלאיות. שני המפעלים התעשייתיים היחידים בכפר היו: "טחנת הקמח" האזורית של הנד'יה *HENDYE*, ותעשיית השמן מחמניות של ואלי' *VALYI*. באיזור היו גידולים בשפע של פירות וירקות, חטה ויתר מיני דגן וקטניות. כמו כן היו רפתות לבהמות, לולים לעופות ודירים לפטום חזירים. במרכז הפעילות הכלכלית של האזור עמד היריד השבועי שהתקיים בכל יום שלישי בשבוע בסעפלאק, ואליו נהרו מכל הכפרים שבסביבה. השוק היה מחולק לשטחים שנועדו לסוגי המסחר השונים, כגון שוק הבהמות, שוק העופות, שוק הירקות וכו'. היו בו חנויות או דוכנים לסוגי סחורה שונים כגון טקסטיל, וכלי בית וכיו"ב. בו מכרו הכפריים את סחורותיהם, ובתמורה קנו את כל צרכיהם - עד ליריד הבא. בצד השוק התפתחה גם המלאכה הזעירה כגון נפחים לפרזול פרסות הסוסים, נגריות, חיטים, סנדלרים, מפעלים למחרשות וכו', מסעדות, ובתי מרזח. ניתן לציין כי עיקר המסחר בשוק וביריד היה בידי היהודים, כך שאם חל חג יהודי בימי ג', היו מקדימים את היריד ליום ב', וזאת מתוך ההכרה של השלטונות, שהמוח המפעיל את היריד הוא המוח היהודי. יצויין שבשנות ת"ש-תש"ד (1940-44) כשיצאו החוקים האנטי יהודיים, והשלטונות ההונגריים אסרו על יהודים לסחור בתוצרת החקלאית, היו הסוחרים היהודים משתמשים בשותף גוי (איש קש הונגרי) אשר העסק הוסב על שמו והיהודים פעלו בו באופן סמוי. בימי היריד היו מגיעים לסעפלאק סוחרים יהודים מכל העיירות שבאיזור כגון שומלו, נאג'פאלו, מארגרעטן, סעקל'היד וגם מגרוסוורדיין - בירת המחוז. כן היו מגיעים היהודים הכפריים, שנוסף לסחורה שהביאו למכירה ועריכת קניותיהם, היו נכנסים לקהילה היהודית או לבית הרב - לסיפוק צרכיהם הדתיים והרוחניים.

ד. ראשיתו של הישוב היהודי בסעפלאק:

תאריך התחלת הישוב היהודי בסעפלאק לא ידוע לי.

שתי משפחות היו בסעפלאק שנחשבו למושרשות שם מזה דורות - דהיינו מסוף המאה ה- 17:

1) **משפחת שטיינר**: זכורני כי מר בן-ציון שטיינר אשר לעת זקנתו היה סגי נהור, היה מתפאר שמשפחתו גרה בסעפלאק זה חמשה דורות. לדבריו, אבי המשפחה קבל מן הגראף קארול *KÁROLY*, אשר ארמונו וחוותו היו בכפר באליוק *BÁLYOK*, רשות לקנות חווה ולהשתקע בסעפלאק. אבי משפחתם היה מנהל העסקים של הגראף הנ"ל. בבית העלמין היהודי בסעפלאק ישנה פנה מיוחדת בה טמונים ראשי משפחתם. נין אחד של אותה משפחה שהיה רווק זקן, גר בבאליוק. הוא נפטר בחג הסוכות, ולכן לא יכלו

לקיים צוואתו לקברו בחלקת אבותיו בסעפלאק, וקברוהו זמנית בבאליוק. שאלת העברתו עוררה "שאלות ותשובות" בין גדולי רבני טרנסילבניה (ראה שו"ת לחם שלמה יו"ד סי' עא ושו"ת מהר"ם בריסק ח"א סי' כב).

בתקופתי גרו בסעפלאק כמה מצאצאי משפחת שטיינר. אחד מהם - לאיוש שטיינר היה בעל חווה גדולה, ובנה ארמון בסעפלאק. אולם בתקופתנו לא גר שם, אלא בשומלו. הוא היה עתיר נכסים, חוותו וארמונו היו חכורים ליונס שוורץ. בילה שטיינר, אף הוא מצאצאי משפחה זו היה מנהל בנק בסעפלאק. יוזף שטיינר (קובעשי - *KÖVESI*) עיתונאי - היה גם הוא מצאצאי משפחה זו.

2) **משפחת רוזמאן:** יהודי בשם ר' יצחק רוזמאן קנה שטחי אדמה בסעפלאק ובעיירת הידאלמאש מידי מסדר הנזירים ממאלק אשר באוסטריה *MÄLKI APÁTSÁG* בתקופת המלך יוזף ה-*II* בנה של המלכה האוסטרו הונגרית מריה תרזה, הוא זה שקראו לו *KALAPOS KIRÁLY*. בעברית: 'המלך בכובע', יען כי סרב להשבע ולהיות מוכתר בכתר "סטפן הקדוש הנוצרי". התנגדותו לכמורה ולנזירים היתה כה גדולה, עד שהתבטא פעם נגד הכמרים ועובדת היותם רווקים באמרו: 'פיר איין שווין זו איין גרוסע שטאלע' - בעברית: לחזיר אחד בונים ארמון (דיר) כה גדול? כוונתו נגד הכמרים שהם רווקים ובכל זאת מחזיקים בארמונות כל כך גדולים.

בנו של יצחק רוזמאן היה ר' נחמיה רוזמאן שארגן את החווה בהידאלמאש. זו היתה משפחה דתית מובהקת. הם אף באו בקשרי חתון עם רבי יעקב דב פעלדמאן מהכפר פטרי (לא הצלחתי לברר פרטי קשרי המשפחה). בספר "מנחת יהודה" , קלוז' תרפ"ו, עמ' 9 כתוב:

> ...נשאתי עצה בנפשי לילך להידאלמאש, שהיה שם אז אב"ד המאוה"ג מו"ה נתן נטע הלוי ז"ל, ודר שם דודי הגדול מפורסם לצדיק נשגב, רודף צדקה וחסד, נגיד מפואר מו"ה נחמיה רוזמאן ז"ל, שהיה מחותנו של רבינו הגדול בעל תשובת מהריא"ץ ממארגרעטען ז"ל ואחר זה נעשה לחותנו בזווג שני.

בהקדמה לשו"ת מהריא"ץ כותבים בני המחבר:

> ...עלינו לשבח בברכת חיים טובים ובריאות את הרבנית הצדקת ומפורסמת ומלומדת מרת לאה יוטא תחי' בת הצדיק היקר מו"ה נחמיה רוזמאן ז"ל, אשר היתה אשה לאבינו ז"ל טו"ב שנים...

נכדו של זה, ג"כ בשם ר' יצחק רוזמאן החזיק חווה גדולה בסעפלאק. הוא מופיע ברשימת התורמים להדפסת ס' המהריא"ץ, ושמו נכתב באותיות גדולות ומרובעות לאות שתרם סכום גדול. על ר' יצחק רוזמאן שמעתי מפי אאמו"ר שהיה תלמיד של בעל "הכתב סופר" והיה תלמיד חכם וגביר מובהק. הוא נפטר בו' אדר תרפ"ד ערירי ללא ילדים. חוותו חולקה ונמכרה לאכרים. ביתו הגדול נרכש ע"י גוי בשם באגושי - *BAGOSI*. משנת תרצ"ב (1932) ועד ת"ש (1940) גרנו אנחנו בחלקו הקדמי של אותו הבית בשכירות. בחלקו האחורי היה גר בעל הבית ובחצר היה עוד מבנה קטן - שם היה גר ר' משה שוורץ שהיה ה'מקווה יוד' בסעפלאק. כמו כן היה גר שם בתקופתי

נין של המשפחה בשם ר׳ חיים יצחק רוזמאן שהיה בעל מכולת ברחוב הראשי. - אלה היו שתי המשפחות היהודיות הראשונות שגרו בסעפלאק מזה דורות. משפחת רוזמאן היתה כאמור משפחה דתית מובהקת, ובתוכם התבלטו כמה ת״ח מובהקים. משפחת שטיינר היתה יותר משכילה, ובדורות האחרונים היו ביניהם גם מתבוללים.

ה. התפתחות הקהילה היהודית:

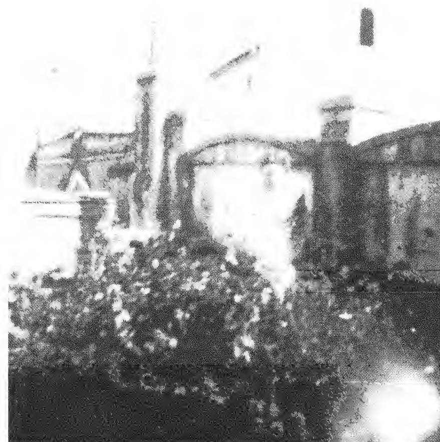
כללית ניתן להגיד כי יהודי סעפלאק הוו חלק אינטגרלי של קהילת מארגרעטען והגליל. אלא שסעפלאק התבלטה - לעומת שאר 50 כפרי הגליל - בכמה דברים:

א. בסעפלאק גרו כ- 40-30 משפחות, שהוו את הרכוז היהודי הגדול בגליל מחוץ למארגרעטען.

ב. סעפלאק שכנה במרחק של כ- 20 ק״מ ממארגרעטען, בקצה גבול הגליל.

ג. יהודי סעפלאק היו מאורגנים כקהילה בפני עצמה. במשך כל השנים היה שם בית כנסת לתפארת במרכז הכפר, ובחצרו היתה דירת השוחט המקומי. כן היה בסעפלאק ״מקווה טהרה״, ״חדר״, חברה קדישה מאורגנת וכו׳.

ד. היריד בסעפלאק היווה מרכז עסקים לא רק לכפרי הגליל, אלא גם לכפרים במחוז סילאג׳ הקרובה כמו: פורץ, מרקאסעג, לעצ׳מיר, שומאלי וכו׳. ויהודי הכפרים קבלו את שירותיהם הדתיים בסעפלאק.

בית הכנסת סעפלאק

מקום בית הכנסת בסעפלאק
כפי שהוא היום בשממונו

כבר בשנת תרע״ג אנו מוצאים בשו״ת ״לבושי מרדכי״ חו״מ סי׳ יב תשובה לדודי מו״ר הגאון בעל מהר״ם בריסק שהיה אז דיין במערגרעטן, בענין מקווה חדשה

שנבנתה בסעפלאק. השאלה היתה: השו״ב במקום (כנראה שהיה זה ר׳ יצחק פיינטוך) החזיק לפני כן מקווה טהרה שבנה מכספו, וגבה תשלומים שווים מעניים ועשירים, ולאחר שהקהילה בנתה מקווה חדשה, תבע למסור לו את החזקת המקווה החדשה, וימשיך לגבות תשלומים כמקדמת דנא. והגאון בעל ״לבושי מרדכי״ פוסק:

> **...והנה עם כל זה שאינני רואה כצודקת טענת השו״ב, עכ״פ הלא טוב עשה בעמו, ואנשי הישוב ודאי יתקנו תקנות ויקבעו שערי תשלומים לעשירים ולעניים... ועכ״פ תהיה הכנסה לאיש אחד מהמקווה החדשה. לכן יש לתת זכות קדימה לשו״ב, דלא גרוע מבר מצרא. אך ורק באם ישמע לקול מורים ולקול אקרו״ט. ואם לא יעשה כן, אז כבוד חמיו הגאבדק״ק בצרוף כת״ה יעשו כהלכה וכדת להעמיד הכל על נכון, כנלע״ד.**

בשנות העשרים היה בסעפלאק מספר ניכר של בעלי בתים אמידים שרצו שקהילתם תקבל מעמד עצמאי. כמו כן היו שם כמה בעלי בתים תלמידי חכמים, ששאפו לבחור להם רב ומנהיג רוחני. הדבר לא היה פשוט כל כך. כי כדי לקבל סטטוס של קהילה עצמאית ובחירת רב היו צריכים לקבל את הסכמת קהילת האם היא מארגרעטען, וכן הסכמת רבה, שהיה ה״מרא דאתרא״ של כל האזור שכלל גם את סעפלאק. הבעיה נפתרה על ידי כך שהחליטו לבחור כרב את הגאון רבי יהושע פנחס וינברגר הי״ד, בנו ויד ימינו של אביו רבה של מארגרעטען - רבי שמואל זלמן וינברגר ז״ל. וכן החליטו להכריז על יסוד קהילה חדשה בשם ״סעפלאק והגליל״ שכללה את סעפלאק ועוד כ-27 ישובים הקרובים לסעפלאק. ע״י החלטה זו השיגו גם את הסכמת קהילת האם, וגם את הסכמת הגאון מהרש״ז ז״ל. טכס הכרזת יסוד הקהילה החדשה והכתרת הרב החדש התקיים ביום ט״ו באב תרפ״ט, במעמד חגיגי ובהשתתפות משלחות הקהילות והרבנים של מארגרעטען, שומלו, קראסנא, נאדיפאלו, טאשנאד, גרוסוורדיין, סעקעלי־היד. כן השתתף נציג שלטונות המחוז *PREFECT*, והאזור *FÖSZOLGA BIRÓ*. את הטכס כבדו גם שלושת הכמרים שבכפר, כשהכומר הרפורמי *DONAT* הכריז על כריתת ברית ידידות עם הרב החדש ועל שכנות טובה בין צאן מרעיתם. (הברית הזאת לא עמדה במבחן בשנת תש״ד (1944), כשאף קול מחאה לא נשמע בכפר עת כנסו והובילו את היהודים לגטו).

בסוף הקיץ שנת תרפ״ט השתקע אאמו״ר הגאון מהרי״פ בסעפלאק.

ו. התארגנות הקהילה:

קהילת סעפלאק והגליל התנהגה כקהילה אורטודוקסית מובהקת. כל מוסדותיה התנהלו על פי השולחן ערוך ללא שום סטיה ממנהגי ישראל. כל עסקני ופרנסי הקהילה, החברה קדישא, חברות צדקה וחסד, עשו את עבודתם נאמנה בהתנדבות ושלא על מנת לקבל פרס.

תקנות הקהילה היו למעשה המשך של תקנות קהילת האם מארגרעטען, בצרוף התיקונים שהתחייבו מהמציאות השונה, שכן רוב חברי הקהילה היו מפוזרים בכפרים,

ללא הבסיס של כמה מאות משפחות שהיו גרות במארגרעטען, וללא המסורת של מנהגי קהילה מדור דור כמו במארגרעטען.

ז. מוסדות הקהילה:

האסיפה הכללית: התקיימה מדי שנה ביום א׳ של סליחות. ביום זה התכנסו אנשי הכפרים לסעפלאק ל״אמירת סליחות״ ולאחר הסליחות התקיים בחצר בית הכנסת, בבית השוחט ובבית הרב, כעין ״יריד רוחני״. אנשי הכפרים נפגשו עם מועמדים למלמדות, בחנו חזנים לימים נוראים, הביאו את ילדיהם לבחינה אצל הרב ולקבל הנחיות להמשך חינוכם, שלמו את מסיהם לקהילה, נרשמו לרכישת אתרוג וארבע מינים לסוכות, קנו סדורים, מחזורים, ותשמישי קדושה.

ידידים נפגשו וספרו על חויותיהם, החליפו דעות, ואף הציעו שדוכים וכו׳. בשעות אחה״צ התכנסה האסיפה הכללית ובה השתתפו ראשי המשפחות אשר שלמו מסיהם לקהילה. באסיפה בחרו את ראש הקהילה ואת הנהלתה. כן הביאו לאשור האסיפה את המנויים ואת ההחלטות שלפי התקנות היו בסמכות האסיפה הכללית כגון: שנויים בתקנות, אשור בחירת מוסדות הח״ק, גמ״ח, החלטות ועדת כספים מתמדת וכו׳.

פרוטוקול האסיפה הכללית נכתב בשפת המדינה והחלטותיה היו תקפות ומוכרות ע״י שלטונות המדינה.

לפי הפרוטוקול מיום א׳ דסליחות תרפ״ט נבחר ר׳ בן ציון הערץ לראש הקהל. כסגניו נבחרו ר׳ יוסף (יונס) שוורץ מסעפלאק ור׳ יוסף צבי שטרן מטויטי. למזכיר הקהילה נבחר יוסף שטיינר (הוא העתונאי *KÖVESI JOZSEF*).

למועצת הקהילה נבחרו: ר׳ זאב נאש מבאליוק; ר׳ ראובן הלפרין מפאפ-פאלווא; ר׳ זלמן אריה הולד מסעל-טאלאו; ד״ר באלאיטי מטעריע; ר׳ יחזקאל וולף מטויטי ור׳ יהושע גוטמאן בתוקף תפקידו כגבאי בית הכנסת בסעפלאק.

כן אושרו המינויים הבאים:

בראש החברה קדישא: ר׳ חיים יצחק רוזמאן.

בראש הגמ״ח: ר׳ מאיר רוזנבערג.

בראש ועדת הכספים: בילה שטיינר.

ח. תקציב הקהילה:

הכנסות הקהילה היו: א) מהיטל (גבעלא צעטיל) על שחיטת עופות. ב) היטל שחיטה בדיקה נקור והשגחה (על שחיטת בהמות). ג) מסים ישירים. ד) נדרים ונדבות.

היטל השחיטה: נגבה ע״י השוחט ונכנס לקופת הקהילה. הקהילה שילמה משכורת לשוחט, שכללה גם דמי נקור והחתמת הבשר והשגחה באיטליז בו מכרו בשר בהמה גסה ודקה כשרים.

המסים הישירים: גובה המסים נקבע ע״י ועדת שומה, אשר מונתה ע״י ועדת הכספים שאישרה את ההערכה. תשלום המס הוכר כחובה על כל בני הדת היהודית

שבגליל. אנשים שסירבו לשלם הוכרחו לשלם את מסיהם ע״י הגובה הממשלתי *PERCEPTIA*. זכורני שבכפר צ׳ה-טלק היתה חווה וארמון שהיו שייכים לאציל יהודי בשם ורטהיימשטיין, שהיה גר בגרוסוורדיין והיה שם מראשי הקהילה הניאולוגית. הוא סרב לשלם מס לקהילה בטענה: א) שהוא אינו גר שם שם בקביעות, כי אם בגרוסוורדיין. ב) הוא שייך לקהילה הניאולוגית ואיננו מוכן לשלם מס לקהילה האורטודוקסית. הקהילה תבעה אותו לדין והוא חוייב לשלם מס לפי הכנסתו מהחווה, לקהילה האורטודוקסית בסעפלאק. והוא המשיך כל שנה לשלם את המס תוך כדי מחאה. בתו *RÓZSIKA* נישאה לברון קארל רוטשילד מוינה. באחד מבקורי הקיץ של חתנו בצ׳ה-טלק *CSÉTELEK* ביקר הברון הצעיר בסעפלאק אצל אאמו״ר הי״ד והתנצל על עקשנות חותנו וגם תרם סכום נכבד לקרן הגמ״ח של הקהילה.

נדרים ונדבות: ההכנסות, ממכירת העליות והנדרים והנדבות בבית הכנסת בסעפלאק וגם בבתי הכנסת בכפרים התחלקו מחציתם לקופת הקהילה ומחציתם להחזקת בית-הכנסת. ואילו ההכנסות ממנינים שנערכו לא בבית כנסת קיים, אלא בבתים פרטיים בכפרים, היו מתחלקים 25% לקופת הקהילה 75% להוצאות נקיון ואחזקת המנין.

הוצאות הקהילה: הקהילה שילמה משכורות מלאות לאב״ד ולשבעה שוחטים. היא השתתפה במחצית הוצאות אחזקת מלמדים בסעפלאק ובכל כפר או מספר כפרים קרובים שהיו מתאגדים יחד לצורך אחזקת מלמד. במחצית השניה של ההוצאה נשאו הורי הילדים. כן נשאה הקהילה בהוצאות הרגילות של קהילה והשתתפה בהוצאות ח״ק, גמ״ח ויתר הפעולות הפילנטרופיות שנעשו ע״י מתנדבים בסעפלאק או בכפרים. הקהילה גם התחייבה לשאת בשליש הוצאות אחזקת הישיבה בסעפלאק.

טהרת המשפחה: המקוואות בסעפלאק, טאוטי, מיצ׳קה, דערנא, פאפ-פאלוה וכו׳ נבנו ע״י הקהילה ואילו אחזקתם השוטפת נמסרה לקבלן אשר גבה דמי כניסה לפי תעריף אשר נקבע ע״י ועדת הכספים. השקעות גדולות מומנו ע״י הקהילה.

אפיית המצות: הרשות לאפיית מצות נמסרה לשוחטים וזאת כתוספת הכנסה למשכורתם. הם חוייבו למכור מצות במחיר שנקבע ע״י ועדת הכספים. וכן התחייבו לא למכור מצות לבעלי בתים רק אחרי גביית ״קמחא דפסחא״ בשעור של המס הישיר לחודש אחד.

ט. הרבנות:

״בית הרב״ הפך עד מהרה לבית בו התרכזו כל הבעיות של כל אחד מהיהודים שהיו מפוזרים על פני 27 כפרים רחוקים זה מזה, מרחק גיאוגרפי ניכר, ועוד יותר מבחינה מנטלית. בין תושבי הכפרים היו מספר תלמידי חכמים מובהקים, משכילים, סוחרים ובעלי אחוזות מצד אחד, ומצד שני יהודים איכרים פשוטים ומחוסרי השכלה לחלוטין. ברצוני לציין כי בנגוד לאוכלוסיה הכפרית של הגויים שבחלקם הגדול נולדו, גדלו, עבדו ומתו באותו הכפר, מבלי שיעזבו אותו אף פעם, ומבלי שהכירו

תמונת אות - בלטו היהודים כסוחרים וכאינטלגנטים של הכפר. הם בקרו מדי פעם בסעפלאק, במארגרעטען ובעיירות השכנות, וחלק מהם אף הגיעו לערים כגון גרוסוורדיין, קלויזנבורג, בודאפעסט, בוקארעסט. כאמור היה בולט הפער הגדול גם בין היהודים, ורק אישיות מיוחדת במינה כמו אאמו״ר הי״ד יכול היה לגשר על פני הפער הגדול הזה, ולמצוא נתיבים ללבו של כל אחד ואחד מהם. להבין את בעיותיו, לשמוח בשמחתו, להתאבל באבלו, להתלבט אתו בבעיותיו ולייעץ עצה, להדריכם ולהנחותם בתבונה, להאציל מרוחו הגדולה, ולקרבם לדרך התורה והמסורה. כל ימי חיי התפעלתי איך אאמו״ר הי״ד הצליח למצוא נושא לשיחה עם כל אחד מהם. לדוגמא: הגיע תלמיד חכם מובהק אז הוא מתפלפל עמו בעמקות בסוגיה שלמדו. אחריו מגיע מנהל בנק ומשוחח אתו על בעיות כלכליות וביציאתו הוא מתפעל איך הרב תפס את בעייתו ונתן לו עצה אשר לא תסולא בפז. ואחריו נכנס איכר מגושם ומספר ל״רבי״ על תנובת הפרה וגידולי התבואה, ואחר יציאתו נכנסת אשה אלמנה אשר גרה לבד בכפר והיא אם לבנות שהגיעו לפרקן ומבקשת שהרב ידאג לשדוך טוב לבנות. מיד לאחר כך הוא יושב בדין בין שני בעלי בתים שבאים אליו ל״דין תורה״. דרך אגב לא רק יהודים באו להתדיין בפניו. זכורני שהרבה סכסוכים בין יהודים לגויים הובאו לפי יוזמת ה״גוי״ לדין תורה בפני הרב באמרו ״אני מעדיף את שקול דעתו ומאור פניו של ה״רבי״ שלכם על פני הנוקשות הביורוקרטית של בתי-המשפט. היה זה ממש קידוש שם שמים.

י. יהודי הכפרים:

הפיזור הגיאוגרפי הרב חייב שיטות מיוחדות להפעלת השירותים הדתיים, החברתיים והקהילתיים. היו כפרים שגרו בהם מספר משפחות בודדות, וכן כפרים בהם גרה רק משפחה בודדת אחת. האמצעים היו: א) בית-הכנסת. ב) השוחט. ג) בקור הרב.

א. בית-הכנסת: רוב רובם של יהודי הכפרים הגיעו ברגל מדי שבת בשבת לכפר שהיה בו בית-הכנסת קבוע, או מנין קבוע שאורגן בחדר שבבית יהודי, שגר בתוך מהלך ״תחום שבת עם ערוב תחומין״, במקרים רבים הזמינו היהודים הטובים האלה לשם השלמת המנין בחור או שנים מישיבת סעפלאק או מארגרעטען לשבות אצלם, שילמו להם כסף והעניקו להם מצרכי מזון לכל השבוע. קבוצת כפרים כזאת הוותה כעין קהילונת לעצמה. הם העסיקו מלמד תינוקות לילדיהם ושילמו לו במיטב כספם. (רק 50% מההוצאה כוסה ע״י הקהילה). כמו כן נבנו בכפרים אלו מקואות הטהרה.

ב. השוחט: במרכז כפרי כזה היה גר השוחט, אשר בנוסף לשחיטה, בדיקת ושט לאוזים פטומים, וגם ניקור בשר כבש או עגל ששחט, היה תפקידו לבקר בכל הכפרים שבתחומו. מדי שבוע הגיע אף לכפרים נידחים אשר היו רחוקים מפעמיים ״אלפיים אמה״ והמשפחות הבודדות לא יכלו להגיע למנין. בהזדמנות זאת התענין השוחט בנעשה בבית היהודי. הביא להם חדשות מהעולם היהודי, ענה לשאלות,

הקשיב לבעיות המטרידות את היהודים. במקרים של שאלות יותר רציניות היה מביא את דברי יושבי הכפרים אל הרב בביקורו השבועי הקבוע אצלו בסעפלאק, וגם מחזיר תשובת הרב ליהודי הכפר בבקורו הקרוב. כל זה כשיגרה. בשאלות או בעיות מיוחדות ידע כל יהודי בודד או יהודיה בודדת בכפר הנידח ביותר על כתובת אחת ויחידה והיא בית הרב בסעפלאק, אשר היה פתוח יומם וליל בפני כל אחד, ובו מצא תמיכה וסעד בכל מצב. שם מצא אוזן קשבת אצל אאמו״ר ז״ל או אצל אמי מורתי הרבנית הי״ד. בשנת תש״ד לפני השואה כיהנו בקהילת ״סעפלאק והגליל״ שבעה שוחטים והם:

רבי זאב צבי ליבוביץ הי״ד - סעפלאק.

רבי יוסף מאיר אברמוביץ הי״ד - טויטי.

רבי שמואל ויזל הי״ד - פאפ-פאלווא.

רבי משה מנדלוביץ הי״ד - אבראני (היה גר במארגרעטען).

רבי דוד גרוס הי״ד - סעלטאלו.

רבי ... אינדיג הי״ד - דערנא.

רבי אברהם פרידמן ז״ל - מיטשקע.

שוחטים אלה היו כולם יהודים יראים ושלמים, שהתנהגו בחסידות והקפידו על קלה כעל חמורה, חדורים בהרבה ״אהבת ישראל״, ומסירותם לשליחותם היתה כרוכה במאמץ על-אנושי. לזכותם ניתן לזקוף את האפשרות לקיום של חיים יהודיים בקהילה. הם היו מרכזי עניני הדת ושמשו כנציגיו של הרב בהיעדרו. על אישיותו של כל אחד ואחד מהם נעמוד בנפרד אי״ה כשנגיע לפרוט היהודים שגרו בכל כפר וכפר.

ג. בקור הרב: אאמו״ר הי״ד שבת בתדירות של פעם בשנה בכפרים שהיוו מרכזים קהילתיים. מקום מגורי השוחטים בשבתות אלה נאספו יהודי כפרי הסביבה. היתה זו שבת של התקרבות הדדית. דרשתו, היתה שילוב של סוגיה עם אגדה, דברי מוסר ועדוד. ובד״ת שאמר על שולחן סעודה שלישית הלהיב את היהודים בתפילות ובזמירות. היתה זו שבת של ״מלוי המצברים״. כמו כן השתדל לבקר בכפרים במידת האפשר גם בשמחות, כאשר הכניסו ילד בבריתו של אאע״ה או כשהשיא היהודי בן או בת. בבית בעל השמחה התכנסו כל יהודי הסביבה וכן בני משפחה שהגיעו ממרחקים. גם באבלם, בלויה, או בעת הקמת המצבה, היה הרב מגיע ומעודד את רוחם. בבקוריו אלה הוא הקפיד להקציב זמן לקבל את המעונינים לשיחות ביחידות. בבקורים אלה הוא קשר אליו יהודים תמימים ויקרים אלה בעבותות אהבה והשפיע עליהם שפע ברכות ועדוד וקירב את ליבם לאבינו שבשמים.

יא. י״ד כסלו תרצ״ד:

ביום זה הוסרה העטרה מהקהילות מארגרעטען וסעפלאק גם יחד. מורם ורבם האהוב והנערץ במשך ארבעים שנה הגאון הצדיק רבי שמואל זלמן וינברגר ז״ל

נתבקש לישיבה של מעלה. (פרשת הרבנות לאחר פטירת הסבא קדישא זצ״ל תארתי תיאור נאמן להלן בפרק על אבי מורי הרב זצ״ל. כן נמצא תיאור הפרשה בספר ״יזכור לקהילת מארגרעטען״ עמ׳ 29-30 וכן בעמ׳ 70-71, וכן בעתונים ״האמת״ *NÉPÜNK* - *UYKELET*, 1934).

לפי ההסדר חולקה הקהילה כידוע. במארגרעטען נבחר דודי הגאון רבי מרדכי עזריאל הי״ד כאב״ד, ואילו 25 כפרים, שהיו מסביב למארגרעטען, נותקו מקהילת האם וצורפו לקהילת סעפלאק בראשות אאמו״ר, כאב״ד. עד מהרה התארגנה הקהילה המורחבת שקבלה את התאר ״קהילת סעפלאק וגליל מאגרעטען״ ״*PLASA MARGHITA*״. לראש הקהילה נבחר רבי דוד פאלדוואריFÖLDVÁRI DEZIDERIU מהכפר מיצ׳קע, אשר היה בין 25 הכפרים שנותקו מקהילת מארגרעטען וצורפו לקהילה סעפלאק וגלילות מארגרעטען. כן נבחרה הנהלה חדשה. מעתה פעלה הקהילה בעצמאות מוחלטת. פרט לשני תפקידים שנשארו מאוחדים לשתי הקהילות ושהיו מאז ומקדם בניהולו של בן ה״מהריא״ץ״ הגה״צ רבי עקיבא יוסף זצ״ל ולאחר פטירתו המשיך לנהל אותם בנו הרה״ג רבי נחמיה וינברגר הי״ד במארגרעטען. תפקידים אלה היו: א) פנקסי רישום לידות ופטירות בכל האזור. ב) גבאי מעות ארץ ישראל.

יב. הקהילה המורחבת:

הקהילה המורחבת של סעפלאק וגלילות מארגרעטען שכללה את 52 הכפרים של *PLASA MARGHITA*, פיתחה פעילות דתית חברתית וקהילתית למופת, בעשר שנות קיומה, בשנים שבין תרצ״ד (1934) - עד השואה האיומה בשנת תש״ד (1944). יהודים תמימים אלה עשו מאמצים כבירים לשמור על יהדותם. הקפידו על קיום מצוות התורה, העסיקו 7-8 שוחטים על מנת לשמור על שולחן כשר, הלכו ברגל מרחקים של פעמיים אלפיים אמה מדי שבת בשבתו ע״מ להתפלל במנין, לפחות בשבתות, ולא נמנעו מללכת בכל מזג אויר. הם קיימו את מה שנאמר ״בבית אלהים נהלך **ברגש**״ - ראשי תיבות באידיש: רעיגין, גליטש, שנייא - בעברית: **ברד, גשם, שלג**. נבנו מקוואות על מנת לשמור על טהרת המשפחה. השקיעו הרבה כסף לשכירת מלמדים לחנוך ילדיהם. החזיקו בכבוד את רבם הגאוה״ק מהרי״פ הי״ד, והחזיקו ישיבה בסעפלאק. תמכו בישיבות מארגרעטען, טאשנאד, סעקלהיד שבסביבה, ושלחו לשם את בניהם ללמוד, על מנת שעם הארצות לא תשתרש ולא תשתלט עליהם.

הם ארחו למופת יהודים, רוכלים, סוחרים, או סתם נצרכים שנקלעו למקומם. איה העט שיוכל לתאר את התלהבותם בעת בקור אאמו״ר הרב הי״ד אצלם, או ביקור של ת״ח, או נכד של אדמור״ים שהגיעו אליהם לאסוף כסף. באיזה כבוד קיבלו אותם וגם העניקו להם כסף. לא היה בית יהודי שלא היתה בו קופה של צדקה ל״כולל ר׳ מאיר בעל הנס״ לעניי ארץ ישראל, לתוכה שלשלה האשה כסף, בקביעות מידי ערב שבת לפני הדלקת הנרות, או לפני כל תפילה או תחינה. אף היהודים שהתעשרו ועשו חיל בעסקיהם, ועברו לגור לערים שבסביבה או אף לערי הבירה, בודאפעסט, וינה

או בוקארעסט, שמרו על זיקה לבית אבותם שבכפר ולמורשתם. יש לציין שבין כל יוצאי סעפלאק והגלילות לא היה אף מקרה אחד של נשואי תערובת, לפי מיטב ידיעתי. וכל זה כאמור מפני ששמרו מכל משמר שלא יתבוללו בסביבה הזרה. הם נשארו יהודים טובים ונאמנים מכל הבחינות למרות הבדידות שנכפתה עליהם בגלל קשיי פרנסה.

היהודים בכפרים עסקו ברובם במסחר ובחקלאות. אבל היו בתוכם גם בעלי מקצועות חופשיים ואף תלמידי חכמים מובהקים שכל חייהם היו מוקדשים ללמוד תורה, שהוחזקו ונתמכו על ידי יהודי הקהילה, או על ידי בני משפחותיהם.

גורלם המר של יהודים תמימים ישרים וצדיקים אלה היה כגורל כל יהודי האזור. ובחודש אחד הוא חודש סיון תש״ד, רוכזו לגיטו גרוסוורדיין והושמדו באושוויץ. ה׳ יקום דמם. וזכותם תגן עלינו ועל כל ישראל, אמן.

יג. מלחמת העולם השניה:

בשנת ת״ש (1940), בעקבות הסכם שנחתם בין רומניה לבין הונגריה (שתיהן בעלות־ברית של הגרמנים) הוחזרה צפון־טרנסילבניה, ובכלל זה גליל מארגרעטען, לשלטון הונגרי. על יהודי הונגריה הוטלו גזירות שהלכו והחמירו. יהודים סולקו ממשרות ציבוריות והוטלו הגבלות חמורות על פעילותם הכלכלית.

גברים בגיל הגיוס גויסו ל׳שירות העבודה׳ *MUNKA SZOLGALAT* ונשלחו כעובדי־כפיה לחזית באוקראינה. על פי רוב סבלו המגוייסים היהודים מהשפלה והתעללות מצד המפקדים והחיילים ההונגרים שהיו אחראים עליהם. היו מקרים רבים של סיכון חיי יהודים שלא לצורך וגם רצח בידים. מפקדים בכירים אמרו בפירוש ש״כל הממעט להחזיר יהודים חיים הרי זה משובח״ והפיקוד הזוטר דאג למלא ״מצווה״ זו בהידור.

יהודים שלא יכלו להוכיח שהם אזרחי הונגריה מדורי־דורות, גורשו לשטחים שהיו בשלטון הגרמנים והושמדו על ידם. לעומת זאת, יהודים אזרחי הונגריה סירבו השלטונות ההונגריים למסור לידי הגרמנים.

ככל שנתבררה מפלתם של הגרמנים בשדה הקרב, כן גבר לחצם על ממשלת הונגריה להסגיר את יהודיה להשמדה. ההונגרים, שבסתר כבר חיפשו דרכים לעזוב את הגרמנים ולעבור למחנה המנצח, סירבו למלא דרישה זו.

יד. הכיבוש הגרמני והשואה:

ביום כ״ד אדר תש״ד (19.3.44) כבש הצבא הגרמני את הונגריה. מיד נשלח להונגריה אייכמן שהחל במרץ וביעילות לארגן את ריכוז היהודים בגיטאות וכעבור פחות מחודשיים החל השילוח להשמדה. 12,000 יהודים נשלחו מדי יום ביומו ברכבת לאושביץ.

בסוף אייר ניתנה הפקודה לרכז את יהודי סעפלאק באולמי ״העלמעצי״ שם הוחזקו מספר ימים בתנאים בלתי־אנושיים ומשם הוסעו לגיטו שהוקם בבית החרושת ללבנים בגרוסוורדיין, משם נשלחו בראשית סיון לאושביץ.

לפני ריכוז היהודים באולמי ״העלמעצי״ כינסו את פלוגות ה *LEVENTE* - הכשרה קדם־צבאית שבה השתתפו כל בני־הנוער מסוף בית הספר היסודי עד לגיוס לצבא. גם היהודים השתתפו בפלוגות אלה עד לגיוסם לשירות־העבודה.

בכנס זה השתתפתי גם אני ועוד בחורים יהודים. המפקד הודיע שהיהודים משוחררים מגיוס זה. לא אמרו לנו למה, אך למחרת היום ראיתי שני נערים מה-*LEVENTE* ליד ביתנו, וכן שמענו שגם ליד הבתים האחרים היה משמר כזה. כששאלתי אותם מה הם עושים שם, סיפרו לי שתפקידם לבדוק אם יש תכונה מיוחדת בבית ולרשום את הנכנסים והיוצאים. הם הוסיפו, בנימת רשעות, שהמפקד אמר שימים אלה הם ימים גורליים שיקבעו אם יצליחו להיפטר מהיהודים המסריחים.

חייב אני לציין לדיראון עולם שמכל הנוער (שהיו חברים שלנו!) לא היה אחד שלא הזדהה בהתלהבות עם ריכוז היהודים וגירושם. כולם היו צמודים למטרה, דיווחו בנאמנות בכל שעה על נכנסים ויוצאים בבתי היהודים, כדי שח״ו לא ישתמט אף יהודי מן הריכוז.

לא היה שכן שנכנס להציע עזרה כל שהיא. לאחר שרוכזו היהודים באולם ״העלמעצי״ לא נמצא אפילו שכן אחד, שהציע להביא משהו לאכול או לשתות לשכניו היהודים.

במשך היומיים שהיינו באולם, יצאו כל הזמן ז׳נדרמים הונגרים להביא יהודים נוספים עד שהצליחו לרכז את כל יהודי המקום. כל זה נעשה, אני מדגיש זאת, לא ע״י הגרמנים (אם כי בפקודתם), אלא על ידי המשטרה ההונגרית בסיוע מלא של הנוער ההונגרי.

טו. סעפלאק לאחר המלחמה:

ראשוני החוזרים לסעפלאק היו כמה בחורים, שמשום כבודם לא אזכיר את שמותם. כשהגעתי לסעפלאק מצאתי אותם במצב רוחני קטסטרופלי הן מבחינה יהודית והן מבחינה אנושית. הם אמנם קיבלו אותי בלבביות ובידידות אבל התנהגותם היתה שלוחת־רסן. הם היו הרוסים בגופם ובנפשם.

במשך כל היום והלילה ששהיתי אתם, שוחחנו שיחות ארוכות מלב־אל־לב כחברי נעורים. אני קובע בודאות שלמרות המצב האיום לא היו אלה ״מומרים להכעיס״ אלא ״שברי־כלים״. הם הבינו את גודל האסון שבמצבם, אך אמרו שעליהם להישאר בסעפלאק ולחכות שמא יש עוד מבני־משפחותיהם ששרדו ועתידים לחזור לסעפלאק. אז, כך אמרו, יבנו את חייהם מחדש בדרך היהדות.

כאן אולי המקום להתוודות על שלא נשארתי אתם, וכבר למחרת היום נסעתי אל אחי בגרוסוורדיין, כדי לחפש משם אפשרות לעליה לא״י. היתה זו בריחה מהמצב האיום בחינת ״אני את נפשי הצלתי״, אך לא היה בי כח נפשי להתמודד עם המצב האיום.

לפיכך, אין זה מן הצדק שנדון אותם ח״ו לכף חובה, ולוואי שהם לא ידונו אותי לכף חובה על שלא נשארתי איתם עד שיתקבצו השרידים, כדי לארגן אותם לקהילה יהודית פעילה, ואחר־כך לחשוב על עליה לא״י.

במשך הזמן התקבצו כ־20-30 נפש משרידי המחנות. חלקם חיפשו דרך לעלות ארצה או להגר למקום אחר וחלקם חשבו לארגן ולהקים את ביתם החדש בסעפלאק. הם נשאו נשים והולידו ילדים והתחילו להשתלב בחיים הכלכליים. במקביל, פתחו את בית הכנסת, שיפצו אותו וארגנו מניין לתפילה. רובם התחילו לנהל בית כשר. אף שכרו והביאו משומלו ומסאטמאר מלמד לילדיהם.

הרוח החיה להתארגנות היהודית בסעפלאק היו האחים גוטמאן, האחים פארקאש, ר׳ מנדל משה וידר ור׳ משה שמעון ז״ל.

בשנת תשט״ו-ט״ז (1955-6) היה ויכוח בין ר׳ שמואל מרדכי רוט לבין ר׳ משה שמעון אם מותר לנטוע עצים מסביב לבית הכנסת או שיש בכך משום ״חוקות־הגויים״. הם סיכמו ביניהם לכתוב אלי מכתב לארץ־ישראל ולבקש ממני לשאול ״שאלת חכם״ בענין. הופתעתי לקבל מכתב, וכמובן בירתי את ההלכה ועניתי להם. הוספתי בתשובתי שעצם השאלה היא סימן טוב, שהם מתארגנים לקהילה וכבר יש ביניהם מחלוקת לשם שמים.

ברם, עם כל שאיפותיהם להשתלב בחיים בסעפלאק, לא הצליחו להכות שרשים ורוב היהודים התפזרו. חלק הוכרזו כ״קולאקים״ (איכרים עצמאיים שהצליחו, ולכן נרדפו ע״י השלטון הקומוניסטי) והוכרחו לעזוב את המקום. אחרים נפגעו מהיחס האנטישמי של רוב תושבי הכפר, שלא יכלו לסבול את המחשבה שאותם יהודים שכבר נפטרו מהם בזמן הגרמנים חוזרים וצצים.

ב-תשט״ו (1955) היו לפני מיטב זכרוני בסעפלאק: מנדל משה וידר, אהרן צבי פארקאש, מנחם צבי רוזנברג, שלמה יעקב גוטמאן, שמואל מרדכי רוט ומשה שמעון (כל אלה עלו ארצה מאוחר יותר), מאיר פארקאש (שנפטר בסעפלאק ב-תשכ״א (1961) והיה היהודי האחרון שהובא למנוחות בבית העלמין היהודי שם), ד״ר וולנשטיין שהגיע אחרי המלחמה כרופא האיזור ונפטר בסעפלאק ואיזק טיבו שגר עד היום בסעפלאק.

השוחט ממארגרעטען ר׳ אנשיל אידלשטיין (שהשתקע בירושלים ונפטר בשנת תשנ״ג) היה מספר לי על מסירות הנפש של שרידי האש בסעפלאק להחזקת בית כשר.

ר׳ אנשיל היה שוחט יחיד בכל האיזור ומידי יום חמישי היה נוסע לשחוט בשומלו. ר׳ משה שמעון, שהיה מנהל טחנת הקמח *HENGYE* שעל יד תחנת־הרכבת, היה משחד את מנהל תחנת־הרכבת לעכב את הרכבת לחצי שעה (במקום דקות ספורות כפי התכנית) כדי שהשו״ב ר׳ אנשיל יספיק לרדת ולהגיע לביתו של ר׳ משה שמעון ליד תחנת־הרכבת, לשחוט את העופות ליהודים שהתאספו שם ולחזור לרכבת.

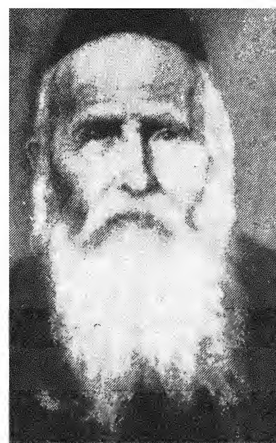
בשנות ה־50 המאוחרות עזבו גם יהודים אלה את סעפלאק ורובם ככולם עלו ארצה. בית הכנסת פורק ע״י המשטר הקומוניסטי וכל מה שנשאר בסעפלאק הוא בית העלמין היהודי.

בשנת תשנ״ג בקרתי בסעפלאק. פניתי לראש הכפר ולכמה תושבים גויים ותבעתי מהם להקים אנדרטה במקום שבו עמד בית־הכנסת, כתבתי להם מכתב מפורט עם הצעה לנוסח ההקדשה. חלק מהם הבטיחו לי שיפעלו לקבלת החלטה של המועצה המקומית להקים את האנדרטה, אולם עד היום טרם קיבלתי מהם תשובה חיובית.

הג"ר יהושע פנחס וינברגר הי"ד
אבדק"ק סעפלאק וגליל מארגרטין

רבותיו של הרב מסעפלאק

הג"ר יהודה גרינוולד זצ"ל
אב"ד סאטמאר

הג"ר ישעי' זילברשטיין זצ"ל
אב"ד ווייצען

הג"ר מרדכי ליב וינקלר זצ"ל
אב"ד ה' מאד

פרק שני

בית הרב

א. תולדות הרב הגאון רבי יהושע פנחס וינברגער הי״ד

נולד במרגרעטען בשנת תרנ״ה (1895) לאביו הרב הגאון רבי שמואל זלמן, אב״ד דשם (יחד עם אחיו התאום הרה״ח ר׳ הלל יהודה) ונקרא שמו בישראל יהושע-פנחס: יהושע ע״ש האדמו״ר השני לצדיקי בעלז שנפטר בכ״ג שבט תרנ״ד, ופנחס ע״ש אחיו הצעיר של המהריא״ץ, הגאון רבי פנחס ווינבערגער אב״ד ק״ק ניגרעשט.

הרבה סיפורים נפוצים במשפחה על תמימותו ופקחותו גם יחד עוד מימי נעוריו וגם שמעתים מאנשים שהכירוהו בילדותו. מלמדו הראשון היה ר׳ יעקב לייב מרקוביץ (נפטר ט״ו אדר א׳ תרצ״ח) שהיה תלמיד בעל ה״ייטב לב״ מסיגט. אבי ז״ל כיבד אותו מאד, וזכורני כי בעת בקוריו במארגרעטען היה מקפיד לבקרו. לשאלותי למה הוא מכבד דווקא את מלמדו זה? ענה לי כי מלמד זה למדו את יסודות התורה שהם הא-ב ויש לזה טעם על פי הסוד, ופעם הוסיף וענה בדרך צחות: הרי היסוד לכל מה שלמדתי ולכל מה שאלמד לעולם הוא הא״ב וזו תורת אמת ממש. בגיל צעיר, כבן 14 אנו מוצאים אותו בישיבה של הגאון ר׳ יהודה גרינולד בעל זכרון יהודה בסאטמאר. בתשובה משנת תרס״ט כותב הגאון הנ״ל לאביו הגרש״ז ז״ל: ׳ועוד אבשר לך יד״נ שבנך התמים בצדקתו נבחן אצלי ומצאתיו כי בקיא הוא בשלשת הבבות ישר והפוך׳[1].

במלחמת העולם ה-1 גלה למקום תורה והגיע לישיבת העדילא מאד אצל הגאון בעל ״לבושי מרדכי״, ולאחר מכן בוויצען לישיבתו של הגאון רבי ישעיהו זילברשטיין ז״ל בעל ״מעשי למלך״ על הרמב״ם. נפשו דבקה ברבו וממנו נסמך להוראה. בשנת ת״ש (1940) כשטרנסילבניה הצפונית הועברה להונגריה אמר לי: ״כעת הגיע הזמן שגם אתה תרווה את צמאונך לתורה ממעיין החכמה שבוויצען״ ושלח אותי ללמוד אצל בנו מו״ר הגרד״ל זילברשטיין הי״ד מחבר ס׳ יד דוד שקרב אותי מאד. הוא ספר לי שבצעירותם ממש קנא באבא ז״ל כי ידו ממש לא משה מידי אביו. פעם שאל את אביו מדוע אתה כ״כ מקרב את הבחור שבא מ״אינטרלאנד״[2] ואביו ענה לו, שבחור זה הוא צדיק תמים ובן של גדולים. הרבנית הזקנה, אלמנתו של בעל ״מעשי

---

1. המכתב המקורי היה נמצא בידי ידידי הרה״ח רבי צבי מושקוביץ ז״ל.
2. החלק המזרחי של הונגריה, שבו היתה השפעה חזקה של יהדות גליציה.

למלך" עמדה על כך שאגור אצלה ושמעתי ממנה רבות על התנהגותו המופלאה של ר' יהושע פנחס הצעיר ממארגרעטען.

באחד מלילות השבת שבהם סעד עם רבו, כך סיפרה, נרדם הבחור יהושע פנחס ליד שולחן השבת. הרב תמה על התנהגותו ואז סיפר יהושע פנחס את הסיבה לעייפותו. ימים מספר לפני-כן נעלם הארנק שלו. התעורר אצלו החשד שאחד מחביריו התעסק בחפציו. הוא ניגש לאותו חבר ושאל אותו בעדינות אם ראה או ידוע לו דבר על הארנק שנעלם. החבר, שהבין מן השאלה שהוא חושד בו, פתח מיד בחיפושים ולבסוף נמצא הארנק. נתברר, שככל הנראה, בעת החלפת הבגדים, נפל הארנק מן הכיס שבתוכו היה. כמובן, שיהושע פנחס ביקש את סליחתו של החבר והוא מחל לו בלב שלם. אולם שלושה ימים ושלושה לילות לא יכול יהושע פנחס להרדם מתוך ייסורי-נפש - איך הגיע לידי חשד בכשרים? איך עלה על דעתו לחשוד בחבירו שהוא גנב ח"ו?

בשנת תרע"ה בהיותו בן 20 נסמך להוראה ע"י רבותיו: בעל "מעשי למלך", בעל "לבושי מרדכי" ורבי שמואל רוזנברג אב"ד אונסדורף. כן קיבל סמיכה מרבי שמעון גרינפלד מסעמיהאלי בעל שו"ת מהרש"ג.

לקראת סוף מלח"ע ה-1 הסתתר זמן מה (בגלל בעיות גיוס) בקלויזנבורג אצל הדוד הגביר ר' ישראל וויס. דוד זה שזכה להנצל ולעלות לא"י היה מספר לנו תמיד על התפעלותו מהתנהגותו בחסידות ובפרישות ועל שקדנותו בתורה בתקופה הנ"ל.

בשנת תרע"ו, כשהיה בן 21 אנו מוצאים אותו נושא ונותן, עם הרב הגאון ר' אליהו רייך בעל מחבר ס' משאת בנימין בענין כתיבת שם עברי ושם לועזי כגון יהודה-ליאון וכו'[3].

בינתיים הוא גם מספיק ללמוד, להיבחן ולקבל תעודה בהצטיינות על גמר בי"ס התיכון האורתודוכסי בגרוסוורדיין (כמובן שמעולם לא ביקר שם כתלמיד מן המנין אלא כתלמיד אקסטרני). ידידי וקרובי ר' גרשון אולמן ז"ל מבני ברק סיפר לי שבידי אביו ר' אברהם אולמן היה מכתב מאת מנהל ביה"ס, מר בירו מרק *BIRÓ MÁRK* מלא התפעלות על חדות המוח והמחשבה של ה"ישיבה בחור" *WEINBERGER PINCAS* פנחס וינברגר. יודע אני שהוא שלט היטב, בכתב ובע"פ, בשפות הונגרית וגרמנית, ואומר היה לי תמיד, גם בעניני למוד של ביה"ס הכללי "אסור לרמות ועוד יותר אסור לרמות את עצמך". אבא היה מתקן לנו מדי פעם שגיאות כתיב, ועוזר בפתרון בעיות חשבוניות, בעיקר לאחיותי.

בשנת תרע"ט נשא לאשה את אמי הצדקת מרת רחל[4] פריימן בת הרב החסיד הגביר ר' בנימין פריימן הי"ד. חותנו הגביר הבטיח לדאוג לכל מחסוריו במשך עשר

3. בירחון התורני 'וילקט יוסף', קונטרס טר־טז.
4. בתרפ"ח היתה חולה מסוכנת ואז הוסיפו לה השם שרה. כנראה לא שמו לב שהיתה לה אחות בוגרת ממנה בשם שרה. ראה בפרק עליה.

ממש וכאן לא הוי בעליו ולא אישה אבל ר' יוחנן מדייק ואמר מצינו בכל מקום שלוחו של אדם כמותו ר"ל כמותו ממש והוי בעליו ואישה, וז"ש בעט"ז דאשה אינה יכולה לעשות שליח לבטל החמץ משום דהחמץ הוא של בעל וצריך השליח להיות מבטל הממון ולא לעשות שליח על דבר שאינו שלו ח"ש דאלה התורה מטעם דאישה יקומני ויפרש דשליח לא הוי כמותו ממש ולכן צריך להיות השליחות מבעל הממון, ודו"ק. ((ועיי' שו"ת מהרי"י אסאד או"ח סי' קכ"א, ובשו"ת מהר"ם שיק או"ח סי' קנ"ד, שו"ת יד יצחק ח"ג סי' רע"ו, שו"ת בית נפתלי סי' מ', ושנת חיים או"ח ק"ב)).—

— סימן ק"ע —

מכבוד המופלג בתוי"ש החו"ז וכו' מו"ה יהושע פנחס ווייינבערגער נ"י בדגאבד"ק מארגארעטען יצ"ו.

ע"ד מה שהק' (בסימן מ"ה) על הרמ"א ועל הרב"י, שהם על הרמ"א לבד לק"מ מה"ט דמצרכינן דוקא שם הקודש עפ"מ שכ"כ הפתחי תשובה ס"ק מ"ג בשם הח"ג לתרץ קושי' הב"ש ס"ק ל"א על הרמ"א שכ' הוא בעצמו כתב רמ"א גבי שפסלין אחר מקדימי' שם שפסלין כיון דהכל הוא קורין אותו כך אע"ג דהוא שם לגוי יעו"ש, וז"ל הפתחי תשובה בשם הח"ג בחיבורו דלא כתב רמ"א כאן דמקדימי' שם העברי רק בשם לגוי שהוא פירוש שם העברי כגון יהודא ליאון מ"מ אף אם רוצה קורין ליאון מקדימי' שם העברי כיון דהו"ל יוצא משם העברי וכן בשמות הרייזל כו' אבל בשני שמות שכל אחד הוא שם בפ"ע מקדימי' השם שקורין רוצה אף שהוא שם לגוי ועיין כתב הרמ"א בפסלין אחר שמקדימי' שם פסלין כו' וכן מסתבר דמהיכא תיתי לן להוציא מלבנו בדבר שמפורש בש"ס ניזיל בתר הרוב עכ"ל, ובזה דחה שם מ"ש בתשו' מאהבה בשם רבו הגובי' ז"ל שעשה מעשה כדעת הרב"י וכתב וז"ל: והרב בעל ח"מ במחב"ת לא עמד על דעת רבו בזה עכ"ל, ויעש"ה, וא"כ לפי"ז י"ל כאן גבי גר השם גיותו אינו פירושו של שם העברי דהא השם גיותו והשם החדש העב"י הוה שמות בפ"ע ובזה מודה הרמ"א לדעת הב"י דלאו השם הקודש דוקא העיקר, וממילא לק"מ על הרמ"א לבדו, רק מה דקשה על הרב"י הא שם גיותו השתקע ואין קורין אותו בכך רק בשם העברי. והנה על קושי' זו על הב"י י"ל לחלק ולומר דהתם גבי השתנה שמו מחמת דבר אחר אי לאו דהרוצה קורין אותו על שם זה לא היו יודעים כלל שיטה. בשם הזה ומ"מ צריך שיהי' קורין אותו כך אבל כאן עבר דהכל יודעי' שהי' לו שם בגיותו אפי' שהשתקע ומ"מ פסק המחבר כאן שכשר אם כתב שם גיותו אפי' בנשתקע, וכן מצאתי סברא זו' בס' גט פשוט על הג' גיטין מהגאון בעל הפ"ת שהביא בשם ס' מקור ברוך סי' ד' לתרץ סתירת הרב"י דגבי מומר פסק לכתוב שם יהודית ולא אמר אפי' בנשתקע וכאן גבי גר פסק אפי' בנשתקע ויעיי' בס' תאמי צבי ותרץ צבי שהי' על הרב"י בזה שחזר בו ממ"ש גבי מומר ופסק כמהרי"ק, והמקור ברוך המובא בס' ג"פ הנ"ל תירץ כך וז"ל דאפי' נשתקע חשוב כלא נשתקע משום דהכל יודעי' דהי' למומר שם אחר ביהודת וכן גבי גר הכל יודעי' שהי' לו שם אחר בגיו"ת עכ"ל, ועפי"ז יש לחלק כאן בין גר ובין נשתנה מחמת דבר אחר כמ"ש, ונכון.—

אולם זאת קשה לי טובא, הרי טעמא דחשבינן שם הנשתנה בחולה לעיקר פירשו הפוסקי' דכיון דמקרע גז"ד דינו של אדם מחשבהו לעיקר והביאו ראי' ממה דיליף בגמ' דר"ה ט"ז משרה אמנו דכתיב שרי אשתך אל תקרא שמה שרי כי שרה שמה וכתיב וברכתי אותה וגם נתתי ממנה לך בן כדאי' התם ד' דברים מקרעין גז"ד כו', א"כ נראה בטעמא מש"ה דקבע השם השני לעיקר, ועי' בס' ג"פ שמפרש ומלבן זאת באריכות, ולפי"ז גבי גר נמי הא בזה שנתגייר הנה וקבע השם השני היהודי לעיקר כשם הנשתנה בחולה, א"כ קשה ביותר על הרב"י שפסק כאן בגר דכשר אם כתב השם הראשון שהי' לו בגיותו וגם מ"ש דהוי כחולה פסול אם כתב השם גיותו אפי' בלא נשתקע ואפי' אם אין קורין אותו בשם היהודות ומכש"כ בנשתקע, וצ"ע.—.—.—

טעם — (סימן ע"א) — זקנים

— מכבוד מרן הגאה"ק בעל חת"ם סופר זצ"ל —

כל מלאכה לא יעשה בהם פירש"י אף ע"י אחרים, והקשה מו"ר בהפלאה א"כ אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם נמי דוקא ע"י אחרים, והוא תימה, ולפע"ד ליישב גם קו' הרמב"ן מה לא יעשה ע"י אחרים הא אמירה לנכרי שבות בעלמא, וי"ל לפ"מ דקיימ"ל האופה מיו"ט לחול פטור הואיל אי מקלעי לי' אורחים חזי לי' עי"ש, וא"כ שפיר קאמר אשר יעשה לכל נפש יעשה ע"י אחרים כלומר ע"י הקלעת אורחים אע"פ שהוא בעצמו אינו צריך לו אלא על סמך אולי יצטרך לאחרים, והנה ק' קושי' התוס' אפי' מלאכות שאינם אוכל נפש יהי' מותרים הואיל אי מקלע חולה שיב"ס, ותי' דלא שכיח ע"ש, והיינו כל מלאכה לא יעשה ע"י אחרים היינו על סמך שיקלע חולה שיב"ס לא יעשה מלאכה שאינו אוכל נפש על סמך זה, וק"ל.—

ב') **כי** תבואו אל הארץ וגו' וקצרתם את קצירה תני ממחרת השבת יניפנו הכהן, אמרו בפסחי' ס"ו

ע"ב

שנים, בשנים אלו שם לילות כימים בלימוד תורה. נתן שעורים בישיבה של אביו, וכן נתן שיעורים לבעלי בתים בעיר, פסק שאלות ומילא למעשה תפקיד של דומ״ץ, אך בלא ליטול שכר, כי חותנו לא הסכים לכך וטען כי הוא התחייב לפרנסו על מנת שישב על התורה והעבודה.

בשנת תרפ״ה הוא פונה לרבו הגאון ר׳ מרדכי ליב וינקלר ממאד, בשאלה ״הלכה למעשה״ בענין ״יין קונצוויין״. הוא כותב ע״ז שהמציאו דבר חדש לעשות יין משמרים וסוכר, ושואל מה דינו לענין קידוש, ברכת בפה״ג ולענין יין נסך[5]. הגאון הנ״ל השיב לו בספרו שו״ת לבושי מרדכי מהדורה תליתאי סי׳ טו. בענין זה יש גם שתי תשובות אליו מהגאון ר׳ שמעון גרינפלד אבדק״ק סעמיהלי בשו״ת מהרש״ג סי׳ פז ופח. בתשובתו הוא מכנה את השואל: ״הרב הגדול וכו׳ כש״ת יהושע פנחס וו״ב נ״י מו״ץ בק״ק מארגרעטין״[6]. נמצא בידנו גם מכתב תשובה אליו מאת דוד אמי הגאון האדיר ר׳ שאול רוזנברג אב״ד ק״ק ראצפערד. בתשובה אשר נדפסה בס׳ חמדת שאול שהוציא לאור נכדו הרב מ״צ רוזנברג מירושלים בשנת תשד״ם, סימן טז. הוא מתאר אותו: ״אהובי ח״ג הרב המופלג בתורה וביראה החו״ב משנתו זך ונקי כש״ת מו״ה יהושע פנחס נ״י יושב בשבת תחכמוני בק״ק מארגרעטען יצ״ו״.

הרבנות בסעפלאק

בשנת תרפ״ט בתום עשר שנות ה״קעסט״ בבית חותנו הגביר ר׳ בנימין פריימן הי״ד, התעוררה בעית הפרנסה. אנשי קהילת סעפלאק אשר היתה הגדולה בין חמשים הכפרים של גליל מרגרעטן (ברומנית: *PLASA MARGHITA*) רצו במשך כל הזמן להפרד מקהלת האם ולכונן קהילה עצמאית. הם טענו שסעפלאק נמצאת בקצה מחוז ביהור ואין קהלת האם יכולה לספק להם את צורכיהם הדתיים והחברתיים. בסעפלאק כבר היו בית כנסת בנוי לתפארת, מקווה טהרה, תלמוד תורה, שוחט, חברה קדישה וכו׳. הם גם ספקו את הצרכים הדתיים והחברתיים לכפרים והעיירות הסמוכים להם. בעיקר לחצו בענין יהודים בעלי בתים תלמידי חכמים שהרגישו צורך שיהיה רב בתוכם ללמדם שעורים וכו׳. כעת נמצא הפתרון ע״י בחירה פה אחד בהגרי״פ הי״ד שהיה בנו של הרב ממרגרעטן, ואכן קבלו את הסכמת קהילת האם והסכמת הסבא. הקהילה התארגנה, ביחד עם 27 כפרים סביבה שמנו כ-200 משפחות כגון: באליוק *BALC*, סילטאלו *MARGINE*, טוטי *TAUTEU*, אבראני *ABRAM*, דרנא *DERNA*, פאפ פאלוא *PAPFALVA*. מניתי רק את הכפרים שבהם היה גרעין קהילה מסודרת - שוחט, בית עלמין ומנין קבוע מדי שבת. ואליהם הצטרפו גם הכפרים שבמסגרת הערוב ותחום שבת.

---

5. נדפסה בס׳ שו״ת מקדשי השם, סי׳ קה.
6. בחלק ב׳ של התשובה כותב לו רבו בעל ״לבושי מרדכי״ בענין דברי החת״ס או״ח סי׳ קפ בסוגיית אסורי הנאה יש להם בעלים. במכתבו של אאמו״ר שנדפס בשו״ת מקדשי השם, הנ״ל, אין דבר בענין זה. כנראה שכתב לו מכתב נוסף שעסק בענין זה.

טכס הכרזת הקהילה העצמאית בסעפלאק ובחירת הרב התקיים בט"ו באב תרפ"ט במעמד חגיגי בו השתתפו כמעט כל היהודים בסעפלאק ובגליל. כמו כן הגיעה משלחת מן הלשכה האורטודוכסית המרכזית מקלוז' בראשות הג"ר בן־ציון ועזל רבה של טורדא, והרבנים הגאונים: הגרש"ז וינבערגער ממארגרעטען, הגר"ב ליכטנשטיין מקרסנא, הגרש"ז עהרנרייך משמלוי, הגרא"א ויס מנאדיפאלו והגר"מ בריסק מטאשנאד. משלחת מיוחדת הגיעה מגרוסוורדיין בראשות רב העיר הגר"ב פוקס וראש הקהילה ר' ישראל אולמן. ממארגרעטען הגיעו גם הרבה בעלי בתים וכן כל הישיבה. מטעם השלטונות ברכו נציג גליל מארגרעטען קצין המחוז *FÖSZOLGA BIRÓ* וכן כמרי שלש הכנסיות הנוצריות שבמקום. המעמד התקיים ברחבת בית הכנסת שנחרב ע"י הנאצים ימ"ש. מתקופה זו יש בידינו גלויה שכתב אאמו"ר ז"ל לדוד אמי הרב החסיד רבי יהודה פריימן בירושלים בו הוא מבשר לו שנבחר לרב בסעפלאק וכן מבשר לו שנולדה לו ילדה בליל יוה"כ ועדיין לא קרא לה שם, ומתכונן לקרוא לה שם ביום ש"ק שהוא יום א' דחג הסוכות[7].

עם בואו, באו אתו קבוצת בחורים ממארגערטען ויסדו את הישיבה, שלמדו בה כ 15-30 בחורים[8]. שיטת הלמוד היתה כנהוג בישיבות בהונגריה: שעורים על הדף עם הדגשה מיוחדת לבקיאות ושיעור עיוני בסוגיות שנבחרו. היתה הקפדה על למוד שולחן ערוך אורח-חיים ויורה-דעה, והדגשה מיוחדת על למוד פרשת השבוע: חומש רש"י ורמב"ן. הבחורים אכלו בד"כ על שולחנם של בעלי-בתים וגרו בחדרים שכורים בעיירה. הישיבה הוחזקה ע"י הקהילה ככלל וכיחידים.

בביה"כ התפללו נוסח אשכנז, בבית המדרש של הבחורים התפללו נוסח האר"י. הקהילה הקפידה שבביה"כ הגדול לא ישנו מנוסח אשכנז. ידועות המחלוקות הרבות שנבעו מדעת יהודים "אשכנזים תמימים" שחששו כי קדושת ביה"כ תתחלל ח"ו ע"י אמירת "ויצמח פורקניה" בקדיש. אבא ז"ל היה מגיב על כך בבדיחותא: רבש"ע עשה נא שגואל הצדק יבוא במהרה ואז נפטר לפחות ממחלוקת זו. אאמו"ר ז"ל היה מספר בשם הגאון בעל "לבושי מרדכי" ז"ל בענין המחלוקות על הנוסחאות אשכנז והאר"י: משל למה הדבר דומה לעשיר אחד שהיו לו שני בנים מפונקים, אחד אכל רק דברי חלב והשני אהב לאכול בעיקר בשר. על מנת שיוכלו לשבת יחד סדרו לכל אחד חדר אוכל נפרד וכלים נפרדים. לאחר שנים ירדו מנכסיהם ובקושי היה להם כסף לאכול לחם וירקות ובוודאי לא היה להם כסף לא לחלב ולא לבשר, אבל הם המשיכו להתעקש לאכול בנפרד כל אחד בחדרו. הנמשל הוא: פעם ידעו לכוון בתפילה, אלה במטבע שטבעו חכמי אשכנז, ואלה בדרך צדיקי החסידות. לכן היה הגיון בהפרדה,

---

7. מכאן הראיה שאבא הקפיד לקרוא שם ברוב עם בש"ק ולא בעת קריאת התורה הקרוב ללידה. עיין טעמי המנהגים, קונטרס אחרון סימן תתקכ"ט בשם הרהצה"ק ר' שלום מבעלזא שאין לקרוא שם לאחר 5 ימים. ביום השלישי יוכל לקרוא לה שם אם זה יחול בשבת.
8. ראה צלום מכתב שנשלח ל"ג'וינט"

כדי שלא יפריע אחד לשני, בכוונותיו. היום, כשמתפללים לצאת ידי חובה, מה טעם יש בהפרדה?

כיצד היה אאמו"ר ז"ל נוהג להתפלל בלחש? אינני יודע. אולם בקול רם התפלל תמיד לפי הנוסח שהתפללו באותה העת בביהכנ"ס או בביהמ"ד. לי הורה להתפלל נוסח האר"י, היות ובישיבות טאשנאד וסאטמאר שלמדתי, התפללו נוסח האר"י. לפני שנסעתי לויטצען שם התפללו נוסח אשכנז שאלתי אותו איך לנהוג, הוא הורה לי לא לשנות, אבל להקפיד לא להתבלט ושלא יכירו בי שאני מתפלל בנוסח שונה מהצבור, כגון בתחנון, לא ליפול על אפיים לפני "והוא רחום" אלא לפני "ה' אלקי ישראל".

הקשר עם הכפרים היה בעיקר ע"י השוחטים שבקרו בסעפלאק לפחות פעמים בחודש, לבדיקת הסכינים, ולקבלת תשובות והנחיות להתנהגות בשאלות אשר התעוררו אצל יהודי הכפרים. כמו כן התקיים בעיירה שוק מרכזי ביום ג' בשבוע, בו היו מתכנסים הכפריים מהסביבה, והיהודים היו באים בהזדמנות זו לבית הרב, שואלים שאלות, מתדיינים בסכסוכים שביניהם, מבקרים בישיבה, מביאים תוצרת חקלאית לתמיכה בישיבה, ומתבשמים בריח תורה.

אחת לשנה בקר הרב בכפרים, שבהם היה שוחט ומנין. שבת זו היתה כולה קודש לחדרת ערכי יהדות ויראת שמים ליהודים התמימים הללו. שמחה מיוחדת היתה בכפרים האלה כאשר הכניסו בן לבריתו של אברהם אבינו ואאמו"ר ז"ל היה המוהל, או שמחות נשואין, בהן התכנסו כל יהודי הכפרים באזור, והרב בתוכם.

בקשת תמיכה לישיבה בסעפלאק - מופנה לג'וינט בארה"ב בשנת תרצ"ב

סדר יומו של אבא ז״ל

סדר יומו של אאמו״ר הי״ד היה מכוון ומחושב בדייקנות, והוא הקפיד לעמוד בזמנים שקבע לעצמו. דייקנותו היתה למופת, עד שגויים שראוהו הולך לביה״כ או למקווה היו מכוונים שעוניהם ואומרים בהונגרית: ״השעה כך וכך לפי שראינו את הרב של היהודים עובר עכשיו״.

מדי בוקר, למן השעה 5, ואילך, היה לומד בחברותא עם אחד הבחורים את השעור שנתן אח״כ לתלמידי הישיבה. אני זכיתי להשתתף בשעורים אלה והם זכורים לי כחויה מיוחדת במינה, במיוחד איך הצליח על אף חריפותו לרדת לרמה של החברותא. פעם שאלתיו למטרת ההכנות האלה. כי הרי ידוע לו החומר, ותשובתו הדהימתנו: לתת שעור לתלמידים מבלי להכינו ולתאמו לרמת הלמוד והתפיסה של התלמידים, הוא זלזול בלמוד ובתלמידים גם יחד. בשעה 6 בבוקר, היה הולך לטבול במקוה, בין בקיץ בין בחורף, בין אם היתה המקוה מוסקת ובין אם היתה קרה. ב-6.30 היה מגיע לביהמ״ד והקפיד להגיד תהילים לפני התפילה, וכן תפילה שלפני התפילה של הנועם אלימלך ז״ל. ב-7 בדיוק התחילו להתפלל, ומיד אחר התפילה, בעודו מעוטר בטלית ותפילין של רבנו תם, היה מלמד שולחן ערוך או״ח. אח״כ הגיע הביתה לאכול ארוחת בוקר והדגיש חשיבות פת שחרית במאמרי חז״ל. ואז היינו מקריאים לפניו החדשות מהעתונות והרדיו. חבל שלא הקלטנו, ואין בי היכלת לשחזר תגובותיו החכמות והעניניות, שהיו מופלאות הן מבחינת כושר הנתוח, התפיסה וההבנה לעומק, בהתחשב שמדובר באדם שהיה שקוע ראשו ורובו בתורה. לאחר מכן היה עוסק בעניני הקהילה השוטפים, עונה לדואר, כותב תשובות קצרות (אגרות שדרשו עיון הניח בצד לטפול בשעות אחרות), ומקבל אנשים עד שעה 12. בשעה זו היה נותן בקביעות שעור בסוגיה לבני הישיבה.

אחה״צ היה נח וישן כשעה וחצי. מארבע עד מנחה־מעריב היה יושב בדין ופוסק בדיני תורה. בין מנחה למעריב היה נותן שעור לבעלי הבתים. בערב במשך כשעה היה משוחח עם אורחים שנקלעו, או בענינים הטעונים ברור. אח״כ היה נכנס לחדר הספרים ושם כתב ולמד עד הבוקר. כבן שגדל בביתו עד גיל 20 מעיד אני כי מעולם לא ראיתיו נכנס לחדר השינה לישון, משבת לשבת. הלילות שלו היו קודש ללמוד, לכתיבה וכו׳. נהג לערוך תקון חצות כל לילה בהתלהבות ובדמעות שליש. הקפיד על כל תג ותג בהלכה ובמנהגי ישראל, ובענין זה לא נשא פני איש. זכורני בעשרה בטבת תש״ד היה בבודאפעסט. אחרי מעריב ואחרי שטעם לאחר הצום, החליט להיכנס לאדמו״ר הגה״ק רבי אהרן מבעלזא להיפרד ממנו, כי עמדנו לחזור לסעפלאק ברכבת שיצאה מאוחר בלילה. נכנסנו לבית המדרש והנה אנו שומעים שמתפללים מנחה, ומוציאים ס״ת לקריאת ויחל וקוראים לאבי לעלות לתורה ״שלישי״, הוא נדהם ואומר בשקט, אני כבר הפסקתי את הצום ואני אחרי תפילת מעריב, והאדמו״ר אומר נו... והוא אומר לעצמו ״זה בנגוד לש״ע״ וסרב לעלות לתורה. לאחר המלחמה סיפר לי

הגה"צ מבילגוריי שאחיו האדמו"ר אמר לו "זעהסט דאס איז א עהרליכער שולחן ערוך יוד" ("אתה רואה זו היא דוגמא לחרד איש שולחן ערוך").

פטירת סבא זצ"ל

ביום שבת קדש י"ד כסלו תרצ"ג בסביבות שעה 11 לאחר קידוש נכנס שליח בית הדואר הגוי לבית ובידו מברק. וביקש שיחתמו לו על המברק. אמרנו לו כי לא רק שלא יכולים לחתום אלא גם לא לקבל ואם תרצה תקריאו לנו. אמא הגישה לו כוס י"ש והגוי שותה עד תומה וברוב חשיבות מקריא: הרב נפטר, מחר ב-11 ההלוויה, וחתום ראש קהילת מארגרעטען. הידיעה נפלה כרעם ובחדר השתררה תדהמה של שתוק. מפי אבא נשמעת קול אנחה כבדה וממלמל לעצמו "שבת קדש היום" ופרט למלים אלה, אף מלה. אח"כ אמר לנוכחים: טלו ידים והמשיכו בסעודת שבת כדין. הוא אינו נוטל ידים וממשיך לשבת ליד השולחן בדממה. קרא אליו את תלמידו וולף שפיצר הי"ד ומבקשו בשקט לקחת שולחן ערוך וללמוד הלכות אנינות ואבלות בשבת, ולהקפיד שבכל הבית יתנהגו כך שלא תראה שום אבלות בפרהסיה.

אותי שלח אבא לשוחט ר' וולף הרש לבקשו שיבוא אליו ואמר לו למלא את מקומו בכל השעורים והתפילות, וסעודה שלישית בביה"כ ובבית המדרש, וכמובן להקפיד לא לבטל שעורים ע"מ שלא תיראה אבלות. וכך אני זוכר אותו שנשאר לשבת במקומו, בדממה מוחלטת כל אותה השבת ולא שמעתי ממנו מלות נוספות, פרט ל"שבת קדש" - באנחות, ושאל אותנו לעתים קרובות: מה השעה? עם צאת השבת פרץ בבכי, בקש שיזמינו את בעל העגלה ע"מ שיסע תיכף ומיד למארגרעטען. נסעתי אתו יחד בעגלה ובמשך השעתיים לא הוציא הגה מפיו ורק בכה בדמעות שליש כל הזמן, וכשהגענו לבית הסבא - התעלף, והעבירו אותו לחדר אחר לטפולם של הרופאים. הוא התעורר רק אחרי חצות הלילה. מצאתי לנכון להאריך בספור זה ע"מ להדגיש גדלותו של האיש, אשר בצד הכאב הנורא מסוגל היה כך לשלוט בעצמו כל יום השבת, רק ע"מ לנהוג ע"פ הש"ע.

פרשת הרבנות במארגרעטען

בשבועון האורטודוכסי "האמת" בגליונו מ- ט"ז תמוז תרצ"ד (29.6.34) נמצא דווח על מהלך דין תורה ועל ההתפתחויות המפתיעות וזה לשונו:

...לאחר מותו הפתאומי של הצדיק ממרגיטה זצ"ל נבחר בנו הצעיר, באסיפה המאולתרת שזומנה לפני ההלויה, לרבה של הקהילה, ואילו לבן הגדול נמסרו כפיצוי 46 הכפרים סביב מרגיטה. ברם, רבה של סיפלאק, ראה בבחירת אחיו פגיעה בכבודו הוא וקיפוח זכויותיו. אי לכך הזמין את ראשי קהילת מרגיטה לדין תורה. בית הדין הרבני, בראשותו של אב בית הדין באורדאה ובהשתתפות הרבנים מריסקיבא וסיביו, ישב על המדוכה ביום א', וביום ב' בבוקר הוציא את פסק הדין הבא: עקרונית - קבע בית הדין - מגיע כס הרבנות, לפי החזקה, לבן הגדול ה"ה

הרב יהושע פנחס רבה של סיפלאק. ברם יש להתחשב בנסיבות משפחתיות מסוימות. אי לכך החליט בית הדין לבטל את הבחירה החפוזה ולקיים בחירות חדשות בנוכחות בית הדין ומיד אחרי הכרזת פסק הדין, כאשר שני המועמדים למשרה הם הרב מסיעפלאק ואחיו הצעיר, רבה בפועל של מרגיטה, ר' מרדכי עזריאל.

ברגע זה חל מפנה מפתיע אך מרגש ומרומם את הנפש. מפנה, שבזכותו נמנעה התמודדות אחים פומבית, על כס הרבנות. ר' יהושע פנחס הודיע שפסק הדין מניח את דעתו כי יש בו משום החזרת כבודו שנפגם. הוא אינו מעונין לגרום לבחירה, שיש בה משום שערוריה של מלחמת אחים במלוא מובן הביטוי. הוא מתנגד לליבוי יצרים בקהילה. לכן הוא מוותר מרצונו הטוב לטובת אחיו הצעיר.

גישתו האצילית והוותרנית של הרב מסיפלאק עוררה התפעלות והערצה בקרב הנוכחים בישיבה ובקרב כל הקהל. מעשהו האבירי ראוי כי ישמש דוגמא לקהילות גדולות ועתירות מוסדות, בהן החיים הופכים לגיהנום עקב הפילוגים המתחוללים בהן, כאשר המחנות היריבים אינם מוכנים לוותר זה לטובתו של זה.

התרגום מצוטט מספר יזכור לקהלת מארגרעטען והסביבה, ירושלים תשל"ט, עמ' 30-29

כמובן, אני הייתי אז ילד בן 10 והענין לא זכור לי ישירות, כשהתבגרתי יותר, התעניינתי בנושא ושמעתי את פרטי הפרטים מפי הדוד הצעיר ר' משה ווינבערגער הי"ד, וכן שמעתי בענין זה מפי אמי הי"ד, ואח"כ נסיתי לשמוע מפי הדודים ר' יעקב דוב והגאון ר' מרדכי עזריאל הי"ד ולבסוף גם מאבא הי"ד. וזאת התמונה שמצטיירת לפני[9]: פטירתו של הסבא קדישא ממארגרעטען באה באופן פתאומי והדבר נפל כרעם ביום בהיר. הסבתא החכמת והמשכילה (כך מכנה אותה חותנה בעל המהריא"ץ) הרבנית רוזה נעכא ע"ה, שהיתה אשה מאד פרגמטית, היתה הראשונה שהתעוררה מהתדהמה והתחילה לדאוג מה יהיה על פרנסת הבית הגדול והכבד שכלל: בן סגי נהור ר' אברהם אהרון צבי ואשתו וילדיו הי"ד; קרוב חולה שגדל בבית, הבחור מנדל ז"ל; קרובה אלמנה שגדלה בביתנו שהסבא חיתן אותה והתאלמנה "הדודה סימה" וילדיה, ועוד בחורים קרובים; בנה הצעיר שהיה בחור בשנות העשרים המאוחרות הרה"ג ר' מרדכי עזריאל, והבת הצעירה שטרם התחתנה פעסיל, וכעת אם ייבחר הרב מסעפלאק למארגרעטען, אף הוא מטופל במשפחה וששה ילדים. התעוררה הדאגה מאין יחיו כל אלה? נוסף לכך הוצאות לחתון הבן הרה"ג מרדכי עזריאל והבת פעסיל. לכן, בעצת הבן הגדול שהיה הדואג הכלכלי למשפחה הרה"ח הנגיד ר' יעקב דב, וראש הקהילה ר' משה גולדברגר שהיה תלמיד נאמן של הסבא ז"ל, עיבדו תכנית מפתיעה: לבחור בבן הצעיר הבחור ר' מרדכי עזריאל כרב של העיירה מארגרעטען בלבד (ואת הגליל לצרף לסעפלאק), בתנאי שיקבל על עצמו להמשיך לשאת בעול הבית הכבד, וכן

9. קבלתי חזוק לדברים אלה לאחר המלחמה, משיחות שקיימתי בענין זה עם הגאון ר' אברהם שלמה כ"ץ מריסקווה שהיה חבר בבית הדין ואח"כ רב "שכונת סאטמר" בבני ברק ודודי ר' ישראל ווייס ז"ל מת"א.

מהנדוניה שיקבל עם חתונתו יתן נדוניה והוצאות החתונה של אחותו פעסיל. עם אאמו״ר איש לא דיבר, כי שכב לאחר התעלפותו בהשגחת רופא. לפי תביעת סבתא התכנסה אסיפה מאולתרת של הנהלת הקהילה במארגרעטען שהחליטה: 1. לבחור את הרה״ג ר׳ מרדכי עזריאל כרב העיר מארגעטען לבד. 2. לנתק את כל הכפרים מקהילת מארגרעטען ולצרפם לקהילת סעפלאק, ובזה, כאילו לתת פצוי לרב מסעפלאק שהיה ידוע ומקובל שהוא יהיה ממלא מקום אביו.

לפנות בוקר כשאבא ז״ל התעורר מעלפונו ונמסר לו על החלטת הקהילה הגיב בזה הלשון: זה הוא נושא שצריך עיון, והיות ובמצב זה אינו מסוגל להתרכז בעיון, הציע להשאיר את כל הנושא פתוח. עכ״פ הודיע חד משמעית שלא יתייחס לנושא זה לפני שיעברו רוב י״ב חדש מיום הפטירה. (ואכן כך נהג וגזר על עצמו שתיקה בכל הנושא במשך חדשים מספר). הרוב בהנהלת הקהילה, לפי תביעת סבתא, לא קבלו את דעתו של אבא ז״ל, ואכן קיימו דיון ואישרו את התכנית דלעיל. בבוקר, כשהתחילו להגיע הרבנים וראשי קהילות להלויה, והנהלת הקהילה דנה בסדרי ההלויה ובהספדים, התעוררה השאלה מי יספיד קודם, הרב מסעפלאק או הרב הצעיר שנבחר הלילה. הנהלת הקהילה החליטה, לפי עצת דודו הגאון הרב מנאדפאלו (אח הסבתא), על פשרה, שהרב הצעיר יספיד בבית המדרש של הישיבה, ובמעמד זה גם יכריזו עליו כראש הישיבה, ומשם יעבירו את הארון לביה״כ הגדול, ושם יהיה הרב מסעפלאק ראשון המספידים. ואכן כך היה סדר המספידים בעתון ״האמת״ מיום כ׳ כסלו תרצ״ד (מובא להלן ח״ב פרק ג׳).

כעבור שנים שוחחתי בנושא זה עם אבא ז״ל ושאלתיו פשר הענין, ענה: אם ברצונך לשמוע את דעתי על הנושא, קודם תלמד את הנושא, בגמרא ובפוסקים ואח״כ אדבר אתך. וכן למדתי הסוגיות ביסודיות, בחן אותי, ואח״כ הסביר כך: מצד הדין אין הכרעה ברורה בנושא ירושת רבנות מאב לבן, והראה לי בס׳ שו״ת המהריא״ץ ח׳ יו״ד סי׳ קיא (התשובה מופנית להגאון ר׳ יעקב שלום סופר בנו של הגאון ר׳ חיים סופר רבה של בודפעסט) שמביא דעת רבו בעל החת״ס או״ח סימן י״ב, שמחזיק כדעת הרשד״ם, דס״ל דווקא לגבי מלך וכיוצא בו הוא דאמרינן דבנו קודם אבל במנויין של כתר תורה אין בניהם קודמים. אולם בסי׳ י״ג חוזר בו בעל החת״ס ונדחק ליישב השיטות וכו׳ בטענה דעכשיו הרב הוא גם משועבד לקהל, לעשיית צרכיהם בשכר, ולא יהיה גרוע מש״ץ ולכן הוא מסיק כדעת הרמ״א דבנו קודם. אח״כ הראה בשו״ת מהריא״ץ או״ח סי׳ ד׳ תשובה לבן אחיו הגאון מהרש״ל ווינברגער אב״ד דק״ק דונאסערדהעל, שלאחר שקלא וטריא מגיע למסקנה הפוכה מזו שהגיע ביו״ד סי׳ קיא ומסכם: כללו של דבר ... אין מקום שיהיו מחויבים להושיב... על כסא הרבנות רק אם ירצו מחמת כבוד רבם ולעשות נחת לרבם המנוח ... אבל לפסוק להם שע״פ דת, בתורת ירושה ראוי לו הנשיאות איני מסכים, ומאתי לא תצא הוראה זו.

אח״כ סיפר לי אאמו״ר שלאחר פטירת סבא הגאון בעל מהריא״ץ ז״ל, ג״כ התעוררה הבעיה: הבן הגדול דודו הרה״ג ר׳ עקיבא יוסף ז״ל היה כדבריו ראוי

כהגדרת הגמרא בכתובות ק״ג, דרבן גמליאל אע״פ שהיה ממלא מקום אביו רק ביראה, אעפ״כ מנוהו כרב. חלק מאנשי הקהילה התנגדו וחפשו מועמדים אחרים, כי רצו לבחור ברב פוסק גדול בתורה. במשך השנה חלה ראש הקהילה ר׳ מאיר מאנן. לאחר שהבריא, כנס אסיפה כללית של הקהילה שהחליטה בהסכמת הבן הגדול הרה״ג עקיבא יוסף ז״ל ובהמלצת הצדיק מראצפערד והגאונים בעל בית שערים ובעל יד רמה לבחור את הבן הצעיר הגאון ר׳ שמואל זלמן ז״ל לרב אב״ד ואילו הקהילה קבלה על עצמה להחזיק גם את ר׳ עקיבא יוסף ומשפחתו שנתן שעורים לבעלי בתים ונהל את המטריקל (ספר המעמד האישי לידות פטירות נשואים וגרושין, שלפי החוק האוסטרו הונגרי נוהל ע״י העדה הדתית). כן היה הממונה על מעות ארץ ישראל של כולל הונגריה באזור[10]. אבא ז״ל המשיך והסביר, שהטענה שלו כלל לא היתה מכוח דין ירושה, אלא שידע שמשאלתו של אביו היתה שאכן הוא יהיה ממלא מקומו; כך אמר לו פעמים מספר במפורש וכך נהג עמו כל השנים. (ואכן בדין תורה שהתקיים אח״כ העידו ר׳ יהושע גוטמן ור׳ בן ציון הרץ הי״ד מראשי הקהילה בסעפלאק שסבא ז״ל הודיע להם מפורשות, שבחירתו של אבא כרב בסעפלאק היא בתנאי שלאחר מאה ועשרים הוא יחזור למארגרעטען למלא את מקומו). והוא ראה בזה כעין קיום צוואה של אביו. מאידך הוא חייב במצוות ״כבוד אם״, ורצון אמו היה כפי שהחליטה הקהילה, ולכן החליט למסור את הענין לד״ת וכאשר יפסקו כן יהיה, וזאת בהתאם לדעת רבו הגאון ר׳ יהודה גרינואלד מסאטמאר, ואבא ז״ל הוציא את הספר ״שבט מיהודה״, בפרשת קרח דף קפד ע״ב על הפסוק ובתוך בני ישראל לא ינחלו נחלה:

אפשר הרמז בכאן למה שכתוב בתשובות הח״ס שאין כתר תורה ברבנות ירושה לבניו, ואין זה כמדת המלכות. והיינו, אחרי שהזהיר שהלוי יעבוד עבודת אהל מועד, אבל בתוך בני ישראל לא ינחלו נחלה, שאין שייך בזה תורת ירושה. ועינינו רואות שכמה כרכים נחרבו ע״י זה רחמנא ליצלן, אם בחרו דווקא להיות לראש אחד מבניו של הרב לשעבר, והכל לפי ראות עיני הדיינים. ובמקום שיש חילול השם חס ושלום אין חולקים כבוד לרב, ועשה הדברים לשם פועלם וסוף הכבוד לבוא, יהי רצון שיתקיים בנו וכל בנייך למודי ה׳ ולא ימוש ד״ת מפינו וגו׳.

אכן הורכב בי״ד בהרכב הגאונים ר׳ צבי קינסטליכער אבדק״ק סעבען, ר׳ אברהם שלמה כץ אבדק״ק ריסקווה ור׳ פנחס צימטבויים ראבדק״ק גרוסוורדיין. פסק הדין היה שעקרונית מגיע כס הרבנות לפי החזקה לבן הגדול ה״ה הרב יהושע פנחס רבה של סעפלאק, ברם יש להתחשב בנסיבות משפחתיות מסוימות. לכן מחליט בית הדין ששניהם ראויים לאותה איצטלא, וחייבו את הקהילה לקיים בחירות חדשות כדין בין שני האחים. לאחר פסק זה החליט לא להעמיד את מועמדותו ובזה לקיים מצות ״כבוד אם״.

אחר המלחמה שוחחתי בנושא זה ארוכות עם הגאון הישיש ר׳ א״ש כץ (שהיה, כאמור חבר ביה״ד) בביתו בבני ברק והוא סיפר לי הדברים לפרטיהם, הטענות

10. ראה בהרחבה בפרק על הגאון ר׳ שמואל זלמן ועל הדוד ר׳ עקיבא יוסף.

והעדויות ומהלך הדיון ופסק הדין. בסכום השיחה הוציא ס׳ תהילים עם פירוש מלבי״ם ודפדף עד שהגיע לפרק ט״ו. ועל הפסוק ״הולך תמים ופועל צדק ודובר אמת בלבו״ אומר המלבי״ם:

במצוות שבין אדם למקום שבו יתהלך לפני ה׳ צריך שיהיה הולך תמים, שגדר התמימות שיעשה כל מעשיו לשם ה׳ בלבד בלי שום פניה חיצונית ובמצוות שבין אדם לחברו יהיה פועל צדק, ובענין אמונה יהיה דובר אמת בלבבו - שלא תהיה אמונתו מן השפה ולחוץ. כי גדר האמונה - הסכמת הלב עם מה שהוא מוציא בשפתיו.

והוסיף: כזה היה אביך, בתוספת תואר שהייתי נותן לו ואומר שהוא היה החסיד האמיתי הגדול ביותר שהכרתי מעודי. וכששאלתיו בתמהון: ״דווקא חסיד?״ הרי הוא תלמיד של גדולי אשכנז, ענה לי בזו הלשון: מה אתה חושב, ״יונגרמאן״, שחסידות זוהי רכילות ומחלוקת. חסיד הוא כמו שכתוב באבות: חסיד הוא מי שעושה לפנים משורת הדין, ואביך הקדוש ז״ל היה ותרן לפנים משורת כל דין, לא רק בענין זה, אלא בעוד הרבה דברים כפי שהכרתיו.

הארכתי בתאור ענין זה, למרות שכיום, לאחר האסון הגדול של השואה, בו עלה הכורת על כל האזור, ועל קהילות ישראל, בתוכם גדולים וגאונים צדיקים וקדושים, ולעומת האסון הכללי נראה לכאורה התאור כדבר שאין בו ענין יותר, ובכל זאת מצאתי לנכון לתאר הדבר באריכות כדי לתעד לדורות דוגמא של התנהגות של אדם גדול זה. ואכן, מעיד אני עליו כמאה עדים, מתוך ידיעה ברורה, שלאחר פסק הדין לא היתה בו שום תרעומת, לא על ראש הקהילה ר׳ משה גולדברגר ידידו, ולא על אחיו הגדול חביבו ר׳ יעקב דוב, על אחת כמה וכמה לא על אמו הצדקת והחכמה ז״ל, ואילו את אחיו הצעיר הגאון ר׳ מרדכי עזריאל שנבחר להיות רבה של מארגרעטען - לימד והדריך, ועמד לימינו בכל עת - לנהול הקהילה והבעיות השוטפות. ולא עברו שבועיים בלא שר׳ מרדכי עזריאל היה מגיע לסעפלאק ברכבת הערב וישב ולמד עם אחיו-אבא ז״ל עד הרכבת של לפנות בוקר. וזאת היתה תופעה שהיתה כמעט לקביעות עד סמוך לשואה. זכורני, בעת הוכוח שהתנהל בענין המקווה במארגרעטען בין דודי הגאון ר׳ מרדכי עזריאל אבדק״ק מארגרעטען לבין גיסו הדיין הג״ר יעקב צבי קאופמן - חסידי סאטמאר פרסמו מכתב חריף של הגאון אבד״ק סעקעלהיד הי״ד נגד דודי הג״ר מרדכי עזריאל הי״ד, מכתב שגרם להתגודדות ומריבות בקהילה. אבא ז״ל פרסם חוברת שלימה בה הוא מברר את הנושא ההלכתי ונסע לסעקעלהיד והוציא מרבה מכתב ע״מ להרגיע את הקהילה והביא לידי הסכמה בין הגיסים הגאונים הי״ד. ראה חילופי תשובות בענין המקוה בין מו״ר מהר״ם בריסק ולבין הגר״י רוזנר אב״ד סעקעלהיד, בספריהם אמרי יהודה ושו״ת מהר״ם בריסק חלק ד׳.

כן זוכר אני, לפחות פעמיים, עמותים ושיחות נוקבות וחלופי דברים קשים בין מרן אבא ז״ל לבין מו״ר כ״ק האדמו״ר מסאטמאר ז״ל, שחסידיו במארגרעטען לא התיחסו בכבוד הראוי כלפי הרב הצעיר.

הקהילה המורחבת

בתרצ״ה התארגנה הקהילה המורחבת. לקהילת סעפלאק והגליל התוספו כל הישובים שבגליל מארגרעטען *PLASA MARGHITA* היינו עוד כ-25 ישובים. בראש הקהילה נבחר ר׳ דוד פאלדוואריו *FÖLDVÁRI DEIZIDERIU* מהכפר מיטשקע *MISCA* - יהודי עתיר נכסין חתנו של ר׳ מאיר רפפורט ז״ל נכד הצדיק ר׳ בנימין קומאדער, ונבחרה הנהלה חדשה מורחבת והקהילה התארגנה כקהילה עצמאית, עם כל המוסדות שישרתו את 52 הכפרים, ע״י כעין קהילות משנה במרכזים הכפריים הגדולים. שם היה שוחט, מקווה, מלמד דרדקי, איטליז כשר, ובית כנסת, שאליו באו כל היהודים מהכפרים ברדיוס של תחום שבת עם ערוב מסביב. פרטים מלאים על הקהילה תמצא לעיל בפרק המיוחד שמוקדש זה לקהילה ולמוסדותיה, אשר עלה עליהם הכורת בשואה.

פעילותו בתקופת תרצ״ה - תש״ג

בתקופה זו התמסר אאמו״ר ז״ל לארגון הקהילה, לבסוס הישיבה ובעיקר ללמוד ולכתיבה. הוא כותב הערותיו לשו״ת מהריא״ץ חלק אה״ע, חו״מ וכן כותב ומרכז חדושים לסוגיות הש״ס וחדושי אגדות על התורה של המהריא״ץ ומכינם לדפוס. זכורני שהיה מוכן לדפוס[11] שו״ת מהריא״ץ אה״ע וחו״מ וכן על סוגיות שונות במסכתות זבחים ומנחות. כן עסק הרבה בכתיבת חדושים בסוגיות ואגדות מאביו הגאון מו״ר שמואל זלמן ז״ל ע״פ מה שזכר ומה ששמע מתלמידי אביו. כתב גם הרבה משלו, אבל החדושים שלו היו נעולים על מנעול בארון הספרים שלו למטה (את המפתח החזיק אצלו, ולא הרשה לאף אחד מאתנו להסתכל שם). את כל החומר הנ״ל רכזנו כמה ימים לפני שאספו אותנו לגטו. הוא עטף אותם באהבה רבה ושם אותם בעצמו בכלי חרס. כן הכין 2 ארגזים של מכתבים ותשובות. חפרנו בור במטבח בפנה סמויה ושם נטמן בתקווה שבקרוב נשוב לביתנו ונמצא את הכל במקומו. כשהגענו לגטו גרוסוורדיין לקחו את אאמו״ר הי״ד לחקירה מיוחדת וענו אותו קשות ואמרו שהגויים ושכנים טוענים שבבית הרב מצאו חפירות וכנראה שהיהודים הטמינו שם אוצרות זהב. הם תבעו ממנו שיראה להם מה הוטמן ואיפה? אבא ז״ל טען שנכון שהוטמן אבל רק מכתבים וכתבי־יד ולא זהב או כסף, אך הם המשיכו לענות אותו, עד שכנראה בדקו ומצאו שהעובדות הן כפי שהוא אמר. עכ״פ כשחזרתי אחרי השואה לסעפלאק מצאתי את הבור שחפרנו ריק וכן ראיתי חפירות בכמה מקומות בדירה, כנראה שחפשו ולא מצאו. עכ״פ לא זכינו להציל לפחות כתבי היד. בבחינת ״הגוילים נשרפו והאותיות פורחות באויר״ כרבי חנינה

---

11. ר׳ צבי מושקוביץ המדפיס במארגרעטען סיפר לי שכבר נהלו מו״מ כספי על עלות ההדפסה.

בן תרדיון מעשרה הרוגי מלכות. קדוש זה כמו כל דור השואה, נספו בטרגדיה הגדולה ביותר בתולדות עם ישראל.

מהתקופה הזאת אנו מוצאים התכתבות בשאלות של הלכה למעשה בינו לבין רבנים פוסקים:

א) בשו״ת מהר״ם בריסק ח״א סי׳ כב כותב: ״מה׳ ישא ברכה, אשרי שלו ככה, ה״ה כבוד אהובי גיסי הרב הגאה״צ חו״ב וכו׳ כקש״ת מוה״ר יהושע פנחס וינברגער שליט״א האבד״ק סעפלאק וגליל מארגרעטען. אחר דרישת שלומך הטוב, ענונותך תרבני לשאול דעתי הקלושה בדבר איש אחד מאנשי הכפרים אשר ציוה קודם פטירתו שיוליכו אותו למקום קבורת אבותיו, וחוץ מזה שרוצה להיקבר אצל משפחתו, אין ברצונו שיהיה נטמן בכפר, אשר קברי ישראל סמוכים לקברי עכו״ם. אבל היות שנפטר בחג הסוכות ביום טוב הסמוך לשבת לא היה ביכולת לקיים צוואתו, ע״כ הוכרחו לקברו בכפר הקטן. ועתה השאלה, האם מותר לפנותו ולהוליכו למקום קבורת אבותיו. וכבוד הדרת גאונו האריך והרבה בחבילת פוסקים, הידועים ושאינם ידועים בשריותא דהאי מילתא, והרבה ספרי שו״ת פתוחים לפניך, ואף אענה ואומר חוות דעתי העניה בעזהי״ת״. לאחר למעלה משלושה עמודים הוא מסכם להיתר ומסיים: ״מובן ממילא שצריכים להשגיח שהארון ישאר סגור ולא יפתח על אם הדרך וראוי לעשות פעולות לזה, מה שאפשר, והקרובים יחלקו מעות לעניים בעת פנוי העצמות והצדקה מועיל למת כידוע מספר חרידים. ועיין שו״ת ברכת יוסף סימן סה. וה׳ הטוב יגדר פרצות עמו ישראל וירננו ויקיצו שוכני עפר לחזות בנועם ה׳. כאו״נ כל חי וכעתירת גיסך אוהבך דורש שלום טובתך ושלום תורתך כל הימים באהבה שלימה (חתימה)״.

ב) הגאון הישיש ר׳ שלמה זלמן עהרנרייך הי״ד בספרו שו״ת לחם שלמה יו״ד סי׳ עא כותב: ״לידיד נפשי הרב הה״ג בנש״ג כש״ת מוה״ר יהושע פנחס וינברגר נ״י אבדק״ק סעפלאק יע״א״. השאלה היא אותה השאלה כמו בסעיף (א) אבל הוא מסיק ומסכם: ״אין להתיר משום שצווה כן, אך אכתי יש כאן היתר דניחא לו לשכב במקום אבותיו וזה הלכה מוסכמת לכ״ע. וסמך ע״ז ג״כ החת״ס בהתירו לפנות את הגה״ק מהר״ם בנעט זי״ע. אולם בשו״ת ״אמרי אש״ סי׳ ק״כ מסתפק בדברי הירושלמי וכו׳ ...אבל יש תחת ידי העתק תשובת הגאון הר״ש לאנדוי ז״ל, בן הנודע ביהודה ז״ל שאותו שאלו ג״כ בנדון גוף הקדוש של מהר״ם בנעט ז״ל והשיב לאסור לפנותו... והאריך בזה שם. ואף שהחת״ס רבן של הגולה, מפיהו אנו חיים, לא ס״ל כן, הנה בלאו הכי בשו״ת מהר״ם שיק סי׳ שנ״ד לא רצה להתיר לפנות למקום משפחתו... ועיין בשו״ת כתב סופר יו״ד. על כן לעניות דעתי גם כבוד תורתו הרמה יצווה לעשות כמ״ש במהר״ם שיק דבקשו מחילה ממנו, כמו שכתוב שם ע״ש״. ומסיים ״ויש לי עוד טעם כמוס שלא להתיר לפנות בזמנינו״. (חתימה).

מה היה הטעם הכמוס, של הגאון משומלו הי״ד אינני יודע ולא שמעתי מאאמו״ר הי״ד. אבל את האירוע אני זוכר היטב. המעשה היה ביהודי בשם סמי שטיינר מהכפר באליוק *BÁLYOK* שהיה רווק זקן ממשפחת שטיינר העשירה והמסועפת בסעפלאק.

בית הרב בסעפלאק
(הדירה האחרונה)

אני זוכר שאאמו״ר ז״ל פנה להגאון האדיר ר׳ חיים יצחק ירוחם ז״ל, רבה של אלטשטאט, שישב אז בבודפשט, אליה נמלט מווינה אחרי הכיבוש הנאצי. הוא שהכריע בענין ואח״כ העבירו את עצמותיו של שטיינר מבאליוק לסעפלאק.

ג) מו״ר דודי כותב בספרו שו״ת מהר״מ בריסק ח״א סי׳ צז (ללא תאריך): כבוד אהובי גיסי חביבי, הרב הגאון המפואר, משים לילות כימים, עובר אורחות ימים, בנש״ק וכו׳, כקש״ת מוה״ר יהושע פנחס וינברגר שליט״א האבד״ק סעפלאק וגליל מארגרעטען יצ״ו, בענין אשה אחת שהיה לה נתוח ברחם ויש סכנה שתיכנס להיריון, מה ההיתר למנוע העבור ואיך? ומסיים, והנני בזה דורש שלום תורתך באהבה רבה באוויית כוח״ט בספר הצדיקים כאו״נ וכעתירת גיסך הנאמן (חתימה).

ד) הגאון ר׳ יהונתן שטייף (שו״ת מהר״י שטייף, סי׳ שב) כותב: ״ג׳ תשא, תש״א לפ״ק. ברכת שמחת פורים יעלה ויבא על ראש כבוד ידיד נפשי, הרב הגאון הגדול מעוז ומגדל, זית רענן יפ״ת כ״ת מו״ה ר׳ יהושע פנחס וינברגר שליט״א אבד״ק סעפלאק יע״א. ענוותנותו תרבני לשמוע גם דעתי בענין טו״מ בין שותפים״. לאחר לבון ובירור הסוגיה הוא מסיים ״ע״כ נ״ל שראוי ונכון מאוד לפשר ביניהם והכל על מקומו יבוא בשלום. והנני בזה ידידו דורש שלומו״ (חתימה).

ה) מכתבו של הג״ר עקיבא בלוי הי״ד, הידוע בשאלות הרבות ששלח לגדולי הרבנים, נמצא אצלי בכת״י. תשובתו של אאמו״ר ז״ל נמצאת אצל כלתו הגב׳ בלוי.

אני מצטט בזה מתחלת מכתבו של רבי עקיבא בלוי:

בעזהית״ב

שלומים מרובים כטל וכרביבים, וחיים טובים ארוכים, ושנים מבורכים, יהי׳ נתונים מאבינו שבשמים, ברוב חסדים ורחמים, למע״כ אהובי מר ידנ״פ חמדת לבבי הרב

PINCAS WEINBERGER
Primrabin Cercuale din Plasa MARGHITA
Suplacul de Bărcau
Jud Bihor (Romania).

יהושע פינחס וויינבערגער
בהגאוה"ק מהרש"ז ז"ל
אבדק"ק סעפלאק והגלילות דמארגיעטען יע"א.

בעזהי"ת

נתבקשתי מאת כבוד ידידי הנעלה הרה"ח [illegible] כש"ת מוה' [illegible]
[illegible] שי' בשם הרה"ח הנ"ל נ"י לתת הסכמה על הס' הקטן "ברכה לחיים"
ואמרתי שלוחם שאני רואה כי ספר כזה [illegible] על אמירת לחיים [illegible]
מצדיקים וקדושים רז"ל אין צורך להסכמה, ובוודאי כל ישראל מסכימים לדבריהם ז"ל
וברכה הוא להביא הספר הזה בבית ישראל בהתפשטות בקהלותיהם של הצדיקים זי"ע ושב"
וזה שמבקש ממני לעיין בו ולציין דעותי, מצאתי בזה משאלותיו ואציין איזה דברים
לעשות את רצון שבקשני מעלתו יקר הנא בקיצור

באות י"א הביא בשם הרה"ק מטשרטקוב ובנו ז"ל ובשם הרה"ק מקאלשין ז"ל לומר קודם לחיים
ואח"כ לברך ולשתות, לענ"ד יש להביא ראי' לזה מלשון הגמ' שבת ס"ז [illegible]
מעשה ברבי עקיבא שעשה משתה לבנו ועל כל כוס וכוס שהביא אמר חמרא וחיי [illegible]
רבות שהביא הוא [illegible] לדייק בזה שבשעת שהביא עוד אומר וכו'
והיינו קודם הברכה והשתי' — וגם עכ"פ הנה זה [illegible] בהערותיו לדייק
מהגמ' שלא היו קובעים לחיים רק [illegible] על כל כוס עכ"ס.

באות ו' הביא בשם האדמו"ק בעל [illegible] ז"ל על הגמ' הנ"ל, ואני שמעתי עוד על דברי הגמ' הנ"ל [illegible]
של כ"ק אאזמו"ר ז"ל ונדייק עוד שם בגמ' שאמר חמרא וחיי לפום רבנן, וחיי וחמרא לפום
רבנן ותלמידיהון. דכשהרבנן הם לבדן הקדימו חמרא לחיי, דרק אחר שתיית החמרא
יוכל לידע את החיי דהיינו אם שמרו את פיהם מלדבר דברי חולין. אבל כשרבנן
המה עם התלמידים אז הקדימו חיי לחמרא כי אז גם שיחת חולין שלהם לתורה יחשב
כי הכל הוא לצורך הכנה להלימוד וההתחברות ולא יזיק להם כלל הדיבור ובטח יהי'
שנשארו בחיי בלי שיתברר ע"י החמרא. ודפח"ח ונ"ל,

באות י"ג הביא בשם החת"ס ז"ל לומר לחיים ולברכה, כן ראיתי גם אצל כ"ק אאמו"ר ז"ל ובלי ספק
כן עשה אביו הוא רבינו [illegible] ז"ל שהי' מגדולי תלמידי החת"ס ז"ל.
ובאות כ"ו ובההערות לאות זה כתב רעיונות נפלאים — ואמרתי עוד רמז נאה לומר בשעה
שאנו בני יהודים נפגשים בחמימות מאחלים חיים לעולם והיינו אם ב' ידידים
מונחים בין אותיות חש"ך נתהוה מזה חיים
יהי' ברוך שלום מאת ידידו [illegible] המצפה לרחמי שמים מישועת ישראל וגאולה שלימה
חיש מהר בב"א. — פה סעפלאק יום ב' פינחס תש"א לפ"ק

הק' יהושע פינחס וויינבערגער
בהגאוה"ק מהרש"ז ז"ל

הסכמת הרב מסעפלאק לספר "ברכה לחיים"

הגה"צ המאור הגדול החריף ובקי טובא סיני ועוקר הרים. פאר והדר מוכתיר בנימוסין בנש"ק המפורסים לשם ולתהלה ותפארת וכו' כקש"ת מו"ה יהושע פנחס וויינבערגער שליט"א אבי"ד ק"ק סעפלוק והגליל מארגארעטעין יצ"ו.

אחרי דרך ברכה חיים ושלום ותפארת, אשר יחדיו יהיו למחברת, ויעשה לראש עטרת, ואחרי שום שלום ואהבה ראשית דבר אבקש את רום סליחתו שבשבוע העבל"ט כאשר הד"ג מר ידנ"פ הגה"צ שליט"א היה פה במחיצתנו לא היה באפשר לבא לבקרו ולדבר עמו באהבתו ולהתעלס באהבתו בדב"ת ויקבל בזה אף תודה עבור שנהג עמי בטוב עין ונתן לי חלק במצוה רבה וכבדני להכניס את הקטן הנימול בבריתו של א"א ישלם ה' את פעלו הטוב ומשכורתו תהיה שלימה ויזכה לרוב ברכה ועוצם הצלחה עד ביאת גואל צדק אמן סלה.

ולמען להראות אות ואותיות אהבה אמרתי בזה לבוא באיזה אמרים של דברי תורה...

ו) בשנת תש"א נדפס במרגרעטן ספר ברכה לחיים מאת הרב חנניה יום טוב ליפא ברוין מגרוסוורדיין, העוסק במנהג לומר 'לחיים' לפני שתיית יין. לבקשת המדפיס, ר' צבי מושקוביץ, כתב אאמו"ר הסכמה לספר, הכוללת גם הערות לדברי הספר. ההסכמה נשלחה אל המדפיס אך הגיעה אליו אחרי שכבר נגמר הספר בדפוס. ר' צבי מושקוביץ הדפיסה במהדורה השניה של הספר שנדפסה בירושלים.

ז) על הסכמתו של אאמו"ר זצ"ל לספר ברכה משולשת, ראה להלן בפרק על יחסו לחסידות.

יחסו לחסידות

אאמו"ר ז"ל היה משבח את דרכי החסידות, וממנו שמעתי את מה שציטטתי בנושא זה בפרק הגה"צ מהרש"ז ז"ל, והיה משיח עמי כמה פעמים בנושא זה. היה מביא דוגמאות של אישים אשכנזיים, למדנים וצדיקים שבניהם לא המשיכו את השרשרת, ומאידך יהודים פשוטים שהקימו דורות של יראי שמים גם אם לא למדנים אבל חסידים. הוא נהג בביתו כדרך החסידים כמעט בכל ענין. הקפיד שנהיה לבושים בלבוש חסידי. נסע לאדמורי"ם בעל "אהבת ישראל" לגרווי"ד, לבעל "מנחת אלעזר" במונקאטש, לבעל "עצי חיים" בסיגט. שני הבנים של הגאון הצדיק בעל "דברי חיים" - האדמו"ר ר' שלום אליעזר הי"ד מראצפערד וכן אחיו האדמו"ר ר' ישעיהו מקראקא, בקרו מדי פעם אצלנו בסעפלאק, ואאמו"ר הי"ד נהג בהם בכבוד גדול והשתדל להשיג להם תרומות ביד נדיבה.

כשאדמו"רים ידועים בקרו במארגרעטען או בשומלו. אבא ז"ל היה נוהג לבוא לבקרם ולהסתופף בצלם. בדרך כלל בא לשבת, ואם הדבר לא עלה בידו, היה מקפיד לבוא לבקרם ביום א'. הצדיק ר' אברהם יהושע פריינד ז"ל מנאסוד בקר בביתנו בסעפלאק מספר פעמים. עם מו"ר האדמו"ר מסאטמאר היה בקשרי ידידות תוך הערכה וכבוד הדדי. כן שררה ידידות כנה ואהבה גדולה בינו לבין האדמו"ר מויזניץ בעל "האמרי חיים" ז"ל. אבא ז"ל הקפיד על טבילה במקווה יום יום, וכשהגיע לכפרים

בהם לא היה מקווה היה טובל בנהר גם בחורף. זכורני שכשהנהר היה קפוא, הביאו גרזנים ונקבו חור בקרח שדרכו יוכל לטבול.

בדרך כלל, כשבקר בערים אחרות היה מעדיף להתפלל בבתי מדרש של חסידים. פרט למארגרעטען שם היה מקפיד להתפלל במקום שהתפללו אבותיו.

בשנת תרצ״ז ביקר בגאליציה על קברי הצדיקים בצאנז ובליזענסק, והתעכב למעלה מחודש ימים בבעלזא. מאז הבקור הרבה לספר על נסיעה זו, שהיתה כנראה חוויה גדולה בשבילו.

בספר ״ברכה משולשת״ ישנה הסכמה מאאמו״ר ז״ל אשר ממנה ניתן לראות את דעתו על האמונה בצדיקים וזה לשונו:

בעזהי״ת האיר ה׳ את רוח איש אשכולות ורב פעלים טובות ה״נ כבוד ידידי החו״ב ירו״ש סופר מהיר כש״ת מוה״ר צבי מאשקאוויטש נ״י. אשר טרח ואסף וקיבץ מעשיות נפלאים ויפים שנתראו בין צדיקי הדורות זי״ע. והוא גברא דמהימנא לברר וללבן דברים אמיתיים ממגידי אמת מכל אשר מצא מרגניתא טבא. והועיל בזה הרבה לטובה לדורות עולם, להשריש האמונה בצדיקים יסודי עולם בלבבות ישראל, שהביא אליהם אות ומופת על האמונה שלימה בעבדי ה׳ באמת ובתמים.

וידוע מה שאמרו חז״ל על הדור של משיח צדקנו שיתגלה לנו במהרה בימנו ויגאלנו גאולת עולם בזכות האמונה בה׳ ובמשה עבדו, המה עבדי ה׳ הת״ח וגדולי התורה וצדיקים, לקיים בזה ״ולדבקה בה״ להיות דביקים בהם ובמשנתם. ותועלת גדולה הוא לספר בכל עת מאותות ומופתים של כח הצדיקים המאירים. חשוב הוא כאלו עסוק במעשה מרכבה, כי עי״ז יתקבל התעוררות ויתלהב[ו] לבבות, ובזכות אמונה נגאלו ועתידים ליגאל במהרה בימנו, אמן נצח סלה ועד. המצפה לישועה לכל כלל ישראל. אור ליום ב׳ בהעלותך תרצ״ט לפ״ק.

הק׳ יהושע פנחס וו״ב **בן הגה״ק מהרש״ז ז״ל אבדק״ק סעפלאק.**

אאמו״ר היה מתפלל בהתלהבות גדולה. בימים נוראים היה מתפלל לפני העמוד בקולו הנעים בתפילות מוספים ונעילה. היה לובש מעיל שלבש אותו סבו המהריא״ץ. בזמן התפילות היו בגדיו רטובים מזיעה עד לשד העצמות. אין לתאר את גודל ההתלהבות של אאמו״ר ז״ל לקראת קיום כל מצווה, החל מקבלת כל יהודי מסכן ונצרך ודאגה לכל מחסורו, דרך רקודיו והתלהבותו ב״קדוש לבנה״ ועד ההכנות לשבת. לקראת שבת היה מתמלא ציפיה של שמחה מחד, ומעין חרדה מאידך שמא לא יספיקו לסיים כל ההכנות הרבות בזמן. מדי פעם היה נכנס לאמא ושואל מה עוד ניתן לעשות, כי הזמן רץ, וחזר והדגיש שוב ושוב ״עוד מעט שבת״, וכן השתדל לחפש מה יכול הוא לעשות לקראת ולכבוד שבת קודש, הממשמשת ובאה. השבת היתה אצלו כל כולה קודש, וניכר היה על פניו הודה. כולה היתה קודש ללמוד, לתפילה, לשירה ולשמחת עונג השבת, וכל מי שנמצא במחיצתו הרגיש באוירה עטופת הוד זו, והשתלב בתוכה.

כל כמה שאספר ואכתוב לא אצליח לתאר ולו גם אפס קצהו של אישיות דגולה זו. איה הסופר בעל הכשרונות שיוכל לצייר את התמונה השלימה? אבל פטור בלא כלום אי אפשר, ויש חובה להביא לידיעת הצאצאים של בניו ותלמידיו, ולנסות ולתאר לפחות מקצת מהתנהגותו של יהודי גדול זה אשר כל כולו היה מלא וגדוש בתורה, חסיד בכל מעשיו, וכל הגיגיו ומחשבותיו היו קודש להגדיל תורה ולהאדירה, והכל בשקט, בצניעות בתמימות, בסבר פנים יפות יחד עם שמירה קפדנית ותקיפה על דרך ישראל סבא.

הכבוש הגרמני והשואה

ב- כ״ד אדר תש״ד (19/3/1944) הודיעו על כבוש הונגריה ע״י הגרמנים, במשך כמה שבועות הצליחו הגרמנים ביעילות מדהימה - בעזרת ידידיהם ההונגרים, תושבי המקום, לארגן את הרשימות של כל היהודים ורכושם, ולרכז את כולם באולמי ״העלמעצי״ *HELMEZI* במרכז העיירה. ומכל הגויים בעיירה שחיו יחד עם היהודים במשך דורות בשכנות טובה, לא היה אף אחד שהציע לעזור או להחביא ולהציל אפילו יהודי אחד. יש לציין זאת לדיראון עולם, שגם ההונגרים וגם הרומנים לא הגישו שום עזרה, ומבחינת יחסם ליהודים, כולם שווים וכולם שונאי ישראל, על אף הפנים הצבועות וההתחסדות שהיו מראים כלפי חוץ.

בהכנות לפסח עוד נהגנו כבכל שנה ושנה. אאמו״ר הקפיד למרות האוירה הקשה, שהכל יעשה ויתנהל כמו שצריך, והמשיך לדקדק באפית מצות שמורה ומצווה. לילות הסדר נערכו בהתלהבות כרגיל עד לפנות בוקר. השנוי היחידי בהתנהגותו היה שכמעט הפסיק לדבר אלא את ההכרחי בלבד. בכל ימי ההכנות לחג ובימי החג זמזם לעצמו בנגון ״מתוק מדבש״ ״כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות״. לאחר חג הפסח, בימי ספירת העומר למד ולימד דיני קידוש השם, כאילו הבין לקראת מה הולכים. למבוגרים יעץ להתגייס לעבודות הצבא *MUNKA SZOLGÁLAT* או לנסות להסתתר ולהימלט בכל דרך. לאחי ר׳ דוד אלימלך ז״ל ציווה להתגייס, ואילו אני רקמתי תכניות להתחבא אצל גוי, שהבטיח לעזור לי תמורת כסף, ובגד בי בסוף. בדרך נס נודע לי על בגידתו, לפני שהמשטרה הגיעה לשם.

כיומיים לפני שאספו היהודים באולמי ״העלמעצי״, נפטר בסעפלאק ר׳ אליהו זאב פארקאש ז״ל. יהודי תמים דרך וירא שמים שהיה שליח צבור קבוע לפסוקי דזמרה, בבית הכנסת כל ימות השנה וכן בימים הנוראים. (המשטרה ההונגרית ביצעה חיפוש על הגופה בקבר לבדוק אם טמנו שם היהודים אוצרות).

אאמו״ר ז״ל הספיד אותו בנאום קורע לבבות ואמר שהוא מקנא ביהודי כשר זה שזכה לבוא לקבר ישראל (כאילו ניבא את אשר מצפה לנו). בכה והתחנן להזכיר לימוד זכות על כל יהודי. אלה היו דבריו האחרונים לקהילתו בפומבי, מאז הסתגר וכמעט לא הוציא הגה מפיו אלא מה שהיה חיוני והכרחי בלבד.

רכוז היהודים והעברתם לגרוסוורדיין

בסוף אייר ניתנה פקודה לרכז את היהודים באולם "העלמעצי", שם החזיקו אותנו בתנאים תת־אנושיים. כעבור יומים-שלשה דחסו אותנו לקרונות רכבת והסיעו אותנו לגרוסוורדיין. שם הוקם גיטו בבית החרושת ללבנים שמחוץ לעיר, ובו רוכזו יהודי הסביבה. (ליהודי גרוסוורדיין הוקם גיטו ברובע היהודי של העיר, ובאותה עת עוד לא היה סגור לגמרי).

בשעת הנסיעה האיטה הרכבת ע"י הכפר פישפיקי *PUSPUKI*. אז אמר לי אאמו"ר ז"ל לקפוץ מהרכבת ולנסות להסתתר בביתו של גוי זקן שהיה גיסו של משרת נאמן בבית סבא פריימן הי"ד במיטשקע *MISCA* הרבה שנים.

נפרדתי ממנו באמרו "לפחות אחד שינצל ויספר", ואכן קפצתי מהרכבת והסתתרתי אצל הגוי שקבל אותי יפה. למחרת שלח את בתו לסביבת הגטו לראות מה נשמע בגטו? היא הצליחה לקשור קשר עם מישהוא שמסר לה שמכים את הרב מסעפלאק משום שהרגישו בעת המפקד שבנו קפץ מהרכבת. בשומעי זאת הלכתי אל סבי ר' בנימין פריימן הי"ד (שהתגורר בגרוסוורדיין) כדי להתייעץ עמו מה לעשות - האם עלי להסגיר את עצמי לגרמנים כדי להציל את אבא. סבא ז"ל הכניס אותי אל האדמו"ר בעל אמרי חיים ז"ל מוויז'ניץ שגר באותו הרחוב. האדמו"ר שאל אותי: "האם תציית למה שאומר לך?". עניתי בחיוב ואז אמר לי: "חזור לגיטו ומסור את עצמך לגרמנים ...ונתראה בירושלים!" וכך היה. התיצבתי בגטו, ואז שחררו אותו והתחילו להכות אותי במשך כל היום ובלילה שלחו אותי למשפחה בגטו. בהגיעי למשפחה ואאמו"ר ראה אותי ספק את כפיו בצעקה "האם הגזירה היא שכולנו ניכחד, רח"ל. רבש"ע מה יהיה?" נאנח ושתק. אח"כ הגיעו מהמשטרה והתחילו לחקור אותו אודות הבור בבית שם טמנו את כתבי היד ועינו אותו קשות. עד אשר קיבלו אשור לכל מה שהוא אמר וכנראה חפשו ולא מצאו שם זהב רק ניירות. ואז שחררו אותו להמשיך לשהות בגטו, ביחד עם כל קהילתו. השתתף בצערם ובסבלם. ניסה לנחם וניכר היה עליו שהוא קשור ליהודים האלה בעבותות אהבה. לאחר כמה ימים הגיעה שליח עם הוראה להעביר אותו עם משפחתו לגטו בודפעסט ע"מ שיצורף לרכבת המיוחסים שאורגנה ע"י ד"ר קסטנר, ואאמו"ר ז"ל סירב בטענה שאסור לו לנטוש את צאן מרעיתו.

לאחר המלחמה סיפר לי כבר בארץ, ד"ר קסטנר המנוח, על הלחצים שלחצו על מרכיבי הרשימה כי מובן שכל אחד רצה להיכלל בה. והנה הרב מסעפלאק מסרב להיכלל ברשימה. היה זה לפלא בעיני כל. בנגוד לכל הרבנים וראשי הקהילות אשר עשו מאמצים להיכלל ברשימה, מופיע רב של עיירה קטנה המסרב להצטרף, כי איננו רוצה להיפרד מבני קהילתו. בעת שהתנהל "משפט קסטנר" בארץ והסניגור של ד"ר קסטנר בקש להעלות אותי על דוכן העדות. ביחד עם דודי ר' ישראל ויס ז"ל (ראש קהילת קלאזנבורג) שגם הוא היה בין הניצולים ברכבת הנ"ל, הלכנו להתיעץ עם

הגאון הרב אונטרמן ז״ל שהתפעל מן הסיפור, שקע בהרהורים לזמן ארוך, ואח״כ אמר בזה הלשון: ״בעדותכם תדגימו אומנם התנהגות למופת של אדם בעל עקרונות נעלים״, אבל הציע לוותר על כך אם אפשר ולא למסור עדות, ״כי בספור הזה הנכם מעוררים קטרוג גדול ...״.

אכן רועה נאמן היה לקהילתו!

בגטו כמעט ולא טעם כלום פרט לשתיה, ובשבת אכל כזית לחם בשלוש הסעודות.

הנסיעה לאושביץ

ביום ד׳ בלילה הכניסו אותנו לקרונות (כ 80-100 איש בכל קרון) של הובלת בהמות. וכנהוג התחילו כל היהודים להביע את דעתם. היו אופטימיסטים שטענו שנוסעים לעבודה, היו שהעלו סברות שונות ומשונות. נפוצו שמועות שהיהודים נשלחים למחנה־עבודה בהונגריה ששמו *KENYÉR MEZÖ* (מקום כזה לא היה ולא נברא, אלא הטעיה היה). עכ״פ הנסיעה היתה בתנאים איומים, ביום שרבי קשה, כמות המים שעמדה לרשותינו פחתה והלכה עד כי אזלה לגמרי. בתחנת קאשו הבחנתי שגם המשמר התחלף ואז כבר נגוזה מאתנו כל אשליה, כאילו מובילים אותו למחנה עבודה בהונגריה. לאט לאט הובן לכולנו כי מובילים אותנו למחנות המוות ״כצאן לטבח, אשר כל באיה לא ישובון״. באותו זמן טרם ידענו על משרפות ״אושביץ״ וכבשני ״בירקנאו״, אבל אאמו״ר ז״ל כנראה כן היתה לו ידיעה, כי לאחר שעזבנו את קשאו הוא הפסיק לדבר ולהוציא אף הגה מפיו גם לא דברי תורה. הצפיפות היתה ללא נשוא, אנשים עשו את צרכיהם בקרון. ביום שישי לפנות ערב רמז לי לפנות ולעשות מחיצה מבגדים ע״מ שנוכל להתפלל (כמו שנהגנו כל בוקר ברכבת לחצי שעה שנוכל להניח תפילין), לאחר התפילה בירך את כל המשפחה ועוד מקורבים שבאו לפינה שלו לקבל ברכה, עשה קידוש והמשיך בשתיקתו הרועמת.

בחצות ליל שבת ערב חג השבועות נעצרה הרכבת, ואז נודע לו שהגענו למקום, וכעבור זמן מה עלו יהודים עובדי מחנה הכפיה לקרונות וצוו לנו לרדת מהקרונות ולהשאיר את כל החפצים. אז כולם כבר הבינו שזו היא התחנה הסופית. כשירדנו מהרכבת, וצוו עלינו להיפרד (ימין ושמאל) אז לקח אותי ואת אחי מרדכי הי״ד בזרועותיו וברך אותנו בדמעות שליש ואמר בזה הלשון: ״אולי ירחם ה׳ ואתם תזכו לצאת לעבודה ולהחזיק מעמד עד יעבור זעם אז דעו שאין לכם מה לחפש בגולה הדוויה כי רק בהר-ציון תהיה פליטה״. ובאלה המלים נפרדנו.

בשבת ערב חג השבועות לפנות ערב באו ואמרו לנו: שמעבר לגדר מובלים כעת יהודים לעבר הכבשנים, וראיתי את אאמו״ר מרחוק וצעקתי לו, והשתדלתי להתקרב אליו, ואז הגיע ״קאפו״ שאמר לאחי הי״ד שלא יתן לי להתקרב כי לא יתן לי לחזור לשורה וכך החזיק אותי בכח ומנע ממני לגשת אליו.

לכן קבעתי לקיים את יום הזכרון ליום חג השבועות, כי שעה זו היתה כבר בין הערביים. ה׳ יקום דמו וזכותו תגן עלינו ועל כל בית ישראל, אמן.

ה׳ יקום דמו!

ב. הרבנית שרה רחל וינברגר הי״ד

אמי מורתי הי״ד נולדה בכפר מיטשקע *MISCA* בגליל מארגרעטען. היא היתה הצעירה מבין ארבע אחיותיה שגדלו בכפר. מאמצים מרובים לחנוך יהודי נעשו ע״י הוריה, הרב הנגיד החסיד ר׳ בנימין פריימן הי״ד ורעיתו מרת שבע ז״ל שהיתה בת גדולים, ואישיות מיוחדת במינה (ראה להלן ח״ג פרק א׳ אות ב׳). אשר השקיעו רבות לגדל את בתם לתפארת. היא בנתה והחזיקה במסירות ובתבונה את ״בית הרב״ שהיה בית פתוח ומלא תמיד אורחים שונים ומגוונים, וכיון שבסעפלאק לא היה בית מלון ומסעדה כשרה, התאכסנו כל האורחים בבית הרב. החל מרבנים, תלמידי חכמים, ומכובדים שבאו לביקור אצל הרב; חיילים יהודים שבאו להתיצב במפקדת הדיביזיה שחנתה במקום; בחורי ישיבה שחסרו להם ״ימים״, וכן בחורים, בני משפחה או בני מיוחסים שבאופן טבעי, אכלו בבית הרב, ואחרונים חביבים - ״אורחים״ מקבצי נדבות שהסתובבו בכפרים באזור, וכיוונו דרכיהם להגיע ללון, או לפחות לשבתות לסעפלאק. לאחרונים סדרה אמי הצדקת ואתה כמה מאנשי המקום בית ״הכנסת אורחים״ ודאגו לנקיון ולבוש עבורם. על כל זה ניצחה אשת חיל זו במסירות בתבונה, ובכשרון נדיר. תמיד עם החיוך של טוב לב על הפנים.

זכורני, פעמים רבות קראה לנו (הילדים הגדולים) הצידה, וכממתקת סוד עמנו אמרה: שהגיעו במפתיע הרבה יותר אורחים מאשר ציפתה ובקשה מאתנו לא לשבת ליד השולחן ונתנה לנו בצד, לחם מטובל בשמן וקצת ירקות להשביע רעבוננו. במשך כל ימי היותי בבית אבא, אינני זוכר אף פעם אחת שהמשפחה ישבה לבד לשולחן בלי אורחים.

כל עול הבית, המשפחה הגדולה (9 ילדים) והאורחים הרבים הוטל על כתפיה של אמא הי״ד כמעט בלי עוזרת, כיון שבגלל חסרון כיס לא היה באפשרותה לשלם לעוזרת, והיא, שגדלה בבית אביה הגביר, השכילה לכלכל את הבית הכבד הזה בתבונה מיוחדת.

דודי הרה״ח ר׳ הלל יודא הי״ד היה אומר עליה, כתוב ״טוב עין הוא יבורך, כי נתן לחמו לדל״. לא כתוב ״כי נתן **לחם** לדל״, כיון שכאן הכוונה למי שנותן לדל לא רק ממה שיש לו יותר מכפי צרכו, כי אם **מלחמו** ממש, כמו גיסתי הצדקת. ואכן כך היתה נוהגת כל השנים.

הרבנית מסעפלאק הי״ד

צאצאי הרב מסעפלאק

כאמור, דאגה אמא לכל נצרך, ועודדה כל לב נשבר. מי ע"י שיחות, מי בעזרה לבית. הן בשמחות או ח"ו באבלות, היתה מושיטה יד לעזרה ולתמיכה. מצאה פתרונות לכל הבעיות המשפחתיות של נשי העיירה, אשר היו באות אליה ושופכות את לבן לפניה. היתה עוסקת הרבה בשלום בית והצליחה לשמור על שלימות המשפחה שלא יתגרשו. דודי הגאון רבה של נאדי-פאלו (שהיה מסדר הגיטין באזור שלנו) היה אומר לה בבדיחותא: "א דנק דיין השפעה, האבע איך נישט קיין פרנסה פין סעפלאק" (הודות להשפעתך אין לי פרנסה מסעפלאק).

בשמחות או בסעודות שבת, היתה נוהגת לדאוג יותר ל"עמך" מאשר לאורחים מכובדים. זכורני כי פעם התארחה אצלנו לשבת, הסבתא הרבנית רוזא נעכא ז"ל, והאורחים המרובים כמעט וחסלו את מלאי העוגות שהכינו ל"קידוש". סבתא ז"ל אמרה לאמא שתשים בצד מהעוגות הטובות והיפות לאחר הצהרים כשתבואנה הנשים המכובדות שבעיירה לבקר את הרבנית האורחת, ואמא ענתה לה שקראה ב"צאנה

וראנה״ שאצל לוט כתוב ״ויבואו שני מלאכים״ ואלו אצל אברהם ״וירא והנה שלושה אנשים״, כי אברהם לא הבחין וקבל כל איש בסבר פנים יפות, ואלו לוט קבל את האורחים מפני שהיו מלאכים, ואילו היו סתם ״אנשים״ יתכן ולא היה מקבל אותם.

כשחלתה בתרצ״ח ועברה נתוח מסובך בקלויזנבורג, שהה אאמו״ר הי״ד ג״כ בקלויזנבורג בבית דודי הרה״ח, ר׳ ישראל ויס ז״ל. הוא סיפר לי לאחר המלחמה, שאאמו״ר פרץ פעם בבכי ואמר: רבש״ע כל מה שלמדתי ולימדתי הכל בזכותה של הצדקת הזאת, שלמרות שלא למדה אישית, אבל איפשרה לי ולעוד הרבה יהודים ללמוד, בזכות הבית הפתוח והכנסת אורחים שהיא נהגה בהם. לכן שלח נא לה רפואה שלימה. רמוז בפתגם חז״ל: ״מארי דאברהם תלי תניא בדלא תניא״ - כל הלומדים זכותם תלוי במי שלא למד אבל איפשר להם ללמוד. בבחינת שלי ושלכם שלה הוא, כדברי רבי עקיבא בגמרא.

בסעודת הודיה לאחר המחלה, אמר אאמו״ר הי״ד דברי תורה וציטט את הגמרא בשבת דף כה ע״ב: ״איזה הוא עשיר ר׳ עקיבא אומר כל שיש לו אשה נאה במעשים״, הלא היא רחל שהיתה בת יהודי עשיר בת ״כלבא שבוע״ וכל מעינה היה לאפשר לתלמידי חכמים ללמוד תורה. וכן את הירושלמי (שם, פ״ו הל׳ א): ״מעשה ברבי עקיבא שעשה לאשתו עיר של זהב, ראתה זאת אשתו של רבן גמליאל וקנאה בה ואמרה לבעלה, הגם אתה היית מוכן לעשות לי עיר זהב כמו רבי עקיבא? ענה לה בעלה רבן גמליאל, האם גם את עשית מה שהיא עשתה על מנת שאוכל ללמוד תורה?״ כך אני עם רחלי שלי כל מה שיש לי הכל שלך, ובזכותך.

בימי המלחמה כשהיה מחסור במצרכי מזון בעיר, היתה אמא הי״ד פועלת באופן לגמרי לא שגרתי והצליחה למלא את החסר. היא דאגה לאחסן חיטים בכפר מיצ׳קה בבית החווה של סבא פריימן הי״ד, וכך דאגה ללחם. בימות הקיץ היתה מתעכבת בכפר ומבשלת כל מיני ריבות ומרקחות מפירות הכרם של סבא. מה לא עשתה הצדקת הזאת על מנת שתוכל לתת אוכל לפיות הרבים שהיו תלויים בה. גם בגטו היא הצליחה לקשור קשרים והביאו לה מצרכי מזון והיא ברוב תבונה ויושר השכילה לחלק לכל הנצרכים.

חבל שאין בי הכשרון לתאר ולתעד לדורות ולו רק מקצת מהנהגת ״בית הרב של סעפלאק״ שהיה מלא וגדוש תורה, חסד ומידות. מסביב לשלוש נקודות אלה הסתובב כל הבית וכל הקהילה, ובראשם הגאון הרי״פ והרבנית מרת שרה רחל שהיתה עזר כנגדו כל השנים, עד אשר עלה הכורת עליהם ועל הקהילה כולה ביחד עם ששת מליוני יהודים, ה׳ יקום דמם!

שמעתי בשם גדול אחד: כתוב ״יתומים היינו ואין אב״ וכי יתום ללא אם איננו יותר אומלל? הלא בלי הטיפול של האם מאין יתום זה יחיה? אלא הפשט הוא, שהאם דואגת למזון ולצרכי ההווה של הילד, אבל האב דואג ללמוד, לתכנית לביסוס העתיד, לכן אומר הפייטן יתומים היינו ואין אב. אני אישית איבדתי בבת אחת את אמא ואת אבא, היינו את כל עולמי, את ההווה ואת העתיד גם יחד, וכך נשארנו יתומים מכל

צד. יהי רצון שזכותם תגן עלינו הנשארים אחריהם ועל כל בית ישראל, שיהיו מליצי יושר לצאצאיהם, לכל השומרים את מורשתם ולכל עם ישראל. אמן.

ג. בתו - מרת יוטא כהנא ע״ה

אחותי הצדקת מרת יוטא ז״ל שנולדה בשנת תרפ״א, היתה בשבילי הרבה יותר מאשר אחותי הגדולה. היא היתה כעין חצי אמא, כי בהיותה האחות הגדולה טיפלה היא בנו, כי אמא הי״ד היתה תמיד עסוקה בכל נטל הבית הכבד והאורחים. הנפש הטובה הזאת היתה כעין העתק של אשת חיל ואשר חבר. כאמה כן היא, היתה עוד בילדותה בולטת משכמה ומעלה מכל בנוח גילה, בטוב לבה, בנכונות לעזור, ועשתה זאת בכשרון ובמסירות.

בעת השואה היתה מסוככת ומחזיקה תחת כנפיה את אחותה הצעירה, ועוד בנות שהיו אתן במחנות הרכוז. היא היתה להם כאם הדואגת לכל מחסורם.

לאחר השחרור היתה בת כשרה זו בטוי נשגב של המושג ״בת גדולים״. היא קיבצה את הנשארות לפליטה מהמשפחה ומלאה את מקום אמם, בעזרת בית שהקימה בגרוסוורדיין. בבית הזה גרו הדוד ר׳ נפתלי הערצקא ז״ל ואחיה ר׳ דוד אלימלך וינברגר ז״ל, והצדקת הזאת בנועם הליכותיה וגישתה הנבונה הצליחה להחזיר להם את צלם אלהים ולהנחותם לבניית בית נאמן לתורה ואמונה בישראל.

בשנת תש״ח נישאה לתלמיד חכם וחסיד תמים הרה״ח ר׳ יום טוב ליפמן כהנא ז״ל נכד לאדמורי״ם לבית ספינקא. יחד החלו בהכנות לעליתם ארצה.

הם עלו באוניה ״כנסת ישראל״ אשר נתפסה ע״י הבריטים שהעבירו אותם למחנות בקפריסין. במחנות ריכזה מסביבה בנות ונשים צעירות והיא נהפכה לאישיות המחנכת המרכזית של הבנות.

היא הקדישה להן מזמנה, מרצה, וכשרונה כמחנכת. סיפורים לעשרות שמעתי כעבור שנים מנשים רבות על העצה, ההדרכה, והסעד שקבלו ממנה, והודות לכך הצליחו לחזור למסלול של חיים נורמליים ולבנות ביתם בדרך האמונה בארץ ישראל.

עם הגיעם ארצה קבלו דירת עולים בשכון גת רמון על יד פתח-תקוה. בעלה התחיל לעבוד בתעשיה הצבאית במשכורת זעומה, והיא למרות האמצעים המצומצמים התארגנה ביעילות ובכשרון, והפכה את שיכון העולים לבית נאמן, בנוי על טהרת הקודש, כראוי לזוג בני גדולים וקדושי עליון.

שכנים, קרובים, וכל מכריה מצאו בה תמיד תמיכה וסעד ונכונות לקרוב לבבות. אין ביכולתי לתאר את השמחה שאחזה בה כשהתאפשר להם לשכור דירה בתל-אביב בקרבת האדמו״ר מבעלזא זי״ע. פה היא בנתה בית לתפארת שעד מהרה נהפך לתל-תלפיות למשפחה כולה, אשר ראתה בבית הזה מרכז לתפארת בית אבותיה הגדולים זי״ע, ור׳ יום-טוב ואשתו יוטא מלאו במסירות ובנאמנות את מקום האבות והאמהות שכה חסרו לנו בדור היתמות שלאחר השואה.

הבית הזה היה בית שכל השכנים והמכירים מצאו בו תרופה ומזור למכאוביהם. קרובים, רחוקים (גם בדעות והשקפות) וכל מי שנכנס מצא בצדקת הזאת עדוד רב, עצה נבונה ולב מבין ורחום: כגון אשה צעירה שסבלה מבעלה שהכה אותה, והיתה מסורבת גט במשך תקופה ארוכה, והיא בצר לה פונה לבית הזה. ואחותי ז״ל נרתמה לפעולה, סככה בכנפיה וקבלה תחת חסותה את האומללה, ויחד עם בעלה הצדיק התמים ר׳ יונטיל ז״ל הצליחו למצוא את הבעל ולשכנעו לתת גט לאשתו.

גם נשים צעירות היו באות אליה להתייעץ ולקבל הדרכה, והיא בחכמה ובתבונה רבה מצאה פתרונות לבעיותיהם. רבות נשים פנו לעצתה ונעזרו על ידה (ומפאת כבודן לא אזכיר את שמן).

בכל השמחות וההתכנסויות המשפחתיות היתה היא היהלום שבכתר והשרתה אוירה של התרוממות רוחנית ולכוד משפחתי.

אולם השמחה הושבתה עד מהרה עם הגלוי כי מחלה ממארת מקננת בקרבה. למרות היסורים והכאבים לא התיאשה והשתדלה להקרין אופטימיות ותקווה על בעלה ועל בני משפחתה הקרובים שטפלו בה. זכורני שבעת היותה מאושפזת בביה״ח בילינסון הייתי נאלץ לעבור נתוח כיס מרה. היות וידעתי שלפחות שבוע ימים או יותר לא אוכל לבוא אליה לביה״ח. אמרתי לה שאני נפרד ממנה לכמה שבועות היות ונקראתי לשרות מלואים. ואכן לאחר הנתוח בביה״ח בבאר-שבע כשכבר ירדתי מהמיטה טלפנתי אליה וספרתי לה שאני במלואים ולא אוכל לבוא לבקרה רק כעבור

מצבת מרת יוטא כהנא ע״ה בהר המנוחות בירושלים

שבוע שבועיים. האשה החכמה הזאת, שמעה בסבלנות את כל מה שאמרתי ובסוף היא שואלת: כן, הכל יפה וטוב, אבל מה אומר הרופא? הנתוח שלך הצליח? לתדהמתי, היא אומרת לי, ידעתי שאתה בביה"ח וביקשתי מהאחות כאן להתענין במצבך והתפללתי שתהיה בריא, רק עשיתי את עצמי כאילו אינני יודעת, על מנת שיום טוב ואתם לא תדאגו.

כזאת היתה הצדקת המופלאה הזאת! אין ביכולתי ואין לי הכשרון לספר בפרוטרוט על כל מעלותיה ואת כל מעלליה ומעשיה הטובים הרבים, שהספיקה לעשות ב-45 שנות חייה הקצרות.

בי"ז לחודש מרחשוון תשכ"ז יצאה נשמתה בקדושה ובטהרה לאחר מחלה קשה ויסורין רבים אשר קבלה באהבה, והובאה למנוחת עולמים בעיר הקודש ירושלים בהר המנוחות.

בעלה הרה"ח רבי יום טוב ליפמאן כהנא ז"ל

הרה"ח רבי יום טוב ליפמאן כהנא ז"ל נולד בשנת תר"פ, לאביו האדמו"ר רבי מרדכי כהנא הי"ד ולאמו הרבנית אלטע חוה לבית ווייס הי"ד.

אביו הגה"צ רבי מרדכי כהנא ז"ל היה דיין בכפר קעכניא שע"י סיגט. אחר כך נבחר להיות רבה של העיירה פאביאנהאז *FABIANHAZA*. לבסוף השתקע בנייהייזל וניהל שם אדמורו"ת של חסידים. נשרף על קידוש השם ביום כ"ו סיון תש"ד באושביץ הוא היה בנו של הגאון הפוסק רבי נחמן כהנא ז"ל בעל "אורחות חיים" אבדק"ק ספינקא (נפטר ביום כ"ח תמוז תרס"ד) בן הגאון רבי חיים אריה כהנא ז"ל בעל "דברי גאונים", נכד הגאון בעל "קונטרס הספקות" ולמעלה בקודש מצאצאי בעל "התוספות יום טוב" זי"ע. הגאון בעל "אורחות חיים" היה חתנו של הגאון הצדיק רבי יוסף מאיר ווייס זצ"ל בעל "אמרי יוסף" מייסד שושלת אדמור"י ספינקא. (נפטר ביום ו' אייר תרס"ט).

רבי יו"ט ליפמן כהנא ז"ל

אמו הרבנית אלטע חוה הי"ד היתה בת הרב הגאון רבי אהרן ווייס ז"ל אבדק"ק בנדקוביץ ואח"כ ראב"ד דק"ק מונקאטש (נפטר ט"ו חשוון תרצ"ג). הוא היה בנו של רבי שמואל צבי ווייס ז"ל ואחיו של האדמו"ר בעל "אמרי יוסף". הגר"א ווייס היה חתנו של האדמו"ר רבי יהושע העשיל הכהן פריעד ז"ל אבדק"ק קאפיש.

רבי יום טוב ז״ל למד ב״יסודי התורה״ בפרעסבורג. משם נסע לישיבת נייטרא והיה תלמיד מובהק של הגאון רבי שמואל דוד אונגר הי״ד. משם גויס ל״שרות העבודה״ *MUNKA SZOLGALAT* של הצבא ההונגרי והודות לכך שרד מהשואה.

עם שחרורו הגיע לקרלסבורג *ALBA-JULIA* לבן דודו האדמו״ר רבי נחמן כהנא ז״ל. שם מצא את ביתו לאחר השואה בה שכל את אביו ואמו. משם נסע ללמוד וללמד בישיבת ״בני משה״ באראד שבראשה עמד בן דודי הגאון ר׳ אהרן צבי בריסק אב״ד דק״ק טשעקה, ששידך לו את בת דודו הצדקת מרת יוטא ז״ל בת הגאון הקדוש רבי יהושע פנחס וינברגר הי״ד אבדק״ק סעפלאק. החתונה התקיימה בשנת תש״ז במארגרעטען אצל דוד הכלה, הרב הגאון רבי אברהם הכהן קליינמאן שליט״א.

הם עלו ארצה באניה ״כנסת ישראל״ שנתפסה ע״י הבריטים, והוגלו לקפריסין. שם ילדה אחותי הצדקת את בתה הבכורה, וקראו לה שרה רחל ע״ש אמנו הצדקת הקדושה הרבנית מסעפלאק הי״ד. הלא היא הגב׳ שרה רחל קליין תחי׳. הלידה היתה בליל הסדר שנת תש״ח בבית החולים ״פאמגוסטא״ *FAMAGUSTA* בקפריסין.

בהגיעם לארץ ישראל היה מנוי וגמור עמו להתפרנס מיגיע כפיו ולכן סרב לשמש כרב של ״כפר גדעון״ למרות שהמשרה הוצעה לו. הוא קיבל דירת חדר אחד בשכון עולים ״גת רמון״ ע״י פתח-תקוה, והתחיל לעבוד למחיתו בתעשיה הצבאית. לאחר העבודה הקפיד לקבוע שעור ללמוד תורה. רעיתו הצדקת השכילה יחד אתו, גם בתנאים צפופים אלו של דירת חדר אחד ושכר עבודה צנוע של פועל פשוט בתעשיה הצבאית, לארגן בית יהודי חם לתפארת. שם נולד להם גם הבן השני הוא הרה״ח רבי חיים מרדכי כהנא שליט״א. במשך הזמן התגלה שהעבודה היתה כרוכה עם חומרים רעילים ולפי מצוות הרופאים היה נאלץ לעזוב את העבודה בתעשיה הצבאית, והאברך הבנש״ק הזה התחיל לעבוד במכבסה פרטית, ואח״כ בהקמת עמודים מטעם חברת החשמל חשוף לשמש הצורבת. היה מגיע הביתה, אוכל משהוא ורץ לשעורו הקבוע. בבקורי אצלם לא שמעתי מהם אף פעם תלונות או תרעומת, למרות שמצבם הכלכלי היה קשה מאוד. תמיד היה חיוך של חן משוך על פניו. היה מסתפק במועט ונותן שבח והודיה על מה שיש לו, תוך בטחון שכל מה דעביד רחמנא לטב עביד. כל זה בימות החול, אבל ביום שישי עם שובו מהעבודה ראיתי לפני אדם אחר לגמרי, מתרוצץ לעשות משהוא ״לכבוד שבת״ רץ למקווה, לובש בגדי שבת והנה לפניך אברך מאושר מלא התלהבות, ומתפלל, שר לומד בעצמו ומלמד אחרים, מקרב אליו יהודים ומדביק אותם ג״כ בהתלהבות חסידית ומשרה עליהם אוירה של ״מעין עולם הבא״.

לימים קיבל עבודה בבית הדין הרבני בתל-אביב. כמדפיס על מכונת כתיבה (הודות להמלצתו של סגן מנהל משרד הדתות באותו הזמן עו״ד יהודה שפיגל ז״ל, גיס אחותו מרת רבקה אדלר תחי׳), ובעזרתם הכספית של האחים והאחיות הצליחו לשכור בדמי מפתח דירת 2 חדרים בת״א. היה זה בשבילו שיא של אושר. כי הדירה היתה ברחוב פיירברג סמוך למקום מגוריו של האדמו״ר הצדיק רבי אהרן רוקח זצ״ל

מבעלזא. רבי יום טוב ז"ל המשיך בעבודתו במזכירות בית הדין הרבני בת"א, ולאחר העבודה טועם משהו ויושב על התורה ועל העבודה בבית מדרשו של האדמו"ר בעלזא ברחוב אחד העם. הוא התקשר במסירות ובנאמנות ברבו האדמו"ר מבעלזא, והיה מחשובי אנשי שלומו וחסידו הנאמן. מי שלא ראה אותו באיזה אושר והתלהבות ומסירות היה הולך לכל מפגש, לכל תפילה ולכל "טיש" של אדמו"ר מבעלזא, לא ראה התלהבות ואושר של קדושה מימיו.

צאצאי רי"ל כהנא

היתה לו "חזקה" כל יום שישי אחה"צ לבוא לאדמו"ר מבעלזא ז"ל "לזכות בקבלת קנין ערוב החצרות" שהאדמו"ר עשה. הוא היה בעל תוקע בביהמ"ד של האדמו"ר מבעלזא ברחוב אחד העם בת"א. (בין חסידי בעלזא בת"א מתהלך ספור מופלא על השופר).

קווים לדמותו והתנהגותו: כל התנהגותו של רבי יום טוב ז"ל היתה מודרכת ומרוכזת ע"י השולחן ערוך בתוספת התלהבות חסידית תמימה שממש קשה לתאר. מעיד אני עליו שבכל עת ובכל מצב (ואני ראיתי אותו במצבים קשים ביותר) היה מלא אמונה ובטחון. הוא היה מקפיד על עצמו ועל ביתו לקיים כל מנהג טוב וכל הדור מצווה, הרבה לפנים משורת הדין. אך מאידך מעולם לא היה מטיף מוסר, לא הורגשה אצלו קנאות או התבדלות. וכשהוא העיר לי למשל משהוא על התנהגותי היה עושה זאת עם פנים מחייכות בהרבה תבונה וטאקט. היתה בו עדינות מיוחדת. מעולם לא שמעתי ממנו שום בטוי חריף כלפי אף אחד. הקפיד על שמירת הלשון ממש מעין ה"חפץ חיים".

היה מקיים כל מצוה בהתלהבות. היהודי הזה לא החסיר מעולם טבילה במקווה מדי יום ביומו, גם כשהיה גר בשכון עולים והמקווה היתה קרה ובמרחק ניכר מדירתו, היה קם באשמורת הבוקר לטבול במקווה, משם הלך להתפלל במנין ראשון ע״מ להגיע בזמן ליום עבודה קשה ומפרך. מי שלא ראה אותו בהכנותיו לקראת פסח, קנית 4 מינים לסוכות. לדוגמא: הוא היה קושר את לולבו בערב החג בנגוד לחסידי בעלזא שנוהגים לקשור ארבעת המינים בחג, והיה מסביר את טעמו לכך שאם יתעורר אצלו איזה ספק להדור המינים יוכל ללכת לקנות אחרים. (ואכן קרה שבערב החג יצא לחפש לולב או הדסים יותר מהודרים). הכנותיו לקראת שבת היו ג״כ משהו מיוחד במינו. בנו יחידו הרה״ח רבי מרדכי נ״י מספר שבהיותו בחור, למד בישיבת חכמי לובלין בבני-ברק, ואם היה מגיע הביתה ביום שישי בצהרים שעתיים שלוש לפני שבת, היה אביו מגרש אותו חזרה לישיבה, וכשאמר לו הרי זוהי נסיעה של 20 דקות בלבד, היה אומר: אעפ״כ תזדרז כי ״אסור לסמוך על הרגע האחרון״. היה מתפלל ואומר כל ברכה בהתלהבות רבה כנהוג בבית זידיטשוב-ספינקא. אבל הקפיד על הדין בש״ע שאין מספקין כפיים בשבת. לכן היה מקפיד למחוא כפיים בשנוי. לעולם לא אשכח את ליל סדר פסח שעשיתי על שולחנו מדי שנה בשנה. היתה זאת התנהגות של מלכות כבני חורין עם אמירה ושירה, כל הסדר עד לאחר חצות הליל בהתלהבות קודש, שקשה לי לתארה אבל את התמונה לא אשכח לעולם.

כך חיה משפחה צעירה משרידי השואה האיומה בארץ הקודש בצניעות ובענווה. בונים בית יהודי חם על טהרת הקודש, שעד מהרה נהפך לתל תלפיות ומגדל אור שמקרין על כל המשפחה ועל כל הסביבה יהדות ומידות טובות. בית שהיה ראוי לציון ומצבה לתפארת האבות הקדושים וממשיכי השושלת. עוסקים בתורה ובחסד ומחנכים בן ובת לתפארת.

יום אחד שומעים אנו שבאם המסורה ובאשה המסורה הזאת מקננת מחלה ממארת. היא מתיסרת רבות, סובלת ומקבלת יסוריה באהבה. בעלה הצדיק התמים, בניה אחים אחיות וגיסים וגיסות כולם נדהמים, עוסקים בחפושים למזור ולרפואה, מתפללים ומתחננים לפני רופא חולים ומצפים לנס ולישועה. אבל בעו״ה כוחותיה לא עמדו לה והיא הלכה למנוחות, את בעלה וילדיה ומשפחתה עזבה לאנחות והיא רק בת ארבעים וחמש שנה. רבי יום טוב מתמסר לחנוך הבת והבן היתומים, ובסייעתא דשמיא מחתן אותם והם ממשיכים את תפארת בית אבותם ובונים בתים לתורה ולחסידות.

לאחר שהוא מחתן את הילדים מנסה לשקם את חייו ומתחתן בזווג שני עם הגב׳ שרה בת החסיד הנגיד רבי שבתאי וינברגר הי״ד מחשובי חסידי ספינקא בקראלי, גם היא אלמנה ואם לבן ובת נשואים. החסיד התמים הזה ממשיך את חייו בקדושה ובטהרה, ממשיך להיות ראש וראשון לכל דבר שבקדושה, ממשיך לשמור אתנו קשר משפחתי, וכמים פנים לפנים גם אנחנו ממשיכים בקרבה ונהנים מזיו תורתו ומגישתו

האצילה לכל אחד מבני המשפחה. חי בצניעות, ממשיך לעבוד בבית הדין הרבני וקובע עתים לתורה.

יום אחד אנו שומעים שבתוך הגוף האציל והקדוש הזה גם כן מקננת המחלה הממאירה, ומתחילה ההתרוצצות בין רופאים ואין עצה ואין תבונה. רבי יום טוב ז"ל סובל קשה ממחלתו במשך חודשים, גם בעת מחלתו הוא מקפיד על קלה כבחמורה. אין לו כח, הוא מתאמץ ומבקש שיניחו איתו תפילין ביום שישי י' בכסלו תש"מ בבוקר, והרופאים מתפלאים על גבורת נפשו. בליל שב"ק הוא מבקש לשמוע קידוש, מבקש מים לנטילת ידים מברך ברכת המוציא ואוכל כזית חלה, ושר זמירות ליל שבת. הוא הספיק לברך ברכת המזון, לאחר ברכה הראשונה התחיל להגיד 'על הכל'. הרגיש שדילג על 'נודה לך' וחזר להתחלה, וסיים ברכת המזון. אח"כ קרא קריאת שמע ונרדם. משינה זו לא התעורר. במשך יומיים שכב חסר הכרה עד שנפטר, ביום א' בערב ליל י"ג כסלו תש"מ. בן ששים שנה היה בעת פטירתו. למחרת ביום א' הובא למנוחת עולמים על הר הזיתים בירושלים בחלקת "ספינקא" ליד ש"ב האחים האדמורי"ם רבי יוסף מאיר, ורבי נחמן כהנא ז"ל.

זכותו יגן עלינו ועל כל ישראל אמן.

צאצאיהם:

בתם אשת חיל מרת רחל קליין תחי' התחתנה עם הרה"ח רבי אברהם אבא קליין נ"י מניו-יורק ובנו שם בע"ה בית יהודי חסידי לתפארת, ולהם 10 ילדים:

1. מרת חי' יוטא - נשואה להרה"ח רבי יחזקאל עקיבא גרוס ולהם שבעה ילדים: יום טוב ליפמן, דוד, בילא, הינדל, משה יהושע פנחס, גיטל פייגא, אסתר חנה. 2. מרת בילה ובעלה הרה"ח ר' נפתלי קליין. ילדיהם: יום טוב ליפמן, רייזיל, חיים מרדכי. 3. מרת פייגא חוה ובעלה הרה"ח ר' חיים בצלאל וובר. בתם חי' יוטא. 4. הרה"ח מרדכי יהושע פנחס - נשא לאשה את רוחמה בת ר' ישראל וינד, ילדיהם: הלל, חיה יוטא, אסתר נחמה. 5. מרת חנה דבורה - נשואה להרה"ח חיים פרידמן נ"י בניהם יום טוב ליפמן ופנחס. 6. הרה"ח אהרן - נשוי עם מרת גיטל בת ר' משה ליב גרינוולד מירושלים. בנם שרגא צבי. 7. מרת פעסיל גיטל. נשואה להרה"ח יעקב שמואל אריה פורגס. בנם יו"ט ליפמן. 8. צירל לאה, מאורסת לבחור החתן אברהם ישי בן הרה"ח ר' ישראל יהודא פורגס ממונטריאול. 9. מלכה. 10. יום טוב ליפמן.

בנם הרה"ח רבי חיים מרדכי כהנא שליט"א שהתחתן עם אשת חיל מרת פרל תחי' לבית מגיד, השתקע בבני-ברק ובנו שם בע"ה בית חסידי שורשי לתפארת ולהם 13 ילדים:

1.. הרה"ח יהושע אפרים פישל - נשוי למלכה נעכה בת הרה"ח ר' אברהם שלמה ויזל. ילדיהם: דוד אלימלך, מאיר. 2. ישראל פנחס. אשתו מרת מלכה בת הרה"ח אברהם שמואל גרוס. 3. צבי מנחם. 4. חיה יוטא. 5. רבקה מרים. 6. אלטע פייגה חווה. 7. יום טוב ליפמאן. 8. סלוה שרה. 9. בת שבע רחל. 10. אהרן. 11. חנה. 12. אסתר דבורה. 13. מאיר.

ד. בנם ר׳ דוד אלימלך ווינבערגער ז״ל ואשתו מרת בילא תבל״א

אחי ז״ל היה הבן הגדול של מרן אאמו״ר רבי יהושע פנחס וינברגר הי״ד. הוא נולד ב׳ אלול תרפ״ב במארגרעטען, למד שם בחדר ואחר כך בסעפלאק. מגיל בר מצוה למד בישיבת דודו בעל שו״ת מהר״ם בריסק הי״ד בטאשנאד.

על הצלתו מן השואה מסופר בספר ׳מאיר החיים׳ על כ״ק האדמו״ר מוויז׳ניץ, עמ׳ שט. בעת הקמת הגיטו יעץ האדמו״ר מוויז׳ניץ לבחור זיידא איינהורן שהיה מקורב אליו ביותר, שייפרד ממנו ויימלט מן הגיטו והבטיח לו שייפגשו שוב בירושלים. אחי ז״ל בשמעו את ברכת הרבי לר׳ זיידא היה בטוח שהוא יינצל והחליט ללכת אתו.

ר׳ דוד אלימלך ווינבערגער ז״ל בבחרותו

ר׳ זיידא הורשה לצאת מן הגיטו על סמך צו התייצבות ל׳שרות-העבודה׳ בעיר באניא. אחי ז״ל יצא אתו ויחד התייצבו במחנה הצבאי. ר׳ זיידא התקבל בלי בעיות אף שהגיע חדשיים אחרי הזמן, וגם את אחי ז״ל קיבלו ברצון בתור מתנדב. וכך ניצלו שניהם ולא שולחו לאושביץ.

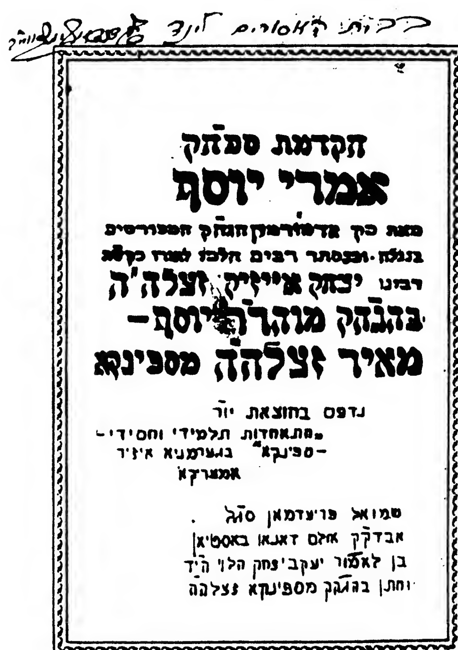
בעת היותו במחנה העבודה ההונגרי *MUNKA SZOLGÁLAT* עזר להרבה אנשים. ארגן וניהל מטבח כשר ועשה מאמצים מרובים להשיג ולספק אוכל כשר לעצמו, ולעוד יהודים, אשר גם במחנה כפיה הקפידו לא להתגעל במאכלים אסורים.

לאחר המלחמה היה בין היהודים הראשונים שהשתחררו ממחנה העבודה וחזרו לגרוסוורדיין, וביחד עם דודי ר׳ נפתלי הערצקא פריימן ז״ל התחילו לארגן בית יהודי כשר ולעסוק במסחר. כשאני חזרתי הציעו לי להשתלב בעסק. כשהודעתי לו שאני לא מתכונן להישאר בגולה, כי לפי דבריו האחרונים של אאמו״ר הי״ד, אסור להישאר שם - ענה לי בכנות ובתמימות האופינית לו, שהוא חש אחריות מיוחדת, כעת אחרי האסון הגדול, והוא חייב להמתין עד שיתקבצו כל השרידים של המשפחה, ולשקם אותם, ורק אחרי שכולם יתבססו, ידאג הוא לעצמו. ואכן כך הוא נהג. אחרי עוזבי אותו בשנת תש״ה (בתחילת 1945) חזרו אחיותי מרת יוטא ז״ל ולהבדיל בין חיים לחיים, צביה תחי׳. התמקמו בביתו ברחוב פוועל *PAVEL* 14, והפכו את הבית לבית דתי מפואר שהיווה מרכז לשרידי המשפחה בעיר. הוא נשא בכל ההוצאות ובטרחה לעלית אחותי צביה תחי׳ לארץ ישראל. כמו כן נשא לבד בכל ההוצאות לחתונת אחותי יוטא ז״ל, וסיפק את כל צרכיהם, עד שהצליח לקבל עבורם מקום באחת מאניות

ההעפלה, ורק אחר כך התחיל לדאוג לעצמו והלך להבריח את הגבול להונגריה ומשם לאוסטריה שהיתה באותה העת, השער "לעולם הגדול". אולם נתפס ע"י המשטרה ההונגרית וחבשו אותו בבית הסוהר ההונגרי. כאן התמזל מזלו שהצליח להבריח ידיעה על כך לבת דודתו מרת קרסיל וינברגר ז"ל *KAROLIN NÉNI*. ובהשפעת בנה שלמה זלמן *VAS ZOLTÁN* (על מעלליו נספר אי"ה בפרק על סבו רבי אברהם יהודה וינברגר ז"ל) הוא "גורש" מהונגריה לצד האוסטרי, ושם נקלט במחנה פליטים. בנסיונו להבריח את הגבול לשוויץ נתפס, וישב בבית הסוהר בלינדאו *LINDAU*.

מהתקופה הזאת נמצא בידי ספר "אמרי יוסף" מהאדמו"ר מספינקא עם ציון ימי הזכרון לאדמו"ר מהרי"א מספינקא הי"ד ובניו הגה"צ ר' ישראל חיים, ר' נפתלי, צבי מבילקע, וחתנו הגה"צ ר' אביש מקראלי הי"ד, ובכתב ידו הוא כותב: "בזה הספר למדתי בעת שהייתי בבית האסורים בידי אשכנזים בעיר לינדאו (וחתימתו)".

בקרתי אותו, כשהיה בבית האסורים ושוחחתי איתו רבות, בנסיוני לשכנע אותו לבוא ארצה ולהשתקע בה, ואכן הוא הגיע ארצה. כאן עשינו כל המשפחה, מאמצים רבים לשכנע אותו להשתקע בה, ולדאבוננו ללא הצלחה. כאן המקום לספר סיפור: בשבת לפני נסיעתו חזרה לאוסטריה, על מנת לנסוע ולהשתקע בקנדה, התארחתי יחד עם כל המשפחה בבית אחותנו מרת צביה בלאו תחי' בבני ברק, ואני לא יכולתי להירגע ולקבל את הדין, שאחי היקר הזה אשר דאג לכל המשפחה תמיד, לא ישתקע איתנו יחד בארץ וגמרתי אומר לסכל תכניתו זאת. בערב שבת בין הערביים שמתי עין איפה הוא מניח את מה שהוא מרוקן מכיסו מדברי מוקצה, והחלטתי פשוט לגנוב את הדרכון שהיה בו ויזת הגירה לקנדה, בתקווה שעד שהוא יצליח לקבל דרכון פליטים חדש עם וויזה יעברו חדשים רבים, ובנתיים הוא יתארגן ויצליח למצוא את פרנסתו המתאימה לו בארץ וישתקע בה. אכן כך עשיתי, גנבתי ממנו את הדרכון שלו. אולם ספרתי על כך בסוד לגיסי הרה"ח ר' יעקב שלמה בלוי נ"י והוא ברוב ישרותו, לא הסכים איתי, בטענה שאסור לעשות דבר כזה. תוך כדי ויכוח בינינו החלטנו שנשאל את פי אבא של גיסי שהיה יהודי חם ותלמיד חכם ר' פנחס יהודה בלוי ז"ל ונפעל לפי עצתו.

תקדמת ספה"ק
אמרי יוסף
נדפס בהוצאת יו"ר
"התאחדות תלמידי וחסידי ספינקא" בגערמאניא אינ"ר אמעריקא
שמואל פריעדמאן סג"ל
אבדק"ק אהלם דאנאו באסטיאן
בן לאאמו"ר יעקב יצחק הלוי הי"ד
וחתן בהגה"ק מספינקא זצלה"ה

חתימת ר' דוד אלימלך ז"ל בישבו בבית האסורים בלינדאו

פנינו אליו, והוא ענה לנו שבעיה כזאת שואלים ומביאים לפני פוסק הלכות, כי למרות כל הטענות ההגיוניות, זוהי גניבה, שהוא לעולם לא ימחול על כך. עם צאת השבת נכנסנו למרן הגאון בעל "חזון איש" ששמע אותנו, עיין וחשב, ופסק שמן הדין אסור לעשות כך, וציווה עלי להחזיר את הדרכון, ואכן כך עשיתי.

מעניין לציין, שבשיחה מלב אל לב עם בן דודי הגאון מו"ה אהרן צבי בריסק ז"ל אבדק"ק טשעקה, הוא טען שהוא חייב לבסס את עצמו מבחינה פיננסית על מנת שיוכל לתמוך במשפחה, ובארץ ישראל הוא לא רואה סיכוי לכך.

בקנדה הוא הגיע לוונקובר *VANCOUVER*, כי שם גרו נכדים של הבן הבכור של המהריא"ץ רבי אברהם יודא וינברגר ז"ל: ר' יצחק ז"ל ור' הלל וינשטיין נ"י שקרבו אותו, ועזרו לו בצעדיו הראשונים. הוא התארגן יפה מבחינה כלכלית, נשא לאשה מרת בילה לבית שוורצפעלד תחי' ובנו שם ביתם.

הוא הצליח בעסקיו ואכן תמך ביד רחבה ובלב נדיב בכל המשפחה. ביתו היה מן הבתים הבודדים הכשרים בעיר זו. היה ממכובדי הקהילה האורטודוקסית שערי צדק במקום. אבל האמת היא, שמעולם לא התאקלם שם. כולנו קיוינו תמיד כי יבוא היום, בו יהיה לו מספיק כסף שיוכל גם לעזור למשפחה וגם להשתקע בארץ.

הקשר שלו עם המשפחה בארץ היה חם והדוק במידה שאינני מכיר כדוגמתה. לא עברו שבועיים שלא קבלתי ממנו מכתב, וכן אחותי מרת יוטא ז"ל ואחותי צביה תחי'. לא היתה אף שמחה משפחתית, חתונה או בר מצווה שלא הגיע אליה כדי לקחת בה חלק, למרות המרחק מונקובר. דאג והשתתף בהוצאות הגדולות של כל אחד מאתנו. החל מקנית דירה ועד להוצאות לחתן את ילדינו. הוא תמך ביד רחבה גם בקרובים יותר רחוקים. ראה בילדינו כאילו הם גם ילדיו, תמך בהם והשתדל מאוד להתחבב עליהם ואמנם בואו ארצה תמיד היתה חגיגה גדולה לכל ילדי המשפחה.

הוא לא זכה לילדים משלו. בשנת תשכ"ג אמצו הוא ואשתו בילה תחי' בת, וקראו שמה בישראל חנה לאה תחי', ואכן הרבה השקיע בחינוכה, למורשת ישראל, וגידלו אותה בדאגה רבה, באהבה יתירה, ובתקווה לרוות ממנה הרבה נחת.

בחודש אב תשמ"ב, קרתה לו תאונה במפעל שלו, והוא נפגע קשות ושכב בבית חולים. אז צלצל אלי מבית החולים וסיפר לי בבכי שהוא הולך ומבריא, ורק מצטער שלא יוכל להשתתף בשמחת הנשואין של בני ר' יהושע פנחס נ"י, וברך אותנו בברכת מז"ט לזוג הצעיר.

לאט לאט הוא הלך והשתקם, וקוינו להחלמתו השלמה. לחודש טבת נקבעה החתונה של בן אחותי ר' בנימין בלוי שהיה חביב עליו במיוחד, בהיותו נקרא ע"ש הסבא הצדיק ר' בנימין פריימן הי"ד. כשהודיעה לי גיסתי בטלפון, שגם כעת לא יוכלו לבוא למנצ'סטר לחתונה כי הוא אושפז שוב בבית החולים, נסעתי לונקובר ומצאתיו בבית חולים כשבר כלי, במצב מאוד קשה. הוא תבע מהרופאים שהוא רוצה להשתחרר מבית החולים ולהיות בבית לשבת ולבלות עם אחיו, ואכן השתחרר ובילינו שבת וכמה ימים בצוותא.

ביום ב׳ בטבת דברנו בטלפון מונקובר עם אחותי וגיסי והחתן כשהגיעו למנצ׳סטר לחתונה, ואחי ברך אותם בהצלחה והתנצל שלא יוכל להשתתף בשמחתם. אין בי יכולת ספרותית לתאר את ההתרגשות ואת הדמעות כשנפרדתי ממנו כדי לנסוע לחתונה למנצ׳סטר. כאילו לבנו ניבא לנו שזוהי פגישתנו האחרונה. ואכן ביום י״ד טבת תשמ״ג, החזיר נשמתו לבוראו. בליל יום ו׳ באמצע סעודת ״שבע ברכות״ הושבתה השמחה בהגיע הבשורה המרה בטלפון, על ידי גיסו ידידי ד״ר שבתאי מרגלית ע״ה. התחננתי ובקשתי מגיסתי היקרה שתסכים להעביר ארונו לקבורה בארץ ישראל. היא לא הסכימה למרות כל ההפצרות, והוא הובא לקבורה בונקובר ונספד שם בכבוד ע״י רב הקהילה. הוא הבטיח לי בטלפון, כפשרה לויכוח ביני לבין גיסתי שתחי׳ בענין מקום קבורתו, להכריז קבל עם ועדה שהוא נקבר שם על תנאי, ובהזדמנות הראשונה שתהיה האפשרות, יועבר לקבורה בירושלים.

מצבת ר׳ דוד אלימלך ז״ל בונקובר

בשנת תשמ״ד נסעתי להקמת המצבה לונקובר ביחד עם אחותי צביה שתחי׳ ובת אחותי רחל קליין תחי׳. בהספדי שם חזרתי והכרזתי, והבטחתי בנוכחות המשפחה, ורבים מבני הקהילה שאי״ה באפשרות הראשונה שתזדמן לי, אעלה עצמותיו ארצה למנוחת עולמים בירושלים עיר הקודש תובב״א.

תהי נשמתו צרורה בצרור החיים

היות ולא נשאר לו בן שיאמר קדיש אחריו ביום הזכרון, שלמתי לכולל זיבנבירגן על מנת שיחזיקו את יום הזכרון שלו וכן קבלתי על עצמי אי״ה להגיד קדיש אחריו כל השנה הראשונה ובימי הזכרון בכל שנה. כן קבל על עצמו ב״א הרה״ח ר׳ חיים מרדכי כהנא נ״י.

אשתו מרת בילה תחי׳ תרמה כסף רב לכתיבת ספר תורה מהודר לזכרו. הספר הוכנס ברוב עם לבית המדרש ״ראחוב״ על שם כ״ק דודנו הגאון הצדיק מוה״ר שלמה זלמן פרידמן ז״ל בבני ברק.

תן כבוד לתורה

הננו מתכבדים בזה להזמין את הציבור הרחב להשתתף בשמחת

הכנסת ספר תורה

שנכתב ע״י מרת בילא וינבערגער תחי׳ מנדבה
לע״נ בעלה הרבני המנוח ר׳ דוד אלימלך ע״ה

שתתקיים בעזה״י ביום שני (אור ליום שלישי כד׳ מקץ)
נר ד׳ דחנוכה יום הילולא של ק״ז הגה״ק בעל שו״ת
מהרי״ץ אבדק״ק מארגרעטען זצוקל״

התהלוכה תצא בעזה״י בלווי לפידים, שירה וזמרה לכבודה של תורה, מבית גיסם ר׳ יעקב שלמה בלאו רחוב האדמו״ר מגור 21 בני־ברק
בשעה 7.30 בערב

לבית המדרש דקהלת ראחוב
רחוב רש״י 16 בני־ברק

כתיבת האותיות ברח׳ האדמו״ר מגור 21,
משעה 6.15 בערב

המשפחה

ה. ר׳ אהרן צבי (וינברגר) אילון

במדרש תנחומא פרשת נח (ה. דף לא הוצאת ספרים לוין אפשטיין ירושלים תשכ״ז), נאמר: אלה תולדות נח נח וגו׳ את האלקים התהלך נח ג״פ בפסוק למה ?, זה אחד משלשה אישים שראו ג׳ עולמות, נח, דניאל ואיוב. נח ראה עולם בישובו וראהו בחורבנו וחזר וראהו בישובו שנית. איוב ראה בנין ביתו וחורבנו, וחזר וראהו בישובו.

ונראה לעניות דעתי, שההדגשה בכתיבת השם שלש פעמים נרמז, כי לכל עולם ישנו ׳נח׳ משלו, לא הרי נח שלפני המבול כנח שלאחריו, כך אני רואה גם את עצמי ואת בני דורי שנולדו וגדלו בגולה, עברו את נתיבי היסורים בשנות החורבן האיום, ובחסדי ה׳ ובניסי נסים שרדו והשתקמו, ובנו ביתם מחדש כבית נאמן לתורה בארצנו הקדושה. מתוך אספקט זה הנני כותב את תולדות חיי במסגרת ספר זכרון על הקהלה והמשפחה, לדורות הבאים, למען ישמרו וימשיכו את השרשרת המפוארת. ובהתאם לכך אחלק את דברי לשלשה חלקים.

א. בגולה

1. שמי, תאריך ומקום לידתי

נולדתי ביום י״ט ניסן תרפ״ד במרגרעטן, (לא בבית חולים, כי אם) בבית סבי ברחוב קארטעש *KORTEES*. וקראו שמי בישראל: אהרן צבי על שם אבי סבי הגאון הקדוש מרן בעל מהריא״ץ זצוק״ל. כאמור כך נקרא שמי בישראל. אבל מסימני הימים ההם שמי בפנקס הלידות של העיר כתוב ארנולד ווינבערגער *ARNOLD WEINBERGER*. ואילו תאריך הלידה גם כן שונה והוא 1924 4 12 (הפער בין התאריכים נובע מחוסר הקפדה על דיוק והתאמה בין שתי המערכות, הממלכתית והדתית).

2. ילדותי

תקופת ילדותי היתה מאושרת, כי נהניתי מהרבה תשומת לב ופינוק מכל הסובבים אותי. אצל הסבא הגאון מהרש״ז ז״ל הייתי יחסן גדול בגלל שמי - שנקראתי על שם אביו. זכורני כי כל פעם שהגעתי לחדרו לקח אותי לחיקו ונתן לי ממתק, הייתי מברך בקול רם וכל הנוכחים ענו אמן. ליחס מיוחד זכיתי גם כשערך שולחן בבית המדרש קבל עם ועדה. גם כשעברנו לגור בסעפלאק, והייתי מגיע לביתו במרגרעטן, היה בוחן אותי בדבר תורה חדש שלמדתי. ולעולם לא אשכח שיום אחד בהיותי במרגרעטן אצל סבתא פריימן, שלחו אותי לבית הסבא, וראיתי את הסבא ונזכרתי שלא הכנתי דבר תורה להגיד לסבא, עזבתי את חדרו ורצתי לבית המדרש לחפש את דודי הרב ר׳ מרדכי עזריאל הי״ד, והתחננתי לפניו ללמד אותי משהו חדש, מהר, על מנת שאוכל להגיד לסבא, כי איך אוכל להתקרב לשולחנו מבלי שיהיה לי מה להגיד. דודי חייך אלי בטוב לב, ואמר לי: טוב מאוד, הלוואי שתמיד תצליח לחיות בחשבון.

זכורני שבחתונת בן דודי רבי אהרן צבי אבדק״ק טשעקה, לא רצו הורי לקחת אותי אתם בטענה שתהיה זאת חתונת רבת משתתפים, ואין טעם להסתובב שם עם ילד קטן. סבא ז״ל שמע את הויכוח ופסק: ״די צוויי הערשעל׳עך וועלען קומען אויף הערשעלע׳ס חתונה״. =(שני ההערשעל׳עך, דהיינו אני ואהרן צבי בן דודי ר׳ יעקב דב הי״ד, יבואו לחתונת אהרן צבי הרב מטשעקה).

3. בחדר

הייתי תלמיד טוב. המלמד הראשון שלי היה רבי משה ראובן קראוס הי״ד, הוא התלונן בפני אאמו״ר הי״ד שאין לי מה לחפש אצלו בכיתה, כי אני יודע יותר מכל בני גילי. ולכן העבירו אותי בגיל חמש למלמד של הכיתות הבינוניות רבי יהושע גרוס הי״ד, ושם התחלתי ללמוד משניות פרק ׳אלו מציאות׳, בשבת הראשונה ללמדי משניות, ליד שולחן השבת, אמר אבי ז״ל ״עכשיו נשמע ממך מה שלמדת״, אני התחלתי לומר את המשנה בעל פה בלשונה ואת תרגומה לאידיש, סבי, הרה״ח ר׳ בנימין פריימן הי״ד שאל אותי, לאחר שגמרתי את המשנה, ״תסביר לי מה זה מציאה״, השתתקתי, ולא יכולתי לענות כי המלמד לא תירגם לנו לאידיש מה זה מציאה. אלתרתי ועניתי באידיש ״ווען די מאמע גייט ארויס אופון מארק און קויפט א מציאה״, (=כשאמא יוצאת לשוק וקונה מציאה), כולם פרצו בצחוק, אבל המלמד ר׳ יהושע גרוס לא צחק כנראה, כי הוא קיבל מאבי מנה הגונה, על כל פנים אני הפסקתי ללמוד אצלו, ובמקום זה לימד אותי סבי רבי בנימין פריימן, עד שעברנו לגור בסעפלאק.

שם למדתי בחדר אצל המלמד ר׳ דוד לאב מהכפר שומאי והייתי התלמיד המצטיין. בגיל שמונה נבחנתי וידעתי בעל פה שנים עשרה דפי גמרא, מפרק ראשון של מסכת ברכות, ועל כך קיבלתי פרס לנסוע יחד עם אבא ז״ל לגרוסוורדיין, לבית סבא וסבתא פריימן.

אאמו״ר ז״ל הלך לבקר את האדמו״ר בעל ׳אהבת ישראל׳ מויזניץ זצ״ל, שהיה גר סמוך ונראה לבית סבי הי״ד ברחוב סארוואש-שור *SZARVAS-SOR*, ולקח אותי אתו.

הוא אמר לי להתכונן ולהתנהג בדרך ארץ בביתו של הרבי הגדול. נכנסנו לחדר של האדמו״ר, שהזמין את אבא לשבת לידו, והם שוחחו ביניהם, אני נשארתי בצד, עד שניגשתי לאבא ז״ל ושאלתי אותו - תוך שהצבעתי על האדמו״ר באצבע - ״טאטע לעבען, דאס איז דעש גרויסער רבי״?. האדמו״ר חייך העלה אותי על ברכיו ואמר, ״אי אי אזוי זעהט עס אויס, דאס איז דער גרויסער רבי״!, ונתן לי נשיקה על מצחי, בחן אותי במסכת ברכות ובירך אותי.

4. בית ספר

כתה א׳ - למדתי בבית הספר העממי במרגרעטן. המורה העלמה גולדמן היתה מורתי. ולשון הלימודים היתה אמנם בשפה הרומנית, אבל למען האמת עלי לציין שגם המורה לא ידעה היטב את השפה הרומנית. החל מכיתה ב׳ למדתי בסעפלאק בבית הספר העממי הממשלתי, מנהל ביה״ס היה א׳ בשם סבו שהיה גוי הגון וטוב לב, והיה מיודד עם היהודים, והסכים שהילדים היהודים לא יבקרו בביה״ס בשבתות, ולא ישתתפו בתפלות הנוצרים שהתקיימו מידי בוקר. עלי לציין תופעה מענינת, כי התלמידים היהודיים היו בין המצטיינים מכל תלמידי בית הספר, וזאת למרות שהחסירו יום לימוד אחד בשבוע.

זכורני כי אבא הי״ד היה אומר לי תמיד כי מדין תורה אסור לרמות, אבל לרמות את עצמך זו עוולה יותר גדולה, לכן אם הנך חייב לבטל זמן של לימוד התורה וללכת לביה״ס, אז נהג בחכמה ונצל את הזמן, ותרכוש את השפה ולימודי החול שמלמדים שם, ותדע שזה אף פעם לא יזיק לך. ואכן הצטיינתי בלימודי, ושלטתי היטב בשפה הרומנית.

בגיל שתים עשרה עברתי ללמוד בישיבה בטושנאד, בישיבתו של דודי מרן מהר״ם בריסק הי״ד. יחד עם זה למדתי בכתה השביעית בביה״ס העממי הממשלתי שם. גם שם הצטיינתי, ונבחרתי ביחד עם ילדה יהודית ממשפחת יאקוב, להיות הקריינים של השיר הלאומי הרומני על איחוד רומניה *HORA UNIRI*, בחגיגה הלאומית שהתקיימה בככר המרכזית של העיר לרגל החג הלאומי שחל בעשירי במאי *ZECE MAI*. והנה באמצע הופעתנו הגיעה משלחת של הקהלה היהודית וחלק מהישיבה - שהיתה מוכרת על ידי השלטונות - בראשות מרן בעל מהר״ם בריסק. אני מרוב תדהמה חשבתי שהנה האדמה תפער את פיה ותבלע אותי. אך האדמו״ר שעלה על בימת הכבוד הרגיש כנראה במבוכתי, התקרב אלי ולחש לי ״תמשיך ואל תתבייש שלא יהיה חס וחלילה חילול השם״. יחד עם זה עקץ אותי מדי פעם בשאלו ״נו נו אתה עוד זוכר את *HORA UNIRI* ״שיר האיחוד הרומני״.

בשנת תרצ״ח, חייב היה דודי הגאון רבי מרדכי עזריאל רבה של מרגרעטן, להופיע לבחינה בשפה הרומנית במיניסטריון לעניני דתות בבוקרסט. אבל דע עקא הוא לא ידע כלל רומנית, ובהתייעצות עם רבי צבי יעקב אברהאם חתנו של הגאון רבי בן ציון וועזעל אבדק״ק טורדא ונשיא הלשכה האורטודוכסית, הוחלט לשלוח ׳כפרה׳. היינו מישהו אחר שיופיע בשם ווינברגר מרטין רבה של מרגרעטן, הבחירה

נפלה עלי, ואכן נסעתי בגיל ארבע עשרה לבוקרעסט, במעמד הבחינה היה נוכח הרב הראשי ליהודי רומניה, הרב דוקטור נימרובר שהיה שותף לסוד, וקיבל את פני בחיוך אירוני רחב, ומזכיר המינסטריון לעניני דתות ... בשם *PACLISANO*, שהיה משוחד על מנת שלא לראות. עמדתי במבחן בהצלחה. כשירדנו במעלית עם הרב ד״ר נימרובר הוא התלוצץ ״ראו מופת של הרב ממרגרעטן, לוחצים על כפתור והנה יעלה ויבוא, נו במרגרעטן יש דבר כזה״?!.

5. בישיבות

בחורף של שנת תרצ״ח הוקמה ברומניה ממשלה נאצית אנטישמית בראשות גוגה קוזה *GOGA CUZA*, שצעדיה הראשונים היו חקיקת חוק שכל יהודי שאיננו יכול להוכיח אזרחות רומנית משלשה דורות למפרע - אחת דתו לגירוש, כמובן שבמצב זה היתה סכנה גדולה להחזיק ישיבה גדולה של ארבע מאות בחורים בעיירה קטנה כמו טושנאד, והישיבה פוזרה.

תמונת בני רבנים בישיבת מהר״ם בריסק בטאשנאד

עומדים מימין לשמאל: אהרן צבי וינברגר - בן הרב מסעפלאק, אברהם יהושע וייס - בן הרב מנאדיפאלו, בנימין זאב קראוס - בן הרב מדיטשא סענטמארטון, ויהושע בריסק - בן הרב מטאשנאד. יושבים מימין לשמאל: משה ליכטנשטיין - בן הרב מבוטשום, חיים פריינד - בן הרב מסאסרעגין, יהודה מנחם וייס - בן הרב מנאדיפאלוע, דוד אלימלך ויינברגר - בן הרב מסעפלאק, ובנימין לעווי - בן הרב מס׳ ווארהל.

חזרתי הביתה ולמדתי בישיבתו של אאמו״ר. בימי פורים היה גם נס נפילת ממשלת גוגה קוזה ימ״ש. ואחרי פסח חזרתי ללמוד בישיבת טושנאד, ולקראת

לקט העשירית תשנ"ה

בעה"י — סימן נ"ו — סעפלאק

ראיתי בלקט העבר סימן מ"ו הקשה הרה"ג מו"ה זאב ווייס חתן הגאון אבדק"ק גראסווארדיין ז"ל על רש"י תענית דף ל' שפירש"י שם בגמרא מאן דאמר מר"ח עד התענית מחגה ופי' רש"י שנקרא חג כדאמרינן קרא עלי מועד עכ"ל והקשה הא מקרא גופא מוכח דחג ומועד תרי מילי נינהו דהא בהאי קרא הכי כתיב והשבתי כל משושה חגה חדשה ושבתה וכל מועדה הרי לך דחג ומועד תרי מילי נינהו דכתיב ג"כ בהאי קרא, ולז"ש הוי פירושו של רש"י דר"ח איקרי מועד דכתיב קרא עלי מועד ובמחכתי"ה שגה בזה כי מועד הוא כולל כל המועדים ור"ח נקרא גופי' דכתיב וכל מועדיה ועוד ראיה מפרשת אמור כתיב אלה מועדי ה' אשר תקראו אותם מקראי קודש אלה הם מועדי וחושב שבת וכל המועדים כסדר וגם המלבי"ם ויקרא ע"ז פי' כ"ז כתב שמועד מציין נקודה זמנית נגבלת ע"י הסכמת אנשים או הגבלת דתי' והינו מורה זמן טבעי' רק דתי או הסכמיי שהסכים בין אנשים לקבוע מועד לדבר מה או המועדים שנקבעו בתורה ומלת חג מצינו במלבי"ם הושע ב' י"ג וז"ל החג הם ימים שיש בהם שלמי חגיגה והמועד הוא כולל כל המועדים ור"ה ויוה"כ לא נקראו בשם חג בשום מקום' כי לא הביאו בהם שלמי חגיגה (ופלא שאמר הלשון בשום מקום הא כתיב בהדיא תקעו בחדש בכסא ליום חגינו אלא אי כונה דכוונת המלבי"ם שלא מצינו בתורה שנקראו בשם חג אלא נ"ב הלשון דכתיב בשום מקום ול"ע) ויש להביא ראי' דחג לא נקרא אלא כשמביאים שלמי חגיגה מט"ז או"ח סי' תרס"ח שכתב לדחות הרש"ל שכתב בתשו' לאמור שמיני עצרת החג הזה והטעם שלא להפסיק בין תיבת שמיני לתיבת עצרת וכו' הט"ז די"ל לומר גם שמיני חג העצרת הזה דשמיני עצרת לא נקרא חג אלא מפני שנטפל לז' ימי החג שלפניו עיי"ש באריכות, אלא דקשה על המלבי"ם מהבכור שור סוכה דף מ"ו ע"ב שתמה על הרמ"א בהג"ה סי' תרס"ח שכתב דלא מצינו בשום מקום שנקרא חג מרש"י הנ"ל שכתב על הגמרא מר"ח עד התענית מחגה פירש רש"י שראש חדש איקרא חג ומדאיקרא מועד וכתב ואם כן כ"ש שש"ע נקרא חג דהא איקראי מועד עכ"ל, ולפי"ז קשה על המלבי"ם שכתב בקורת כלל שתיבת חג נקרא על שם שלמי חגיגה הא בר"ח לא היה שלמי חגיגה וגם בש"ע לא היה ול"ע.

הק' אהרן צבי וויינבערגער בהגאון אבדפ"ה שליט"א

סוף אותו זמן החליט אאמו״ר ז״ל בהתיעצות עם דודי, שעדיף שאעבור לישיבה אחרת, ולהפריד ביני ובין אחי הגדול, על מנת למנוע קנאה בין האחים. לעולם לא אשכח את דברי האדמו״ר בשיחתו הנוגעת ללב שקיים עמי לפני נסיעתי מטושנאד, ברוך וחמימות הסביר לי את סיבת ההחלטה, ואמר באידיש: ״די וועסט בלייבען ביי מיר א תלמיד חביב, און אזוי ווי די פלעגסט ביז יעצט פאהרען צום רבי אויף סאטמאר בין הזמנים, וועסטו פון יעטט מאכען פארקערט, וועסט קומען צו מיר אויף בין הזמנים״. (=אתה תשאר תלמיד חביב שלי, רק כמו שעד עכשיו היית נוסע לסאטמאר בבין הזמנים, תעשה עכשיו הפוך, תלמד כל השנה בסאטמאר ולבין הזמנים תבוא אלי). ואכן הרגשתי אליו קירבה מיוחדת במשך כל השנים. כך עברתי ללמוד בישיבה בסאטמאר, שם למדתי משנת תרצ״ט עד שנת ת״ש. במשך שלשת הזמנים שלמדתי שם, למדתי אצל האדמו״ר הגאון רבי יואל טייטלבוים זצ״ל, רבה של סאטמאר ונבחנתי אצלו במסכת חולין וחלק ראשון של שו״ע יורה דעה עד סימן ק׳. במכתבו לאבא כתב האדמו״ר שעמדתי בהצלחה בהמבחן, והיות שאינו נוהג לתת היתר הוראה לבחורים, הוא מבטיח שלאחר חתונתי יסמוך אותי ב׳יורה יורה ידין ידין׳.

בשנת ת״ש הוחלט על ידי הגרמנים, בהסכם וינה הידוע, לחלק את טרנסילבניה בין שני בעלי בריתם השכנים, רומניה והונגריה. כך נותקה צפון טרנסילבניה מרומניה, וסופחה להונגריה. היהודים שהיו בעיקר בעלי תרבות הונגרית, ציפו בהתרגשות לשיבתם לחיק המולדת ההונגרית. למרות שחוקי הגזע המפלים לרעה את היהודים, נחקקו בהונגריה שנתיים לפני כן. ההסבר לכך טעון בעובדה שיהודי צפון טרנסליבניה דיברו הונגרית, והיתה קרבה משפחתית בין היהודים משני עברי הגבול.

אז אמר לי אבא ז״ל, ״בני כעת הגיע הזמן שגם אתה תרוה את צמאונך בתורה ממעיין התורה שבווייטצען״, והוא שלח אותי ללמוד אצל בן רבו הגדול בעל ׳מעשי למלך׳, מורי ורבי הגאון רבי דוד יהודה זילברשטיין זצ״ל בעל מח״ס ׳יד דוד׳, רבה של ווייטצען. שם התקבלתי בחמימות רבה, גרתי בבית הרבנית הזקנה אלמנתו של בעל ׳מעשי למלך זצ״ל, ארוחת צהריים אכלנו במסעדה של הבחורים, ואילו ערב ובוקר הייתי מכין לי בחדרי. בשבתות הייתי אוכל לסירוגין בבית הרבנית הזקנה, בבית מו״ר הרב ובבית ידיד בית אבא רבי מתתיהו הירשפלד ז״ל.

כן עלי לספר מקרה מענין, בכל ערב ראש חודש היה אבא ז״ל נוהג לשלוח לי קיצבה חודשית בדואר, והנה יום אחד בשובי מהדואר, נעלם ארנקי ונגנב, וכל כספי כולל הקצבת החודש הלך לאיבוד. התביישתי כמובן לכתוב הביתה, והסתדרתי על ידי קבלת הלוואה מחבר כגמילות חסד, ואף לו לא גליתי את סיבת ההלוואה. בכסף הזה קניתי לחם צר ומים לחץ, וציפיתי לגמור בזה את החודש על מנת שקלוני לא יתגלה, ושלא יצטטו לי את מאמר חז״ל הידוע ׳איזהו שוטה המאבד מה שנותנים לו׳.

סימן רמד

ב"ה, ג' עקרה שב"ת לפ"ק.

לכבוד הבחור החשוב ומאד נעלה זו"ר יפ"ת בנש"ק החריף ובקי **אהרן צבי וו"ב סעפלאק** נ"י.

ג"י הגיעני ויפה העיר עפ"י דברי התוס' כתובות (ז' ע"ב) ד"ה מאן שדימו ברכת אירוסין לברכת התורה, א"כ כמו דקיי"ל בברה"ת דחותמין בברוך, עיין ברכות (י"א ע"ב) דמסקינן דאמרינן לכולהו ובחתימה, ה"נ ברכת האירוסין יש לפסוק כן ואזלא לה תמיהת הגאון ר' ישעי' פיק בת' נוב"י ת' סי' פ"א.

אמנם באמת יש לחלק בין ברה"ת שהוא מן התורה לשיטת הרמב"ן בספר המצוות, על כן יש להחמיר אפילו אם תלי בפלוגתא דהו"ל ספק דאורייתא משא"כ בברכת האירוסין דהוא ברכת הודאה ואינה דאורייתא. וי"ל דהתוס' ס"ל דגם ברה"ת הוא מדרבנן כשיטת הרמב"ם או דס"ל דברכת הודאה דמיא לברכת המצות ומשמע ברכות (מ' ע"ב) דברכת המצות הוא מה"ת עיין רש"י שם ד"ה מלברכך דילפינן מקרא לא עברתי ממצותיך ולא שכחתי מלברכך דמוכח שחיוב הברכה על המצות והוא מה"ת. ובעיקר תמיהת ר"פ ז"ל י"ל דבברכת הודאה לא שייך לומר שהוא ברכה לבטלה דראוי להוסיף בהודאות וקרבן תודה לא יבטל, וידוע פי' הגאון מר"ס שיק עה"ת „הפעם" אודה את ד', בלשון בתמיה, ע"כ קראה שמו יהודה כדי שבכל פעם כשתזכור שם יהודה תתן הודאה לשמו הגדול ב"ה. וכ' ימלא פי תהלתך, וסתמא תני' כל הברכות פותחין וחותמין בברוך חוץ כו', ועיין תוס' ברכות (מ"ו ע"א) ד"ה כל, ופסחים (ק"ד ע"א).

ויש עוד לחלק בין ברכת התורה לברכת אירוסין שברכת התורה כוללות כמה ענינים כמ"ש רש"י ברכות (י"א ע"ב) ד"ה וזו היא מעולה, ועיין בר' יונה שם שתיקנו ג' ברכות נגד תנ"ך ונגד מקרא משנה גמרא, וע"כ החמירו זו לחתום בברוך אמנם בפי' תוס' רי"ד שנדפס בגליון כתובות (ז' ע"ב) כ' בפירוש דהלכה שצריך חתימה בברכת האירוסין, ועיין רש"י כתובות (ח' ע"א) ד"ה שמח תשמח שדחק ליישב ולתן טעם לאותן ברכות שאינם חותמין בברוך. והיינו מטעם שבעצמא כל ברכה צריכה פתיחה וחתימה וע"כ פסקו הפוסקים כן בברכת האירוסין לפתוח ולחתום בברוך.

והנני בפ"ש גם לאביו שליט"א,

יונתן שטייף

סימן רמה

ב"ה, ד' רחום וחנון תש"ג, קה"י פעסט.

שוכט"ס לכבוד ידידי וחביבי לנא מלא ספרא סיני ועו"ה החו"ב נפלא זו"ר יפ"ת כש"ת מו"ה ר' **שמואל שלעזינגער** מיקירי ק"ק אונגוואר יע"א.

ג"י הגיעני ע"כ ושמחתי וכו', ועו"ד חדושי תורה שהקשה על הילקוט הגרשוני שטעה שהקשה מנ"ל דהעוסק במצוה פטור ממצוה מהטמאים שטימאו עצמם קודם פסח, דלמא אז היה שבת ולא ידעו שפסח דוחה שבת, וע"כ טמאו עצמם, והקשה הדר"ג הא בפסחים (ו' ע"ב) מסקינן שבראש חודש כבר נאמר הפסוק ע"ש דמסקינן דהפסוק ויעשו בנ"י את הפסח במועדו היה בר"ש ירחא מגז"ש במדבר במדבר, וע"כ כוונת הש"ס שם בתחילת הדף, שהרי משה עומד כו' הכוונה על פסוק ה' עכ"ל. הנה אין הכרח לזה די"ל דרק הקב"ה דיבר עם משה בר"ש ירחא והכו דילפינן מגז"ש במדבר במדבר, ומזה ילפינן ג"כ ששואלין ודורשין שתי שבתות כיון דהקב"ה למד עם משה הלכות פסח שני שבועות קודם [ומסתמא „שגם" משה דיבר כן לבנ"י איזה הלכות מדיני מצה מרור ויו"ט] אבל אין הכרח שהפסוק

תשובה אלי בבחרותי מהג"ר יונתן שטייף זצ"ל

בסופו של דבר התגלה קלוני ברבים בצורה דרמטית. אמי הי״ד הגיע לבודפסט לביקור רפואי, ובאחד הימים החליטה לנסוע לווייטצען לראות את בנה. אך על מנת שלא תבטל אותי מלימוד התורה, תכננה להגיע בשעת ארוחת צהריים כדי לפגוש אותי במסעדה. (כנראה רצתה גם לראות מה התכשיט שלה אוכל).

בהגיעה למסעדה, הופתעה לשמוע שהתכשיט שלה כבר שבועיים לא הגיע לאכול במסעדה. ברוב דאגה הלכה והגיעה לבית הרבנית הזקנה, ובהכנסה לחדרי מצאה אותי אוכל לחם יבש עם תה, כמובן שנשברתי מהר וסיפרתי לה את כל האמת. לאחר הטפת מוסר נתנה בידי כסף, ואילו אני התחננתי לפניה שלא תגלה את סודי לאבא. לויתי אותה לרכבת, וכעבור שבועיים, עם ההקצבה החדשה צורף גם מכתב של אבא ז״ל ובו הוא משבח אותי שלקחתי את האחריות על עצמי.

בווייטצען למדתי בהתמדה רבה, ונוסף לכל השיעורים בישיבה, היתה לי חברותא קבועה עם הגאון הדיין רבי צבי מייזלש, שהייתי מיודד אתו מסאטמאר.

יום אחד קרא לי מורי, ושאל אותי מנין אני מכיר את הדיין. חששתי מאוד משיחה זו, כי ידעתי שמורי ורבי הי״ד והדיין ז״ל היו צהובים זה לזה. בסוף אמר לי שלכאורה היתה לו הקפדה עלי, אבל היות ומדובר בהכרות ותיקה והחברותא מתקיימת בלילה, הוא מסכים שאמשיך בה בתנאי שאבטיח לו לא לדבר רכילות, ולא לקבל רכילות, ושלא אצטט מדבריו בישיבה.

בעת לימודי בווייטצען הייתי מגיע מדי פעם לבודפסט, וכך הכרתי חלק גדול ממשפחתי שגרה שם. בעיקר התידדתי עם דמות מופלאה, הוא הגאון המשכיל הרב רבי יהודה הרשקוביץ, רבה של בית הכנסת ׳חינוך נערים׳ ברחוב קערטעיס *KERTESZ*. הוא היה נכדו של מהר״פ ווינברגר אח המהריא״ץ. להגר״י הרשקוביץ היה ספריה גדולה וחשובה בביתו, ונהניתי להיות במחיצתו. כך שבמשך הזמן דבקתי בו ולמדתי ממנו הרבה, ואני מחשיב אותו כמורי ורבי בעיקר בתחומים של תורה ודרך ארץ וציון.

תארו לעצמכם ילד שגדל בכפר מגיע לעיר הבירה בודפסט, ומחפש פתרונות הלכתיים והתנהגותיים שיוכל להבין ולחיות כאחד מן הישוב, והוא נתקל ברב זקן, תלמיד חכם גדול, שיושב על התורה ועל העבודה בלב הכרך הגדול, מחנך דגול ממיסדי תנועת המזרחי, בונה גשר לעולם המודרני ליושבי תחום המושב, ומקפיד על קלה כחמורה בכל המצוות, ומאידך מקרב לב חוגים רחבים לאבינו שבשמים.

בהשפעתו מצאתי את דרכי לציונות הדתית, והתחלתי להיות פעיל בתנועת בני עקיבא, שמרכזו היה ברחוב לאוודון 3 בבודפסט. עם שובי לספלאק הבאתי אתי כמה בחורים מההכשרה לישיבתו של אבא ז״ל בספלאק, שארגן ידידי ורעי הרב ר׳ פנחס רוזנבאום ע״ה, בנו של ידיד אבי הרב הגאון אבדק״ק קליינווארדיין הי״ד, שהיה כבר אז חבר ההנהגה הראשית של בני עקיבא בהונגריה, אשר השתדל שחברי ההכשרה יתבשמו גם באוירה של לימוד התורה.

ב. ימי הרעה

1. בשנת תש״ב גייסו ההונגרים למחנה העבודה את ההנהגה הרוחנית והכלכלית של יהודי המחוז, במטרה לשלחם לאוקראינה. מרכז הגיוס של המחוז היה במרגרעטן. ולפי רשימת השלטונות המקומיים ערכו את הרשימה. בתוכם גויסו כמה ראשי קהילות, ובראשם ר׳ ישראל אולמן ראש קהילת גרוסוורדיין הי״ד, וגם רבנים כמו דודיי הגרי״צ קאופמן הדיין, והגרמ״ע רבה של מרגרעטן, וכן עוד אישים.

בספלאק תכנן מזכיר הכפר, עוכר ישראל ורשע מרושע בשם ויגבארי *VIGVARI* שם רשעים ירקב, לגייס את אבא, את ראש הקהילה ר׳ בנציון הרץ, ור׳ יהושע גוטמן הי״ד, בהתערבותו התקיפה של ראש הכפר שהיה גוי הגון בשם נאג׳י יוזף *NAGY JOSZEF*, נעשתה פשרה וגייסו את בניהם במקומם, וכך גויסנו יוסף הרץ ע״ה, שלמה יעקב גוטמן נ״י ואני.

שהינו מספר ימים בסקרקטין במרגרעטן, שם היתה תחנת האיסוף לכל המחוז. הייתי הצעיר ביותר מכל המחנה. הדאגה, כמובן היתה רבה, עד שהתברר שהקולונל במחנה היה גוי בשם סבו ג׳וילא *SZABAU GJULA*, שבתקופת הרומנים היה מזכיר הכפר סוּיניוגד *SZANANJOGD*, והיה גר בבית ידיד אבא רבי ברוך גרוס הי״ד. בהשתדלותו של רבי ברוך התקיימה פגישה בין אבא ז״ל והקולונל, שהבטיח לשחררני באם יהיה עודף במספר המגוייסים.

כך, ביום בהיר אחד באמצע המפקד, הגיע הקולונל למפקד, בחן את השורות, נזף בקצין המגייס, ואמר בהונגרית ״מה החלטתם לעשות כאן גן ילדים?, מה הילד הזה מחפש פה?״, והצביע עלי באצבע. קרא לי לבוא אליו ואמר ״ילד, לך הביתה לאמא שלך״, כך שוחררתי. מאוחר יותר השתחררו גם הדודים הרב והדיין, אבל ר׳ ישראל אולמן נשלח לאוקראינה ושם נספה, הי״ד. ויוסף הרץ ע״ה ושלמה יעקב גוטמן נ״י עברו את כל נתיב היסורים, ובניסי נסים שרדו עד לאחר המלחמה.

לאחר ששוחררתי, חזרתי לביתנו בספלאק, אבל קשה היה לי לחזור לשגרה היומיומית, ולהסתגר בד׳ אמות של בית המדרש. יום יום הגיעו ידיעות על צרות ובעיות שגרמו אנטישמיים ההונגרים, בשם חוקי הגזע היהודיים, שכללו הצרת צעדי היהודים, עסקיהם וקפוח פרנסתם, וגרוש היהודים שלא הצליחו להוכיח את אזרחותם ההונגרית.

היה בהכרח צורך בארגון עזרה במתן עצה והצלה ליהודים בכפרים, ועלי הוטל התפקיד לרכז את הבעיות, ולכוון עצה והדרכה נכונה לאחינו שבכפרים ולבעיותיהם. כמו לרשום את העסק על שם גוי נאמן שהיה השטרומאן (=איש קש), על מנת שיוכלו לקבל חומרי גלם ומוצרים יסודיים, לעתים הגשנו גם עזרה כספית, וסעד משפטי לעת הצורך. גם הכנת מקומות מסתור בערים אחרות לצעירים מחוייבי גיוס, או יהודים שהיו חייבים להעלם מעיני אנשי הממשל, שדנו אותם על פי החוקים המרושעים.

פעולות אלו נעשו על ידי ועדת הצלה מיוחדת שהיתה קיימת בקהילה, בהדרכתו של דודי הרה״ח ר׳ יעקב דב הי״ד, וראש קהילת גרוסוורדיין הי״ד. ואכן הרבה יהודים באזור שלנו נעזרו על ידי פעולות אלו. כן רכזתי את הצד הכספי של הוצאות והכנסות הישיבה, עד לסגירתה על ידי השלטונות. בימים הללו הייתי נוסע לעתים קרובות לעיר המחוז גרוו״ד, ולעיר הבירה בודפסט, על מנת להפעיל יהודים שיבואו לעזרת אחינו היהודים בעת צרה.

חג הסוכות תש״ג. בכל טרנסילבניה הצפונית היה, לפי מיטב ידיעתי, סט אחד של ארבעת המינים, שהגיע בדרך לא דרך לגרוו״ד. בחג הסוכות ההוא עזבו כל יראי ה׳ את ביתם וקהילתם, ונסעו לחוג את החג בגרוו״ד, כי שם היה ׳הד׳ מינים׳.

היה זה מחזה מיוחד במינו לראות רבנים, זקנים וצעירים, עומדים זה לצד זה בשורה, שעות על גבי שעות, מנץ החמה ועד שקיעתה, כדי לקיים את מצות נטילת לולב ׳ולקחתם לכם׳... ולברך עליה. היו שם להערכתי עשרות אלפי יהודים, ולא היה בית יהודי בעיר שלא היה מלא אורחים, איה הסופר שיכול לתאר מחזה הנפלא והמרגש הזה?...

2. הכיבוש הגרמני

הגרמנים כבשו את הונגריה באביב תש״ד. במחנה היהודי החלו הרעדה והפחד מפני הבאות. לתלמידיו הצעירים, ולכל מי ששאל בעצתו, יעץ אבי ז״ל להתגייס לשורות העבודה, היינו לכל ילידי עד 1923.

אני שהייתי כאמור יליד 1924, לא יכלתי לבחור את הרע במיעוטו, ונסיתי לחפש מישהו מכל ידידינו הגוים שיהיה מוכן לארגן לנו מקום מסתור. ואכן מצאתי גוי אחד בכל ׳סדום׳, אציין שמו לדראון עולם *DOMOKOS*, שהיה מוכן לסגור חלק מהמרתף בביתו, ולהכין דלת מסתור תמורת כסף רב. אלא שמהר מאוד התחרט הגוי, וסיפר שאיימו עליו כי אם יעיז לעזור ליהודי שיתחבא אצלו, יקחו אותו במקום היהודי. וכשביקשתי ממנו להחזיר את הכסף שנתתי לו, טען שאין בידו, ואם אני אתבע כספי בבית משפט, הוא ילשין עלי שהכנתי לי מקום מסתור. זה היה פרצופו של הטוב בגוים בספלאק. בחוסר ברירה נשארתי בבית, וכולנו מלאים פחד מה ילד יום.

את ריכוז היהודים בספלאק תיארתי לעיל בפרק ב; א.

3. אושביץ

את ׳אושביץ׳ אי אפשר לתאר, כי היתה זאת הופעתו של השטן עלי אדמות בצורה המפלצתית ביותר, ואין בכח אדם לתארו. עם ישראל עבר באלפיים שנות גלות, הריגות עינויים ורציחות מכל הסוגים, אבל מה שקרה פה הוא מעבר למושגים שמוח נורמלי מסוגל להשיג.

פה גייס העם ה׳תרבותי׳ כביכול - הגרמנים ימח שמם וזכרם - אמצעים מתוחכמים של ארגון יעילות וטכנולוגיה, כדי לאבד שם וזכר לעם ישראל ותרבותו. לשלב האחרון הזה של ההשמדה קדמו שלבים של עינויים שפשוט לא ניתן לתארם בעט אנוש. המשמידים הקפידו להפיק מהם ראשית את מרבית התועלת מעבודתם המפרכת,

ולאחר מכן השמידם בתאי גזים ועקר את שיניהם המוזהבים, ועשו מזרונים משערותיהם, וסבון שומן משומנם. וכל זה מתועד בדייקנות שטנית יקית.

איך אפשר לתעד מה שקרה שם?, זה פשוט לא ניתן גם על ידי גאון ספרותי, על אחת כמה וכמה לא על ידי עטי הדל. בעל האקדמות בבואו לתאר גדלות ה' כותב: "גויל אילו רקיעי קני כל חורשתא, דיו אילו ימי וכל מי כנישתא, דיירי עלמא ספרי ורשמי רשותא". אילו כל הרקיע היתה גויל, וכל הקנים בחורשות עטים, אילו היו כל הימים ומימיהם המכונסים נהפכים לדיו, ואילו כל דרי העולם סופרים וכותבים, לא היו מצליחים לתאר את גדלות הבורא.

ולהבדיל אלף אלפי הבדלות, גם אנחנו, בני אדם בשפה שלנו, בכל האמצעים והכשרונות, לא יצליחו לתאר את המפלצת הזאת, כי אם מלך השדים בלבד.

לפעמים הנני מהרהר ושואל את עצמי, מאין היה לנו הכח להמשיך, לחפש אוכל, לאכול, להשתדל ולהתאמץ על מנת לשרוד, כשלנגד עינינו נופלים אנשים כזבובים, ולא סתם אנשים, אלא קרובים וחברים, המנגנון השטני מארגן סלקציות ופועל במלוא עוצמתו, מבחינת 'יפול מצדך אלף ורבבה מימינך אליך לא יגש'.

נבצר מבינתי ואין ביכלתי להסיק שום מסקנה מכל מה שקרה באפילה הגדולה הזאת שכיסתה את העולם. הכל היה תוהו ובוהו, מה קרה? למה? מדוע? לשם מה? מה זה מחייב? מי יכול לענות על כל אלה?. לכן סיכמתי לעצמי שעלי לנהוג על פי ההלכה שאין להרהר אחרי מידת שיפוטו של הקב"ה בורא העולם ב"ה, 'צדיק אתה ה' וישר משפטיך. ברוך דיין האמת'.

נס הצלתי תיארתי בפרק על אחי מרדכי הי"ד שממש הציל את חיי, בעוד שאני לא הצלחתי להצילו.

ג. לאחר המלחמה

במסגרת הרהורים והתבוננות, הנני שואל את עצמי מה קרה? ותשובתי הוא קטגורית, האם אני שנועדתי להיות סבון, והשלמתי עם גורלי, יכול להתיימר לתת מענה או פתרון למה שקרה, לכן על מנת לעמוד בשפיות דעתי הנני מרחיק את מחשבותי על תקופה שטנית זו.

לכן אינני משתתף גם באסיפות, בעצרות ובימי זכרון, כי כאמור אינני מבין, ובוודאי שאינני יכול לתת לאחרים להבין, איך אחרי הטרגדיה הנוראה שעברה עלינו אנחנו עדיין ממשיכים, אוכלים ושותים, מתחתנים, בונים בתים, מנסים להשתקם וממשיכים להתקיים.

לעתים מתגנבת מחשבת יאוש ללבי, כמו שכתוב במס' בבא בתרא (דף ס' ע"ב), תניא, אמר רבי ישמעאל בן אלישע... ומיום שפשטה מלכות הרשעה... דין הוא שנגזור על עצמינו לא לישא אשה ולא להוליד בנים, ונמצא זרעו של אברהם אבינו כלו מאליו. והתשובה שנתגבשה בדעתי לאחר המלחמה, חס ושלום, אנו שזכינו לראות זרוע אלקים נטויה עלינו לטובה, חייבים לשאול את עצמינו במה זכינו שתו חיים

היה חקוק על מצחינו?, למה רק אנחנו?, רק לאלקים פתרונים!. עכ"פ לעצמי פסקתי הלכה שמטרתי היא לקיים את מה שאאמו"ר אמר לי בעת הפרידה באושביץ "דע בני כי רק בהר ציון תהיה פליטה". ולכן הננו מחויבים בכל מעשינו להמשיך ולקיים את עם ישראל בארץ ישראל, על פי תורת ישראל. וזהו מובן הרחב של בן האומר לזכר אביו 'יתגדל ויתקדש שמיה רבה...' אנו נמשיך אי"ה בדרכנו זו עד...'וימליך מלכותיה ויצמח פורקניה ויקרב משיחה...' בקרוב בימינו אמן.

2. חזרה לספלאק

כשחזרתי, מצאתי את ההרס ואת החורבן בכל צעד ושעל. לא רק בבתים, אלא גם בנפשות של שארית הפליטה. שהיתי יום בספלאק, וראיתי את החורבן ואת ההרס בנפשות ידידי, התנהגותם לא היתה אנושית, ובוודאי לא יהודית. אבל מודה אני ומתוודה שלא היה בי הכח להשאר במקום זה, ולנסות לתקן ולהחיות את הנפש היהודית שבהם, וברחתי.

עברתי ליום אחד למרגרעטן, שם קיבל אותי בן דודי ר' משה יוחנן, וגם שם לא מצאתי את מקומי, יצאתי לבית העלמין להשתטח על קברי אבותי, וברחתי משם. הגעתי לגראסוורדיין, שם קיבלו אותי בחום ובהתלהבות אחי הגדול ר' דוד אלימלך שהשתחרר ממחנה הצבא, יחד עם דודנו ר' נפתלי הירצקה פריימן, שארגנו בית יהודי ברחוב פאוול 14 *PAVEL*, וחיכו לשרידי שארית משפחתינו. עשו עסקים, ועולם כמנהגו נוהג.

הם הציעו לי להיות שותף לעסקיהם, והבטיחו לי שאם ירצה ה', לאחר שיחזרו האחים והאחיות, כולנו נשתקם. התחלתי להשתתף בעסקיהם, והרוחנו כסף. התחלנו לארגן את הקהילה היהודית בגראסוורדיין. אני גם התחלתי לרכז ולאסוף את שרידי אנשי המזרחי, אבל לבי לא היה עמי, לא האמנתי שיש לנו מה לחפש בארץ רווית דם זו.

נסעתי לאראד לבקר את בן דודי הגאון אב"ד טשעקה, ששרד לפליטה עם אשתו וילדיו, ומצאתיו מנהל הישיבה הגדולה והיחידה אז בכל טרנסילבניה. בשיחה מלב אל לב שפכתי לפניו את מחשבותי, הוא הסכים אתי שצריך לעזוב את הגולה הדוויה הזאת ולעלות לארץ ישראל. והוא חיפש דרך לעלות יחד עם קהילתו ועם הישיבה. רק אז יעלה.

כן ביקרתי אצל דודתי היחידה, אחות אבא, היחידה שנשארה לפליטה מאחד עשר ילדים, את פעסעל'ה ע"ה, ואת בעלה הגאון רבי אברהם קליינמאן, שגם הם ניצלו עם משפחתם בטמשוואר. שוחחתי אתם וגם לפניהם שפכתי דאגותי. הוא ענה לי שהוא חוזר למרגרעטן, כי הוא התקבל שם כרב, והוא מרגיש כחוב להקדיש זמנו לשקם את קהילת מרגרעטן והסביבה.

חזרתי לגרוו"ד, המשכתי בויכוחים ובשיחות עם אחי ודודי, וכאמור לא מצאתי מרגוע לנפשי. מדי פעם הייתי נוסע במסגרת העסקים, אני או אחי במכונית משא

מלא סחורות - שהיו בשפע בגרוו"ד - לבודפסט, ומכרנו שם את הסחורה שהיתה שם יקרת המציאות. ובכסף הזה קנינו בבודפסט סחורה המצויה שם וחסרה בגרוו"ד, וחזרנו.

כמובן שהברחת הגבול נעשתה בחכמה. כך פעלנו פעמים מספר, וכל נסיעה הביאה לנו רווחים רבים. באחד מנסיעותי לבודפסט, לאחר שמכרתי את הסחורה, החלטתי לא לחזור לגרוו"ד, חפשתי ומצאתי ידיד נאמן, אברהם טסלר, שהיה אח הצעיר של דודתי עטא, אשת דודי ר' אהרן צבי פריימן. מסרתי את הכסף בידו, פרט לחמש מאות דולר שלקחתי אתי לדרך, וכן מכתב הסבר על צעדי זה. ובקשתיו שיקנה הוא סחורה מתאימה לגרוו"ד. הוא הבטיח אישית לנסוע עם מכונית המשא ולמסור הכל לאחי. הוא קיים הבטחתי ואני למחרת היום כבר הייתי באוסטריה. וכעבור כמה ימים הגעתי לטרויזיו שבאיטליה.

במבט לאחור היה הרבה מן הצדק וההגיון בפעלם של אחיי ודודי, שחיכו עד שיתקבצו כל שרידי המשפחה. ועובדא היא, שאחיותי חזרו לגרוו"ד. לאחר שאני עזבתי ומצאו אצל אחי בית שדאג לכל מחסורם. הוא חיתן את אחותי יוטא, ועזר באמצעים כספיים שיוכלו לעלות ארצה. ולפני כן דאג לכל מחסורה של אחותי צביה שתוכל לעלות ארצה. ורק אחר כך דאג לעצמו. ואילו אני, גם כאן לא הייתי מספיק חזק, ורק את נפשי הצלתי.

3. באיטליה

ימים ספורים לפני חג השבועות הגעתי לטרויזיו באיטליה, שם חנתה בעת ההוא הבריגדה היהודית - ח.י.ל., במחנה הפליטים מצאתי הרבה מכרים, ונוער יהודי מבתים דתיים יוצאי הונגריה וטרנסילבניה. אספתי אותם וסיכמנו להתלכד לגרעין חברתי - דתי - שתופי, במטרה לחזק איש את יד רעהו, עד שנגיע בעז"ה לארץ ישראל.

הבעיות הראשונות שנתקלנו בה היתה אוכל כשר וסידורים שנוכל להתפלל במנין, ומקום בו נוכל להתקבץ למגורים משותפים. רוב הבעיות באו על פתרונן על ידי פגישתי עם החבר יהודה דטנר ע"ה, שעזר לנו בהשגת האמצעים להתארגנותינו. הוא יצר קשר עם החבר דב קנול, חבר קיבוץ כפר עציון, שישב במסטרה שליד ונציה, כאיש המרכז לגולה.

ואכן, לאחר תקופה קצרה העמיד המרכז לגולה לרשותנו חווה חקלאית, ושם הקמנו הכשרה לחלוצים דתיים 'בני עקיבא' בכפר פירנצולה דארדא, ליד העיר פארמא. שם התקבצו כמאתיים בני נוער, שארגנו שם קהילה יהודית דתית עם סידורי כשרות ותפילה וכו', בציפיה לעליה לארץ ישראל.

את האמצעים הכספיים קבלנו מהקצבות אונר"א, הג'וינט, המרכז לגולה, והרבה עזרה שקבלנו מיחידת החיילים, מעודפי המזון והבגדים של היחידה, שחנתה באזור, ובעיקר יחידת 179 בפיקודו של מיג'ור בסן ע"ה. כן קיבלנו תמיכה ועזרה מוסרית מהרבנים הצבאיים. לראש השנה הגיע אלינו החו' דב קנול שהביא אתו את אוירת ארץ ישראל, בתפילתו הנעימה, בדברי תורה ובשיחותיו. בערב ראש השנה הגיעו

אלינו הרבה נוער יהודי ופליטים מן המחנות שבסביבה, ומההכשרות הלא דתיות שבאזור.

מפי דב קנול נודע לי שבמילנו ישנה קהילה יהודית מאורגנת יפה ובראשה המהנדס 'אסטוריו מאיר', יהודי עתיר נכסים, בעל בית חרושת לנייר, שלבו ער, והוא נרתם לעזרה למען הפליטים היהודיים. החלטנו לנסוע לבקרו, והזמנתי אותו לבקר את הכשרתינו. והבטיח את עזרתו. שם הכרתי גם את מנהל בית הספר היהודי במילנו הרב ד"ר שאומן והתידדתי אתו, וגם הבטיח את עזרתו.

ואכן, כעבור זמן הגיעו לביקור מר מאיר עם מזכירתו הגב' מתילדה קסיר, (שהיתה חניכת בח"ד לפני המלחמה, לימים נשאה לשליח חברנו מקס ורדי, מקבוצת שדה אליהו בעמק בית שאן),והרב ד"ר שאומן. לאחר שראה מר מאיר את התנאים בם חיינו, החליט להעמיד לרשותנו את וילת הקיץ של אביו, מר סאלי מאיר ע"ה, באביאטה גואטזונה שעל ידי טרדטה, ליד גבול שויצריה. בעברנו לשם נהפך מקום זה למרכז הכשרה והפעלה ליהודים, בדרך עלייתם ארצה.

4. עלייתי ארצה

איש הקשר של המוסד לעליה, בתווכו של ר' דב קנול, התנו תנאי לעלייתי ארצה, שאשהה בארץ תקופה קצרה בה אתגייס לפלמ"ח ואחזור לאיטליה לפעילות בקרב שארית הפליטה, שזרם הגעתם לאיטליה הלך וגדל. כך הגעתי ארצה, כמובן בדרך אי ליגאלית, שהיתי תקופה קצרה בקבוצת משואות יצחק, וכאמור, הוחזרתי גם בדרך אי ליגאלית לאיטליה. במילנו ב'וייאה אוניונה' 5, היה בית ששימש בזמנו בית למפלגה הפאשיסטית, ולאחר המלחמה מסרו אנשי השלטון החדש את הבית לקהילה היהודית, ושיכנו בו את בית הכנסת שנהרס בימי השלטון הקודם, את משרדי הקהילה, וכן הוקם שם מטבח עממי כשר לעזרת השבים מן המחנות, ולהפליטים שהגיעו למילנו.

השתלבתי בכל הפעילות הזאת, ובמשך הזמן הייתי חבר במרכז לשארית הפליטה, ובמרכז החלוץ, ביחד עם הח' יעקב פאבריצקי ע"ה ועוד. אז הגיעו לאיטליה שליחים מן הארץ, כמו הח' אליעזר אלינר, שהיה שליח אונר"א לצפון איטליה, ואחר כך הח' ברוך דובדבני ע"ה, שפעל בתחלה בדרום איטליה, הרב הצבאי ברוך עפשטיין יסד קיבוץ בשם 'מקור ברוך' בבאקולי שליד נאפולי, וכן נוסדה הכשרה בשם 'שאר ישוב', באוסטיה שליד רומא, וריכז אותה הח' מוצניק. כן נוסדו הכשרות בבארי ובסאנטה מריה, ועוד בדרום איטליה.

הייתי פעיל באוניית 'המעפילים' בנמל לה ספציה, דבר שעשה רעש גדול בעולם, והביא לשביתת רעב של ראשי הישוב היהודי בירושלים. בשנת תש"ט... הגעתי סוף סוף אל הנחלה בארץ ישראל, אבל לא אל המנוחה, כי גויסתי לפלמ"ח. התחלתי ללמוד באוניברסיטה העברית בירושלים, אך אז פרצו המאורעות וגויסתי גיוס מלא להגנה, ומשם לצה"ל, עד שחרורי בשנת תש"ט.

5. פרס

עם שחרורי מצה״ל, גויסתי על ידי הברית העולמית לתו״ע והסוכנות היהודית לשליחות לפרס. שם השתתפתי בהצלת יהודי קורדיסטאן ופרס, וכן בהעברת אלפי יהודים מעירק לפרס ומשם לארץ ישראל. כן יסדתי שם את תנועת ׳החלוץ הדתי׳. פרשה זו תכתב אי״ה במקום אחר.

6. באר שבע

בשובי ארצה התחילה ההתישבות היהודית בנגב ובעיר באר שבע, בתוכם רבים מיוצאי רומניה והונגריה, ושארית הפליטה מאירופה, וכן מהעליה החדשה מפרס ועירק. אנשי התנועה הציעו שאשתקע בבאר שבע. ד״ר בורג היה אז שר הבריאות, והציע לי את התפקיד של מזכיר לשכת הבריאות המחוזית בבאר שבע. שם עסקתי יחד עם ד״ר הנרי קוזלובסקי ע״ה בארגון התשתית הבריאותית לנגב, בתוכם גם מרפאות לטיפול באם וילד, וכן מרפאות לבידואים. ונבחרתי כחבר למועצת העיריה, השתתפתי במאבק על הקמת התשתית החינוך הדתי בעיר; ארגון החיים הדתיים, המועצה הדתית, ובחירת רבה הראשון, הגאון רבי שלמה טנא (טנביצקי) ז״ל.

7. נשואי

בי״ט אלול תשי״ג התקיימו נשואי עם העלמה רחל בתיה בת רבי ליפא הלוי פלינט ע״ה, ממיסדי מגדל עדר בהרי ירושלים, ואחר כך מעמודי התווך של בית הכנסת ׳פועלי צדק׳ ברחוב צ׳לנוב בת״א. רעייתי עבדה במשך כל השנים כמורה בבתי ספר הדתיים בעיר. תולדות משפחת אשתי ראה להלן ח״ד.

בסעודת נישואי
מימין החתן: הצדיק רבי בנציון ליכטנשטיין (בן הגה״ק רבי הלל מקאלאמייא)
ומשמאלו: ש״ב הג״ר אהרן צבי בריסק אב״ד טשעקע - נתניה

בשנת תשי״ד עזב ד״ר בורג את משרד הבריאות, ובעקבותיו עזבתיו גם אנכי. התחלתי לעבוד ׳במפעל הנגב׳ של המחלקה להתיישבות, בראשות מתתיהו כהנוביץ ע״ה ומר טלמון נ״י. עסקנו בהקמת ישובים ברחבי הנגב, בתוכם הישובים הדתיים במועצות האזוריות ׳עזתה׳ ו׳שפיר׳, גם נושא זה יכתב אי״ה במקום אחר.

בשנת תשט״ז יצאתי בשליחות הסוכנות היהודית בשתוף ׳המוסד׳ לאיטליה. ותפקידי היה לקבל את זרם הפליטים היהודיים שהגיעו מהארצות שמעבר למסך הברזל - אל וינה, ומשם לכוונם לגנואה, ומשם לארץ ישראל.

בשנת תשי״ח, ביום ה׳ אייר, עם כניסת השבת, נולד בננו הבכור שיחי׳ לאי״ט וקראנו שמו בישראל יהושע פנחס, על שם אבי מורי הי״ד.

בברית של בני ר׳ יהושע פנחס שיחי׳

בתמונה: הסבא ר׳ אברהם צבי הלוי פלינט (הסנדק יושב). ממול הג״ר אהרן צבי בריסק אב״ד טשעקע (אומר הברכות). הדוד ר׳ נפתלי הרצקא פריימן (עמידה לברכה) מאחוריו השו״ב בבאר שבע ר׳ יחזקאל פרוכטר. מצד ימין המוהל הרב שכטר ולידו אבי הבן

בשנת תשי״ט, חזרתי לשליחות נוספת לאיטליה, בתפקיד מנהל המשרד הארץ ישראלי בגנואה ובנאפולי. שם שהיתי עם משפחתי כשנתיים ימים. בתקופה זו הגיעה לנמלים אלו העליה הגדולה של פליטים מפולניה, רומניה הונגריה וצ׳כיה. גם נושא זה יכתב באריכות בע״ה.

בשנת תשכ״א נולדה בתנו ברוריה בריינדיל, שזכתה לחיות עלי אדמות שלושה וחצי שנים בלבד, ונפטרה בט״ז אדר א׳ תשכ״ה, ומנוחתה בהר המנוחות בירושלים. תהא נפשה צרורה בצרור החיים.

בי״ט אדר א׳ תשכ״ג נולד בננו מרדכי דב נ״י שיחי׳ לאי״ט.

משנת תשכ״א עד שנת תשל״ה, הייתי חבר הנהלת חבל הנגב של הסוכנות היהודית, ואחראי על תקציב, מינהל, כח אדם, משק וכו׳. בשנת תשכ״ד נבחרתי לתפקיד יו״ר המועצה הדתית בבאר שבע, ובו פעלתי עד תשכ״ח. הקפדתי להמשיך לקבל משכורת מן הסוכנות היהודית בלבד. (כמושאל למועצה הדתית). בשנת תשכ״ח נבחרתי לתפקיד סגן ראש העיר בבאר שבע ללא שכר, ואת משכורתי המשכתי לקבל מן הסוכנות היהודית.

מצבת בתנו ברוריה בריינדל ע״ה

בבוא היום נכתוב אי״ה על ארגון וקיום החיים הדתיים בבאר שבע, השרותים הדתיים, החינוך הדתי, והישיבות בארץ האבות.

בתשל״ה, בעקבות הריאורגניזציה של המחלקה להתיישבות של הסוכנות היהודית. ניצלתי את זכותי, לפי סעיף שמונה של החוקה, ופרשתי לפנסיה מוקדמת. ועברתי לגור בירושלים.

מתשל״ו עד תש״נ, עבדתי כפקיד בכיר במשרד הפנים בירושלים, ופרשתי לפנסיה. בשנת תשנ״ב פרשתי מפעילות פוליטית במפלגה הדתית לאומית בא״י, שבה הייתי פעיל משנת תש״ג, ומלאתי בה תפקידים מגוונים. לאחרונה הייתי חבר הנהלת המפד״ל בא״י, גם זה נושא לכתיבה, שיתכן ונקדיש לו זמן בבוא היום.

בר״ח תמוז תשנ״ה זכיתי לקיים מצוות ואתם כתבו... כתיבת ס״ת שהוכנס ברוב פאר והדר לבית הכנסת ׳תהילה׳ בירושלים. הס״ת המהודר נכתב ע״י ב״א הרה״ח רבי חיים מרדכי כהנא נ״י מבני ברק.

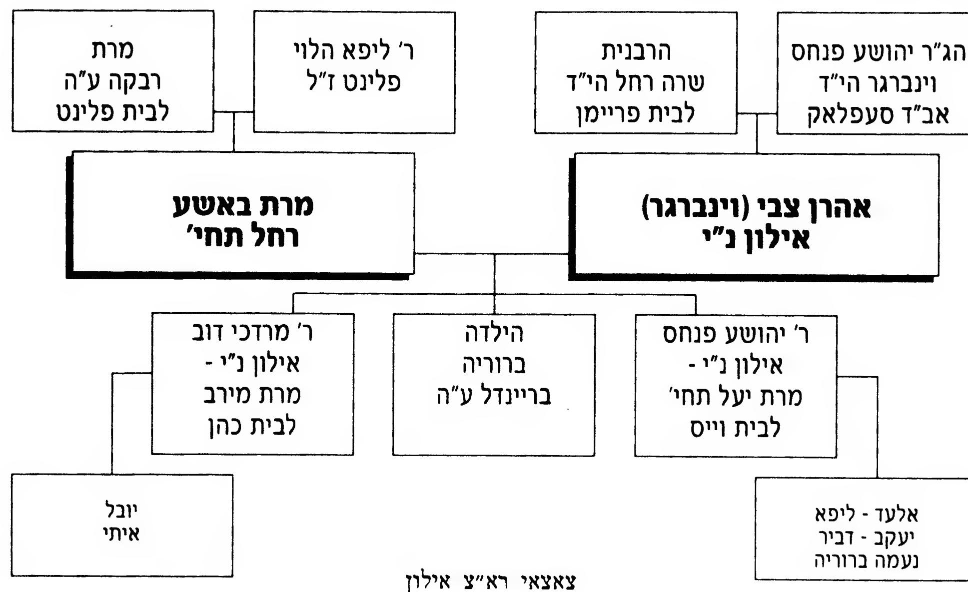
8. צאצאינו

1. יהושע פנחס. נולד בה׳ אייר תשי״ח בבאר שבע. סנדקו היה הסבא של אשתי ר׳ אברהם צבי הלוי פלינט. למד בביה״ס ממלכתי דתי, ובבי״ס התורני, ובישיבה התיכונית ׳אהל אברהם׳ בב״ש. למד בישיבות הסדר באלון שבות. לאחר שחרורו

מצה"ל למד בפקולטה לרפואה של האוניברסיטה העברית בירושלים, וסיים בתואר ד"ר לרפואת שיניים. נשא לאשה את העלמה יעל בת רבי יהודה ורבקה ויס.

צאצאיהם: אלעד - ליפא, נולד ב' טבת תשמ"ה בירושלים, יעקב - דביר, נולד ד' אדר תשמ"ח בירושלים. נעמה ברוריה. נולדה ט"ו טבת תשנ"א.

2. מרדכי דב (נקרא על שם אחי היקר הי"ד, ודב ע"ש הסבא של אשתי ר' דב הלוי פלינט מפיאסצינה הי"ד). למד בבי"ס ממ"ד, ובבי"ס התורני שליד ישיבת 'אהל שלמה' בבאר שבע. את למודיו סיים בישיבה התיכונית 'נתיב מאיר' בירושלים. אחר כך למד בישיבות הסדר 'כרם ביבנה' ו'אלון שבות'. עם סיום השרות הצבאי, למד וסיים את הפקולטה לחשמל בטכניון בחיפה, והוכתר בתואר מהנדס חשמל. הוא נשא לאשה את העלמה מירב בת רבי דוד ופנינה כהן מירושלים.

צאצאי רא"צ אילון

בנם יובל, נולד ביום ה' כ' מנחם אב תשנ"ד, ובנם איתי נולד ביום י"ד אלול תשנ"ז.

יהי רצון שהמשפחה תגדל ותתרחב, ונזכה לראות מהם הרבה נחת יהודית, עד ביאת גואל צדק, במהרה בימינו, אמן.

ו. בתם מרת צביה תחי' ובעלה הרה"ח רבי יעקב שלמה בלאו נ"י

אחותי מרת צביה תחי' נולדה בחודש חשון תרפ"ה במארגרעטען ונקראה ע"ש הסבתא צביה הרבנית מטארצאל וראצפערט. היתה ילדה פקחית עירנית ומוכשרת. היא היתה אהובה במיוחד על הסבתא שבע פריימאן, כי היא נשאה את שם אמה הצדקת ז"ל. כשהסבא והסבתא עברו לגור בגרוסורדיין לקחו אותה לגור אצלם ופינקו אותה במיוחד. לאחר פטירת הסבתא חזרה הביתה והיתה הילדה המפונקת והחלשלושה מבין

האחים והאחיות. את השואה היא עברה במחנה רכוז אושוויץ תחת חסות אחותנו הצדקת מרת יוטא ז״ל. לאחר השואה הגיעה ארצה כנערה בודדת ונקלטה במוסד בית יעקב בירושלים. כשנפגשנו בירושלים הופתעתי לפגוש במקום ילדה מפונקת, צעירה יפת תואר ובעלת אישיות היודעת לכלכל את מעשיה בתבונה. ואכן היא ארגנה את חייה בכשרון ובטוב טעם ודעת, לתפארת אלוהים ואדם. היא לא התפתתה לפתויים המקובלים בימים ההם. ושמרה על אורח חיים של בת ישראל כשרה וצנועה כראוי וכיאה לבת גדולי ישראל. הוצעו לה כמה שדוכים, אולם היא אמרה שהיא מחפשת בחור תלמיד חכם וירא שמים ממשפחה מתאימה למשפחתנו, הקובע עתים לתורה. ואכן היא התארסה עם בר אורין ובר אבהן הרה״ח יעקב שלמה בלאו נ״י. בסעודת האירוסין שהתקיימה בבית רבי פנחס יהודה בלאו ז״ל בבית חורי, רח׳ יוסף בן מתתיהו בירושלים נשא את דבריו דוד החתן, הגאון רבי עקיבא סופר אבדק״ק פרעסבורג ז״ל, על השמחה בעולם האמת כשמשתדכים הסבים של החתן דנן מרן בעל ״החתם סופר״ ומרן בעל ״שערי תורה״ עם תלמידם החביב מרן בעל ״מהריא״ץ״ הסבא של הכלה. הוא הזכיר ששמחה זו קשורה בצער ובעצב יען כי אבי הכלה ידידו הגאון רבי יהושע פנחס הי״ד לא זכה להיות נוכח בעולם הזה בשמחת בתו. בדמעות שליש הכריז ״מזל טוב מחותני היקר. בטוח אני שמעולם האמת יפעלו למען הצלחת זווג מוצלח וכשר זה״.

גיסי רבי יעקב שלמה בלאו נ״י נולד בבודאפעסט בשנת תרפ״א. אמו מרת שיינדיל שפרינצא היתה בת הגביר רבי אברהם פריידיגער אשר היה ראש קהילת בודאפעסט ובעל תואר אצולה ממלכות בית האבסבורג *ÓBUDAI FREUDIGER*, ואמה מרת שפרה פריידיגער בת הגביר הגאון רבי יצחק ליב סופר מדרוהוביטש בן מרן בעל ״הכתב סופר״ ז״ל.

אביו רבי פנחס יודא בלאו היה בן רבי אברהם מאיר בלאו מפיומה *FIUME*. ואשתו מרת מירל שהיתה בתו של הגביר רבי משה פרוידיגער (מייסד שושלת האצולה לבית פריידיגר). הגברת מירל זכתה לעלות ארצה. כאן היא האריכה ימים ונפטרה ביום ג׳ אדר ב׳ תש״ך ומנח״כ בבית העלמין ״שומרי שבת״ בבני ברק. רבי אברהם מאיר בלאו היה בנו של רבי יעקב בלאו שהיה חתנו של הגאון רבי ירמיהו לעוו אבדק״ק מאגענדורף, וערבאו, אוהעל. הוא היה בנו של הגאון האדיר בעל ״שערי תורה״, שהיה בנו של הגאון בעל שושלת היוחסין מאור הגולה בעל ״שמן רוקח״.

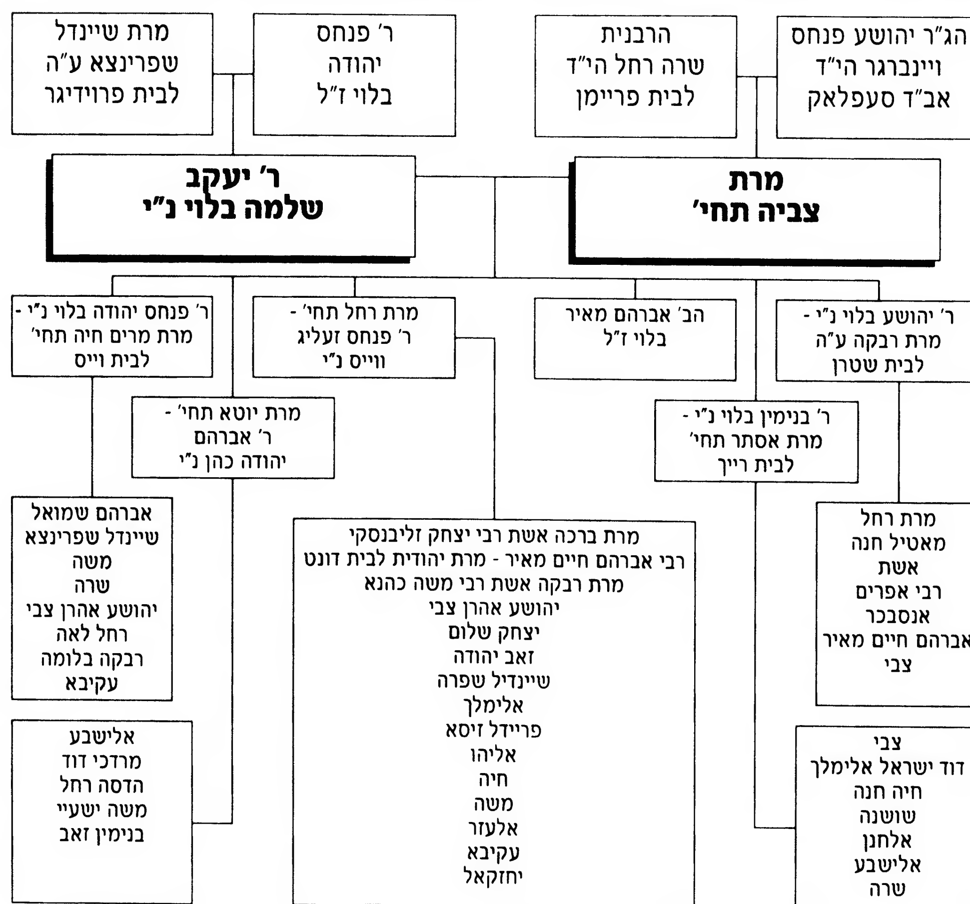
רבי פנחס יודא ז״ל היה תלמיד חכם וחכם בעל כשרונות. היה מנכבדי הקהילה בבודאפעסט ומראשי ה״ש״ס חברה״ שם. עסק במסירות בהצלת יהודים פליטים מפולניה במלחמת העולם השניה. הגיע לארץ ישראל דרך ברגן בעלזן (שיירת קסטנר) השתקע בירושלים ואח״כ בבני-ברק.

ר׳ יעקב שלמה למד ב״תורת אמת״ בעיר מולדתו ואח״כ בישיבת הגאון רבי שמעון ישראל פוזן ז״ל, אבדק״ק עדענבורג *SOPRON*. הוא הגיע ארצה לפני השואה עם רשיון עליה (סרטיפיקאט) שקיבל מישיבת ״הישוב החדש״ של הגאון הרב עמיאל

רבה של תל-אביב. הוא עשה חייל בלמודיו. עם עלית הוריו ארצה והשתקעותם בירושלים, שב גם יעקב שלמה לבית הוריו בירושלים.

הוא עבד לפרנסתו, ויחד עם זאת הקפיד, מאז ועד עתה לקבוע עתים לתורה. אחרי אירוסיו פרצה מלחמת השחרור והחתן דנן התגייס לצה״ל ולחם בגדוד בית חורון. הוא נפצע בקרב על הר ציון ושכב חדשים אחדים בבית חולים. עבר מספר נתוחים מסובכים כמו נתוח ראש פתוח, עד שהבריא ב״ה הבראה מלאה (פרט לאבדן עינו הימנית). פציעתו היתה כל כך קשה שהוא נרשם במשרד הבטחון כאחד ״שנפל על משמרתו״.

גם הגיע מכתב רשמי חתום על ידי ראש הממשלה ושר הבטחון ובו הודעה שהחייל אלכסנדר בלאו נפל בקרב על הר ציון. אחרי שהבריא ונקבע תאריך לחתונה, כתב אביו רבי פנחס יהודה בלאו ז״ל מכתב לראש הממשלה ושר הבטחון שהוא שמח לבשר לו כי מכתבו נכתב בטעות ואחל לו הרבה טעויות כאלה, ולא חס וחלילה להיפך, וכהוכחה לטעותו צירף הזמנה לחתונה. ביום החתונה (ט״ו סיון תש״ט) הגיע שליח מיוחד מראש הממשלה עם מתנה ומכתב מאוד מרגש, לבית אבי החתן.

צאצאי ריי״ש בלאו

רבי יעקב שלמה, נכנס לעסק של אביו ואחרי פטירתו ניהל יחד עם אחיו רבי משה בלאו נ״י חנות סיטונאית לצמר לסריגה ליד בית הכנסת הגדול. הוא התישב בבני-ברק ובה הקים יחד עם אחותי תחי׳ בית יהודי חם. הוא היה ממייסדי בית הכנסת ״אגודת רעים״ בבנין ״טוב טעם״ בבני-ברק ומשתתף בשעורים קבועים שם. הם ממשיכים מסורת אבותיהם הגדולים לתפארת.

צאצאיהם:

1. הרה״ח רבי יהושע בלאו נ״י: רואה חשבון מוסמך. התחתן עם מרת שרה רבקה בת הגאון רבי בצלאל שטרן ז״ל רבה של הקהילה החרדית בוינה, מחבר שו״ת ״בצל החכמה״. בן הגאון רבי אברהם שטרן הי״ד דומ״ץ דק״ק נייהייזיל - בעמ״ס ״גפי אש״ ״שולחן אש״ ״מליצי אש״ וחתנו של זקן רבני טרנסילבניה ונשיא כולל רמבעה״נ ״אהבת ציון״ לעדת זיבנבירגן בארץ ישראל, הגאון רבי צבי קינסטליכר ז״ל שהיה רבה של הקהילה ה״ספרדית״ של הרמאנשטאדט. [נדם לבה הער והטהור בפתאומיות ביום ב׳ כסלו תשנ״ח ומנו״כ בחלקת הרבנים - הר המנוחות בירושלים].

להם שלושה ילדים והם: (א) מרת רחל מטיל חנה. בעלה הרב אפרים אנסבכר ולהם שתי בנות רות ותמר. (ב) אברהם חיים מאיר. (ג) צבי.

2. הבחור הצדיק התמים אברהם מאיר ז״ל: נולד ביום כ״א מנחם אב תשי״ב בבני-ברק. למד ב״חדר״ של חוג חת״ס שם, ומשם המשיך ללמוד בישיבת ״חוג חת״ס״ ואח״כ למד ב״ישיבת פונביז״ בבני-ברק. הוא נספה בתאונת דרכים, בדרך להצלת נפש מישראל לחיק התורה והיהדות ביום י״ב כסליו תשל״ב.

שנות חייו הקצרות עלי אדמות היו מערכת אחת שלימה של תורה, חסד, יראת שמים ותמימות, משחר ילדותו ועד היום המר והנמהר של האסון בתאונת דרכים בו נספו ארבעה צעירים בשליחותם להחזרת ילדי ישראל לחיק התורה.

והרי כמה ספורים אודותיו:

בבקורי בבני-ברק הייתי נוהג לחלק ממתקים לילדי המשפחה. פעם ניגש אלי אחד מילדי המשפחה וביקש עוד סוכריה וטען שעוד לא קיבל. כשאמרתי לו היתכן האם באמת לא קבלת, ענה לי בהתחכמות ש׳עוד׳ לא קיבל והוא מבקש עוד. נהנתי מההברקה של הילד ונתתי לו עוד סוכריה. על ידו עמד הילד אברהם מאיר ז״ל,

הב׳ אברהם מאיר בלאו ז״ל

שאלתי אותו: נו? ואתה לא רוצה עוד? ענה לי בתמימות ובכנות: אני מאוד רוצה, אבל לשקר ולהגיד שלא קבלתי אסור. כך דיבר כשהיה ילד בן 7־8 שנים.

הוא היה ילד חינני ועירני, ולו חיוך תמידי של טוב לב על פניו. כשגדל היה מתמיד בלמודו והתנהג בחסידות ופרישות אבל גם זאת בצניעות יתירה. זכורני שפעם התארח אצלנו בבאר-שבע בימות הקיץ ובצהרי היום מצאתיו יושב לבד בפינה ועורך ״תקון חצות״ בנעימה, כשהרגיש בנוכחותי בחדר אמר לי בכענין הצטדקות: נכון דוד צבי שאין בזה משום יוהרא אם עורכים תקון חצות ״בימי המצרים״ גם אם זה לא נהוג כאן בבאר-שבע.

בארנקו שהיה מונח בכיסו בעת פטירתו נמצאו כמה פתקאות שאברהם מאיר ז״ל בצניעותו הרב החזיק אותם בסודיות ורק אחרי האסון התגלו, והם שופכים אור על אישיותו והתנהגותו של עלם חמד זה.

נביא מקצת ממעשיו והנהגתו:

א. הנה צילום פתק קטן בכתב-ידו בו ציין את התנהגותו היום יומית והבקורת עליה.

רשימה בכתב ידו של הב׳ א״מ בלוי ע״ה

ב. בפנקס צ׳קים שנמצא בכיסו נמצאו ספחים של 12 המחאות ע״ס 40 ל״י לחודש עבור מוסד בגליל בשם ״אור חדש מרכז חנוכי לבנות בגליל״ אותם התחייב לשלם מדי חודש בחודשו, החל מניסן תשל״א ועד אדר תשל״ב, עבור סדור אחת מילדות העולים ס״ה 480 לירות. כיצד הוא כסה את ההמחאות לא ידוע לנו. (את שלושת ההמחאות שלאחר פטירתו כסה אביו ר׳ יעקב שלמה נ״י).

ג. זכור לי שפעם אחת בקרתי בבני־ברק עם אחי ר׳ דוד אלימלך ז״ל. אברהם מאיר אמר בקיצור שלום והתנצל שהוא חייב ללכת. כששאלתי אותו מה הענין החשוב שאינך יכול להרשות לעצמך לשוחח עם דודך שבא מקנדה רק 10 דקות? ענה לי, שיש לו התחייבות לאסוף כסף למצווה גדולה. ענה לו אחי ז״ל. כמה כסף אתה מתכוון לאסוף היום? נקב בסכום (שאינני זוכר) ואחי הבטיח לתת לו את הסכום ואז הסכים להשאר אתנו וסיפר לנו שמדובר ב״הכנסת כלה״ לבחור עני.

ד. גמילות חסד בגופו ממש קיים ע״י תרומת דם שתרם לנצרכים בבתי חולים שונים. לפי רשימה שנמצאה בכיסו: ב״ח השרון ביוני 68, תל השומר בינואר 69, בילנסון במאי 70, הדסה ערב ראש השנה, השרון ח׳ טבת תשל״א, השרון כ׳ טבת תשל״ב (היינו שבועיים לפני האסון בו נשפך דמו, למען הצלת ילדי ישראל). מעניין שמערב ראש השנה תשל״א הוא מתח קו על הספרות של התאריך הנוצרי וכתב שמות החדשים באותיות ומאז הקפיד לכתוב את התאריך העברי. גם כאן ניכרת יראת שמים שלו בין השיטין של הפתק הקטן.

את הפתק הזה הוא רשם על מנת שיזכור מתי מותר לו שנית לתרום, לפי הפתק נראה שהוא תרם דם אחת למספר חדשים. חברו ר׳ נפתלי גרינבוים כותב בקובץ תורני ״זכור לאברהם״ שיצא לאור ע״י חבריו וידידיו ליום השנה לפטירתו: זכורני פעם במקרה דחוף תרם דם שבועיים לאחר תרומה קודמת. הוא אמר לי ״לי יהיה אולי חסר בריאות, אבל לחולה יהיה חסר חיים״. כן מספר חברו הנ״ל: שלא אשכח את המקרה שהלכתי עם אברהם מאיר לאסוף כספים לדבר מצוה והחלו הגשמים לרדת בזעף וניסיתי להניעו מלהמשיך ללכת והוא פנה אלי בתרעומת ״הגד האם כשאתה צריך ללכת לדרכך, הגם אז תדחה זאת לפעם אחרת?״ והוא רץ והביא מלבושים חמים ומטריה וכך יצאו לדרך. לאחר שאספנו סכום נכבד אמר לי ״אתה רואה, כשהולכים לדבר במסירות נפש אז יש סייעתא דשמיא״.

ה. מוסד בית יתומים דיסקין שנוסד בירושלים ע״י גדולי ישראל בו גידלו הרבה דורות בישראל לתורה ולתעודה. עם גבור העליה הגדולה, התגייסו בחורי חבר הפעילים בתוכם אברהם מאיר ז״ל, חרשו את הארץ לאורכה ולרוחבה, ישוב אחרי ישוב, עברו מבית לבית, מסבירים ומשכנעים את הילדים להכנס למוסד חרדי ולהתחזק לתורה ולמצוות. כך התקבצו שם עשרות ילדים עולים מהצפון עד הנגב הרחוק. הם ראו בזה שליחות קדושה, ואכן האסון קרה ליד ירוחם בעת שנסע לשליחות מצווה, והרי מכתב חתום ע״י שלושים נערים שהמשפחה קבלה ביום השבעה אשר תוכנו מדבר בעד עצמו.

בס״ד י״ג כסלו תשל״ב

למשפחה הכבודה!

ביגון רטט, בלב כואב ובעיניים מלאות דמע אנו באים למלא חוב קדוש.
לשגר תנחומים להורים אשר גדלו את בנם שהביאו להצלתנו, אנו ילדי ישראל מכל קצוי הארץ הנדחים.
אנו, שאומצנו בנפש, שרויים היינו בשיממון רוחני – מחללי שבת, פורקי עול תורה ומצוות, שקועים בעיקר ועלו ועלב רחל.
ובמערכה זו נגד הקמים לכלות את רוח ישראל סבא, נגד השואפים לעקור כל קדוש לנו, נפל בנכם חלל.
לא בכחם של מילים לנחמכם, גדול הוא הכאב ועמוק מיני ים
אין בכוחנו תנחומין.
בידעכם כי כל תפילה מתפילתנו, כל הנחת תפילין שלנו - שלו היא. כל שמירת שבת, כל אות ואות מלימוד התורה שלנו – בזכותו היא. היותנו מקדשי ד׳ במקומות הנדחים ביותר ובעקבותינו הולכים עוד רבים – מידו היתה זאת לנו.
מר לנו כי רגש התודה שקיים בנו למציל חיינו, בנפש, לא יכלנו להביע לו כאות בחייו. אולי כי זכינו אנו להביע בדרך של תנחומים למשפחה השכולה.
אנו מברכים מרה את עולם ומקווים בתקוה להשאר נאמנים תמיד עד ודעלות, ולעתיד, להמשיך בדרך התורה שבה החל להוליכנו, להיות יהודים אמיתיים כשאיפה בתורה. והיתה זאת נחמתכם.

בשמם של מאות החניכים, חותמים בדמע חניכי מוסד ישיבת דיסקין ירושלים.

מכתב תנחומים מילדי ישראל שהובאו ע״י הב׳ א״מ בלוי ע״ה למוסד דיסקין

ו. יום יום היה משכים קום והיה לומד בקביעות לפני התפילה. כמו כן לא היה מחסיר אף פעם טבילה במקוה. היה עקבי מאוד בשמירה ובהקפדה על כל ההנהגות שקבל על עצמו גם כאשר זה לא היה מקובל. כאשר היו זקוקים בישיבה לחברותא לבחור חלש בלמודיו, ומשגיח הישיבה חיפש תלמיד שילמד אותו, היה תמיד מוצא את אברהם מאיר, שראה גם בזה מן חסד שאינו מצוי. בשיחה עם הרב אברהם בנדיקט כששאל אותו האם אין הפעילויות האלה גוזלות את זמן למודו ענה בענוות חן ואמר: את הפעילויות העיקריות להצלת ילדי ישראל אנו עושים בין הזמנים, אבל קורה שנער אשר רבות עמלנו עד שהצלחנו לשכנעו לעבור למקום תורה, בורח מסיבה כל שהיא או שהגיעה ידיעה שילד נסע לשבות בבית הוריו ולא חזר לישיבה. האם נוכל לדחות את עזרתנו הדחופה עד בין הזמנים? כמובן שאז נוסעים בלילה ע"מ לא לפגוע בסדרי הישיבה. וזה היה המקרה הקונקרטי בירוחם.

ז. אביו הרה"ח רבי יעקב שלמה בלאו נ"י בחוברת "זכור לאברהם" שיצא לאור לזכרו (ב"ב תשל"ג) כותב: "...כשהם יצאו לדרך, הרב גולדנטל נ"י אמר בקול רם תפילת הדרך כדי להוציא את כולם ידי חובה. שאל אברהם מאיר ז"ל מדוע דילג על המילים ותחזירנו לשלום, וענהו שכן אמר, אבל כנראה שאברהם מאיר ז"ל לא שמע מילים אלו ולאסוננו לא התקיים בו ותחזירנו לשלום... ויהי רצון שכל המעשים הטובים שעשה בני אברהם מאיר ז"ל יהיו למליצי יושר בעדו ובעד כל משפחתנו ולא נוסף לדאבה עוד. ת.נ.צ.ב.ה."

הוא נטמן בבית העלמין "פונוביז" בבני-ברק.

3. בתם מרת רחל תחי': נשואה עם הרה"ח רבי פנחס זליג נ"י בנו של ר' זאב יודא וייס אחד מיקירי העיר גראסוורדיין, שלאחר המלחמה היה תורם ועושה צדקה וחסד בעיר פאריז. ר' זאב יודא היה בן הרה"ח רבי יצחק ווייס הי"ד מנכבדי העיר שימלויא. שהיה בנו של הרה"ח רבי אליהו ויס מברטיו-אויפאלו שהיה חתנו של תלמיד החת"ס שנאמר עליו שהוא למד "תורה לשמה", ה"ה הרב רבי אברהם הכהן מפעטרא ליד מארגרעטען. ראה עליו להלן בתיאור על יהודי הכפר פעטרא.

אמו של רבי פנחס זליג היא אשת חיל רודפת צדקה וחסד מרת פיה ויס תחי' בת הרה"ח רבי פנחס זליג שוורץ ז"ל מבערגסאז, בן הרה"ח רבי שלום הכהן שווארץ בן הגאון האדיר רבי אברהם יודא ליב הכהן שווארץ ז"ל בעל ה"קול אריה". הם בנו בית יהודי נאמן לתפארת בבני-ברק. ולהם חמשה עשר ילדים והם:

א) מרת ברכה. בעלה הרב יצחק זליבנסקי ילדיהם: רבקה וחיים נפתלי הרץ. ב) הרב אברהם חיים מאיר. אשתו מרת יהודית בהר"ר אליעזר מנשה דונט. ג) מרת רבקה אשת הרב משה כהנא בן הרב שמשון כהנא. בתם ברכה. ד) יהושע אהרן צבי. ה) יצחק שלום. ו) זאב יהודה. ז) שיינדיל שפרא. ח) אלימלך. ט) פריידיל זיסא. י) אליהו. יא) משה. יב) חיה מינדל. יג) אלעזר. יד) עקיבא. טו) יחזקאל

4. בנם הרה״ח רבי פנחס יודא נ״י: התחתן עם מרת מרים חיה בת הרה״ח רבי שמעון ויס נ״י מיקירי העיר בני-ברק. אף הם בנו את ביתם בבני־ברק ולהם שמונה ילדים והם:

א) אברהם שמואל. ב) שיינדיל שפרינצא. ג) משה. ד) שרה. ה) יהושע אהרן צבי. ו) רחל לאה. ז) רבקה בלומא. ח) עקיבא.

5. בנם הרה״ח רבי בנימין נ״י: התחתן עם מרת אסתר בת רבי עקיבא משה רייך ממנצ׳סטר - אנגליה. גרים בבני ברק ולהם שבעה ילדים והם:

א) צבי. ב) דוד ישראל אלימלך. ג) חיה חנה. ד) שושנה. ה)אלחנן ו) אלישבע ז) שרה.

6. בתם מרת יוטא תחי׳: התחתנה עם הרה״ח רבי אברהם יודא כהן נ״י בן רבי פנחס כהן מעסקני ומנהיגי תנועת פא״י ברחובות. בנו את ביתם בבני-ברק ולהם חמשה ילדים והם:

א) אלישבע. ב) מרדכי דוד. ג) הדסה רחל. ד) משה ישעיהו. ה) בנימין זאב.

ז. בנם העלוי הבחור מרדכי הי״ד

אחי מרדכי נולד בשנת תרפ״ז במארגרעטען. מאז החל לדבר, שקד לחקות בהתנהגותו את אביו אאמו״ר הי״ד. היה מברך ברכה בנעימה ששמע ממנו, ובמשך הזמן גם בטון הדבור. כילד היה לוקח מגבת על הראש והתנועע כלומר ״מתפלל״.

כשהגיע לחדר, שם התחילו ללמוד א-ב, וקרוא וכתוב, כבר ידע לקרוא ולמד חומש וכו׳. במעלליו יתנכר נער ואחי אחז בהתנהגותו החסידית של ״דבקות״ עד כי התחילו לכנות אותו ״רבלי״ וכנוי זה דבק בו. כשגדל התברר שלילד הזה יש תפיסה מיוחדת וכשרון בלמוד. בגיל הבר-מצווה סיים מסכת נדרים עם הר״ן וידע אותו בעל פה. בסעודת הבר-מצווה שלו, השתתפו עשרות רבנים ותלמידי חכמים וקהל רב. קם הסבא הרה״ח רבי בנימין פריימן הי״ד ואמר: בחנתי אותו והוא יודע היטב את כל המסכת, ודרשתו תהיה במבחן פומבי על מסכת נדרים. העמידו את הנער על שולחן, והסבא פנה לרבנים וגדולי תורה שישבו ליד שולחן הנשיאות, שיתחילו לשאול אותו שאלות. ואכן התחילו לשאול אותו והשתעשעו איתו בשאלות ובחדודים במשך למעלה

ילדי הרב מסעפלאק
מימין לשמאל - השורה הראשונה: ר׳ דוד אלימלך ז״ל ר׳ אהרן צבי נ״י - השורה השניה מרדכי ומשה אריה ע״ה

משעתיים. דודי מו״ר הגאון בעל מהר״ם בריסק הי״ד אמר עליו לאאמו״ר ז״ל בהתפעלות, שמזמן לא ראה כלי מפואר שכזה, ואכן הילד הלך וגדל בישיבת מהר״ם בריסק, שם למד בהתמדה רבה וכשרון רב. בעיקר התגלה כשרונו כאוחז בעט מוכשר מאוד. הוא היה כותב כל דברי התורה ששמע מפי אאמו״ר הי״ד. זכורני, בשבת תשובה ובשבת הגדול בעת שאאמו״ר הי״ד היה דורש את הדרשה והפלפול בבית הכנסת, היה הנער הזה יושב מולו בפה פעור, ומקשיב (במשך כשעתיים) לכל אורך הדרשה מבלי להניד עפעף. ועם צאת השבת התפלל מעריב במנין הראשון, והתישב לכתוב. כך שלאחר ״הבדלה״ הביא בפני אאמו״ר את דרשתו, כתובה בטוב טעם. אאמו״ר הי״ד נהנה מאוד ושבח את כשרונו הספרותי.

היה לו עט סופרים משובח וגם כתב יד נהדר. הוא עזר הרבה מאוד לאאמו״ר הי״ד בהעתקות לדפוס של שו״ת מהריא״ץ חלק אה״ע וח״מ, וכן העתיק לדפוס, חידושים וד״ת שאבא ז״ל ליקט מתורת אביו הגה״צ מהרש״ז ז״ל.

כאמור היו לאחי מספר מחברות של חידושי תורה, פלפולים ודרשות של אאמו״ר הי״ד שכתב ברשותו של אבא ז״ל, ובעת שחפרנו את הבור במטבח להחביא כתבי היד כדי להצילם, שמנו שם גם מחברות אלו. כך נאבדו גם כתבי יד אלו ביחד עם הסופר הצעיר, פאר גידולי המשפחה, שאמור היה לגדול לגאון ולתפארת.

עם האח הצעיר הזה בן השש עשרה עברתי את כל נתיב היסורים של הגטו, אושויץ ומחנה העבודה ״גינטר גרובע״. שמרנו אחד על השני תוך דבקות במשך כל הקיץ, עד לאחר חנוכה תש״ה, עת חליתי במחלת מעיים מדבקת והוכנסתי לחדר חולים בהסגר. אחי זה סעד אותי במסירות נפש ממש, והצליח להתחבב על הרופא האחראי ולקבל עבורי תרופות. הוא חסך מפתו ממש על מנת להאכילני ולהחזיקני (תארו לכם שבחור בן 20 בגובה של 1.72 ס״מ שוקל 39 ק״ג) ובלילה לפני ה״סלקציה״ הצליח להגניב אותי החוצה מההסגר, כך ניצלתי ולא הגעתי לקרמטוריום, בזכותו.

המשכנו לעבוד יחד כל העת ולמרות חולשתי הגדולה, היה זה אחי הצעיר ששמר עלי ותמך בי, עד שהגיעה שעת הנסיגה. התחלנו ללכת ולצעוד כמה ימים ואני כשלתי בדרך, ואחי ממש סחב אותי לאורך קילומטרים רבים, וההונגרים והגרמנים הכו את שנינו.

אז כשראיתי שאפסו כוחותי ואני לא מסוגל להמשיך, ואם לא אפרד מאחי אשר החזיק עדיין מעמד, אסכן גם את חייו, בקשתיו שישאיר אותי בבקתה עזובה ביער לצד הכביש. תבעתי זאת ממנו בתוקף, ואילו הוא התנגד, אבל לבסוף לאחר ויכוחים הרגשתי שאני על סף התעלפות ממש, ובקשתי ממנו שיגיד אתי וידוי, ואכן הוא אמר אתי וידוי ונפלנו איש על צואר רעהו בבכי ובדמעות ובתקווה שלפחות הוא ינצל. אני זוכר בוודאות שתוך כדי בכי הספיק להגיד עמי ודוי וסיים אותו ב״שמע ישראל ה׳ אלקינו ה׳ אחד״... יותר מזה אינני זוכר, כי התעלפתי. כך נפרדתי מעלם צעיר זה.

כשהתעוררתי מעלפוני (אינני יודע לאחר כמה זמן) מצאתי את עצמי שוכב על גג של רפת בבית של חקלאי ועל ידי שוכב עוד בחור יהודי בשם יעקב גרין מתבוסס בדמו.

הוא סיפר לי שאחי מרדכי ועוד יהודי חבר שלו והוא עצמו, נשאו אותי על הכתפיים וסטו מהשיירה ליער. הגרמנים ירו אחריהם והוא נפגע מכדור. אחי וחברו לקחו גם אותו על הכתפיים והלכו אתנו ביער עד שמצא חווה, הגישו לו עזרה ראשונה וסכמו עם הגוי שישכיבו את שנינו על גג הרפת והגוי התחייב לכלכל אותנו. לשבחו של הגוי הזה יאמר שהוא קיים את הבטחתו והביא לנו כל לילה, אוכל ושתיה אל הגג במשך למעלה משבועיים, והוא ממש החזיק בי את נשמתי. אחר כך נודע לי מפי הגוי שהיה אכר פולני שדיבר גרמנית, שמרדכי ז״ל השביע אותו על ״צלב״ שיטפל בנו, וגם איים עליו שאם הם לא ימצאו אותנו חיים, הם יהרגו אותו ואת כל משפחתו. מאידך הבטיח לו שאם ישמור עלינו, אנחנו נעיד לטובתו בפני הרוסים שעמדו בשערי העיר הקרובה.

יעקב גרין הי״ד נפטר שם כעבור יום יומיים, אני והגוי חפרנו בור, והבאנו אותו לקבורה. אמרתי בעת הקבורה מזמורי תהילים שידעתי בעל פה. מאז אני מדבר עם כל מי ששמו המשפחתי גרין, ושואל אם היה לו קרוב בשם יעקב, כי ממנו לא ידוע לי פרטים נוספים פרט לזה שלא היה נשוי והיה גר בכפר ע״י מרוש-ווּשרהעלי *MAROS-VASÁRHELY*. יהי זכרו ברוך. (אם יהיה לי כח נפשי יתכן ואספר אי״ה יותר פרטים, על התקופה האפלה הזאת).

מי יודע דרכי ה׳ ומעלליו? אחי הצעיר ממנו מרדכי הי״ד, היה אז במצב בריאותי טוב (יחסית), ואני הייתי באפיסת כוחות במצב של חוסר הכרה. הוא לא זכה להינצל ואני כן. מה יש להגיד פרט ל״ברוך דיין האמת״!

לאחר ששרדתי בנסי נסים בחסדי ה׳, והגעתי לארץ ישראל. החלטתי שחייב אני לעשות לזכרונו של אחי, שבזכותו אני חי, ואכן קבעתי את יום העשירי בטבת, לקיים יום זכרון להתפלל לפני העמוד, ולהגיד קדיש לזכרו (כי אינני יודע, עד מתי המשיך לחיות).

כן קבלתי על עצמי לקרוא את השם מרדכי על אחד מבני לזכרו. בהיוולד בני בכורי שיחיה לאיו״ט התלבטתי קשות, ולאחר התיעצות עם בן דודי הגאון מוה״ר אהרן צבי בריסק ז״ל מנתניה החלטנו שקודם יש לקרוא שם יהושע פנחס ע״ש אאמו״ר הי״ד. כשנולד בני השני שיחי׳ לאיו״ט, קראתי לו בשם מרדכי דב - מרדכי לזכרו של אחי ז״ל, אבל היות והוא היה צעיר מדי, קבעתי שהשם מרדכי הוא גם לזכרו של מורנו ורבינו (של שנינו) דודנו הגאון בעל מהר״ם בריסק הי״ד. (את השם דוב הוספנו לזכרו של סבא של רעיתי ר׳ דוב פלינט ז״ל).

מה אומר? מה אדבר? אין ביכולתי לומר, או לכתוב, ואפילו להרהר אין בי כח. אלא עלי לקיים את מה שכתוב ״וידום אהרן״, צבי.

בתם אסתר ע"ה

נולדה בליל יום הכפורים תר"צ, ונקראה בשם אסתר על שם הדודה הצדקת אסתר בת הגאון בעל המהריא"ץ. ואשת חבר להרב המופלג בחורה ובתמימות רבי מרדכי גרוס ז"ל.

אני זוכר אותה כילדה נאה וכשרונית מאוד. היא חלתה בדלקת ריאות ונפטרה בסעפלאק בהיותה בת 6 שנים ביום ח' מנחם אב תרצ"ה.

אני זוכר היטב את ימי המחלה שארכה ושלוותה בדאגה רבה, כי היה לה חום גבוה. הרופא ביקר אותה יום יום עד שיום אחד הוא הודיע שהיא בחזקת סכנה גדולה ואז אמרנו תהילים בישיבה אך הילדה שבקה חיים לכל חי.

בלוויה הספיד אותה אאמו"ר הי"ד בציטטה ממדרש שיר השירים רבה (פרש' ו,ו). על הפסוק "דודי ירד לגנו לערוגת הבושם" לרעות בגנים וללקט שושנים" אומר המדרש:

מכתבו של הרב מסעפלאק לדודו רבי יהודה פריימן בירושלים בו הוא מבשר לו שנבחר כרב בסעפלאק ועל הולדת בתו אסתר

> דודי זה הקב"ה. לגנו זה העולם. לערוגת הבושם זה ישראל. לרעות בגנים אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות. וללקט שושנים לסלק את הצדיקים שבישראל. מה בין מיתת זקנים למיתת נערים? ר' יהודה ור' אבהו. רבי יהודה אומר: הנר הזה בזמן שהוא כבה מאיליו, יפה לו ויפה לפתילה. ובזמן שאינו כבה מאליו, רע לו ורע לפתילה. רבי אבהו אומר: התאנה הזו בזמן שנלקטת בעונתה יפה לה ויפה לתאנה, ובזמן שאינה נלקטת בעונתה רע לה ורע לתאנה.

וממשיך המדרש שם ואומר:

> רבי חייא בר אבא ותלמידיו, ואית דאמרי רבי עקיבא ותלמידיו, ואית דאמרי רבי יהושע ותלמידיו (מכאן והלאה בתרגום שלי מארמית) היו נוהגים לשבת וללמוד תחת עץ תאנה אחד. בכל יום היה בעל העץ משכים קום ומלקט את התאנים שבשלו. אמרו החכמים, נשנה את מקום ישיבתנו כי כנראה שבעל התאנה חושד בנו (שנאכל מן התאנים שלו) הלכו וישבו במקום אחר. השכים בעל התאנה ולא מצאם (את החכמים יושבים ולומדים תחת תאנתו). הלך לחפש אותם עד שמצאם ואמר להם,

רבותי, מצווה אחת הייתם עושים ואתם מבקשים למנעה ממני (שאני זכיתי לה בהיותכם לומדים תורה תחת תאנתי)? אמרו לו ח״ו. א״כ, מפני מה הנחתם את מקומכם וישבתם במקום אחר? אמרו לו: שמא אתה חושדנו. ענה להם: חס ושלום! אלא משכים אני כל בוקר ללקט את תאנתי כיון שהחמה זורחת על התאנה והן מתולעות. מיד חזרו ללמוד תחת עץ התאנה שלו. יום אחד לא השכים ללקט את תאניו, וזרחה עליהם החמה. לקחו תאנה ופצעו אותה, ומצאו שהן מתולעות. אמרו: יודע בעל התאנה עונת הלקיטה.

כך הקב״ה יודע אימתי הזמן להסתלקות צדיקים, וזה לגמרי לא ענין של גיל ושל שנים, שחיים על האדמה הזאת. כך סיים את הספדו, קרע את בגדיו ובירך בקול בכיות, ״ברוך דיין האמת״ בשם ובמלכות.

מכאן נוכל לראות וללמוד על גדלותו של אאמו״ר הי״ד, ודרכו בקודש.

לאחר המלחמה בקרתי בסעפלאק. בהגיעי לבית העלמין מצאתי שחתכו את ההר (לשם הרחבת הכביש) ונעצרו בהריסת הקברים בדיוק על יד קברה. מצאתי את הקבר ואת המצבה בשלימות, וצבעתי את האותיות.

תהי נא נשמת הילדה הצעירה הזאת, שזכתה לבוא לקבר ישראל, ושקברה שמור, צרורה בצרור החיים. ותהי מליץ טוב על קרוביה שארית הפליטה וצאצאיהם. עד שתקום לקץ הימים, בתחית המתים בב״א.

בבית העלמין בסעפלאק
מצבת אסתר ע״ה בת הרב מסעפלאק

בנם היניק וחכים משה אריה הי״ד

אחי נולד בסעפלאק בשנת תרצ״ב ונקרא שמו בישראל משה אריה ע״ש סבו של המהריא״ץ הגאון רבי משה אריה גידונג רבה של פיזינג, שהמהריא״ץ גדל על ברכיו. סנדקו היה דודי מו״ר הגאון בעל ״מהר״ם בריסק״ הי״ד. הסבא המהרש״ז ז״ל הגיע ל״ברית״ לסעפלאק. בדברי תורה שאמר בסעודה שיבח את בנו אאמו״ר הי״ד, שזכה לתת שם של גאון זה אשר החת״ס מזכירו בכמה מתשובותיו. וכבר בתשובה מיום ערב סוכות תקע״א כותב לו: ״שמחת החג בחג לאהובי הרב המופלא הישיש כש״ת מו״ה משה ליב נ״י אב״ד דק״ק פוזינג״ (לקוטי שו״ת חת״ס סי׳ ו׳). ובתשובה ביו״ד ס׳ קע״ד מיום כ״ה תשרי תקפ״א מכנה אותו: ״ידידי הרב הישיש המופלג כמה״ר משה אריה נ״י אב״ד דק״ק פיזינג״. המהרש״ז הסביר איך קרה שבמשך למעלה ממאה שנה לא נקרא אף ילד במשפחה על שמו, ואמר: ״המהריא״ץ לא יכול היה לתת שם

כי שם אביו היה משה. ואילו אני לא יכולתי לתת לו שם כי חותני היה שמו משה שלמה. וכ״כ אתם בני וחתני היו לכם במשך הזמן התחייבויות של הנצחת שמות יותר קרובים. לכן אשריכם בני שזכיתם לרענן שם אחד מגדולי אבות אבותינו.״

הילד משה אריה היה נער עירני וחמוד. הוא עלה על המוקד בגיל 12 ולא זכה להיכנס לעול המצוות.

אנא ה׳ נקום נקמת דם של תינוק של בית רבן חביב זה.

בתם הילדה חנה לאה הי״ד

היא נולדה בסעפלאק, בצום גדליה, בשנת תרצ״ה, ונקראה בשם חנה לאה, ע״ש שתי הסבתות הירושלמיות: **חנה** ע״ש הסבתא חנה, שבעלה, הסבא רבי משה שלמה ויס ז״ל נפטר בצעירותו, והיא התחתנה שנית עם הרב רבי יצחק-אהרן שווארץ. הם עלו ארצה בשנת תרס״ז, והשתקעו בירושלים. לאחר מלחמת העולם הראשונה חזרה לחו״ל. במרגרעטן קראנו לה ״הסבתא הירושלמית״. היא נפטרה בשיבה טובה ביום י״ח טבת תרצ״ג ומנח״כ ליד האוהל של המהריא״ץ במרגרעטן (ראה להלן ח״ב פרק ג; יג). **לאה** ע״ש הסבתא לאה פריימן, בת הצדיק המפורסם רבי בנימין קומאדער. היא היתה רעית הרב החסיד ר׳ דוד אלימלך פריימן הם עלו ארצה בשנת תרמ״ד. היא נפטרה בשם טוב בד׳ אייר תר״צ, ונטמנה בהר הזיתים, בירושלים. (ראה להלן ח״ג פרק ב; ב) חנה-לאה נולדה כאמור ביום צום גדליה. מפי דודי ר׳ משה וינברגר הי״ד שמעתי ספור מענין: בשעה שהילדה נולדה, שהה אאמו״ר בבית הכנסת ובאותה שעה סיימו להתפלל מנחה, והוא נשאר בביהמ״ד וחכה לתפילת מעריב. אחיו ר׳ משה היה נוהג לבוא אלינו לימים הנוראים, ושהה באותה עת בביתנו. ואכן, הוא היה זה שבא לביה״כ לבשר על הולדת הבת. כששמע אאמו״ר את הברכה ״מזל-טוב״ - רץ החוצה לחצר - כשחזר שאל אותו אחיו למה הוא רץ החוצה? ענה שהוא חכה להולדת בן כדי שיוכל לקרוא שמו ע״ש אביו המהרש״ז, תוך השנה הראשונה לפטירתו. ולכן רץ החוצה לראות אם זה עוד לפני השקיעה - ע״מ שיוכל לעשות את הברית ביום כפור. והעובדה שנולדה לו בת ולא בן כלל לא עלתה בדעתו. הדוד ר׳ משה היה מתבדח ואומר (ביידיש) ״מיין ברודער איז ארויס צוא זעהן שטערן, אבער ווען ער איז צוריק גיקומען האט ער ערשט געזעהן שטערן״. ובתרגום לעברית: אחי בתמימותו הרבה יצא החוצה להסתכל בכוכבים אבל כשחזר - רק אז הוא ראה כוכבים עקב אכזבתו הרבה!

חנה לאה הועלתה על המוקד ביחד עם כל המשפחה. ה׳ יקום דמה.

בתם התינוקת שבע הי״ד

נולדה בתרצ״ט בסעפלאק ונקראה ע״ש סבתי מרת שבע פריימאן. תנוקת זו היתה בת חמש בלבד כשעלתה על המוקד ה׳ יקום דמה.

פרק שלישי

נר זכרון למשפחות בקהילה

א. הישוב סעפלאק

השתדלתי לרכז את שמות המשפחה והשמות הפרטיים בעברית ככל אשר השיגה ידי, בעזרת ידידי וחברי שרידי השואה הבודדים שנשארו לפלטה, הרואים לעצמם חוב קדוש להציב יד ושם ליקיריהם. אולם לצערי הרב המידע שהצלחתי לרכז הוא חלקי בלבד, כי ישנן משפחות רבות שלא נשאר מהן כל שריד וישנם כאלה שאמנם זוכרים, אבל חלקם לא זוכרים את השמות הפרטיים של כל צאצאי המשפחה ועל אחת כמה וכמה את השמות העבריים.

לגבי אישים - השתדלתי לציין פרטים ביאוגרפיים או סיפורים המאפיינים את אישיותם, עד כמה שידעתי. אישים שאינני כותב עליהם, אינם ח״ו פחותי ערך, אלא פשוט הדברים לא ידועים לי, והלוואי שיבוא מי שהוא וימלא אחרי את אשר החסרתי.

כאמור על אף כל מאמצי לא הצלחתי להציג תמונה שלימה של קהילה קדושה זו, ומסיבה זו עכבתי במשך שנים את הדפסת ספרי זה, בתקוה שבמשך הזמן אצליח לקבל עוד פרטים, אבל לדאבוננו הרב ללא הצלחה. והיות ודור שרידי האש פוחת והולך, הגעתי לידי מסקנה שאני חייב לגשת להדפסת הספר ולו גם כתמונה לא מושלמת, כל זמן שהנותן ליעף כח מאפשר לי לעשות זאת, כי אחרת חוששני שגם תמונה חלקית לא תודפס, וחס ושלום כל תולדות קהילה קדושה וחשובה זאת ירדו לטמיון השכחה.

והרי רשימת המשפחות שגרו בכפר סעפלאק:

השו״ב ר׳ זאב צבי ליבוביץ הי״ד

רבי זאב צבי נולד בשנת תרמ״ו בעיירה סקרניצע ליד חוסט לאביו הרה״ח רבי שמואל ליבוביץ. הוא היה תלמיד מובהק להגאון רבי אליהו קליין ז״ל רבה של האלמין. לפני פרוץ מלחמת העולם הראשונה נקרא להתגייס לצבא, אולם רבו יעץ לו לעזוב את האלמין ולהסתתר בבית בנו ר׳ שמעלקא קליין אשר היה מחשובי בעלי-הבתים במארגרעטן, ובעת ההיא למד שם בישיבת זקני הגאון מהרש״ז ז״ל ולאחר זמן גם קבל ממנו ״קבלה״ (הסמכה לשוחט). ר׳ זאב צבי התחתן עם מרת טובה-גיטל ויס ממיהאי-פאלוא. אחרי פטירת רבי יצחק פינטוך השו״ב של סעפלאק נתמנה להיות שו״ב במקומו. הוא כיהן בתפקיד זה עד השואה.

ידוע היה כמתמיד גדול, אשר ישב ולמד בעיקר בלילות, בעוד רובו של היום היה עוסק בצרכי ציבור. בעיקר התעניין בשלומם של יהודי הכפרים מסביב והגיש עזרה רבה לנצרכים. זכורני כי דלתו של אאמו״ר הי״ד היתה תמיד פתוחה לפניו. אבי ז״ל היה מתפנה לשיחה עמו גם כאשר הגיע באמצע ״דין-תורה״, ואפילו באמצע שיעור לתלמידיו, באמרו ביידיש: ״ר׳ וולף הרש איז עוסק בצרכי ציבור חשובים כמו מתן בסתר, אין אז ער קומט אין מיטן ״שיעור״ דארף מען מפסיק זיין אין זיך פארלאזין אויף זיין שקול-דעת״. בעברית: ״הוא עוסק בעניני צבור חשובים וחשאיים ואם הוא בא ואפילו באמצע השעור, צריך לסמוך על שיקול דעתו ולהתיחד עמו לשיחה״.

משפחת השוחט היתה גרה בבית שהקהילה בנתה מאחורי בית הכנסת. שם גם אפו את המצות עבור הקהילה והסביבה.

כך פעל צדיק נסתר זה בקהילה במשך כשלושים שנה, עד אשר הועלה למוקד יחד עם בני קהילתו.

צאצאיו:

1. ר׳ חיים יהודה ז״ל: היה תלמיד מובהק לאאמו״ר בישיבה בסעפלאק, אח״כ למד שנים רבות בטאשנאד אצל דודי הגאון מהר״ם-בריסק הי״ד. הוא נחשב שם כאחד התלמידים המצוינים בישיבה.

ב״לקט שושנה״ שנה שביעית משנת ת״ש מצאתי ברכת ״מזל-טוב״ לרגל ארוסיו מאת נפתלי צבי הכהן שוורץ, ומאת יעקב אליהו ויס (היום פרופ׳ אפרתי מאוניברסיטת בר-אילן). הוא הגיע ארצה עם אשתו לאה לבית קסטנבוים והיה גר בבני ברק ובשנות החמישים ירד לארה״ב. נולדו להם שני בנים: (א) יעקב, שנפטר בצעירותו והשאיר אלמנה צעירה עם 5 ילדים; (ב) אליעזר, שגר בארה״ב בבורו־פרק ולו 6 ילדים. אשתו לאה נפטרה בארה״ב בתשנ״ג ושם מנח״כ.

2. ר׳ יהושע נ״י: הוא למד בישיבות סעפלאק ומארגרעטן. היה מתמיד ויר״ש מרבים, אחרי המלחמה הוסמך להיות שוחט ונהיה שו״ב במארגרעטן. יחד עם זאת לימד את ילדי ישראל של שארית הפליטה אשר התקבצו במארגרעטן, לאחר השואה. בשנת תש״כ עלה ארצה עם משפחתו ושימש שו״ב בישוב בארותיים. עם צאתו לגמלאות השתקע בב״ב. צאצאיו הם שלשה: זאב-צבי; חנה; טובה-גיטל.

3. ר׳ עקיבא יוסף לביא נ״י: התחתן עם הניה לבית ויסמן, השתקע בחיפה ועובד כקבלן בנין. להם שלושה ילדים: טובה-גיטל, אורנה-לאה וזאב-צבי.

4. אסתר הי״ד: נישאה לר׳ משה וולף גלבשטיין, אשר היה בר-אוריין. היתה לו חנות ברחוב שהוביל לבית הכנסת בסעפלאק. היא ושני ילדיה נספו בשואה, ואילו בעלה נשאר בחיים וגר היום בניו-יורק.

5. לאה הי״ד: בעלה היה גנוט. הם היו גרים במארגרעטן. הם ושלושת ילדיהם עלו על המוקד בשואה.

6. רחל הי״ד: היתה נשואה לר׳ אריה לזורוביץ. הם גרו בסקרניצע והיו להם שלושה ילדים וכולם נספו בשואה הי״ד.

ר׳ יהושע גוטמן הי״ד

נולד בגרוסורדיין. אביו רבי שמואל ברוך ז״ל היה מתלמידיו החשובים של הגאון בעל ״שבט סופר״, הוא כיהן בתפקיד ראש השוחטים בגרוו״ד. רבי יהושע למד בצעירותו אצל הגאון בעל ״יד-רמה״ ואח״כ אצל הגאון בעל ״דעת-סופר״ בפרעסבורג. מפי הגאון שמעתי כעבור שנים רבות, הערכה רבה לתלמידו זה החביב.

נשא לאשה את מרת רייזל לבית באהם מסניסלאו והם בנו את ביתם המרווח והמכובד בסעפלאק. שם היתה להם גם חנות טכסטיל ממנה התפרנסו בכבוד והוא נחשב ליהודי אמיד.

ר׳ יהושע היה ת״ח מופלג, וכן היה מחונן בקול נעים ובכשרון מוזיקלי והיה בעל תפילה נהדר. במשך שנים היה גבאי בית הכנסת בסעפלאק ואיש ציבור מובהק שגם קבע עתים לתורה. הוא ואשתו נספו בשואה הי״ד.

צאצאיהם:

1. מלכה תחי׳: היא התחתנה עם רבי שמעון פעלד מצאצאי בעל ״קונטרס הספיקות״, וגרו מהערמאנשטאדט - *SIBIU*.

איזור זה לא הוחזר להונגריה בשנת ת״ש (1940) - וכך ניצלו מהשואה שפקדה את יהדות הונגריה בה נספו רוב בני משפחתם. הם עלו ארצה והשתקעו בבני-ברק. ר׳ שמעון נפטר בר״ח אייר תשמ״ד ונטמן בבית העלמין סגולה בפתח תקווה.

למשפחת פעלד חמשה ילדים:שמואל ברוך פעלד - ניו-יורק. אריה פעלד - בני-ברק. ירוחם פעלד - בני-ברק. שושנה-רבקה - נשואה וגרה בניו-יורק.

2. ר׳ שלמה יעקב נ״י: הוא נולד בשנת תרע״ב (1912) בסעפלאק. בשנת תש״ב (1942) היה בין אלו שקבלו צו גיוס לשרות עבודה צבאית בחזית הרוסית. היה זה הגיוס הראשון אשר במסגרתו נשלחו לאוקראינה אנשי ההנהגה הרוחנית והכלכלית של יהודי הונגריה. ״חייבי הגיוס״ נבחרו ע״י השלטון המקומי בסעפלאק. הרשימה הורכבה ע״י מזכיר הכפר ויגוארי *VIGVÁRI*, שהיה שונא ישראל. רשע זה התפאר באזני כל באמרו: ״לא יכלתי לכלול ברשימה את הרב ווינבערגער, את בן-ציון הערץ ואת יהושע גוטמן בגלל התנגדותו של ראש הכפר *NAGY JÓZSEF*. לכן התפשרתי אתו שנשלח צו קריאה לבניהם״. כך נקראנו לגיוס: שלמה יעקב גוטמן, יוסף הערץ ואנכי שטרם מלאו לי אז 18 שנים. (על פרשת שחרורי ראה לעיל פרק ב; ה)). שלמה יעקב יצא ברכבת המיוחדת לאוקראינה ועבר את כל נתיב הייסורים שם. על בשרו חזה את הסבל והתלאות, ורק בנס החזיק מעמד והיה מבין המעטים ששרדו וחזרו לאחר המלחמה.

הוא השתקע בסעפלאק, שם התחתן עם מרת צירל בת ר׳ אליעזר דוידוביץ הי״ד. הם ניסו לבנות את ביתם בסעפלאק, אבל עד מהרה נוכחו לדעת שאין עתיד ליהודים בעמק הבכא. הם עלו ארצה ובנו ביתם בהרצליה, ולהם שני צאצאים: אליעזר יהושע

גוטמן ורעיתו בלומה לבית מילר - הגרים בבני-ברק; שושנה ובעלה שבתאי רוזנצוויג - הגרים בבת-ים.

3. אסתר הי״ד: נישאה לר׳ שמואל מרדכי הערץ (ראה להלן), היו להם שני ילדים - אולם כולם נספו בשואה.

4. פייגה הי״ד: נישאה לדוד צבי הערץ (ראה להלן), נספתה בשואה.

5. ר׳ אברהם מנחם ז״ל: למדנו יחד בישיבות סעפלאק וטאשנאד. הוא היה בעל כשרונות ותפיסה טובה, ולמד בהתמדה. לאחר השואה התחתן בסעפלאק עם שרה בת ר׳ אליעזר דוידוביץ. הם עלו ארצה והתיישבו בחולון. ר׳ אברהם מנחם חלה במחלה ממארת, הוא החזיר נשמתו לבורא בערב רה״ש תשמ״ג. נטמן בבית העלמין בחולון. ילדיהם: דוד; פנינה (נשואה לשמואל שטאובר גרים ברחובות ולהם 4 ילדים).

הרוקח גרוס

אביו היה גר בגרוסוורדיין והיתה לו מאפיה. גם הוא עלה על המוקד.

ר׳ אברהם אליעזר דוידוביץ הי״ד

ר׳ אברהם אליעזר נולד בדרגמירשט (מרמורש). הוא למד שם בישיבתו של הגאון ר׳ משה ישראל פעלדמן הי״ד. אח״כ עבר ללמוד בישיבתו הגדולה של הגאון ר׳ מנחם האגער באובער ווישווא.

הוא התחתן עם מרת פערל לבית טבאל מהכפר שיף (גם כן במחוז מרמורש). המקום היה ידוע כאזור שתושביו עניים. ר׳ אליעזר הגיע לסעפלאק בשנת תרפ״ח (1928). שם חכר כרמים ושדות והתמחה בעשיית יין כשר למהדרין ובזה פירנס את משפחתו ושבע בנותיו. למרות קשיי פרנסתו היה יהודי שמח. כן הקפיד להשתתף בשעור לבעלי-בתים מדי יום ביומו גם כשחזר מהכפרים עייף ויגע. אבי ז״ל היה אומר לנו: ראו ולמדו איך לומדים תורה גם מתוך הדחק.

ר׳ אליעזר דוידוביץ, אשתו ושלוש מבנותיו: סאסא-בלומה, ברכה ורחל נספו בשואה - הי״ד. ארבע בנות ניצלו. הן עלו ארצה התחתנו ובנו כאן את משפחותיהן, והן:

1. חיה תחי׳: נשואה לאלכסנדר פריד. גרים היום בזכרון-יעקב ולהם בת בשם ניצה הנשואה לישראל אשכנזי ובן בשם דני.

2. פרידה ע״ה: היתה נשואה לישראל פינקלשטיין: הם גרו בקיסריה. היא נפטרה בח׳ באב תשמ״ב, ומנח״כ בקיסריה. השאירה שתי בנות הנשואות כיום: האחת פנינה הנשואה לנחום סלומון ולהם שלשה ילדים. השניה, נשואה לדב יצחק. הם גרים בחדרה ולהם 5 ילדים.

3. צירל תחי׳: נשואה לשלמה יעקב גוטמן (ראה משפחת גוטמן).

4. שרה תחי׳: היתה נשואה לחבר-נעורי ר׳ אברהם מנחם גוטמן ע״ה. היא גרה בחולון (ראה משפחת גוטמן).

ר׳ בן-ציון הערץ הי״ד

רעייתו היתה מרת פערל בת ר׳ עזריאל מנחם לבית בומאהל מנאדיפאלו. הוא היה בעל החנות הגדולה ביותר בסעפלאק ונחשב ליהודי עשיר ובר אוריין כאחד. לפי הפרוטוקול שבידי - הוא נבחר להיות ראש הקהילה בשנת תרפ״ט. היה יהודי חכם ואיש צבור מסור וכן היה מכובד גם בעיני השלטונות.

היו לו ארבעה בנים:

1. יוסף ע״ה: גם הוא היה בין מקבלי צו הגיוס לאוקראינה, אך שוחרר. אחר המלחמה היה בעל תפקיד בכיר בשלטון הקומוניסטי שבכפר, אולם גם שם לא החזיק מעמד ועבר לגור לגרוסוורדיין. בשנת תשל״ה קבלתי ממנו מכתב בו התלונן על מצבו החמרי הקשה. שלחתי לו תמיכה כספית וחבילות. בבקורי בשנת תשמ״ה כבר לא היה בחיים. מסרו לי שהוא נטמן בבית העלמין ברחוב רוליקובסקי בגרוו״ד.

2. ר׳ שמואל מרדכי הי״ד: למד בבחרותו בישיבה. היה יודע ספר והוסמך לתואר ״מורנו״. הוא התחתן עם אסתר - בתו של ר׳ יהושע גוטמן. הוא עסק במסחר ונהל את הקנטינה במפעל לעבוד-עצים נואדיפאלו. בהשפעתו נדבו מנהלי המפעל עצים להסקה לבית הכנסת, לישיבה ולבית הרב. ר׳ שמואל מרדכי, אשתו וילדיו נספו בשואה.

3. ר׳ דוד צבי ז״ל: הוא היה צעיר בעל כשרונות, למד בישיבת סעפלאק. אביו שלחו אח״כ ללמוד לישיבה בשוראן (בצ׳כוסלובקיה) אצל הגאון ר׳ מאיר לייב פריי הי״ד. אבל נראה שלא התאקלם שם. זכורני כי הגאון הנ״ל כתב מכתב לאאמו״ר ז״ל ובקש ממנו ליעץ לר׳ בן-ציון הערץ להחזיר את בנו הביתה, כי גזז את פאותיו. הוא הסביר במכתבו כי אמנם אם בא אליו בחור בלי פאות מ״אוברלאנד״ הוא בדעה שיש למנוע ממנו לגדל פאות כי הוא חושש שזה עלול ליצור ניגוד בין אורח החיים של הבחור בביתו ובין אורח החיים בישיבה, אבל בחור מאינטרלאנד שמגיע עם פאות ואח״כ גוזז אותם ומגדל בלורית, אין לו מקום בישיבה שלו, ואמנם הוא חזר הביתה לעזור לאביו בעסקים. הוא התחתן עם פייגה בת ר׳ יהושע גוטמן. היא נספתה בשואה.

דוד צבי שרד לאחר שהתגלגל באירופה, והגיע ארצה שבר כלי. הוא בקר אותי פעם אחת בבאר-שבע. הוא נפטר ונטמן בחולון.

הב׳ אברהם הרץ מסעפלאק

4. הבחור אברהם (אוסקאר) ז״ל: הוא היה נער כשרוני מאוד. בעל קול נאה אשר

טופח אצל החזן ר׳ מנדל ריף ז״ל, בעת היותו תלמיד הגימנסיה האורטודוקסית בגרוסוורדיין. הוא הביא לסעפלאק את רעיון ״בני־עקיבא״ וארגן מנין לצעירים. שם הנעים את האוירה בתפילתו הנעימה, עד שפקדה אותו מחלת דם אשר גרמה למותו.

ר׳ משה הערץ הי״ד

רבי משה הערץ היה אחיו של רבי בן-ציון הערץ. בצעירותו למד בישיבות במארגרעטן ושאמלוי. הוא היה יהודי ירא שמים ותלמיד חכם. היתה לו חזקה להיות שליח-צבור בתפילות מנחה ביום הכפורים. היה מתפלל בבכי רב. כן נהג לצום בשני הימים של ראש השנה, והיה אוכל סעודת החג רק בלילות. הוא היה מקפיד ל״מיתב תענית לתעניתו״ (עיין או״ח סי׳ תקצ״ג). לקראת ראש השנה תר״ץ, עם בואו של אבא הי״ד לסעפלאק, עשה לו התרת נדרים, ובמקום זה קבל על עצמו להקפיד לצום תעניות ״בה״ב ושובבי״ם ת״ת״. ר׳ משה היה בעל חנות ועשה עסקים טובים, אך לא כאחיו. ואכן בכפר נהגו הגויים לקרוא את אחיו ״נאדי הערץ״ ואותו ״קיש הערץ״ וזאת בגלל העסק הגדול שנהל אחיו לעומת העסק שלו. כשנגזרו חוקי הגזע, וכתוצאה מכך היו עסקי ר׳ בן ציון בשפל היה אומר: עוד מעט גם נאדי (גדול) הערץ יהפך לקיש (קטן) הערץ, ולדאבוננו גורל טרגי אחד פקד את שניהם.

ר׳ משה אשתו חנה ובנם שמואל נספו בשואה. ואלו בתם אסתר (באז׳י) שרדה והיא נישאה לבן דודה ר׳ שמואל מרדכי רוט. הוא היה בר אוריין וקיבל סמיכות להיות ״שוחט-ובודק״. הם עלו ארצה והשתקעו בשכונת ישמח-משה. שם המשיך להיות שוחט. הוא גם יצא בשליחות הרבנות הראשית להיות שוחט בדרום-אמריקה. באופן פתאומי חלה ונפטר בכ״ז תשרי תשל״ה ונטמן בבית העלמין ברחובות. אלמנתו אסתר נפטרה י״ח אב תשמ״ז, ונשארה בת יחידה חנה שנשאה לר׳ שמואל גרינוולד - והם בנו משפחה יהודית לתפארה ברחובות. יש להם ששה ילדים.

בתם השניה בילה נישאה לגיצל הם עלו ארצה והשתקעו בראשון לציון.

הבת מגדה התחתנה עם הרמן מהכפר ואלקו. הם היגרו לאמריקה, שם נפטר בעלה ויש לה 2 ילדים, הגרים בארץ. משה גר בראשון לציון ולו 3 ילדים. אשר גר באשדוד וגם לו 3 ילדים.

ר׳ מנחם משה וידר, סעפלאק

ר׳ מנחם משה וידר ז״ל

ר׳ מנחם משה נולד בשימלויא לאביו רבי דוד שהיה שו״ב במקום. הוא היה תלמיד מובהק של האדמו״ר הגאון בעל

"עצי חיים" בסיגט. נשא לאשה בזיווג ראשון את מרת ברכה בת ר' יעקב אשר הרמן הי"ד ממארגרעטן. היו להם 3 ילדים. לאחר החתונה פתח חנות בסעפלאק והצליח בעסקיו.

נהג ללבוש לבוש חסידי והיה חסיד סיגט מובהק. כשנולד לו בן קרא לו בשם חיים-צבי ע"ש בעל ה"עצי-חיים", ובנו האדמו"ר מסיגט רבי יקותיאל יהודה טייטלבוים הי"ד בא לברית והיה סנדק שלו. היה בעל תפילה וקולו נעים. הוא היה יהודי שמח, וגם נהג לשמח אחרים בפורים ובשמחת-תורה. הוא גויס למחנה עבודה וכך שרד. אשתו ברכה והילדים שאול, חיים-צבי, ויהושע הובלו לאושוויץ ונספו בשואה.

עם שובו לסעפלאק השתקע שם ונשא לאשה את מרת שפרינצא בת ר' שמעון וידר משימלויא. הם עלו ארצה והשתקעו בנהריה. שם עבד במועצה הדתית. חלה במחלה ממארת ונפטר ביום כ"ג אדר תש"מ ונטמן בנהריה.

ילדיהם:

1. רפאל חיים שמעון יודא: התחתן עם לאה לבית שוגרמכר ולהם שלושה ילדים.
2. יעקב שלום: התחתן עם עדה לבית משה ולהם ארבעה ילדים.

ר' נטע ויס

היה גר ברחוב זוגו.

מרקוביץ

היה יהודי זקן ובעל שאר רוח. היה גר בבית עם גג של קש (היחיד) ברחוב הראשי. למרות היותו עני ואביון היה בעל מצב רוח טוב והתבדח שיש לו שני בתי חרושת. הוא היה עושה מי סודה, וכן היה עושה טבק הרחה (שניפ טאבאק). היה לו בן בשם דוד ובת בשם שרה.

ר' אליהו זאב פארקאש ז"ל

ר' אליהו זאב היה יהודי תמים וישר דרך, מוקיר רבנן. הוא חי מיגיע כפיו כחייט והתפרנס מכך בכבוד. היתה לו החזקה להיות שליח-ציבור ל"פסוקי דזמרה" בשבתות ובחגים בביה"כ.

הוא נפטר בסעפלאק יום לפני רכוז היהודים לגיטו. המשטרה המקומית נהגה בברוטאליות וערכה חפוש בארון ובקבר לפני ההלויה בתואנה שהיהודים מחביאים שם זהב. ההלוויה התקיימה תוך התרגשות גדולה וההספד שנשא עליו אאמו"ר ז"ל היה קורע לבבות וגרם לבכי מר של הקהל,

ר' אלי' זאב פארקאש ז"ל מסעפלאק

באמרו כי צדיק תמים זה זכה ונפטר בשיבה טובה על מיטתו וגם זכה לבוא לקבר ישראל בכבוד. (כאילו נבא כי הוא עצמו לא יזכה לבוא לקבר ישראל).

אשתו ליבה ובתה אלזה הובלו לגיטו ולאושוויץ ושם נספו.

צאצאיו:

1. הלן; 2. פרידה; 3. זולי; 4. אטה; 5. רוזי; כולם היגרו בצעירותם לדרום אמריקה. 6. יולן; התחתנה עם גולדשטיין, שנפטר בצעירותו. היא התחתנה בשנית עם שלומון. הם נספו בשואה, ואילו בנה היחיד - שמואל גולדשטיין שרד, עלה ארצה וגר בקבוץ כברי ולו ארבעה ילדים.

7. מאיר - היה במחנה עבודה וכך שרד. הוא השתקע אחר המלחמה בסעפלאק. הוא נשא לאשה את מרת הלן לבית אונגר. הוא נפטר בסעפלאק בשנת תשכ״א (1961) ונטמן שם. הם היו חשוכי ילדים. אלמנתו עלתה ארצה והיא גרה היום בבני-ברק.

8. אהרון צבי - למד בצעירותו בישיבה. הוא שרד ולאחר המלחמה התחתן בשנת תש״ז (1947) עם פסי בת ר׳ שמעון וידר משימלויא. להם שני בנים: שמעון אליה זאב, וחיים משה והם גרים בנהריה.

9. בתם אלזה - נספתה עם ההורים בשואה.

ר׳ אליעזר *LIPÓT* פארקש הי״ד

ר׳ אליעזר היה יליד מארגרעטן ובמקצועו היה נגר. היתה לו בסעפלאק נגריה גדולה - בה עשה עבודות נגרות עבור כל האזור. פרסומו הגדול בא לו כאשר פתח מחלקה לשרותי קבורה, ובה עשה ארונות קבורה עבור התושבים מכל שלש הכנסיות שבכפר.

ר׳ אליעזר התחתן עם בת ר׳ אברהם צבי שטיינר, מהכפר פעטרא. הוא הקפיד להשכים ולהעריב לבית הכנסת מדי יום ביומו. לקראת פתיחת המחלקה לשרותי הקבורה הגויים הוא פנה לסבי הגאון מהרש״ז ז״ל ושאל אם אין חשש של ״אביזריהו דעבודה זרה״, וסבי ז״ל התיר לו. הוא ואשתו נספו בשואה הי״ד.

בנו וילי גויס למחנה עבודה באוקראינה וכפי שנמסר לי נהרג כאשר ניסה לעבור את הגבול לרוסיה.

בתו אירן ובנו שוני גרים היום בטורונטו שבקנדה.

ר׳ יוסף פולאק הי״ד

אשתו מרת פנינה בת למשפחת שטיינר המסועפת. היתה להם מסעדה בסעפלאק. הגברת פנינה נפטרה בסעפלאק, אולם בעלה ר׳ יוסף ובנם הבכור בנדי נספו בשואה. הבן צבי (שאני) התחתן עם הינדה (הלן) רוזנברג. הם עלו ארצה והשתקעו בבאר-שבע, היו חשוכי ילדים. הוא נפטר בב״ש בי״א ניסן תשנ״א ושם נטמן.

פרידמן

היה חתנו של וומוש ממרגרעטען. הוא ניהל את חוות שטיינר לאחר שר׳ יוסף שוורץ נהיה סוחר עצמאי. הוא הגיע ארצה ועבד בדואר בבאר-שבע.

אליהו צייזלר ז״ל

בתחילה היה גר בקיש אלמאש, ובתחילת שנות השלושים השתקע בסעפלאק. היה גר ליד הרכבת. היה יהודי תמים. הוא נפטר בסעפלאק לפני המלחמה ושם מנח״כ.

האם והילדים: יוסף, רחל, גולדה, נעכא, אילונקא נספו בשואה.

הבן משה אברהם (אלבי) היה בעל כשרון בנגינה על כנור. הוא היה חבר נאמן בח״ק.

שרדו: הבן שלמה - חי בארצות-הברית. הבת בלומה - נישאה לברנט קליין שנפטר בנהריה. היא ושני ילדיה חיים בנהריה.

ר׳ יהודה קאופמן ז״ל

ר׳ יהודה קאופמן, יליד מארגרעטן. אביו היה ר׳ עזריאל קאופמן, מלמד מפורסם בדור הקודם. הוא למד בישיבה שם. היה בר אוריין ובעל תפילה שקולו נאה, אשר ידע להרעיד לבבות בבטויו המרשים של נוסח התפילה. זכורני כי אחד מתחביביו היה לבוא מידי שבת בשבתו ולציין מאמרים מענינים או קשים מתוך ה״אבן-עזרא״ על פרשת השבוע.

אשתו היתה בתו של ר׳ אברהם דוד רזמובש מניר בטור, ואחות של ר׳ חיים יהושע, שהיה ידוע כאחד המלמדים המעולים במארגרעטן ואח״כ גם בגוסורדיין.

ר׳ יהודה קאופמן היה שען, והיה גר בעיר הקיט קובסנא שע״י בראשוב - עד שנת ת״ש (1940). בשנה זו עם העברת העיר לידי ההונגרים - הפכה לעיר גבול עם רומניה, בשל כך לא הרשו ההונגרים ליהודים להמשיך לגור בה, בגלל חוסר אמון לאוכלוסיה הלא הונגרית, ואז השתקע ר׳ יהודה בסעפלאק, ופתח בה חנות לממכר שעונים ותקונים. בעצם נהג לומר תמיד כי חסד עשו עמו ההונגרים שגרמו לכך שחזר לגור בקרב ידידיו מנעורים. הוא המשיך לגור שם עד לימי השואה והאובדן. שימש כראש הקהל האחרון לפני השואה.

אשתו ושתי בנותיו, אסתר ולאה נספו בשואה.

הוא ושלושה בניו שרדו. עם חזרתו לאחר המלחמה, נשא לאשה את בת גיסו ר׳ חיים יהושע. הוא ניסה להשתקע בשימלויא - שם התארגנה קהילה יהודית, אולם בשנת תש״י (1950) ראה והבין כי אין קיום לקהילה יהודית מאורגנת בעמק הבכא. הוא עלה ארצה והשתקע ביבנאל. וחזר לעסוק בשענות. יום אחד בבוקר בדרכו לביה״כ הופל ע״י ערבי רוכב אופניים ונגרם שבר בגולגלתו. הוא אושפז בבי״ח רמב״ם בחיפה, אך בב׳ סיון תשמ״ה נפטר. מנוחתו כבוד בבית העלמין בחיפה.

בניו ששרדו:

1. אברהם-דוד ז״ל: בימי המלחמה התגלגל ללגיון הזרים של צרפת. במסגרת זו הגיע לתוניס ושם התחתן עם בת מיהודי המקום. הם השתקעו בפריס, ושם נולדו להם 2 ילדים: מיכאל אשר. רופא שיניים ומומחה לנתוחי פה ולסת. הוא חזר בתשובה, הפך לחסיד ברסלב וכיום הוא מנהל המחלקה לפה ולסת בביה״ח בצפת - יחד עם היותו חסיד ברסלב. אחותו נשארה בצרפת והיא עתונאית מפורסמת בפריס. אברהם דוד לעת זקנתו עלה ארצה (תשמ״ז) והשתקע בנתניה. נפטר בתשנ״א, ונטמן לפי בקשת בנו - בצפת.

2. משה ז״ל: התחתן עם רבקה לבית יאקאב מהכפר פיר. הם הגרו מרומניה לאוסטרליה, ובשנת תשמ״ז (1987) הם עלו ארצה והשתקעו בנתניה. משה נפטר בי״א אדר-א׳ תשנ״ב ונטמן בנתניה. הם היו חשוכי ילדים.

3. אנשל ז״ל: גר בנתניה עם אשתו אסתר לבית שטאובר ושלושת ילדיהם.

רבי יצחק רוזמאן ז״ל

הוא היה נכדו של ר׳ יצחק רוזמאן אשר קנה שטחי אדמה גדולים בסעפלאק ובהידאלמאש מידי מסדר הנזירים ממאלק שבאוסטריה *MALKI APATSAG* בתקופת המלך

ביתו של ר׳ יצחק רוזמן בסעפלאק - לאחר מכן דירתו (הראשונה) של הרב

יוזף הראשון. ר׳ יצחק רוזמאן הראשון היה גם מחותן עם ר׳ יעקב דוב פעלדמאן ז״ל מהכפר פעטרא, שהיה חותנו של המהריא״ץ ז״ל.

בנו של ר׳ יצחק הראשון היה רבי נחמיה רוזמאן שהיה גר בהידאלמאש. בספר ״מינחות יהודה״, קלויזנבורג תרפ״ו, הוא מתואר בזה״ל: ״הגדול המפורסם לצדיק נשגב רודף צדקה וחסד נגיד מפואר מו״ה נחמיה רוזמאן שהיה מחותנו של רבינו הגדול בעל תשובות מהריא״ץ ואח״ז נעשה חותנו״.

בנו של רבי נחמיה, ר׳ יצחק התחתן עם מרת פיגה בת ר׳ אהרן שטיינר והוא פיתח מאוד את החווה ואת העסק, ונהיה לגביר אדיר בסעפלאק. הוא היה תלמידו של מרן בעל ״כתב סופר״ והיה תלמיד-חכם מובהק. מפי אאמו״ר הי״ד שמעתי כי אצל ר׳ יצחק היה מקויים: ״תורה וגדולה על שלחן אחד״. כן היה בין תומכי תורה מהגדולים שבדור. הוא נזכר בס׳ שו״ת מהריא״ץ בין אלה שתרמו סכומים גדולים מכספם ושמם נכתב באותיות גדולות.

אחותו הצדקת מרת לאה יוטא היתה רעיתו של מרן בעל המהריא״ץ בזיווג שני. בניו כתבו בהקדמה לספר שו״ת מהריא״ץ בזה״ל: ״ועלינו לשבח ולברך בברכת חיים טובים ובריאות את הרבנית הצדקת המפורסמת ומלומדת מרת לאה יוטא תחי׳ בת הצדיק היקר מו״ה נחמיה רוזמאן ז״ל, אשר היתה לאשה למרן אבינו ז״ל, טו״ב שנים. וכל ישעה וחפצה היתה להשגיח בעינא פקיחא על בריות גופא של מרן אבינו ז״ל״.

רבי יצחק נפטר ערירי ללא ילדים ביום ו׳ אדר תרפ״ד בגיל שמונים ושש, וזה נוסח המצבה שעל קברו בסעפלאק:

פ״נ

ידיו רב לו ביראתו הטהורה
צדקה עשה בכל עת ועונה
חכמת התורה למד ושנה
קשט דברי אמת בפיו שגורה
רדף שלום ועשה חסד כל ימיו
איש יקר רוח ובעל תבונה
זקן ונשוא פנים תהילתו רמה
מעולם לא נמצא בו עולה
אב היה ליתומים ואלמנות
נצר אורחות יושר הלך תמים

ה״ה מוה״ר **יצחק** בן מוה״ר נחמיה **סג״ל רוזמאן** ע״ה.
נפטר בשם טוב י׳ אדר בשנת תרפ״ד לפ״ק בגיל שמונים ושש.
ת.נ.צ.ב.ה

אשתו מרת פיגה בת ר׳ אהרן נפטרה בגיל שבעים ושלוש שנים, אחרי חמישים וחמש שנות נשואין לר׳ יצחק רוזמן, בכ״א טבת שנת עת״ר.

לאחר פטירתו חולקה החווה ונמכרה לאיכרים. בחלק מהחווה נוסד הכפר דוליא *DOLYA*. בשנים תרצ״ב-ת״ש (1932-40) חזר הבית לגדולתו כי הקהילה שכרה את החלק הקדמי ל״בית הרב״, כשבחלק האחורי היה גר בעל הבית, ובמבנה קטן בחצר היה גר ר׳ משה שוורץ הי״ד ה״מקווה יוד״ של סעפלאק.

ר׳ חיים יצחק רוזמאן ז״ל

הוא התייחס למשפחת רוזמאן מראשוני היהודים בסעפלאק. היתה לו חנות מכולת ברחוב הראשי. טיפוס של יהודי תמים וישר דרך. חביבם של הילדים היהודים בסעפלאק וחילק להם ממתקים. זכורני, בתור ילד, שהוסיף לי תמיד סוכריה נוספת באמרו ״אתה יודע שאנחנו קרובים״. מופיע ברשימת התורמים לספר שו״ת מהריא״ץ.

היה חשוך ילדים ונפטר בשנות השלושים.

בבקורי בבית העלמין בסעפלאק מצאתי את מצבתו. הצלחתי לפענח חלקית את הכתוב:

פ״נ

איש תם וישר

ירא אלוהים היה

ר׳ חיים יצחק רוזמאן

בן רבי ראובן...

אחיו היה מזכיר נוטריון הכפר פאפפאלווא, ראה שם.

אלאדאר הירש

אשתו היתה אחותו של ר׳ חיים יצחק רוזמאן. היה לו מפעל לעיבוד עורות (בורסקאות) על שפת נהר הברטיו.

בתם הלנה - גדלה אצל משפחת רוזמאן והתחתנה עם אלפרד לארינץ שהיה סנדלר.

בתם אדית - שרדה, וחיה היום בונצואלה.

בנם אברהם (אוסקאר) - גויס למחנה העבודה באוקראינה והוא נפל בשבי הרוסים. שמעתי עליו שהוא חי והתבולל באחת מארצות רוסיה האסיאתיות.

אלפרד לארינץ ז״ל

התחתן עם הלנה הירש שאומצה ע״י דודה ר׳ חיים יצחק רוזמן. היתה לו סנדלריה. אשתו וילדיה נספו בשואה, הי״ד.

ר׳ מאיר רוזנברג הי״ד

ר׳ מאיר נולד בכפר מארקאסעק שליד סעפלאק במחוז סילאג׳. אביו ר׳ משה לוי היה יהודי כפרי, תמים ושורשי ירא שמים ומוקיר רבנן, היה מחותנו של ר׳ אליעזר

גרינשטיין, השו״ב מנאדי-פאלו. הבן - ר׳ מאיר השתקע בסעפלאק, והיה סוחר עופות בסיטונאות. היה קונה העופות מכל הכפרים באזור ומשווקם לערים הגדולות. היה לו צי של מכוניות מיוחדות בהן הותקנו לולים להובלת עופות חיים. הוא עמד שנים בראש חברת גמ״ח.

הוא ואשתו נספו בשואה.

צאצאיהם:

1. ר׳ מנחם צבי (אמיל) ז״ל: מנחם צבי שרד ועלה ארצה. נשא לאשה את מרת פרידה תחי׳ הוא השתקע בבאר-שבע והיה מתפלל קבוע בביה״כ ״מחזיקי הדת״ בשכון ו׳ בב״ש.

נולדו להם בן אחד - מאיר דוד - ושלוש בנות: חיה ריזה; ליבה מטל; רבקה דינה. כולם גרים בארץ ונשואים. מנחם צבי נפטר בד׳ דחוה״מ סוכות תשל״ה ונטמן בבית העלמין בב״ש.

2. הלן (הינדה) תחי׳: גם היא שרדה ונישאה בסעפלאק לצבי פולק, הם עלו ארצה, השתקעו בבאר-שבע והיו חשוכי ילדים. צבי פולק נפטר בב״ש בתשנ״א ושם נטמן.

3. מרים הי״ד: נישאה ל ... קין וגרו בסילדי צ׳ה ומשם הובלו לאושוויץ.

4. ליבה הי״ד: היתה נשואה לשאול שפיץ, הם גרו בסעפלאק. היא עלתה על המוקד עם בנה הפעוט הי״ד. בעלה שאול שפיץ שרד, עלה ארצה והשתקע בגבעת שמואל שליד ב״ב. נשא בזיווג שני את חנה לבית קלר מטאשנאד. נפטר בב״ב ומנח״כ בבית-העלמין סגולה בפ״ת.

ר׳ יוסף *JÓNAS* שוורץ הי״ד

ר׳ יוסף נולד בשנת תרנ״ה (1895) בכפר שומאי *SOMÁLY* לאביו ר׳ שמואל שוורץ. הוא נשא לאשה את מרת גיטל לבית גרוס מזובאן *ZOVÁNY*, השתקע בסעפלאק והיה מנהל את החווה של לאיוש שטיינר, וגר בחלק מן הארמון של החווה.

בנוסף לניהול החווה, היה קונה בהמות בשוק ובכפרים שבאזור ועסק ביצוא בהמות מרומניה. בשנות השלושים הוא שווק בהמות גם לארץ ישראל, ובין מלווי השיירות היו גם מספר חלוצים מהכשרת צעירי המזרחי מפליקס שליד גרוסוורדיין. לפי הפרוטוקול שבידי, נבחר בתרפ״ט לסגן יושב ראש הקהילה.

רבי יוסף שוורץ הי״ד

במלחמת העולם הראשונה, תוך שרותו בצבא אוסטרו-הונגריה, נפגעו רגליו, ובעת מחלתו קבל על עצמו נדר כי אם יבריא יעמוד (בעת התפילה בימים הנוראים) על רגליו כל הזמן, ואכן קיים את נדרו. זכורני כי ביום כפור אחד ראיתי את סבלו ואמרתי לו שיש דרך להתרת נדרים. ענה לי בתמימות שגם הוא הגיע למסקנה שכדאי להתיר את נדרו. הוא פנה לרב העיר והוסיף: אבל אביך התחיל לדבר איתי ולחפש אצלי פתח חרטה, התנגדתי לכך באמרי כי זה לא יפה להתחכם עם הקב"ה. כה תמים היה במחשבותיו, הוא ואשתו נספו בשואה.

היה להם בן יחיד, יצחק, אשר שרד. התחתן עם טובה גרוס. הגיע ארצה והשתקע בזכרון יעקב. הוא מורה בבי"ס "נעורים" ולהם שני ילדים: יוסף ורונית.

ר' משה שוורץ

היה ה"מקוה יוד" של סעפלאק.

בכפר קוזפש *CUZÁP* היה לו בן. ר' נחמי' מן מבודונוש (ראה שם) היה חתנו. כן היתה לו בת בשם מרגיט, בעלה היה חייט, ראיתי אותו בבקורי בגרוסוורדיין בשנת תש"ל (1970). כל המשפחה ניספתה בשואה.

ר' משה שוורץ (ה"מקוה יוד") בסעפלאק ורעיתו

בבקורי בבית בנו בקוזפש בשנת תשנ"א (1991) מצאתי את תמונתו ותמונת אשתו על הקיר, הורדתי כדי לפרסמו בספר.

ר' אהרן שטיינר ז"ל

אביו ר' משה שטיינר היה כנראה היהודי הראשון שהיה בעל חווה ורכוש בסעפלאק. הוא ניהל את חוותו של גראף קרולי שנדור בכפר באליוק - וממנו קבל רשות לקנות חווה בסעפלאק (פרטים עליו להלן בפרק על יהודי באליוק).

ר׳ אהרן היה גביר מפורסם ובעל משפחה מסועפת וזכה לאריכות ימים. בבית העלמין בסעפלאק מצאתי את קברו, ועל המצבה כתוב בזה״ל:

עד הגל הזה / ועדה המצבה הזאת / שפה נטמן/ איש תם וישר ירא ה׳ / **אהרן** / בן כה׳ משה ז״ל / ובזכות הצדקה חי / תשעים ושמונה שנה / ונפטר בשיבה טובה / שני ימים לחודש מנחם אב / הובא למנוחה בכבוד / ביום ו׳ עש״ק תרנ״א / ת.נ.צ.ב.ה.

כמו כן מצאתי מצבה בראש גבעה מוקפת גדר ברזל ושם כתוב:

עד הגל הזה / ועד המצבה הזאת / שפה נטמן / איש תם וישר / כה׳ **יהודא** ע״ה / בן כה׳ אהרן **שטיינר** ז״ל / נחשך אורו ביום ג׳ / י״ג תמוז / ובא למנוחתו בכבוד / ביום הרביעי בשנת תרל״ג / נפטר בשם טוב / ובהונגרית כתוב: *STEINER LÖRINZ*

לידו יש קבר עם מצבה קטנה שם כתוב (עד כמה שהצלחתי לפענח):

משה שנפטר בבחרותו / אשר שבק חיים / הלך לעלמא דקשוט / בן כ״ב שנים / בכ״ז תמוז התרמ״ב

כאמור שתי המצבות מוקפות גדר ברזל.

ר׳ שמואל זנוויל *SAMUEL* שטיינר ז״ל

בנו של ר׳ אהרן שטיינר. יהודי עתיר נכסים ובנה ארמון למגוריו בסעפלאק. הוא כיהן במשך שנים כראש הקהילה. זכורני שבכותל המזרח של בית הכנסת, במקום מושב אביו ר׳ אהרן, היה שלט ובו היה כתוב שהוא מימן את בנית הקומה השניה של עזרת נשים בבית הכנסת לעלוי נשמת סבו ר׳ משה.

בבית העלמין בסעפלאק יש מצבת שיש גדולה לפיה הוא נפטר בג׳ אב תרס״ו.

בנו לאיוש שטיינר ז״ל

גם לאיוש היה עתיר נכסים כאביו. היה גר בשימלויא, שם ניהל בנק, ואילו את החווה בסעפלאק ניהל ר׳ יוסף שוורץ אשר גר בחלק מהארמון. הוא לא היה יהודי דתי לכן טבעי שהיה לו ריב ומדון עם הגאון רבי שלמה זלמן עהרנרייך הי״ד.

כשנפטר בשנת תרצ״ו הביאו אותו לקבורה בחלקה המשפחתית בבית העלמין בסעפלאק. בהספידו קרא עליו אאמו״ר הי״ד את מאמר חז״ל: ״כיוון שמת הוא נהיה חופשי מהמצוות״. אבא קרא לציבור ללמוד מוסר השכל ״שהון ועושר לא יעזרו ביום דין״. ראו רבותי שמכל העושר והכבוד לא נשאר לו אפילו מי שיגיד קדיש לזכרו וילמד פרק משניות. הספד זה עשה רושם גדול בכל הסביבה. הקהל התפעל שהרב הצעיר מקיים את הכתוב ״לא תגורו מפני איש״.

על מצבתו בבית העלמין מצאתי כתוב בהונגרית: *STEINER* - 1870-1936. את הצד הכתוב עברית לא הצלחתי לפענח.

ר׳ בן-ציון *EDE* שטיינר ז״ל

היה סגי נהור. מכובד בקהילה וגם בעיני הגויים בכפר. הוא היה היחיד מהאחים שטיינר שהיה שומר תורה ומצוות. נפטר בשנת תש״א.

בנו יחידו יוסף שטיינר היה עתונאי, הוא תרגם את שמו ל- *KÖVESI*, והיה חבר מערכת העתון *BRASÓI LAPOK*, וכן ערך העתון המחוזי *MARGITTA ÉS VIDÉKE*. בפרוטוקול שנמצא בידי משנת תרפ״ט כתוב שהוא נבחר להיות מזכיר הקהילה. נספה בשואה, הי״ד.

בילה שטיינר הי״ד

בילה היה רווק זקן, אחיו של ר׳ בן-ציון שטיינר. לפי פרוטוקול שבידי נבחר בשנת תרפ״ט להיות גזבר הקהילה. היה מנהל הבנק היחיד שהיה בסעפלאק *TAKARÉK¼ PENZTÁR* שנוסד בשנת תרנ״ג (1893). נספה בשואה.

דוד שטיינר הי״ד

גם דוד היה אח של בן-ציון ובלה. היה בעל חווה גדולה. הוא היה היחיד מבין האחים שבאופן הפגנתי לא בא לבית הכנסת גם בימים הנוראים. היה משתדל להמנע מקשרים עם הקהילה והיה מגדיר את עצמו כבן בלי-דת. זכורני כי ביום המר והנמהר כשאספו את היהודים לקראת העברתם לגיטו בגרוסוורדין הביאו גם אותו לאולם ״הלמצי״, וכאשר ראה את אבי מורי הי״ד השתטח ממש על הרצפה ונפל לרגליו ופרץ בבכי באמרו: ״במשך שנים השתדלתי להתבולל בין הגויים ולהיראות כאחד מהם, והנה אני פה יחד אתכם, כנראה שאתם צדקתם״. ור׳ יהושע גוטמן, שהיה באותו מעמד, אמר לאבי בדומה למאמר חז״ל: ״אשריך רבינו שנתפסת על דברי תורה, ואוי לך דוד שנתפסת על דברים בטלים ואבדת שני העולמות״. הוא הובל לגיטו יחד עם כל הקהילה ומשם לאושוויץ.

ר׳ זאב (פרקאש) שטיינר

התייחס גם כן על משפחת שטיינר המסועפת. הוא היה צולע. גר ברחוב זוגו.

בנו היה גר בשכונת יד אליהו בתל-אביב וביקר אותי פעם בבאר-שבע. כ״כ היתה לו בת בשם אנה.

ר׳ משה שמעון ז״ל

נולד בכפר פיר *PIR* (ליד טאשנאד) בשנת תרפ״ד. אביו ר׳ שלמה שמעון היה ת״ח חדור אהבת ישראל ואהבת ארץ ישראל. ר׳ משה למד בישיבת דודי הגאון מהר״ם בריסק הי״ד בטאשנאד. במלחמת העולם השניה גוייס ל״שירות-העבודה״ של ההונגרים והיה גם באוקראינה. שרד מהמחנות ונשא לאשה את מרים בת ר׳ יוסף דוד הי״ד מהכפר לצ׳מיר *LECMIR* שע״י סעפלאק. בתחילה היה מנהל טחנת-הקמח של צייגר בכפר סאלאץ׳

ואח"כ מנהל טחנת־הקמח *HENGYE* מטעם הקואופרטיב. הוא היה הרוח החיה בקהילה וניסה במסירות־נפש ממש לקיים חיים יהודיים בסעפלאק. למשל בחג הסוכות היה שולח גוי עם ארבעת המינים ליהודי הכפרים. וכבר הזכרנו לעיל בפרק על הקהילה את מסירות־נפשו על השחיטה הכשרה, ששיחד את מנהל תחנת־הרכבת שיעכב את הרכבת חצי שעה כדי לאפשר לשוחט ממארגרעטן לשחוט ליהודי המקום.

ר' משה שמעון, סעפלאק

בשנת תשכ"ב (1962) הגיע ארצה והתקבל לעבודה במחלקת הקליטה של הסוכנות באשקלון. אח"כ עבר לעבוד במעברת תלפיות בירושלים. בעבודתו זו השקיע ר' משה את כל מרצו ויכולתו הארגונית לעזור לעולים, הרבה מעבר לחובתו הפורמלית כפקיד הסוכנות. על עבודתו זו סיפרו עשרות עולים מארצות שונות שראו בר' משה את מושיעם והפליגו לספר על הלבביות של טיפולו. בחיוכו ובלבביותו עזר ר' משה רבות לקליטת העליה.

עם פרישתו הקדיש את זמנו ללימוד תורה, הוא השתתף בשיעורים שונים וקבע עתים לתורה. בכל פגישותי אתו היה נותן שבח והודיה לקב"ה על שזכה לקבוע עתים לתורה בירושלים. ר' משה חלה במחלה ממארת ונפטר בו' תשרי תשנ"ד ומנח"כ בהר המנוחות בירושלים. למרות כל נתיב הייסורים שעברו, הצליחו ר' משה ז"ל ותבדל לחיים ארוכים רעייתו מרים תחי' לגדל לתורה ודרך־ארץ את בניהם שהקימו בתים לתפארת:

1. ר' שלמה: יהודי ת"ח. בוגר הסמינר למורים שע"י ישיבת הדרום ברחובות. נשוי לטובה לבית עקשטיין. מנהל כיום את מחלקת החינוך במונטריאול, קנדה. להם 3 ילדים.

2. ר' ברוך: עובד בבנק המזרחי. נשוי ליעקובה לבית כהן. הם גרים בבני ברק ולהם 3 ילדים.

ר' שאול שפיץ

התחתן עם מרת ליבה בת ר' מאיר רוזנברג. הוא עבד בחנות של ר' מנחם משה וידר בסעפלאק. אשתו מרת ליבה ובנה הפעוט עלו על המוקד הי"ד.

שאול שרד, הגיע ארצה והשתקע בגבעת שמואל, עבד לפרנסתו בתחנת דלק. נשא בזיווג שני את חנה לבית קלר מטאשנאד. נפטר בב״ב ומנח״כ בבית העלמין סגולה בפ״ת.

ב. הכפרים בגליל מארגרטין

להלן שמות המשפחות היהודיות בשאר הכפרים שהיו מחולקים לכעין קהילות משנה. מסביב לכפר שבו היה גר השוחט שדאג לבקר אותם לפחות פעם בשבוע, לשחוט שחיטה כשרה ולדאוג לכל צרכיהם הדתיים והקהילתיים. בכפר זה היה גם בית כנסת בו היה מנין בשבתות ובחגים ובימי זכרון (יאהרצייט), בית עלמין ששימש גם את הכפרים מסביב. בקצור קבוצת כפרים כזאת היתה כעין קהילת משנה.

אבראני *ERABRANY - ABRAM*

הגאון רבי יצחק צבי מרגרטין ב״ר דוד (ויס) זצ״ל

בלקסיקון היהודי שיצא בבודאפעסט בשנת תרפ״ט (1929) כותב העורך אויבארי פטר *UJVARI*: שבאבראני פעל בשנות הארבעים של המאה הקודמת הרב יצחק מרגרטין, שהיה חתנו של הרב חיים קיצע. הוא חיבר ספר בית דוד, פרסבורג תר״ו; תוקף התלמוד, בודא תר״ט. ידידי אהרן קליינמן נ״י העתיק זאת בטעות בחוברת זיכרון של קהילת מרגרטין, וסבר שבאבראני היתה קהילה יהודית שהחזיקה רב. הערתי לו בזמנו שהוא טועה, כי הגרי״צ מרגרטין היה רב באבראני שבמחוז בורשוד, ולא שייך כלל לאבראני שעל יד מרגרטין.

והנה בספר אבן המאיר דף ע״ד, שערך הרב מאיר שטיין בשנת תרס״ז, כותב בנו רבי יואל מרגרטין רבה של דיוסג, שאביו הגרי״צ מרגרטין נולד באברני, כפר קטן שעל יד מרגרטין במחוז ביהאר בשנת תקס״ח. הוא נשאר לבדו מכל אחיו כבן יחיד להוריו. הוריו נפטרו כשהיה בן אחת עשרה שנה. התחיל ללמוד גמרא בישוב אלמאשד, משם נסע ללמוד אצל הגאון רבי חיים קיצע באירשא, ואח״כ נסע למטרסדורף ולמד אצל הגאון רבי בונם איגר, ומשם נסע ללמוד אצל חתנו רבי שלמה זלמן אולמן בעל ״יריעות שלמה״ במאקווע. משם חזר לאירשא ונשא לאשה את בתו של הגאון רבי חיים. לאחר נישואיו התיישב בק״ק טיסאבע, ומשם התקבל כרב בקהילת נעמעש ביק, וכעבור תקופה קצרה התקבל להיות רבה של אברני שבמחוז בורשוד, שם כיהן ברבנות י״ט שנה. ולפי שנשאר יתום מהוריו, ונולד סמוך למרגרטין, ואז היה המנהג בין הבחורים שלמדו בישיבות שנקראו על שם עיר מולדתם, וכפר זה שנולד, אברני, היה כפר קטן, ושם הכפר לא נודע, על כן קרא את שם משפחתו מרגרטין.

בשנת תר״ו הביא לדפוס את חיבורו ׳בית דוד׳ על דיני חזקה קמייתא, בעידוד חותנו הגאון רבי חיים קיצע ז״ל. את הספר הוא מקדיש לאביו רבי דוד שלא הניח

אחריו לא בן ולא בת מכל ילדיו אשר ילדו לו, כי אם אותי... אשר כל עמלו היה לגדלני על ברכי התורה... אבי אבי ראה נא בניתי לך בית אשר בניתי, הקימותי לך שם וקראתי שמך עליו...

בשנת תר״ט הדפיס ספרו ׳תוקף התלמוד׳, אשר יצא לקנא קנאת ה׳ צבאות נגד אחד ממהרסי התורה שרצה לשלוח יד בתלמוד, למחוק ולעשות גירסא חדשה.

בנו רבי יואל מספר שפעם נסע לקבל פני הגאון בעל ׳ישמח משה׳, ועבר דרך שאראש פאטאק, והתאכסן אצל תלמידו רבי יעקב דייטש שהיה בעל אכסניא במקום. הוא שמע ויכוח בין סטודנטים שלמדו בבית ספר לגלחים במקום שהתפלפלו בחכמת הפילוסופיה, הוא התערב בויכוח ואמר שהתיאוריה של מורם המפורסם בטעות יסודו. הסטודנטים צעקו חמס עליו והסכימו ביניהם ללכת לספר למורם שהנה נמצא כאן רב שאמר מה שאמר. המורה שהיה איש זקן וישר שקנה חכמה, אמר לתלמידיו, אל תתרגזו דברי חכמים בנחת נשמעים, אדרבה תגשו אל הרב הזה בדרך כבוד, ותבקשו ממנו שאני חפץ מאוד לדבר אתו, שיואיל בטובו לבוא אתם אלי. הגאון היה מוכרח ללכת אתם ולמלא את בקשתו. גם כל העדה חרדו מאוד, והתאספו כל בני ישראל שדרים שם והלכו אתו, כי דאגו מאוד. המורה קיבלו בכבוד גדול והושיבו בראש ואמר לו: בוא נתוכח ונברר למי האמת, ואם האמת אתך, אודה ולא אבוש. הפרופסור התרשם מאוד מהשכלתו וביקש מאנשי העדה שהצטרפו אליו, נא תקבלו רב זה, כי רואה אנכי שהוא איש חכם ויודע לדבר בלשון המדינה, ונפרד ממנו בשלום. ושמחה גדולה היתה בעדת שאראש פאטאק שהוא נכנס בשלום ויצא בשלום.

בנו כותב גם שהוא אמר שיקדיש זמן לתרגם את חובת הלבבות וספר בעל העיקרים, למען ידעו בגוים את יקר וסגולת ספרים אלה. כן כותב בנו שהשופט (שטולריכטר) שלח בעלי ריב לפני הגרי״צ שידון, והוא קיים את פסקו.

הגרי״צ היה מגדולי התורה, צדיק וחסיד, וביום א׳ דחג השבועות שנת תר״ט, בשנת המלחמה שהיתה מגיפה, נקטף בדמי ימיו בן מ״ב שנה, ונטמן בכבוד רב בבית העלמין באברהם שבמחוז בורשוד.

אשתו הרבנית רחל לאה האריכה ימים אחריו, ונפטרה בשיבה טובה ביום כ״ה אדר תר״נ ומנח״כ במישקולץ.

מצבת הג״ר יצחק צבי מרגרטין

צאצאיו:

הניח אחריו שבע בנים ובת, והם:

1. בנו רבי דוד מרגרטין בסארוואש.
2. בנו הרה״ג רבי משה מרגרטין אבדק״ק ליפיאן, העטהארש. נזכר בשו״ת נטע שורק חלק אה״ע סי׳ ה; שו״ת יד יצחק ח״א סי׳ פט, צ; שו״ת פרי השדה ח״א סי׳ קה.
3. בנו הרה״ג רבי יואל מרגרטין אבדק״ק דיוסג ואח״כ דיין בעיר ערלוי. נפטר ביום י״א חשון תר״ע. מוזכר בשם הגדולים מארץ הגר י, לט. תשובות אליו בשו״ת מהריא״ץ חאו״ח סי׳ כט, לד, חיו״ד סי׳ ג; שו״ת יד רמה ח״א סי׳ צח; שו״ת רשב״ן חאו״ח סי׳ עח; שו״ת גנזי יוסף סי׳ קה.
4. בנו רבי ישראל מרגרטין באונגוואר
5. בנו רבי עמרם מרגרטין בסארוואש.
6. בנו רבי מאיר מרגרטין בבודאפעסט.
7. בנו רבי יהושע מרגרטין בבודאפעסט.
8. בתו מרת פרומט אשת רבי נתן הכהן בבעקעש טשאבא.

ידיעות נוספות על החיים היהודיים בכפר מתקופה קדומה זו לא ידוע לנו לע״ע. לכן נתרכז להלן בתקופה המאוחרת יותר.

בכפר אבראני היה גר השוחט עד סוף למלחמת העולם הראשונה. בעת ההיא התמעטו המשפחות היהודיות במקום והשו״ב ר׳ יעקב קליינמאן עבר לגור במארגרעטען. בכך קבע תקדים שהשו״ב לישובים מסביב למארגרעטען כמו אברני, טערעבעש, לאקי, דיזשר, פטרה, ועדרש אבראני, קץ, פנציקה, קרסטור. מושבו היה במארגרעטען, ומשם יצא לבקר את היהודים בכפרים או קיבל אותם בביתו, בעת שהגיעו למרגרעטען בעניני יום יום. כך נהג גם השו״ב שבא אחריו ר׳ משה מנדלוביץ הי״ד.

ר׳ יעקב קליינמאן, שו״ב באבראני

השו״ב ר׳ יעקב הלוי קליינמאן

הוא נולד בשנת תקפ״ד בסערעדנא לאביו ר׳ מנחם. שם משפחתו המקורי היה הורוביץ והתייחס לבעל השל״ה הק׳. בהגיעו לגיל גיוס נאלץ לברוח משם. הוא

שינה את שם משפחתו לקליינמאן והגיע בנדודיו לנאדיפאלו. שם התחתן עם מרת מלכה בת ר׳ אלעזר פעלדמאן. במשך הזמן קיבל קבלה (הסמכה להיות שוחט) והתמנה לשו״ב באבראני. שם גר עד סוף מלחמת העולם הראשונה, עת עבר לגור במארגרעטען.

צאצאיו:

1. ר׳ אלעזר הי״ד: היה תלמידו של הגאון בעל ״מעשי למלך״ בויצען. נספה בשואה עם כל משפחתו. מופיע ברשימת המנויים לשו״ת מהריא״ץ כתושב פעטרא.

2. גננדל ע״ה: התחתנה עם ר׳ יעקב ברגר שהיה גר במארגרעטען וגבאי בבית הכנסת הגדול. עלה ארצה לפני השואה והשתקע בת״א. כאן היה בין היוזמים והמיסדים של ״התאחדות עולי מרגרטן בישראל״. הוא ורעיתו נפטרו בת״א ונטמנו בבית העלמין ״זכרון מאיר״ בבני ברק. צאצאיהם: א) מנחם ברגר: עלה ארצה כמעפיל והתגייס לחטיבה היהודית הלוחמת בכינוי ״נחום יעקובי״ ונפל בקרב נגד האויב הנאצי באיטליה. ב) חיה: נישאה לאברהם מנצר וגרים היום בפתח-תקוה. ג) אהרן צבי: תלמיד הגרש״ז וינבערגער אב״ד מארגרטען. נפטר בארה״ב.

3. ר׳ משה הי״ד: סוחר במארגרעטען, נספה עם משפחתו בשואה פרט לבנו אברהם אלעזר שגר היום בנתניה.

4. ר׳ מנחם הי״ד: סוחר במארגרעטען. נספה עם כל משפחתו בשואה פרט לשני בנים ששרדו: א) אהרן אלעזר נ״י: גר היום עם משפחתו בנתניה. כאן ערך את הספר ״יזכור לקהילת מארגרעטען והסביבה״ והוא ממשיך להיות הרוח החיה בהנצחת יוצאי הקהילה. אשתו מרת רחל בת ר׳ דוב דויטש ממארגרעטען. היא כתבה חוברת: ״סבתא מספרת לנכדיה״, נתניה תשנ״ג. ב) משה אברהם נ״י: גר היום בטורונטו.

5. רחל הי״ד: נישאה לר׳ אברהם ברגר. היו גרים בגרוסווורדיין. כל המשפחה נספתה בשואה, פרט לבנו מנחם ששרד וגר עד היום בגרווו״ד.

6. פעסיל הי״ד: היתה נשואה לר׳ מרדכי סמוק שהיה שען במארגרעטען. היא נספתה בשואה, ואילו בעלה שרד ועלה ארצה ומשום מה לא נקלט בה וירד לוינה, שם נפטר ושם מנח״כ. בנו בן-ציון גר עד היום בוינה.

7. שרה ע״ה: היתה נשואה למר צרנר והם גרו בבוקרעסט וכך הם שרדו, ועלו משם ארצה. הם השתקעו בנצרת, נפטרו ושם מנח״כ. נולדו להם חמשה ילדים. כולם נשואים וגרים בארץ.

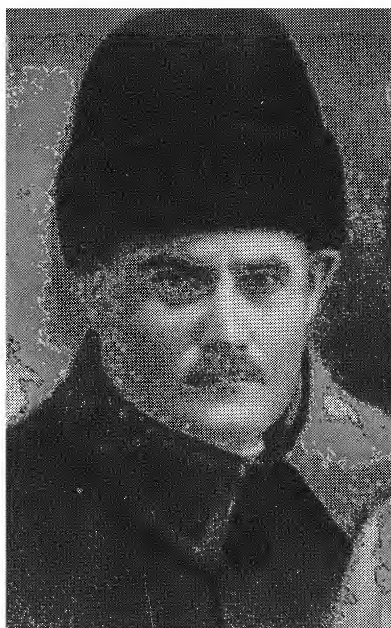
השו״ב ר׳ משה מנדלוביץ הי״ד

על סמך התקדים של קודמו ר׳ יעקב קליינמאן היה גר במארגרעטען והיה מרכז את הכפרים מסביב למרגרטן והוא נקרא בפי כל ״השוחט מאברני״. החל משנת תרצ״ד היה כפוף לאאמו״ר רבה של סעפלאק למרות היותו גר במארגרעטען. אשתו לאה (בת ר׳ מנחם זאב) וילדיהם חנצ׳א וילדיה, דבורה זיסל, מנחם זאב, אלטר, וצבי אריה בנו של אלטר ניספו בשואה.

שרדו: 1. חיה שרה: נישאה להרה"ח ר' גדליה שטיינמץ. גרים היום בבורו־פארק.
2. הנדל: נישאה לשו"ב ר' אנשיל אדלשטיין. גרים בירושלים.

ר' חיים הלוי אסטרייכר הי"ד

בן ר' שמואל יצחק. אשתו היתה בת ר' שמואל שוורץ מהכפר שומאי סמוך ונראה לסעפלאק, שהיה שייך למחוז סילאג'י. ר' חיים החזיק באברני חנות ובית מרזח. כן היה לו שטח אדמה חקלאית שעיבד אותה, ומכל זה התפרנס ברווחה, עד שניספה עם אשתו בשואה.

ר' חיים הלוי אסטרייכר, אבראני

צאצאיהם:

1. מרים ובעלה סנדר גרינפלד: עלו ארצה וחיו במושב קדרון. הוא נפטר בה' באב תשכ"ב. היא נפטרה בי"א כסלו תשכ"ג. בתם רחל נישאה לדניאל בר-תקווה (הופמן) וגרים היום בפתח-תקוה.

2. אסתר: נישאה למשה שוורץ וגרים היום בחיפה.

3. שמואל יצחק (אלכסנדר): גר בחיפה.

4. יהודה: גר בחיפה.

5. דבורה: נשואה לש"ב ר' אברהם סבו. פקיד בכיר בחברה "החקלאות" וגרים בחיפה.

6. חיה: היתה נשואה לר' אברהם בן ר' מרדכי גרוס מהכפר ורויז. הוא נפטר בחיפה ושם מנח"כ. ואילו היא גרה בחיפה.

משפחת שטיינר

ר' יוסף שטיינר ואשתו רוזה. נספו בשואה. הי"ד.

משפחת ויס

משפחת וולקוביץ

ר' משה וולקוביץ מופיע ברשימת המנוים לשו"ת מהריא"ץ.

אלביש *ALBIS*

משפחת רוזנפלד

אלמאסעג *ALMASZEG - VOIVOS*

בכפר היה מנין קבוע לשבתות וחגים.

ר׳ נחמיה רוזנברג ז״ל

היה בעל חווה בכפר. נפטר לפני מלחמת העולם הראשונה. היו לו שלושה בנים. הבן משה היה גר בקאזעפעש, ואילו האחים אהרן צבי ויוסף ניהלו את החווה לאחר פטירת אביהם.

כל משפחות רוזנברג נספו בשואה פרט לשריד אחד שנשאר ושמו מיקלוש (נחמיה ע״ש סבו) שהתחתן עם בת הרץ מביסטרא אויפאלו. היא רופאה וגרים בגרוסוורדיין. בבקורי באזור בשנת תשנ״ב (1992) פגשתיו והוא סיפר לי שקבל חזרה חלק מהרכוש של משפחת רוזנברג והוא מסתובב בכפרים לטפל בנכסים. יש להם בת צעירה ולמען עתיד בתם הצעירה הם חושבים לעלות ארצה, מפחד שמא תתחתן עם גוי.

משפחת פישר

ר׳ דוב פישר מופיע ברשימת המנויים לשו״ת מהריא״ץ, ולספר כהנת עולם (ווראנוב תרפ״ו).

באליוק *BÁLYOK - BALC*

במרכז הכפר היה הארמון של משפחת גרף קרולי אשר היו בעלי רוב אדמות האזור. משפחת הרוזן קרולי היתה מיודדת עם היהודים מזה כמה דורות. משפחה זאת איפשרה את התישבות יהודים בקליב ובקראלי (העיר נקראה ע״ש המשפחה). הרוזן קרולי הוא שנתן מאדמתו בכפר אשוואר *NYIRASVAR* ליסוד הקן החסידי הראשון בהונגריה בראשות ר׳ אהרןריישר ז״ל שהגיע מגליציה. (ראה להלן ח״ג פרק ב; א).

הגראף מינה יהודי בשם משה שטיינר למנהל חוותו. והעסיק יהודים כסוכנים שמכרו את התוצרת החקלאית מאדמותיו. הוא גם מכר מאדמותיו ליהודים בסעפלאק, סולדובג׳ ברטפאלבא, דוליא וכו׳. בשנת תרע״ט (1919) עם כניסת הרומנים לטרנסילבניה עזב הגרף קרולי מיקלוש את טרנסילבניה בהיותו פטריוט הונגרי ומכר את הארמון ואת אדמותיו בבאליוק ליהודי בשם יוסף פנקס מבוקרעסט, שהיה בנקאי עשיר והיה גם פעיל בקהילה היהודית הספרדית שם. אבל לאחר מות אשתו היהודיה התחתן עם נסיכה רומניה, הבת של הנסיך גיקה מבית המלוכה הרומני *HOHENZOLHEN*.

גם הוא העסיק הרבה יהודים בחוותו ובעיקר בעסקים מסביב לעסקיו. היום משמש הארמון כהוסטל. באתר גילו מים חמים מינרליים והוא משמש מרכז מרפא לאזור.

ר׳ זאב נאש ז״ל

יהודי אמיד. בביתו התקיים המנין בשבתות ובחגי ישראל שהתקבצו מהכפרים באליוק, קיש אלמאש, נאדי אלמאש. היה רודף צדקה וחסד, בהיותו חשוך בנים גידל בביתו יתומים. ר׳ זאב מופיע ברשימת המנויים לשו״ת מהריא״ץ ולספר כהנת עולם (ווראנוב תרפ״ו). כן מופיע שמו בין התורמים לקופת רבי מאיר בעל הנס של כולל הונגריה בירושלים. נפטר בשנת תש״ב (1942).

ר׳ שרגא הירשלר

נפטר צעיר לימים והשאיר אלמנה צעירה בשם חנה לבית קליין אשר גידלה במסירות נפש ובכשרון את היתומים הצעירים:

1. קלמן: נהרג במלחמת העולם הראשונה.
2. אלימלך: נספה בשואה עם אשתו ושלושת ילדיו. הבת רבקה שרדה, הגיעה ארצה התחתנה עם שאול מורגן והשתקעו ביוקנעם. להם ארבע ילדים. רבקה נפטרה ביקנעם ושם מנח״כ.
3. יעקב: נספה בשואה עם אשתו ושני ילדיו.
4. משה נפתלי: נספה בשואה יחד עם אשתו שרה ושלושת ילדיהם.
5. יהושע: גר היום בבני-ברק.
6. יוסף: גר היום בתל-אביב.

ר׳ מיכאל ברבן הי״ד

יהודי יודע ספר ות״ח. לפרנסתו עבד כחוכר יערות של פנקס, וגם לימד את ילדי הכפר והאזור ב״חדר״. הוא היה שליח צבור ובכלל העסקן הדתי של הכפר.

הוא אשתו לבית ויס והילדים, זליג, יחזקאל, פרידה, שרה נספו בשואה. הבנים: שמואל, יוסף ומאיר שרדו ונהיו עסקניים קומוניסטיים לאחר השואה. השתקעו ברומניה והתבוללו בין הגוים ועתה הם מרי נפש שם.

סמי שטיינר ז״ל

בן למשפחת שטיינר המסועפת מסעפלאק. אביו נפטר צעיר. אמו שרה שטיינר מופיעה ברשימת המנויים לשו״ת מהריא״ץ. היה רווק זקן והיה גר עם אחותו ברטה. היה חולה זמן רב לפני פטירתו וציווה להוליכו למקום פטירת אבותיו בסעפלאק. נוסף לכך לא רצה להיקבר בכפר אשר קברי ישראל סמוכין לקברי עכו״ם. אבל הוא נפטר ביום ב׳ דסוכות שחל ביום שישי על כן לא היה אפשר לקיים צוואתו. אחותו פנתה לאאמו״ר ורצתה לקיים את צוואתו להעבירו לבית העלמין בסעפלאק. הנושא

נדון בתשובות "מהר"ם בריסק" סימן כ"ה ובשו"ת "לחם שלמה" חיו"ד סימן ע"א. שנחלקו בעניין. בסוף הכריע בענין הגאון האדיר ר' חיים יצחק ירוחם אבדק"ק אלטשטאט והוא הועבר לסעפלאק. (ראה לעיל פרק ב; א).

ר' יהודה מנחם ויס הי"ד

בעל קרקעות וכן היתה לו מבשלת י"ש. הוא ואשתו נספו בשואה.

צאצאיהם:

1. הינדה: היתה נשואה להירשלר יהושע. היא ובתה נספו בשואה. 2. ליאונה: התחתנה עם מרקוביץ. עלו ארצה והשתקעו בחיפה. 3. סרנה: התחתנה עם ויס ממארגרעטען. עלו ארצה וגרים בערד. 4. אלוירה: התחתנה עם רוזנפלד יוסף וגרים בבאר-שבע.

ברנט פרקש

היה יהודי עשיר שהיתה לו חווה גדולה. הוא היה קל דעת וחי חיי פזרנות ומשחקי הימורים ולבסוף נאלץ היה למכור את חוותו לר' יצחק אייזיק לפקוביץ הי"ד שהיה סוחר טקסטיל ומראשי חסידי סיגט-סטמאר במארגרעטען.

בוג'וסלאו *ÉRBOGYOSZLÓ - DUDUSLAU*

משפחת ניסלי

אחד מבניהם היה חתן למשפחת גוטרמן מקוהאניי.

משפחת ויסמן

בנם מרדכי נשא את בת ר' דוב שלזינגר מהאקה.

משפחת מוסקוביץ

ר' צבי מושקוביץ נזכר ברשימת משלמי דמי קדימה לספר "כהנת עולם" (ווראנוב תרפ"ו) **משפחת כ"ץ**

ר' יוסף כ"ץ היה יהודי עשיר ובעל צדקה. עבר למארגרעטען והיה שם סיטונאי לחנויות מכולת. ראה עליו בס' "יזכור לקהילת מארגרעטען".

בודונוש *BODONOS - BUDOIU*

משפחת מן

ר' נחמיה מן היה חתנו של ר' משה שוורץ ה"מקווה יוד" של סעפלאק. הוא היה בעל מכולת וכן היו לו שדות וכרמים. הוא ואשתו נספו בשואה. שרדו שני בנים:

הבן הגדול אדי גר בדטרויט ואחיו הקטן עלה ארצה. הוא ביקר אותי פעם בארץ. בסביבות תש״כ (1960) בהיותי באיטליה ביקר אותי שוב וסיפר לי שקיבל רשות הגירה לצ׳ילה והוא יורד. מאז לא שמעתי עליו.

בגבעה שמאחורי ביתם יש קבר ועליו מצבה שעליו כתוב מאחור בהונגרית ״מן לסלו נפטר בשנת 1926״. את הצד העברי לא הצלחתי לפענח.

בוז׳איי *BIZSALY - BOGEIU*

משפחת קנאפ

ר׳ יוסף קנאפ אשתו ובתם אולגה נספו באושוויץ. ילדיהם: ננדור, ברטה, ליפוט, ריזוש, אורנה ודוד עם בני משפחותיהם היגרו לצ׳ילה.

ר׳ יעקב קנאפ ואשתו גם כן לא שבו מאושוויץ. הילדים: ווילמוש, מושי, ארנו, אללא, ואדי, היגרו לצ׳ילה.

ביסטרא *SEBESUJFALU BISTRA - SPURCANI BUSTRA*

משפחת הרץ

מכל המשפחה לא נשאר שריד רק בת אחת רופאה בגרוסוורדיין הנשואה לרוזנברג מקאזעפעש.

ברומלאק *BAROMLAK - BAROMLACA*

משפחת איז׳ק

מספר יעקב איזק שגר היום בבת-ים:

אבי משפחת איזק, יהודי בשם יוסף, נולד באבא-אויסאנטו בשנת תקפ״ד (1822). והוא התפרנס ממומחיותו לעשות קישוטים וכפתורים מושזרים לבגדי הקצינים האצילים והנסיכים, וכך הגיע לערי הבירה באירופה ביניהם וינה, פראג, ורשא, ברלין, פטרסבורג וכו׳, הוא ביקר בארמונות האצילים והקצינים ואפילו לבתי המלוכה הוא הגיע. יעקב מספר שהוא זוכר שבביתם בברומלאק שמרו את הפנקס בו הוא רשם את נדודיו בעולם עד שנת תר״כ (1860). כשהגיע לכפר ברומלאק קנה שדות וכרמים והתנחל שם עד שנפטר - באופן פתאומי בעת עבודתו בשדה - זקן ושבע ימים בן 80 בשנת תרס״ג (1903). היות ובכפר ברומלאק לא היה בית עלמין יהודי הביאו אותו לקבורה בסעפלאק.

השאיר שני בנים ובת: הבן דוד: שהיה גר בורזר. הבן איזידור: שהיה גר במרוש ושרהעלי. הבת עמליה: היתה נשואה לר׳ ישראל צבי הכהן שטרן מהכפר טוטי.

ר׳ חיים יונה איזק הי״ד

נולד בברומלאק בשנת תרכ״ח (1868). אשתו אסתר לבית מוזש מהכפר פורץ. עבד את האדמה, ואת הכרם. היתה לו גם משרפות יי״ש. לאחר שהילדים גדלו עבר לגור אצל בנו בג׳רג׳ו ס׳ מקלוש ושם נפטרה אשתו בר״ח אב תש״ב. הוא הובל לאושוויץ ושם נספה.

צאצאיהם:

1. שנדור: נולד בשנת תרנ״ח (1898). גר בברשוב וכך ניצל מהשואה. עלה ארצה בשנת תשכ״ב (1962) ונפטר בשנת תשל״ז (1977). אשתו נפטרה בשנת תשנ״ב (1992). ילדיהם גרים בפתח-תקוה ובבאר-שבע.
2. מיקלוש: נולד בשנת תר״ס (1900), גוייס למחנה העבודה ונספה באוקרינה.
3. יוסף: נולד בשנת תרס״א (1900) חי בגרוסוורדיין, נספה באושוויץ עם משפחתו.
4. אלמר: נולד בשנת תרס״ה (1905), נספה באוקרינה בשנת תש״ג (1943).
5. אירן: נולדה בשנת תרס״ח (1908) וחיתה ברוסיה. עלתה ארצה בשנת תשכ״ז (1967) וחיה היום ביפו.
6. יעקב: נולד בשנת תרע״ה (1915) ועלה ארצה בשנת תשי״ט (1959) עם אשתו לבית דיאמנט מטוטי והשתקע בבת-ים.

ברטפאלו - *BÁRTFALVA - SATU-BARRA*

רבי דוד קיש

גביר תלמיד-חכם. תלמיד מובהק של בעל המהריא״ץ. ברשימת המנוים לשו״ת מהריא״ץ הוא מופיע בשם דוד קליין באותיות גדולות עם ציון שהוא פעל לכבוד קדושת רבו. כן נזכר ברשימת המנויים לספר כהנת עולם (ווראנוב תרפ״ו)

היה גר בכפר וניהל בהצלחה את חוותו שהלך וגדל עד שנחשב כאחד הגבירים שבאזור. הביא מישיבת מארגרעטען מדי שבת בשבתו כמה בחורים להשלמת המנין. במלחמת העולם הראשונה עבר לגור למארגרעטען ומשם רכב מדי יום ביומו לחוותו בברטפלו. ביתו של רבי דוד קיש במארגרעטען היה בית מכובד של תורה וחסד ור׳ דוד נחשב לאחד מבעלי הבתים המכובדים בכל האזור. בניו ר׳ יהושע שמחה ור׳ אהרן צבי למדו בישיבה, ולאחר נשואיהם ניהלו את אחוזת המשפחה בברטפאלו ממארגרעטען. רבי דוד ראה נחת לעת זקנתו. חי כגביר-ת״ח ומכובד בעיר. זכורני שעם נכדו בנימין אריה (לייביש) למדתי יחד בטאשנאד. פעם בהיותי במערגרעטען הפציר בי לבקר בביתם ורבי דוד התחיל לשוחח אתנו בסוגיה שלמדנו בטאשנאד וכנראה שמצאנו חן בעיניו, ראיתי שפניו קרנו מרוב נחת באמרו: שהוא כ״כ שמח שנכדו לומד יחד עם נין רבו אצל נכד רבו, ותקותו הגדולה היא כי זאת התורה לא

תמוש מפי זרעו וזרעו עד עולם. לדאבון לבנו הגורל הביא קץ לכל התקוות וכולם יחד נשמדו בשואה האיומה. נכדו חברי הטוב לייבוש אמנם שרד לאחר השואה. התחתן עם הדסה לבית קליין והשתקע בגרוסוורדיין, אבל חלה במחלת הסרטן ונפטר שם בגיל 28. אשתו עלתה ארצה עם בן קטן ששמו היה יהושע שמחה ע״ש סבו, הבן גדל, התגייס לצה״ל ונפטר.

בנו אברהם: היה גר בשימלויא. גויס למחנה העבודה וכך שרד. עם שובו למארגרעטען ניסה לקבל חזרה מהשלטונות ולשקם את חוות אביו ורכושו. ניסה לחיות שם בכל מחיר, אך עד מהרה הוכרז ב״קולאק״ ונושל מנכסיו. הגיע ארצה ועל סמך הנסיון והידע החקלאי שהיה לו קיבל תפקיד של מדריך חקלאי במושב בית־אשל שבחבל הצפון מטעם המחלקה להתישבות של הסוכנות היהודית. נפטר ביום טו באדר תשכ״ו ומנח״כ בבית העלמין בחולון. בתו חדווה נישאה עם יוסף (מזאי) מרום עלו ארצה ובנו את ביתם בחיפה. הם הוציאו ספרון ״סבא וסבתא מספרים״, חיפה תש״נ.

ר׳ שמואל מאיר גולדברגר

ר׳ שמואל מאיר גולדברגר נולד בכפר קאראסלו *KARASZLÓ* ליד סעליש בא׳ ניסן תרי״א (1851). מתי הגיע לאזורנו אינני יודע. כמו כן לא ידועים לי פרטים ביוגרפיים אחרים.

בנו ר׳ משה גולדברגר

נולד בכ״ד סיון תרל״ט (1879) באותו הכפר ע״י סעליש והגיע בתור ילד קטן עם משפחתו לברטפאלו. לאחר גיל הבר־מצווה נשלח ללמוד במארגרעטען בישיבת הגרש״ז ז״ל. שם הוא גדל והשתלם בתורה ובמידות והיה מתלמידיו החביבים. בא׳ דר״ח כסלו תרס״ה (1904 לפי המסמכים הרשמיים) הוא נשא לאשה את בת ר׳ מרדכי שטיינר. רבי משה השתקע בברטפאלו ועשה חיל בנכסיו. היו לו כרמים גדולים והוא סיפק יין כשר בטיב מעולה לכל האיזור ואף מחוצה לו. בידינו כמה גלויות בכתי״ק של הרה״צ ר׳ שלום אליעזר הלברשטם הי״ד מראצפרט (בנו של הגאון האדמו״ר בעל ״דברי חיים״ מצאנז) בהן הוא מבקש מר׳ משה שישלח לו יין לקידוש. הוא נחשב ליהודי ת״ח ועשיר ואיש צבור מובהק מכובד על כל הגליל ובעל קשרים טובים עם השלטונות. בשנת

ר׳ משה גולדברגר מברטפאלו
ראש קהלת מארגרטין

תרע"ט (1919) עבר לגור במארגרעטען. ביתו ברחוב הטחנה *MALOM. U.* היה בית מרווח ונאה. היה זה בית של תורה וחסד. הוא נבחר כמה פעמים לתפקיד ראש הקהילה. השקיע הרבה מרץ, ממון ומחשבה לשפור השרותים של הקהילה. את קשריו הטובים עם השלטונות ניצל לא פעם לטובת הכלל. בשנת תרצ"ד כשנפטר הסבא קדישא המהרש"ז ז"ל היה רבי משה ראש הקהילה ואיש סודם של הסבתא מרת רוזא נעכא ז"ל והדוד רבי יעקב דוב הי"ד ויחד הפתיעו בהצעתם, שנבעה מדאגה כנה ואמיתית לפתרון בעיות משפחתיות, להכתיר את דודי הגרמ"ע הי"ד לרבה של מארגרעטען ואילו את הכפרים מסביב מארגרעטען לנתק ממארגרעטען ולצרף לקהילת סעפלאק. על הפרשה ספרתי בהרחבה לעיל בפרק על אאמו"ר זצ"ל, אולם גם כאן עלי לציין שבין ר' משה לבין אאמו"ר, ה' יקום דמם! שררה במשך עשר שנים לאחר המקרה עד לשואה האיומה ידידות אישית כנה ואמיתית וכל הויכוח שהיה בתרצ"ד לא העיב על ידידות זאת. ר' משה נזכר ברשימת המנויים לספר כהנת עולם (ווראנוב תרפ"ו)

ממכתבי הרה"ק רש"א הלברשטם מראצפערט אל ר' משה גולדברגר

ר' משה ואשתו ושני נכדיו ניספו בשואה. בנו ר' לוי יצחק ואשתו שרדו וחזרו מן התופת, הוא נפטר בה' אייר תש"ם ונטמן בהר המנוחות בירושלים. בנו ר' מרדכי בן-ציון הצליח לברוח לרומניה וכך הוא שרד. הם גרים היום במלבורן באוסטרליה.

ר' יצחק גרוס הי"ד

בנו של ר' צבי יחיאל גרוס מהכפר סוניוגד. מופיע ברשימת המנויים לשו"ת מהריא"ץ שנדפס בשנת תרע"ג כתושב בכפר סולדובג'י. עכ"פ בתקופה שאני זוכר היה גר בברטפלו שם היה לו משק ומבשלת יי"ש. יהודי תמים וצנוע, מוקיר רבנן

ותומך בלומדי תורה ובמוסדות. נזכר ברשימת המנויים לספר כהנת עולם (ווראנוב תרפ״ו)

צאצאיו:

1. שרה: היתה נשואה לר׳ אברהם גוטליב מסוניוגד. נספתה בשואה.

2. לאה: היתה נשואה לר׳ נפתלי הערצקא בר׳ יוסף ברקוביץ, גרו במארגרעטען. ילדיהם בן־ציון, יצחק, סענדר ורחל ובניהם ניספו בשואה.

3. חנניה יום־טוב ליפא: נספה במחנה עבודה באוקראינה.

4. ר׳ משה חיים ע״ה: למד בישיבות סעפלאק וטאשנאד. עלה ארצה באנית מעפילים לפני המלחמה והיה גר בתל-אביב. אחר זמן ירד לארה״ב, שם עשה חיל במסחר ונחשב ליהודי אמיד ובעל שם של נדבן למוסדות תורה וחסד. היה מעסקני כולל זיבנבירגן של רבי מאיר בעל הנס בארה״ב ומראשי קהילת מארגרעטען בבורו פרק. נפטר ביום כ״ח תשרי תשנ״ד, והובא לקבורה בהר המנוחות בירושלים. בנו יחידו ר׳ יצחק נ״י ממשיך בדרך אביו בארה״ב.

דדה *DEDA - GHID*

משפחת וויס

איגנאץ ובריינדל נספו בשואה. הי״ד.

די היטן *FORDULÓ - HUTA*

פסגת ההר הנקרא די היטן, המשתרע על פני שטח ענק בין גבולות המחוזות ביהאר *BIHOR* - סילג׳י *SZILÁGY* קשה לקרוא בשם כפר, כי הבתים שם מפוזרים במרחק של קילומטרים בין בית אחד למשנהו. המקום היה מאוכלס בסלובקים שהובאו לעבודה בבית החרושת בשוורץ ולד ובחלקם עיבדו (עד כמה שאפשר היה) את שטח האדמה מסביבם. את המים שאבו ממעיינות שבשפולי ההרים והביאום ממרחק רב.

רבי מרדכי גוטליב ז״ל

היהודי הראשון שידוע לנו שהשתקע בדיהיטן שהגיע מאזור שבו מדברים גם סלובקית. הוא פתח במקום חנות לדברי מזון והלבשה, וכן בית מרזח. הוא היה ה״אינטליגנט״ של הכפר שידע גם סלובקית וגם הונגרית וגם קרוא וכתוב ולכן גדול היה כבודו ומעמדו בכפר. לר׳ מרדכי גוטליב זה היו שלושה בנות שחיתן אותם עם שלושה בחורים מישיבת מארגרעטען: ר׳ אברהם שטיינר, אחיו ר׳ יעקב זאב ור׳ עקיבא ברנט. והוא פתח שם חנויות גם להם, במרחק אחד מהשני, התפרנסו בכבוד. אינני ידוע מאיזו שנה הם גרו שם, עכ״פ ברשימת המנויים לשו״ת מהריא״ץ שנדפס בשנת תרע״ז מופיעים כולם כבר כתורמים. בשלהי מלחמת העולם הראשונה בשנת

תרע״ח (1918) התנפלו הסלובקים ובזזו ושדדו את היהודים שהטיבו עמם כ״כ הרבה שנים. הם חזרו והתישבו במארגרעטען (הספור כולו מסופר בספר ״למעלה מן הטבע״ של נכדו ר׳ יצחק שמואל ברנט ז״ל, נתניה תשמ״ט).

ר׳ מרדכי הגיע למארגרעטען בשלהי מלחמת העולם הראשונה בעקבות המאורעות בדי-היטן. הוא פתח חדר ללמוד תינוקות של בית רבן מאלף-בית עד חומש עם רש״י בעזרת הנשים של בית המדרש החסידי. נפטר ביום כ״א אב שנת תרפ״ג ומנ״כ בגרוסוורדיין. אשתו מרת פייגה רבקה בת ר׳ משה לינדנפלד נפטרה ביום י׳ אלול תרפ״א.

ר׳ אברהם שטיינר הי״ד

עם שוך האנדרלמוסיה ששררה באזור בשלהי מלחמת העולם הראשונה ולאחר שהרומנים נכנסו לטרנסילבניה והוחזר החוק והסדר, חזר ר׳ אברהם שטיינר לגור שם ופתח את החנויות שלו. הוא חי שם חיים טובים מבחינה גשמית, כי במקום היה מזג אויר נפלא לקיץ. גם עם האיכרים היה חי בשלום ובשלווה והיה מכובד בעיניהם. הקים שם משפחה לתפארת וגידל את ילדיו בדרך יהודית למרות היותו יהודי בודד בשטח. ר׳ שמואל ויזל השו״ב מפאפ־פאלווא ביקר שם מדי שבוע בשבוע והיה מספר שמבית שטיינר קשה לו לחזור, כי קשה לו לעמוד נגד הפצרתו של ר׳ אברהם להישאר איתו עוד קצת. ר׳ אברהם ומשפחתו הועלו על המוקד בשואה.

ר׳ יעקב זאב שטיינר ז״ל

סירב לחזור לדיהיטן באמרו שקשה לו לחנך שם את ילדיו. עשה מאמצים להגר לארה״ב ובשנת תרפ״ג היגר לשם. בשנת תרפ״ט העביר לשם את כל משפחתו פרט לבתו מרים גיטל שהיתה נשואה לפנחס קאופמן שגרו גם כן בדיהיטן. הבן יצחק שמואל שהיה בחור ירא שמים נשאר בישיבה במארגרעטען כי חשש לצאת לארה״ב שמא יצא שם לתרבות רעה. ר׳ יעקב זאב נפטר בארה״ב בשנת תשי״ב (1952).

ר׳ פנחס קאופמן ומשפחתו נלקחו לאושוויץ. הוא נפטר במחנה תוך כדי עינויים. אשתו מרים גיטל הצליחה להישרד. קבלה חליצה מאחי בעלה נתן קאופמן ונישאה לר׳ שלמה מרקוביץ. עלו ארצה בשנת 1950 והשתקעו בקרית אתא. בעלה נפטר ביום ח׳ אב תשל״א ואילו היא נפטרה ביום י׳ ניסן תשמ״ו.

הבן יצחק שמואל שטיינר המשיך ללמוד בישיבות. נשא לאשה את בילא בתו של דודו ר׳ אברהם שטיינר. היה גר בדיהיטן, שם עזר לחמיו בחנות. הוא היה אברך ת״ח. בקיץ תש״ב (1942) גויס לשרות העבודה. הומת שם במחנה העבודה ע״י מפקד המחנה שהיה רשע ואכזר. אשתו ומשפחתו הובלו לאושוויץ. נשארה לפליטה הבת הבכירה צפורה שהגיעה ארצה דרך מחנות קפריסין. התחתנה עם משה קליידר והם גרים היום ברמת-גן.

ר׳ עקיבא ברנט

הוא לא חזר להיטן, והשתקע במארגרעטען. היתה לו משפחה של עשרה ילדים. מהם שרדו לאחר השואה רק ארבעה והם:

1. ר׳ יצחק שמואל ז״ל: יהודי ת״ח ומשכיל. (תולדות חייו וקורות הצלתו כתובים בספרו ״למעלה מן הטבע״, נתניה תשמ״ט). עסקן ופעיל בחיים הצבוריים. נפטר בשם טוב במוצאי יום הכפורים תש״נ ונטמן בבית העלמין בנתניה.

2. ר׳ יעקב צבי ברנט: למד בישיבה בסעפלאק והיה תלמיד חביב של אאמו״ר הי״ד. גויס למחנה העבודה וברח משם באוקטובר 1944, אבל הרוסים החזיקו אותו עוד שנתיים בשבי. עלה ארצה דרך קפריסין והשתקע בנתניה. ילדיו גרים בנתניה ונשאו נשים ובנו בתים יהודיים לתפארת. נפטר ונטמן בנתניה.

3. ר׳ ישעיהו נ״י: הגיע ארצה דרך שווייץ התישב בנתניה. יהודי אמיד, סוחר יהלומים והוא גם מעסקני אגודת ישראל בנתניה.

4. ר׳ מנשה ז״ל: היה רק בן 19 כשהגיע ארצה. הוא ללמוד בישיבות בירושלים ובבני-ברק. נשא לאשה את דינה לבית גוטמן ונולדו להם ארבעה בנים ושלוש בנות. נפטר מהתקף לב בליל ש״ק ח׳ אדר ב׳ תשמ״א. טרם מלאו לו 54 שנים.

ר׳ עקיבא ברנט ז״ל

ר׳ יאקב צבי ברנט מנתניה

דיזשער *DIZSIR - DISIR*

משפחת שפיץ

ר׳ שמואל שפיץ נפטר לפני השואה (כב אדר ב׳ תש״ב). אשתו צילי נספתה בשואה.

צאצאיהם: 1. משה: נשא לאשה את בתה של גב׳ גוטרמן מקוהאני. נספה בשואה. 2. רגינה: נישאה לשטיינר מפעטרא. נספתה בשואה. 3. רוזה: נישאה לויס מצ׳והאי. נספתה בשואה. 4. סרנה: נישאה לשפיץ מצ׳והאי. 5. שלמה. 6. יצחק: נשוי לעליזה (פראדל) לבית ויס מסילטאלו. גרים במושב תקומה. 7. חיים: גר בטירת יהודה. 8. זלמן: היה גר בטירת יהודה ונפטר. 9. יוסף: היה גר בפ״ת. נפטר בשנת תשכ״ח (1968) ונטמן בבית העלמין סגולה.

משפחת גרוס

דרנה *DERNA - DERNA*

משפחת אינדיג

השוחט בדרנה והסביבה היה ר׳... אינדיג. אברך ת״ח ויר״ש שעשה ימים ולילות בכפרים שבאזורו שהתעבורה בהם היה קשה ביותר, מהכפר בודונוש עד טטרוש. הוא היה גר בבית מיוחד בחצרו של ר׳ שלמה זלמן באלאיטי, שם היה חדר מיועד לבית כנסת, בו היה מנין בשבתות ובחגים ושם היתה גם דירה לשוחט. האברך הצעיר עם אשתו וילדיה הקטנים עלו על המוקד באושוויץ. ה׳ יקום דמם!

משפחת קליין

ר׳ מיכאל קליין היה בעל מכולת כל-בו ששימשה גם צרכניה של מפעל האספלט. הוא אשתו וכל בני משפחתו לא חזרו מאושוויץ.

ר׳ שלמה זלמן באלאיטי

בנו של ר׳ צבי באלאיטי מהכפר טריע וחתנו של ר׳ מיכאל קליין. יהודי עשיר ובעל חווה גדולה. לזכותו ייאמר שהוא בנה בחצרו ומכספו בית מיוחד לבית כנסת ולדירת שוחט ע״מ לרכז את הפעילות הדתית היהודית קרוב לביתו. הוא ומשפחתו נספו בשואה. ה׳ יקום דמם!

גברת שוורץ

בדרנה היתה גרה אלמנה בודדת זקנה בשם שוורץ. ברשימת המנויים לשו״ת מהריא״ץ מופיע השם פראדיל שוורץ - דרנה.

משפחת כ״ץ

שרדו הבנים 1. משה: גר היום בכפר סבא. 2. זלמן: גר היום ברעננה.

משפחת פוג׳ץ

ר׳ שמעון צבי ב״ר יונתן בנימין. אשתו אסתר (בת ר׳ מיכאל יהודה) וילדיהם יענטא, רויזא, מנחם מענדל, זאב, פראדל, נפתלי, ישראל ומרדכי ניספו בשואה.

האקה *HÖKE HAUCESTL*

ר׳ דוב שלזינגר הי״ד

נולד באלמאסעג. אשתו אסתר היתה בתו של ר׳ שמואל שוורץ מהכפר שומאיי. הם, שני בניהם - מרדכי־הרש וולף־ליב - ובתם שרה־לאה (שהיתה נשואה לבנו של ר׳ משה לוי רוזנברג מהכפר מארקאסעק) ומשפחותיהם ניספו בשואה. הי״ד. היחידה ששרדה מכל המשפחה היא הבת מרגיט, שגדלה בבית דודה, משפחת לינצר בכפר קיש־לאז. נישאה לר׳ מרדכי ויסמן מהכפר בוג׳וס־לאו והם גרים כיום בקרית־מוצקין. היא כיום סבתא מאושרת לנכדיה רויטל ואמיר.

וארויז *VARVIZ - VARVIZ*

ר׳ מרדכי גרוס

בנם של ר׳ צבי וראכל גרוס מהכפר סוניוגד. בניו גזה וקופל, בתו אילונה אשת אחד מבני רוזנברג מאלמסעג.

וארזאר *VARZAR - VERZAR*

משפחת איז׳ק

הם היו כמה אחים. אחד ניהל את המשק בורזר. השני שינה את שמו לצליל הונגרי פולדווארי *FOLDVARI* והיה חתן רפפורט והתישב במיצ׳קע, (ראה עוד שם), והשלישי גם כן שינה את שמו לצליל הונגרי ושמו היה לאדאני *LADANI* והיה מראשי המפעל דרנה - טטרוש והיה גר באלעשד *ALESD*. היו עוד שני אחים שגרו בבודאפעסט. אחד איז׳ק שמו והשני פולדווארי בילה. מה קרה איתם אינני יודע.

בכפר ורזר היה גר יעקב איז׳ק. שני בני יעקב נטמעו ברומניה. האחד טיבי גר בסעפלאק והשני פאלי - בכפר ע״י זילאה.

ודרש אברני *VEDRESABRANY - ABRAMUTI*

משפחת גרוס

ר׳ שלמה גרוס נפטר לפני השואה, אשתו לאה ושלושה מילדיהם נספו בשואה. שרד בנו יצחק שגר כיום בעכו.

משפחת סלומון.

היה שם בעל מכולת, שאשתו היתה הבת של הגאון בעל ״נטע שורק״, איני זוכר את שמו אבל הנני זוכר ברור שהיתה להם חנות ע״י תחנת הרכבת.

טאוטי *TOTI - TAUTEU*

בכפר טאוטי חיו כ-20 משפחות. שם היה בית כנסת על מגרש שתרמה אלמנתו של ר׳ ישראל יעקב רוזנפלד, ואילו בעלה השני ר׳ יצחק גולדברגר (אחיו של ד״ר גולדברגר ממרגרטן) - עסק בבנינו. כן היה במקום בית עלמין וח״ק מסודרת.

משפחת אברמוביץ

הרה״ח רבי משה דב אברמוביץ היה שו״ב בטאוטי שנים רבות, והוא נפטר בשם טוב בשנת ת״ש (1940) בערך. שבועות ספורים לאחר מכן נפטרה גם אשתו. נזכר ברשימת המנויים לספר כהנת עולם (ווראנוב תרפ״ו).

בנם ר׳ יוסף מאיר למד הלכות שחיטה וקיבל קבלה והתמנה ע״י הקהילה למלאות מקום אביו. ר׳ יוסף מאיר ומשפחתו עלו על המוקד. ה׳ יקום דמם!

ר׳ אברהם הבן השני של ר׳ משה דוב, ניצל ועלה ארצה.

משפחת ברייר

ר׳ יוסף ברייר היה לו מכולת ובית מרזח. אשתו נפטרה עוד בטאוטי ושם מנח״כ. הוא הועלה על רכבת הגירושין בגיל 82 וכך כל המשפחה. שני בנים שרדו ועלו ארצה. משה השתקע בכפר יונה ושם נפטר ואילו דוד חי בחיפה.

משפחת פרנץ בראון

הוא ואשתו גורשו לאושוויץ ושם נספו.

צאצאיהם:

1. ארנו: גויס למחנה העבודה ונספה בשדות אוקראינה המושלגת.
2. יוסף: היגר לאמריקה עוד לפני המלחמה.
3. טיבור: היה מפורסם כקומוניסט עוד לפני המלחמה, ונעצר בעוון זה. הוא שרד, התחתן עם בת משפחת רוזנצוייג ממארגרעטען והשתקע בגרוסוורדיין.

4. שרה: התחתנה עם אחד גורמבאי, והתגרשו. נולדה להם בת בשם לילי שאימה גדלה אותה בעצמה והיא התפרנסה מעבודתה כתופרת. הגברת בראון נספתה בשואה. בתם לילי שרדה והיגרה לאמריקה.

אלמנת ר׳ משה פרייברגר הי״ד

היה לה תנור גדול ולשם הביאו כל יהודי הכפר את ה״טשולנט״. היא ובנה פרץ ומשפחתו נספו בשואה. שני בניה שרדו, בנה משה היגר לצ׳ילה ובנה דוד לאמריקה.

הרמן פרידמן הי״ד

היה סוחר בנוצות. הוא ואשתו סרנה לבית פרייברגר עם שני ילדים קטנים נספו בשואה. שני ילדים המבוגרים מרדכי ופיגה שרדו וחיים היום באמריקה.

ר׳ אברהם פרויליך הי״ד

הוא, אשתו רחל בת ר׳ שמעון ובתם ארז׳י שהיתה אשתו של אנטון גרינפלד מהכפר אלמאסעג עם בנם הקטן נספו באושוויץ. כזה היה הגורל של בתם אולגה. הבן אימרה נספה באוקראינה. רק בנם ארנו שרד עלה ארצה השתקע בנתניה, ושם נפטר לפני כמה שנים.

ר׳ צבי דיאמנט הי״ד

ר׳ צבי דיאמנט ואשתו ברכה לבית לורנץ הובלו לאושוויץ. שתי בנותיהם שרדו ועלו ארצה והשתקעו בבת-ים. הבת רייזי התחתנה עם יעקב איז׳ק מהכפר ברומלאק, ואילו הבת יהודית התחתנה עם נתן שטרן מהכפר סילטאלו.

ר׳ שמואל קאופמן הי״ד

יהודי ירא שמים מרבים. יליד ווילחוביץ מחבל מרמורש. אשתו חנה לבית מילר היתה מפורסמת בהכנסת אורחים. מביתם לא יצא מעולם אדם רעב. היה לו מכולת בכפר מול החווה של שטרן.

הם ובנותיהם נספו בשואה. בנם אליעזר גויס למחנה העבודה והוצא להורג ע״י ההונגרים. רק הבן פישל חזר מאוקרינה, עלה ארצה והקים משפחה וחי עם אשתו קלרה לבית גנץ ושלושת בניו בקרית-אתא.

ר׳ יצחק קלר הי״ד

הוא ובתו ושני נכדיו נספו באושוויץ. אשתו נפטרה לפני המלחמה. בנם אלכסנדר היגר לצ׳ילה לפני פרוץ המלחמה ונפטר שם.

פרנץ לורינץ הי״ד

הוא ואשתו אסתר לבית רובינשטיין נספו באושוויץ. בנם נתן (באנדי) חזר מאוקראינה לאחר המלחמה. הצטרף למפלגה הקומוניסטית והיה פעיל בשורותיה

ונתמנה לפקיד־השומה של המחוז. בעקבות התקוממות איכרים בכפר סאלאץ׳ שהתמרמרו על המיסים הגבוהים שהוטלו עליהם, הוקמה ועדת־חקירה מטעם השלטון המרכזי, שהגיע למסקנה שהאשם הוא כמובן היהודי המכהן כפקיד שומה. הוא נעצר ל״חקירה״. כששוחרר כעבור שנה, היה שבר־כלי וחולה אנוש ונפטר בגיל 37. הבחור היהודי שחלם שהמשטר הקומוניסטי יביא את תיקון העולם, למד על בשרו שגם במשטר הזה להיות יהודי הוא חטא בל יכופר. הובא לקבורה בבית העלמין היהודי ברח׳ ג׳ורג׳י בבוקרסט בכ״ב חשון תשכ״ד. אשתו שרה (קלרה) לבית רוזנפלד ובנו אפרים עלו ארצה וגרים בחולון.

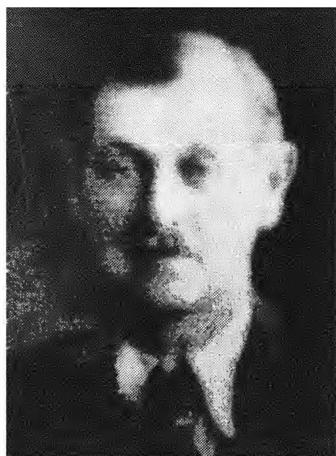

פעראנץ לורינץ, טויטי

משפחת רוזנפלד - גולדברגר:

רבי ישראל יעקב רוזנפלד ז״ל: יהודי עשיר ובעל אחוזה בטוטי. מופיע ברשימת המתחייבים לשלוח מדי שנה סכום קבוע לזכותו של רבי אברהם רפפורט ממיצ׳קו שיוכל לקבוע את דירתו בארץ הקדושה. מופיע שם בהתחייבות של 6 גולדנים מדי שנה בשנה. (כשהממוצע הוא 2 גולדנים).

הוא נפטר בתרפ״ז ומנח״כ בבית העלמין שבכפר. הוא השאיר אלמנה צעירה מרת הלנה לבית קלמן עם יתומים קטנים - בן וארבעה בנות. היא התחתנה שנית עם ר׳ יצחק גולדברגר (אחיו של ד״ר גולדברגר ממארגרעטען), ויחד גידלו וחתנו את היתומים. הם תרמו את המגרש להקמת בית הכנסת וחדר לת״ת. ר׳ יצחק עסק אישית בבנית בית כנסת לתפארת.

ר׳ יצחק גולדברגר, טויטי

ר׳ יצחק גולדברגר ורעיתו נספו בשואה.
צאצאיהם:

1. יצחק: היה במחנה עבודה וכך שרד. התחתן עם קלרה בת ר׳ יהושע שמחה קיש. נפטר צעיר בסעקעליהיד בשנת תש״ל (1970) ושם מנח״כ. אשתו עם בתה שרדו עלו ארצה וחיים היום בחולון.

2. רחל תחי׳: התחתנה עם קרל אלכסנדר והיגרה עם בעלה וילדיה לצ׳ילה בשנת תרצ״ח (1938) לאחר שהתאלמנה מבעלה, עלתה ארצה וחיה בחולון ובצ׳ילה לסרוגין.

3. צפורה תחי׳: התחתנה עם בעלה יהודה שטרן ז״ל ועברו את השואה ושרדו. שם אבדו שני ילדיהם הקטנים (המשך ראה משפחת שטרן).

4. לאה תחי׳: לאה ובעלה מיקלוש ברודר ממארגעטען שרדו וגרים היום בחולון.

5. שרה תחי׳: שרה היתה נשואה לנתן לארינץ וגרו בגרוסווררדיין. הוא נפטר ביום כ״ב חשון תשכ״ד. האלמנה עלתה ארצה וגרה היום בחולון.

משפחת שטרן

ר׳ ישראל צבי שטרן הכהן היה יהודי עתיר נכסין בעל חווה גדולה, ומכובד על כל תושבי האזור. היה סגן ראש הקהילה. הוא ואשתו אמליה בת ר׳ יעקב איז׳ק מהכפר ברומלאק וחמישה ילדיהם: ארז׳י, מרגיט, דזידר, אילונה ואנה נספו בשואה.

1. בתם ארז׳י: התחתנה עם ר׳ יהושע שמחה בן ר׳ דוד קיש. ר׳ יהושע שמחה היה ת״ח ועשיר שניהל את חוות אביו בברטפאלו. כאביו כך גם הוא היה ממכובדי הקהילה במארגרעטען. נספו בשואה. בתם קלרה שרדה והתחתנה עם יצחק רוזנפלד. הם גרו ברומניה שם נפטר בעלה ואילו האלמנה עם בתה עלו ארצה והשתקעו בחולון. בנם בנימין אריה (לייביש) שהיה חבר נעורי שרד. התחתן עם הדסה בת ר׳ שלמה קליין מהכפר באלא (במחוז סילאג׳י), הוא נפטר בעיר גרוסווררדיין ושם מנח״כ. האלמנה עם הבן יהושע שמחה (אמיל) (ע״ש סבו) עלו ארצה, וכאן שוב פגע בהם הגורל והבן יהושע שמחה גויס לצה״ל ונפטר בעת היותו בשרות צ.ה.ל. פרטים עליו ראה לעיל ברשימה על סבו ר׳ דוד קיש מברטפאלו.

ר׳ ישראל צבי שטרן, טויטי

2. בנם יהודה: התחתן עם צפורה בת ר׳ ישראל יעקב רוזנפלד, ניהל את האחוזה המשפחתית. הם הובלו לאושוויץ עם שני ילדיהם הקטנים שנרצחו במחנה. אולם הם הצליחו לשרוד וחזרו לכפר טאוטי. עד מהרה הכריז עליהם המשטר הקומוניסטי כ״קולאקים״, גורשו מביתם והוכרחו לגור בעיר טרגו מורש. שם נולד בנם ישראל ויחד עלו ארצה בשנת תשי״א (1951). יהודה ומשפחתו השתקעו בחולון והוא עבד כמנהל חשבונות במע״צ. הנער ישראל התגייס לצה״ל עבר קורס קצינים והיה סגן בצה״ל, אולם בגיל עשרים הוא נפל בקרב על ״ארמון הנציב״ בשחרור ירושלים במלחמת ״ששת הימים״ ומנח״כ בבית העלמין הצבאי בהר הרצל בירושלים, למותר לציין עד כמה אסון זה שבר את המשפחה. והרי הכתבה ביומון ״אוי קלט״ מיום 5.7.67 (תורגמה בספר ״יזכור למארגרעטען והסביבה״, עמ׳ 271-272):

לזכר הסגן ישראל שטרן הי״ד

היה גיבור ככל חיילי צה״ל, אך ייתכן שהגדיש במקצת את סאת הגבורה הרגילה. הסגן ישראל שטרן היה מוכשר, חרוץ ומסור, אחד מטובי הקצינים המדריכים לכן זכה לפקד על יחידת עתודאים. כשפרצה מלחמת ששת הימים הועברה יחידתו לחזית ירושלים, מפקדיו השאירו את ישראל במחנה האימונים להדריך טוראים שגוייסו בימים ההם.

- לא אעזוב את יחידתי - טען ישראל.

- הן רגליך כואבות עדיין מאז שצנחת בפעם האחרונה - טען מפקדו.

- את הבחורים האלה אני הדרכתי ואימנתי. מקומי לידם. מלחמה זאת לא תסתיים בלי השתתפותי הפעילה - התעקש הסגן הצעיר.

הוא הועבר לחזית וביום הראשון לקרבות נפל חלל.

והרי קטע ממכתב התנחומים שנשלח להורים השכולים ע״י מפקדו של ישראל:

...היה זה ביום ה׳ אחה״צ כשקיבלנו פקודה לכבוש בחזרה את ארמון הנציב שנתפס בצהרים ע״י הלגיון. יחידת ישראל נצטוותה לערוך סריקה בחורשה צפונית מהארמון. ישראל הוליך את קבוצתו בזהירות לעבר החווה החקלאית כשנפגע מכדור. הוא עמד בראש היחידה ממנה לא רצה להינתק. מותו היה מיידי ולא סבל אף רגע...

כלום ביקש המפקד לנחם את ההורים? היש צרי בגלעד המסוגל לרפא את לבם השבור של ההורים? - מהגטו של גרוסוורדיין נלקחו ההורים עם שני ילדיהם, בן ובת למחנה המוות. הילדים ניספו והם חזרו. כשנולד ישראל ראו בו נחמה על אובדן השניים. הגבר הצעיר היפה היה מאור חייהם וגאוותם. והנה אבדה תקוותם לעד...

ראה גם ערך עליו בספר ׳יזכור לחללי צה״ל׳, ירושלים תשל״ב.

יהודה נפטר בכ״ו מנחם אב תשט״ו ומנח״כ בבית העלמין בחולון. אשתו צפורה תחי׳ גרה בחולון והיא מהווה מרכז לשרידי המשפחה.

משפחת טרנר

פרנץ טרנר אשתו ושלושת בנותיו: סרנה, ווילה ומלוויק לא שבו ממחנה ההשמדה. הבן זאב היגר עם משפחתו לאוסטרליה.

משפחת וולף

ר׳ יחזקאל וולף הי״ד היה יהודי ת״ח תלמיד הסבא מהרש״ז ז״ל. הוא התחתן עם חנה ברקוביץ ממארגרעטען. היה בעל מכולת בטוטי וכן היה לו כרם. אאמו״ר הי״ד בבקורו בכפר היה מתאכסן בביתם. בנו משה למד בישיבה בסעפלאק ושרד. עלה ארצה והשתקע בבת-ים. נפטר צעיר.

טטארוש *TATAROS*

השתיכות הכפר לקהילה היתה שנויה במחלוקת בין הרבנות במארגרעטען לבין הרבנות ב״טעלעגד״. הויכוח נבע מכך שבתקופה מסוימת נקבע הגבול בין האזורים על פסגת ההר בין דרנה לטטרוש.

מפעל האספלט היה מפעל גדול ורחב ידיים שממנו התפרנסו רוב תושבי האזור שלא היו חקלאים. המפעל דרנה-טטרוש היה גם כן בבעלות משפחת כהנא שגרו בסיגט. (הם התיחסו לבעל ״קונטרס הספקות״).

בטטרוש גרו משפחות רפפורט וולנשטיין.

טרבש - *CHIRIBIS - TEREBES*

משפחת מאן

בכפר טרבש השתרעה חוותם הגדולה של משפחת מאן. זו היתה משפחה מסורתית מכובדת, מראשי הקהילה במרגרטן. יש לציין שמנהלי החווה היו תמיד יהודים. האחרונים היו זינגר והרמן.

משפחת פארקאש

ר׳ אפרים פארקאש מופיע בין המנויים על שו״ת מהריא״ץ. הוא היה מנהל חוות רטי, בטרבש. אחד מבני המשפחה עלה ארצה בשנות העשרים והיה חבר מושב מרחביה.

להלן כתבתו של א. קליינמן בספר ״יזכור לקהילת מרגרטען והסביבה״, ירושלים 1979, עמ׳ 149:

ממרגרטין למרחביה

בסתיו 1974, באחת השבתות, התארחתי בבית ידידים בעפולה. נזכרתי שבמושב מרחביה, הנמצא כדי מהלך חצי שעה מהעיר, מתגורר הדוד פרקש. אמרתי לידידי:

ננצל את ההזדמנות ונבקר אצל הדוד פרקש, זקן יהודי מרגרטין ומראשוני העולים מאזורנו.

מכורבל בשמיכה, למרות מזג האויר היפה, ישב לו הזקן בדירתו. בשמחה גדולה קיבל את פנינו. בגאווה הצביע על ארון הספרים שלו, גדול מהרצפה עד התיקרה: גשו אלי וראו את אוצרותי, בארון הזה תמצאו כל מה שדרוש לתלמיד חכם החל מראשוני הפוסקים ועד האחרון בהם.

לשאלתנו, איך עלה בדעתו עוד בראשית שנות העשרים, בתקופת הגאות בחיי יהודי רומניה לעלות ארצה, סיפר לנו מה הניעו לעשות כן:

"לפני פרוץ מלחמת העולם הראשונה למדתי במרגרטין, בישיבתו של הרב שמואל זלמן ווינברגר. ב-1914 גוייסתי לצבא ואחרי תקופת הטירונות נתמניתי לצנזור, כלומר בודק מכתבי חיילים. מלבד השפה ההונגרית הייתי בקיא גם ברומנית והבנתי גם גרמנית. ידיעת השפות הללו הכשירוני לעבודה. בשליש האחרון של תקופת המלחמה נתקלתי במכתבים שנימתם האנטישמית הדהימה אותי: "היהודים אשמים בכל" - סברו חיילי החזית. "בגללם פרצה מלחמה ארוכה זאת ובאשמתם אנו מפסידים בקרבות". במידה שמצב מדינות המרכז הורע בחזיתות, בה במידה החריף הסיגנון. תחילה רק מכתבי החיילים עברו תחת ידי, מאוחר יותר הייתי סקרן לדעת מה כתבו במכתבים שנשלחו מן העורף אל החיילים, כלומר, מה דעתו של ציבור האזרחים על היהודים. אכן לא הופתעתי בקוראי את המכתבים: - מי גרם למצוקה הכללית בעיר ובכפר, מי אחראי לכך שהבגדים והנעלים עשויים מחומר גרוע? - היהודים כמובן.

סמוך לסוף המלחמה, קיבלתי חופשה ונסעתי למרגרטין לבקר אצל רבי. דיווחתי לו על מה שנודע לי מקריאת המכתבים. הבעתי לפניו את חששותי שעם סיום המלחמה, יהיה המנצח אשר יהיה, יד צוררי ישראל, תהיה על העליונה ומצבנו יורע ביותר.

לכן החלטתי שמיד אחר שחרורי אנטוש את המדינה ואעלה ארצה. הרב הופתע וניסה להניאני ממעשה זה. כשנוכח לראות, כי איתן רצוני לעלות - השלים עם תוכניתי. "סע לשלום - אמר - אבל תקח ממני מכתב המלצה אל אחד הכוללים ותתמסר ללמודים בישיבת הכולל". לא - השבתי לרבי. אמנם אעלה לארץ הקודש, אבל לא כדי ללמוד בישיבה. אפנה לעבודת האדמה כמנהג אבותינו, בזיעת אפי אוכל לחם בארץ ישראל. (אגב גם אבי עבד בחקלאות כמנהל עבודה במשק גדול באיזור מרגרטין).

ניחא - ויתר לי הרב - היה עובד אדמה, אם רצונך בכך, אבל שא אשה בטרם תצא לדרך. לזאת נעתרתי, וחדשים מספר אחרי כן נשאתי לאשה את בתו של שלמה קאין מפאצאל ועלינו לארץ.

תלאות רבות עברו עלינו, עבדנו קשה, אבל היינו מאושרים. ב-1936 עלתה גם חותנתי. פה נפטרה ונקברה בבית העלמין של המושב. פה אקבר גם אני...

חודשים מועטים אחר כך נפטר הדוד פרקש בשיבה טובה ונטמן באדמה אשר את עפרה חנן ואשר אליה התגעגע לפני למעלה מחמישים שנה, בעודו שם, בגולה...

טריע *TERYE - TRIA*

ר׳ צבי באלאיטי

היה ראש משפחת באלאיטי המסועפת. מופיע גם ברשימת המנויים לשו״ת מהריא״ץ. אחד מהמשפחה היה גם רופא שיניים. עד כמה שידוע לי לא נשאר מהם אף שריד. ה׳ יקום דמם! פרט לבנו ר׳ שלמה זלמן באלאיטי שהיה גר בדרנה (ראה שם).

נוסף לכך מצאנו עקבות בשו״ת מהריא״ץ לשמות: ר׳ **יעקב שלום שוורץ** ור׳ **משה וויסהויז**. כן מצאתי את ר׳ **משה פרידמן** תורם כסף לקופת ר׳ מאיר בעל הנס שהעביר רבי נחמיה וינברגר לכולל אונגרן שבירושלים.

לוקי *ITEU - LUKI*

ר׳ יצחק פלדמסר

מופיע ברשימת המנויים לשו״ת מהריא״ץ. חלק מבני משפחת פלדמסר השתקעו לאחר מלחמת העולם הראשונה במרגרטן. היה להם בית רחב ידיים ברחוב האגסים *KURTEES*.

ר׳ יקותיאל יודא שוורץ הי״ד

יהודי יודע ספר ובעל כרמים רבים וכן עסק בתעשיית היין. משנת תרצ״ד (1934) כשלוקי צורפה לקהילת סעפלאק והגליל, נהיה חבר בהנהלת הקהילה. בביתו התקיים מנין קבוע בשבתות ובחגים.

רעייתו חנה, הבת אסתר רייזל ובעלה, ניספו בשואה. הבת היחידה ששרדה מרת (לילי) לביאה תחי׳ נישאה למר וולף מבישטנא. הם הגיעו ארצה והשתקעו בחולון.

אחיו בלה שוורץ

מיטשקעה *MISCA - MICSKE*

לפי נתונים שמצאתי במוזיאון הגיאוגרפי ההונגרי (בדו״ח שהוכן בשנת 1944) בשנת תש״א 1941 גרו בכפר 1606 נפש. מהם 18 יהודים שמהווים 1.1% של האוכלוסיה. הכפר עשיר בכרמים. רוב הנשואים היו בדרך כלל בתוך הכפר ומעורבים בין כל הדתות פרט ליהודים שהקפידו להתחתן רק בתוך דתם, וכל הבנות היהודיות

בכפר נישאו לבחורים מחוץ לכפר. סימן למצבם הכלכלי הטוב של היהודים הוא שבין החתנים שלקחו בנות מהכפר יש גם מהנדס וגם רופא.

משפחת רפפורט

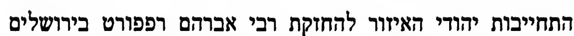
מסורת המשפחה היא שהם מגזע יחוסי כהונה משפחת רפפורט המפורסמת. שזורים בהיסטוריה היהודית החל מהפרשן הנודע בעל "מנחה בלולה" על התורה, רבי אברהם מנחם ב"ר יעקב הכהן רפא ז"ל מפורטו. מקור המשפחה הוא באשכנז. שם משפחתו "רפא" הוא עורב בלשון אשכנז. משם עברה המשפחה לאיטליה, לעיר פורטו שבמחוז וירונה, וכך הוא חותם שמו בסוף ההקדמה לספרו "מנחה בלולה": "מבני העורבים בן יעקב אברהם מנחם פורט הכהן אשכנזי". צאצאי המשפחה ידועים בכל רחבי פולניה, גליציה, גרמניה והונגריה. (ראה ספר "העורבים ובני יונה" שלשלת היוחסין של משפחת רפפורט, רעדלהיים התרכ"א, וכן בספר "דעת קדושים", פלטרבורג 1897).

רבי אברהם הכהן רפפורט ז"ל

רבי אברהם היה בנו של אותו צדיק קדוש וטהור שעבד את בוראו במסירות נפש רבי בנימין כ"ץ רפפורט זצק"ל הנקרא בפי כל רבי "בנימין קומאדר" מחבר ספר "בני בנימין".

מתי הגיע רבי אברהם מברטיו אויפאלו *BERETJO UJFALU* לכפר מיצ׳קה? ולמה דווקא לכפר מיצ׳קה? לא ידוע לנו. אבל ידוע לנו מפי הסבא רבי בנימין פריימאן הי"ד שהיה בן אחותו, שהוא [הסבא] הגיע למיצ׳קה אחרי חתונתו בשנת תרמ"א בעקבות דודו הנ"ל.

רבי אברהם היה מכובד על יהודי מחוז ביהאר, זאת אנו למדים מרשימה ארוכה ומרשימה של אישים מקהילות גרוסוורדיין, מארגרעטען, סעקעלהיד, ברג בסרמן והמחוז, קומאדא וכו׳ אשר חתמו על התחייבות וקבלו על עצמם לשלוח מדי שנה בשנה סכומים קבועים לר׳ אברהם רפפורט הכהן ממיצ׳קע, על מנת שיוכל להשתקע בארץ הקודש. בין החותמים הגאון רבי פסח יודא ברש"כ בן חיה שרה, שהיה רבה הראשון של סעקעלהיד, וסבי הגאון הצדיק רבי שמואל זלמן ויינברגר אשר הוא היחיד שאיננו נוקב בסכום קבוע בהתחייבותו, אלא כותב "כפי אשר תשיג ידי". כן נמצא שם התחייבות של כמה אישים אשר מתחייבים לאסוף את הכסף בעיר, כגון, הגאון רבי יהונתן בנימין בן מרים שמתחייב לאסוף את הכסף בברג בוסרמן והמחוז, או ר׳ שלמה יעקב פעלבערבוים שמתחייב לאסוף הכסף בקומאדי, או יהודי בשם גדליה אולמן שמתחייב לאסוף הכסף בגרוסוורדיין וכן הלאה. יש לציין שכל האנשים מתייחסים בכבוד רב במכתב ההתחייבות שלהם לרבי אברהם. נעתיק אחד מהם לדוגמא: "הנני ח"מ מתחייב אי"ה בלנ"ד לקבץ את הכסף אשר נדבו לשלוח לאה"ק להישיש הנכבד היקר מו"ה אברהם הכהן רפפורט נ"י בן לאותו צדיק מו"ה בנימין קומאדי. אנכי יוסף גדליה בן צירל גרוסמן".

התחייבות יהודי האיזור להחזקת רבי אברהם רפפורט בירושלים

רשימות אלה של המתחייבים הם כנראה משנות תר"נ-נ"ב וכוללים את האישים הבולטים בקהילות מחוז ביהאר והסביבה.

כן נמצא צלום ספר "חדושי הרשב"א" אשר בשער כתוב: "זה הספר חדושי הרשב"א שייך לאא"מ עטרת ראשי ה"ה המופלא ומופלג בתורה וביראה. חרוץ ושנון וריח לו כלבנון. סיני ועוקר הרים וכו' כש"ת מו"ה אברהם ראפפורט נ"י." חתום: "הק' בנימין ראפפורט בן לאאמו"ה ר' אברהם רפפורט הכהן נ"י יליד מיטשקע בשנת תרמ"ב. פה חוסט". בדף השני של אותו הספר יש רשימה של ספרים שהוא קנה ומחיריהם. ס"ה 338 גולדן (הספר במקורו נמצא בידי נכד אחותו ש"ב רבי מנחם פריימאן ז"ל מירושלים).

כן נמצא ספר "נועם מגדים וכבוד התורה" שנדפס בלעמברג - ובצד דברי תורה בכתב ידו של רבי אברהם רפפורט ז"ל. יש גם חתימת בנו ר' מאיר רפפורט ז"ל. (גם ספר זה נמצא בידי נכד אחותו ש"ב רבי מנחם פריימן ז"ל מירושלים).

בארץ ישראל לא הצלחתי לגלות עקבות לפעליו של רבי אברהם רפפורט ז"ל פרט לאשור מהחברה קדישא הכללית בירושלים שהוא נפטר בכ"א טבת תרנ"ד ונטמן בהר הזיתים בגוש הישן חלקה ט' שורה י"ג קבר מספר ל"ח. [ראה עליו עוד להלן בחלק ג'].

צאצאיו:

1. ר' בנימין ז"ל: מספר הרשב"א הנ"ל אני לומד שנולד במיטשקע והיה גר בחוסט. בעת שחתם על הספר. אינני יודע אם תרמ"ב היא שנת הולדתו או השנה שבה חתם על הספר בחוסט. בספר "נועם מגדים" הבן הזה רושם כמה משפטים שממנו נשמע שהוא חי בדחקות בארץ ישראל וניסה לקבל עזרה מדודו סבי זקני רבי דוד אלימלך פריימן ז"ל. מה הוא עשה בחוסט? איך ומתי הוא הגיע ארצה מחוסט? לא הצלחתי לגלות את עקבותיו בארץ. עכ"פ הספרים הנ"ל נמצאים בידי נכד אחותו בן דודי הרב רבי יהודה פריימאן ז"ל. זאת אומרת שהגיע לא"י, ושם נפטר וספריו עברו בירושה לקרוביו שבארץ-ישראל.

2. ר' מאיר ז"ל: רבי מאיר רפפורט היה בעל חווה במיטשקע והיה יהודי אמיד וידוע כנדבן (הוא מופיע ברשימת המנוים לשו"ת מהריא"ץ). עליו שמעתי מפי אמי מורתי הרבנית הי"ד שהוא היה יהודי אצילי ומכובד על כל האזור.

הוא נפטר במיצ'קע ושם מנח"כ. בבקורנו בבית העלמין במיצ'קע מצאנו את קברו וכן קבר אשתו ועליו מצבה שקשה היה לפענח את הכתוב. מה שהצלחנו לפענח:

...טמונים יקרנו
...בתורה ובמצוות
...מאיר בן מו"ה
... אברהם הכהן
...ראפאפארט...
...תרפ"ט

על קבר אשתו מצאתי מצבה שבורה, והאותיות שהצלחתי לפענח היו:

האשה החשובה
...רבקה
אשת רבי מאיר הכהן...
נפטרה ח׳ טבת תרצ״א.

לרבי מאיר היו בן ובת שהיו לפני השואה עתירי נכסים:

א) הבן שלמה זלמן (*SANDOR*): היה מנהל האחוזה המשפחית במיצ׳קע ביחד עם גיסו. היה מפורסם כיהודי עשיר ונדבן. הם היו חשוכי ילדים. אשתו שרדה הגיעה ארצה, התישבה בראשון לציון.

ב) בתו: התחתנה עם ר׳ דוד פולדוואריי *FÖLDVÁRI* בן משפחת איז׳ק מהכפר ורזר. היה עתיר נכסין ואיש צבור מכובד. בשנת תרצ״ד (1934) כשהוקמה הקהילה המאוחדת לכל כפרי אזור מרגיטה נבחר ר׳ דוד פולדוואריי כראש הקהילה המאוחד. בנם יחידם יעקב גויס למחנה העבודה ונרצח באוקראינה ואילו הוא ואשתו נספו בשואה. כך נכחדה משפחה מיוחסת מבלי שישאר שריד ופליט. ה׳ יקום דמם!

רבי בנימין פריימאן הי״ד

סבי רבי בנימין הי״ד התחתן בשנת תרמ״ב עם סבתי החכמה והמשכילה מרת שבע ע״ה בת הגאון הצדיק שהשליך נפשו מנגד בעבור כבוד שמים רבי מרדכי רוזנברג אבדק״ק נירבטור ואח״כ בטערצאל. אחרי חתונתו עבר לכפר מיצ׳קע בעקבות דודו רבי אברהם הכהן רפפורט ז״ל. שם היו לו חנות וכרם. בביתו במיצ׳קע הוא בנה לו מקווה טהרה. בביתו היקצה גם חדר לבית כנסת. לאחר מלחמת העולם הראשונה הוא עבר לגור למארגרעטען וקנה לו בית ברחוב האגס *KORTES U.*, שם הוא גר עד תר״צ. כשחתנו - אאמו״ר הי״ד - עבר לגור לסעפלאק, עבר הוא לגור לגרוסוורדיין שם גרו שני בניו ובת, אבל המשיך לעבד את הכרם ע״י פועלים ובשעת הבציר היה במיצ׳קע מפקח על תעשיית יין כשר למהדרין.

מצבת אשת ר׳ מענדל שטיינר ז״ל
בבית העלמין במיטשקע

בתו הבכורה דודתי מרת רבקה שנישאה לרבי מנחם שטיינר מקראסנא מצאצאי הגאון בעל קונטרס הספקות נפטרה במיצ׳קע בו׳ בחודש שבט תרע״א.

בבקורי במיצ׳קע בבית העלמין מצאתי את קברה והצלחתי לפענח את הכתוב על מצבתה (תמונת המצבה בעמוד הקודם).

פ״נ
האשה החשובה והיקרה
רכה בשנים עלתה למרומים
בת טובים ממשפחת רבנים
קרעה לב בעלה אביה ובנה
הלכה לעולמה בטרם גידלה עולליה
בת מ׳ בנימין פריימאן נ״י
אשת מ׳ מנחם שטיינר נ״י
נפטרה ו׳ בחודש שבת תרע״א
איש לא יבין רק הנפש הנרגשת
ת.נ.צ.ב.ה.

פרטים על תולדות חיי סבי רבי בנימין הי״ד ומשפחתו ראה להלן (פרק א; ב). הוא נספה על קדוש השם באושוויץ ביום חג השבועות תש״ד כשהיה בן שמונים ושתיים שנה. ה׳ יקום דמו.

השו״ב רבי משה שמואל קליין ז״ל

הוא היה השוחט של האיזור. מופיע ברשימת המנוים לשו״ת מהריא״ץ. בבקורי בבית העלמין במיצ׳קע מצאתי את קברו ופענחתי את הכתוב בו חלקית, כי חלק מהמצבה שבור:

משה שמואל שו״ב
בן מו״ה מנחם קליין
משה עלה למרום
שמואל בקוראי שמו
ז׳ כסלו תר (שבור)
מנחם אין לנו
שם אמו רבקה

משפחת פולק

היה קרוב רחוק של ר׳ בנימין פריימאן. לאחר מלחמת העולם הראשונה קנה את הבית ואת המכולת. ממילא נשאר בביתו החדר שהוקדש למנין קבוע, וכן המקווה טהרה. כן זוכר אני שכשבקרנו במקום בקיץ היינו מתאכסנים בביתו.

ממשפחת פולק לא נשאר שריד, ה׳ יקום דמם!

משפחת לאונהיים

רבי ירמיהו לאונהיים הגיע למיצ׳קע ממורביה. שם היה לו כרם גדול. כן היה ר׳ ירמיהו מוהל מומחה באזור.

צאצאיו:

1. בנו רבי מאיר לייב לאונהיים ע״ה השתקע במרגראטען ושם נפטר.

א. נכדו ר׳ ירמיהו למד במארגרעטען אח״כ למד בפרנקפורט ומשם היגר לארה״ב.

ב. נכדו ר׳ אברהם אליעזר לאונהיים נשא לאשה את מאטיל בת דודו ר׳ מתתיהו סג״ל הורוביץ מאובערווישא, שנפטרה צעירה בת ל״ט שנים בבי״ח היהודי בבודאפעסט ביום י׳ תמוז תש״ג. הילדים היתומים מאיר צבי ויעקב משה הועברו לטפול הוריה באויבערווישא ואתם יחד הלכו לגטו והובלו לאושוויץ. אברהם אליעזר גויס למחנה העבודה לאוקרינה ושם נִספה הי״ד.

2. בתו מרת בריינדיל ע״ה התחתנה עם הרב (חיים) יוסף צבי כהנא-העלר מצאצאי הגאון בעל קונטרס הספקות. הוא היה ספרא רבא מתלמידי הגאונים בעל ״יריעות שלמה״ והצדיק רבי הלל מקאלאמיי. היו גרים בגרוסורדיין ואח״כ עברו לסיגט שם ערך את העתון באידיש ובעברית ״סיגטר צייטונג״ שביטא את ההשקפה האורטודוקסית נגד העתון של הבדחן המשכיל ר׳ הרש ליב גוטליב. הוא חיבר ספר ״בית הלל״ תולדות רבו רבי הלל מקאלאמיי ז״ל, כן חיבר חוברת ״זכרון יהודה״ תולדות הגאון רבי יהודה מודרן מתלמידיו הגדולים של מרן בעל החתם סופר.

הוא מוזכר ב: שם הגדולים מארץ הגר צ. כ״ח; אוצר הרבנים מס׳ 17272; מספרות ישראל בהונגריה. נפתלי בן מנחם עמ׳ 227; חכמי טרנסילבניה עמוד 80. תשובות יש אליו ב: שו״ת מהריא״ץ יו״ד ס׳ ע. שו״ת בית נפתלי ס׳ כ״ה, מ״ו. שו״ת בית הלל ס׳ ע״ז. שו״ת בית שערים או״ח ס׳ א׳. שו״ת רשב״ן או״ח ס׳ ה, ס״ב.

נפטר ביום כ״ה אלול תרנ״ה. רעיתו מרת ברינדיל האריכה ימים עד גיל 93 ונפטרה בבית בתה מרת חנה באויבערווישא ביום ו׳ ניסן תר״צ. צאצאיהם: א. בתם מרת פעריל נישאה להרה״ג אליעזר מאיר שיפמן רבה של ניר לוגאשי. ב. בתם מרת שרה נישאה להגאון רבי יעקב וינברגר מגיד מישרים בבודאפעסט (ראה בפרק על הגאון מהר״פ שויסבורג אבדק״ק ניגרעשט) ג. הרב זאב לוי הכהן העלער: המשיך לערוך את העתון סיגעטער צייטונג לאחר פטירת אביו. ערך גם תקופת מה את ה״פרנקפורטר צייטונג״. ד. בנם הרב אהרן הכהן העלער מג״מ דק״ק בודאפעסט. ה. בתם מרת חנה נישאה לר׳ מתתיהו סג״ל איש הורוביץ, שהיה בנו של רבה הראשון של נאדי באניא הגאון רבי צבי יהודה הורוביץ שהיה מצאצאי השל״ה. הוא היה בעל בית דפוס הראשון באויבערווישא. בנם ר׳ יחיאל נ״י שרד מהשואה והשתקע בת״א. הוציא לאור את החוברת ״מגילת יוחסין״ משפחת העלער בתל-אביב תשל״ה ו. בנם הרב מרדכי העלער היה שו״ב ומג״מ ב״זלעטא-מוראווצא״. הוא הוסיף קונטרס לספר

״בית הלל״ שחיבר אביו, ומסר את זכות ההדפסה לש״ב הרב ישראל וינברגר מנייטרא שהדפיס אותו בשנת תש״א בטירנויא.

משפחת שיוביץ

ר׳ ישעי׳ שיוביץ נזכר ברשימת המנויים לספר כהנת עולם (ווראנוב תרפ״ו) היתה לו חנות בכפר. גם ממשפחה זאת לא נשאר שריד, ה׳ יקום דמם!

סולדובג׳ *SZOLDOBÁGY - SALDABGIU*

ר׳ משה שטיינר

נקרא על שם סבו ר׳ משה שטיינר שהיה מנהל האחוזה של הגרף קרולי בבאליוק, והיה כנראה היהודי הראשון אשר רכש אדמה וקבל רשיון להשתקע בסעפלאק. מופיע ברשימת המנויים לשו״ת מהריא״ץ.

אחיו ר׳ מרדכי שטיינר

נפטר בצעירותו והשאיר אשה עם יתומים. לכן פנתה לסבא המהרש״ז ז״ל ובקשה אותו לבחור לבתה בחור ישיבה אשר נוסף לבקיאותו בתלמוד, יהיה מוכשר לנהל את משקה הגדול. הוא המליץ על תלמידו ר׳ משה גולדברגר מהכפר ברטפלו (ראה שם).

משפחת מיטלמן

שני הבנים למשפחת מיטלמן חיים בישראל. יהושע־דב גר בפתח תקוה. חנניה־יום־טוב־ליפא גר בבאר שבע.

סוניוגד *SZUNYOUGD - SUIUGD*

ר׳ צבי גרוס ז״ל

גר בסוניוגד לפני מלחמת העולם הראשונה. בעל חווה חקלאית שם. נפטר צעיר לימים והשאיר אלמנה צעירה בשם ראכל עם שבעה יתומים קטנים. הגברת ראכל היתה אשת חיל והיא המשיכה לחנך את היתומים, וכולם בנו בתים יהודיים לתפארת. הגברת ראכל גרוס מופיעה בין התורמים ברשימת המנויים לשו״ת מהריא״ץ.

צאצאיו:

1. בנם עמנואל הי״ד: היה גר בברטיו אויפאלו - נספה עם משפחתו. 2. בנם מרדכי הי״ד: מורויז (ראה ורויז). 3. בנם יצחק הי״ד: ברטפאלו (ראה ברטפאלו). 4. בנם ברוך הי״ד: סוניוגד (ראה להלן). 5. בנם יוסף הי״ד: סוניוגד (ראה להלן). 6. בתם אסתר הי״ד: נישאה לויס ממארגרעטען. נספו בשואה. 7. בתם רחל הי״ד: היא ומשפחתה היו גרים בכפר בהאר - ניספו בשואה.

לפני השואה היו גרים בסוניוגד ארבע משפחות שהיו באים ברגל מדי שבת למנין בסילטאלו:

ר׳ ברוך גרוס הי״ד

היה נשוי בזיווג ראשון עם בת מרמלשטיין מהכפר פורץ, והיה גיסו של דודי ר׳ מרדכי פריימאן ז״ל. אשתו נפטרה צעירה לימים ונשארה יתומה שגדלה ונישאה לויינשטין והיו גרים במארגרעטען. בזיווג שני הוא התחתן עם מרת גולדה לבית כץ ונולד להם בת רבקה. הם ניהלו בסוניוגד בית של צדקה וחסד לתפארת.

ר׳ ברוך מופיע בין התורמים להדפסת שו״ת מהריא״ץ. ר׳ ברוך ואשתו נספו בשואה. הבת רבקה שרדה וחזרה מהתופת ונישאה לר׳ דוד שטרן מהכפר סילטאלו. הם עלו ארצה השתקעו בירושלים. שם חיתנו את שתי בנותיהם. בעלה דוד חלה במחלה ממארת ונפטר בשם טוב בצום גדליה תשמ״ב. מרת רבקה גרה היום בירושלים, ונהנית משתי בנותיה ומהנכדים.

ר׳ ברוך גרוס, סוניוגד

ר׳ יוסף גרוס הי״ד

ר׳ יוסף מופיע ברשימת התורמים לצדקת רמב״ן כולל הונגריה בירושלים של ר׳ נחמיה וינברגר. כן הוא מופיע ברשימת המנויים לשו״ת מהריא״ץ. הוא ומשפחתו נספו בשואה.

ר׳ מנחם גרוס הי״ד

בנו של ר׳ ברוך גרוס (נפטר י״ט אב תרצ״ה). הוא היה כנראה בן דוד לאחים גרוס. הוא מופיע בין התורמים להדפסת שו״ת מהריא״ץ. ר׳ מנחם ואשתו בילה לבית מרקוס נספו בשואה הי״ד.

מצאצאיהם שרדו: 1. ברוך מרדכי גרוס נ״י: למד בישיבת מארגארעטען וטושנאד. עלה ארצה וגר היום עם משפחתו בבני-ברק. 2. יצחק גרוס נ״י: גר היום באשקלון. 3. פרידה תחי׳: נישאה למר ויס וגרים באשקלון. 4. זעלדא תחי׳: נישאה למר מרקוס וגרים היום באשקלון.

ר׳ אברהם גוטליב ז״ל

תלמיד ישיבת מארגרעטען, והיה בין קבוצת התלמידים שעברו ביחד עם אאמו״ר לסעפלאק ללמוד שם בישיבה החדשה שנוסדה. בזיווג ראשון היה חתנו של ר׳ יצחק גרוס מברטפאלו. הוא השתקע בסוניוגד שם היתה לו חנות וגם עסק ברוכלות בשווקים. היה יודע לנגן, בעל תפילה ונחשב לת״ח שבכפר. אשתו שרה בת ר׳ יצחק גרוס ומשפחתה נספו בשואה. הוא הצליח לשרוד מהשואה, נשא אשה שניה והקים משפחה. עלה ארצה והשתקע ברמת השרון (בעת כתיבת שורות אלו הגיע אלי הידיעה שהוא נפטר).

סילטאלו *SEELTALLÓ - MARGINE*

השו״ב ר׳ דוד גרוס הי״ד

יהודי גבוה יפה תאר וירא שמים מרבים, הוא היה תלמיד מובהק של הגאון ר׳ מנחם מענדל הגר ז״ל, רבה של אויבר ווישבה. זכורני שאאמו״ר הי״ד היה משבח אותו ואת פעלו בקרב אנשי הכפרים שהצליח לפתח עמם קשרי נפש מיוחדים. היתה לו אשה עם מספר ילדים קטנים, כולם עלו על המוקד באושוויץ ולא נשאר מהם שום זכר.

ר׳ זלמן אריה הולד הי״ד

הוא היה מתפאר ומספר שנקרא ע״ש הצדיק מסיגט הגה״ק בעל ייטב לב ז״ל, וכשהוא נשאל א״כ אז למה הוא לא נקרא יקותיאל יהודה? היה עונה בצניעות ובענווה ״אני נקרא ע״ש הכינוי שלו ואינני ראוי להקרא על שמו המלא של הצדיק״. האמת היא שהוא נולד סמוך לפטירתו של הגאה״ק בעל ייטב לב ומתוך עם הארצות קראו לו אנשי הכפר זלמן אריה כי הם נתנו את השם זלמן ליב כפי שכינו אותו ההמון. הוא התחתן עם בתו של ר׳ דוד קיש מברטפאלו ואח״כ ממארגרעטען והם בנו בית בסילטאלו, בית מכובד של צדקה וחסד. ר׳ זלמן אריה היה מוקיר רבנן ותרם כסף לישיבות ולמוסדות תורה וחסד. מופיע ברשימת המנויים לשו״ת מהריא״ץ שנדפס בתרע״ג ולספר כהנת עולם (ווראנוב תרפ״ו). זכורני שאאמו״ר היה מתאכסן בביתם בבקוריו בכפר. הוא ואשתו עלו על המוקד באושוויץ.

מילדיו שרדו:

1. ר׳ מרדכי ניסן: עלה ארצה ואח״כ ירד לארה״ב. שם הוא חבר פעיל בקהילת מארגרעטען בבורופרק.

2. ר׳ חיים: תלמיד נאמן של אאמו״ר הי״ד. עלה ארצה באונית מעפילים לפני המלחמה וכאן התחתן עם בת פלדמן והשתקע בת״א. ר׳ חיים היה ירא שמים החי מיגיע כפיו שעבד בחלוקת חלב עם אופנוע בת״א ויחד עם זה מתנהג בחסידות. בשנים האחרונות ירד לארה״ב שם התקרב לחסידות סאטמאר, ונפטר בניו-יורק.

3. אירנה: נישאה לר׳ דוד שוורץ מהג׳מאד־פאלווא, עלו ארצה והשתקעו בבאר-שבע, נפטרה ושם מנח״כ.

4. בילה דבורה: נישאה לויינר והם חיים היום בבני-ברק.

ר׳ מנחם שטרן הי״ד

ביתם היה על אם הדרך בין סעפלאק ומארגרעטען. החצר שלהם שימשה תחנת ביניים לנוסעים. שם היו מאכילים ומשקים את הסוסים ונכנסים ואוכלים במסעדה ובבית המרזח שלהם. בשביל היהודים היה להם חדר מיוחד ששם הרגיש כל יהודי את עצמו בבית. התפללו במנין והמשיכו לסעפלאק.

והרי ספור שמובא בחוברת ״זכרוי לקהילת מארגרעטען והסביבה״ עמ׳ 55:

ר׳ מנחם שטרן, סעלטאלא

היריד בסעפלאק

כברוב עיירותיה של הונגריה ורומניה גם במרגיטה המסחר היה עיסוקם של היהודים. אם לא לכולם הרי לרובם. לא היתה לכל אחד חנות פתוחה. העניים שבהם הציבו דוכנם ברחוב או בפתחי השערים וכך מכרו את סחורתם. אחרים שכרו לעצמם או קנו עגלות ונסעו לירידים לשם מקח וממכר.

היריד באזורנו נתקיים בסעפלאק, בימי ג׳ של כל שבוע. הירידאים הטעינו את עגלתם מבעוד יום, קמו בשחר לצאת לסעפלאק, שהיתה במרחק 20 ק״מ ממרגיטה. ארוכה היתה הדרך וקשה בעיקר בחורף, בקור ובסופות השלג. ברם מן ההכרח היה לנסוע, כי שבוע ימים חיתה המשפחה מפדיון היריד. בדרך לסיפלאק, כ-7 ק״מ ממרגיטה בכניסה לכפר סילטאלו, היתה התחנה הראשונה. שם התנשא בית המרזח של מניוש שטרן. תפילה מהירה, במנין כמובן, ארוחת בוקר חטופה, י״ש לעגלונים וכבר דהרו הסוסים לסעפלאק. בחזרה לא עשו הירידאים חניה. הנסיעה בעגלות ריקות היתה קלה וגם הסוסים שעטו בצהלה. כאילו הריחו שעסק טוב עשו בעלי הבתים ביריד.

והמעשה שברצוני לספר אותו כך היה: בימים הטובים ההם, כאשר עוד לא נלכד לב הגויים ברשת הנאצים, חל אחד החגים ליום ג׳. והואיל ובלי יהודים אין טעם לקיים את היריד - מועדו נדחה, ביתר דיוק הוקדם וקוים ביום ב׳. היהודים שלנו ממרגיטה נכנסו בבוקר כמנהגם, לבית המרזח. התעטפו בטלית, הניחו תפילין

כשצילצול מצילת הסוסים נשמע מהחצר. מי זה בא - שאלו המבטים. הכל הופתעו לראות את הרבי מנאסוד, ר' אברהם יהושע פרוינד ז"ל יורד מעגלתו בעזרת הגבאי שלו. מניוש שטרן, הבעלים של האכסניה, לא מצא ידיו ורגליו מרוב מבוכה. האיך יקדם את פני אורחו הנכבד. הרבי טוב הלב הרגיעו: התחשק לי להתפלל במנין שלכם וכי מה בכך?

חוויה בל תישכח היתה אותה תפילת שחרית. כתלי הבנין לא שמעו תפילה זכה כזאת מאז היותם אכסניה למנין מתפללים. ר' חיים ליב שינפלד עבר לפני התיבה. וכשהגיעה שעת הקריאה בתורה נטל בעל הבית ספר התורה שלו, עליו שמר כעל בבת עינו, חבק בזרועותיו והניחו בעדינות על השולחן. הרבי בכבודו ובעצמו שימש כבעל קורא ואילו את תפקיד הגבאי מילא אלעזר רובין, גבאי של בית הכנסת הגדול.

פעילות רבה היתה ניכרת גם במטבח. עקרת הבית הכינה ארוחת בוקר "ספישל", ולא מאכל בית מרזח שיגרתי כבכל יום. איש לא נחפז לנסוע. המסובים שתו את דברי הרבי בצמא וחטפו מידיו, פשוטו כמשמעו, את "השיריים". אכן ייתכן שבזכות הרבי הצליח היריד.

*

ר' מנחם שטרן היה יהודי פשוט וחרוץ שעשה חיל בנכסיו. לבו וידו היו פתוחים לכל נצרך. שולחנו היה תמיד ערוך לעוברי אורח עניים ללא תשלום ובשבילם הקצה חדר מיוחד ללינת לילה, היה נדבן לקהילה, לישיבות ובכלל נענה לכל נצרך. הוא היה מכובד על כל היהודים וכן על הגוים בסביבה.

הם גידלו בביתם תשעה ילדים, שש בנים ושלוש בנות. ר' מנחם, אשתו לאה (בת ר' אברהם) ושלוש בנותיו פרומא, דבורה ואסתר והבן הצעיר ישראל נספו בשואה.

מצאצאיו שרדו:

1. אלכסנדר ז"ל: שירת בפלוגת העבודה באוקראינה. הצליח לחזור משם וכעבור כמה שבועות נשלח לאושוויץ עם בני משפחתו שנספו שם. הוא לבדו הצליח לשרוד ולחזור. הקים משפחה ועלה ארצה בשנת תשי"ט (1959). התלאות הרבות מוטטו את בריאותו ועשר שנים לאחר עליתו ארצה נפטר. בח' אב תשל"ח.

2. משה אברהם (ארנו) נ"י: היה עובד בבנק בבוקרסט וכך ניצל. הוא, אשתו ושתי בנותיו היגרו לארה"ב.

3. דוד (קלמן) ז"ל: שרד ממחנה העבודה, התחתן עם הגברת רבקה בת ר' ברוך גרוס מסוניוגד. לאחר המלחמה הוא ניסה לשקם את משק אביו אולם עד מהרה הוכרז כ"קולאק" וגורש לכפר צ'קה. בשנת תשכ"ד (1964) זכה לקבל רשיון עליה. עלה ארצה והשתקע בירושלים עם אשתו ושתי בנותיו. חלה במחלה ממארת ונפטר בשם טוב בצום גדליה תשמ"ה ומנח"כ בהר המנוחות.

4. שמואל ז"ל: עלה ארצה כמעפיל לפני המלחמה. בגיל 20 התחתן עם חנה בת גרגו אברהם. השתקע בירושלים והיתה להם חנות נעליים במרכז העיר. הוא נפטר

בשם טוב בט״ז טבת תש״נ בירושלים ומנח״כ בהר תמיר. אשתו נפטרה לאחר מחלה ממושכת בירושלים ביום י״ב אלול תש״נ ומנח״כ בהר תמיר.

5. נתן נ״י: שרד מהמחנות וחזר לכפר והתחתן עם אדית לבית דיאמנט מהכפר טוטי. הם עלו ארצה דרך קפריסין והשתקעו בבת-ים.

ר׳ אהרן צבי ויס

בביתו התקיים המנין מדי שבת בשבתו. הוא, אשתו ברכה ובניהם משה-יוסף ויעקב-יהודה נספו בשואה, בתו עליזה (פראדל) נשואה ליצחק שפיץ מדיזשר. הם גרים במושב תקומה.

סנטלז *SZENTLAZ - SANLAZAR*

משפחת קליין

מופיע בחוברת זכרון, קטעים מ ספר יזכור לקהילת מארגרטין.

ר׳ אליעזר שוורץ

מופיע ברשימת המנוים לשו״ת מהריא״ץ.

פאפ פאלבא - *PAPFALVA POPESTI*

השו״ב ר׳ שמואל ויזל ז״ל

ר׳ שמואל ויזל היה ת״ח מובהק ויודע נגן. מראשוני תלמידיו של הגאון רבי יהודה רוזנר הי״ד אב״ד סעקלהיד. הוא ריכז מסביבו את היהודים באזור מאוד מפוזר מהכפר ברומלאק ועד שוורץ ולד. היהודים בכפרים היו מאוד קשורים אליו. חלה בדלקת הריאות ונפטר צעיר לימים. זכורני שבלוויתו השתתפו כל היהודים באזור. הספידו הגאון מסעקעלהיד ואאמו״ר הי״ד, והמון יהודים פרצו בבכי מר שלעולם לא אשכח. בבקורי בכפר בשנת תש״ל (1970) לא מצאתי את בית העלמין ואת קברו. אשתו ומשפחתו נספו בשואה. מופיע ברשימת התורמים לקופת רמב״ן כולל אונגרן שנשלח ע״י ר׳ נחמיה וינברגר הי״ד.

משפחת הלפרין

הם החזיקו את עצמם קרובים לנו. איך? אינני יודע.

ר׳ יעקב הלפרן - ת״ח ומשכיל, תלמיד של סבי מהרש״ז ז״ל. היתה לו מכולת בכפר שממנה התפרנס. הוא היה חשוך ילדים. הוא ואשתו עלו על המוקד באושוויץ הי״ד. אחיו בילה הלפרין היה בעל חווה. גם ממשפחתו לא נשאר שריד. בבית הלפרין היה חדר מיועד לבית כנסת.

ר' שמעון רוזמן

היה נוטריון הכפר. אמרו עליו שהוא אמנם ישב במשרדו בשבת אבל הקפיד לא לכתוב. הגויים מהכפרים קבלו התנהגות זאת בהערכה וכבדו אותו מאוד. אחיו ר' חיים יצחק רוזמן גר בסעפלאק (ראה שם). אשתו חנה לבית ישראלוביץ. בניהם ששרדו: אברהם אבא, אשתו יוכד לבית בלום, גרים בחיפה. הרשיל נחמיה גר בחיפה. שמואל מאיר גר בקרית ביאליק. יצחק גר בגראסוורדיין ושאול גר בבודאפעסט.

פוקלוש טלק *POKLOSTELEK - POLCUSA DE BARCAU*

ר' יוסף פישר

היה קצב. מופיע ברשימת המנויים לשו"ת מהריא"ץ.

משפחת רוזנפלד

ר' בנימין רוזנפלד - מופיע ברשימת המנויים דשו"ת מהריא"ץ. בנו ד"ר *GYOZO* רוזנפלד היה חתנו של ר' יוסף הולד ממארגרעטען. היה רופא בעל שם טוב במארגרעטען. אשתו וילדיהם נספו באושביץ. הוא שרד ועלה ארצה. היתה לו מרפאה בבני ברק ובאשדוד ושם נפטר.

ר' נחום רוזנפלד - מופיע ברשימת המנויים לשו"ת מהריא"ץ.

משפחת רוזנברג

מופיע בחוברת זכרון. קטעים מספר יזכור לקהילת מארגרטין.

פעטרא *MONOSPETRI - PETREU*

בכפר פעטרא שהוא סמוך ונראה למארגרעטען היתה קהילה חשובה עד סוף המאה הקודמת. עם התפתחותה של מארגרעטען עזבו רוב היהודים את פעטרא ועברו לגור במארגרעטען.

הגביר הצדיק רבי יעקב דוב הלוי פעלדמן זצ"ל

סבי זקני רבי יעקב דוב ז"ל היה בעל אחוזה וגביר עתיר נכסין בכפר. יחד עם זאת היה תלמיד חכם גדול, מתלמידיו של הגאון רבי וולף בוסקוביץ בנו של בעל "מחצית השקל". הגאון בעל אמרי אש בחלק יו"ד סי' עד מכנה אותו "הנגיד הצדיק מורנו הרב". ראה עליו עוד להלן ח"ב פרק ב/ז.

שלוש בנותיו התחתנו עם גדולי ישראל והן:

1. דודתי הרבנית פעסיל ז"ל: התחתנה עם הגאון רבי הלל פולאק ז"ל תלמיד החת"ס שנהיה אח"כ רבה של סאסרגן. ראה עליו עוד להלן שם

2. סבתי הצדקת יוטא ז"ל: התחתנה עם סבי הגאון בעל מהריא"ץ. ראה עליו להלן ח"ב פרק ב/א

3. דודתי הרבנית שרה רינא: התחתנה עם הצדיק התמים ר׳ משה אולמן ז״ל בנו של הגאון בעל ״יריעות שלמה״. ראה עליו עוד להלן שם.

שלושת חתניו היו סמוכים שנים על שולחן חותנם בפעטרא היו יושבים על התורה ועל העבודה, ואח״כ כשעברו לגור במארגרעטען, גם כן על חשבון חותנם הצדיק ר׳ יעקב דוב, כמו שכותב מרן המהריא״ץ בספרו חלק יו״ד ס׳ קכ״ה בשנת ת״ר לרבו הגאון בעל ״שערי תורה״ על חותנו בזה״ל: ״והנני להודיע את כבוד רבנו הגדול, כי ת״ל הגדיל ה׳ תושיה והפליא לעשות עמדי, כי נחני ה׳ בדרך אמת והכין לי בזה מקום להיות לאל ידי אושר נפשי כי זה ארבע שנים אשר אנכי יושב בבית חמי נ״י ולא אצא החוצה להביא טרף לביתי כי כל מחסורי עליו וכל מגמתי לתומכנו ולעזרני לבלות זמני על התורה ועל העבודה כי איש כמותו צדיק ונשגב ורחים רבנן באלף לא מצאתיו״.

בניו: 1. ר׳ מרדכי עזריאל במיהאלפאלוונא. 2. רבי יצחק בעֶר־שעמיעֶן. ראה עוד להלן בחלק שני פרק ב/ז.

רבי יעקב דוב נפטר ונטמן בבית העָלמין הקטן בכפר פעטרא. זכורני שלפני השואה היינו באים בחודש אלול להשתטח שם על קברו ועל קבר רעו ובן בריתו הצדיק ר׳ אברהם כהן ז״ל. אולם בשנת תש״ל (1970) כשבקרתי במקום ראיתי שבית העלמין על מצבותיו העתיקות ועל קברי הצדיקים נחרש, ובמקום חפרו הגויים בארות נפט-גז.

חתנו הגאון ר׳ הלל ז״ל אבדק״ק ס׳ רעגען כותב עליו בחבורו (בכת״י): ״מה שאמרתי בהספד כבוד מורי חמי ז״ל ר׳ יעקב דוב הלוי שהלך לעולמו בסדר הזה (בפרשת וישלח שנת כת״ר). ואשרי מי שזכה לכך שכל מעשיו היו לשם שמים״.

רבי אברהם כהן ז״ל

הצדיק הנִסתר רבי אברהם כהן היה קרובו ובן בריתו של סבי הצדיק רבי יעקב דוב ז״ל אשר העסיק אותו בחוותו, וכן קיימו בחברותא שעור יומי קבוע. רבי אברהם היה תלמיד החת״ס. הגאון בעל המהריא״ץ העיד עליו שלמד תורה לשמה. מפי נכדיו שמעתי שמקובל אצלם שרבי אברהם היה לו גלוי אליהו. לאחר פטירת רבי יעקב דוב פעלדמאן. סדרו לו בניו בית מזיגה בכפר לפרנסתו שנוהל בידי אשתו, ואילו הוא המשיך לשבת על ״התורה ועל העבודה״.

צאצאיו:

1. הגאון רבי יצחק יוסף כהן: נולד בפעטרא בשנת תקפ״ה. רבה של סאמוש אויוואר במשך 40 שנה. נפטר בן 96 שנה ביום א׳ דסוכות תרפ״א. הוא נזכר ב״אוצר הרבנים״ 11358; כהן, ׳רבני סמושאויואר׳, מקורות וקורות עמ׳ 410-414; הנ״ל, ״חכמי טרנסילבניה״, ירושלים תשמ״ט, עמ׳ 123.

אחד מנכדיו הוא ידידי הסופר הפורה ר' יצחק יוסף כהן ז"ל ספרן הספרייה הלאומית בירושלים ומנציח "חכמי טרנסילבניה". נפטר בשם טוב כ"ד חשון תשנ"ז ומנו"כ בהר המנוחות בירושלים.

מכתב הג"ר שלמה זלמן עהרנרייך זצ"ל אל ר' יצחק ווייס משימלויא

2. מרת פעסיל ע"ה: היתה נשואה לרבי אליהו ויס משימלויא, תלמיד הגאון בעל "מנוחת אשר". חי 96 שנים ונפטר בכ' סיון תרפ"ו ומנח"כ באויפאלו. בנם רבי יצחק הי"ד היה סוחר בשימלויא ות"ח מובהק. תלמיד בעל "שבט מיהודה". היה ידיד בית אבא הי"ד. בנו רבי זאב יהודה ז"ל, תלמיד חכם ונדבן מפורסם בגרוסוורדיין ואח"כ היה בין מקימי הקהילה החרדית בפריס. נפטר בי"ז בתמוז תשל"ט בפריס והובא לקבורה בהר הזיתים בירושלים. אבי ר' פנחס זעליג וייס (ראה עליו למעלה פרק ב; ו) ור' יצחק וייס בבני ברק. חתן ר' אלחנן רוטבארד מגרוסוורדיין - פאריז.

בשמלויא היה גר עוד נכד של רבי אברהם כהן ז"ל שנקרא ע"ש סבו רבי אברהם כהן הי"ד והיה מפורסם כנגיד ומכובד בעיר. בלבי הנני שומר פינה חמה ליהודי יקר זה שהיה רודף צדקה וחסד ואציל הרוח, מזמן שביליתי בביתו כשאאמו"ר הי"ד היה מתאכסן בביתו רחב הידים בבקוריו בשימלויא, ואני כנער הייתי נלווה אליו.

שלמה זלמן עהרענרייך
אבדק"ק שאמלוי
והגליל יע"א

תעודת מורינו לר' זאב יהודא ווייס ז"ל
מכתבו הגרש"ז אהרנרייך זצ"ל

הסופר דוד שן (׳חליפה חדשה׳, ספר סילאג׳י, ת״א תשמ״ט, עמ׳ 280-281) מספר ספור שמאפיין את גישתו לצדקה על פי ההלכה של יהודי יקר ואציל זה, נעתיק איפוא את הקטע כלשונו:

ר׳ אברום כהן (כך נקרא בפיהם) יצרן חומץ, היה טיפוס אצילי, אופייני לאותם יהודים אורתודוכסים יראי שמיים וטובי לב. בעיניו קינן עצב נצחי: אולי כל ימיו התאבל על חורבן בית המקדש, אבל אפשר, שרוחו היתה מדוכדכת גם מפני היותו חשוך בנים. העניק ימי ארוחה לשלושת הנערים הצעירים ביותר בישיבה. בהיותו עצמו בן להורים עניים, שגם ״אכל ימים״, ידע, שלגבי רוב בחורי-גמרא נסיון קשה הוא לאכול על שולחן זרים. במשך שנים הכינו שולחן עבור השלושה, בחדר האוכל, המשרתת העלתה את הארוחות, מבלי שיפגשו את בעל הבית או את אשתו. מספרים, שמישהו פעם זרק דבר מפיו, ש״לר׳ אברום לא יאה לאכול עם הבחורים על אותו שולחן״, הערה סתמית זו דלפה והגיעה לאוזניו. אז החליט לארח את הבחורים במסעדה. כך אכלתי בחברת בחור נוסף ביום שני במסעדה של האלמנה הרשקוביץ׳, על חשבון ר׳ אברום.

אם כבר נמצא הרעיון, היה עלי גם להגשימו. הלכתי איפוא למשרד בית החרושת לחומץ. ריחן החמוץ של חביות-התססה נדף בחצר הגדולה.

ר׳ אברום הביט בי משתאה.

- מה חדש, בני?

- באתי בקשר ליום הארוחה...

- מה, יש איזו בעיה?

- לא, אין כל בעיה, אבל חשבתי, אדוני משלם המון כסף עבורי לגברת הרשקוביץ׳...

- 50 כתר מדי חודש בחודשו.

- אילו היית נותן לי את הכסף הזה... הייתי משיג יום-ארוחה אצל מישהו אחר...

ר׳ אברום נדהם מהצעתי עד כדי כך, שפרץ בצחוק.

כעבור שהות קצרה שאל:

- מה אתה מתכונן לעשות בכסף?

- אני חוסך לקניית חליפה.

- אצטרך לדבר עם הרבי. תבין, בני, להאכיל ולהלביש את העוסקים בתורה, אלה שתי מצוות נבדלות. במקרה שלך אני קבלתי על עצמי את הראשונה. מחר תקבל תשובה.

למחרת, בתור תשובה, שלח לי את 50 הכתרים.

ספור זה מתאר בתמצית את אשיותו המיוחדת של יהודי יקר זה שעלה על המוקד עם אשתו. ה׳ יקום דמם.

ר׳ אלעזר קליינמן הי״ד

בנו של השו״ב מאבראני. תלמיד הגאון בעל ״מעשי למלך״ מוויצען. מופיע ברשימת המנויים לשו״ת מהריא״ץ. נספה בשואה.

ר׳ יצחק קליין

מופיע ברשימת המנויים לשו״ת מהריא״ץ.

ר׳ צבי קליין

מופיע ברשימת המנויים לשו״ת מהריא״ץ.

משפחת שטיינר

ר׳ אברהם צבי מופיע ברשימת המנויים לשו״ת מהריא״ץ. ולספר כהנת עולם (ווראנוב תרפ״ו) בתו מרים התחתנה עם ר׳ שמעון טסלר. ממשפחת שטיינר שרד בנו אליהו שגר היום באשדוד.

פנצ׳יקה *FANCSIKA - FANCICA*

שמואל ווייס.

צ׳הטלק *CSEHTELEK½- CIUTELEK*

במרכז הכפר היתה חווה גדולה ובמרכזה ארמון שהיה שייך להאציל אלפרד ורטהיימשטיין שהיה סרן ביחידת עלית בצבא האוסטרו־הונגרי. האציל היה גר בקביעות בגרוסוורדיין ולא בחווה בצ׳הטלק. הוא סירב לשלם מסים לקהילת סעפלאק והגליל בטענה שמקום מגוריו הקבועים הוא גרוסוורדיין ולא החווה בצ׳הטלק. שנית, הוא שייך לקהילה הניאולוגית בגרוסורדיין ואיננו מוכן להשתייך ולשלם מסים לקהילה אורטודוקסית. הקהילה תבעה אותו לדין, ובית המשפט החליט להיענות לתביעת הקהילה וקבע שהוא חייב לשלם מס לקהילת סעפלאק והגליל. זכורני שהיה מתפאר שגם אחרי פסק הדין הוא משלם תוך כדי מחאה.

בתו רוז׳יקה נישאה לברון קארל רוטשילד מוינה. זכורני שבאחד מבקוריו של הברון בחווה ביקר גם בסעפלאק אצל אאמו״ר ובשיחה הזאת הביא לידי התפייסות בין חותנו לבין הקהילה. הוא וחותנו תרמו גם תרומה יפה לחברת גמ״ח של הקהילה. יש לציין שמנהלי החווה היו בעיקר יהודים.

בביקורי במקום בשנת תשנ״ב (1992) מצאתי שהשלטונות הקימו בארמון בית יתומים.

צ׳והאיי *CSUHAJ - CIOHOIU*

משפחת פרייזלר

הוא היה כנראה מזכיר הכפר

קאזעפעש *KÖZEPES - CUZÁP*

יהודי קאזעפעש הלכו מדי שבת בשבתו למנין לפאפ-פלבא המרחק היה קצת יותר מתחום שבת לכן הניחו ערוב במקום קבוע.

ר׳ יוסף שוורץ

חקלאי במקום. בנו של ר׳ משה שוורץ ה״מקווה יוד״ של סעפלאק. בבקורי בכפר בשנת תשנ״ב (1992) בקרתי בביתו העזוב ומוזנח, ועל הקיר מצאתי את תמונת אביו ואמו.

משפחת שלזינגר

משפחת רוזנברג

משה רוזנברג היה בנו של נחמיה רוזנברג מהכפר אלמאסעג. מכל המשפחה לא נשאר שריד.

קוהאני *KOHÁNY - COHAN*

ר׳ מרדכי בוטרמן ז״ל

נפטר בצעירותו. אשתו היתה בת ר׳ שמואל שוורץ משומאי. האלמנה הצעירה גידלה ארבעה בנות וחיתנה אותם בצורה מכובדת. באחת החתונות ליוויתי את אאמו״ר לקוהאני. בדרך שמעתי ממנו הרבה בשבח אשת חיל זאת.

בנותיהם: גיזי: נישאה לניסלי לאיוש והיו גרים בבוג׳וסלאו. יולנדה: נישאה לשפיץ והיו גרים בדיזשער. בת נישאה לשנפלד והיו גרים בקוהאני.

אטל האם עם בנותיה ומשפחותיהן נספו בשואה. ה׳ יקום דמם!

קיראלי *KIRALYI - CHIRALEU*

משפחת שלזינגר

בעל חווה גדולה בקיראלי, בבית העלמין במיצ׳קה מצאתי מצבתו שבורה והנה מה שפענחתי:

איש חשוב
אלי בן אברהם
נפטר כ״ד אדר תרצ״ג

שוורץ לאיוש

קיש אלמאש *KIS ALMAS ALMASULMIC*

משפחת נוסבאום:

נוסבאום היה מנהל חוות ר׳ אייזיק לפקוביץ. הוא, אשתו ברטה, בנו ושתי בנותיו נספו בשואה. הי״ד.

משפחת גרוס

שרדו - אליאש: גר היום ברחובות. ברוך: גר היום בבאר-שבע. אלכסנדר: היה גר בבאר-שבע ונפטר.

קיש לז *KISLAZ - CHISLA*

ר׳ דוד רוט

מופיע ברשימה המנוים לשו״ת מהריא״ץ.

משפחת לינצער

בלה לינצער ואשתו פירושקה לבית שוורץ נספו בשואה. בתם המאומצת היתה בת אחותה הגב׳ מרגיט שלזינגר מהכפר האקה.

קעץ *MAGYAR KEC - CHETI*

ר׳ מנחם מאנדל שאלאמון הי״ד

מופיע ברשימת המנויים לשו״ת מהריא״ץ. - ר׳ מענדל קעצער היה ידוע במארגרעטען כיהודי בדחן. אחת האמרות שלו היתה: בלכתי מהכפר למארגרעטען הרי יש לי עודף זמן והנני חושב על איזה ספור שאין לו שחר. בהגיעי למארגרעטען הנני מספר את השקר ליהודי הראשון שאני פוגש, והנה בסוף היום לפני לכתי הביתה ניגש אלי יהודי ומספר לי אותו הספור בתוספות ובמגרעות שלפעמים אינני מכיר את השקר המקורי שלי. מכל משפחתו לא נשאר אף אחד.

ר׳ אברהם אבא בנדק

נפטר בשנת תש״ב. אשתו זלאטע בת ר׳ יצחק לבית פריד ובנותיה מרים, לאה, רחל, הינדא ופיגה נספו באושוויץ. שלושת הבנים שרדו: מתיאס עלה ארצה וגר בכרמיאל, מיקלוש היגר לקנדה ודוד נשאר ברומניה.

קרסטור *KERESZTÜR - CRISTUR*

משפחת גרוס

שארסג *SIRSIG - SÁRSZEG*

שאש-טעלעק - *UJSASTELEK - SALISTE*

כאן גרה משפחת פוליצר. שני בנים שרדו וגרים בקרית גת.

שוורץ וולד *FEKETE ERDO - PÁDUREA NEAGRA*

שטח האדמה והגבעות הענק המכוסה יערות עד, היה שייך לאחוזת הגרף זיצי במשך דורות רבים. בפסגה היה ארמון משפחת זיצי ולמרגלותיו בעמקים השדות שעובדו והיו ירוקים עד נהר הביסטרא הזורם לאורך כל הדרך. בקצור אחד מהמקומות היפים ביותר שראיתי בטרנסילבניה ואולי באירופה כולה. שטח ענק זה שהווה כעין שמורת טבע שימש במשך דורות רבים איזור צייד לאצולה האוסטרו הונגרית. בין האזרחים שבאו לשם היו כמה יהודים שהגיעו לשם ממורביה. הם היו מומחים לגיאולוגיה וגילו שהחול באזור מתאים ליצור זכוכית ושכיות חמדה. הם בנו בעמק בית חרושת לזכוכית וקראו לו שוורץ ולד, הביאו פועלים מסלובקיה, לימדו אותם את מלאכת יצור הזכוכית והושיבו אותם באזור. כך נוסדו הכפרים: הוטה, ורזר, ורויז, ברומלאק שעד היום מרבית תושביהם סלובקים. בעלי בית החרושת, המהנדסים והמנהלים האדמיניסטרטיביים היו ברובם יהודים. עלי לציין שאני זוכר היטב שיו״ר מועצת המנהלים מר אונגר והמהנדס הראשי ארנאי, היו יהודים שלא התנכרו לעמם. לוויתי את אאמו״ר הי״ד לשם לחתונת הבת של ארנאי שהיתה חתונה יהודית לתפארת. מסביב לבית החרושת התפרנסו יהודים נוספים שידעו סלובקית והיו מתורגמנים בין השלטון ההונגרי והרומני לבין האיכרים הסלובקים. יהודים אלה היו פעילים בקהילה ותרמו סכומים נכבדים לצרכי הקהילה.

בשנת ת״ש (1940) הלאימו ההונגרים את החברה ואת המפעל ומינו מנהל כללי גוי בשם *GORMEI*, אך נאלצו להשאיר את המומחים המקצועיים ובראשם ארנאי האבא,

וגם את הבן לסלו שהיה כימאי בעל שם עולמי. הצרכניה של המפעל היתה גם כן בידי יהודי, תלמיד נאמן של אאמו״ר הי״ד, ר׳ מתתיהו כץ ממארגרעטען.

בשנת תש״ד (1944) הובלו כל היהודים ובראשם ארנאי ובנו לאושוויץ ושם נספו. בתו של ארנאי, קטי, הצליחה לעבור את הגבול לרומניה ושרדה. גם ר׳ מתתיהו כץ שרד, עלה ארצה ובנה משפחה בבני ברק. נפטר שם ונטמן בבית העלמין סגולה.

חלק שני

משפחת ויינברגר המסועפת

★) אולי בתו של רבי דוד זינרייך

פרק ראשון

הגאון רבי משה ויינברגר רב"ד שויסבורג

עד מהר"ל מפראג ולמעלה בקודש עד דוד מלך ישראל

מרן בעל שו"ת מהריא"ץ נולד בעיר שויסבורג (בהונגרית: *SASVAR*, בסלובקית: *SASTIN*. כיום בסלובקיה) בשנת תקע"ד לאביו הצדיק ונשגב עושה פלא כקש"ת רבי משה זצ"ל ראבדק"ק הנ"ל, ולאמו הצדקת המחוכמת אשת חיל מרת חנה ע"ה אשר נודע בשערים מעשיה והיתה הדור השנים עשר למהר"ל מפראג זצוק"ל.

להלן סדר הדורות[1]:

דור ראשון

הרבנית חנה ובעלה הגאון הצדיק רב משה משויסבורג זצ"ל

הגה"צ רבי משה זצ"ל היה תלמידו המובהק והחביב של הגאון רשכבה"ג רבי מרדכי בנעט ז"ל רבה של שויסבורג ואח"כ רבה של ניקלשבורג ומדינת מורביה. הוא נבחר כראב"ד שויסבורג אשר היתה בעת הזאת עיר גדולה לאלוקים מלאה חכמים וסופרים. ש"ב הגר"י כ"ץ אבדק"ק ערדעד כותב[2] ששמע מפי הגאון רבי יעקב קאפיל רייך אבדק"ק בודאפעסט, שבעת ההיא היו במדינת הונגריה שבעה עשר רבנים גדולים שמוצאם היה מקהילת שויסבורג.

מפי אאמו"ר הי"ד שמעתי שמסורת המשפחה היתה שרבו הגאון רבי מרדכי בנעט אמר עליו בזה"ל: הוא אמנם תלמידי החביב אבל חסידות ופרישות יכול אני עוד ללמוד (פין דעם שווארצען דארען יונגערמן) מהאברך הצנום והשחרחר הזה.

בני מחבר שו"ת מהריא"ץ כותבים עליו בהקדמה בזה"ל: אשר הקדיש לתורה ועבודה ויראת ה' חופף עליו כל היום. גודל פרישתו מכל עניני העולם הזה היה להפליא כאשר מסופר עליו ענינים גדולים רמים ונשגבים.

---

1. המחקר הגיניאולוגי מבוסס על מה שכותבים בני המחבר בהקדמה לשו"ת מהריא"ץ זצוק"ל (מארגרטען תרע"ג). המבוסס על הספר חזון למועד (פרסבורג תר"ג), ותוספת כת"י שנרשם בגליון הספר הנ"ל ע"י הגאון מהר"פ אב"ד ניגרעשט (האח הצעיר של המהריא"ץ). וכן על מקורות משפחתיים וספרותיים שנציין אי"ה כל אחד במקומו.
2. בהקדמה לשו"ת מהר"פ שויסבורג, גראסווארדיין תש"ב.

במשפחה מסופר: הגר״מ זצ״ל היה נוהג ללכת בחורף כשהוא עטוף, על מנת שלא יראה מחוץ לדלת אמותיו. פעם אחת בבואו הביתה מבית המדרש עצרה אותו בתו ברחוב באמרה מה שלום בתך? האם היא כבר בריאה? הוא הגיע הביתה ושאל את אשתו בדאגה רבה מה יש לבתנו? האם היא היתה חולה? איזו אשה עצרה אותי ברחוב ושאלה אותי על בריאותה? הבת והאם פרצו בצחוק, והבת אמרה לו אבא אני מודה שהייתי חצופה שעצרתי אותך כי רציתי לראות אם תכירני[3]. זוהי דוגמה של חיי הצדיק הזה שחי כל ימי חייו בקדושה ובטהרה, בחסידות ובפרישות בד׳ אמות של הלכה.

כל עניני הבית כולל עניני חנוך הילדים נוהלו בידי הרעיה הנאמנה הרבנית הצדקת החכמה מרת חנה ע״ה שגדלה בבית רבני, כבת הרב הישיש אבדק״ק פעזינג. בכך ניתן להסביר מה שכתוב בהקדמה לשו״ת מהריא״ץ: ״בהיותו בן תשע הוליכתו אמו הצדקת אל בית מדרשו של אביה... אח״כ הוליכתו אמו הנ״ל אל ישיבת הגאון האמיתי בעל שערי תורה זצוק״ל[4].

הגר״מ זצוק״ל נפטר בדמי ימיו ביום י״ב שבט תר״י בשויסבורג. רעיתו האריכה ימים אחריו והיתה גרה בשויסבורג. בנה הגאון בעל מהריא״ץ ז״ל נהג לנסוע ממארגרעטן לשויסבורג פעם בשנה (למרות טלטולי הדרך הארוכים) לקיים מצוות כבוד אם עד לפטירתה. (תאריך הפטירה לא ידוע לי).

צאצאיהם הידועים לנו הם:

א. הגאון האדיר מרן ר׳ יהושע אהרן צבי וינברגר אבדק״ק מארגרעטן (ראה עליו להלן פרק שני).

ב. הגאון הצדיק רבי פנחס וינברגר אבדק״ק ניגרעשט (ראה עליו להלן פרק רביעי).

ג. לפי המסורת במשפחה היתה להם בת שנפטרה בצעירותה.

---

3. הסיפור מובא גם בהקדמה לשו״ת מהר״פ שויסבורג.

4. נכתב ע״י נכדיהם, בני הגאון בעל מהריא״ץ ז״ל.

דור שני

הרבנית מרת סעריל ובעלה הגאון הישיש רבי אהרן משה אריה ליב גידונג[1] אבדק״ק פעזינג

הרבנית סעריל היתה בתו של הגאון רבי יעקב סג״ל זינרייך אבדק״ק סעמניץ בנו של הגאון רבי דוד סג״ל זינרייך אב״ד סערעד. כך מובא בהקדמה לשו״ת מהריא״ץ. הנחה זו מבוססת על מה שכתב דודי זקני הגאון רבי פנחס וויינברגר אב״ד ניגרעשט אחיו הצעיר של המהריא״ץ על גליון ספר ׳חזון למועד׳ (פרסבורג תר״ג) שחיבר הגאון רבי ישראל מרגליות ממלא מקום רבי משה ארי׳ ברבנות פעזינג. - קביעה זו נראית תמוהה, שכן בכתב היד של רבי יעקב זינרייך[2] (מוזכר להלן בדור שלישי) מזכיר ששם אמו היתה ׳שרל׳, וזה סותר שבתו היתה ׳סעריל׳. כמו״כ קשה לומר שרבי יעקב זינרייך שנפטר בשנת תקצ״ב היה חמיו של רבי משה ארי׳ שכבר בשנת תקע״א מכנהו החת״ס בתשובתו אליו (ח״ו סי׳ ו) ׳הישיש׳. אי לכך נראה לאחר עיון בספר ׳חזון למועד׳ שבו נכתב בזה״ל: ״דור שמיני: בתה האשה מ׳ מלכה בת הנגיד כ״ה יעקב, ושם בעלה הגאון מו״ה דוד סג״ל אב״ד דק״ק סערעד. דור תשיעי: בניהם הגאון מו״ה יעקב סג״ל ז״ל אב״ד דק״ק סעמניץ, ואמי מורתי הצנועה מ׳ גיטל תחי׳ לאורך ימים טובים״, היה רשום על גליון הספר שבידי הגר״פ וו״ב ״בתם סעריל אשת רבי משה ארי׳ וכו׳״, וכותבי ההקדמה למהריא״ץ הבינו שתוספת דודם מוסבת על רבי יעקב, דהיינו שהרבנית סעריל היתה בתו. ולא היא אלא שהיא היתה בתו של רבי דוד זינרייך, דהיינו אחותו של רבי יעקב זינרייך. וכן הבין גם הגר״ש שלזינגר אב״ד זלאטע מאראווצע בספרו ׳מילי דאבות׳ עמ׳ 570 2).

השם אהרן, הוא כנראה שם שנוסף לו לעת זקנתו, וַלֹא אין להבין שנכדו מרן בעל מהריא״ץ נקרא בשם אהרן כשם סבו, דבר שלא היה נהוג. בתשובות החת״ס אליו (חיו״ד סי׳ לג (תקס״ג), קעד (תקפ״א); חאה״ע ח״ב סי׳ קכז (תקס), קכט (תקס״ה)) כותב רק רבי משה אריה ליב, ולא מזכיר את השם אהרן. ואילו בתשובה לנכדו בעל המהריא״ץ (חאו״ח סי׳ ב) בהיותו בן י״ח שנה בשנת תקצ״ב כותב: שלום וכ״ט לתלמידי הבחור המופלג החו״ש כ״ה אהרן הרש... וכ׳ מעלתו ששמע מזקנו הרב מו״ה משה ז״ל אבדק״ק פיזינג. ואילו על מצבתו כתובים תְּאָרָיו כשבראשי

---

1. כך חותם במכתב (ראה צילומו ב׳אישים בתשובות חת״ס׳ עמ׳ נח). נראה שמוצא משפחתו מהעיר גידונג במורביה, שם כיהן כרב אביו של הגאון בעל חוות יאיר לפני היותו רב בלייפניק ובורמיזא.
2. אמנם בספר רבני הגר (בהונגרית) כתב שהיה חתנו של ר׳ יעקב ב״ק מסעמניץ. ולזה יש תמוכין בהקדמה לשו״ת מהריא״ץ, שם כתוב: שהסבתא חנה נסעה לדודה הגאון בעל ״תאומי צביה״ שהבטיח לה שתוליד בן ״אשר יהיה אור עולם״ ויעצה שתקרא לו שם של חיה לכן נקרא שמו צבי הרש כשמו של הגאון. ובעל ׳תאומי צביה׳ רבי צבי הרש ברודא אב״ד קיצע היה אכן חתנו של רבי יעקב ב״ק. ולכן נראה שלרבה של פעזינג הי׳ יותר מזיווג אחד. ואולי עצם השם ר׳ יעקב מסעמניץ, גרם לטעות שר׳ משה ארי׳ היה חתנו של רבי יעקב זינרייך אב״ד סעמניץ בזיוו״ר.

על הטוב יזכר שם אמי מורתי הצנועה והחסודה היקרה אשת חיל מרת גיטל תי' לאורך ימים טובים, מה גמול אשיב לך, אשר אמרת בלבבך, בני אשר יצא מחלצי הוא יהי' הדר גאוני, לפני קוני, ולא הוא תפארתך! כי ממעשה כזה הקדש יצאת, ותולעת ולא איש הורת! ומה יתקלסו הרי לבנון, אם על אזוב בקיר שמם יכון, אך שמות אבותיך לדור אחרון, בעט ברזל יוחקו לזכרון:

וזה סדר היחוס אשר כתב אדוני מורי דודי אחי אמי הרב הגאון מו"ה יעקב סג"ל זלה"ה אב"ד דק"ק סעמניץ, ומתחיל מן הגאון מהר"ל מפראג אשר מפורסם שזכה ברוח הקודש כמבואר בשו"ת חכם צבי סימן ע"ו:

דור ראשון הגאון מהר"ל מפראג.

דור שני בת הגאון מהר"ל
ושם בעלה הגאון מו"ה יצחק הכהן והמה הולידו את הגאון מו"ה חיים הכהן אב"ד דק"ק פוזנא ואת אחיו הגאון מו"ה נפתלי הכהן אב"ד דק"ק לובלין, ופ"פ דמיין, ואת אחותם האשה מרת חוה.

דור שלישי בתה האשה מרת חוה בת הגאון מו"ה יצחק הכהן
ושם בעלה הגאון מו"ה שמשון בן הגאון מו"ה שמואל בכרך.

דור רביעי בנה הגאון מו"ה יאיר חיים בכרך בן הגאון מו"ה שמשון
בעהמ"ח שו"ת חות יאיר, וספר חוט השני, וקרא שמו חות יאיר על שם אמו מרת חוה, וספר חוט השני על שם שני המאורות אביו מו"ה שמשון וזקנו מו"ה שמואל אשר בו ליקט דבריהם ולענותנותו לא קראו חוט המשולש.

דור חמישי בנו הרב הגאון מו"ה שמשון בן המחבר חות יאיר

דור ששי בתו האשה מ' מלכה בת מו"ה שמשון הנ"ל
ושם בעלה הרב מו"ה זלמן שפיטץ ראש ב"ד בק"ק א"ש.

דור שביעי בתה האשה מ' שרל בת מו"ה זלמן שפיטץ
ושם בעלה הנגיד כ"ה יעקב ראש מדינה במעהרין.

דור שמיני בתה האשה מ' מלכה בת הנגיד כ"ה יעקב
ושם בעלה הגאון מו"ה דוד סג"ל אב"ד דק"ק סערעד.

דור תשיעי בניהם הגאון מו"ה יעקב סג"ל ז"ל אב"ד דק"ק סעמניץ ואמי מורתי הצנועה מ' גיטל תי' לאורך ימים טובים.

ולזכרון תהי' נשמת חמותי היקרה המיוחסת אשת חיל הנגידה מרת יטל ז"ל בת היקר כ"ה שמעון בן הגאון מו"ה יוסף שטופאווי ז"ל אב"ד דק"ק סעמניץ, וכבוד החיים יתרבה ה"ה א"ש הק' היקר המפורסם ירא אלקים כ"ה ישעי' סג"ל שי', ועזרי בקדש זוגתי הצנועה היקרה והיא בתם אשת חיל מרת הענדל תי' אשר עזרוני בקדש ישלם ה' פעלם וייטיב לנפשם.

סדר היחוס מספר 'חזון למועד' (פרסבורג) תר"ג

האותיות כתוב: אהרן משה אריה. וכן מצאנו גם שהוא חותם: 'אהרן משה ליב גידונג'[3]. מכאן הנחתי שהשם אהרן הוסיפו לו בסוף ימיו.

כיהן כרבה של פזינג משנת תק"מ (לא כמו שכותב בטעות ש"ב הרב מא"ז קינסטליכער בספרו 'אישים בתשובות החת"ס' עמ' נח, משנת תק"נ).

מרן החת"ס מתייחס אליו בהערכה רבה. לדוגמה, בתשובה משנת תק"ס (חאה"ע ח"ב סי' קכז) כותב לו: 'שלומים לשר האלף ה"ה י"נ הרב המופלא ומפורסם המאה"ג כש"ת מו"ה משה ליב נ"י אב"ד ור"מ דק"ק פעזינג. נועם מכתבו הגיעני וראו עיני כי כל יקר ראו עיניו בש"ס ופוסקים...' ומסיים: 'ויברכנו אלקנו ויראנו נפלאות מתורתו ויראנו את נוהו ואת ביתו. הכ"ד החותם בברכה יום ד' ר"ח אב תק"ס...'. ובשנת תקע"א הוא כותב: שמחת החג בחג לאהובי הרב המופלג הישיש כש"ת רבי משה ליב נ"י אבדק"ק פעזינג (ח"ו סי' ו).

הוא היה נודע בשערים המצוינים לגדול בתורה ובמעשים טובים ובעל מידות תרומיות. לעת זקנתו היה סגי נהור והיו כל לימודיו בעל פה (הקדמה לשו"ת מהריא"ץ).

נפטר בשיבה טובה ביום ד' של פסח תק"צ לפ"ק. על מצבתו בפעזינג נחרתו השורות הבאות:

נפטר ונקבר בש"ט ביום ד' ש"פ משרים לפ"ק

פ"נ

ארי שבחבורה ארי' דבי עילאה
התם ופועל צדק ודובר ישרה
רבים שתו מבארו דעת ותבונה
נפלה עטרת ראשינו אוי מה היה
מדוכא ביסורים ועוסק בתורה
שם לילות כימים עד זקנה ושיבה
הלן בעמקו של הלכה לאמיתה
אוהב את הבריות ומקרבן לתורה
רבים השיב מעון צדקת ד' עשה
ישב על כסא הוראה חמשים שנה
התגבר כארי את השחר לעוררה
ה"ה אדמו"ר הרב המאה"ג צנא מלא
ספרא בעל ס' ישרה **אהרן משה אריה** אב"ד פה
תנצב"ה[4]

---

3. אישים בתשובות חתם סופר עמ' נח.
4. אבן המאיר ח,ב.

ממלא מקומו בפעזינג היה בן גיסו הגאון רבי ישראל דוד מרגליות יפה ז״ל תלמיד החתם סופר, אשר בתשובה אליו מיום כ״ה מנחם תקצ״ב כותב אליו: ׳שלום וכל טוב לתלמידי הרב המופלג כבוד מהו׳ ישראל דוד נ״י אשר דגלו פרוסה לשבת על כסא הוראה בק״ק פעזינג׳. אמו מרת גיטל היתה בת הגה״צ רבי דוד סג״ל אבדק״ק סערעד. אביו רבי מרדכי מרגליות יפה היה סוחר עצים בסערעד.

דור שלישי*

הגאון רבי יעקב סג״ל זינרייך אבדק״ק סעמניטץ ז״ל

נולד בסערעד. תלמיד רבי מאיר ברבי אב״ד פרשבורג בעל מהר״ם ברבי. שם זוגתו מרת שרל. היה גר לאחר נישואיו בשוסבורג (שאשוואר, סאסין), וכנראה הרביץ שם תורה ברבים. בשנת תקנ״ג נתמנה לרבה של קהלת סעמניץ הסמוכה (ראה כאן צילום כתב הרבנות מיום כ״ה שבט תקנ״ג[1]), על מקום האב״ד רבי יששכר בער בלאך, שעלה אז על כס הרבנות בבאסקאוויץ (לאחר מכן במאטערסדארף).

שרד בספריה לאומית בירושלים כרך מחידושיו בש״ס (כמאה וששים עמודים בכתב ידו שנכתבו בין השנים תקנ״ג-תקס״ו, תקפ״ז-תקצ״א), מהם אנו למדים איזה פרטים לתולדותיו. ׳ודכירנא כשהייתי יושב אצל השיעור לפני אדמ״ו הגאון מור״ם ברבי נ״ע הקשה...׳ (25 א). מדי פעם היה דורש ׳כאן בביה״כ שוסבורג׳. בעת שבתו שם נולד לו בנו העניך ׳החונן דעתי דעת תורה על ברית המילה של בני העניך יום ג׳ פ׳ ויקרא כ״ו אדר ברחמיך הרבים לפ״ק. יהא רעוא מן שמיא שאגדל אותו לתורה ולחופה ולמע״ט ע״ז הצנועה מ׳ שרל׳ (31 א).. ובסיום הדבר תורה הוא מציין שוב: ׳סיימתי בע״ה ביום השלישי למילת בני הילד העניך נ״י כ״ח אדר תקנ״ב לפ״ק, וסימנא טבא קול ד׳ בכח, והקב״ה יישר כוחו וחילו לאורייתא׳ (35 א).

בכתב היד ישנם גם איזה פרטים על משפחתו: ׳תירץ לי ש״ב הבח׳ ליב העלישוי׳ (13 א). ׳למדתי זה על ברית של בן גיסי ר׳ יהודה ביום ש״ק י״ג בתמוז תקנ״ב׳ (38 ב). ׳ב״א (=בן אחותי) הרבני מ׳ דוד יפה נר״ו׳. ה״ה רבי ישראל דוד יפה מרגליות אב״ד פעזינג.

עמד במשא ומתן של הלכה עם ה׳חתם סופר׳, ובכרכי תשובותיו נדפסו כמה תשובות אליו בהערכה מרובה: ׳י״נ ורב חביבי ה״ה המאה״ג המופלג בתורה המפורסם גל הדסים גל אגוזים כש״ת׳ (אה״ע ח״א סי׳ ק״ו). ׳ידי״נ הרב המאה״ג מעוז ומגדל צדיק ונשגב המפורסם כערוגת הבושם (אה״ע ח״ב סי׳ ט״ו). ׳החיים והשלום לי״נ הרב המאה״ג מעוז ומגדל צנא מלא ספרי כש״ת׳ (חו״מ סי׳ קל״ח).

---

* ראה למעלה בראש דור שני.

1. מעזבונו של הרב אברהם מרמורשטיין ז״ל נו״נ להג״ר אברהם שאג זצ״ל אב״ד קאבערסדארף, ונמסר ע״י נכדו הרב ישכר מרמורשטיין מלונדון באמצעות הרב יו״ט ליפמאן ראקאוו.

כתב הרבנות מקהילת סעמניץ לרבי יעקב זינרייך זצ"ל

כת"י רבי יעקב זינרייך זצ"ל

רבי יעקב כיהן ברבנות סעמניץ עד לפטירתו ביום כ"ח באלול תקצ"ב. בנו הגאון רבי מרדכי סג"ל זינרייך היה דומ"ץ בק"ק סעמניץ. נזכר בשו"ת מהר"י אסאד חאו"ח סי' קיא, חיו"ד ס' כ, לג, קעז, רצה, שמו, רעד.

דור רביעי*

הרבנית מלכה רעית הגאון רבי דוד סג"ל העלישוי זינרייך אבדק"ק סערעד

הגאון רבי דוד מוצאו כנראה היה מהעיר העלישוי (מקום מגוריו של מרן הש"ך). מפי נכדו הגאון רבי מרדכי יפה שלזינגר שליט"א רבה של אייזנשטאט ואח"כ אב"ד בתל אביב שמעתי, שהגר"ד היה אברך סוחר שנסע ליריד בלייפציג יחד עם כמה מראשי קהילת סערד, ובדרך קיימו מצוות "בלכתך בדרך" ושוחחו בדברי תורה, וכששמעו את חריפותו ובקיאותו החליטו ראשי הקהילה לבחור בו כרבם.

כן סיפר לי הרב שלזינגר שחיבר חבור גדול על הרמב"ם ב-3 כרכים שהיה נמצא בידי אביו הגאון רבי שמואל שלזינגר רבה של זלאטא מאראווצא, ונתן לו את החבור יחד עם עוד כארבעים תשובות ממנו. הוא עסק בהכנתם לדפוס עם הערותיו. אבל לדאבון כולנו עם בוא השואה נשאר הכל באייזנשטאט. מוזכר בשו"ת נודע ביהודה מה"ת חו"מ ס' נ"ח.

* ראה למעלה בראש דור שני. ובהתאם לכך גם בשאר הדורות.

צאצאיו:

א. בנו הגאון רבי יעקב זינרייך אבדק"ק סעמניץ

ב. מרת גיטל אשת רבי מרדכי מרגליות יפה, בעל בית מסחר גדול לעצים בסערעד. לעת זקנתו נטע אהלו בעיר קברות אבותיו וינה, ונפטר שם בשנת תק"ץ. שמו מופיע בין החותמים על ספר קדושת ישראל (תקפ"ט). מרת גיטל נפטרה ביום י"ד כסליו תר"ז. בנם הגאון רבי ישראל דוד מרגלית בעל מחבר שו"ת 'מילי דאבות', 'מחולת מחניים', 'חזון למועד', ו'הר תבור'. מילא מקום בן דודו הגאון רבי אהרן משה אריה גידונג כרבה של פעזינג. בסוף ספרו 'חזון למועד" כתב את יחוס משפחת אמו ע"פ מה שכתב דודו, אח אמו, הגאון רבי יעקב סג"ל ז"ל אבדק"ק סעמניץ (אולם טעה בדור אחד, כשכתב שהצדקנית מרת חוה (בת הגאון רבי יצחק הכהן) היתה אשתו של הגאון רבי שמשון ז"ל, ולא היא כי הגאון רבי שמשון היה בנה, ואילו בעלה היה הגאון רבי שמואל בכרך ז"ל).

ג. הרבנית סעריל אשת רבי אהרן משה אריה ליב גידונג אב"ד פעזינג - ראה לעיל בראש דור שני.

דור חמישי

הרבנית מרת שרל רעית הגביר רבי יעקב ראש מדינה במעהרין

לפי מה שנכתב בהקדמה לשו"ת מהריא"ץ, היא היתה בת הגאון רבי זלמן שפיץ ראש בית דין בק"ק אייזנשטאט. ושם בעלה הגביר כ"ה יעקב ראש מדינה במעהרין.

מי היה רבי יעקב ומה שם משפחתו, אינני יודע. שמעתי שתי דעות בזה, האחת מפי הגאון רבי מרדכי שלזינגר אב"ד בת"א, שאמר לי, שמקובל אצלם במשפחה שהוא היה רבי יעקב קאפיל בן הג"ר מרדכי יפה שלזינגר דור שביעי לבעל הלבושים שנפטר בוויען בשנת תק"י (1750), תרם כסף להדפסת הספר "פנים מאירות". הדעה השניה משערת שזה היה רבי יעקב בן רבי יהודה ליב מבאסקאוויץ המכונה דונט, שחתום על תקנות קוניץ תע"ג וכן על תקנות גידונג תע"ו.

דור שישי

הרבנית מרת מלכה ובעלה הגאון רבי יקותיאל זלמן שפיץ רב״ד אייזנשטאט

הרבנית מרת מלכה היתה בתו של הג״ר שמשון בכרך מניקלשבורג. ובעלה היה הגאון רבי זלמן שפיץ ז״ל[1]. שימש כדיין וראש בית דין באייזנשטאט. חתום עם האב״ד בעל ה׳פנים מאירות׳ על מסמכים רבים באייזנשטאט בין השנים תפ״א-תצ״ג, ביניהם תקנות, פסקי דין ועוד[2]. כן חתום עם האב״ד על תקנות לחיזוק גדרי הצניעות של בנות ישראל[3].

הרבנית מלכה נפטרה באייזנשטאט. על מצבתה נחרת: ׳פ״ט האשה חשובה והצנועה מ׳ מלכה ב׳ התורני מוהר״ר שמש[ו]ן ברין [בכרך] ז״ל נכד[ת] הגאו׳ בעל המחבר חוות יאיר זצ״ל ונפטרה בש״ק י״ג אלול תפ״ז ל׳. תנצב״ה׳[4]. מקום מגורי רבי זלמן בסוף ימיו ותאריך פטירתו לא ידוע.

מצאצאיהם ידועים:

א. בתם מרת שרל אשת רבי יעקב ראש מדינה במעהרין.

ב. בנם[5] רבי שמשון הלוי שפיטץ. תלמיד חשוב של ה׳פני יהושע׳ בפרנקפורט דמיין. ובעת נסיעתו לביתו ציוה הפנ״י לישיבתו הרמה שכולם יאותו לכבדו וללוותו. בנו רבי ליזר שפיטץ היה אבי הג״ר משה שפיטץ אב״ד טשענגער.

דור שביעי

רבי שמשון בכרך - ניקלשבורג

רבי שמשון בכרך היה בנו השני של הגאון בעל חוות יאיר. אשתו מרת חיילא היתה בת רבי יצחק ברין. גר בניקלשבורג ואח״כ בוינה.

1. לפי קונטרס ענף עץ אבות שבסוף ספר אמרי אש עה״ת ח״א (מונקאטש תרסא), היה ר׳ זלמן בנו של ר׳ גבריאל הלוי שפיטץ אב״ד ניקלשבורג. הדבר טעון בֵּרוּר, שכן לא מצאנו בנתיים בשום מקור שר׳ זלמן היה לוי. שנית, בהמשך הדברים שם הוא כותב שרבי גבריאל היה חתנו של בעל ה׳חות יאיר׳, ולפי מיטב ידיעתי עפ״י החומר שהיה לפניי בעת מחקרי, אין זה נכון.
2. ואכשטיין, אורקונדען אונד אקטען צו געשיכטע דער יודען אין אייזנשטאט, וינה 1926. חתום למעלה מעשרה מסמכים, ראה שם לפי המפתח.
3. קובץ פנים מאירות, חוברת ד, בני ברק תשל״ה.
4. ואכשטיין, אבני אש מס׳ 91.
5. השוה לעיל הערה 1. כך שהדבר טעון עדיין בֵּרוּר.

בשנת תס״ג, לאחר פטירת אמו, כתב מכתב לפרנסי קהילת ורמישא, בו יש לו טענות נגד אחיו הגדול רבי שמואל זנויל אודות עזבון אביו, ומבקש מהם שעינם תהיה פקוחה על העזבון. בפרט הוא מתעניין לדעת היכן נמצאים הספרים ׳חוות יאיר׳ ו׳חוט השני׳, ׳ואחרון חביב לשים עין פקוחה על כתביו של אאמ״ו הגאון זצ״ל אשר כל פז לא ישווה להם׳.

בבהמ״ד בוינה נמצא ספר כתוב בעצם כי״ק של הג״מ רבי יאיר חיים בכרך מכורך בדפי עץ רל״ב דפים, ובו מוזכר כמה פעמים בנו רבי שמשון בכרך. 1) ׳כתבי רבנות וצוואת וכה״ג יותן לבני מ׳ שמשון׳. 2) בדף קכ״ג כרך ט״ז לבני ר״ש ודף קכ״ד פנוי. 3) מה שכתבתי לבני שמשון במצוק בק״ק פרנקפורט מצרפתים[1]. בשנת תמ״ט בעת המצור בורמיזא כתב החוו״י: ׳מה שכתבתי לבני שמשון במצוק קק״ו מצרפת בחרוזים מהשערוריה לפי מה שענה נחמיה (פרק ב׳) למלך מדוע לא ירעו פני, אשר העיר בית קברות אבותי חרבה ושעריה אוכלו באש׳. ומספר מה שאירע לו בחרבן ק״ק ורמישא תוב״ב.

בשנת תס״ו הוא נתן ספר תורה עם כתונת לביה״כ בנ״ש[2]. נפטר בליל ש״ק ונקבר ביום א׳ ג׳ מנחם אב תפ״א[3].

להרב רבי שמשון ורעיתו היו שני ילדים:

א. הרב הקצין מו״ה יצחק בכרך שהיה פרנס ומנהיג בניקלשבורג. נפטר בי״א באייר תקט״ז[4].

ב. הרבנית מרת מלכה אשת רבי זלמן שפיץ ראבדק״ק אייזנשטאט.

דור שמיני

רבי יאיר חיים בכרך בעל ׳חוות יאיר׳

נולד בשנת שצ״ח[1] לאביו הגאון רבי משה שמשון בכרך. נקרא בשם חיים ע״ש דודו אח זקנתו הגאון רבי חיים אבדק״ק פוזנה שנפטר בשנת שצ״ה. וכאשר חלה הוסיפו לו יאיר[2]. בשנת ת״כ, בהיותו בן כ״ב שנה, נסמך להוראה ע״י מורו ורבו הגאון רבי מענדל אבדק״ק פרנקפורט[3].

---

1. אייזנשטאט, דעת קדושים, תרנז, בקונטרס יתרון דעת.
2. היא נמצאת בבוקרשט בבית מחסה לזקנים (ר״ד קויפמן בספרו על החו״י דף ה).
3. אבני קודש 21 בקיצור. ואילו באריכות ובמדויק העתיק הרב ד״ר דוד פויכטוונג בירחון להיסטוריה ומדעי היהודיים, ברלין 1899, דף 40.
4. אבני קודש 22.

1. במליצי אש כתוב בטעות שהוא נולד במעזריטש בשנת שפ״ח
2. בהקדמה לספר חוו״י הוא כותב: ושמי אשר מן השמים ניתן לי בחולי יאיר
3. שו״ת חו״י ס׳ קנ״ט

בשנת תי"ד נשא לאשה את מרת שרה בת הגאון רבי משולם אליעזר ברילין אבדק"ק פולדא. בשנת תכ"ב דרש בפפד"מ, ובגיל צעיר הוא כיהן כבר ברבנות בקהילות קובלניץ, ומגנצא.

בתחילת חורף ת"ל חזר לווירמזא מקום מגורי אבותיו. באותה שנה בערב ר"ח אייר עלתה נשמת אביו הגאון רבי משה שמשון למרומים. בטרם מותו ביקש בכתב מבני עירו שיבחרו בבנו הגרי"ח לאב"ד ומ"צ במקומו. ולמרות צוואתו לא בחרו בו, כי אם בהגאון רבי אהרן תאומים.

בשנת תל"ט (השק"ט ובט"ח) הדפיס בפפד"מ את ספרו 'חוט השני', שו"ת של אביו הגרמ"ש ז"ל וזקנו הגרא"ש ז"ל. בהקדמה לספרו הוא כותב שהיה לו כבר מוכן חבורו הגדול 'עץ חיים, תשעה ספרים יקרים ונכבדים... והתבוננתי על חידושים תורניים הנוגעים הלכה למעשה שהניחו לי אבותי הראויים לדפוס כתרומה וכראשית להדפסת החבורים שלי... ומצאתי כ"י זקני ואבי זצ"ל תשובות מפוזרות אשר השיבו לשואליהם... והיה עם לבבי לחברם יחד עם השו"ת שלי, ולקרוא שם החבור חוט המשולש, ולבי היה נוקבני ואמר: אל תתהדר לפני מלך ובמקום גדולים אל תעמוד, ולכן חזרתי השם אשר בחרתי וגמרתי אומר לקרוא השם 'חוט השני' ע"ש שני המאורות הגדולים קודש הלולים'.

בי"ג בסיון שנת תמ"ט יצא מוורמיזא ושבע נדודים בכמה מקומות. היידלברג, מעץ. בסוף קבע את דירתו בפפד"מ, שם הדפיס את ספרו חוות יאיר בשנת תנ"ט. וכאשר חזרה ונבנתה ונוסדה מחדש קהילת וורמיזא, שב גם הוא לעירו ולארצו לשכון כבוד בתוכה. בשנת ת"ס כבר היה גר בוורמיזא זאת אנו למדים מהעתק פנקס הקטן של ק"ק פפ"ד שהעתיק הר"מ הורוביץ בספרו רבני פפד"מ דף 324.

היה בקי גדול בחכמת הקבלה, מ"מ לשואלים בעצתו הוא משיב בחו"י סימן ר"י שטוב למנוע עצמו מלהתעסק 'כי הדרך להגיע אל ידיעתה מסוכן מאד'. וביאיר נתיב הוא כותב: כרך גדול קבלות מעשיות נתתי במתנה לה"ה אב"ד ראש ישיבה דקלויז מוה"ר שמואל שטין (=המהרשש"ך) בהיותי שם בקיץ תרנ"ט.

נפטר ביום א' דר"ח טבת תס"ב. אשתו מרת שרה נפטרה ביום ד' כ"ב טבת תס"ג.

מלבד חיבוריו חוט השני וחות יאיר שהדפיס בחייו, נדפסו הגהותיו על הרי"ף, ולאחרונה חיבוריו הגדולים מקור חיים על שו"ע או"ח ומר קשישא על כללי הש"ס ופוסקים. הרבה מחיבוריו נשארו בכתובים[4].

צאצאיהם:

א. בנם הרב הקצין רבי שמואל זנוויל בכרך בוינה. אשתו היתה בת רבי משה מאיר

---

4. רשימה מפורטת נדפס בדעת קדושים לאייזנשטאט, בחלק יתרון דעת עמ' 19-21.

גרוטווייל אב״ד בקליז בפפד״מ ואח״כ בקובלנץ. נטמן ביום ג׳ בתמוז תצ״ט בבית העלמין באלשבך[5].

ב. בנם הרב מו״ה שמשון בכרך בניקלשבורג.

ג. בנם הרב מו״ה גרשון בכרך בוינה.

ד. בתם מרת דאבריש אשת רבי שלמה בן רבי משה דניאל אופנהיים מפיורדא. היה גר בק״ק היידלברג. היא נפטרה ביום ג׳ בשבט תצ״ו.

ה. בתם מרת חוה אשת הקצין ר׳ יהודה לייב אופנהיים. נפטרה בחיי הוריה ביום כ״ו באדר שני בשנת תס״א ונטמנה בבית העלמין בהמשבך ליד וורמיזא[6].

דור תשיעי

רבי משה שמשון בכרך אבדק״ק גידונג לייפניק וורמייזא

נולד בעיר קעלין בשנת שס״ג לאביו הגאון רבי שמואל בכרך ולאמו הרבנית המפורסמת מרת חוה נכדת המהר״ל. בשנת שע״ה התייתם מאביו ואמו לקחה אותו לעיר מולדתה פראג, שם גדל על ברכי התורה.

בשנת שפ״ז נשא לאשה את מרת דאברש בת רבי יצחק מאונגריש בראד, אבל טרם נגמרה שנת חתונתו היה נתון לסכנה ובחמלת ה׳ ניצל, בעוד חותנו נלקח בשבי בתור ערבון ע״י הנסיך ״פיטר ארנסט״ על סך עשרת אלפים. אח״כ נתוספו שנה אחר שנה הכבדות עול מסים וארנונות, עד שהוצרך להעתיק אוהלו ונתקבל כרב בעיר גידונג בהיותו בן כ״ב שנה. משם נתקבל לאב״ד ור״מ בק״ק לייפניק. בשנת ת״ב ׳נכבשה העיר לייפניק בידי שונא, והעיר בוקה ומבולקה ויושביה שבויים לארץ רחוקה במשך עשר שבועות ברעב ובחוסר כל, והיה כאשר הניח ה׳ לנו אמרתי לנפשי לבקש מנוח בעיר אבותינו פראג׳[1], והוכתר כדרשן, שם כיהן במשך שש וחצי שנים. ׳שם בעליתי מדי שבת בשבתו מנחתי ונסכי׳[2]. בשנות ת״ח ות״ט אפפו גם עליו לחץ ועוני.

בשנת ת״י נתקבל לאב״ד ור״מ בק״ק וורמיזא. אחרי בואו אל המנוחה קרא אליו לוורמיזא את הש״ץ מ׳ אברהם אבריל שיעתיק מכתב ידו לזכרון בספר שמות הקהילה וגאוניהם בראשם, אשר עבר עליהם חרון אף ה׳ ביום זעם, וכתב

5. נוסח מצבתו הועתק במאמרו של ר״ד קופמן בירחון להיסטוריה ומדעי היהודיים, ברלין 1899, דף 38.

6. מעניין שהמקור לזה מצאתי רק במאמרו של ר״ד קאופמן הנ״ל עמוד 44. הוא כותב שהחידוש הוא בזה שכנראה שני האחים לבית אופנהיים המיוחסת לקחו שתי אחיות בנות בעל חוות יאיר.

1. אז חיבר הסליחה על הצרות שאירעו להם במלחמת שווערין. נדפס בדעת קדושים לאייזנשטאט, בחלק יתרון דעת דף 16.

2. עפ״י הקדמתו לספר ׳שמן המאור׳, נדפס בספר חות יאיר לבנו, דף קלא.

בספר ביום י״ג בכסלו תט״ו. וככה ישמרו בני וורמיזא את כבוד הגאון הזה להזכיר ביום ההזכרה את כל הקהילות ורבניהון[3].

בשנת תכ״ב בי״א אדר מתה עליו אשתו מרת דאברש, אחרי שילדה לו ארבע בנות ובן יחיד מרן בעל החות יאיר. בשנת תכ״ד נשא לאשה את הרבנית מרת פייגא בת רבי יונה בירוויץ אלמנת הגאון רבי משה ירמיהו הכהן אבדק״ק קרעמניץ ומינץ בעל מחבר ספר ברכת טוב[4], ולא היו לה בנים ממנו. היא נפטרה במגיפה בוורמיזא בשבת חזון ו׳ באב שנת תכ״ו.

הגאון רמ״ש חי ששים ושלוש שנה. בער״ח אייר שנת ת״ל עלתה נשמתו למרום ומנוחתו כבוד בוורמיזא. בספר הזכרון של ורמיזא נכתב: ׳ יא״נ הגאון רבינו משה שמשון בן רבינו מ׳ אברהם שמואל בעבור שהיה פה רב קרוב לעשרים שנה. תחילה היה דרשן בק״ק פראג ורב בכמה קהילות מיום שהיה בן כ״ב שנה. תיקן וחיבר ספר שמן המאור על חמשה חומשי תורה ושאר חבורים וחדושים שנתחדשו על ידו. והיה מתמיד בתורה יומם ולילה. בלעדי שאר תקפו וגבורתו של שמשון רבינו וכו׳...׳.

בהקדמה לספרו שמן המאור, שנדפס בספר חות יאיר (דף קלא) הוא מתאר בפרוטרוט את פעליו וחיבוריו, וכמו כן את התלאות שבתחנות חייו.

דור עשירי

רבי אברהם שמואל בכרך

נולד בשנת של״ה לאביו רבי יצחק בכרך, ונקרא שמו בישראל שמואל[1], ונראה שהשם אברהם נתוסף לו אח״כ. על תשובותיו בספרו חוט השני הוא חתום כבר בשם ׳אברהם שמואל ב״מ יצחק בומסלא׳ שם נולד. תלמיד הגאון מהר״ל מפראג[2], אח״כ למד תורה אצל חותנו הגאון רבי יצחק הכהן כ״ץ שהיה לו לאב, ונתן לו את חוה בתו לאשה.

הגרא״ש היה אב״ד בקהילות טורבין, פארליץ, קעלן ואח״כ בוורמיזא. בעת הגרוש משם בשנת שע״ה ברח בחפזון ועבר את נהר הריין ובריאותו נפגע, ונענה ממצוקותיו חלה את חליו בדרך ויגיע וימות ונקבר בבה״ק אשר בין ביקענבעורג ובין צווינגנברג כמו כברת ארץ בואכה אלשבאך. בהיותו בן ארבעים שנה נפטר ביום

3. דעת קדושים עמוד 320.

4. ברכת טוב, דרושים ולקוטים על התנ״ך מהר״מ הכהן מנראל. הובא לדפוס על ידי בנו הרופא ר׳ טוביה הכהן, וינציה תע״א.

1. כן נכתב שמו על כת״י יקר שנמצא כעת באוקספורד, ששייך לששה מבני בכרך, בתוכם רבי שמואל ב״ר יצחק בכרך. וכן נכתב בראש החרוזים של זמר לחנוכה שחיבר בהיותו בן ל״א שנה בעת כהונתו בקעלן. ׳ונהג כבוד א״א הגז״ל לזמרו בכל לילי חנוכה ואני אחריו בנגון מעוז צור (חו״י דף רכז).

2. שו״ת חוט השני סי׳ כא.

השלישי כ״ז באייר שנת שע״ה[3]. בסוף תשובת חות יאיר נדפס ׳קינה אשר כתב א״א הגז״ל על א״א זקינו הגז״ל, ומפני שנזכר בו יום וחודש ושנה שנפטר אותו צדיק חבבתיו והדפסתיו. בפנקס אלשבאך נרשם: ׳אשר שמה קברו את הגאון... בברחו מפני חמת המציק מק״ק ורמיזא׳. בספר הזכרת נשמות דקהילת ורמיזא[4] נזכר: ׳רבינו אברהם שמואל ב״ר יצחק שהרביץ תורה בישראל׳.

נכדו הגאון בעל חות יאיר כותב בספרו על אביו זקנו הרא״ש: ׳כי מת בן ארבעים ולא הניח דבר קטן ודבר גדול עם כל הפוסקים והתוספות ושאר כל חכמות ומדרשי חז״ל ספרא ספרי ומכילתא ותורת כהנים ונפלאות ומלל בביאורם. וכן פומו ימלל רברבן בביאורו על קידוש החודש להרמב״ם, והשיב השגות נמרצות על החביב. וכן עשה ביאורים ע״ס צורת הארץ ועל כמה ספרי התכניים, ורובם נאבדו לבד מקיבוץ קונטרסים מעט מהרבה שבאו לידי והנחתי לכורכם והם מונחים בבית גנזי דידי בע״ה׳.

מכל חבוריו הרבים יצאו לאור מעט מתשובותיו שנדפסו בספר חוט השני אשר הוציא לאור נכדו הגאון בעל חות יאיר. כולל צ״ו תשובות מהגרא״ש ז״ל ומבנו הגרמ״ש ז״ל. נדפס בפפד״מ בשנת ׳השקט ובטח׳ (תל״ט).

רעיתו הרבנית חוה היתה בתו היחידה של הגאון רבי יצחק הכהן כ״ץ, ואחיה היו הגאונים רבי חיים אבדק״ק פוזנא ורבי נפתלי כ״ץ אבדק״ק לובלין. היתה יחידה במינה בתורה, ׳ופירשה מדרשים, שכל השומע יבחין שהדין עמה כשחלקה על בעל מתנות כהונה׳. נכדה הגאון בעל חות יאיר הביא בספרו דברי תורה בשמה. ׳היתה מופלגת בכתב ולשון צח ומצוחצח. גם הפלגת חסידותה והנהגתה אי אפשר׳ להעלות על הנייר. נתאלמנה בהיותה בת שלושים, ושוב לא היתה לאיש לכבוד בעלה זקיני הגאון ז״ל. ושמעתי מפי קדוש א״א הגאון מהרמ״ש זצ״ל, שגאון החסיד בעל השל״ה הקדוש בנסעו מחו״ל לארץ ישראל רצה לקחתה, והיא לא רצתה, ואמר: עוונתי גרמו שלא זכיתי להזדווג לגוף קדוש זה׳. היא התגוררה בפראג מקום אבותיה.

כשנבחר בנה הגאון רבי משה שמשון לרבה של ורמיזא ׳נסעה עמו והיתה אצלו בערך שנה. אח״כ נשאה רגלה לנסוע לארץ ישראל ובעוו״ה לא הספיקה, כי מתה בק״ק סופיה. וכבוד גדול עשו לה במותה וכן בכל מקום באה לשם, כי היה שמה נודע לתהילה, בצרוף יחוסה ומעלת שני אחיה הגדולים. אי אפשר לתאר את הכבוד וההידור שנהגו שני האחים הגאונים באחותם זקנתי הנ״ל. מפני שאבותי חברו חבורים מחוכמים וזכרונם הם דבריהם, ובניהם מתיחסים אחריהם לבית אבותם במשפחותיהם, וכל זה איננו נוהג בנשים, לכן עשיתי לזקנתי שהיתה בחכמת התורה ובמעשים מכל בני גילה עטרת תפארת. ולכן קראתי ספרי חות יאיר׳, היינו בלשון אשכנז יאיר של חוה.

---

3. נוסח מצבתו נדפס בספר נפשות צדיקים מס׳ 20.
4. נדפס בקובץ מקיצי נרדמים, שנה שלישית תרמ״ז.

הצדקת הרבנית חוה נטמנה כאמור בסופיה בשנת ת״א, וימי שנותיה ששים ושש שנים.

נולדו להם שתי בנות ובן אחד:

א. מרת סלאווא, נפטרה כ״ד באלול שפ״א בוינה (אבני קודש 55).

ב. מרת טעלציל אשת הגאון מ. זבלא אבדק״ק שנייטיך.

ג. רבי משה שמשון בכרך.

דור האחת עשרה

רבי יצחק הכהן כ״ץ חתן המהר״ל מפראג

הגר״י היה בנו של רבי שמשון כ״ץ מפראג בן רבי גרשון כ״ץ בן רבי עקיבא הנשיא מאובין (היא בודא ממערב לנהר הדנובה, בשנת תרל״ג חוברה לעיר פעסט שממזרח לנהר ונקראת היום בודאפעסט, בירת הונגריה כיום). מוצא המשפחה מספרד. בעת ההיא היתה אובין תחת שלטון הסולטאן של קושטא. רבי עקיבא היה עשיר גדול, ושרי הונגריה הלשינו עליו לפני הסולטאן. רבי עקיבא ברח אל ארצות הנוצרים עם רכושו והתיישב בעיר פראג. אשתו ילדה לו שנים עשר בנים ושלוש עשרה בנות. הוא חיתן את כל בנותיו עם כהנים, פרט לבת אחת ושמה יוכבד שבעלה היה רבי שבתי ב״ר ישעיהו הלוי הורוביץ, אבי אביו של הגאון בעל שלה״ק. כשרבי עקיבא עם בניו עלו לדוכן, היו חכמי הדור אומרים: כ״ה (בגימטריה 25) תברכו את בני ישראל.

רבי עקיבא בנה בפראג בית גדול בנוי לתלפיות והרביץ תורה בעירו. הוא תרם שלוש פרוכות - האחת דומה לרעותה - לשלושה בתי כנסת בפראג, אלטניי שוהל, בית הכנסת פנחס ובית הכנסת הישן. הוא גם תרם נברשת גדולה לבית הכנסת, שהיתה תלויה על התקרה מעל הבימה, ובה עשרים וחמישה קני מנורה כמספר ילדיו. נפטר בשנת רנ״ו.

הגאון רבי יצחק נשא לאשה את בתו הבכורה של המהר״ל מפראג, אשר נפטרה בדמי ימיה חשוכת ילדים. לאחר מכך נשא לאשה את אחותה מרת פיגלה, שהיתה הבת השניה של המהר״ל. מזיווג זה נולדו להם הגאון רבי חיים אבדק״ק ניקלשבורג והמדינה, ראש ישיבה בפראג, לאחר מכן בפרנקפורט דמיין, ולאחרונה אבדק״ק פוזנא ושם מנו״כ, אחיו הגאון רבי נפתלי דרשן בפראג, אבדק״ק פרוסטיץ, ניקלשבורג והמדינה, משם נתקבל לקהלת פינסק בליטא, ולאחרונה אבדק״ק לובלין ושם מנו״כ, ואחותם החכמה המלומדת והמפורסמת אשת הגאון רא״ש בכרך. מילדיהם אלו יצאו שלשלת זהב לדורי דורות של גדולי הדור וקדושי עליון, גאונים אדירים ומובהקים.

רבי יצחק מילא את מקום חותנו המהר״ל כאב״ד קהילת ניקלשבורג ומדינת מורביה. שימש גם כרב דק״ק וינה ומדינת אסטרייך. אח״כ שב לעיר הולדתו פראג, והיה שם ׳פרימוס׳ ראש הקהל ו׳מורה׳ חבר בית הדין.

בהקדמה לספר חות יאיר כותב נכדו, שהוא היה מופלג בצחות לשון אין דוגמתו. הוא חיבר:

א. ׳טייטש חומש׳ באידיש (פראג שס״ח).

ב. פירוש קצר על מדרש שו״ט, והשלים איזה סדרות בספר ׳חתן דמים׳ לרבי זלמן רונקיל (נדפס שס״ו).

ג. הגהות על ספר ׳פענח רזא׳ פירוש על התורה (נדפס שס״ז).

ד. הקדמה נפלאה לתשובות מהר״ם מרוטנבורג.

ה. הסכים עם חותנו המהר״ל על ספר לחם רב (ליקוטי דינים שנשמט משו״ע), ועל ספר הראב״ן הראשון שנדפס בפראג.

ו. הקדמתו לס׳ דרוש על התורה והמצווה של חותנו הגאון מהר״ל.

האגדה מספרת שרבי יצחק סייע לחותנו ביצירת הגולם. גדלותו בתורה, קדושתו כמקובל הוא מן המפורסמות, ואין לשער גדולתו וקדושתו. ובמקום גדלותו שם אתה המוצא ענוותנותו. לדוגמה: בהקדמה לשו״ת מהר״ם מרוטנבורג הוא חותם עצמו בראשי פרקים ׳אנכי תולעת ולא איש חרפת אדם ובזוי...׳. לולא הגילוי של נכדו בעל החות יאיר, לא היה ידוע מי כתבו. כן בנוגע להגהות שעל ספר פענח רזא לרבינו יצחק בן רבי יהודה הלוי, גילה בעל סדר הדורות שבעל ההגהות הוא הגה״ק רבי יצחק כ״ץ.

היה ראש לחכמי דורו. אליו פנו בשאלות מכל קצווי העולם, וחבל על דאבדין שהשו״ת שלו לא נדפסו. הוא נפטר בפראג בשנת שפ״ד. ואלה הדברים החרוזים על מצבתו שבראשה צורת אשכול: ׳...י״ב בסיון שפ״ד לפ״ק... גאון ישראל וקדושו נודע בשערים שמו מוהר״י ב״ר שמשון כ״ץ זצ״ל...׳.

על מצבת רעיתו בפראג נכתב: ׳...אשת חיל מי ימצא הצדקת המהוללת מרת פייגאלי בת חכם אלוף וגאון ראש גולת אריאל כמהר״ר יהודה ליב זלה״ה. אשת המופלא מו״ה יצחק כ״ץ ז״ל נפטרה... יום א׳ ד׳ בשבט שפ״ט לפ״ק׳.

דור השנים עשר

רבינו המהר״ל מפראג

הגאון רבי יהודה ליווא (אשר כונה ע״י בני דורו רבי ליב הגבוה) ה׳מהר״ל מפראג׳ היה בן הרב רבי בצלאל רבה של פוזנה בן רבי חיים מוורמיזא בן רבי יהודה ליווא הזקן, שעל לוח אבן מצבתו חרות: ׳מו״ה יהודה ליוואי, וזאת ליהודה, לתורה ולתעודה, חכם הרזים, עוקר הרים וארזים בקי בש״ס התלמוד, ולא נמצא כמותו בכל

העולם בחריפות ובקיאות ובזכרון. והוא מגזע הגאונים המיוחסים לאדוננו דוד בן ישי׳.

נולד בפוזנה בליל פסח רע״ב. על ידי לידתו ניצול אביו הגאון רבי בצלאל מעלילת דם שרצו להעליל עליו באותו הלילה. ואביו ניבא על בנו הנולד ׳זה ינחמנו מעלילת דם׳ ויקרא שמו בישראל יהודה ליוואָ. הילד נתגדל בקדושה וטהרה על ברכי אביו ועלה על כל בני גילו, ונעשה ארי שבחבורה, הנערץ על בני עמו. היה גדול הדור, גאון בתלמוד ובקי בנגלה ובנסתר. כן עסק בקבלה וצרופי שמות.

בא בברית האירוסין עם מרת פעריל בת הקצין רבי שמואל ב״ר יעקב, אשר היה גדול בדורו בעושר ובנכסים וכבוד וקרוב למלכות, והיה נקרא בשמו ׳רייך שמעלקא׳. עוד לפני נישואיו שלח אותו חמיו לעתיד על הוצאותיו ללמוד בפרעמסלא אצל הגאון מהרש״ל[1]. הנישואין התקיימו כשהחתן היה בן ל״ב שנה והכלה בת כ״ח שנה.

לאחר נישואיו נתקבצו אליו תלמידים מכל הארצות, ובתוכם מרן רבינו בעל ה׳תוספות יום טוב׳ והרביץ תורה בתור ראש מתיבתא. אח״כ נתמנה לר״מ ואב״ד בעיר ניקלשבורג וכל מדינת מעהרין. שם כיהן עשרים שנה, משנת שי״ג ועד שנת של״ג[2]. הגדיל לעשות שם בהפצת התורה, והתקין תקנות רבות לקהילה זו.

בשנת של״ג עזב את הרבנות בניקלשבורג והתיישב בפראג. שם יסד בית ועד לחכמים בבית המדרש הנקרא קלויז. ביום ד׳ באייר שנ״ב שם פעמי מרכבותיו לק״ק פוזנא כשנתמנה לראש הישיבה ואב״ד על כל גלילות פולין.

בשנת שנ״ט נעתר המהר״ל להזמנת קהילת פראג לשמש כאב״ד בקהילתם וראש לכל רבני המדינה. ביתו בפראג היה כבית מלכות. כל חכמי דורו השכימו לפתחו. הוא היה שר התורה שהיו גלוים לו סודות התורה. רבינו הרמ״א אמר עליו שיש בו ניצוץ מנשמת דוד המלך ע״ה. ועליו העיד הכתוב הרימותי בחור מעם מצאתי דוד עבדי[3].

נכדו הגאון הגדול בעל המחבר ׳סמיכת חכמים׳ בתשובתו להגאון בעל חכם צבי (חכם צבי ח״ב סי׳ ע״ו) כותב: ׳הגאון מהר״ל אשר שימש ברוח הקודש כמפורסם...׳. מעתה אם שימש ברוח הקודש, לא יפלא בעיננו כל הנסים והנפלאות והאגדות שמספרים בשמו של המהר״ל, כפי שנדפס בספר ״נפלאות המהר״ל״ ובראשם הספור על ׳יוסלה הגולם׳ וכו׳. שמעתי מפי אאמו״ר הי״ד שאמר לנו כמה פעמים בזה״ל: אינני יודע אם כל האגדות שמספרים בשמו של זקנינו קרו אמנם בפועל, או היו רק בעיני המון העם שאהב לספר על גדולי ישראל נסים ונפלאות ואגדות מאגדות שונות, אבל מאמין אני באמונה שלימה שהכל יכול היה לקרות, כי באיש אשר רוח הקודש

---

1. ראה במגילת יוחסין הסיפור על התרוששותו של ׳רייך שמעלקא׳ ומכתבו לחתן שאינו רוצה לעגנו ח״ו, ותשובת המהר״ל שמראה על עדינות יתירה, והיוזמה של ״אשת חיל״ מרת פעריל הלוקחת על עצמה עול הפרנסה. ושם גם המעשה עם הפרש, והנס עם ׳דינרי הזהב׳.
2. עיין צמח דוד בסוף ח״א.
3. ראה בהקדמה לשו״ת מהריא״ץ.

בו אנו עוסקים. אם נקרא את הסיפורים והאגדות שנפוצו מסביב למהר״ל, נראה שלאגדות אלה ברובם יש כיוון ומגמה אחת, והיא הצלת יהודים ממזימות הרשעים ועלילותיהם של צוררי ישראל. בבחינת ׳רועה נאמן היה לשיות פזורים׳, והרועה מציל את הכלל ואת הפרט.

יש עוד סוג של אגדות הבאות לספר נפלאות חכמתו. כמו הסיפורים והאגדות על קשריו עם חצר הקיסר רודולף, לשריה, לרוזניה ולכמריה. וכך כותב רבי מאיר פערילס ב׳מגילת יוחסין׳ על סבו הגדול: הגאון מהר״ל נהג נשיאותו ברמה. ובימיו היו תורה וגדולה במקום אחד, כי היה עשיר גדול וקרוב למלכות להחסיד רודולפוס קיסר. אשר על כך אמרו המושלים שהיה דוגמת אנטינוס ורבי, ויחכם מכל בני קדם והיה איש אלוקים נורא מאוד ותוארו כמלאך אלוקים.

זקננו המהר״ל זכה לשיבה טובה לזקנה מופלגת ואושר משפחתי ביחד עם אשתו אשת חיל שעסקה במסחר והצליחה. בניו וחתניו היו גדולי תורה מופתי הדור והדרו. בנו יחידו היה הגאון רבי בצלאל חריף אבד״ק קעלין. חתניו היו: א) הגאון הקדוש רבי יצחק כ״ץ הכהן. ב) הגאון רבי שמעון ברודס. ג) הג״ר אברהם הלוי ואלערשטיין. ד) הג״ר הירש סאבטקי. ה) הג״ר חיים וואהל. כולם אדירי תורה, ארזי הלבנון, ומהם יצאו שלשלות יוחסין מאורי ועמודי עולם.

נפטר ביום ה׳ י״ח באלול שס״ט לפ״ק בן צ״ז שנים. ואשתו מרת פערל נפטרה ביום ד י״ב באייר ש״ע לפ״ק. במצבה הראשונה לא נזכר אצל שניהם שום תאר רבני או רבנית מרוח חסידותם, כי אם ׳פ״נ ר׳ יהודה ברבי בצלאל ואשתו אשר הואל פעריל בת רבי שמואל׳. במצבה שהוקם אחר כך חרות עליו[4]:

יום ה׳ ח״י אלול שס״ט
הגאון הגדול בישראל.
ר׳ יהודה בן בצלאל.
ארי׳ דבי עילאה ותתאה גבר.
עייל בבר ובלא בר,
כל פרד״ס נכנס בשלום ועבר.
ויחכם מכל דגמר וסבר.
ולא הניח דבר
קטן וגדול אסף וצבר.
עשות ספרים אין קץ חבר.
ויצבור בר, יותר מט״ו חבורים.
נאוו לחייו בתורים.
שבכתב ושבעל פה בשמלתו צרורים.
ובכל חכמה ומדע ידו הרים.

יום ד׳ י״ב אייר ש״ע לפ״ק
הצדיקת אשר הואל.
פעריל בת ר׳ שמואל.
אשת חיל עטרת בעלה.
בטח בה לבו מקצת בחוברת.
נעים היו מעשיה כקטרת.
מנשים באהל תבורך בתפארת,
כשרה ורבקה ענן קושרת,
וברכה בעיסה מכשרת.
ונר דולק משבת לשבת אחרת
כלאה כרחל היתה לבית עקרת.
לעבוד ולשרת.
לתוכן שמים בזרת.

4. מגילת יוחסין.

ויכלכל בני דורו לחם אבירים. משאלות ותשובות (על האבן התחתונה שבצד צפון) נוצחות וגוברים, ובחדושים על כל ששה סדרים, על גמרא רש״י ותוס׳ המה הגבורים, בפלפולים חריפים ויקרים. למוצאי דעת אלהים וגברים, האיר עיני עברים. ויותר שהי׳ חכם אדיר באדירים. עוד לימד דעת זריזים וזהירים. איזן חקר ותיקן הרבה גדרים, בשל תורה ושל סופרים, ודברי חכמים כמסמרים, ויחן פני העיר לדור דורים. אי חסיד אי עניו.

(מהעבר השני):

יום ה׳ ח״י אלול שס״ט.	יום ד׳ י״ב אייר ש״ע לפ״ק.
הגאון הגדול בישראל.	הצדקת אשר הואל.
ר׳ **יהודא בן בצלאל.**	**פערל** בת ר׳ **שמואל.**

ביראה וטהרה בזריזות וזהירות גמורים, אין כמותו גבר בגברים. לו דומיה תהלה כי אין מספרים לרוב כח מעשיו הישרים רועה נאמן היה לשיות פזורים. יותר מי׳ שנים מלך בראש מורים בארצותינו ובפרגא עיר ואם בעיירים ואשתו אשת חבר בחבירים צדקתה נודע בשערים. ידיה שלחה בכשורים. כפה פרשה לעניים וחסרים. מתניה בעוז היו חגורים. בכל גמילת חסד ומישרים. אין לפרט ולספר בדברים כו׳.

כתביו וספריו הרבים נדפסו בזמנם, והולכים ונדפסים גם בימינו אלה, ואין כאן המקום לפרטם כי רבים המה[5]. ולסיום פרק זה עלי לציין, כי רשמתי רק מלים ספורות על זקננו המהר״ל, משום שקטונתי מלכתוב ביאוגרפיה מקפת על איש ענק זה.

---

5. ראה רשימה מספריו ב׳גבורות ארי׳ שבראש מגילת יוחסין (במהדורות המאוחרות).

פרק שני

ה"מהריא"ץ" וביתו

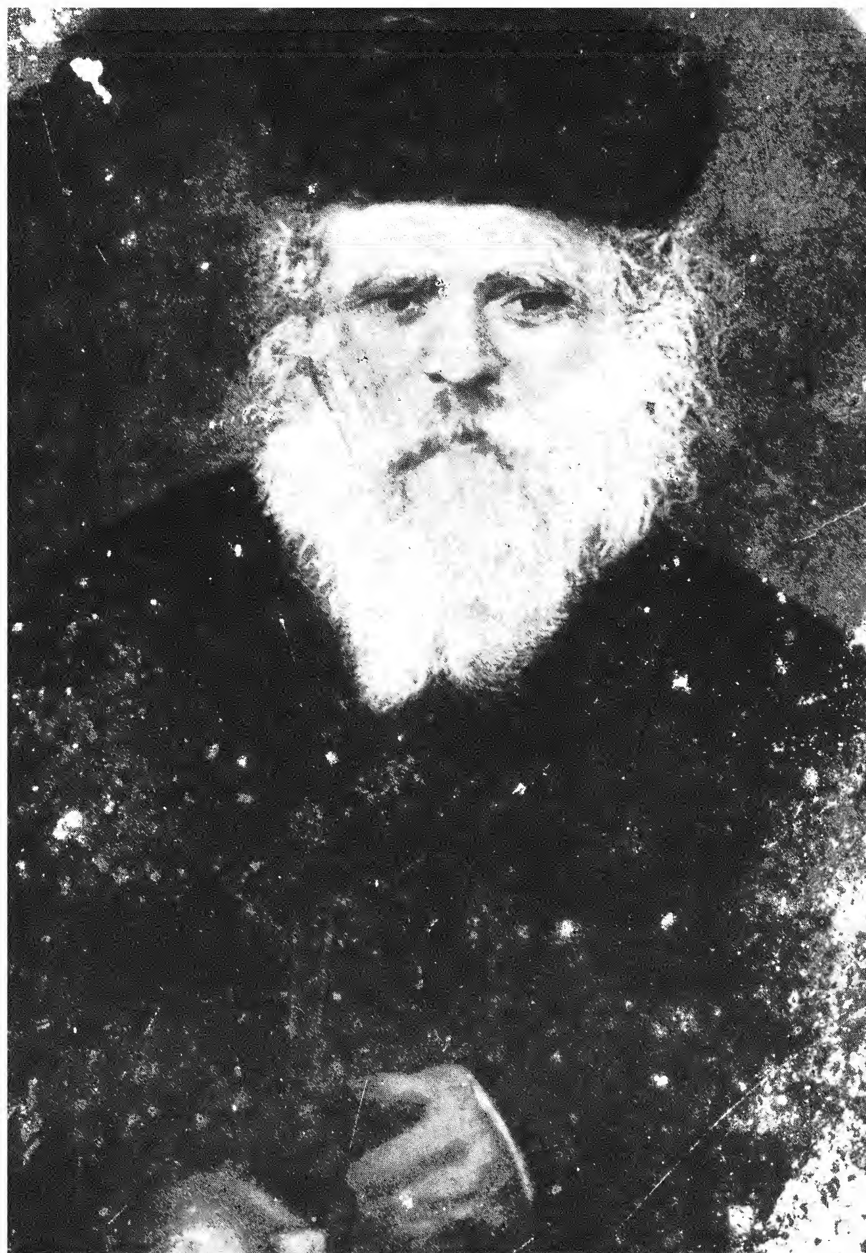
א. רבינו אהרן צבי וויינברגר זצ"ל בעל ה"מהריא"ץ"

א. לידתו

הוריו נצטערו בצער גידול בנים ר"ל. היה להם בן שעוד בילדותו נתגלה כעילוי וחריף, אך נפטר בהיותו נער ואמו הצדקת נצטערה ובכתה עליו רבות. כשהרתה אמו שנית, נסעה לדודה (החורג) הגאון ר' הירש ברוידא בעל "תאומי צביה" רבה של קיצע אשר הבטיח לה שתלד בן שיהיה "אור עולם", ויעץ לה שתקרא לילד בשם הלקוח מעולם החי, למשל צבי, אריה, זאב, וכך עשתה, ותקרא שמו הירש. משחר נעוריו נראו בו סימני טהרה, "ובמעלליו יתנכר הנער" כי לגדולות נוצר, הצטיין בכשרונותיו הברוכים והתמדתו היתה להפליא.

ב. רבותיו

בהיותו בן 9-10 הוליכתו אמו הצדקת לבית מדרשו של אביה הגאון ר' אהרן משה אריה גידונג אבדק"ק פעזינג, אשר היה גדול בתורה, ובעל מידות תרומיות. לעת זקנתו היה סגי נהור ר"ל והיו כל למודיו בע"פ. ואכן נכדו זה היה לו לשעשועים, ולמד אתו בצוותא. הנכד היה קורא לפני סבו מן הכתב. בכל לילה אחר חצות היה סבו מעיר אותו משנתו, ולמדו יחד כל היום. הנער ראה סימן־טוב בעמלו בתורה, והיה עולה מעלה מעלה. לאחר מספר שנים הוליכה אותו אמו לורבו *WERBAU*, ללמוד אצל הגאון רבי בנימין וואלף לעוו בעל "שערי-תורה". ואף כי היה עוד נער רך בשנים, עכ"ז בגלל חריפותו ובקיאותו והתמדתו הנפלאה העריכו רבו מאד. והרי מה שכותב אליו רבו בתשובה שנדפסה בשו"ת מהריא"ץ יו"ד ס' קכ"ו: "החיים והשלום וכל טוב. אחדש"ה, מכתבו הנחמד קבלתי ושמחתי בשמעי, תהלה לאל, משלומו ומעמדו הטוב. שת"ל חפץ ה' בידו מצליח, ועוסק בתורת ה' לילה כיום. וערבים עלי דבריו הנעימים הנאמרים בדעת ובתבונה על דרך האמת. חזק ואמץ בתורה והיה גבור חיל, וה' יזכהו ללמוד וללמד מתוך הרחבה כנפשו...". ומסיים את התשובה הארוכה, המשתרעת על פני למעלה מ-5 דפים כדלהלן: "דבריו בנויים על אדני החריפות ובקיאות ושמחתי מאד כי תוחלתי לא נכזבה. הלא כה דבר ידיד לנצח - הדורש שלום תורתו ודבק באהבתו כל הימים".

מרן בעל ה"מהריא"ץ" זצ"ל אב"ד מארגרטין

מישיבת הגאון בעל שע"ת עלה לפרעסבורג להרוות צמאונו ממעינו של מרן הגאון בעל החתם סופר ז"ל. אמרו עליו שבבואו לפרעסבורג היה בקי בס' קדשים וטהרות וחלק מ־חו"מ, ושמו "הרשל שויסבורג" היה לשם ולתפארת, ויצא שמו הטוב בין הבחורים ובין חכמי העיר לחריף עצום ובקי נפלא וכבדוהו בעטרת הבחורים ונעשה "שבתות בחור" במצוות מורו החת"ס ז"ל. תואר זה היה מכובד ונתכבדו בו רק הבחורים הנבחרים מכל הישיבה, וע"י זה קיבל כל מחסורו מבע"ב אחד במשך זמן ארוך בכבוד גדול.

הספור הבא מדגים את הערכת החת"ס לתלמידו. המהריא"ץ למד בחברותא עם בנו בעל הכתב סופר סמוך לחדרו של החת"ס אשר שמע את למודיהם. והנה באותו היום ביטל מרן בעל החת"ס את שעור העיון עם תלמידיו. כששאלוהו: מדוע? השיב ביידיש כי "הרשל שויסבורג האט מיר דעם שעור אויסגעכאפט". כי קדמו בכל החידושים שהכין החת"ס לאותו השעור.

דאגתו ואהבתו האבהית יחד עם הערכה והערצה של החת"ס אל תלמידו זה ניתן לראות ממכתב סמיכות "מורינו" שכתב החת"ס לפני חתונתו (נדפס בהקדמה לשו"ת מהריא"ץ). וכן ממכתב שכתב החת"ס להגאון ר' שלמה זלמן מינצנט ז"ל (שהיה רבה של מארגרעטען מתקפ"ה עד תר"ה)[1]:

שיל"ת פ"ב מש"ק ז' אב תקצ"ה לפ"ק יראה בנחמה, בעיר ה' שמה, ה"ה ידיד עליון הרב המופלג מו"ה **שלמה זלמן** נ"י אב"ד **מאגרעטע** יע"א.

יקרתו הגיעני בזמנו... אשר כ' נידון שידוך אחד לבחור מופלג, יש ויש פה כמה וכמה, ואשר אחשוב להגון ומצוה רבה יותר, הוא הבח' המופלג כ"ה **הרש שויסבארג**, צדיק ונשגב ות"ח למד ולימד חרוץ ומתון חכם ונבון, מצא חן בעיני אלקים ואדם, יהי ה' עמו ויזכה לגמור הדבר, ישלם ה' פעלו ומשכורתו כפולה מאת ה'. ואצפה תשובתו בענין זה. הכ"ד א"נ.

משה"ק סופר מפ"פ דמיין

ג. נשואיו

כשהגיע לפרקו נשא לאשה את בתו של הגביר הצדיק ר' יעקב דב פעלדמן מהכפר פעטרא שע"י מארגרעטען, (ראה עליו להלן בפרק זה; ז), היא הסבתא הצדקת וטובת הלב, אשת החיל - מרת יוטא ז"ל. חותנו היה עשיר מופלג והיה כל מחסורו עליו. ואילו הוא לא פסק פומיה מגרסא, ויומם ולילה הגה בש"ס ופוסקים, ורק תורתו היתה אומנותו. חותנו סחר במעותיו בעבורו והוא ישב על התורה ועל העבודה. הסבתא יוטא ז"ל היתה בעלת כשרונות נעלים ומדות תרומיות, כפי שהעיד עליה בעלה לאחר פטירתה במכתבו להגה"ק בעל דברי חיים מצאנז בזה"ל: "... אשר היתה צדקת מפורסמת כמעט בכל המדינה וקשה עלי למצוא זווג הגון אשר יגיע לכל הפחות

1. מתוך המכתב כפי שהועתק ע"י הרב צבי מושקוביץ ז"ל מהמכתב המקורי שהיה אצל דודי הרב עקיבא יוסף וינברגר ז"ל בן המהריא"ץ. ונדפס גם בכרם שלמה, תשמ"ה, גליון ז.

לחצי ערכה". (המכתב יועד להדפסה בחלק השני של תשובות מהריא"ץ, שנעלם לדאבונינו בשואה).

היא היתה בעלת לב טוב וגומלת חסדים. היתה נוהגת להניח ככרות לחם על שולחן מחוץ לביתה כדי שהבחורים העניים יוכלו לקחתם בלי בושה. טרם הסתלקותה חלה בעלה אנושות. נשאה הצדקת עיניה השמימה בתחינה ואמרה: "הלא העולם אינו צריך לי כמו לבעלי הקדוש, ולכן אני מוסרת את נפשי עבורו" וכן היה. כעבור זמן קצר ביום ב׳ של פסח שבקה לן חיים. זכותה תגן עלינו ועל כל ישראל. ומרן המהריא"ץ אמר "איך האבע זיא ניכט געקאנט אויסבעטן אונד זיא מיך יא". (=אני לא יכלתי להציל אותה בתפילתי, והיא כן פדתה אותי בתפילתה).

ד. כס הרבנות במארגרעטן

בשנת תר"ה עבר הגאון ר׳ שלמה זלמן מינצנט להיות רבה של מיהאייפאלווא והתפנה כסא הרבנות במארגרעטן. נתנו אנשי העיר עיניהם במהריא"ץ, אך הוא לא נעתר לבקשתם על אף הפצרותיהם החוזרות ונשנות. מה גם שחותנו הצדיק גדר גדר בעד חתניו שלא יקבלו משרת רבנות כל ימי חייו.

קהילת מארגרעטן החליטה לתת בידי המהריא"ץ כתב רבנות, ומי שהוא יבחר בו, יהיה להם לרב. המהריא"ץ נתן עינו ברעו הנאמן, איש בריתו הגאוה"ק ר׳ הלל ליכטנשטיין אשר היה יושב אז בגאלאנטא באהלה של תורה וחי בדוחק ללא פרנסה מתאימה. (מפי דודי הרה"ח ר׳ הלל יודא ווינברגר הי"ד שהיה גר בקראסנא שמעתי, שהוא שמע מפי הגאון הישיש הרב ברוך בענדיט ל"ש אבדק"ק קראסנא שאביו ר׳ קאפל ליכטנשטיין שהיה רב בבטליאן העיר את תשומת־לבו של המהריא"ץ שאחיו יושב בגאלאנטה ללא משרה ראויה).

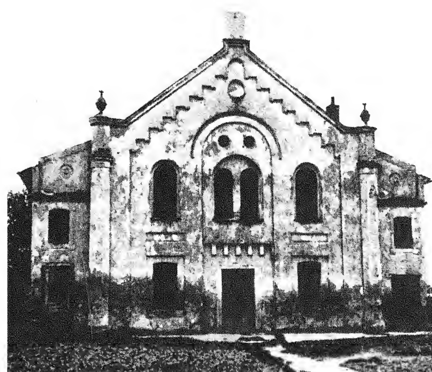
המהריא"ץ היה נוסע מדי שנה לשויסבורג לקיים מצוות כבוד אם, וגם להשתטח על קברו של אביו הקדוש. הוא נסע דרך פרעסבורג והפקיד את כתב־הרבנות בידי חברו הגאון בעל "כתב סופר" ז"ל. כי חשש שמא יהיו אנשים בקהילה שלא יתרצו ברב הנ"ל ולא רצה שתצמח מזה איזה מחלוקת. לכן התחכם ומסר המכתב לידי הגאון בעל הכתב סופר. כאשר חזר מהנסיעה השיב לשואליו שמסר את כתב הרבנות (והם חושבים שנמסר "לידיו ממש") וכאשר ראה מתגובת הציבור שהם שבעי רצון ואין התנגדות, מיהר להודיע להגאון בעל כת"ס שימסור את כתב הרבנות לידי ר׳ הלל. כך הגיע הגה"ק ר׳ הלל ל"ש למארגרעטן. (כאן מתגלה לעינינו לראשונה אחת מתכונות היסוד שלו והוא "רודף שלום מופלג", כאשר גם נראה בעליל כשננתח את תגובותיו ותשובותיו בעניני צבור. ראה סעיף ח׳.)

כאשר קבע ר׳ הלל ל"ש את משכנו בשכנות למהריא"ץ במארגרעטן, נתהדק הקשר בין שני הגאונים האלה, והיתה ברית כרותה ביניהם להזכיר כל אחד את חבירו בתפילתו מדי יום ביומו. (דבר הברית בין הצדדים נודע בפגישה שהיתה לעת זקנתם בניגרעשט. הסיפור באריכות מובא בהקדמה לשו"ת המהריא"ץ). כן קבעו שעורי למוד

שילמדו בצוותא. מנהגו של ר׳ הלל היה ללמד שעור ב״מוסר״ ל״בעלי־הבתים״ שאינם בני תורה, והמהריא״ץ היה מופיע לשעורים אלה. תמה ר׳ הלל ז״ל על חבירו מדוע מטריח את עצמו לשמוע למוד שהוא אינו צריך לו? השיבו המהריא״ץ שהוא בא לשעור על מנת לשמש דוגמא לעמי הארץ שיבואו לשמוע. כששמע זאת ר׳ הלל זלגו עיניו דמעות ואמר לו: ״הלוואי ויהיה חלקי עמו״!

ויהי כעבור מספר שנים נבחר ר׳ הלל ל״ש לרבה של קלויזנבורג. אנשי מארגרעטן פנו שוב למרן המהריא״ץ ז״ל, וגם בפעם הזאת לא אבה לשמוע אליהם ולא נענה להפצרותיהם. לאחר תקופה קצרה פרץ סכסוך בין ר׳ הלל ז״ל לבין הרב אברהם פרידמן, שנתמנה כרב מדינת טרנסילבניה בקרלסבורג שלא ברצון חכמים, אלא ע״י השלטונות (לאחר פטירת הגאון בעל ״מראה יחזקאל״ בשנת תר״ה). ר׳ הלל לא הסכים לקבל את מרותו, וכדרכו בקדש לא נשא פני איש וגם התריס נגדו בדרשה, וחשד בו שהוא דבק בשיטת הרב חורין (אח״ר) מאראד. שיא העמות ביניהם היה כשהרב פרידמן נאם בשפה הונגרית בקלויזנבורג. עובדה שהביאה לידי קרע גלוי בין הגה״צ ר׳ הלל לבין הרב פרידמן שבעזרת השלטונות גרם לכך שר׳ הלל נאלץ לעזוב את קלויזנבורג. הוא עבר לגור בגרוסוורדיין עם משפחתו ללא פרנסה ומשען, ונקלט בביתו של הנגיד ר׳ לייב פרנקל. ר׳ לייב פרנקל בא למארגרעטן ויחד עם המהריא״ץ עשו מאמצים לשכנע את ראשי הקהילה לבחור בר׳ הלל שנית לאבדק״ק מארגרעטן.

הפעם הם נתקלו בהתנגדות חלק מראשי הקהילה, שהיה בלבם עליו והרגישו עלבון בגלל שר׳ הלל עזב ונטש אותם (ולוא גם לעיר גדולה כמו קלויזנבורג). אחרי השתדלויות הצליחו לשכנע את רוב הציבור לבחור שנית בר׳ הלל, בתנאי שיכתוב מכתב התנצלות לקהילת מארגרעטן. כתב הרבנות הופקד בידי הרב הג׳ ר׳ יצחק אהרן לאנדסבערג אב״ד גרוסוורדיין (שלא היה מחסידיו, אם להתבטא בלשון המעטה) ובידי ר׳ לייב פרנקל שהיה כאמור התומך המובהק של ר׳ הלל, וכך הצליח המהריא״ץ להביא חזרה את רעו בן בריתו למארגרעטן.

בית הכנסת של המהריא״ץ במארגרטין

ויהי ברבות הימים, כאשר חותנו ר׳ יעקב דוב פעלדמן שבק חיים לכל חי, ולא היה מי שינהל את המסחר בכספי הנדוניה שקבל, הגיע המהריא״ץ לידי מצב של בעיות פרנסה. ר׳ הלל חש במצב זה והבין שעתה ההכרח יאלץ את חברו לקבל משרת רבנות באיזה קהילה נאה כמו שהיא (בכתי יד של אאמו״ר זצ״ל שהוא כתב כהקדמה

לחלק השני של שו״ת מהריא״ץ שעמד להדפיס הוא כותב בזה״ל: רבי הלל נסע לסיקס על מנת להציע ולפעול למען בחירת המהריא״ץ לאב״ד בסיקס, וראשי הקהלה אמרו לו שהשדכן מוצא חן בעיניהם), ולכן עזב רבי הלל את מארגרטין ונתמנה לאב״ד בסיקס, וקהילת מארגרטין בחרה את המהריא״ץ כאב״ד, וראה שמן השמים נגזר עליו להיות אב״ד. מרן המהריא״ץ ניהל את עדתו והנחם במעגלי צדק. נהרו אליו תלמידים רבים במשך שלושים שנות כהונתו משנת תרכ״ב עד כ״ח בכסלו תרנ״ב, והיה לאחד מגדולי פוסקי הדור.

ה. התנהגותו

שקידתו בתורה היתה לפלא. היה ממש שם לילות כימים על התורה ועל העבודה. כל ימי השבוע לא פשט מעליו את מלבושיו, ולא שכב על המיטה לישון שנת־קבע. רק כאשר חבלי שנה נפלו עליו נמנם על הכסא. היה רגיל לומר בשם אחד הגאונים שאם יש עדיין כח לקום מהכסא וללכת להציע המטה - אזי עדיין צריכים ללמוד. ואכן כך היתה דרכו בקודש והיה עוסק בתורה כל הלילה. הוא היה ״מרא דכולא תלמודא״. העידו עליו גדולי המקובלים שהיה בקי נפלא בסתרי־תורה ובחכמת האמת, אף שלא ראוהו מעולם עוסק בנסתרות. הוא למד בספרים הקדושים הללו בלילה והצניע מעשיו כדרכו הענוותנית. וכל זאת אף שהיה בעל יסורים גדולים עקב גידול שהיה לו בגבו. הוא סבל את יסוריו באהבה, והם לא מנעוהו מעבודת ה׳.

מרן ז״ל ייחס חשיבות רבה ללמוד מוסר, והזהיר את בניו ותלמידיו לבל ימוש ספר המוסר מידיהם. ובצטטו את רבו בעל החת״ס אמר: ״כאשר עבר עלי יום אחד ללא למוד מוסר, הרגשתי חסרון זה שלושה ימים״.

על סדר למודו ניתן ללמוד ממכתב שכתב לבנו וממלא מקומו סבי הגאון ר׳ שמואל זלמן ז״ל, בעת שישב בבית חותנו הרב הנגיד ר׳ משה שלמה וויס בראקוביץ וזה לשון קדשו (נעתק מההקדמה למהריא״ץ):

> ועתה באתי בקיצור מילין מעליותא להורות הדרך עץ החיים, סדר לימודך. בני בני, תשום עינך ולבך על אלה הדברים אשר אני דובר אליך. סדר לימודך יהי׳ על דרך זה: בכל יום ויום תלמד שיעור קבוע בעיון רב בראשונים ואחרונים. זולת זה תלמד בכל יום דף או ב׳ דפים גמרא עם הרא״ש. ואחוז בזה וגם מזה אל תנח ידך, ללמוד חומש עם פי׳ רש״י והרמב״ן. ומידי יום ביומו לראות ספרי קודש ספרי מוסר, כי רק דבריהם הקדושים המה מתלהבים בלב איש בלבת אש דת של תורת ה׳ ועבודתו. ועתה אם שמוע תשמע בקולי כאשר אצפה, בטוח אני שאז תשכיל ותצליח. ואף כי ראשיתך בעזהשית״ב לא מצער הוא, אעפ״כ אחריתך מאד יסגא בזה ובבא.

ובאיגרת נוספת כתב לבנו:

> עוד אחת באתי לעורר אותך שמידי יום ביום תלמד פוסק טור וש״ע ביו״ד וגם באו״ח. ובאו״ח תתחיל מתחילה על הסדר טור וב״י עם הגמרא השייך לזה. ואקוה שאי״ה אז תשכיל ותצליח בנפש ובגוף.

ו. פועל ישועות

בכח תורתו ותפילתו היה פועל ישועות, ומלומד בניסים ובמופתים - וכאשר גזר אומר כן היה. היה רגיל על לשון קדשו לפרש דברי נעים זמירות ישראל - בתהילים ק"ט: "עת לעשות לה' הפרו תורתך" כך: כאשר אדם עוסק בתורה לשמה - יכול הוא לבטל כל גזרות קשות ורעות, ואפילו שהקב"ה גוזרן, בבחינת "צדיק גוזר והקב"ה מקיים" והופך מידת הדין למידת הרחמים. אך כאשר אין ח"ו צדיק כזה אז הקב"ה מקיים מדת הדין. וזה פירוש "עת לעשות לה'": אימתי יכול הקב"ה להוציא לפועל הגזרות הקשות? "כשהפרו תורתך" ואין עוסקים בתורה לשמה. ואמנם שמעתי מפי זקנים שבדור הקודם אשר שהו במחיצת המהריא"ץ זצ"ל שממש חשו את רוח קדשו וכוחו הרוחני הנעלה. רבים נושעו על ידו וכל מי שנכנס לביתו שבור ורצוץ - יצא ושמחה על פניו. ולכל מי שהבטיח בדבר ישועה ורחמים - היה ברור אצלו כשמש בצהרים שאכן יושע, וכמאן דמונח בקופסא.

ספורים לעשרות שמעתי מזקני מארגרעטען ומזקני תלמידיו על מופתים גלויים לעין שקרו אצלם במשפחה. אולם אביא רק שני ספורים קצרים בלבד, המובאים ע"י בניו וחתנו, בהקדמה לספר שו"ת המהריא"ץ. את אשר שמעתי בהרחבה פרטיהם מפי צאצאיהם של אלה שאצלם קרה הדבר, וגם מפי הדודה פייגה הי"ד אשת בנו ר' עקיבא יוסף ז"ל:

1. קצין המחוז *Főszolgabiró* היה לו סכסוך קרקעות ממושך עם הסבא ר' יעקב דב ז"ל, ולאחר פטירתו המשיך לתבוע לדין את בנו הרה"ח ר' מרדכי עזריאל פלדמן ז"ל ואת מרן המהריא"ץ. נקבע תאריך למשפט ביום מסויים בשעה 8:00 בבוקר. באותה השעה היה נוהג מרן ז"ל ללמד שעור אורח חיים עם תלמידיו. ביום המשפט זרזו אותו מקורביו לקצר בשעור על מנת להופיע בבית המשפט בשעה היעודה. אך הוא לא שעה לדבריהם, והתעלם מכל הענין, גם המשיך בשעורו, כמנהגו, כאילו דבר לא קרה.

הדודה פייגה הי"ד היתה מספרת בדרמטיות איך דאגו שמא יסתבך הענין, ונסו עוד הפעם לדבר על לבו שיקצר בשיעור - אך הוא לא הטה אוזן והמשיך ללמוד כמנהגו. עוד הם מדברים נכנס ובא אחד מן החוץ ובפיו בשורה כי קצין המחוז הגיע העירה מן הכפר *Hagymadfalva* במרכבתו, ופתאום מול בית מרן המהריא"ץ ז"ל מעדו אופני המרכבה, והוא נפל על הארץ ונשברה רגלו. היתה זאת ישועה גדולה. הדודה פייגה היתה מספרת שהיא זוכרת את הגוי לעת זקנתו בחוותו בכפר, מספר לכולם שיזהרו כי ה־*Szentrabbi* הרבי הקדוש יכול להענישם בכוחו העל טבעי, ומאז הוא נהפך לידיד היהודים באיזור.

2. פעם אחת כשמרן ז"ל שהה במרחץ ביקסאד, נצבה לפני הצדיק אשה קשת רוח וספרה בבכי ובדמעות כי דנו את בעלה לעונש מוות מטעם הממשלה, בעבור שעשה פשע גדול. והיא כאמא ל-7 ילדים התחננה בפני מרן ז"ל שיבטיח לה ישועה. המהריא"ץ היה דוחה אותה באומרו כי אין בידו להבטיח. האשה התעקשה והמשיכה

סמיכה לרבנות בכת"י של המהריא"ץ זצ"ל לתלמידו רבי יהונתן בנימין הכהן זצ"ל דומ"צ סעליש

להפציר ולהתחנן עד מאוד ואז אמר לה המהריא״ץ: ״בררתי הענין על פי דין תורה והתברר שבעבור פשע זה בעלך פטור בדיני־אדם, ואם חייב הוא - אז רק בדיני שמים. ולכן אני בטוח שלא יגזרו עליו משפט מות מטעם המלכות, וכן היה - מטעם הערכאות יצא לחרות, אך כעבור זמן הוא מת מיתה מן השמים. (את נכדו של האיש הכרתי אישית והיה מבאי בית אבא ז״ל, ועם בן נכדו למדתי יחד בישיבת טאשנאד, שם סיפר גם הוא את הספור הזה כעבור יובל שנים ומעלה).

ז. כתביו

מרן ז״ל היה אחד מעמודי ההוראה בכל הונגריה, וגדולי ישראל פנו אליו מכל קצות המדינה, תוך ציפיה לפסקי דינו ולחוות דעתו, במגוון רב של שאלות עמוקות ובעיות מסובכות - להלכה וגם למעשה. בהרבה מהתשובות אנו קוראים התנצלויות על אחור תשובתו, מפני שהיה טרוד להשיב למחכים לתשובותיו בעניני הלכה למעשה. לדוגמא:

1. הגאון ר׳ משה הרש פוקס, שהיה רבה של גרוסוורדיין - שהיתה בזמנו הקהילה האורטודוקסית הגדולה והמאורגנת ביותר בכל טרנסילוניה. בספרו ״יד רָמה״, סימן ז׳ הוא כותב: ״...אל הארז אשר בלבנון, לפני שמש שמו ינון, ה״ה כבוד הגאון המובהק, מופת הדור והדרו צדיק יסוד עולם כקש״ת מו״ה ר׳ אהרן הרש אבדק״ק מארגרעטען יע״א, שלום מעתה ועד עולם. אחדש״ת של הדר״ג נ״י, באתי בבקשה לפני כסא כבוד תורתו להוריני דעתו, דעת התורה ודעת נוטה ומכרעת...״, ומסיים בסי׳ ח׳: ״...הנה כבר הארכתי וכו׳ ואם יאבה לכבדני בתשובתו הרמה אענדם עטרה לראשי, ובזה אסיים, אוה״נ המשתחווה מרחוק מול הדר״ג״. בסי׳ נג הוא כותב ומסיים: ״ונא ימהר הדר״ג להשיבני דעתו דעת תורה ומכרעת ואחרי דבריו לא אשנה״ וחותם: ״ושלום מנאי אוה״נ הדושת״ה ומחווה קידה ומצפה לתשובתו״.

2. הגאון בעל ״בית שערים״ ר׳ עמרם בלום רבה של ב. אויפאלו כותב בשו״ת מהריא״ץ או״ח ס׳ ל״ח: ״בימי הספירה, יאיר אל מול פני המנורה, יד״נ ארי שבחבורה, הרב הגאון הגדול בתורה חריף ובקי, זך ונקי כקש״ת ר׳ יהושע אהרן צבי נ״י אבדק״ק מארגרעטען. נועם מכתבו הגיעני וידעתי דרכו בקודש, ועשיתי רק לרווחא דמלתא...״, ומסיים: ״...ונפשי בשאלתי ישים עיניו לטובה על דברי ויודיעני דעתו הרמה להלכה ולמעשה, בתשובתו הרמתה, כנפש ידידו דוש״ת באהבה רב מכבדו ומוקירו״.

3. הגאון ר׳ משה שמואל גלזנר, רבה של קלויזנבורג, כותב בספרו ״דור רביעי״ סי׳ ס״ו: ״...בחודש האדר שלמא רבה אשדר, לכבוד ידיד-עליון וידיד נפשי, הרב הגאון הגדול המפורסם חו״ב סיני ועוקר-הרים, צדיק י״ע בוצינא קדישא חסידא ופרישא כקש״ת מו״ה אהרן צבי נ״י אב״ד ור״מ דק״ק מארגרעטען...״.

ברוב ענוותנותו לא העתיק לעצמו התשובות שהשיב לשואליו, כי לא חשב להדפיסם. רק חלק קטן ממכתבי התשובה, בעיקר מהשנים האחרונות - הועתקו ע״י

בניו וחתנו והם מודפסים בספר שו״ת מהריא״ץ של או״ח ויו״ד. ואילו אלה של אה״ע, ח״מ, שהיו מסודרים לדפוס ע״י נכדו אאמו״ר מהרי״פ הי״ד אבדק״ק סעפלאק - נעלמו לדאבוננו בשואה.

גם חדושיו הנפלאים המודפסים בחלק א׳ - ואלה שהיו בספר המוכן לדפוס הם כטיפה מן הים מתוך המון חדושיו הנפלאים אשר לא כתבם ולא העלם על הנייר, מטעם הכמוס עמו. לאחר שחבור ״נחמד ומפואר״ על מסכת כתובות, מסודר מדף לדף - נשרף ע״י סיבה רח״ל. חדושי אגדה לא כתב כלל, אף שהיה נואם נפלא שריתק את קהל שומעיו. מקצת מדברי אגדה שלוקטו מפי תלמידיו אנו מוצאים ב״פתח-עיניים״ לשו״ת מהריא״ץ, שהן על פרשיות ס׳ בראשית וכן ב״פתח עיניים״ לדרשות מהר״ם בריסק, ניו יארק - תשמ״ז על פרשיות ס׳ שמות.

כן מוצאים אנו הרבה דברי תורה שמובאים בספרי תלמידיו הבולטים, כגון ״נפש יהונתן״ מהגאון ר׳ יהונתן בנימין הכהן דומ״ץ בק״ק סעליש, ״תבואת יקב״ מאת הגאון ר׳ יאקב יוסף גרוס אבדק״ק או-בודא (אובן ישן), ״מניחות יהודה״ מאת הרב יהודה קאין מעגערבעג, קלוז׳ תרפ״ו. דברי תורה ממנו נדפסו גם ב״קובץ מפרשי התורה״ שהוציא לאור ר׳ צבי מרקוביץ (ראה עליו בפרק על ר׳ משה יהודה עהרנרייך), בסי׳ לב. תשובות ממנו אל הג״ר שלמה זלמן אולמן בעל יריעות שלמה והג״ר שמואל דוד יונגרייז אב״ד פ׳ יארמוט נדפסו בקובץ זכרון יצחק, עמ׳ עב-עז וכן ב״ספר זכרון מרן החת״ס ובית מדרשו״ תשובה ממנו אל ״הדיין המצויין כש״ת מו״ה מרדכי״.

לאחרונה נתגלה כרך כתב יד מנכדו רבי יוסף ארי׳ גראס ז״ל בן רבי מרדכי גראס מטשענגער חתן המהריא״ץ (החיבור נמצא בשלבי עריכה ויודפס בשם ״שארית יוסף״), שלמד אצל זקינו בשנותיו האחרונות, והעלה בכתובים מחידושיו בסוגיות: היזק שאינו ניכר (עשי״ת תר״נ); (תולדות תר״נ); תנאי כפול; עדים שאמרו; קנין פירות; מי פירות; מסכת מגילה; לשמה; הדרן עמ״ס תמיד; מעמד שלשתן; ערכאות. כן יש בכת״י דברי אגדה על פרשיות השבוע ששמע ממנו ורשמם לעצמו.

ח. עמוד התווך

מתוך עיון מעמיק בספר שו״ת מהריא״ץ ניתן ללמוד על קווים לדרך פסיקתו. בולטות במיוחד כמה מתכונותיו המלמדות על אישיותו: ענווה; תמימות; מתינות; דרך השלום; מניעת מחלוקת; מחמיר לעצמו ומתאמץ למצוא הקלות לאחרים; שמירה על כבוד המרא דאתרא; נאמנות מוחלטת לדרך רבו בעל החת״ס, ללא סטיה ימינה או שמאלה.

הוא מצטייר כעמוד התווך, היווה כעין גשר בין הזרם האקטיביסטי (אם להתבטא במונחים מודרניים) כדוגמת הגאון ר׳ חיים סופר והגאון ר׳ הלל ליכטנשטיין מצד אחד, לבין הזרם היותר סבלני כדוגמת הגאונים ר׳ יצחק אהרן לנדסברג, ר׳ שלמה צבי שיק ור׳ מאיר פערלס מצד שני. מענין לציין שהמהריא״ץ איננו חתום על שום

איסור, חרם או קול קורא וכו׳. במדה ומביע דעתו במחלוקות צבוריות שהתעוררו בדורו הוא מופיע עפ״י רוב כממתן, כממליץ על פתרונות בדרכי שלום.

מכתביו מצטיינים באהבה ויחס כבוד אל כל אחד ואחד, מצד אחד, ועמידה איתנה על משמר האורטודוקסיה נגד מתקיפי הדת הניאולוגים וה״סטטוס קוו״, מאידך.

1. המחלוקת על הרבנות בסיגט

המהריא״ץ נוקט עמדה ברורה נגד עמדת חברו מסיגט, מתלמידי החת״ס הגאון ר׳ יודא מודרן ז״ל שתמך באלו שרצו להתפלג מהקהילה, ולא הכירו בבעל קדושת יו״ט כרבה של סיגט. בתשובה (יו״ד ס׳ קט) הוא כותב:

...לבי בקרבי נשבר על גודל חלול השם המתגבר...

וקורא להם בסיום:

לכן אהוביי, שמעו ותחי נפשכם. פנו דרך ה׳ שהוא דרך השלום וישרו בעיניכם מסילה של אחווה ורעות לאלוקינו ומזה יצמח בע״ה טובה גדולה לכל אחב״י היושבים במדינתנו, והמלך שהשלום שלו, יפרוס סוכת שלומו על עמו ישראל, ונזכה במהרה לבנין אריאל, כחפץ הכותב בלב נשבר ונאנח על חלול כבוד שמו הגדול.

ביו״ד ס׳ ה׳ הוא מחווה דעתו לקהילת סיגט בענין הטענה שהיות ואנשי הקהילה הספרדית נחלקו והמה קהילה בפני עצמם ואינם סרים למשמעת של הרב, ולכן יכולים הם לקבל שוחט משלהם. הוא מברר שאינם רשאים לחלוק ואם הם חלקו הם נעשים כמו סטטוס קוו, למרות שהם נקראים ספרדים, ״ובענין זה לא אזלינן בתר שמא אלא בתר טעמא, טעם לפגם ...והשוחט אשר יקבלו בלי רשות הרב שחיטתו אסורה כנבילה״. ומסיים:

ועוד אדבר במלים זעירים נגד היראים אשר התחברו לכת הנ״ל אחי ורעי! שובו שובו מדרככם, דרך עקלתון כי לא זו דרך המלך מלכו של עולם... ונא אל תהיו עומדים על דעתכם כי כבר מצאנו לגדולי חכז״ל שאמרו, דברים שאמרנו טעות הן בידי ואין חוששין לכבוד המדומה, ובזה יתרבה כבוד שמים ונזכה לחזות בנועם ה׳ בכפלים בבנין ציון וירושלים. א״ד הכותב באהבה רבה ובנפש נאנחה על חלול שמו הגדול, עבד לעבדי ה׳.

אולם בשלהי תרמ״ט כשהגה״ק רבי ברוך הלברשטאם אב״ד גורליץ הציע פשרה במחלוקת זו, פנה הגאון רבי משה הרש פוקס אל המהריא״ץ ״להרים כשופר קולו במחנה העברים למען השלום בעיר סיגעט...״. ואכן המהריא״ץ כתב לבעל ה״קדושת יו״ט״ אב״ד סיגעט ״בדבר השלום ולקיים כפי המכתבים שכתב הרב הצדיק מגארליץ שליט״א״ (קונטרס אוהב שלום, סיגט תר״נ עמ׳ 13, 15).

2. קלאוזנבורג

בשנת תרכ״ג נבחר הגאון ר׳ אברהם גלאזנר כרבה של קלויזנבורג. הגאון ר׳ הלל ל״ש כדרכו בקודש מתקיף במכתבו את הגאון בעל כת״ס שהיה דודו של ר׳ אברהם גלאזנר ברמז ״את אחיו לא ידע ואת בניו לא הכיר״. ואם אמ״ו נ״י לא יכול למחות בקהילתו על אשר נעשה שם הלע״ז כהיתר (הכוונה לבחירת הדרשן המפורסם ר׳

פייש פישמן כמגיד בפרסבורג) הלא יעמוד לחוש מפלט לנו, שכן בקלויזנבורג עדיין לא השתרש הלע״ז. מלחמת ר׳ הלל ל״ש בר׳ אברהם גלאזנר היה יען כי חשד בו שהוא נואם בלשון הגרמנית. המהריא״ץ הצליח להסביר לבן בריתו ר׳ הלל ל״ש שר׳ אברהם גלאזנר מדבר אידיש ״אויבערלנדיש״ ולא גרמנית צחה - והוא העיד עליו שהוא כלל לא יודע גרמנית צחה ואין שום חשד. כ״ז שמעתי מפי נכדו הגאון ר׳ עקיבא גלזנר ז״ל.

3. הגט של הרמנשטאט

בתשרי תרל״ג, סידר הרב זאב הלוי רוזנבלי רבה של ד.ס. מרטון גט בהרמנשטאט, אשר הרב משאמלו, ר׳ מרדכי הלוי הורוביץ מצא בו 13 פסולים. רוב רבני הונגריה ובראשם הגאונים בעל דברי חיים והייטב לב תמכו ברב משאמלו, ואלו הגאון ר׳ י.א. לנדסברג מגרוסווורדיין וכמה מחכמי גליציה ובראשם הגאון בעל ״שואל ומשיב״. תמכו ברבה של ד.ס. מרטון - והנה מכתבו של המהריא״ץ המחפש פתרון ואינו נכנס לכל המחלוקת:

ב״ה יום ה׳ תזריע תרל״ג לפ״ק

אורך ימים ושנים דשנים ורעננים למ״כ הרב המאוה״ג כש״ת מו״ה **מרדכי זאב לבית לוי** אב״ד ק״ק **שאמלוי** יע״א.

אהובי ידידי היטב יודע מכ״ת את מכאובי, ד׳ יהי׳ בעזרי. וכבר אמרו חכמז״ל דעתא בליבא תליא ולבי חלל בקרבי. לכן אבוא רק בקצרה כי לעשות רצון מכ״ת חפצתי. אודות הגט אשר נסדר בק״ק הערמאנשטאט מהבעל אברהם המכונה אדאלף ריגער לאשתו בילא המכונה בעטי ויש עליו כמה ערעורים ופקפוקים, לענין שמו שמה ולענין שינוי שם העיר ושם הנהר כאשר ראיתי בספרו, וכמה גדולי זמננו כבר פסלו אותו. והנה לדעתי אם יש מקום עיגון ודאי צריך להתיישב בדבר, אבל שלא במקום דחק ועיגון צריך לתקן הדבר בגט אחר, ובאותן הימים האשה כבולה בכבלי האישות.

א״ד או״נ ידידו

הק׳ **יהושע אהרן צבי וויינבערגער**

חונה פה **מאגרעטען** והגליל.

4. המדריך

בתרמ״ב הוציאו בפרסבורג הרב אברהם זינגער רבה של פאלאטה ואחיו ר׳ בנימין זינגער, בני הרב פסח זינגער אבדק״ק קירכדורף חתן הגאון בעל שערי תורה, ספר ״המדריך״ שעורר פולמוס גדול. (כעין פרשת הש״ס של הרב שטיינזאלץ בימינו) והם פנו למהריא״ץ ובקשו הסכמה לספרם והרי תשובת המהריא״ץ:

חיים וברכה, מאלקי מערכה לכבוד ידידינו ה״ה הרב וכו׳ כמוה׳ **אברהם זינגער** נ״י אבדק״ק פאלאטא יע״א ולאחיו וכו׳ כדומה לו מוה׳ **בנימין** נ״י:

הנה מכתבכם היקר עם החיבור אשר כוננו ידיכם הגיעני על נכון ובו בקשתם גם ממני ליתן הסכמה על אשר אמור עם הספר. אהו׳ ידידי! מאוד מאוד הייתי מסופק בדבר זה, להיות כי בעו״ה כך עלתה בימינו כי בית יעקב ועדת ישראל נפרדו ונחלקו

לשתים ושלש מחנות, יש לחוש הרבה בענין זה. ואנכי לא ידעתי מהות קהל עדתכם הלנו המה או וכו׳. לכן הייתי נבוך מה לעשות, אולם תמכתי יסודתי על דברי כבוד אביכם הרה״ג הצדיק נ״י כי בטחוני חזק על גודל צדקתו וכו׳, לכן אף ידי תיכון עמכם כי אנכי הרואה שספרכם תועלת גדולה לצעירי צאן קדשים המה הבנים בני אל חי ללמדם ספר תורת משה ורבינא ורב אשי ביותר נקל, כי המה מלקטים שבלים מכמה חלקי הש״ס להיות אהל אחד ולהיות לפני נערי ב״י כשלחן ערוך ועי״ז יהי׳ נקל להם לחזור על לימודיהם תמיד להכניסם לקיום שיהיו תקועים בלבם ע״ע. והנה ידוע ומפורסם ואין מן הצורך להזכיר שלא יעלה על לב שום אדם להדפיס ספר זה בלי רצון ורשות המחברים וכל איש אשר יקח כמוה הוא בכלל ארור מסיג גבול רעהו. ואסיים בברכה חזקו ואמצו והמקום יהי׳ בעזרכם וחפץ ד׳ בידכם יצליח כי מעשיכם ובל״ס גם כוונתכם רצוי׳ כ״ד...

הק׳ יהושע אהרן צבי וויינבערגער

[אבדק״ק מארגרעטען והגליל יע״א].

בסופו של דבר חזר בו המהריא״ץ מהסכמתו לספר עקב התנגדות רבני הונגריה.

אמת הדבר כי נתתי הסכמתי על ספר המדריך ולא עיינתי היטב לירד אל תוכן הדברים. אולם אחרי רואי כי מאסו הבונים המה גדולי מדינותינו בספר הזה וטעמם ונימוקם עמם. חזרתי לאחורי כי מצוה לשמוע דברי חכמים. ולא אבוש לאמר ברם טעות הי׳ בידי להסכים במקום גדולים ואלה דברי האחרונים מבטלים הראשונים.

א״ד הק׳ יהושע אהרן צבי וויינבערגער

אבד״ק מאגרעטין והגליל

5. באו״ח סי׳ מ״ה הוא כותב לתלמידו הרב משה זאב:

> **...הנה האמת אגיד שלא היה בדעתי להשיב. קשה עלי זה הדבר להורות במקום דאיכא מרא דאתרא כי לו משפט הבחירה. אך יען כי כתבת שנית לבני נ״י, לא אוכל מלט מלהשיבך חוות דעתי.**

6. באו״ח סי׳ י״א פונה אליו שו״ב ומורה הוראה בכפר עדיעק בענין אשר יש לו עם אנשי יישוב פלוני והוא משיב:

> **ויאמין לי מעלתו לולא אשר ראיתי מתוך מכתבו וגם ממכתבים אחרים כי בר אורין ובר אבהין הוא לא הייתי משיבו בענין זה כלל. כי מה לי ולהם, הלא המה אינם תחת דגלי ואחריות דאחרינא לא בעינא. מה ראו על ככה ומה הגיע עליהם להקפיד דוקא לעמוד בנסיון אצלי.**

7. באו״ח סי׳ י״ב להגאון בעל ״בית שערים״ על אודות אנשי קהילתו אשר רוצים לשנות המקומות בבית הכנסת שיהיו כולם פונים קדמה, ומסתמכים על תקדים של בית הכנסת במארגרעטען הוא עונה:

> **עת כשבנו ביה״כ הניחו לעשות הספסלים על אופן זה, ולא עלה על דעתי כלל לחקור ע״ז, וכאשר כבר נגמרו וראיתי שהמה לא עשו כטוב בעיני אלקים ואדם, היו לי יסורין מזה ולא עלתה בידי לשנות ולתקן מפני ההוצאות המרובות. ע״כ**

הייתי מוכרח לסמוך על חלוק שמחלק מרן רבינו בחת״ס בין ביכנ״ס ישנה לחדשה... והנה ידעתי היטב שכמה וכמה מהמכונים ״מורינו״ יתלו עצמם בדברי הרמ״א והוא מהטור. והנה הט״ז הביא בשם הלבוש דעכשיו שקונין המקומות אין מקום לאותו סדר... א״ד המדבר לכבוד ה׳ ותורתו הקדושה ולמען השלום, והעושה שלום הלוא יברך את עמו בשלום כרצון עבד לעבדי ה׳.

8. באו״ח סי׳ י״ג הוא כותב להגאון מהאלמין כמו שהוא עונה להגאון מאויפאלו. אלא שהוא מוסיף בסיום:

ולדעתי אין מעלתו מחויב כ״כ להיכנס בעובי הקורה, ובפרט שיכול לצמוח מזה קטטה ופרוד לבבות, ואקווה שעם אלוהי אברהם לא יחזיקו במחלוקת עבור כי גדול השלום וה׳ יברך את עמו בשלום, דברי או״נ.

9. באו״ח סי׳ י״ד, ג״כ להגאון מהאלמין, לאחר קבלת מכתבו של הגאון בעל דרכי תשובה. הוא מסיים:

ועתה אליכם אישים כולם אהובים כולם ברורים אקרא לאמור: אתם בני אל חי, שמעו ותחי נפשכם, אל תחזיקו במחלוקת עבור זה, כי באמת לכתחילה הדין עם מי שרצונו לקיים מנהג אבותינו, ותהיו בכלל מעביר על מדותיו. וה׳ הטוב יעביר מכם כל הפשעים ביום הדין הקדוש הבע״ל וישפיע לכם שלום וכל טוב כל הימים אמן סלה עבד, לעבדי ה׳.

10. באו״ח סי׳ נב בענין המנהג שנהגו העולם שהבכורים בע״פ ילכו לסיום מסכת לאכול ולשתות, אם כדינא הם עושים. והוא עונה:

...גם אני התעניתי תליסר שנין בעד בני הבכור לא הקלתי מעולם לסמוך על סיום מסכת - אולם גם פה נהגו כך להקל ואנכי העלמתי עיני ולא מחיתי בהם. כי אמרתי הנח להם לישראל מוטב....

(עלי לציין שבמשפחתנו נהגו להחמיר ולהתענות, וזאת לפי הוראת המהריא״ץ לבני משפחתו).

11. באו״ח ס׳ ח׳ הוא כותב להרה״ג מבעלניעש אודות הויכוח שהיה לו עם צורב אחד אודות המנהג לכסות פני הכלות הצנועות תחת החופה:

פירצה זו בעוה״ר נפרצה לרוב בעוה״ר ... אין בידינו להעמיד הדת על תלה ... ומכח זה רגיל אנכי בכל מקום דאתי לידי לברך ברכה נגד הני רשיעי, ההולכים בגלוי שער. כגון בסדור קדושין, או בסעודת ברית מילה, רגיל אנכי לברך בעצימת עיני מראות ברעה, כמבואר בש״ע או״ח סי׳ ע״ה.

ומסיים:

יהי׳ אשר יהי׳, לא טוב עשה האי צורב, במה שפער פיו בפני המונים... ואם היתה כוונתו אמת היה לו לישא וליתן עם מע״כ בפני עצמו להוציא הדין לאמיתו. כללו של דבר עצתי אם יש לאל ידי מעכ״ה להעמיד המנהג הנ״ל מה טוב ומה נעים. רק בשלום ובמישור ולא ע״י מחלוקת כי גדול השלום וה׳ יברך את עמו בשלום.

12. ביו״ד סי׳ ג׳ הוא כותב לרבה של דיוסג:

אשר המתיק סוד עמי מה לעשות בשו"ב דמתא מאחר וראה דברים שעשה שלא כדת של תורה. אהובי! ודאי לאסור אותו מכל וכל צריך להיות מתון, ובפרט כפי מה שכ׳ מע"כ טפלא תליה בי׳, רק צריך להוכיחו על מעשיו הרעים בינו לבין עצמו, בפרט בענין איסור הריבית, ולהורות לו שיעשה היתר עיסקה... ויהי בזה שלום. והמקום יהיה בעזרו להרים קרנו, דברי ידידו.

13. ביו"ד סי׳ ט׳ הוא כותב לרבה של ווערטעש:

באו בצל קורתי מאנשי הישוב לעטה ובתוכם ראש הקהל על אודות השערוריה אודות השו"ב שלהם אשר מע"כ אסר אותו לשחוט בהמות בלי עומד על גבו, ושאלו אותי אם כדין וכדת תוה"ק עשה. אולם אנכי לא אמרתי להם דבר, לא איסור ולא היתר, כי אמרתי לא אוכל לדבר דבר בענין זה עד אשר לא אשמע שני צדדים כי כשמוע בין אחיכם כתוב, בפרט נגד מרא דאתרא אשר לו כח לאסור השוחט אשר תחת דגלו.

ומסיים:

יהי אשר יהי אהובי ידידי עצתי נכונה שיהיה מעלתו בדבר זה רך כקנה ויהיה מעביר על מדותיו, ולאחר עבור חודש ימים יתיר הוא עצמו את השוחט הנ"ל וע"י יתמך השלום לקיים מה שנאמר ת"ח מרבים שלום בעולם, א"ד או"נ המדבר למען השלום והאמת.

14. ביו"ד סי׳ ל"א, להרב ממעדיעש, לקראת סוף המכתב הוא כותב:

אודות בר-אווזות הגדולים אשר מעלתו שמע שאני מן האוסרים אותם. אולם לא כן, רק פעם אחת הביא השוחט לפני מהנך בר אוזות ושאל אותי אם מותר לשוחטם, ולפום ריהטא השבתי לו שכעת לא ישחוט אותם כי דבר חדש הוא וצ"ע לברר הדין אם לאסור או להתיר.

ובתשובה יו"ד סי׳ ל"ד לאב"ד טיסא-ליק הוא כותב באותו ענין תשובה ברורה ומקיפה ומסיים:

לענ"ד יש לסמוך על זה להתירם, אפילו בלי מסורה, אלא דמיראי הוראה אנכי, ובפרט בענין חדש כזה. לכן ימתיק סוד עם עוד איזהו רבנים מובהקים מפורסמים, ואם יסכימו להתיר מטעם זה, או אפילו מטעם אחר, חבר אני להסכים עמהם להתיר, א"ד אוה"נ.

15. בתשובה יו"ד סי׳ ל"ה הוא כותב להרב משה שפיטץ בהוניאד בענין זה:

נשאלתי מכמה רבנים והשבתי שדעתי נוטה להתיר מטעמים שכתבת, בתנאי שיסכימו עוד שני רבנים, שכבר הביעו הסכמתם, והעתק מתשובה זו נמצא בידי חתן אשתי הרבנית תחי׳ הרבני מו"ה שמואל פריד מפארנאש ונלאתי להעתיקה.

כן הוא מפלפל בנושא ועונה לקושיות ששאל אותו הרב שלמה לוי בהוניאד, בסי׳ לו באותו ענין, ומעיר:

אולם אנכי לא אוכל להאריך כי מלאכת הכתיבה קשה עלי מאוד מחמת כאב יד ימיני, ובפרט כי רוב דבריו אינם הלכה למעשה רק פלפול בעלמא. לכן נקטה נפשי בקצרה להשיבו מפני הכבוד, להראות לו שלא יאמר שדבריו אינם חשובים בעיני.

16. ביו״ד סי׳ ל״ח הוא עונה לאבד״ק בעלעניעש בענין הציגאריע (ציקוריה):

כבר ראיתי הכשר מהרב ר׳ זלמן שפיץ מק״ק ויען על הציגאריע הנקרא פראנק קאפה והרוצה לסמוך עליו אין למחות, כי ראוי הוא לסמוך עליו. ואף כי מקרוב ראיתי עלה דבר חדש, מהרב הצדיק מקאלעמא, דצווח ככרוכיה על ההכשרים מטעמים שבשום אופן אין יכול להשגיח השגחה ראויה על מלאכה זו. אולם אנכי לא ידעתי, כי רחוק מן השכל הוא. לכן לדעתי אין למחות לסמוך על הכשר מאדם מוחזק.

17. בתשובה הנ״ל הוא כותב:

ועל השלישית בנדון מחללי שבתות בפרהסיה ונוגעים ביין שלנו גם לדעתי אין להחמיר כל כך, כי דברי מרן החת״ס חלק יו״ד ס׳ ק״נ דברי אלוקים חיים הם, דלא שייך בזה לא משום חתנות ולא משום לתא דע״ז, רק החמירו עליו. וטובא יש לחלק בין זה לשחיטתו, דהתם טעמא כיון דמומר לכל התורה כולה אינה בכלל זביחה וכו׳.

18. ביו״ד סי׳ סו הוא כותב:

יצו ה׳ את הברכה, לעורך מערכה, ה״ה אהובי ידידי הרבני המופלא ומופלג חכם וסופר אשכול הכופר מופלג בחריצות ומוכתר בנימוסיות כש״ת מו״ה צבי הרש נ״י. בו הראה מעלתו כוחו היתרא ועוצם ידו בפלפולא דאוריתא, להמציא אופן היתר לסחור בדברים אסורים... ובאמת תמה אני ע״ז, כי דבר חדש כזה להקל בדבר אשר היה כמעט מעולם בחזקת אסור דאורייתא, ראוי להציע לפני חכמי הזמן ולגדולים ולטובים ממני ומה מצא בי חכמה יתירה, כי דלק אחרי לראות דעתי בדבר זה. אך יען כי דפק על פתחי וראיתי כי שפך סוללה ואמר שהרבה טעו ושגו בדין זה, לכן לכבודו פניתי, ואשיבנו כפי אשר יורנו מן השמים על ראשון ראשון.

וממשיך וסותר את דבריו.

בתשובה סי׳ ס״ז הוא כותב לו:

דברי ידידי חרות על שני לוחות אשר מזה ומזה הם כתובים קבלתי, ובו ראיתי כי מעלתו עשה סניגוריה לדבריו הראשונים. ואף כי ערבים עלי דבריו, עכ״ז מדי עברי במכתבו שנים ושלוש דלתות, אמרתי אחשה ולא אדבר עוד מאומה בדבר הזה, כי כפי הנראה מתוך כותלי דבריו, רע ומר בעיני כ״ת להרוס את בנינו ולחבל את אשר הרהִ וילד כ״ת בשכלו הצח. אך ראה ראיתי בשלהי מכתבו כי כ״ת עדיין מצפה לתשובתי, לכן לא אמנע מלהודיע כי לפי קט שכלי מקצת דבריו, הנאמרים באמת לפי דעת מעלתו לא ישרו בעיני, כאשר אבאר אי״ה.

וממשיך לסתור שם דבריו אחד לאחד. אבל ראוי לשים לב לסובלנות ולנמוסין שלו.

19. ביו״ד סי׳ ע׳ הוא כותב בדין מומר לחלל שבת עושה יין נסך במגעו - ומוסיף:

אלא דצריך עוד ב׳ תנאים. אחד דווקא מחלל שבת באסור דאוריתא ולא בדרבנן... גם צריך שיחלל שבתות בפרהסיה. דהיינו בפני עשרה ישראלים גדולים כמבואר

בפוסקים, והוא לקוח מש״ס סנהדרין דף עד. וא״כ זה בוודאי לא שכיח שיתחצף אינש כ״כ, שיחלל שבתות באיסורים דאורייתא בפני עשרה. ולכן יש להקל כמה קולות בענין זה.

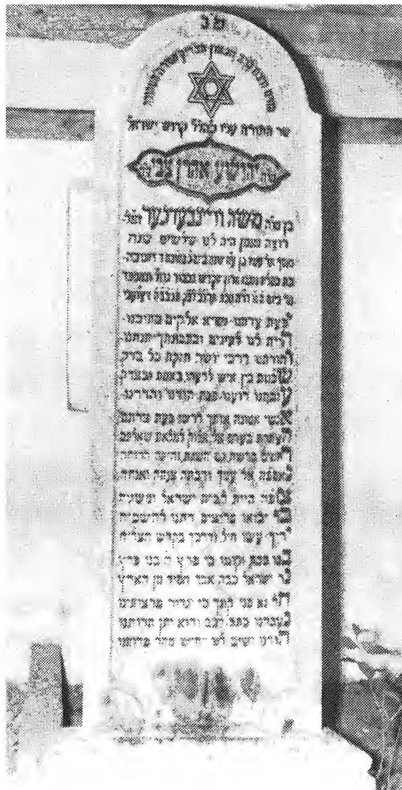
20. ביו״ד סי׳ פד הוא כותב לגיסו הגאון אבדק״ק ס׳ רעגען בענין אם מותר להוליך את כלתו החולנית לנכרית אחת, אשר אומרים שיכולה לרפאות ע״י לחישה. הוא מברר להלכה שהיות ואין בענין זה איסור, אלא משום תמים תהיה... הוא מתיר בנ״ד ומסיים: ״והרופא לכל תחלואי עמו ישראל ישלח לה רפואה שלמה במהרה״.

ט. הנשואין השניים

המהריא״ץ התחתן בפעם השניה בתרל״ה ונשא לאשה את הרבנית מרת לאה יוטא בת הנגיד המפורסם רודף צדקה וחסד ר׳ נחמיה רוזמן שהיה מחותנו של המהריא״ץ ואח״כ חותנו (כך מתאר אותו בן גיסו הרב יהודה בן שמעון קאין מעגערבעג בספרו מניחות יהודה, קלוז׳ תרפו). הבנים בהקדמה לשו״ת מהריא״ץ בתרע״ג מזכירים אותה לשבח ולברכה. אחיה הגביר ר׳ יצחק רוזמן היה בעל חווה גדולה בסעפלאק, לפני שאנו עברנו לגור שם.

י. הסתלקותו

בתום שלושים שנה לרבנותו במארגרעטען בתרנ״ב חלה במחלת מעיים אשר מתחילה לא נראתה מסוכנת. בכל זאת קראו לרופא מומחה, ולאחר הבדיקה שאל את הרופא בלשון תימה: ״האם יש עוד סיכויים להתרפא?...״ ביום ד׳ חנוכה כ״ח בכסלו לא הסיח מדברי תורה כל היום. לפני הצהרים ברך את המשפחה ואת הסובבים אותו ואמר להם ״בגרביים אפשר לפעול יותר מאשר בנעליים״, ואח״כ אמר פלפול בישוב איזה רא״ש במסכת גיטין. אח״כ לקח חומש והציץ בו באיזה מקומות ועשה שם סימן... לקח סידורו, עיין בו מעט והניחו. ואמר לאנשים מסביבו ״כעת אתם יכולים לאמר את אשר יש לכם לומר״. ויהי לפנות ערב שקעה שמשו של יהושע ועלתה נשמתו בקדושה וטהרה. זכותו תגן עלינו ועל כל ישראל להיפקד בדבר ישועה ורחמים.

מצבת מרן המהריא״ץ במארגרטין

הספדים על המהריא״ץ נמצאים בספרים: לקוטי חבר בן חיים חלק י״א בדף ד׳ ע״א; שבט מיהודה על התורה פרשת שמות; ערוגת הבושם על התורה חלק א׳ דף קס״ג ע״ב. נוסח מצבתו נכתב ע״י בן גיסו של בעל המהריא״ץ, הגאון ר׳ שלמה זלמן אולמן ז״ל. כך כותב מר שמואל שרייבער מזכיר קהילת מארגרעטען ב״אלגעמיינע אידישע צייטונג״ בכ״ה בכסלו תרנ״ג 14/12/1892.

נזכר: שו״ת חת״ס או״ח סי׳ ב׳; קובץ תשובות חת״ס סי׳ ס״ג; שו״ת אמרי אש, או״ח סי׳ י״ח; יו״ד סי׳ מד; שו״ת מהרא״פ סי׳ לט; שו״ת יד רמה חלק ב׳ סי׳ ז, ח, נג; שו״ת בית שערים או״ח קנה-קנו; שו״ת דור רביעי חלק א׳ סי׳ סד, סו.

מהמהריא״ץ יש הסכמות על הספרים: 1. אורחות חיים - להג״ר יהודה אריה לוינגר, ויען תרכ״ח; 2. המדריך (תלמוד בבלי, לקוטים מאת האחים זינגר, פרסבורג תרמ״ב); 3. ערך ש״י חו״מ, להג״ר שלמה יהודה טאבאק, סיגט תרנ״ב.

והרי מאמרו של ד״ר ווילאני בעתון האורטודוקסי היהודי-הונגרי *Zsido Hirado* שהופיע בבודפעסט 7 בינואר 1892. לפי תרגומו של ידידי וש״ב היקר ד״ר יעקב אליהו אפרתי בסיוע ש״ב היקרים ר׳ יהודה צבי וייס ואחיו ר׳ יוסף משה וידידי היקר הרב שלמה חיים בערנשטיין.

רבי יהושע אהרן צבי וויינבערגער

שוב נחתה מכה אכזרית על עם ישראל, שוב נפל אחד מעמודיה הענקיים של היהדות הנאמנת, ושוב ירד אבל כבד על בית יעקב.

לא כוכב מאיר אחד, אלא שמש צדקה ומרפא נעלם מעל שמי ישראל, פארה, הודה והדרה של אומתנו.

ר׳ יהושע אהרן צבי, הלמדן המפורסם הצדיק הקדוש, המסתפק במועט, אשר לאורו הלכו אלפי חסידיו, אשר הקדיש את שבעים שנות חייו להפיץ תורה ודעת, הרב אב״ד ממרגרטן, שכולם אהבוהו וכל מכיריו העריצוהו, איננו.

עבר מאתנו אל המקום שבו שמור שכרו, על המעשים והפעולות אשר למענם הקדיש את ימי חייו, אל תחת כסא הכבוד.

אכן, כל לב יהודי נאמן יכאב, כאשר הוא מעלה על דעתו באיזו אינטנסיביות אכזרית אוסף המות את קרבנותיו משורותיה של אותה חבורה ראשונית, אשר למען אמונתה הקדושה היתה מוכנה להקריב עצמה, אבל לא להכנע. אבל כבד ממלא את נפשותינו כאשר אנו רואים כיצד נופלים בזה אחר זה ענקי רוח אלה, מנהיגיהם העצומים של ישראל, הדמויות המפוארות, ואין אתנו יודע ולא יכולים אפילו לשער, כיצד יתמלאו מקומם של גדולי הרוח, שרי התורה, האלה. עינינו הדומעות מביטות אנה ואנה, ובחפש מחופש מחפשות, מי יכול להיות ראוי לרשת ירושה גדולה זו. מי

אהל של המהריא״ץ במארגרטין ובניו רבי עקיבא יוסף ורבי שמואל זלמן וכלתו הרבנית רויזא נעכא

הם אלה שהיו יכולים למלאת את הריקנות הגדולה הזאת שהשאירו אחריהם. וביאושנו אנו זועקים לשמים 'מאין יבוא עזרי' מאין תבוא עזרה לעם ישראל שנתייתם?

לבנו דואב, נפשינו מתעלפת, כאשר אנו סוקרים את עשרים השנים שחלפו. רבונו של עולם! איזו קבוצת מנהיגים עמדה עוד לפני עשרים שנה בראש עם ישראל! מה משמעותית היתה הפקודה של ההנהגה העליונה שהלהיבה את לב המאמינים, את נאמני הדת, את בעלי המצפון, להדוף את מתקיפיה אחור.

אופי בעל טוהר מבריק, בעל שכנוע ללא חת, שאינו מכיר פשרות. ירא ה' איתן, ידען, מעמיק, נכון להקרבה עצמית, נלהב למען האידיאלים הקדושים של אהבת תורה, שלא על מנת לקבל פרס. אומץ רב אפיין שורה שלמה של מנהיגים אשר הקדישו את חייהם להפצת התורה, אשר הלהיבו את הבריות, לעורר בהם את אש הדת ולקיימה, והצליחו לנצח את הכפירה. והנה שורת מנהיגים דגולה זו הולכת ופוחתת מיום ליום. בצפיפות מדהימה נעלמים אחד אחרי השני. נעלמים מאתנו, בימים שדרשותיהם המלבבות, מנהיגותם הנבונה והדוגמא האישית המפוארת שלהם, נחוצים לנו כל כך.

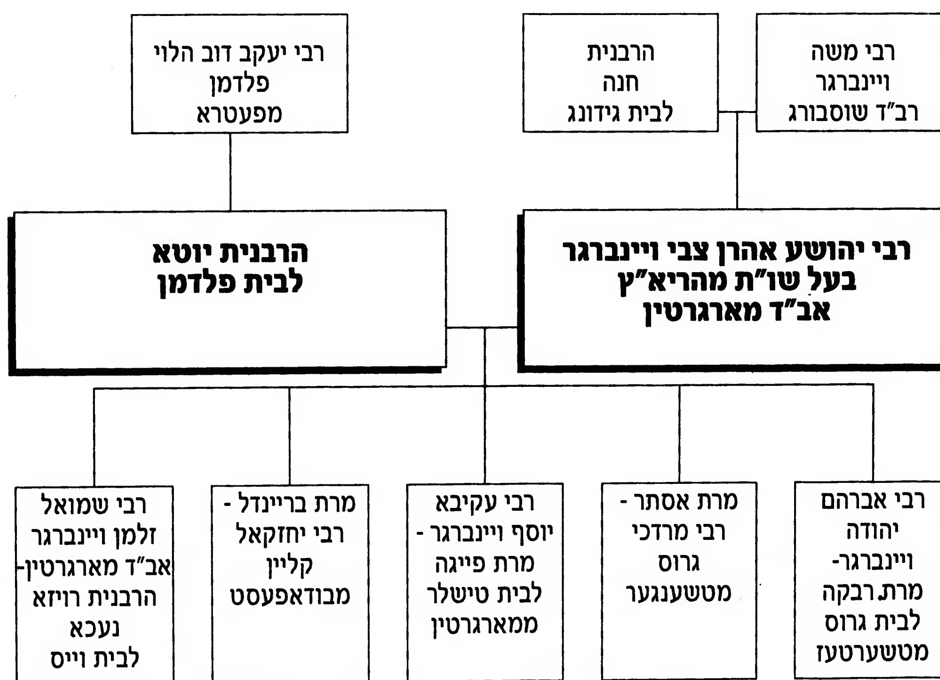
הגידולים האציליים מבית מדרשו האלמותי של החתם סופר מדלדלים מיום ליום. לא מזמן רב נקרא ר' הילל [ל"ש] מבין שורות החיים, על פי צו, בלתי נתפס בשכל האנושי, של העליון ית"ש. ועוד לא נרפא הפצע שפגע בנו מותו של הרב אב"ד

מביסרמין, והנה מתעטפת היהדות באבל כבד על פטירתו של הגאון והקדוש ממרגרעטן.

מי שהכיר את הנפטר מקרוב, מי שהיה יכול רק לשער את הלמדנות המופלגת, הבלתי נדלית, שהציפה אותו, מי שהכיר את חייו הקדושים שהוקדשו כל כולם לתורה, מי שהיה יכול להבחין את פשטותו שכולה חן ונועם, ומאידך את איתנותו כצוק החלמיש כאשר מדובר היה ברעיון שבאמונה. מי שראה את האהבה ששפעה מתוכו כלפי כל אחד ואחד. הוא יכול לשקול את גודל האבדה, שהגיעה עדינו. הוא יודע באמת שיש סיבה לכל בית ישראל "לבכות את השריפה אשר שרף ה'".

ביחס לגודל האבידה בא לידי ביטוי גלוי גם האבל והכאב בהלווייתו. ממקומות רחוקים התאספו המוני מעריצים לחלוק כבוד אחרון לגאון וצדיק זה. עמיתיו מבין המנהיגים נכחו כולם. כל אלה שהיו יכולים להיות שם, בשל הזמן הקצר ולמרות מזג האויר הלא נוח.

הרב הראשי של הקהילה האורתודוקסית מגרווארד עם קהל רב, יצאו למרגרעטן ברכבת מיוחדת. וכן נוכחו הרבנים מב. אויפאלו, מדברצין, מס. שאמלויא, מנאדיפאלו, מראצפערטה, קרסטיר, מיהאליפאלווה, מסקליהיד ואחרים. ולמרות חנוכה וראש חודש הספידוהו כולם. בלב מלא כאב ובמילים נרגשות ודואבות בטאו את צערם ותארו את גודל האסון שניתך על היהדות כולה. קורע לב היה לשמוע את קריאות ה"אוי"

צאצאי המהריא"ץ

שבהן ליוו הקטנים והגדולים, אנשים נשים וטף, את מורם ורבם, את מנהיגם החכם ומיטיבם. הרבים, שהתאמצו להגיע בדרכים לא דרכים ובאו כולם לחלוק כבוד אחרון, מראים בעליל את גודל הדבקות והאהבה לאישיות דגולה זו.

הנפטר הגדול, תלמידו של החתם סופר היה, כפי שהזכרנו כבר, ועוד בימי בחרותו תפס מקום ראשון בין חביריו המצויינים כמו ר' וואלף פוכס ור' יעקב שלום סופר, כך שאמרו עליו באותה שעה שהנה עומד להופיע עלי אדמות חתם סופר שני.

כאשר נשא אשה ממחוז ביהאר, גר שנים מרובות במונשפטרי, ואחר כך במרגרעטן, והתפרנס ממסחר. שם העריצוהו, אהבוהו וכיבדוהו, בשל מידותיו התרומיות, אהבתו לאדם ויחסו בחן ובנועם, טוהר וישרות איתנה. גם כאשר נחשב כסוחר עשה לילות כימים בתורה ובברורי ההלכה.

לפני שלשים שנה כאשר עזב ר' הילל את מרגרעטן הציעו לו את כס הרבנות, שהסכים לקבלו רק אחרי הפצרות מרובות, ובעיקר אחרי שקודמו הגדול שידל אותו לכך. מאז נתבקש על ידי קהילות חשובות לכהן אצלם כרב אב"ד. אבל נפשו האצילית והענותנית לא התגעגעה למקום אחר, "אני אוהב את מרגרעטן. מרגרעטן אוהבת אותי, מה תהיה הסיבה לעזוב את מקומי הנוח" היה רגיל לומר.

ואמנם האהבה והדבקות כלפי רועם הרוחני לא היתה יכולה לבוא לידי ביטוי מרשים יותר מכפי שבא לידי ביטוי בהלוויתו.

פטירתו של גאון וצדיק זה, מאידך, מחייבת לעורר אותנו שוב ושוב שנחשוב ברצינות על מצבנו.

כל זמן שאישים ענקיים כאלה עמדו ותודה לקל עדיין עומדים לפני עינינו, אף כי במספר קטן, יכולים אנו להביט בפני העתיד בשלוה. ברם, כאשר הכוכבים המזהירים אוספים אט אט את נגהם, עלינו לדאוג שאותה להבה גדולה שהם הבעירו והזינו לא תכבה. עלינו לרכז את כל כוחנו ללימוד התורה ולהפצתה. כדי שישארו עקבות בינינו לחייהם הקדושים של המנהיגים האלה שנפטרו מאתנו, שנוכל להרגיע את נפשינו ולומר "גדיים שהנחתם נעשו תיישים". כי רק כך יכול בית ישראל למצוא נחמה בצערו. רק כך יוכל להתאושש מן האסונות שנחתו עליו. רק כך יכול לקוות לעתיד טוב יותר, וממנו נקוה "בלע המות לנצח ומחה ה' דמעה מעל כל פנים".

ב. בנו רבי אברהם יודא (ליב) וינברגר ז"ל

רבי אברהם יודא ז"ל היה בנו בכורו של ה"מהריא"ץ". למד אצל אביו ואח"כ אצל הגאון בעל "כתב סופר" בפרעסבורג. התחתן עם מרת רבקה, בת הגביר המפורסם לשם ולתהילה רבי משה צבי גרוס מאוי-ורוש *UY-VAROS*, באזור אוואש *AVAS* (פרטים על משפחת גרוס ראה להלן ג.) התישב בכפר צ'רטעז - *CERTEZE* במחוז אוואש - סאטמאר *AVAS-SZATMÁR*. היה בעל בית ותלמיד חכם מובהק מטיפוס "אשכנזי" שהקפיד על כל מנהג ולא הרשה שום שנוי חסידי בסביבתו. הרבה אמרות ובדיחות התהלכו

רבי אברהם יהודה וויינברגר ז"ל

ורעיתו מרת רבקה ע"ה לבית גרוס

מצבת רא"י וויינברגר ז"ל בכפר טשערטעז

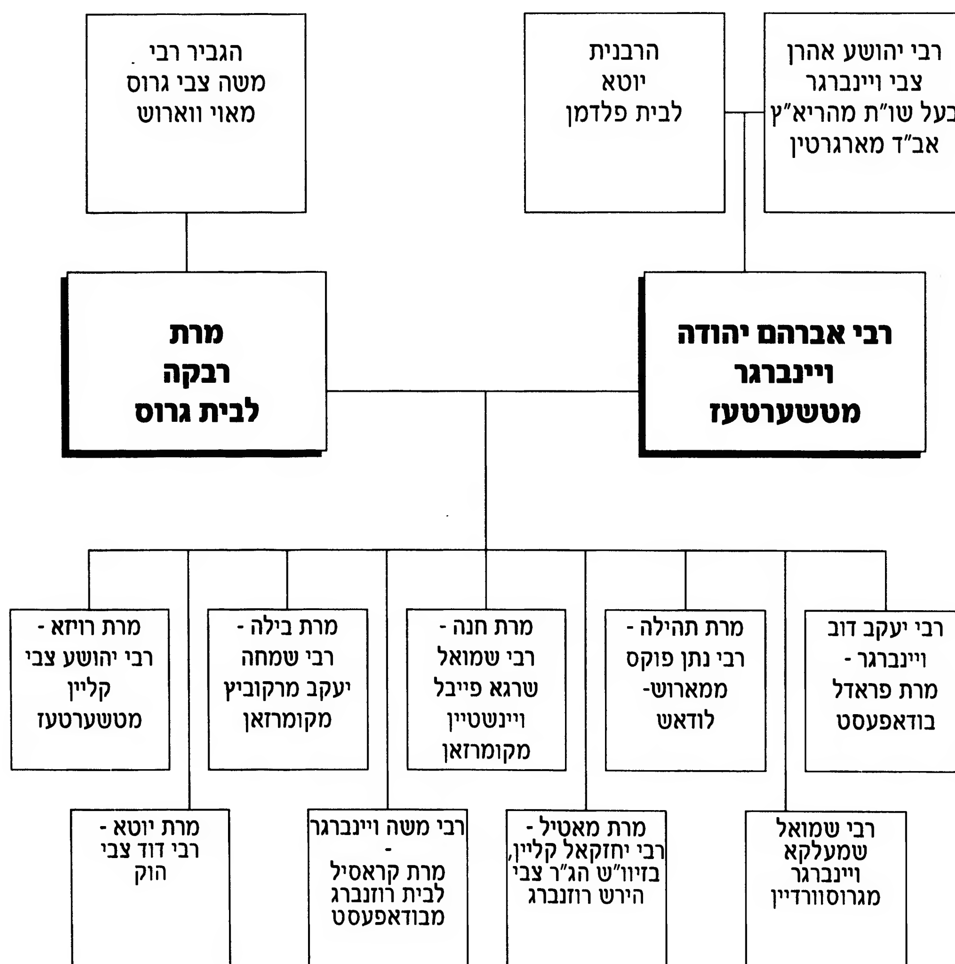
במשפחה על קנאותו לנוסח "אשכנז" ועל אמרותיו החריפות נגד החסידות. מפי בנו ר' שמואל ז"ל שמעתי שאביו התבטא פעם שהוא אוכל "קניידלעך" - כופתאות בכל שבעת ימי חג הפסח פרט לאחרון של פסח. מפני שהחסידים אוכלים בה "שרויה" והרי זה בחזקת "חוקת הגוי", ואחר כך תיקן את עצמו והוסיף "גוי" קדוש כמובן.

צאצאיו:

1. רבי יעקב דוב ז"ל: שם אשתו פראדל. היה גר בבודפעסט.

2. מרת תהילה ז"ל: היתה נשואה למו"ה נתן פוקס והיו גרים במרוש לודאש *MAROS LUDAS*.

3. מרת חנה ז"ל: אשת רבי שמואל שרגא פיביל וינשטיין - היו גרים בכפר קומרזאן *CAMARZANA* במחוז אוואש. נפטרה בגרוסוורדיין ושם מנוחתה כבוד.

צאצאי רבי אברהם יודא וויינברגר

מצאצאיהם:

א. רבי מאיר הי״ד. תלמיד מובהק למרן סבי הגאון מהרש״ז ז״ל במארגרעטען. היה תלמיד חכם וירא שמים מרבים. אשתו מרת יוטא היתה בת דודתו בילה מרקוביץ. ילדיהם: 1. הרה״ח ר׳ יוסף וויינשטין ז״ל מנוחתו כבוד בבני ברק. 2. מרת רבקה ז״ל אשת ר׳ עוזר גליק מנח״כ בבית עלמין סגולה בפ״ת.

ב. רבי משה הי״ד. היה נשוי למרת מרים רויזא בת ר׳ שלמה זלמן טייכמן, הבן היחידי ששרד הוא ר׳ יששכר שאול שגר בבת־ים.

ג. רבי יצחק ע״ה, ורעייתו מרים לבית טישלר. היה גר בוונקובר - קנדה *VANCOUVER B.C. - CANADA* ושם מנוחתו כבוד. ילדיהם: חיים צבי, עקיבא יוסף, רבקה, אסתר, לאה.

ד. רבי הלל נ״י. גר בוונקובר - קנדה. אשתו הראשונה היה שמה אליזבט. אשתו השניה בלאסם לבית גורביץ. בנותיו: 1. אתקה-פרידה - לוס-אנג׳לס ארה״ב. 2. רבקה־שרה - בוסטון ארה״ב.

ה. רבי נחמן הי״ד. היה גר בגרוסוורדיין, בעל בית חרושת לטקסטיל. אשתו רבקה, בנו ובתו נספו בשואה, הי״ד.

ו. רבי אהרן צבי הי״ד. שם אשתו בתיה לבית זיכרמן. ילדיהם: 1. בתם ד״ר רבקה ויינשטיין ע״ה נפ׳ ח׳ באדר תשנ״ו. בעלה ד״ר אביגדור יצחק (איז׳ק) - גר בבאר שבע. להם שתי בנות. בת אחת יולי. בעלה ד״ר דוד פרידמן. הבת השניה ד״ר אַגִי. בעלה ד״ר אברהם קובי. ילדיהם: דינה קלרה, ורד ומיכל - תאומות. 2. הדי - גרה בחיפה בנה ד״ר מיטלמן.

ז. רבי שלום ז״ל. הגיע לארץ ישראל עם אשתו תהילה תחי׳ בת אחותו. היה גר בחולון ונפטר בשם טוב ומנוחתו כבוד בחולון. בנו שמואל פייביל וינשטיין - גר היום בראשון לציון.

ח. רבי פנחס הי״ד. היה גר בסאטמאר. היו לו חמש בנות. כל משפחתו נספתה בשואה.

ט. מרת אסתר הי״ד. שם בעלה ר׳ חיים וינברגר (מצאצאי דודי הגאון מהר״פ שוסבורג. אבדק״ק ניגראשט). בנם משה וינברגר גר בפורטלנד בארה״ב.

י. מרת פייגה הי״ד. בעלה ר׳ ישראל משה היפשמן. הילדים חיים, יהודה, יוסף - נספו בשואה. שרדה הבת היחידה מרת קראסיל (קטי) וידר ושני בניה: ר׳ ישראל נשוי עם מרת שושנה לבית אסף, ור׳ צבי נשוי עם מרת נורית לבית טוקר, ולהם שתי ילדות אירית חנה ויעל אסתר. כולם גרים בערד.

4. מרת בילה ז״ל ובעלה הרה״ח ר׳ שמחה יעקב מרקוביץ ז״ל גרו בקומרזאן. צאצאיהם:

א. מרת יוטא. רעיתו של בן דודה הרה״ח ר׳ מאיר וויינשטיין הי״ד.

ב. ר׳ אהרן צבי ז״ל. היה גר בג׳נבה. אח״כ במונטריאול - קנדה ומנח״כ בירושלים.

KALENDER DER IZRAELITEN

PATENT.

BURGERLICHER KALENDER

VERGANGENHEIT-GEGENWART-ZUKUNFT

TABELLEN DER WOCHENTAGE

VEREINIGUNGS TABELLE

לוח רב שנתי שערך רבי שמואל שמעלקא וויינברגר ז"ל

ג. ר׳ משה.

ד. ר׳ מנדל ז״ל. גדל בבית סבא מהרש״ז. היה חולני ונפטר במארגרעטן.

5. מרת רוזה ובעלה ר׳ יהושע צבי קליין - היו גרים בטשרטז.

מצאצאיהם:

א. ר׳ חיים דוד. תלמיד נאמן לסבא מהרש״ז ז״ל ואח״כ למד אצל אאמו״ר הי״ד בסעפלאק. היה גר באנטורפן ואח״כ בנתניה ונפטר בשם טוב, ושם מנח״כ.

ב. יוטא.

ג. מרת תהילה תחי׳. אלמנתו של אחי אמה ר׳ שלום וינשטיין ז״ל.

ד. מרת שרה בילה תחי׳. אשתו של ר׳ ישראל משה בלום ז״ל, גרה בכפר סבא.

6. ר׳ שמואל שמעלקא: היה גר בגרוסווררדיין - ת״ח וחקרן - פרסם בזמנו לוח רב שנתי.

צאצאיו:

א. משה ע״ה היה רופא, חי בגנואה ואח״כ בלונדון.

ב. אהרן צבי ע״ה היה מזכיר בית החולים היהודי בקלאוזנבורג, עלה ארצה ונפטר בחיפה.

ג. אברהם יהודה (ליב) היה מהנדס חשמל בחיפה, נפטר ושם מנוחתו כבוד.

ד. תהילה (איריין) - אשת עו״ד חיים שמואל בת״א.

ה. רבקה - נישאה למר שטערן.

7. מרת מאטיל ע״ה. נישאה להרה״ח ר׳ יחזקאל קליין ז״ל שהיה חתנו של המהריא״ץ בזיווג ראשון. ונולדו להם 4 ילדים; פנחס, בריינדיל, מלכה, בנימין. לאחר פטירתו היא התחתנה נשואים שניים עם דודי הגאון ר׳ צבי הרש רוזנברג בבודאפעסט ז״ל.

8. רבי משה הי״ד. התחתן עם מרת קראסיל, ע״ה, בת הגאון ר׳ צבי רוזנברג ז״ל. היה גר בבודפעסט והיה שם מנהל החברה קדישא.

מצאצאיהם:

א. שלמה זלמן *VAS - ZOLTAN* (ראה להלן ח״ג פרק שני, ב בתולדות הרה״ג ר׳ צבי רוזנברג).

ב. אהרן צבי. גר היום בלונדון.

ג. צביה. התחתנה עם מר ליברמן. נשלח ע״י גיסו שלמה זלמן לכהן כנספח המסחרי של הונגריה הקומוניסטית בתל-אביב. הוא התאכזב מהקומוניזם וערק מהשגרירות. במשך חודשים הסתרתי אותו בקיבוץ בנגב עד יעבור זעם ההונגרים. אח״כ השתקע ברמת-גן והקים מפעל בהרצליה.

9. מרת יוטא ז״ל: נישאה לר׳ דוד צבי הוק. זכתה לעלות ארצה, ונפטרה בנתניה ושם מנוחתה כבוד.

מצאצאיהם:

בתה: מטיל-מתילד - בעלה הראשון נפטר. אח"כ נשאה לבן דודה ר' חיים דוד קלין ז"ל. ילדיהם: 1. אדית - נתניה. 2. ורה - עשור.

ג. בתו אסתר וחתנו רבי מרדכי גרוס ז"ל - צ'ענגער

ר' מרדכי גרוס נולד בכפר אוי-וארוש *UY-VAROS* בגליל אוואש *AVAS*.

אביו היה גביר מכובד בכפר, ונצר לשושלת היחס, נודע לשם ולתהילה, ר' משה צבי גרוס ושנקרא בכנוי "ר' משה הערש אוי ווארושער".

סבו היה "האי סבא קדישא מורינו הרב מו"ה שמואל הנקרא בפי כל ר' שמואל ניגרעשטער". הגיע עם אביו לאשוואר, *NYIRASVAR* (על חסידות אשוואר נכתוב אי"ה להלן ח"ג פ"ב, א בפרק על הגאון הקדוש ר' שאול אנגל מקאליב). ר' שמואל ריכז מסביבו קבוצה של בני תורה ואנשי מעשה שהתנהגו בחסידות והם התישבו אח"כ בניגרעשט *NEGREST* הגאון בעל צרור החיים ז"ל מסעליש היה תלמידו, (ראה בספר "רב שמעלקי", ת"א תשט"ז, עמ' 16, 121, הערה 23).

אבי סבו היה הגאון המקובל החסיד ר' אהרן ריישר (ראה "חכמי טרנסילבניה" עמ' קא ועמ' 236) על שם העיר רישא בה נולד. הגיע להונגריה בשליש האחרון של המאה ה-18, השאיר אחריו חבור גדול "חידושי תוספת בכורים" על שלש הבבות דף על דף ועל כמה מסכתות נוספות. הספר היה מוכן לדפוס ע"י נינו ר' ישראל דוד גרוס ממיהאליפאלווא אשר כתב בהקדמה לחבור הנ"ל: "עוד בבחרותי נתתי את הספר הקדוש הזה בהלוואה למרנא ורבנא מאור הגולה בימיו אדמו"ר הגאון ר' שמעלקא הצדיק ז"ל ובהחזרתו אמר לי בזה"ל: כי הספר יקר מאוד. אומנם ערך גדולת הצדיק מחברו מי יכול למלל, ופוק חזי מי הם בין תלמידיו ומי הם אלה הצדיקים הגאונים קדושי השם "מאשווריבע" שהיו אז ניכרים בשם זה וכו'...". ר' ישראל דוד ז"ל קיבל אז הסכמות מגדולי זמנו ובתוכם מהגאון המפורסם בעל מהריא"ץ אשר עמדה להדפס עם החבור הגדול. אולם לא עלתה בידו להוציא מחשבתו מהכח אל הפועל. בנו הגאון בעל "תבואת יקב" בקש מבנו הרה"ג ר' מאיר גרוס הי"ד אבדק"ק שארקאד כי בעת אשר יזכה להוציא לאור את ספרו ידפיס בצדו ג"כ חידושי "תוספת הביכורים" לכל הפחות על מסכת ברכות שהוא מעט הכמות ורב האיכות, בתפילה שיזכה להוציא לאור את החבור הגדול. אולם לדאבוננו גם הרב ר' מאיר הי"ד לא זכה והחבור נאבד כנראה בשואה האיומה.

רבי מרדכי גרוס ז"ל היה צדיק תמים ופרוש עוד מימי למודיו בצ'נגר אצל הגאון בעל "מנוחת אשר" ונפשו היתה קשורה בנפשו.

הבחור מרדכי שהיה כאמור עלוי מתלמידי הגאון בעל "מנוחת אשר" ובן לגביר יחסן מכובד. לא ייפלא, איפוא, שהוא הוצע כשידוך הגון לנערה אסתר בתו הצדקת והצנועה של הגאון בעל המהריא"ץ ז"ל. הוא הוזמן למארגרעטען לפגישת הכרות

עם משפחת המשודכת. ביום שנקבע הגיע המועמד כשנעליו קרועות! כששאלו אותו לפשר הדבר, סיפר ברוב תמימותו שברכבת בדרכו למארגרעטן פגש בחור עני בן טובים שגם כן נסע לראות ולהראות, אבל היה מלא דאגות, וחשש מאוד להופיע בפני המשפחה בנעלים קרועות ואין לו כסף לקנות נעלים אחרות. חלץ נעליו ונתן אותם לבחור העני באמרו, שהוא בטוח שהרב ממארגרעטען כלל לא יסתכל באיזה נעלים הוא מופיע, וכשיבוא אי״ה הביתה יקנו לו נעלים חדשות, ואילו הבחור העני הזה עלול להפסיד את ה״שידוך״. אכן, נמצא מרדכי ראוי לבת המהריא״ץ וחתונתם התקיימה במארגרעטען.

רבי מרדכי גרוס זצ״ל מטשענגער
חתנא דבי נשיאה של המהריא״ץ

הוא המשיך לדבוק ברבו הגאון בעל ״מנוחת אשר״ גם אחרי נשואיו והתעקש לגור דווקא בקרבת רבו בצ׳נגר. אביו הגביר קנה לו את הזכיון לגבות המכס ליד הגשר בצ׳נגר ומזה היתה פרנסתו. הגביה נעשתה על ידי אשתו אסתר ז״ל ואילו הוא ישב על התורה ועל העבודה בתמימות ובפרישות.

בעתון ״אלגעמיינע יודישע צייטונג״ משנת 1892 יש מאמר של הצדיק רבי מרדכי גרוס ז״ל, המתיחס לויכוח שהתנהל בתוך הלשכה האורטודוקסית. והוא נחלץ לשמור על כבודו של הגאון ר׳ זלמן שפיצער מויען (כנראה שהיה תלמידו). עורך העתון כותב:

מאמר זה נשלח אלינו ע״י התורני המופלא ומופלג חרוץ ושנון וזך הרעיון המתחסד עם קונו וכו׳ וכו׳ חתנו של מרן הגאון הקדוש מו״ה יהושע אהרן צבי וו״ב זצל״ה אבדק״ק מארגרעטען... רצונו של אדם גדול הוא כבודו ולמרות שעתוננו לא נכנס לויכוח הפנימי בתוך הלשכה האורטודוקסית איננו יכולים לא לפרסם מאמר של תלמיד חכם מופלג וירא שמים באמת, ממשפחת קדושי עליון. וגם לא לקצר ולכן נביא את זה בשלימות.

רבי מרדכי גרוס היה חתנו החביב של הגאון בעל המהריא״ץ ז״ל. בספר מהריא״ץ אנו מוצאים כמה תשובות שחותנו כותב לו בחביבות רבה והרי כמה קטעים:

א. באו״ח סי׳ א׳ הוא כותב:

שפעת ברכה ושלום, לכבוד חתני הרב המופלג בתורה וביראה כ״ש מו״ה ר׳ מרדכי נ״י ולזוגתו היא בתי הצנועה מרת אסתר תחי׳, לכם ולכל צאצאיכם שלמא רבה יסגי. מכתבכם אשר זה זמן קוה קויתי עליו לשמוע מכם משלומכם וטובכם קבלתי,

ותלי״ת שמצאתי בו את שאהבה נפשי דברי שלום ואמת. וה׳ הטוב יהיה עמכם, ישפיע לכם חיים ושלום ושלוה לטוב לכם כל הימים.

אחרי פלפול בישוב קושית הגאון בעל ״שאגת אריה״ על דעת הבית יוסף בסוגית ״עשה דוחה לא תעשה״ הוא מסיים בברכה: ״... המקום יהיה בעזרכם בכל ענינים הנצרכים לכם, הן בעניני הגוף, הן בעניני הנפש. כאוות נפשכם ונפש אביכם (חתימה)״.

ב. באו״ח סי׳ ט״ז הוא כותב:

שלום שלום לרחוק מעיני, וקרוב בלבי ה״ה חתני כבני, הרב הותיק מופלג בתורה וביראה מו״ה מרדכי נ״י, ולמחברתך היא בתי הצנועה מרת אסתר תחי׳. לשמחת לבבי קבלתי מכתבך בהודיעך באשר אתם כולכם במעמד הטוב, וכמו כן הנני מבשר ואומר לכם מאתנו ב״ה, כה יתן ה׳ כה יוסף ה׳ בתוספת מרובה לכם ולנו עד עולם סלה.

הנה אשר כתבת ותמהת על מימים ימימה כאשר היית בביתי וראית ממני כמה פעמים עת קדשתי על היין ש״ק שחרית ולא היה באפשרותי לשתות מן היין כשיעור ברכה אחרונה ואח״כ כשברכתי ברכה מעין שלוש על המחיה ולא על הגפן... ואודות נתיצת התנור שהוא נגד צוואת הגאון ר׳ יהודה חסיד ז״ל שכ׳ שהוא סכנה ר״ל. עכשיו שכבר נעשה המעשה אל תראו ואל תחתו, המקום יהיה בעזרכם, ויהי חיים ושלום בארמנותיכם כאות נפשכם ונפש אביכם (חתימה).

ג. באו״ח סי׳ מ״ב הוא כותב:

תחל שנה וברכותיה, לכבוד חתני הרבני המופלג מוה׳ מרדכי נ״י עם זוגתו היא בתי הצנועה אסתר תחי׳ עם כל יוצאי חלציה. טרם כל אודיעכם אשר כלתה נפשכם לדעת כי אנחנו ב״ה כולנו כאחד ב״ה בריאים ושלמים, יוסיף ה׳ עלינו ועליכם כל טוב סלה.

בהמשך המכתב הוא מפלפל בדברי הדיין דק״ק סאטמאר בענין דינא דמלכותא דינא.

ד. באו״ח סי׳ ע״ח הוא כותב:

יצו ה׳ את הברכה לחתני הרב המופלג בתורה וביראה, מו״ה מרדכי נ״י ולזוגתו היא בתי הצנועה מרת אסתר תחי׳. הן אמת ארכו הימים וזה כבר עברו וחלפו ימים כברים אשר לא היה בינינו דברי שלום ואמת. אולם מצדי היה הסיבה מאחר כי צפה צפיתי לדעת משלומכם וטובכם. והנה זה איזה ימים אשר קבלתי מכתבכם ותודה לה׳ יתב״ש, כי בו ראיתי אשר איותה נפשי מאוד, כי החוה״ש ב״ה בארמנותיכם. יהי ה׳ עמנו ועמכם ובצל כנפיו יסתירנו להגן עלינו ולהשפיע לנו כל טוב סלה. והנה מה שכתבת בשם הספר חוט המשולש שהביא בשם מרן רבנו הקדוש מאור הגולה בעל חתם סופר ז״ל שאמר, הא דלא נזכר במשנה נס חנוכה משום דרבינו בעל מסדר המשנה הוא מזרע דוד המלך ע״ה ונס חנוכה נעשה על ידי החשמונאים שתפסו המלוכה ולא היו מזרע דוד. ועל זה כתבת שיש בזה חס ושלום

חלול השם לאמור על רבינו הקדוש שבעבור כבודו וכבוד בית אבותיו יסתיר לפרסם הנס עד כאן.

וממשיך המהריא״ץ ועונה לו שודאי לא זו היתה כוונת מרן החתם סופר ז״ל ומסיים:

ובזה אסיים, המקום יהיה בעזרנו, ובדרך אמת ידריכנו, ועל במתי הצלחה בגוף ובנפש ינחנו,

כאוות נפשינו

דברי אביכם אוהבכם או״נ. חתימה.

ה. ביו״ד סי׳ ל״ז הוא כותב:

רב שלומים מגבהי מרובים לכבוד חתני הרב המופלג בתורה וביראה כש״ת מו״ה מרדכי נ״י ולמחברתו היא בתי הצנועה מרת אסתר תחי׳. לה ולכל צאצאיה שלמא רבה. הנה זה שבועיים קבלתי מכתבך ולא היה לאל ידי להשיבך על אתר. ובשבוע זו הייתי בעיר פעסט ואחר עד הנה. עתה אבא עם הספר וטרם כל להודיעכם ממעמדינו ומצבינו כי טוב הוא ב״ה. יתן ה׳ שלא יבצר מכם וממנו כל טוב סלה. ע״ד שאלתך שמצאת בשם הרב הצדיק המנוח מו״ה שמואל פרענקעל ז״ל [שהיה אבדק״ק דאראג] שכתב מאנשי מעשה שיש להם קבלה בשם הרב בעל שם טוב הקדוש, זכותו יגן עלינו, שלא לאכול מין דגים הנקראים ציגיינער פיש דאיכא עליהם חשש שרץ השורץ על הארץ.

המהריא״ץ מברר המקור בגמרא והפוסקים ואחרי לבון הנושא הוא מסיים בברכה: ״יריק ה׳ לכם את ברכותיו, ותזכו לגדל את בניכם ובנותיכם לתורה ולעבודת ה׳ כאוות נפשכם ונפש אביכם. חתימה״.

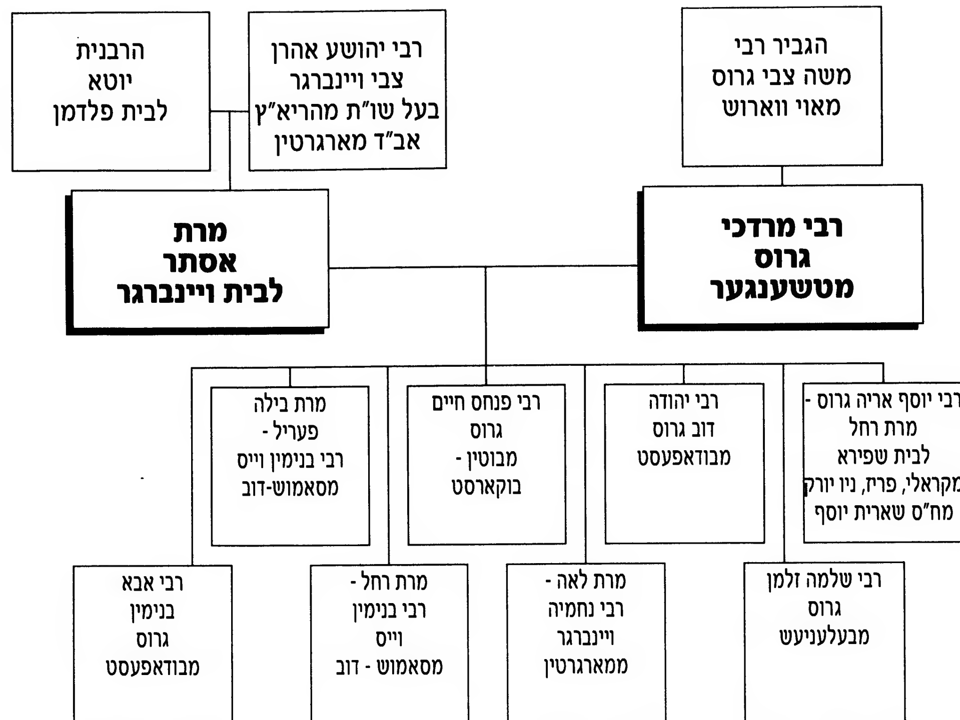
כן ישנה תשובה אליו מגיסו הגרש״ז וו״ב אב״ד מארגרטין מיום ב׳ בהעלותך תרנ״ב (לפני הבחרו כרבה של מארגרטין), נדפסה ב״דגל התורה״ שנה ד׳ גליון א׳ (ראה צילום להלן בתולדות מהרש״ז).

בבית הספרים הלאומי והאוניברסיטאי בירושלים נמצא ס׳ בני בנימין מהגאון הקדוש רבי בנימין קומאדער ועל דפיו כתוב מכתב שלם בכתב ידו מיום י״ז לספירה בתרכ״ו ליצירה בו הוא מבקש קונטרס מכתב עת ״הלבנון״.

צאצאיו:

1. בנו **רבי יוסף ארי׳ גרוס** נולד בצ׳נגר בשנת תרל״ג. סנדקו היה הגאון בעל ׳מנוחת אשר׳, שהיה רבו של אביו. למד בישיבת סבו מרן בעל המהריא״ץ ז״ל במארגרטין. לאחר פטירת סבו הגדול נסע בשנת תרנ״ג לפרעסבורג לישיבתו של הגאון בעל ׳שבט סופר׳ ז״ל.

נשא לאשה את מרת רחל בת הרב הצדיק רבי משה שפירא מווראנוב, שנפטר ביום כ״ג באב תרפ״א. הגאון רבי קאפיל רייך רבה של בודאפעסט אמר עליו בהספדו שהוא בטוח שהיה אחד מל״ו הצדיקים הנסתרים.

צאצאי רבי מרדכי גרוס

ר' יוסף ארי' התיישב בעיר קראלי, ועד מהרה תפס עמדה מכובדת בקהילה. הוא נבחר כמה פעמים לראש הקהילה עוד בתקופת כהונתו של הג"ר יעקב משה שוורץ ז"ל כרבה האורטודוקסי הראשון בקראלי, הוא היה גם ראש הקהילה בתקופת כהונתו של הג"ר שאול בראך ז"ל, וכן בעת שמו"ר הגר"י טייטלבוים ז"ל נבחר להיות רבה של קראלי.

בשנת תרצ"ח עזב את קראלי והתיישב בפאריז, לשם היגרו לפניו ארבע בניו בשנות השלושים המוקדמות, וכך ניצל מהשואה.

רבי יוסף אריה גרוס ז"ל - ראש קהלת קראלי

לאחר מלחמת העולם היגר עם בניו יהושע צבי ויעקב לניו־יורק. שם היה פעיל ביחד עם רבי צבי יעקב אבראהאם (חתנו של הרב מטורדא) בהנצחת הקהילות האורטודוקסיות בטרנסילבניה, וחבר מערכת הספר 'לקורות היהדות בטרנסילבניה' (שם מופיע גם תמונתו). נפטר בכ"ד בסיון תשי"א.

בידי המשפחה נמצא כרך כתב יד ממנו שסודר לדפוס בשנת תשנ״ו בשם ׳שארית יוסף׳, בהוצאת נכדו נתן אשר (קלוד) בן בנו שמואל דוב שגר בגרנובל. הספר כולל: 1) חידושי תורה בסוגיות הש״ס ובאגדה ששמע מפי סבו המהריא״ץ משנת תר״נ ועד לפטירתו. 2) חידושי תורה בסוגיות ודרשות באגדה שרשם מפי רבו בעל ׳שבט סופר׳ בלמדו בישיבה בפרעסבורג החל משנת תרנ״ג. 3) דרשותיו ונאומיו בהיותו ראש הקהילה בקראלי ובעוד הזדמנויות (באידיש).

לרבי יוסף ארי׳ ולרעיתו היו שש בנות וארבעה בנים. שש הבנות נספו בשואה, ואינני יודע מי שרד מצאצאיהם פרט לבת אחת של בתם מרת יוטא, שהיתה אשתו של רבי אליעזר סנדרוביץ, שמה לילי, והיתה אשתו של רבי מאיר אפרתי בן הגאון מנאדיפאלו. חיה היום בנתניה.

שער כת״י רבי יוסף אריה גרוס ז״ל

ארבעת הבנים שהיגרו כאמור בשנות השלושים לצרפת, וכך שרדו, הם:

1) יהושע צבי (*ARMIN*). נולד י"ז בתמוז תרס"ו. אשתו מרת גיזל לבית צוקר. היגר מצרפת לניו יורק. ילדיהם: מרדכי (*MARTON*) ויצחק בונם (*BERNARD*) גרים בניו יורק. 2) יעקב (*ZOLTAN*). נולד כ"ו בכסלו תרס"ט. היגר עם אחיו לניו יורק ושם נפטר. ילדיו עו"ד משה מרדכי מנדל בנימין ומוניקה אשת דן גולדווסר גרים בניו יורק. 3) אברהם (*EMERIC*) נולד עש"ק וירא תרע"ז. גר בפאריז. אשתו בירגיד בת לאב יהודי ממשפחת סריונט שרייבער. התגיירה כדת וכדין (כי אמה לא היתה יהודיה) בבית דינו של הרב מונק בפאריז. היא היתה ראש עירית מולן (*MEULAN*) והיתה גם סנטורית בסנט של צרפת. יש להם 4 ילדים ואחד עשר נכדים. 4) שמואל דוב (*ADALBERT*). נולד א' בחשון תרע"א. אשתו טאובה לבית אולמר. גר בגרנובל. בתם אסתר נישאה למיכאל קרוצמן-מוקרה ולהם שני ילדים. - בנם נתן אשר (*KLOD*) נשא לאשה את מרת רחל (*MERLUZ*) בת רבי זרח הלוי אידליץ, גרים בארה"ב ויש להם 3 ילדים: 1) חיים דוד. למד בישיבה בגוש עציון, והוא אשר פעל ללקט ולסדר את כתבי סבו. 2) ריזל אילנה (*STEFANI*) נישאה לישראל חנן רבינוביץ גרים בארה"ב (ביקרה אצלי עם אביה). 3) משה אהרן (*KARL*) למד במבשרת ציון וכעת בישיבת 'דרכי נועם' בירושלים ולומד בישיבה אוניברסיטי. - בתם מינדל נשואה לז'ק בז"ר וגרים בטולוז (צרפת). יש להם 2 ילדים בן בשם יוסף אריה ובת בשם קרין (אסתר).

כן כותב רבי יוסף ארי' על ילדים נוספים: 5) הבת יוטא: נולדה א' באדר תרנ"ז. 6) הבת לאה מירל: נולדה בשנת תר"ס ונפטרה עש"ק בראשית תרס"ט. 7) הבת מרים בריינדל: נולדה כ"ז בכסלו תרס"ד. בשנת תש"ג הוסיפו לשמה 'שרה'. שם בעלה ר' אברהם הירש. 8) הבן אהרן מנחם: נולד ג' פרשת עקב תרס"ז. נפטר בילדותו א' לך לך תרס"ח, ונקבר בבודאפעסט בבית העלמין ראקוש. 9) הבת בילא פערל. נולה א' מקץ תרע"ג.

2. ר' יהודה דוב *GYULA*: היתה לו מסעדה ברחוב דוב *DOB.U.* בבודפעסט. נפטר י' בניסן.

3. הרב ר' פנחס חיים *PETER*: היה רווק זקן ת"ח ומשכיל, שימש תקופת מה כרב צבאי בצבא רומניה ואח"כ כיהן כרב בקהילת בוטין *BUTIN* ליד אראד. אחרי עזבו את הרבנות נהיה מנהל בנק. מפי אחיו הגדול ר' יוסף אריה שמעתי שבהיותו מנהל בנק ביקר אצלו בקראלי ונכנסו לבית מו"ר האדמו"ר מסאטמאר ז"ל שהיה באותו עת אבדק"ק קראלי וכשסיפר לו שויתר על הרבנות והוא כעת מנהל בנק, התלוצץ האדמו"ר מסאטמאר ז"ל באמרו, זאת אומרת שיש לי סיכויים שאם אוותר על הרבנות אוכל להתפרנס כמנהל בנק.

הרב ר' פנחס חיים האריך ימים ולעת זקנתו שהה במוסד זקנים בבוקרעסט (דאגתי לשלוח לו עזרה ואמצעי קיום על ידי הרב רוזן רבה הראשי של רומניה).

4. מרת בילה פעריל: נישאה לדודי רבי בנימין ויס. מרת בילה פעריל היתה אשה חשובה ונפטרה בשעת לידה והובאה לקבורה במארגרעטען ליד האוהל של סבא בעל המהריא"ץ, וליד קבר אמה. על ילדיהם ראה להלן (יג.) בפרק על ר' בנימין וייס.

5. ר' יעקב יוסף.

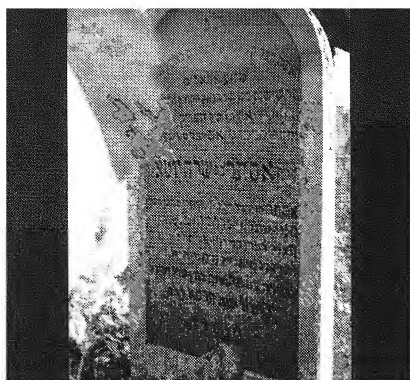
6. ר' שלמה זלמן *SANDOR*: היה גר בבעלניעש *BEYUS*.

7. מרת לאה: היתה נשואה לבן דודה ר' נחמיה וינברגר הי"ד בן רבי עקיבא יוסף בן המהריא"ץ ז"ל (ראה להלן ד).

8. מרת רחל: אשתו השניה של ר' בנימין ויס.

9. ר' אבא בנימין: נפטר בהושענא רבה. מנו"כ בבודאפעסט.

הדודה אסתר היתה אשת חיל ונפטרה בשם טוב במארגרעטען ושם מנוחתה כבוד ליד אוהל אביה בעל מהריא"ץ ז"ל.

מצבת מרת אסתר גרוס ע"ה בת המהריא"ץ במארגרטין

ד. בנו הרה"ג רבי עקיבא יוסף וינברגר ז"ל

רבי עקיבא יוסף וינברגר ז"ל היה הבן השני של הגאון בעל מהריא"ץ ז"ל. נולד בשנת ת"ר במארגרעטען. למד בחדר ובישיבת אביו ואח"כ עלה ללמוד תורה בפרעסבורג אצל הגאון בעל כתב סופר. התחתן עם מרת פיגה בת הגביר המכובד ר' שמואל טישלר מהכפר האג'מד־פלווא *HAGYMAD FALVA*. מפי זקני מארגרעטען שמעתי רבות על אישיותו האצילה ועל דמותו המכובדת. הוא ניהל את ה"מטריקל" *ANYAKONYV*. היה גבאי ומארגן של "כולל שומרי החומות לצדקת רבי מאיר בעל הנס" באזור.

היה פעיל בחיים הצבוריים. והיה מכובד מאוד על כל תושבי האזור.

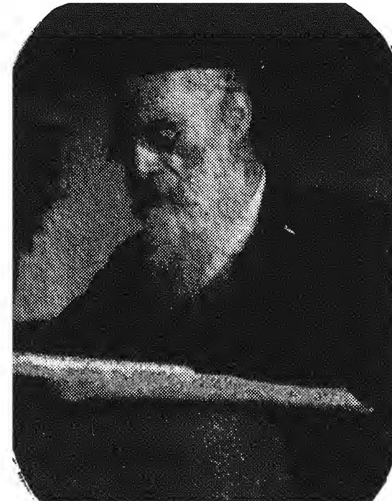
יסד חברה ש"ס ולמד תורה ברבים בבוקר ובערב, בבית הכנסת. כן לימד משניות ודברי מוסר לבעלי בתים.

נפטר בשם טוב בשיבה טובה בן 82 שנה ביום ט"ו באדר תרפ"ב ונטמן באוהל אביו ז"ל.

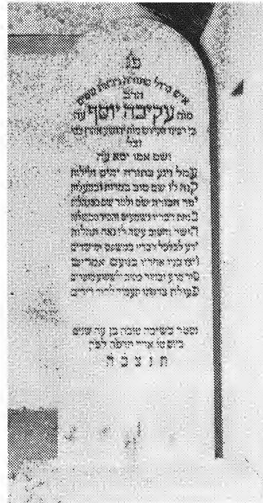
אשתו מרת פיגה האריכה ימים, ובגיל למעלה מ־90 הובלה לגטו בגרוסוורדיין ומשם הועלתה לרכבת בדרך לאושוויץ ובקרון נפחה את נשמתה ולא זכתה לבוא לקבר ישראל. ה' יקום דמה.

כך מספיד אותו הגאון אבדק"ק נאדיפאלו הי"ד בדרשה ליום א' דסליחות בספרו "שמן למנחה" על התורה דף צ"ד: "עוד אבדנו בשנה זו ת"ח מופלגים וגדולים מוכרים לנו: את הה"ג מוה"ר עקיבא יוסף זצ"ל בן הגה"ק מהריא"ץ ז"ל שהיה גברא

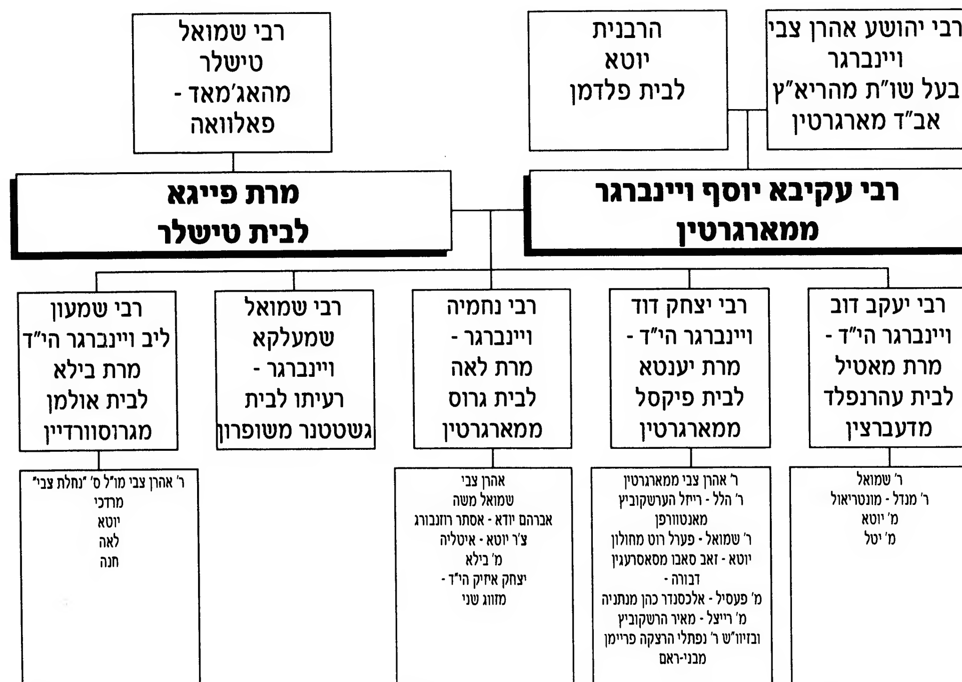
רבא בתורה ויראת שמים וחכמה ובינה יתירה היו בו. למד תורה כל הימים והלילות, והיה בעל מידות יקרות וחכמתו האירה פניו".

רבי עקיבא יוסף וויינברגר זצ"ל - בן המהריא"ץ

מצבת רע"י וויינברגר באהל המהריא"ץ במארגרטין

צאצאי רבי עקיבא יוסף וויינברגר

לרבי עקיבא יוסף ורעיתו היו 5 בנים והם:

1. רבי יעקב דב הי״ד: התחתן עם מרת מאטיל עהרנפעלד בת הגאבדק״ק מאטרסדורף ז״ל. היה גר בדעברעצין *DEBRECEN* והיה מנכבדי הקהילה האורטודוקסית שם.

צאצאיהם:

א. ר׳ שמואל. היה גר בקארצאג.

ב. ר׳ מנדל נ״י. חי היום במונטריאול בקנדה.

ג. מ׳ יוטא.

ד. מ׳ איטל.

רבי יצחק דוד ויינברגר ז״ל ב״ר עקיבא יוסף ז״ל

2. רבי יצחק דוד הי״ד: אשתו מרת ינטה בת ר׳ אבא פיקסעל ז״ל שהיה חתנו של הגאון ר׳ הלל פולק אבדק״ק סעסרעגען. היה סוחר ומנכבדי קהילת מארגעטען.

צאצאיהם:

א. הבחור אהרן צבי ז״ל נפטר ט״ז באייר בתרצ״ד ומנח״כ במארגרעטען.

ב. ר׳ הלל הי״ד ואשתו רייזל לבית הערשקוביץ.

ג. ר׳ שמואל נ״י גר היום בחולון, אשתו פעריל לבית רוט ע״ה. בנותיו: 1. מרים. התחתנה עם מנחם קרני וגרים בראשון לציון. 2. רבקה. התחתנה עם יורם וולף וגרים ברמת-גן.

ד. מ׳ יוטא הי״ד ובעלה ר׳ זאב סאבו. בנם אברהם סאבו. גר בחיפה. רעיתו מרת דבורה (עדל) בת ר׳ חיים אסטרייכר הי״ד מהכפר אבראהאם ליד מארגרטין (ראה עליו בתאור על הכפר הנ״ל בחלק ראשון). בנם היחיד חיים, נשוי ויש להם שלש בנות.

ה. מ׳ שרה, ושם בעלה שלזינגר. היו גרים בכפר אוטומן ליד מיהאלי-פאלווא.

ו. הבחורה דבורה.

ז. מרת פעסיל תחי׳ שהתחתנה עם ר׳ אלכסנדר כהן. זכו לעלות לארץ ישראל. ר׳ אלכסנדר כהן היה החלוץ הראשון ממארגרעטן שעלה לא״י במסגרת ״פועלי אגודת ישראל״ והשתקע בנתניה. נפטר בתשנ״ד בנתניה ושם מנח״כ. בנם ר׳ אהרן צבי כהן. אשתו אילנה. גרים בנתניה. יש להם 3 בנות: זהבה נשואה לאהוד אריאלי, ענת נשואה לזאב קויפמן וחבצלת נשואה לדן משה. - בנם מנחם כהן. גר בטורונטו. יש לו 2 בנות, צפורה וטלילה.

ח. מרת ריצ'ל תחי' התחתנה עם ר' מאיר הרשקוביץ הי"ד וגרו באנטורפען ושם נולדה הבת אסתר. לאחר המלחמה נישאה לדודי ר' נפתלי הערצקא פריימן ז"ל וגרו בכפר "בני ראם" במועצה האזורית נחל שורק. גרה כעת בירושלים.

הוא גידל את אסתר הבת של הדודה ריציל, חיתן אותה עם בן הכפר צבי ברונר ונולדו להם שבעה ילדים אשר הוא הרגיש והתיחס אליהם כאב וכסבא והם גם השיבו לו אהבה כגמולו.

צאצאי מרת אסתר ברונר: 1) יעל - נשואה לר' יוסף כהן. 2) ר' מאיר - ושם אשתו אילת. 3) בת שבע - (ע"ש הסבתא שבע פריימאן ז"ל). נשואה לר' יוסף יונגרייז 4) ר' דוד - שם אשתו מלכה. 5) הבחור אורי. 6) הבחור מרדכי. 7) הבחור יהונתן בנימין (ע"ש הסבא רבי בנימין פריימאן הי"ד).

3. הרה"ג ר' נחמיה הי"ד: התחתן עם מרת לאה ז"ל בת הרה"ח ר' מרדכי גרוס מצ'ענגער (חתנו של המהריא"ץ).

הרב ר' נחמיה מילא מקום אביו כמגיד משרים במארגרעטען. כ"כ היה גבאי "כולל שומרי החומות רבי מאיר בעל הנס" באזור. ניהל גם את "המטריקל" - לידות ופטירות.

צאצאיהם:

א) ר' אהרן צבי.

ב) ר' שמואל משה.

ג) האברך הגאון ר' אברהם יודא - היה מלא וגדוש בתורה ובחסידות. בימי בחרותו היה ראש ישיבה (תואר כבוד לבחיר הלמדנים מבין בחורי הישיבה) בישיבת מו"ר בעל מהר"ם בריסק בטאשנאד. התחתן עם מרת אסתר בת הגאון ר' מנחם צבי רוזנבורג אבדק"ק ס' נאדי פאלו.

ד) הבחורה יוטא. היתה רופאה באיטליה עלתה ארצה בתחילת שנות ה־50. בשנת תשי"ג השתתפה בחתונתי. ואח"כ ניתק הקשר בינינו.

ה) מרת בילא.

מצבת מרת לאה אשת ר' נחמיה ויינברגר ובת רבי מרדכי גרוס מטשענגער ליד אהל המהריא"ץ

מכתבו של רבי נחמיה וינברגר זצ"ל אל כולל שומרי החומות בירושלים ובו מבקש לרשום קרן קיימת לרבי אברהם מאן, רה"ק במארגרטין במשך שנים רבות

אשתו מרת לאה נפטרה במארגרעטען ושם מנוחתה כבוד. ר׳ נחמיה התחתן בנשואין שניים עם בת השו״ב במארגרעטען ר׳ משה אריה גרוס ונולד להם בן חמד (שלמד איתי בישיבה בטאשנאד הבחור יצחק אייזיק הי״ד).

לפנינו מאמרו של ר׳ אהרן קליינמן (בספר זכרון לקהלת מארגרטין עמ׳ 227-225) שנכתב לזכרו של אייזיק הי״ד:

אבי אביו של אייזיק היה ר׳ עקיבא יוסף בנו של המהריא״ץ. ואילו אבי אמו היה ר׳ משה אריה גרוס אשר שנים רבות היה השו״ב במרגרטין. אייזיק היה בנה יחִידה של אמו אשר היתה זיווג שני לר׳ נחמיה. היא שמרה עליו כעל בבת עינה.

כאשר החלו לגייס יהודים לפלוגות העבודה החביאה אותו בבית אמה ואמנם הסתתר אייזיק עד שנתגלה והז׳נדרמים הוליכוהו למרכז הגיוס בנאג׳י־באניה.

אהבתי את אייזיק ודאגתי לו. נזכר אני כי בשעות מצוקה וסבל במחנות, אמרתי לחברים כמה טוב הדבר שאין הבחור העדין והמפונק עמנו הנושאים בסבל חששתי כי לא היה עומד בעבודת הפרך ובתנאים התת אנושיים בהם היינו נתונים.

באביב 1944 חנתה פלוגתנו בהרי הקרפטים, באיזור אוקור־מזו. עבדנו בביצור האיזור בחפירות, תעלות קשר וכיוצא באלה. יום אחד ראינו את המשטרה הצבאית מביאה לפלוגה שני בחורים. אחד היה אהרן יוסף יונס ממרגרטין והשני... אייזיק ויינברג. לבי בכה על כי בן תפנוקים זה הובא למקום של עבודת פרך, עם זאת שמחתי בשמחת הפגישה עם חבר שאהבתי. מאז היינו ביחד ולא נפרדנו אלא לאחר פציעתו בתאונת דרכים.

לקראת הסתיו החלו לסגת גייסות הגרמנים מפני לחצו של הצבא הרוסי הקרב ובא. אנחנו - אייזיק וכותב שורות אלה - החלטנו להסתלק. חשבנו למצוא לעצמנו מקום מקלט עד עבור זעם המלחמה. הזדנבנו לקצה הטור. העמדנו פנים כי נעלינו הן אשר גורמות לנו לפגר. ובהזדמנות הראשונה ניתקנו מגע. מאז, היינו משוטטים בדרכים.

כשנתקלנו פה ושם באנשי מפקדות של פלוגות העבודה, היינו מעמידים פני תועים, המחפשים את יחידתם. התרוץ עבד טוב. הייתי אומר, אפילו למעלה מן הצפוי. שבועות הסתובבנו בסביבה ובמפקדות של אונגוואר, ברג־סאס, נאג׳י־סלש ועוד. הם היו נותנים לנו לאכול ומתדרכים אותנו כיצד לגלות את פלוגתנו ואנו, היינו ממשיכים לשוטט כשאנו תרים אחר מקום מקלט עבורנו.

אחר ה־15 באוקטובר - עלייתה לשלטון של כנופיית סאלשי - הורע המצב, כי הוחמר הפיקוח הצבאי על משוטטים. לא העזנו יותר לעלות על הכבישים והיינו מהלכים בשבילים צדדיים בלבד.

בראד - כפר קטן בסלובקיה, גילינו צדיק, אכר טוב לב, שהחביאנו ודאג לכל מחסורנו. מאוחר יותר התברר לנו שאין אנו יחידים. - בכפר זה הוסתרו עוד עשרות עריקים יהודים. ביום היו מחזיקים אותם בבונקרים ובלילות היו מבריחים אותם בסירות על האגם שליד הכפר, לעבר המקלט - היער.

יום יום ציפינו לבואם של הרוסים ברם הללו בוששו לבוא. בינתיים התעורר הכומר הקתולי של הכפר, שונא ישראל מובהק - לתקן את דרכי המאמינים ו"למנוע מהם את החטא שבעזרה לרוצחי ישו". אכן לרגל הלשנתו נתפסנו והוכינו קשות, אך עמדנו על טענתנו שאין אנו חלילה עריקים אלא תועים המחפשים יחידתם. האמינו לנו ותידרכו אותנו אל יחידתנו.

עצובים ומדוכאים יצאנו לדרך בכביש לכיוון הידאש-נימטי. פתאום חלף לידינו טור משוריין, ואחד ממכוניות הטור פגעה באייזיק. הנהג היה די הגון. הוא אסף אותנו והסיענו העירה.

נשאתי את אייזיק על זרועותי לבית התרבות שהפך לבית חולים צבאי. השכבתי אותו על מצע של קש על הרצפה. וכהרף עין רצתי כדי להזעיק אליו אחות או רופא.

עוד אני עומד ליד השער ותוהה לאן לפנות, עצר אוטובוס צבאי. נהגו היה מוכר לי, - בחור נוצרי בן עירנו ושמו אולקי יושקה. שמחתי לפגוש אותו שהרי היינו שנינו - כאמור - בני עיר אחת.

ספרתי לו את אשר אירע לאייזיק ובקשתי את עזרתו. הוא התבונן בי במבט קר ומתנכר. ובמקום להסיע אותי לרופא, כפי שהבטיח, הסגיר אותי לסיירת של המשטרה הצבאית.

אייזיק לא חזר אחר המלחמה. עד היום אין אני יודע מה עלה בגורלו. מה היו נסיבות מותו. הקיבל עזרה רפואית? או שמא הלך לעולמו בן יקיר זה, בן התפנוקים של אמו, מבלי שיהיה אפילו מי שיחבוש פצעיו, מי שיגיש לו כוס מים ומי שיניח יד מלטפת על מצחו הלוהט...

אהרון קליינמן

4. ר' שמואל שמעלקא: התחתן עם בת געשטעטנער. והיה גר בשופרון *SOPRON*. עזב את משפחתו והצטרף ללגיון הזרים הצרפתי ונפטר שם. זכורני שאת שמו לא הזכירו בבית כך שלא ידעתי עליו כלום עד שבקרתי בארה"ב בשנת תש"ל, ובבית דודי האבדק"ק מארגרעטען הציגו לפני יהודי שהוא נכד לרבי עקיבא יוסף ז"ל. מתברר שנשארו בן ובת ממנו שגרים בניו-יורק.

5. רבי שמעון ליב הי"ד. היה עלוי חריף. התחתן עם מרת בילא בת הגאון ר' שלמה זלמן אולמן אבדק"ק ביסטריץ. גרו בגרוסוורדיין.

צאצאיהם:

א) האברך הגאון ר' אהרן צבי הי"ד - היה תלמיד חכם גדול. בבחרותו היה ראש הישיבה (תואר כבוד לבחיר הלמדנים בישיבה מבין בחורי הישיבה). היה לו עט סופרים משובח. הוציא לאור את הספר "נחלת צבי" מאת האחים הגאונים ר' נח צבי אולמן אבדק"ק אנטוורפען ואחיו ר' שלמה זלמן אולמן אבד"ק ביסטריץ. מו"ר הגאון בעל מהר"ם בריסק בספרו חלק א' סי' י"ח כותב אליו:

כבוד תלמיד חביב שפתי ישנים דובב, חרוץ ובקי זך הרעיון, במיטב הגיון כו' כש"ת מוה"ר אהרן צבי וינברגר הי"ו נס"ו, בק"ק גרוסוורדיין יצ"ו.

ובסי' צ"ט כותב:

כבוד אהובי שב"ז הבחור המופלג ושנון חרוץ ובקי בנש"ק כש"ת מו"ה אהרן צבי וינברגר. שמחתי לראות כי הנך עוסק לעורר שפתי צדיק זקנך הגאון ז"ל.

ב) מרדכי - נפטר בגרוסוורדיין לאחר המלחמה.

ג) מרת יוטא.

ד) מרת לאה.

ה) מרת חנה.

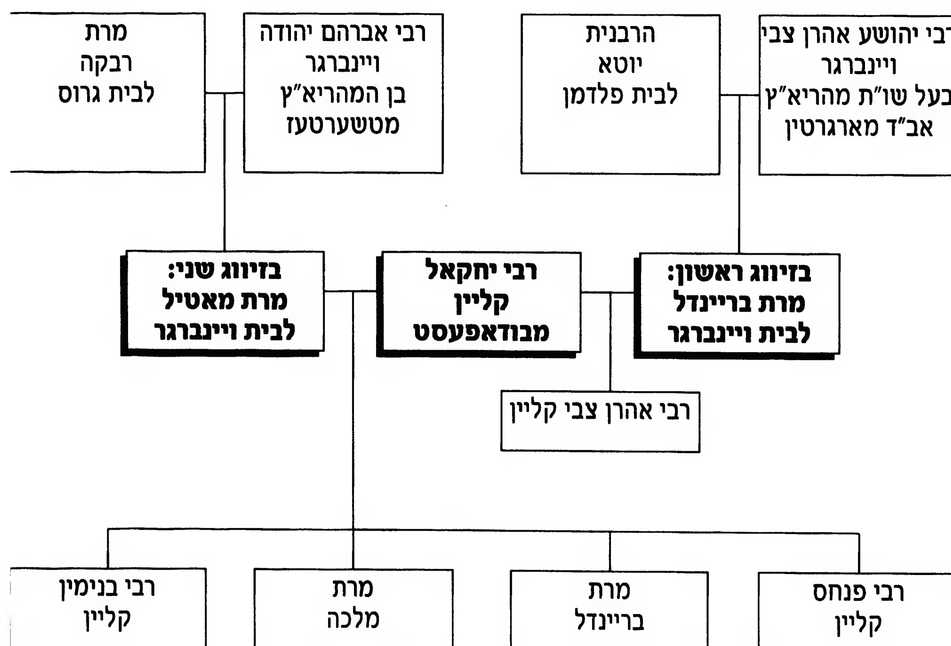
ה. בתו בריינדל וחתנו רבי יחזקאל קליין ז"ל

מרת בריינדיל ז"ל היתה הבת השניה של מרן בעל המהריא"ץ ז"ל והיא נישאה לר' יחזקאל קליין ז"ל. בשו"ת מהריא"ץ או"ח ס' ל"ב יש תשובה המופנית אליו ושם כתוב:

החיים והשלום והברכה. ברבוי והמשכה, על במתי הצלחה, להני תרי חתניי ה"ה... והרבני המופלג מו"ה יחזקאל הלוי נ"י עם זוגתו בתי הצנועה מרת ברינדיל תחי' לכם ולכל צאצאיכם כל טוב אמן סלה.

אחרי פלפול בענין חצר אשר מצד אחד היא פרוצה לרשות הרבים. מסיים בברכה:

יברך ה' אתכם בבני בני אל חי, ובחיי ומזונא רויחא, בעושר ובכבוד, לכבוד שמו הגדול. מאוות נפש אביכם.

צאצאי רבי יחזקאל קליין

פרטים על תולדותיו לא ידועים לי, פרט לכך שהיה גר בבודפעסט והיה בעל כרכרות, שמעתי שהיה קידוש השם בזה, שכן הכל ידעו שה״כרכרות של קליין״ לא נוסעות בשבתות ובמועדי ישראל למרות שרוב רובם של העגלונים הנוהגים בהם היו גויים.

מרת בריינדיל נפטרה בצעירותה, ור׳ יחזקאל התחתן בזווג שני עם מרת מאטיל בת גיסו ר׳ אברהם יהודה וינברגר בן המהריא״ץ ז״ל.

צאצאיו:

1. ר׳ אהרן צבי - מאשתו הראשונה מרת בריינדיל ז״ל.
2. ר׳ פנחס - מאשתו השניה מרת מאטיל ז״ל.
3. מ׳ בריינדיל - מאשתו השניה מרת מאטיל ז״ל.
4. מ׳ מלכה - מאשתו השניה מרת מאטיל ז״ל.
5. ר׳ בנימין - מאשתו השניה מרת מאטיל ז״ל.

רבי יחזקאל קליין נפטר בתרפ״ד בבודפעסט ושם מנוחתו כבוד. מרת מאטיל ז״ל התחתנה בזווג שני עם דודי הגאון ר׳ צבי הרש רוזנברג בן הגאון בעל ״עטרת מרדכי״ מטערצאל.

ו. בנו רבי שמואל זלמן וינברגר

עליו וצאצאיו ראה פרק הבא.

ז. חמיו רבי יעקב דוב הלוי פעלדמאן ז״ל וביתו

פרטים על תאריך ומקום לידתו ושורשי משפחתו לא ידועים, פרט לכך שהיה תלמיד מובהק להגאון רבי וולף בוסקוביץ ז״ל, בנו של הגאון בעל ״מחצית השקל״ ורבה של באניהאד. כן היה תלמידו של רבי יעקב קאפיל אלטנקונשטאט ״חריף״ אב״ד ווערבוי.

רבי יעקב דוב היה בעל אחוזה וגביר עתיר נכסין בכפר פעטרא *MONOS PETRA* על יד מארגרעטען. ביתו היה פתוח לרווחה. עניים מרודים שהו בביתו בכל עונות השנה והחזיק אותם בטוב עין.

הגאון בעל ״אמרי אש״ בחלק יו״ד סי׳ ע״ד מכנה אותו ״הנגיד הצדיק מורנו הרב ר׳ יעקב בער שיחיה״. גם הגאון בעל ״יריעות שלמה״ בסוף ספרו מכנה אותו בתואר ״צדיק״.

כל מגמתו וחפצו היה שחתניו לוקחי בנותיו יהיו גדולים בתורה ובמעשים טובים, והוא פיזר על מטרה זו הון רב. היה מחזר אחרי בחורים כשרוניים עניים שמהם תצא תורה. בתו הגדולה פעסיל ע״ה היתה כבר מקושרת בקשרי שדוכין עם בן הגביר הצדיק המפורסם. תלמיד חכם מובהק, ר׳ יהושע קראלער (הוא רבי יהושע פריינד מקראלי, אבי משפחת פריינד המפורסמת), אולם כשהתברר לו לרבי יעקב בער

שהבחור איננו חרוץ ומופלג כחפצו, היה תוהא על הקשר והתמהמה בקביעת הסדורים וזמן הנשואים. הבין הה״צ ר׳ יהושע ז״ל שמחותנו מתחרט על הקשר וברוב צדקתו הסכים שיחזור מדברו, בתנאי שיתן את בתו לתלמיד חכם גדול יותר מבנו. הוא בחר לחתן את אחד מגדולי וחשובי תלמידי החת״ס, הוא דודנו הגאון הנודע רבי הלל פולאק ז״ל מנייטרא לימים אבדק״ק סאס-רעגען.

כת״י רבי יעקב דוב הלוי פלדמן ז״ל - חותן המהריא״ץ

כשהגיעה בתו יוטא לפרקה, פנה בשמו של רבי יעקב דוב, הגאון רבי שלמה זלמן מינצנט רבה של מארגרעטען למרן בעל החת״ס ובקשו לבחור עבורה בחור נבחר מבני הישיבה. החת״ס הציע את תלמידו המהריא״ץ, העתק תשובתו ראה לעיל בתולדותיו של המהריא״ץ.

ואכן בהתאם לכך לקח לחתן לבתו הצדקת יוטא את סבנו שהתפרסם לאחר זמן כאחד מגדולי הפוסקים, הגאון רבי יהושע אהרן צבי וינברגר ז״ל בעל שו״ת מהריא״ץ. החתונה התקיימה כנראה בשנת תקצ״ו.

לבתו השלישית דודתנו מרת שרה רינא ע״ה לקח לו לחתן את הצדיק התמים בנש״ק ר׳ משה אולמן ז״ל, בן הגאון רבי שלמה זלמן אולמן ז״ל, אבדק״ק מאקאווע בעל ״יריעות שלמה״.

רבי יעקב דוב החזיק את חתניו סמוכים על שולחנו. וגדר בעדם לבל יקבלו עליהם משרות רבנות כל ימי חייו. ואכן פירנס את כולם בכבוד רב. חתנו הגאון בעל ״שו״ת מהריא״ץ״ כותב בספרו חלק יו״ד סי׳ קכ״ה בשנת ת״ר לרבו הגאון בעל ״שערי תורה״ על חותנו:

״והנני אודיע את כבוד רבינו הגדול כי ת״ל הגדיל ה׳ תושיה והפליא לעשות עמדי, כי נחני ה׳ בדרך אמת והכין לי בזה מקום להיות לאל ידי אושר נפשי. כי זה לי ארבע שנים אשר אנכי יושב בבית חמי נ״י ולא אצא מהעיר להביא טרף לביתי, כי כל מחסורי עליו וכל מגמתו לתומכני ולעוזרני לבלות זמני על התורה ועל העבודה. כי איש כמותו צדיק ונשגב, רחים רבנן באלף לא מצאתי.

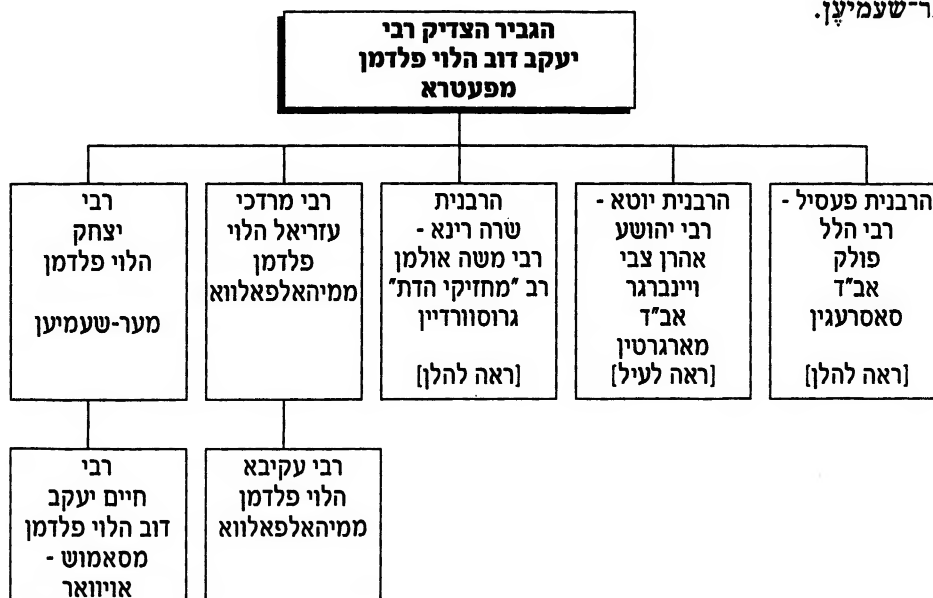
הגאון בעל "שערי תורה" כותב בתשובתו למרן בעל המהריא"ץ בסי' קכ"ו:

ד"ש לכבוד חותנו התורני המופלג הקצין הנכבד ירא אלוהים נ"י. אדמהו אכנהו ולא ידעתיו רק את שמעו שמעתי... לכן אברכהו ה' יתן לו אריכות ימים ושנים, ויזכה לראות בנים ובני בנים עוסקים בתורה ובמצוות.

מרן החת"ס בקובץ תשובות סי' ס"ג כותב למהריא"ץ בחנוכה תקצ"ח. היינו כשנתיים לאחר החתונה:

יקרתו הגיענו והנאני שבשרני ממעמדו הטוב, אין טוב אלא תורה. יהי מכירו ברוך, הוא חותנו המחזיקו על התורה והעבודה יהי כן ה' עמו ויעל.

לרבי יעקב בער היו נוסף לשלוש הבנות כדלעיל עוד 2 בנים: ר' מרדכי עזריאל פלדמן, יהודי בר אוריין שהיה גר במיהלי־פאלווא, ורבי יצחק פלדמן שהיה גר בעֶר־שעמיעֶן.

צאצאי רבי יעקב דוב פלדמן

על רבי מרדכי עזריאל אינני יודע פרטים, פרט לעובדא שבנו ר' עקיבא פעלדמן ז"ל היה ראש קהילת מיהאלי־פאלווא, והיה מבאי ביתו של הסבא הגאון מהרש"ז ז"ל. אשתו היתה בת רבי צבי הרש דראטה מבאלדאווא חתנו של בעל הירִיעות שלמה אב"ד מאקאווא. רבי עקיבא גם היה השדכן בין דודי הרה"ח ר' יעקב דוב וינברגר לדודתנו מרת אסתר הי"ד, בת הגאון רבי משה יוחנן שעהנפעלד רבה של מיהאלי־פאלווא. דודי הגאב"ד מרגרטן רבי מרדכי עזריאל הי"ד נקרא על שמו.

גם על הבן השני רבי יצחק, אינני יודע פרטים. שני הבנים מוזכרים (ללא השמות) בהקדמה לתשובות מהריא"ץ, וכן במחקרו של ר' יצחק יוסף כהן נ"י. 'תשובותיהם של רבני טרנסילבניה במאה ה-19' (ארשת, כרך ה', תשל"ב, הערה 1). "לאחר פטירתו

הקימו שני בניו של ר׳ יעקב דוב פעלדמאן, כנראה בהשפעת סבא שהיה רבה של סאמוש-אויואר, בית חרושת גדול לספירט. שכל מנהליו ופקידיו היו יהודים. ואף אבא פרנסתו היתה על בית חרושת זה בפרק זמן מסויים״.

על בנו של רבי יצחק, ר׳ חיים יעקב דוב פעלדמן אני לומד בספרים על יהדות סאמוש-אויואר. הוא התחתן עם מרת בילה בת הגביר רבי אהרן הירש מאיקלאד. בספר הזכרון של העיירה סאמוש אויואר-איקלוד והסביבה הי״ד עמוד 50 כתוב: ואלה שמות ראשי הקהילה למן שנת 1890 ועד שואת עמנו: הראשון ברשימה יעקב ב. פלדמן בעל בח״ר לכוהל... אשר תרם רבות מרכושו הפרטי לבנין בית הכנסת המרכזי אשר הוקם בתקופת כהונתו.

בספר דעש והסביבה בשפה ההונגרית של זינגר זולטאן, ת״א עמוד 160 כתוב: ״ברשימת הווירליסטים (תואר למשלמי המסים הגבוהים ביותר במחוז סולנוק-דובוקא *SZOLNOK-DOBOKA* ועל סמך זה הם היו חברים במועצת המחוז בלי בחירות). הרשימה משנות 1889-190 כוללת 33 שמות ור׳ יעקב דוב מופיע במקום הרביעי.

בספר ״שארית יעקב״ להג״ר יעקב פנט רבה של רטיאג שנדפס בקליינורדיין בשנת תרע״ז כתוב למזכרת נצח: האשה ש״ב הגבירה הקצינה והעדינה המחוכמת מרת בילא פעלדמן תחי׳ ובניה הגבירים מו״ה טוביה נ״י ומו״ה דוד צבי מו״ה המכונה בשם ד״ר (לזכרון נשמת בעלה ואביהם מו״ה חיים יעקב דוב סג״ל הלוי ע״ה) מסאמוש איואהר יצ״ו. באותו הספר ברשימת התורמים כתוב: ש״ב הגביר מו״ה טוביהו פעלדמן, ש״ב הגביר רבי דוד צבי ד״ר, הבחור אהרן פעלדמן, הב׳ יוסף פעלדמן, הבחור עקיבא פעלדמן.

בספר הזכרון של העיירה הנ״ל בחלק ההונגרי עמ׳ 20 כתוב: פלדמן יעקב ב. היה בעל בח״ר לכוהל וכן היה בבעלותו מפעל לפטום שוורים. וכן בית חרושת ללבנים ולרעפים, ברשת מפעליו הועסקו בקביעות והתפרנסו בצורה מכובדת מספר ניכר של משפחות יהודיות וגם משפחות שלא מבני ברית. הבנים (בשמות הלועזיים), *KAROLY HUGO TIVADAR AUREL* קבלו חנוכם בחדר וכן חונכו בהשכלה כללית. לאחר מות הוריהם הם שינו את שמם ממשפחת פעלדמן ל*SEMLYEN* (כנראה על שם מקום מגורי סבם ר׳ יצחק בעֶר־שעמיעֶן). הם המשיכו לנהל ביחד את קונצרן המפעלים ויסדו אח״כ את הבנק המסחרי של סאמושאויוואר שהיה לשם דבר בחיי הכלכלה של העיר והסביבה. לאחר השואה שרד וחזר רק הבן *TIVADAR SEMLYEN*.

רבי יעקב דוב ז״ל נפטר בשם טוב בפרשת וישלח בשנת כת״ר ונטמן בבית עלמין הקטן בכפר פעטרא. לפני השואה הייתי מבקר בבית העלמין הנ״ל, כשנלוותי לאאמו״ר ז״ל אשר היה מקפיד לבוא לשם בחודש אלול. ליד קברו נטמן גם ידידו (כנראה שהיו גם קרובים) ובן בריתו רבי אברהם הכהן ז״ל, שהסבא מהרש״ז ז״ל העיד עליו שהוא לומד ׳תורה לשמה׳. נמנה בין תלמידי ה״חתם סופר״. (ראה עליו לעיל בחלק ראשון בתיאור על הכפר פעטרא).

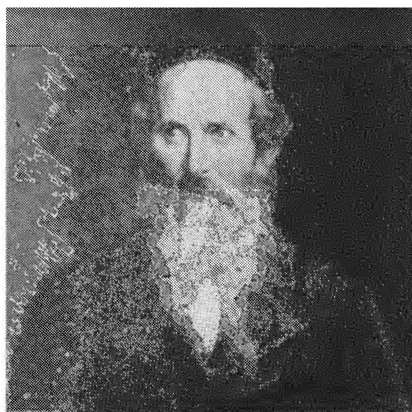
בעת בקורי באזור בשנת תש״ל בקרתי במקום, ושמעתי מפי הגוי כי לפני כמה שנים חרשו את בית העלמין ומקום קבורתו נעלם.

חתנו הגאון ר׳ הלל פולק כותב בסוף חבורו (בכת״י): ״...מה שאמרתי בהספד כבוד מורי חמי זכרונו לברכה ר׳ יעקב דוב הלוי שהלך לעולמו בזמן הסדר הזה ואשרי מי שזכה לכך שכל מעשיו היו לשם שמים...״.

יהיה זכרו ברוך

חתנו הגה״צ ר׳ הלל פולאק זצ״ל

רבי הלל פולאק ז״ל נולד בשנת תק״ע על ברכי הורים תמימים וישרים - אביו רבי אליעזר בן הגאון ר׳ הלל מאייבשיץ ז״ל, ואמו רחל. הוא נתיתם מהוריו בעודו נער. בעקבות אחיו הגדול הלך ללמוד בישיבת מרן ה״חתם-סופר״ בפרעסבורג והיה מתלמידיו החביבים. שם למד עם שאר בשרו הגאון רבי הלל ליכטנשטיין אבדק״ק קאלמייא. רבם המליץ עליהם ״קודש הלולים לה׳״. מקובל במשפחה שבכל פעם שהוא הזכיר את רבו הנערץ ה״חתם סופר״ היה נעמד מלוא קומתו.

רבי הלל פולק זצ״ל אב״ד סאסרעגין גיס המהריא״ץ

הוא התחתן עם דודתנו מרת פעסיל בת הגביר הצדיק הנודע רבי יעקב דוב פעלדמן ושם הגיע אל המנוחה ואל הנחלה וישב על התורה ועל העבודה עם גיסו הגאון בעל שו״ת מהריא״ץ ז״ל. הם היו קשורים בעבותות אהבה כפי שאנו רואים מהתשובות המודפסות בשו״ת מהריא״ץ:

א) באו״ח סי׳ י״ח הוא כותב (ביום ה׳ תרומה תרמ״ד):

אורך ימים ושנים, דשנים ורעננים... לכבוד גיסי הרב המאוה״ג חריף ובקי, צדיק ונשגב כש״ת מו״ה הלל נ״י אבדק״ק ס. רעגן, ואסיים בברכה ינוב בשיבה טובה, ותחזינה עינינו כהן עומד לאורים בימינו, כאות נפשו ונפש גיסו אוהב נפשו באהבה רבה לנצח נצחים.

(חתימה)

ב) באו״ח סי׳ פ״א (מאותו תאריך ובאותו התאר נראה שהיא חלק מהתשובה הקודמת) הוא כותב:

מכתבו הראשון וגם לרבות השני קבלתי על נכון. ואודות מה שכתב שחתנו נ״י שונא רבנות[1], בזה אין אני מסכים עמו. והא דתנן באבות ׳שנא את הרבנות׳, רגיל

1. אינני יודע באיזה חתן מדובר. עכ״פ ברור שלא מדובר בהרב ר׳ משה דוד סופר כי הוא היה כבר באותה עת דיין בסאסרעגען. וכן כנראה לא מדובר בהרב ב.ז. קראוס כי הוא לפי מסורת

אני לפרש דהא דנקט התנא לשון 'שנא' ולא נקט 'שלא יקבל עליו רבנות' ... על פי מה דאיתא בהוריות: 'אמר רבן גמליאל כמדומין אתם שררה אני נותן לכם עבדות אני נותן לכם'. ויש לומר דזהו כונת התנא דלשון רבנות מורה על שררה ... דאף אם תקבל עליך להיות רב ומורה, אל תהיה כוונתך שתהיה לך שררה, אלא אדרבא שנא את הרבנות הנוגע לשררות [את השררה שבתפקיד הרבנות] ולא תהי כוונתך רק על העבדות [שברבנות]. ובפרט בזמן הזה בדור יתום כזה ודאי מצוה להשתדל להתאמץ להשיב ולישב על כסא רבנות מי שראוי לכך, כי מי יודע אם לא יבא אח"כ אחד מן הרועים אשר הן המה לפוקה ולמכשול לעם ה' אלה... ואסיים בברכה ינוב בשיבה טובה גיסו אוהב נפשו באהבה רבה לנצח נצחים

(חתימה).

ג) ביו"ד סי' פ"ד אחרי שמכנה אותו בתואר "ידיד נפשי הרב הגאון המובהק צדיק ונשגב". הוא כותב:

...ויאמין לי אהובי גיסי נ"י שלבי מאוד מאוד דוי ואשתתף מאוד בצערו של בנו הרבני נ"י על אודות אשתו החולנית ר"ל המקום יהיה בעזרו וברוב רחמיו וחסדיו ירחם עליו וישלח לאשתו במהרה רפואה שלימה בתוך שאר חולי ישראל רפואת הנפש והגוף ויכתבהו ויחתמהו לאלתר לחיים טובים וארוכים.

לשאלתו "אם מותר להוליכה לנכרית אחת אשר רבים אומרים שיכולה לרפאות חולי על ידי לחש" הוא מסכם לאחר ברור הלכתי:

מעתה לפענ"ד אם גם מעכ"ת מסכים יש לסמוך ע"ז בנ"ד, להתיר והרופא לכל תחלואי עמו ישראל ישלח לה רפואה שלימה, כאות נפשו ונפש אהובו נפש.

(חתימה)

כן יש בשו"ת מהריא"ץ עוד תשובות אליו בחלק יו"ד סי' צ"ב, קכ"ב.

לאחר פטירת חותנו הגביר הצדיק רבי יעקב דוב פעלדמן ז"ל נבחר לרבה הראשון של סאסרעגען[2] בשנת תרכ"ו. זאת אנו יודעים בוודאות עפ"י מה שכתוב על מצבתו[3]. בכנס רבני הונגריה שהתקיים ביום ג' פ' וישלח תרכ"ו לא השתתף ר' הלל, אבל חתימתו מופיעה בין אלה ששלחו הסכמתם בכתב לתקנות מיהלוויץ המפורסמות.

רבי הלל פולק ז"ל היה רבה הראשון של קהילת סאסרעגען, הניח יסודות הקהילה וארגן את מוסדותיה, עד שהיא הפכה ב-27 שנות רבנותו לאחת הקהילות המכובדות בטרנסילבניה. הוא ניהל את עדתו במסירות. חינך את אנשי קהילתו לתורה ויראת שמים וזאת על אף חולשתו הגופנית שליוותה אותו כל ימי חייו.

המשפחה חונך מילדותו להיות רב בישראל. לכן סביר להניח שהיה זה רבי אברהם אבא פיקסעל ז"ל שהיה מפורסם בצדקותו ובענוותנותו.

2. על היותו קודם רב ב"בודוש" יש חלוקי דעות.

3. בפנקס הקהילות כתוב שנתמנה בתר"כ לרב בסאסרעגען.

בהקדמה לחלק ב׳ של ספרו על התורה (בכתב־יד) הוא מספר שאיבד את מאור עיניו וכעבור שנים חזרה אליו הראיה בעין אחת, וז״ל:

מודה אני לפניך בקידת אפים ארצה אשר גמלני טוב וחסד בזכות אבותי הזקנים הקדושים אשר מנוחתם בארץ החיים ובזכות מורי ורבי מאור הגולה [החת״ס] זצ״ל. כי זה כמה שנים אשר ישבתי בצד ואור עיני לא היה אתי, ודמיתי שאני נגזרתי משני עולמות, בהיות מיום שעמדתי על דעתי לא הייתי בריא אולם, וזה היה בעוכרי ולא היה לאל ידי ללמוד ביגיעה כראוי, ובזכותם האיר ה׳ את עיני אחת.

כתב הרבה קונטרסים על חידושי תורה באגדה ובשמעתתא, אך שרף את רובם, וכך הוא אומר בהקדמת ח״א של ספרו הנ״ל:

...מתחילה לא ראיתי בעין שכלי ולא זכיתי לראות ראי׳ פנימית מאורו של מאור הגולה אדמ״ו זי״ע. וכאשר עזרני ד׳ בזכותו לפקוח עינים עוורות, עלה למרום, וזכותו יעמוד לנו לדור דורים. לזאת גם מה שחנן ד׳ לי, הן בשמעתי׳ או באגדה, לא נחשב בעיני לכתבים בדקדוק הראוי, רק אולי אזכה לראות עוד ללקט איזה ליקוטים. לזאת, כמה וכמה קונטרסים דנתי בשריפה, וגם הנשארים רצוני לשרוף אח״כ.

ובהקדמה לח״ב הוא מעיד:

... כי כל חידושי, הן בשמעתתא מה שחנני השי״ת בילדותי וגם בזקנותי, הכל שרפתי באש. וגם כמה קונטרסים בשמעתתא ואגדה הרבה מאד, את הכל דנתי בשריפת אש מפני טעם כמוס...

מכל כתביו הניח רק את ספרו זה, שחיבר עקב הפצרותיו של בנו הגדול ר׳ אליעזר שלמה, אשר:

... בכה ויתחנן לפני להניח לו מה ברכה, וגם שלח לי הפינקס הזה לרשום איזה אגדה על התורה הקדושה, לאמור רשמי להיות לזכרון טוב...

הספר מכיל קרוב לארבע מאות עמודים גדולים ובו חידושי אגדה על פרשיות התורה ועל המועדים. דברים רבים הוא מביא בשם רבו ה״חתם סופר״. הספר מחולק לשני חלקים ולכל חלק באה הקדמה. ההקדמות נדפסו בספר ״הרה״צ רבי הלל פולק זצ״ל אב״ד סאסרעגין״.[4]

בהקדמות אלה הוא מצווה את בניו להתחזק בתורה ובמעשים טובים, כי בכך יזכו את אביהם:

כאשר אמר יעקב אבינו ליוסף ״שים נא ידך תחת ירכי״ - היינו שהמעשים שלך יהי׳ לי משען בעולם הבא...

וזה שאמר דוד לבנו שלמה כאשר קרבו ימיו למות לאמור על אביו ח״ו שהוא הולך רק בדרך כל הארץ [שיחשוב שאביו היה אדם רגיל הזקוק לבנו שיזכה

---

4. יצא לאור ע״י ר׳ ישראל מרדכי ביקסנשפנר, את תולדות ר׳ הלל פולק כתב ר׳ זושא קינסטליכר.

אותו], לבל יחזיק אותו לצדיק תמים, [ומתוך כך] **וחזקת והיית לאיש ושמרת את משמרת ד' אלקיך** (שם עמ' לב).

והוא מבקש מבניו:

וביראת ה' ותורתו תהגה תמיד ללמוד בכל השבוע לכל הפחות הסדרים עם רש"י שנים מקרא ואחד תרגום, וקיצור שלחן ערוך, וספרי יראים בכל יום ויום, לבל יישן עד שילמד בתוכם איזה דפים, ובראשם מנורת המאור אשר יכלול כל מכל, ובשל"ה הקדוש שער אותיות האלף בית ועד לסוף, ולכל הסדרים התוכחת מוסר אשר מביא לסוף כל פרשה ופרשה...

ושמעתי מפה קדוש עליון מאור הגולה אדוננו ורבנו הקדוש זצוק"ל זי"ע שאמר לתלמידים בהיותו בק"ק יערגען שילמדו בכל יום בספרי יראים ובראשם מנורת המאור, כי זה היום אשר אני לא מעיין בתוכם לית דין ברנש...

בני לצוות לך לכבד את אמך זהו ג"כ לא חסר, כי ידעתי לבבך לב טוב לכל, עאכו"כ לאמך. רק עיקר כיבוד אב ואם לעשות רצון אבינו שבשמים... ועיקר לקבוע בכל יום ויום עיתים לתורה ולש"ע, לכל הפחות בקיצור שו"ע ומנורת המאור. (שם עמ' לה).

ולבנותיו הוא מצווה:

ולבנותיי מה אומר ומה אדבר הלוא ידעתי אתכם שכולם ב"ה יראי ד', ובטוח אני בכם בזכות אבותינו הזקנים אשר בארצות החיים יעמוד לכם לבל תסורו מיראת ד'. וללמוד בספרים הנצרכים לנשים, ולהתרחק מדרכי הנשים אשר בעונתה"ר פרקו עול שמים מעליהם. וללמוד בכל שבת טייטש חומש ומנורת המאור. בזכות זה תזכה לבנים ובני בנים שמאירים בתורה ומעשים טובים כי זה כל מדה, ולהיות זהיר מאוד לקדש את השבת כאשר צוה ה', ותזכה לברכה אשר ברכונו הנביאים עבדי ה', כנפשכם וכנפש אביכם (שם עמ' לג).

מחיבורו זה יצאו לאור ע"י נינו ר' אברהם אליעזר הוס נ"י שני קונטרסים בשם "קודש הלולים". האחד על הגדה של פסח (ירושלים תשל"ח, 4 עמ') והשני לשבת שירה ומגילת אסתר (ירושלים תש"ם, 19 עמ'). וכעת עוסקים בהדפסת כל הספר עה"ת שיקרא בשם "קודש הלולים".

רבי הלל התכתב עם גדולי התורה בהונגריה. אנו מוצאים תשובות אליו בנוסף לאלה שבשו"ת מהריא"ץ שהזכרנו לעיל גם בספר "ק"ן סופר" סי' נ"ד, למחותנו הגאון רבי חיים סופר, בשו"ת "בית הלל" לבן דודו הגאון רבי הלל מקאלאמיא, סי' י' וסי' קו"ח; והגאון רבי מנחם פאנעט מדעש בשו"ת שערי צדק יו"ד סי' ל"ד.

הוא הגיע לזקנה ושיבה טובה ונפטר בגיל 83 ביום ב' דר"ח אדר תרנ"ג.

בהקדמה לספרו שבכתב יד הוא כותב: "אחת שאלתי מאת בניי וחתניי האהובים לבל יאמרו עלי שבחים... וטוב מכל השתיקה". (שם עמ' לג).

כן צווה שלא לכתוב תארים על מצבתו. להלן הנוסח החקוק על מצבתו:

ציון

אדוננו מורינו ורבינו

מו"ה **הילל** בן מו"ה **אליעזר** זצוק"ל

שהיה רועה נאמן לעדתנו עדת סאסרעגען והגליל זך שנים

ובן פ"ג שנים ביום ב' דר"ח אדר תרנ"ג עלה למרום

נפלה עטרת ראשנו גלה כבודנו

בענות רבנו ענות הלל

צווה שלא להזכיר לו על המצבה תארים

ת.נ.צ.ב.ה

הוא נספד ב"לקוטי חבר בן חיים" חלק יא, סיגט תרנ"ג, דף פז.

יוצאי חלציו:

1) הרה"ח ר' **אליעזר שלמה פולאק** ז"ל. היה גר בקלויזנבורג. אביו מזכירו בהקדמה לספרו וז"ל: "... וה' עורר לב בני רחומי אהובי מו"ה אליעזר שלמה נ"י, והתחנן לפני להניח לו איזה ברכה וגם שלח לי הפנקס לרשום איזה אגדה על התוה"ק לאמור בשמי להיות לזכרון טובה. והנה אומר לו ישר כוחו וחילו. ה' יברך אותו וכל אשר לו בעושר וכבוד וביראת ה'...". נפטר כ"ד בשבט.

2) הרה"ח ר' **אברהם יהודה פולאק** ז"ל היה גר בלפוש. נפטר בתרצ"ד בשנת 76 לחייו בכ"ו בכסלו.

3) הרבנית מרת היצל ז"ל. היתה נשואה להגאון ר' **משה דוד סופר** ז"ל בן הגאון בעל "מחנה חיים" וממלא מקום חותנו כאב"ד בסאסרעגען. הגאון רבי מ"ד סופר נולד בשנת תרי"ח ונפטר צעיר (בגיל 48) ביום שבת קודש כ"ז באדר תרס"ו.

בתולדות סופרים, לונדון תשכ"ג, עמ' ק"ס, מתוארת התנהגותו בשעת הפטירה:

הגאון המובהק צדיק תמים יגע תמיד מילדותו עד זיבולא בתרייתא בתורה ובמצות, בהתבודדות ובפרישות. זכה לעצמו בנגלה ובנסתר עשר ידות. סבל כל ימיו יסורים של אהבה עד שהפליא פלאות. מילא מקום חותנו הגאון הקדוש המפורסם הרב רבי הילל פאללאק זצוק"ל בסאסרעגען.

נפטר והלך לעולמו ביום ש"ק בשעת רצון של תפילת מנחה, בדעת שלימה ברצון טוב וברעותא דלבא לעיני כל הקהל דשם בקדושה רבה ובהכנעה נפלאה. ושעה קטנה קודם שלח הוא בעצמו בבקשה גדולה לזוגתו הצדקת התמימ' הרבנית מרת היצל שתבא לחדרו, ואמר לה שבשעה הזאת יסתלק מעוה"ז וציוה עליה בבקשה גדולה שלא תבכה אחריו כלל ובפרט ביום שבת קודש. והיא הצדקת האשה הכשירה עשתה רצון בעלה כהרגלה בזה ושמעה לקולו לצאת מחדרו.

ואח"כ שלח לביהכ"נ וקרא את בני קהלתו אשר היו נאספים שמה לתפילת מנחה, בבקשה שיבואו אל חדר הוראתו וכן עשו. ואחר שהתפלל תפילת מנחה ואכל כזית לקיים הסעודה השלישית של ש"ק, הניח א"ע במטתו וביקש מכל הנאספים שיעמדו

צאצאי רבי הלל פולק

סביב למיטתו ויאמרו עמו ואחריו מלה במלה את תפלתו. והתחיל הוא ז״ל ואמר תפלת אנא בכח וכו׳ שבע פעמים וקרא את שמע בכל כחו וכן יצאה נשמתו הטהורה בתוך קהל ועדה באחד ביום שבת קודש ז״ך לחודש אדר תרס״ו לפ״ק. מתוקה שנת העובד את ד׳ החכם המופלג מלא תבונה ודעת הרב ר׳ משה דוד סופר זצוק״ל.

בתם הרבנית מרת אסתר לאה נישאה להגאון רבי **ישראל פריינד** הי״ד תלמיד הגאונים: בעל ״יד רמה״ מגרוסוורדיין, בעל ״שבט סופר״ מפרעסבורג, רבי ש״ז ברייער מפרנקפורט דמיין. לאחר פטירת חמיו, מילא מקומו כאבדק״ק סאסרעגין. היה גדול בתורה ובמעשים חריף ועמקן בלימוד הש״ס. היה דרשן מפורסם ומהיושבים ראשונה בועד הרבנים בלשכה האורטודוקסית בטרנסילבניה. לאחר שמתה עליו אשת נעוריו נשא לאשה את אחות אשתו הרבנית מרת מרים פסל ויחד נספו באושוויץ הי״ד.

רבי ישראל פריינד אב״ד סאסרעגין

מחידושי תורה שחידש בשנות רבנותו נשאר לפליטה קונטרס ״שארית ישראל״ שנדפס בסוף ספר ״אלפי יהודה״ מאת בנו הגאון רבי דוד יהודה ירושלים תשמ״ו. וכן קונטרס ״שארית ישראל״ שנדפס צמוד לספר ״פרדס דוד״ ל״ג עמודים האחרונים עם שער מיוחד ירושלים תשמ״ו.

הגר״י פריינד הי״ד פרסם מאמרים רבים בקבצים ״ילקוט יוסף״ ״תל-תלפיות״ וכו׳.

תשובות יש אליו: שו״ת יד יצחק חלק ג׳ סי׳ עד. שו״ת יד רמה חלק א׳ סי׳ נ״ט, חלק ב׳ סי׳ ו. שו״ת זכרון יהודה מהדורה קמא סי׳ נ״ד. שו״ת עצי חיים יו״ד סי׳ יג, ל״ז, ל״ח, אה״ע סי׳ יא. שו״ת קרן לדוד סי׳ י״ג, פ״ח. שו״ת בינת ישכר חלק ב׳ סי׳ ו, ז. שו״ת מהרש״ג חלק ב׳ סי׳ ר״ג. ילקוט הגרשוני חלק ג׳ סי׳ יד. שו״ת לחם שלמה יו״ד חלק ב׳ סי׳ ע, אה״ע סי׳ מ״ז, מ״ח. שו״ת מהר״ם בריסק חלק א׳ סי׳ ס״ב. שו״ת מנחם משיב או״ח סי׳ מ״ז נ״א, אה״ע סי׳ ה, י״ד, ט״ו. שו״ת תורת יקותיאל מהדורא תניינא או״ח סי׳ צ״ו. שמן המאור סי׳ צ״ב. שו״ת אפרקסתא דעניא סי׳ יח, יט, קכ״ח. שו״ת ירושת פליטה סי׳ כ״ג, ל״ד.

צאצאיו:

א. **בנו הבכור הגאון רבי דוד יהודה פריינד** ז״ל. היה חתנו של הגאון רבי יחזקאל פנט אבדק״ק דעש בעל ״כנסת יחזקאל״. היה נואם מחונן. זמן מה היה גם רב בקהילת יוצאי טרנסילבניה האורטודוקסית בבוקרעסט. חזר לססרעגען והוא כיהן בתפקיד ״הרב הצעיר״ גורש לאושוויץ ושם נספו אשתו ובתו הי״ד.

הוא שרד חזר לססרעגען נשא לאשה את אחותו של האדמו״ר מ״תולדות אהרן״, והיה בין המארגנים מחדש של הלשכה האורטודוקסית בטרנסילבניה. אח״כ עלה ארצה ושימש ברבנות בעיר נתניה. היה משתתף בקביעות מדי שנה באזכרה של תלמידי טאשנאד בישיבת מהר״ם בריסק בנתניה. בשנותיו האחרונות היה גר בירושלים. נפטר ביום כ״ג בניסן תשמ״ה. בשנת תשמ״ו נדפסו בירושלים שני ספרים שלו ״פרדס דוד״ על ״אותיות התורה״ וספר ״אלופי יהודה״.

תשובות יש אליו: שו״ת משפטיך ליעקב או״ח סי׳ ס״א. שו״ת חסד יהושע מהדורה קמא סי׳ כ״ג. שו״ת מספר הסופר חלק ב׳ סי׳ מ״ט. שו״ת תורת יקותיאל מהדורא קמא סי׳ ק״א. שו״ת אפרקסתא דעניא סי׳ קט״ז. שו״ת מנחם משיב או״ח סי׳ כ׳, כ״ז, יו״ד סי׳ ל״ט, ס״ג.

ב. **בנו הגאון רבי משה צבי פריינד.**

היה תלמיד מובהק של מו״ר הגאון בעל מהר״ם בריסק הי״ד. כן למד בפרעססבורג. בשנת תרצ״ז נשא לאשה את הרבנית חיה הדסה בת מו״ר רבי דוד ליב זילברשטיין הי״ד מוויצן. ונבחר להיות רבה של קהילת ג׳רגיאו סנט מיקלוש *Gyergyoszent Miklos* (ברומנית *Gheorgheni*) בשנת תש״ב גויס למחנה העבודה ונשלח לאוקראינה, בשנת תש״ד בחזרם להונגריה ירו חיילים הונגרים ורצחו כמעט כולם. הגרמ״צ הי״ד זרק את עצמו על הארץ והעמיד פני מת. כשהרוצחים עזבו את המקום הוא קם נמלט והגיע הביתה, אולם לזמן קצר ביותר, למחרת חג הפסח הוכנס לגטו עם אשתו הרבנית חיה הדסה עם 2 ילדים ישעיה והילל והובלו לאושוויץ הי״ד.

בשו״ת מהר״ם בריסק חלק א׳ ס׳ קמ״ב כותב אליו מו״ר בזה״ל:

> יושב על מדין, הולך בדרך סלולה יזכה לראות בנין על תלה כבוד אהובי חביבי הרהמאוה״ג חו״ב אבדק״ק ג׳ סנט מיקלוש יצ״ו.
>
> שמחתי לראות כי אתה ב״ה שוקד על דלתי התורה, תזכה לעשות פרחים להעצימה... (ומסיים:) וה׳ הטוב יראינו נפלאות לראות בקבוץ נדחי ישראל כאו״נ כ״ח וכעתירת אוהבך דוש״ת מלמדך להועיל. מרדכי.

ג. **בנו הבחור כארזים כמר חיים הי״ד** למד אתי בישיבה אצל מו״ר בעל מהר״ם בריסק ומופיע בתמונת ״בני הרבנים״ בספר ״טאשנאד״ עמוד 73.

ד. **הרה״ח ר׳ יעקב שלום פריינד** נ״י: גם כן הספיק עוד ללמוד זמן קצר בטאשנאד. גר היום בבני ברק והוא ר״מ בישיבת מהרי״ט שם. הוא כתב את תולדות משפחתו בהקדמה לספר פרדס דוד ואלופי יהודה ירושלים תשמ״ו.

להגאון ר׳ משה דוד סופר ורעיתו הרבנית ריצל היו עוד ילדים, אולם אני לא הכרתי אותם.

4) מרת אסתר ע״ה היתה נשואה להרה״ח ר׳ **אבא פיקסל**. היה תלמיד מובהק לבעל ״כתב סופר״ שם למד עם בעל ״ערוגת הבושם״ והגאון רבי יוסף חיים זוננפעלד רבה של ירושלים. שכתב לו שהוא זקוק לרחמי שמים והוא שולח לו שמו המלא ושם אמו ושואל להתפלל בעדו כי גדולה תפלתו. (מתורתו נדפס ב״בית ועד לחכמים״, סאטמאר, שנה ג׳ חוברת כ״א סימן תתט״ו).

על צדקותו ותמימותו מתהלכים ספורים לאין סוף במשפחה: מסופר שבנו סיפר לו על יהודי שראה אותו מעשן בשבת. בשמעו זאת מבנו ענה לו ״אם אתה ראית אותו בחלול שבת סימן שצריך אתה לחזור בתשובה כי ראית מעשה מגונה״. התמימות הבלתי מתפשרת היתה ידועה ומפורסמת לכל. ר׳ אבא נפטר ביום י״ז באב תרע״ז. על מצבתו חורות שצווה לא לכתוב עליו תארים.

מרת אסתר ז״ל נפטרה בי״ג באדר ״תענית אסתר״ תרפ״ט. מסופר: שיום לפני כן כתבה צוואה ומסרה אותה לרבה של סאסרעגען. הגאון ר׳ ישראל פריינד הי״ד ובתוכה בקשה שלא יאמרו עליה שהיתה צדקנית. בהספד שנשא בלוויה קיים את צוואתה ואמר, שבאמת היא לא היתה צדקנית אלא הרבה יותר מזה.

היו להם שלשה בנים וחמש בנות והם:

1. דניאל

2. רבי זאב: תלמיד סבי המהרש״ז וכן בישיבת פרעסבורג. נשא לאשה את מרת רבקה בת הגאון רבי מרדכי בנעט רבה של סומבטהעלי *Szombathely*. היה בעל בעמיו תקופת מה היה גם ראש הקהילה בססרעגען וכן היה חבר מרכז הקהילות האורטודוקסיות בטרנסילבניה. כן היה ר׳ וולף חבר עירית ססרעגען. הוא הקים בעיר את הבנק היהודי הקופרטיבי והיה מנהלו. כן היה נציג הג׳וינט. הוא היה מנהיג המזרחי בעיר וייצג אותו בועידות. כל ימי חייו שאף לעלות לארץ ישראל ולא זכה לכך. נספה באושוויץ.

רבי זאב פיקסל הי״ד מסאסרעגין

צאצאיו: א) בתם מחלה אשת נחמיה פירסט-פלג. גרים בטבעון. ב) בתם רייצי אשת יצחק פירס-פלג. גרים בקרית מוצקין. בנם אלכסנדר. ג) בנם אברהם. נספה בשואה. ד) בנם הלל. גר בנתניה. ה) בנם עדניאל. אשתו לילי לבית גרוס. גרים בקרית אתא. בנם זאב ובתם מרים

3. ר׳ אהרן - התחתן עם בת דודו הרב בנימין זאב קראוס מדברצין נספו בשואה.

4. מרת יענטה - אשת הרה״ח ר׳ יצחק דוד וינברגר בן בנו של הגאון בעל שו״ת מהריא״ץ ז״ל (ראה לעיל פרק ב/ד).

5. מרת דבורה אשת ר׳ ישראל אופנהיים.

6. מרת לאה אשת ר׳ הרשל סבו.

7. מרת רחל אשת ר׳ ברוך צבי קאהן.

8. מרת ביילא אשת ר׳ יעקב דוב וייס מדעש.

5) מרת מרים רחל ע״ה נפטרה בגיל 37 בעוד אביה חי.

בספרו בכתב יד בפרשת חיי שרה רשם דברים לזכרה. בין השאר הוא כותב: ״...ובהיות בשנה זו תרמ״ו בפרשה זו שעברה שבת קודש במוצאי מנוחה לעת ערב נלקחה ממני בעו״ה, ראשית אוני בתי הגדולה הצנועה והחשובה מ׳ מרים רחל. על זה לבי דוי עיני עיני ירדה מים על פטירת בתי החשובה״. וממשיך ״...ובהיות שאמרו ז״ל על שלושה דברים נשים מתות בשעת לידה והלא ידעתי בבתי החשובה שהיתה נזהרת בהני עניני תלתן לזאת יחרד לבי, אולי, אני הגורם״.

6) מרת רבקה ע״ה. היתה נשואה להרב **שלמה יחיאל הירש** זצ״ל תלמיד ״המהר״ם שיק״. נפטרה בדמי ימיה והשאירה 11 יתומים, 8 בנות ו-3 בנים.

7) הרבנית ביילה ע״ה: היתה נשואה להרב הגדול רבי **בנימין זאב קראוס** תלמיד ה״כתב סופר״ שממנו קבל גם ״התרת הוראה״. בשנת תרמ״ו נתקבל להיות לרבה של קהילת האלאש. ואח״כ היה רבה של קהילת הסטטוס-קוו בדברצין.

בשו״ת מהריא״ץ יש אליו 2 תשובות בחלק יו״ד סימן נ׳ וסימן ק״כ. בשניהן הוא מכנה אותו בתואר ״המופלג בתורה וביראה״. ואכן היה ידוע כירא שמים מרבים. וגם בקהילת הסטטוס קוו בדברצין, עמד כצור חלמיש בפרץ ושמר שהכל יתנהל לפי המסורת האורטודוקסית, ללא כל רפורמה. הוא הצליח בהתנהגותו להוכיח שאפשר לנהל ענינים של הקהילה על מבועי התורה.

ר׳בי בנימין זאב קרויס זצ״ל - אב״ד דעברצין

היה אומן הדרוש, פה מפיק מרגליות, לשונו היתה צחה ונקיה, דרשותיו היו נעימות וערבות, וחודרות לאזני שומעיו. פעל רבות לשחרור בחורים שנתפסו לצבא ההונגרי, ורכש הערכה וכבוד אצל אנשי קהילתו, אצל גדולי הרבנים וכן אצל ראשי השלטון והכמורה.

בשנת תרס״ה ביקר בארץ ישראל בשיירה היהודית שלא היתה כדוגמתה הן לגודל והן לארגון עד לאותו העת. יוזם השיירה היה מר וילהלם דונט מפרסבורג וחניך הישיבה שם, ששימש באותו עת מנהל התעמולה של משרד התיירות מטעם הרכבת ההונגרית. רוב גדולי ישראל לא השתתפו בשיירה היות וד״ר אדלר המטיף של הקהילה הניאולוגית בבודא ומר מ. סבולצי עורך השבועון *Egyenloseg* של הניאולוגים השתלטו על ארגון השיירה. בכל זאת היו ביניהם אישים אורטודוקסים וחרדים כמו הרב שלמה צבי שיק רבה של קארצג ובנו הרב ברכיהו שיק רבה של יוזף שטאט בטמשוואר, הרב זאב רייך רבה של באדן ליד וינה, המדפיס המפורסם ר׳ יוסף שלזינגר ועוד. למרות הארגון הניאולוגי בלטו בשיירה היהודים הדתיים שהודות להם נמסר כל סדורי הכשרות בידי הרב שיק שכותב: המטבח וכל כליו הוכשרו כדת. אשה נאמנה הופקדה על הכשרות והתקבל שוחט יר״ש. ניתנו הוראות להקצות אולם גדול לתפילה בו התפללו ערב ובוקר. הרב ב״ז קראוס דאג לתפילה בצבור וכן התפלל עם הצבור ״תפילה מיוחדת״ ליורדי ים. (סבולצי מתלוצץ בשבועונו ע״כ וכותב: הרבה התפללנו, באמת הרבה מאוד). כן נתנו הוראות לשמור על קדושת השבת בפרהסיה של כל נוסעי האניה והצוות. היות ועלו לאניה ביום חמישי בלילה, אירגן הרב קראוס משלחת לרב החובל ובקשו שישבות בשבת, וזאת לפי ש״ע או״ח סימן רמ״ח סעיף א׳ ״מותר להפליג בספינה אפילו בערב שבת אם הוא הולך לדבר מצווה ופוסק עמו שישבות ואם אח״כ לא ישבות אין בכך כלום״. (סבולצי כותב ע״כ בעתונו בלעג רב על הרב קראוס ״שהולך בנושנות״ ע״מ לשמור על סעיף מיושן בשולחן ערוך). הרב קראוס גם עמד בראש קבוצה שיזמה לאסוף סכום נכבד (של 7000 קרונות ביום הראשון) כתרומות למוסדות וליחידים בארה״ק. בהגיע השיירה ל״מוצא״ נודע להם שטרם נבנה בית כנסת בישוב. ביזמת הרב קראוס תרמו 3000 קרונן לועד המושבה לקרן בנין בית כנסת והם התחייבו לקבוע לוח אבן בבית הכנסת ולציין עליה רשימת חברי השיירה. הרב קראוס התבלט בכל מקום בואם בנאומיו ובדרשותיו.

בקבלת פנים הרשמית של השיירה מטעם יהודי ירושלים השתתפו: בנו של הראשון לציון רבי יצחק שאול אלישר שברך במקום אביו בשם העדה הספרדית והרב רבי יוסף חיים זוננפלד שברך בשם כולל אונגרן עסטרייך מעהרן ובעהמן ולפי בקשת הרב שיק כתב בכתי״ק את נאומו בעברית, וז״ל, כפי שכתוב בתשובת רשב״ן אה״ע רנ״ז:

פתח דברי הוא לברך כל הבאים בברכת השלום כמפורש במשנה דבכורים: הפחות הסגנים והגזברים יוצאים ושואלים בשלומם: אחינו אנשי המקום פלוני באתם לשלום החליל מכה לפניהם ודברו הלוים בשיר וכו׳ וכן ראוי לכם שנתחברתם להיות ראשונים במצוה זו לבא באניה מיוחדת ערוכה ונכונה אשר אחינו שבגולה מכמה מדינות באייראפא נתחברו בחבת הקדוש לבקר ארץ הקדושה ועיר הקדוש ירושלים ולראות ולדרוש את שלום יושביה ומושבותי׳ וראו לכנות אתכם בשם בכורים לדבר

מצוה הזאת כי מובטחים אנחנו שגם לימים הבאים ישתדלו ויתאמצו גם אחרים בחבת הקודש לדרוש את שלום ארץ הקדושה.

ענין ברכת השלום הוא מתקנות חכז״ל שתיקנו לברך את חברו בשלום שהוא שמו של הקב״ה כמ״ש חכז״ל בסוף ברכות. כונתם הוא כי כל קיבוצי בני אדם לעולם לא יהי׳ להם נקודה המאחדת אותם על אמתם. והנקודה האמתית הוא לעשות רצון ה׳ כמצוה עלינו בתוה״ק והוא אשר כל דרכיה נועם וכל נתיבותיה ״שלום״ וענין קריאת שם ירושלים ידוע שהוא מחובר מן ירא שלום לומר כי ראשית דבר יראת ה׳ וע״י היראה נבא אח״כ למדת ״השלום״ וזה הייחוס של עיר הקודש שמצוינת בקדושתה. ובטח שהחבורה הזאת תקיים מקרא שכתוב שאלו שלום ירושלים וגו׳ הוא שלום האמתי להשתדל לסייע שתשאר עיר הקודש בקדושתה כמאז וכמקדם לגדל בה בנים לתורה וליראת שמים ואז יתקיים בה יהי שלום בחילך שלוה בארמנותיך וגו׳.

הננו באים לפניכם לתת לכם שלום בשם אנשי כוללנו כולל אונגארן עסטרייך ומעהרן ובעהמען וגם לרבות בשם כל אנשי ארץ הקדושה ששמחים ברגשי חבת הקודש המתנוססים על כל החבורה.

והנה אברהם אבינו קרא את העיר ״יראה״ כמ״ש בעקדה ה׳ יראה כן אומרים גם אנחנו: ה׳ יראה רגשי קודש של החבורה שבאה אל הארץ ממרחק שנתחברו בחבת הקודש להחיש גאולה וישועה שעוד נזכה לראות הרבה חבורות קדושות כאלו עולים ברגשי קודש. ותקותינו חזקה אשר יאמר היום ״בהר ה׳ יראה״ עליכם שגם כשתשובו בשלום למשפחתכם ה׳ יראה עליכם שבאתם לבקר קדושת המקום המקודש שיאמר עליכם: כל רואיהם יכירו כי הם זרע ברך ה׳ באשר זכו לבקר את העיר הקודש וקיבלו קדושתה.

ונסיים למען בית אלדינו אבקשה טוב לך כן יהי רצון שנזכה לשמוח כולנו בבית ה׳ שיבנה במהרה בימינו אמן.

ידידות מיוחדת היתה בין הרב זוננפלד להרב קרוס עוד מימי בחרותם בלמדם יחד בפרסבורג בישיבת מרן הכתב סופר. שמעתי על זה מהגאון מפרשבורג, ׳בעל דעת סופר׳.

הוא נפטר בשנת תרפ״א. השאיר אחריו ספר ״מראה הבזק״ על התורה שנכדיו עוסקים כעת בהדפסה ובהוצאה לאור.

היו להם 14 ילדים וכן אמצו בביתם 6 יתומים מקטנותם עד לנשואיהם. הרבנית בילה בחכמתה וביראתה בנתה בית יהודי לתפארת.

צאצאיהם:

1. בנם רבי אליעזר צבי. היה גר בבודאפעסט נספה בשואה.
2. בנם רבי יעקב דוב היה גר בגרוסורדיין. הי״ד.
3. בתו מרת רחל היתה נשואה להרב שמואל בנימין דנציג רבה של קהילת ספרד בסיגט. נספו בשואה הי״ד. בנו הלל דנציג הגיע ארצה, עתונאי, מראשי מערכת ״דבר״ ו״אויקלט״.

4. בנם הרב רבי יחיאל יוסף: היה מיזוג מוצלח של תורה והשכלה במקום אחד, תלמיד ישיבות וקיבל גם תואר ד"ר באוניברסיטה של מינכן. משנת תרע"ג היה רבה של דיצ'ו סנט מרטון *Dicsoszentmarton* עד שנת תש"ט, עת עלה ארצה. נפטר בט"ו בתמוז תשי"ט ונטמן בטבריה.

תשובות יש אליו: שו"ת מנחם משיב או"ח סי' ט"ז, מ"א, יו"ד סי' ע, ע"ד. באור יצחק עמ' קע"ד. שו"ת מספר הסופר חלק ב' סי' י"ב.

רבי יחיאל יוסף קרויס זצ"ל
אב"ד דיצ'ו סנט מרטון

רבי מאיר יהודה קרויס זצ"ל
אב"ד בלאזמנדארף, צור שלום (חיפה)

בנו ר' בנימין זאב קראוס. למד אתי יחד בטאשנאד תמונתו מופיעה בתמונת בני הרבנים בספר טאשנאד, דף 73. (ראה התמונה לעיל בח"א פ"ב). הוא עלה ארצה עבד במשרד החוץ בתל־אביב היה גם בשליחויות שונות. נפטר ביום ט' בתשרי תשנ"ה בגיל 72 ונטמן בבית העלמין בחולון.

5. בנם ר' אברהם יוחנן הי"ד: מזכיר הקהילה האורטודוקסית בדברצין. ת"ח ומשכיל. נספה בשואה.

6. בנם ר' יצחק יחזקאל. היה גר בבודאפסט.

7. בנם חיים נפטר בזמן מלחמת העולם הראשונה בחוסט.

8. בנם הרב מאיר יהודה ליב: תלמיד מובהק של הגאון מאונסדורף. חתן הרב ר' ישראל רייך אבדק"ק בטורקעז ז"ל בעמ"ח ספר "מנחת ישראל" על מסכת ערובין,

שהיה בנו של הגאון רבי קאפל רייך אבדק"ק בודאפעסט. משנת תרפ"ד אבדק"ק בלאזנדרוף *Balazsfalna*. וכיהן בה עד עליתו ארצה בשנת תש"ט. בארץ ישראל שימש ברבנות במחנה קורדאני צור שלום ולאחר שיצא לגמלאות השתקע בירושלים. נפטר ביום כ"ב בכסלו תשל"ה ונטמן בהר הזיתים.

9. בנו ר' יונה שלום היה גר במ. ושארהעלי. נספה בשואה הי"ד.

10. בנם רבי משה אהרן - דברצין, נספה בשואה.

11. בתם מרת קיילא - היתה נשואה לר' אהרן פיקסל בן דודה. נספו בשואה.

12. בתם מרת הילדא תחי' היתה נשואה לרבי חיים זאב רוזמן וגרו בקרלסבורג *Alba Julia*, הם עלו ארצה השתקעו בנתניה. הוא נפטר ביום כ"ב בכסלו ומנח"כ בנתניה: מרת הילדה גרה כעת באפרת אצל בנה ידידי ר' בנימין אורן נ"י שהיה פקיד בכיר בנציבות שרות המדינה.

13. בתם מרת שיינדיל היתה נשואה לר' יוסף הירש והיו גרים בטורדא הם עלו ארצה והתשקעו ב"ניר עציון" ר' יוסף נפטר בי"א בטבת תשמ"ה.

14. בתם מרת יוטא: היתה נשואה לר' אליהו הירש. גרו בדברצין, נספו בשואה.

חתנו הגאון הצדיק והחריף ר' משה אולמן ז"ל

נולד לאביו הגאון האדיר רבי שלמה זלמן אולמן ז"ל בעל "יריעות שלמה" שהיה אבדק"ק מאקעווע.

אמו היתה אשתו השניה[1] של בעל "יריעות שלמה", בת הגאון רבי בונם גינז רבה של מאטרסדורף, שהיה בן הגאון המפורסם רבי משה גינז מאייזנשטאט, שהיה חתנו של רבי עקיבא איגר הראשון, בעל "משנת דר' עקיבא" רבה של פרעסבורג, ואביו של הגאון האדיר המופלא פוסק הדור רבי עקיבא איגר השני - רבה של פוזנא. אביו היה בנו הגדול של רבי שלום חריף בעל "דברי ר"ש". רבה של לקנבך - בן הגאון רבי איסר אולמן מפיורדא.

נוסף להיותו יחסן גדול היה ר' משה חריף עצום וצדיק תמים עוד בימי בחרותו. כשהגיע לפרקו התחתן עם דודתנו מרת שרה רינא בת הנגיד הצדיק רבי יעקב דוב פעלדמן ז"ל מהכפר פעטרא. שם ישב על התורה והעבודה כשכל מחסורו על חותנו. שם גם נולדו שני בניו הגאונים: הגאון רבי שלמה זלמן ז"ל רבה של ביסטריץ והגאון רבי נח צבי ז"ל רבה של אנטורפען.

והרי מה שכותב עליו תלמיד גיסו המהריא"ץ ז"ל רבי יהודה קאין ז"ל בספרו "מניחות יהודה", קלאוזנבורג תרפ"ו, עמ' 11: "אחר זאת באתי לבית המלך, מאן מלכי רבנן, האשל הגדול, חריף ובקי, מפורסם לשבח ולתהילה ברוב צדקתו

---

1. בתולדות סופרים דף קס"ג כתוב: מרן בעל "יריעות שלמה" היה בזיווג א' חתנו של הקצין רבי ישעיהו מאדערן, בזיווג ב' חתן הגאון ר' בונם איגר, ובזיווג ג' חתן הצדיק רבי יצחק אייזיק קעניגסבערג מצעהלים.

וענותנותו, שייף ועייל שייף ונפיק, ועסיק באורייתא תדירה ולא מחזיק טיבותא לנפשו. עיני ראו מנהגו הנעלה האיך דיבר עם אדם בשוק בעת משא ומתן ותיכף חזר ללימודו ה"ה בנן של קדושים גזע תרשישים מו"ה משה אולמן זצ"ל... שקבלני באכסניא קבוע וגם על שבת".

הגאון רבי משה זצ"ל היה כאמור יושב על התורה ועל העבודה כל הימים, לרבות הלילות, לא פסק פומי' מגירסה, ועובד ה' בתמימות. מפי אאמו"ר ז"ל שמעתי עליו את הספור הבא: פעם אחת מאוחר בלילה ביקר אצלו גיסו הגדול המהריא"ץ ז"ל ורבי משה התעקש שיכין בעצמו עבורו כוס קפה באומרו: "שאין בזה טרחא מיוחדת כי המים רתחו כעת והוא בעצמו שתה כעת קפה מהמים האלה". כאשר הוא הביא את הקפה התברר שאינו ניתן לשתיה והצדיק הזה שכל מחשבותיו היו נתונים תמיד בעומקה של תורה שפך בטעות חומץ במקום מים, וכלל לא הרגיש בטעותו.

לאחר פטירת חותנו נשאר רבי משה בלי פרנסה ואין אני יודע ממה התפרנס. כנראה שאחיו הצעיר הגביר ר' ישראל אולמן ז"ל (שהיה חתנו של הגביר רבי רפאל קורלנדר) תמך בו. עכ"פ הוא ישב באהלה של תורה במארגרעטען ואח"כ העתיק מושבו לגרוסוורדיין ולא מילא שום תפקיד רבני עד שנת תרמ"ט, עת התמנה להיות רב ומגיד מישרים בחברת "מחזיקי תורה" שם. בשו"ת מהריא"ץ יו"ד סי' מ"ה מיום ג' קרח תרמ"ו הוא כותב לו "אורך ימים ושנים דשנים ורעננים לכבוד גיסי הרב החרוץ המופלג מו"ה משה אולמן נ"י", מבלי להזכיר מקום מגוריו. ואילו בחלק או"ח סי' כ"ו מיום ג', ו' חנוכה תרמ"ט: "שוכ"ט לכבוד גיסי הרב המופלג החריף ובקי כקש"ת מו"ה משה אולמן נ"י בק"ק גרוס ורדיין יע"א. הנני מן המודיעים שהמכתבים הידועים כבר נשלחו למקום המיוחד להם, יתן ה' שיצליחו ויעשו פרי". מסורת המשפחה היא שהמכתבים היו מיועדים לראשי "מחזיקי תורה" ובם המלצה שיקבלו את רבי משה כרב, ואכן כך עשו. מעניין להביא מה שכותב עליו הסופר הפורה רבה האחרון של חברת "מחזיקי תורה" הרה"ג ר' יוסף הכהן שווארץ ב"אגרת צפון - זכרון לדור אחרון": "משנת תרמ"ח-ט ואילך למד ולימד את העם בדרך האמת והישר מאוד נעלה, איש אשר עמד ברום המעלה, כבוד הה"ג החריף מו"ה משה אולמן זצ"ל... ומספרים נפלאות מגדולות תורתו, שקידתו וצדקתו, כמה רב גובריא דהדין צדיקא, הוא חרוץ נפלא, עושה פלא, משנתו קב ונקי, בחדרי תורה בקי, דבריו מתוקים כתמרים שבעמקים מזוקקים".

בספר "יריעות שלמה" יו"ד חלק א', וינה 1854, דף ק"ט כתוב: "אלו המה מלין דאורייתא בשם בני הרב החריף מו"ה משה אולמן נ"י. נכד של הגאון המפורסם הצדיק מוהר"ש בונם גינס זצל"ה וחתן הרבני הצדיק הנגיד המפורסם לשבח עתיק, מו"ה יעקב בער פעלדמאן נ"י", ושם חדושים בסוגית דחזקה (חולין דף ט'). בספר "יריעות שלמה" על יו"ד חלק ב' דפוס מארגרעטען מובאים חדושיו על הסוגיות: טעם כעיקר (פסחים מ"ג), חדש (קדושין ל"ז), חזקיה ור"א (פסחים כ"ב), תרומת חמץ (פסחים ל"ב).

בשו"ת יד רמ"ה סי' נ"ג בתשובה אל המהריא"ץ מביא חלוק וכותב "ולזה נתעוררתי ע"י ידידי הרב החריף מו"ה משה אולמן נ"י ומשה שפיר קאמר".

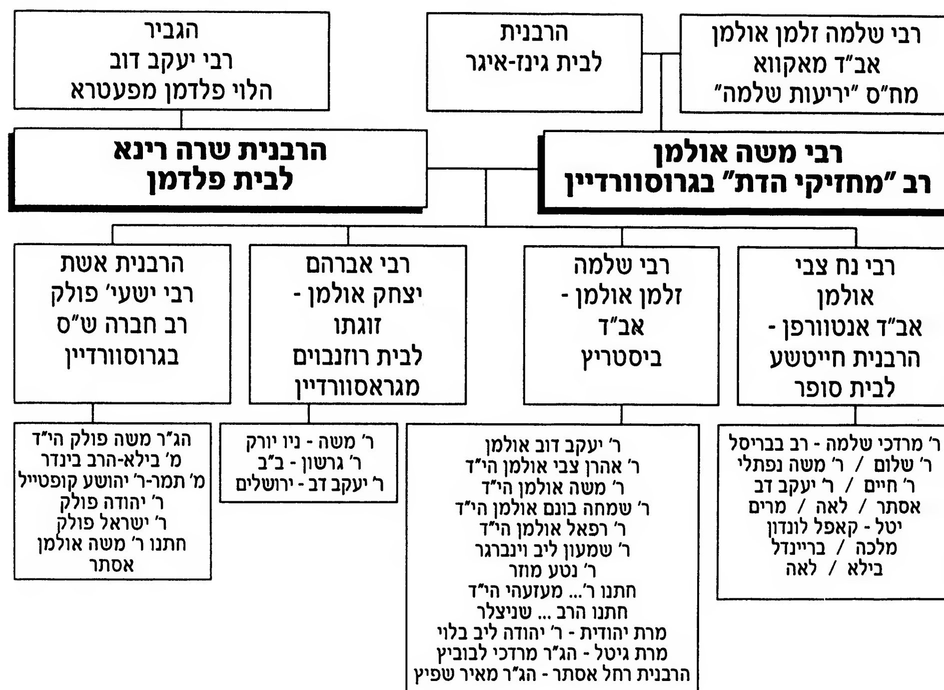
רבי משה ז"ל נפטר בשם טוב בכ"ה בניסן תרנ"ט. ומנח"כ בגרוסווורדיין, אשתו הצדקת שרה ריינא האריכה ימים אחריו ונפטרה בגרוו"ד ב-ט' סיון תרע"א.

על מצבותיהם נחרתו השורות שלפנינו (מספר מצבת זכרון):

(פ"נ) הרב הגדול בתורה
ובמעשים, צדיק וישר וכו'
מו"ה **משה אוללמאנן** ע"ה
בן הרב הגאון בעל יריעות שלמה זצ"ל
גדול בתורה ועמל בתורה גדל בשם טוב
ונפטר בש"ט, בן ע"ה שנה ביום ד' כ"ה ניסן
ונקבר למחרתו כ"ו בו שנת תרנ"ט לפ"ק
מעודו עד יום מותו עשה תורתו אומנתו
שם לילות כימים בה הגיוניו ושיחתו,
הרביץ תורה לרוב וזיכה רבים בחכמתו
בניו וביתו לימד דרכי השם ויראתו,
נפש טוב ושפילה בחמודות תבל בחלה
ידיו ולבו לאל אמונה באורה חיים עלה
טוב הצפון ליראיו רבה תשבע נפשו למעלה
לעד תעמוד צדקתו זכותו יגן עלינו סלה

*

(פ"ט) אשה חשובה ויקרה
מרת **שרה ריינא** ע"ה
אלמנת הרב מו"ה **משה אוללמאנן** זצ"ל
בת הנגיד הרב מו"ה **יעקב דוב פעלדמאנן** זצ"ל
נפטרה בש"ט ביום י"ט סיון תרע"א
שמרת מצות קונך לו השלמת רוחך ונשמתך
רעבים השבעת מלחמך עניים הבאת ביתך
הרבית שלום סביבך הטבת לכל בצדקתך
רבות פעלת בעולמך ומעט אכלת מיגיעתך
יגעת לתמוך ביד בעלך להיות עסקו בתורה
יראת השם למדת לזרעך ולכת אורח ישרה
נא יגן עלינו זכותך להחלץ מכל צוקה וצרה
אמונתך וחסדך יזכור צורך ויהי' להם לעזרה
- תנצב"ה -

צאצאי רבי משה אולמן

הם זכו לדור ישרים מבורך. ומיוצאי חלציהם:

1. הגאון ר' **נח צבי אולמן** ז"ל - רבה של קהילת היראים אנטורפן-בלגיה, בעל מחבר ספר "נחלת צבי". נולד בשנת תרט"ז במארגרעטען. רעיתו היתה הרבנית המלומדת מרת חייטשא בת הגאון רבי חיים סופר רבה של בודפעסט. נפטר בכ"ג חשון תרע"ט בעיר שווענינגען-הולנד, לשם נס עם רוב אנשי קהילתו במלחמת העולם הראשונה, ונטמן בבית העלמין של קהילת היראים מחזיקי הדת בעיר פיטטא-הולנד.

צאצאיו:

א. בנם הרב ר' מרדכי שלמה אולמן שהיה רבה של בריסל. ב. בנם ר' שלום אולמן. ג. בנם הרב ר' משה נפתלי אולמן נ"י שהוציא לאור ספר "נחלת צבי" של

רבי נח צבי אולמן זצ"ל
אב"ד "מחזיקי הדת" אנטוורפן

אביו ז״ל. בעמח״ס ״צל העדה״ על התורה, וס׳ ״הלכה למשה מסיני״. גר בברוקלין. ד. בנם ר׳ חיים הי״ד. ה. בנם ר׳ יעקב דוב הי״ד. ו. אסתר נפטרה בילדותה. ז. לאה נפטרה בילדותה. ח. מרים נפטרה בילדותה. ט. בתם מרת יטל היתה נשואה לר׳ יעקב קאפל שפירא בלונדון. י. בתם מר מלכה שטיינבק ע״ה. יא. בתם מרת בריינדיל בירגר. יב. בתם מרת בילא וייסבארט. יג. בתם מרת רבקה בליטץ.

2. הגאון המפורסם הדרשן המפואר רבי **שלמה זלמן אולמן** ז״ל אבדק״ק ביסטריץ, מי שהיה ראש ונשיא הראשון של הלשכה לקהילות יראים אורטודוקסים במדינת טרנסילוניה מאחרי מלחמת העולם הראשונה ועד פטירתו ביום ו׳ באלול תרצ״א. בספר נחלת צבי יש הרבה ח״ת בשמו שערך נכדו העלוי ש״ב ר׳ אהרן צבי וינברגר ז״ל. כן נזכר הוא בשו״ת מהריא״ץ או״ח, סי׳ יא; יו״ד סי׳ מה.

רבי שלמה זלמן אולמן זצ״ל
אב״ד ביסטריץ ונשיא הלשכה האורטודוקסית

רבי מאיר שפיץ זצ״ל
אב״ד ביסטריץ

מיו״ח:

1) בנו ר׳ יעקב דוב אולמן בביסטריץ. אשתו מרת אסתר ב״ר שלמה שטרנברג. 2) בנו ר׳ אהרן צבי אולמן הי״ד. אשתו מרת לאה בת הג״ר יוסף צבי סופר זצ״ל אב״ד ה׳ שאמשאן. עסקן בלשכה האורטודוקסית בטרנסילבניה. 3) בנו ר׳ משה אולמן הי״ד. 4) בנו ר׳ שמחה בונם אולמן הי״ד. 5) בנו ר׳ רפאל אולמן הי״ד. 6) בתו מרת בילא אשת ר׳ שמעון ליב וינברגר (בן רבי עקיבא יוסף בן המהריא״ץ) גרו בגראסוורדיין. ילדיהם הרב אהרן צבי, יוטא, לאה וחתנם ר׳ מרדכי לוינגר מטאשנאד. 7) ר׳ נטע מוזר בביסטריץ. 8) חתנו ר׳ ... מעזעהי הי״ד בעלעשד. 9) חתנו הרב ... שניצלר מסעקעלהיד. 10) בתו מרת יהודית אשת ר׳ יהודה ליב בלוי מקראסנא - אנטוורפן. 11) בתו מרת גיטל אשת הג״ר מרדכי לבוביץ דיין בפרשבורג, לאחר מכן

רב בבריסל ולאחרונה בירושלים. 12) בתו הרבנית רחל אסתר אשת הגאון רבי **מאיר שפיץ.** תלמיד ׳ערוגת הבושם׳ בחוסט ו׳יד רמה׳ בגארסוורדיין. לאחר נישואיו סייע לחמיו בניהול הישיבה בביסטריץ. בשנת תרע״ב נבחר לרבה של קהלת שפירמאזה, ולאחר פטירת חמיו נבחר לממלא מקומו כאב״ד ור״מ ביסטריץ. בתקופתו גדלה הישיבה ומנתה כשבעים בחורים. נספה באושביץ ביום י״ז בסיון תש״ד. לאחר השואה מילא את מקומו בביסטריץ בנו רבי משה שפיץ (חתן דודי רבי יעקב דוב וינברגר ממארגרטין בן זקני מהרש״ז), כעת רב דקהלת ביסטריץ בבורו פארק. בנו השני רבי חיים ארי׳ שפיץ גר בברוקלין. בתו מרת גיטל אשת הר״ר יוסף פרקש גרים בפתח תקוה.

3. הרבני הנגיד המפורסם ר׳ **אברהם יצחק אולמן** הי״ד מנכבדי הקהילה בגרוסוורדיין, שהיה חתנו של הגאון מו״ה גרשון סג״ל ליטש רוזנבוים אבדק״ק טאלליא, בעל מחבר ספר שו״ת ״משיב דברים״. מיו״ח: רבי משה אולמן חי היום בארה״ב. רבי גרשון אולמן ז״ל שזכה לעלות לארץ ישראל ונפטר בשם טוב בבני ברק. בנו רבי יעקב דוב עלה ארצה ונפטר בתשנ״ה בירושלים. מצאצאיהם מכהנים כרבנים ומורי הוראה בישראל.

4. חתנו הגאון רבי **ישעיהו פולאק** דומ״ץ ורב דחברה ש״ס בגרוו״ד. נפטר כ״ג תמוז תרפ״ה. מיו״ח: בנו וממלא מקומו הגאון רבי משה פולק הי״ד, חתנו הרב בינדר, רב דש״ס חברה בגראסוורדיין לאחר השואה, בתו מרת תמר אשת רבי יהושע קופטייל בירושלים, בתו הבתולה אסתר שנפטרה בילדותה בגרו״ו, בנו רבי יהודה פולק בפתח תקוה ובנו רבי ישראל פולק בברוקלין.

רבי ישעיה פולק זצ״ל
רב ד״חברת ש״ס״ בגראסוורדיין

מצבת ר״י פולק
בבית העלמין הישן בגראסוורדיין

פרק שלישי

הגה"צ רבי שמואל זלמן ויינברגר זצוק"ל וביתו

א. רבינו שמואל זלמן וינברגר זצ"ל

נולד במארגרעטען בתרכ"ג. תאריך מדוייק של לידתו לא ידוע לנו, כי סבא ז"ל הקפיד לא לחגוג חגיגת יום הולדת. (היה אומר שבתורה מוזכר רק פעם אחת חגיגת יום הולדת והוא יום הולדת את פרעה).

הוא היה הבן השלישי של מרן בעל המהריא"ץ ז"ל. מפי אאמו"ר הי"ד שמעתי, ששמע מפי זקני דורו, שהמהריא"ץ היה משתבח בבנו זה, והיה מצטט מדרש תנחומא בפרשת יתרו (אות י) שלפיו יש משמעות לבן השלישי, שהוא המשובח, ואכן התגלה באמת שהוא היה המובחר שביניהם והיה בנו החביב. לדוגמא אביא התארים שאביו כותב עליו בספרו חלק יו"ד ס' כ"א "שמואל בקראי שמו. יפה פרי תאר קרא ה' שמך. ה"ה בני חביבי הרבני המופלג בתורה וביראה טהורה מו"ה שמואל זלמן". בס' כ"ג הוא כותב "יצו ה' את הברכה שמורה בכל וערוכה לבני רחימא חביב נפשי האברך המופלג בתורה וביראה, מו"ה שמואל זלמן" ומסיים "הכ"ד אביך כאב את הבן ירצך, חותם באהבה רבה ובברכה מרובה".

בגיל 9 התיתם מאמו הצדקת וגדל כיתום בבית אביו, שנשא אשה שניה עם שני ילדים קטנים. דבר זה נחרט בנפשו עמוקות, ובא לידי בטוי בהיותו "אבי יתומים". הוא גידל יתומים רבים בביתו וטיפל בהם כאב האוהב את בניו עד שחיתן אותם וגם אח"כ לא זנחם. אני זוכר שאף בימי זקנותו גדלו וחיו בביתו יתומים מהמשפחה ומקרובים רחוקים.

למודיו

את עיקר תורתו למד אצל אביו. שלוש שנים למד בפרעסבורג אצל הגאון ר' שמחה בונם סופר בעל שבט סופר ז"ל, ונמנה בין בכירי תלמידיו. שמעתי בירושלים מהגאון ר' עקיבא סופר רבה של פרעסבורג ז"ל (בעל דעת סופר), שאביו היה מעריך מאוד את סבא, והיה משבחו בכל הזדמנות. (עד כדי כך שבשנה הראשונה לבחירתו כאב"ד במארגרעטען דאג לכך שייבחר להנהלת הלשכה האורטודוקסית בבודפסט).

בפרעסבורג היה גר בבית הראב"ד הגאון ר' דוד (ניימן) לאקנבך, שהיה לו שעור קבוע איתו.

מרן רבי שמואל זלמן ויינברגר זצ"ל - אבדק"ק מארגרטין

הסבא ז״ל היה מספר, שבשעורים אלה הוא למד ל״אסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא״. כי הלמוד היה בנושאים ובשאלות שהתעוררו אצל הגאון הנ״ל תוך כדי פסיקה, הלכה למעשה. ואכן הוא חזר מפרעסבורג עם סמיכות להוראה מרבו בעל השבט סופר ומהרב ר׳ דוד לאקנבאך ז״ל.

נשואיו

בהגיעו לפרק ״האיש מקדש״, נשא לאשה את הסבתא ״הצנועה, המשכלת והמחוכמת״ (כך מכנה אותה חותנה בעל המהריא״ץ בתשובה יו״ד כ״א וכ״ג). בת הנגיד הלמדן המפורסם ר׳ משה שלמה ויס ז״ל מראקוביץ מחוז אוגוצ׳ה *Ugocsa* שברוסיה הקרפטית. לפי המקובל במשפחה, השדכן היה הגאון ר׳ יונתן בנימין כ״ץ בעל ״נפש יהונתן״ ז״ל, תלמידו הנאמן של המהריא״ץ שהיה דיין בק״ק סעליש.

הרבנית ממארגרטין מרת רויזא נעכא ע״ה

החתונה בראקוביץ נחוגה כאחד המאורעות הגדולים בחיי הכפר ובכל הסביבה. בנו הצעיר של בעל נפש יהונתן הרה״ג ר׳ אליעזר הכהן מנתניה, סיפר לי, ששמע מאביו הרבה ספורים על החתונה ועל ההתרגשות הרבה של כל הכפר והאזור, על ההכנות המרובות שנעשו לקראת ״חתונת המאה״ של המחוז בהשתתפות חסידים ורבנים אשר באו לשבות ביחד עם המהריא״ץ בראקוביץ. חותנו הבטיח לו 5 שנות ״קעסט״ והוא ישב בבית זה על התורה ועל העבודה מתוך הרחבת הדעת. שם גם נולדו 2 ילדיו הראשונים. גיטל (לימים הרבנית מטאשנאד) ויעקב דב (לימים אחד מיקירי מארגרעטען). שם התקרב להגאון ר׳ פנחס חיים קליין זצ״ל אבדק״ק סעליש, שכתב לו סמיכות להוראה. (הכתב המקורי נמצא בידי דודי הגאון ר׳ אברהם קליינמן שליט״א).

יחסו לתנועת החסידות

בראקוביץ ובסעליש התוודע לתנועת החסידות והגיע לידי מסקנה שהם חס ושלום לא נטו מדרך אבותינו וממה שלמדנו מחכמי אשכנז, אלא מרן הבעש״ט ותלמידיו הקדושים רק הורו לנו דרך, למען אשר גם בנינו ימשיכו בדרך האבות. והיה אומר על הלבוש החסידי שהוא אמנם לבוש חיצוני, ולכן הוא טפל לעיקר שהוא התוכן. אבל אין ספק שה״מדים החסידיים״ הם סגולה בדוקה לשמירת ״המסגרת״. והיה מחבב ומעודד את דרך החסידות. רק הזהיר מפני בעלי המחלוקת של הקיצוניים שהם כלולים במושג ״חסיד שוטה״. היה אומר בדרך צחות. שבמקור היה רציפות בין הברכות ״השיבה שופטינו״ (הרבנים היושבים בדין) ולבין ״על הצדיקים״ (האדמורי״ם). אלא

דא עקא שבמשך הזמן נכנסו ביניהם "מלשינים" הגורמים לפרוד. הנהיג בביתו כמה ממנהגי "החסידים", בשנותו ממנהגי אביו הגאון בעל מהריא"ץ ז"ל. כגון: לא אכלו בביתו מצה שרויה בפסח, חדל להשתמש באווזים פטומים, והוא ובני ביתו היו לבושים בגדים ארוכים כמנהג החסידים. בענין התפילה, הקפיד להתפלל נוסח "אשכנז" ולא הרשה להתפלל נוסח ספרד בבית הכנסת הגדול במארגרעטען. עד כדי כך שמו"ר האדמו"ר מסאטמאר נפגע קשות שלא הרשה לו להתפלל בעת בקורו במארגרעטען בבית הכנסת הגדול. (שנים רבות אח"כ שמעתי מפיו הערה "מען לאזט שוין אריין איוד אין שוהל אין מארגרעטען" בסימן שאלה ובאירוניה "כבר מרשים ליהודי להיכנס להתפלל בבית הכנסת?". כנראה שמו"ר האדמו"ר מסאטמאר ז"ל נפגע מכך, שסבא ז"ל הירשה פעם אחת להגה"ק ר' משה משינאווא, שביקר במארגרעטען בשנת תרס"ט להתפלל נוסח האר"י בבית הכנסת הגדול, לאחר שהצבור גמר להתפלל במנין הקבוע בנוסח אשכנז, וזאת בגלל שהוא הכיר בו כ"גדול הדור" ולא שייך חשש דאתו לאנצויי (גיטין נט ע"ב). יחד עם זה הקפיד על כמה מנהגי תפילה חסידיים, למשל: דודי מו"ר הגאון בעל שו"ת מהר"ם בריסק הי"ד כותב בחלק שני ס' כ"ח "אני יודע ועד שמו"ח הגה"צ בן המהריא"ץ ז"ל היה אומר "כגוונא", בעוד שהחזן היה מאריך בפסוקי "מזמור שיר ליום השבת". היה מקפיד להתפלל בבית המדרש של החסידים בלילה הראשון של פסח כיון שרצה להגיד הלל. וכן בליל שמיני עצרת כיון שרצה לעשות הקפות, כמנהג החסידים.

הרבנות

בשנת תרנ"ב, לאחר פטירת אביו הגאון מהריא"ץ זצ"ל התפלגו הדעות בקהילת מארגרעטען. חלקם רצו לבחור בבנו הרב ר' עקיבא יוסף ז"ל, שימלא מקום אביו, וחלקם התנגדו, ורצו לבחור ברב מפורסם, בפוסק שיוכל להידמות לנפטר הגדול. במשך כשנה לא הוכרע הענין, ולא הגיעו לעמק השווה. סבא ז"ל המשיך לשבת בראקוביץ בבית חותנו הגביר, על התורה ועל העבודה, ולא חשב כלל להציג מועמדותו, אלא תמך במועמדות אחיו ר' עקיבא יוסף ז"ל.

ביום השנה לפטירתו של המהריא"ץ, התאסף במארגרעטען המון רב ורבנים מכל רחבי הונגריה. (מגרוס-ורדיין הגיעה רכבת מיוחדת, ובראשם ראש הקהל הגביר ר' ישראל אולמן, ורבה הגדול של גרוו"ד ר' משה הרש פוקס ז"ל). ביניהם הגיע גם הצדיק המפורסם המלומד בניסים ר' נפתלי הירצקא זילברמן מראצפערד. משפחתו של ראש הקהל ר' מאיר מאנן פנו אל הצדיק מראצפערט שיתפלל לרפואתו כי ראש הקהילה היה חולה באותה עת. ר' הערצקא ז"ל ענה להם שאם הוא מבטיח שבן המהריא"ץ ייבחר למלא מקומו אז הוא מבטיח רפואה שלימה. אז ספרו לו על הויכוח בקהילה, ועל התנגדות חלק מהקהילה לר' עקיבא יוסף ז"ל (למרות שהיה ת"ח וירא שמים מרבים). ר' הערצקא ז"ל כנס התיעצות בהשתתפות הגאון בעל "בית שערים" והגאון בעל "יד רמה". כן קיימו שלושתם התיעצות עם הרב רבי עקיבא יוסף ז"ל,

וסכמו על דעתו שמועמד המשפחה יהיה הסבא ז״ל. והגאון בעל ״בית שערים״, בהספדו בעת הקמת המצבה הציג את מועמדותו של הסבא ז״ל באמרו: ״אברך זה ר׳ שמואל זלמן הנו מלא וגדוש בתורה וביראת שמיים, אלא שהוא מסתיר זאת ברוב צדקותו וענוותנותו. אני פונה אליכם בשם הרבנים מגרוסוורדיין ומראצפערט ובשמי שתבחרו בו למלא מקום אביו הגדול. וראוי, הוא לאותו איצטלא מכל הבחינות״. דברי שלושת הגאונים השפיעו. ראש הקהל הבריא וסבא ז״ל נבחר לרבה של מארגרעטען והגליל.

את נאום הבכורה שלו הוא דרש ביום חג השבועות תרנ״ג (כחצי שנה אח״כ). דבריו נתקבלו בהתלהבות גדולה והקהל הריע לכבודו (פרטים על המאורע ב״אלגעמיינע יודישע צייטונג״, בודפעסט 1893, גליון 64).

הנהגת הקהילה

מרן ז״ל היה רבה של מארגרעטען כ-40 שנה, ונהל עדתו במשך כל הזמן בדרכי נועם. הוא הביא לידי כך שהקהילה נהיתה מפורסמת ברחבי הונגריה, והיתה דוגמא לקהילה מאורגנת עם מוסדות לתפארת. אני זוכר את הקהילה שכל כולה תום וטוהר. היו בה בעלי אחוזות עשירים, סוחרים גדולים, בצד בעלי מלאכה. ופשוטי עם, שעמלו קשה להביא לחם לפי הטף. היו בה גם קצת אינטליגנטים, אך כולם היו מאוחדים באמונתם הפשוטה והתמימה. בקהילת מארגרעטען לא היה פורץ גדר או עבריין מחלל שבת בפרהסיה. התלמוד תורה היה בית היוצר של כל בני הקהילה. אלה יצאו משם לישיבות, ואלה לחיי מסחר או מלאכה. בית הכנסת ובתי המדרש היו מרכז החיים הצבוריים והחברתיים בקהילה. האישיות הדומיננטית והמרכזית בעיר היה סבא ז״ל. בצדקותו, תמימותו וענוותנותו, הישרה אוירה של קדושה וטהרה, חותם של אהבה, אחווה ורעות, ועזרה הדדית. כל זה ללא קיצוניות, ללא חרמות ואסורים.

מן הראוי לציין את המוסדות בקהילה מפוארת זו אשר בכולם ניכר היה טביעת האצבעות של מעשה ידיו:

א. המקוה: במארגרעטען היתה המקוה המודרנית והיפה ביותר בכל טרנסילבניה. סבא ז״ל אמר בדרשתו לאחר גמר בנית המקוה החדשה: ״היום עם גמר בניית מקוה מפוארת, המאפשרת לכל איסטניסית ללכת לטבילה, הנחנו את היסוד לטהרתה של המשפחה היהודית״ ואכן נראה היה שקהילה קדושה זו היתה מושתתת על טהרה.

ב. חברה קדישא גחש״א: היתה מוסד עצמאי עם הנהלה ותקציב נפרד. עם ארגון מתנדבים רב היקף, בתוכם נוער אשר חונכו להיות מועמדים להיות איש החברה (חברה מאן). לעולם לא אשכח את המסיבות ״לילדים״ שהתקיימו ביום שמיני עצרת ובהם חלוקת סוכריות ואגוזים. את ההקפות בבית הכנסת הגדול, שנוהל ע״י הנהלת הח״ק. הכל כדי לחנך החל מילדות לעזרה לנצרך.

ג. הערוב: הקמת ה״ערוב״ בעיר היתה כרוכה בקשיים רבים כי היה הכרח לקבל רשות מהעיריה ומשלטונות המחוז *PREFECTURA* בגרוס-ורדיין. כשהצליחו להקים את

הערוב ברשיון ולברך על המוגמר, דרש מרן סבי ז״ל בבית הכנסת הגדול ופתח בדברי חז״ל (במסכת שבת דף יד ע״ב וברכות דף כא ע״ב): ״בשעה שתיקן שלמה עירובין יצאה בת קול ואמרה: בני אם חכם לבך ישמח לבי גם אני״. המשימה שלנו היא ליצור כלים ע״מ שיוכלו לשמור מצוות בתנאים אופטימליים, ואשרינו שזכינו לכך. הוא העניק לראש הקהילה ר׳ אברהם מאנן את התואר ״מורינו״, שניתן רק לתלמידי חכמים (סתם בע״ב היה נקרא לעלות לתורה בתואר ״החבר״) כפרס על עמלו הרב לגמר המלאכה הכבירה.

ד. תלמוד תורה: סבא ז״ל היה נשיא חברת ״תלמוד תורה״ והקפיד לבוא לבחון את התלמידים מדי פעם. הוא השקיע מאמצים מרובים לבחירת ה״מלמדים״ ודאג לכך שיקבלו משכורתם מהנהלת החברה, אשר גבתה שכר למוד מההורים, באופן יחסי לאפשרויות (היום קוראים לזה ״מס פרוגרסיבי״).

ה. בית ספר עממי: ע״מ למנוע מהילדים היהודיים לבקר בבתי ספר הכלליים של המדינה (שהיו תחת השפעת הכנסיה הנוצרית), דאג שיוקם בי״ס עממי יהודי במסגרת הקהילה, שיחנך וישריש בלב התלמידים מסורת ישראל ואהבת ישראל. הקפיד מאד שהמורים יהיו שומרי מצוות.

הישיבה:

גולת הכותרת של עבודתו החנוכית היתה הישיבה שנוסדה עוד בימי הגה״צ ר׳ הלל ליכטנשטיין ואביו המהריא״ץ ז״ל. הוא השקיע ראשו ורובו לטפוח הישיבה ברוחניות ובגשמיות. הישיבה, שלמדו בה כ-100 תלמידים, התקיימה מהכנסות ותמיכות אנשי קהילות מארגרעטען והכפרים בגליל, אשר תרמו תבואה, תפוחי אדמה ועצים להסקה, הן כתורמים יחידים והן מתמיכת הקהילה כגוף. הרב, ראשי הישיבות וכל הגבאים עורכי המגביות, כולם עבדו בהתנדבות. הבחורים גרו בחדרים שכורים. הבחורים העניים אכלו ״ימים״, כלומר כל יום אצל משפחה אחרת.

״זמן״ הלימודים בחורף היה מר״ח חשון ונמשך עד ר״ח אדר הסמוך לניסן, וזמן הקיץ היה, מר״ח אייר עד ר״ח אלול. 4 חודשים בשנה הישיבה לא פעלה וזה נקרא ״בין הזמנים״. פרט למתמידים מיוחדים שנשארו ללמוד גם בתקופת ״בין הזמנים״.

בתקופת ״בין הזמנים״ היו בחורים עניים נוהגים לעבוד לפני חג הפסח באפיית מצות, ובסתיו בבציר ענבים בכרמים הרבים שבגליל.

מהכנסתם כיסו את ההוצאות האחרות של שכ״ד, הסקה והשלמה ל״ימים״ שהיו חסרים להם. בחורים ממשפחות בעלי יכולת היו עושים הסכם עם משפחות מסוימות שספקו להם ארוחות תמורת תשלום. בתקופתי כבר היה בית תבשיל (מענזא) בסוכה של ״בית הרב״, וכחדר אוכל שימש בית המדרש. בית התבשיל ספק ארוחות צהריים בימות החול ללא תשלום, וגבה תשלום מבחורים בעלי יכולת. בשבתות אכלו כל הבחורים אצל בעלי הבתים שבעיר. יש לציין שכמעט ולא היה בע״ב שלא תמך בדרך זו או אחרת בקיום של הישיבה.

ב"ה

[illegible]

שמואל זלמן וויינבערגער
אב"דקק מארגרעטען

הסכמת רבי שמואל זלמן ויינברגר זצ"ל על "קובץ מפרשי התורה" בחת"י

סדר הלמוד בישיבה היה:
מיום שני עד יום ד׳ בערב שיעור פשוט.
יום החמישי היה קודש ללמוד שעור עיון (בסוגיות).
בימי שישי שבת ויום א׳ למדו חומש ורש״י, או״ח ויו״ד.

המבחנים בשעור פשוט התקיימו ע״י סבא ז״ל אישית בימי רביעי בערב. כאשר בחור לא ידע להשיב על שאלה היה סבא ז״ל אומר ״לתורה יש כל המעלות ורק חסרון אחד, אם לא לומדים לא יודעים, בענין זה אין ניסים״. את הבחינות ללמודים אחרים ערך בימי א׳ בערב בנו אאמו״ר ז״ל עד תרפ״ט עת שעבר לגור לסעפלאק, ואח״כ דודי הרה״ג ר׳ משה יודא עהרנרייך הי״ד.

ישיבת מארגרעטען היתה ידועה כאחד ממרכזי התורה בטרנסילבניה.

הנהגה צבורית

סבא ז״ל נבחר למלא מקום אביו הגדול זקן פוסקי הדור, בהיותו אברך כבן 30. לא רבים הכירו את גדולתו בהיותו צנוע ועניו באופיו. אך הוא הפתיע והתקיימה בו הבטחת הגאון בעל ״בית שערים״ שראוי הוא לאותה איצטלא. בשנה הראשונה לכהונתו הוא נבחר להנהלת הלשכה האורטודוקסית בבודאפעסט. אבל השתדל להתרכז יותר בבעיות פנים בקהילתו, העמקת החנוך בישיבתו ובהתמדה בלמוד תורה יומם ולילה, פשוטו כמשמעו. הוא נמנע מכל מחלוקת צבורית. כמו אביו הגדול לא מופיעה חתימתו על שום אסור וחרם וקול קורא וכדומה.

היה משתדל להימנע (עד כמה שזה ניתן) מנסיעות לאסיפות רבנים לבודפעסט, באמרו בצניעות ובענוותנות: ״הלוואי ויכולתי להספיק מה שאני חייב לעשות בקהילתי״! מאידך, מטריח עצמו ונוסע לבודפעסט ע״מ להציל את נכד אחיו ומשתדל לקרבו חזרה לדרך האבות. במקרים המעטים שהוא כן מופיע לאסיפות ולהתיעצויות של הלשכה, הוא משתדל להשכין שלום בין המחנות, ואכן בזה היה כוחו רב.

לאחר מלחמת העולם הראשונה, השתקע בגרוסוורדיין הסבא קדישא בעל ״אהבת ישראל״, האדמו״ר מויז׳ניץ. ונוצרה מתיחות בין האדמו״ר לבין ראשי הקהילה שהיו יהודים ״אשכנזים״. סבא ז״ל טרח, ונסע במיוחד לגרוסוורדיין לשבת, והשכין שלום בינו ובין ראש הקהילה ר׳ שלמה זלמן אולמן ז״ל. לאחר השבת נחתם ביוזמתו הסכם בן שלושה סעיפים כדלהלן:

1) שהאדמו״ר מויז׳ניץ לא יתפלל בנוסח ספרד בבית הכנסת הגדול.

2) שלא תיעשה פעולה העלולה להפריע לישיבת הגאון בעל ״יד רמה״ שנוהלה באותה עת ע״י חתנו הרב הגאון ר׳ יעקב שלום קליין (לימים רבה של האלמין).

3) לא לארגן מגביות החל מט״ו בשבט עד לאחר חג הפסח, כדי לא לפגוע במגבית ״קמחא דפסחא״ של העיר.

שנים רבות לאחר ההסכם, ביקר בנו אאמו״ר ז״ל אצל בעל אהבת ישראל בגרוסוורדיין והאדמו״ר ז״ל אמר לו בזה״ל: דעו, כי כל התחייבויותי בשלושת

הסעיפים הנ״ל קיימתי, ובנוגע לסעיף השלישי אראה לכם: הוציא האדמו״ר צרור קבלות על תרומותיו שתרם למטרות צדקה וחסד למען קופת הקהילה ואמר: ״הביטו וראו את סכומי הכסף שתרמנו עבור יהודי העיר״. לשאלת אאמו״ר הי״ד לשם מה מחזיק הרבי את הקבלות השיב הס״ק באידיש: ״דאס וועט זיין אגיט קישעלע אויף דעם עולם האמת״. זה יהיה כר טוב בעלמא דקשוט. האדמו״ר הסבא קדישא גם העריך מאוד את סבא ז״ל, ואף את תלמידי ישיבתו, אשר באו לחסות בצל כנפיו, כיבד מאוד. לשאלת אחד החסידים לפשר הכבוד המיוחד כלפיהם, ענה הס״ק ״הם תלמידים של רב אשר לומד תורה לשמה״.

כוחו היה רב בהשכנת שלום בין איש לרעהו גם במישור הפרטי. רוב המשפטים וד״ת שהובאו לפניו הסתיימו בפשרה. יחד עם זאת היה מאוד רגיש, ונקט אמצעים חריפים נגד גורמי עוול למיניהם. פעל בתקיפות נגד פורצי גדר ומחדשים למיניהם, וכן נגד מחרחרי ריב. ידוע הסיפור אודות אחד מראשוני חסידי סיגט במארגרעטען (שבגלל כבוד המשפחה המיוחסת אמנע מלהזכיר את שמו). שהתחצף בפני הסבא ז״ל. דודו של אותו האיש שהיה אחד מגדולי הצדיקים בטרנסילבניה, הכריח אותו לבוא ולבקש סליחה ומחילה, כי הרב ממארגרעטען הנו אחד מגדולי חכמי ישראל, ועליו נאמר בפרקי אבות: ״תהא זהיר בגחלתם שלא תכווה״.

כמנהיג יהודי מארגרעטן היה עליו לייצג את הקהילה גם בפני מדינאים ואנשי השלטון וכאן היה צורך בפיקחות ובתבונה מיוחדת להלך על חבל דק. מצד אחד לדאוג לזכויות ולאינטרסים של היהודים ומאידך לא להסתבך בסכסוכים שבין אוסטרים להונגרים או בין רומנים להונגרים, לשמור על יחסים טובים גם עם השלטונות וגם עם כל חלקי האוכלוסיה. לדוגמא נביא כאן מעשה, אותו סיפר העיתונאי והמדינאי היהודי-הונגרי סטמארי מור, שייצג בשנים 1913 - 1904 את איזור מארגרעטן בבית-הנבחרים ההונגרי. הוא היה נציג ״המפלגה הלאומית״ ההונגרית, אך בכל ימי פעילותו המדינית לא שכח את היותו יהודי, לחם למען זכויות היהודים במדינה ועשה רבות למען שמירת תרבות ישראל. וכך כותב סטמארי (בתרגום לעברית):

> בבחירות הכלליות לפרלמנט ההונגרי שנערכו בשנת 1901 הצגתי מועמדותי כחבר ״מפלגת העצמאות״ (מפלגה לאומית שדגלה בפרישת הונגריה מהאימפריה האוסטרית ההבסבורגית- הערת המתרגם) באיזור הבחירה במרגרטין - ונכשלתי. מפלגתי הגישה עירעור לבית המשפט העליון, ביקשה לבטל את תוצאות הבחירה ולערוך בחירות חוזרות, בית המשפט טרם הספיק לפרסם את פסק דינו ויריבי - אשר קופת שרצים היתה תלויה מאחוריו- התפטר. כתוצאה מכך נערכו באזור ההוא בחירות חדשות, ושוב הגשתי את מועמדותי. המאבק על חסדי המצביעים היה קשה כי המנגנון הממשלתי והמחוזי הטילו את כל כובד השפעתם להכריע את הכף לטובת יריבי, שייצג את מפלגת השלטון. ובכל זאת המחנה שלי הלך וחזק מיום ליום.

יכולתי לצפות בשלווה לתוצאות הבחירות אילולא היה דבר אשר - בבחינת אליה וקוץ בה - השבית את מנוחתי. והוא: יחסם של יהודי המקום אלי. כי הם, דווקא הם, לא התיצבו לצדי במאבקי. יתרה מזו, הם לא הסתירו מפני את גישתם השלילית ואמרו בפה מלא שאין בדעתם להצביע בעדי. הדבר חרה לי מאוד והחלטתי לבקר אצל המרא דאתרא לשאול אותו, מה פשר הדבר. בהיכנסי לדירת הרב מצאתיו שרוע בנחת בכורסת עור גדולה כשבידו אחד מספרי הקודש וקורא בו בקול מתנגן של לומדי ישיבה.

אמרתי לו שבשעה שכל הכמרים הקלוויניסטיים ורוב הכמרים הקתוליים תומכים במועמדותי - בני עדתי היהודים פרט לעשרה או לתריסר מהם מתעלמים ממני.

הנך טועה בהערתך זאת - הרגיעני הרב.

הם אינם מכחישים זאת - השבתי לו.

הם לא יצביעו לך אבל אינם נמנים על מתנגדיך. נהפוך הוא...

גישה מוזרה ביותר - מילמלתי במרירות.

אה. אדוני - הסביר הרב בנחת - היהודים כאן, באיזור הזה ובמקומות רבים אחרים, תלויים ברצונם הטוב של השלטונות המקומיים. הם אינם יכולים להרשות לעצמם להצביע לפי מצפונם ונטיית לבם כי בכך מסכנים את פרנסתם. הם חייבים, ממש חייבים להעדיף בבחירות הגלויות את מועמדי מפלגת השלטון.

וכתוצאה מכך ייתכן שדווקא קולות היהודים יגרמו למפלתי - הערתי בנימה חריפה במקצת.

הרב הביט אלי בעיניו השחורות, החכמות ומפיקות רצון טוב ואמר בהדגישו את דבריו: אדוני, אני בטוח בכך שלא תפול במערכה, אדרבא, תנצח בה.

מה פרוש הדבר, כבוד הרב?

אמנם אנחנו לא נצביע בעדך אבל נתפלל לנצחונך.

ובזאת נסתיים הראיון.

ביום הבחירות, כבר בשעות הראשונות נתברר שמפלגתי מובילה בהפרש ניכר. אחר הצהרים בשעה שלוש בערך טיילתי ברחוב העיר לשם התפרקות המתח של היום, הסוחרים היהודים בעמדם בפתחי חנויותיהם ברכוני בלבביות וכאילו נדברו ביניהם עודדוני בקול: הכל בסדר, מר סטמארי, ברוך השם, אנו עומדים לנצח.

אכן נבחרתי ברוב ניכר. בערבו של יום הבחירות ערכה מפלגתי משתה ניצחון עליז וקולני. ישבתי, יחד עם ידידי שמואל באקוני בראש השולחן. פתאום ניגש אלי אליהו בורגר, סוחר איש מרגרטין, אחד מתומכי הנלהבים כשקרנו פניו מאושר ושׂביעת רצון:

דרישת שלום חמה שלוחה לך.

מי השולח?

רבה של הקהילה

לא יאומן - הפטרתי

וגם הודעה בפי מכבוד הרב

ומה היא - שאלתי בתמיהה,

הוא ביקש להזכיר לך שהתפילה עדיפה על ההצבעה. בחירתך היום הוכיחה זאת...

דגל   שנה ד' גליון א'   התורה   ט

שפתי — סימן ד' — ישנים

מכבוד אדמו"ר הרב הגאון הצדיק מרן שמואל זלמן וויינבערגער זצוקללהה"ה
שהי' אבדפ"ה ק"ק מארגרעטען יצ"ו (ליומא דהילולא י"ד כסלו)

בע"ה יום ב' בהעלותך תרנ"ב לפ"ק מארגרעטען ע"א
ישפות ה' את שלום כבוד אהובי גיסי י"נ הרב המופלג חו"ב צדיק תמים כש"ת
מו"ה מרדכי נ"י

אחרי דרישת שלומו וטובו באהבה רבה וכו' ואודות קושיתו מש"ס יומא כדברי ר' ירמי' אליבא דר' יוסה"ג דסבר דלאו דנבילה לאו לאו מעלי' הוא היאך ילפינן בכל איסורין שבתורה דמתן טעם לפגם מותר ומנבילה הא נבילה קיל כיון דהוה לאו הנל"ע ולא לאו מעלי' הוא ולא לקי עלי' — הנה באמת אף שאפשר לומר דריה"ג סבר באמת כר"ח בע"ז סוף ס"ח דנותן טעם לפגם אסור א"כ קשה מאי פריך הש"ס בע"ז על ר"מ דסבר נטל"פ אסור מנבילה דשם מוכח דהראוי לגר קרוי נבילה ושא"ר לגר א"ק נבילה ומוכח דנטל"פ מותר ולפי הנ"ל ליכא למילף מנבילה כיון דקיל הוא — אמנם לפי דעתי לא קשה דהא כל עיקר שאנו ילפינן נטל"פ מנבילה הוא רק כיון שמצינו שאם הוא נפגם אינו נקרא אוכל כמו שמצינו בנבילה הראוי לגר קרוי' נבילה ושאינו ראוי לגר אינו ק"נ דהיינו כיון שנפגם לא חל עלי' שם נבילה והוא כמו אפר וזאת אפשר למילף מנבילה אף דקיל וכיון דחזינן דאחר שנפגם לאו שמי' אכילה גבי' א"כ ממילא ידעינן גם בשאר איסורים דמותר דהא לאו בר אכילה הוא ולזה לא צריך קרא כיון דהתורה לא אסרה אלא מידי דבר אכילה הוא ואף לפי דברי גירסת ספרי ספרד הובא ברא"ש שבועות דף כ"ב אמר רבא בשבועה שאוכל ואכל עפר פטור אעפ"י שלא אכל ד"א יצא ידי שבועה דאכילת עפר נמי כיון דאחשבה שמה אכילה לצאת ידי שבועתו אמנם ה"ת התם גבי שבועה כיון דכל האיסר בה רק מעצמו א"כ כיון דחזינן דהוא אכל עפר א"כ חזינן דגם בזה כיון על עצמו, דלאכילה נחשב אבל לא גבי איסורי התורה דהתורה לא אסרה רק מידי דבר אכילה ואף שהוא אוכל גם זאת נ"מ בטל דעתי אצל כל מקום כמו בבהמה דוכתי' וא"ש — וגם כמו שכתב הפרמ"ג במשבצות זהב סי' ק"ג בעי"ק א' דכל עיקר דילפינן מנבילה הוא רק כיון דמצינו גבי נבילה חילוק בין שבא לפגם א"כ מסברא יש לנו לומר דהא דאסרה התורה טעם כעיקר גבי משרת או גבי געולי מדין לא אסרה התורה רק בטעם משובח גמור ור"ל דאף בפגום קלת מותר מסברא הנ"ל ולא שילפינן גוף הדין מנבילה ובזה א"ש כל הנ"ל ובזה יהי' שלום למר ולכל כבוד ביתו הי"ו
גיסו החותם באהבה רבה.

שמואל זלמן וויינבערגער

תשובת הגרש"ז וויינברגר אל גיסו רבי מרדכי גרוס מטשענגער

כתבי יד של סבא ז״ל

אחת מתופעות הפלא בתולדותיו של סבא ז״ל, היא העדר כתבי יד של סבא ז״ל. והשאלה הזאת מנקרת במוחי עוד מלפני השואה. שאלתי פעם את בנו, אאמו״ר ז״ל הי״ד, היתכן שרב וראש ישיבה וגאון שעוסק בתורה יום ולילה, במשך תקופה של שני דורות, לא ישאיר אחריו כתבי יד, לא בתשובות, לא בחדושים על סוגיות הש״ס ולא חדושי אגדות? תשובת אאמו״ר ז״ל היתה ״למה אתה שואל? האם קראת בעיון את ההקדמה לתשובות המהריא״ץ. כנראה שלא התעמקת. אם תתעמק אז הפלא יהיה איך המהריא״ץ כן הסכים לכתוב? והאמת היא שגם המהריא״ץ לא הסכים לכתוב, אלא הרשה לבניו ותלמידיו להעתיק תשובות, כי ראה בזה ענין של ״הלכה למעשה״, אם לא היום אז לאחר זמן. חידושים על סוגיות שלמדו בישיבה הוא הסכים לכתוב, לאחר הפצרת תלמידיו. אבל לא בסדור מתאים שיהיה כהכנה לדפוס. חידושי אגדות לא הסכים לכתוב כלל. רק ראשי פרקים, ציון פסוקים ומאמרי חז״ל אשר אליהם תיסוב דרשתו. הסיבה להקפדה היא ענותנותו היתירה. באירוע של שריפת חדושיו למסכת כתובות הוא ראה עונש על שמץ של ״גאווה״ שהתגנבה כביכול בלבו של צדיק תמים זה והוא עבד על עצמו קשה להוציא זאת מלבו, אפילו כ״הרהור״. אם צדיק וקדוש ה׳ כמוהו חשש, אז מה השאלה לגבי בנו, הסבא ז״ל״.

התמימות והענותנות של סבא ז״ל היו ממש לפלא בעיני כל מי שהיה איתו בקשר. כמורה הוראה דיבוריו ושיחותיו היו לגמרי לא ב״פסקנות״ ולא בתקיפות, כי אם בשובה ובנחת. סלד מכל גישה קנאית קיצונית. השתדל להיות גמיש, אבל יחד עם זאת עומד על דעתו בעניני הלכה ומנהגים, ומצטדק בטענה שהוא אינו רשאי לסטות כמלוא נימא.

היה מפרש את הפסוק בשמואל א׳ ט״ו, י״ז ״ויאמר שמואל הלוא אם קטן אתה בעיניך ראש שבטי ישראל אתה, וימשחך ה׳ למלך על ישראל״: יש שני סוגי מנהיגים: אחד שמאמין בכוחו ובכשוריו להיות מנהיג, ולכן פועל ונותן הוראות בתקיפות לפי שקול דעתו, ואף אם קבל הוראות אחרות, הוא מרשה לעצמו לשנות, לסטות קצת ימינה או שמאלה. הוא מרגיש כבעל סמכות לשנות, לפי שקול דעתו הנובע מכשרונותיו המרובים, ובעצם לכן בחרו אותו להיות מנהיג והאצילו לו סמכויות. יש סוג שני של מנהיג, שהוא צנוע ועניו ואומר לעצמו שהתמנה כמנהיג, בעזרת ה׳, אבל בתוך ליבו הוא איננו יודע במה זכה, ובוודאי לא מאמין שהתמנה בגלל כשוריו הברוכים. מנהיג כזה לא ירשה לעצמו לסמוך על שקול דעתו בלבד, ולסטות ימינה או שמאלה מההוראה שהוא קיבל. זה מה שאמר שמואל לשאול. הלוא אם קטן (עניו) אתה בעינך, איך אתה מסביר שהנך ראש שבטי ישראל? על כרחך אתה אומר: ״וימשחך ה׳ למלך ישראל״, ולא בזכות היותך אישיות בעל כשרונות מיוחדים. אם כן, איך הרשית לעצמך לסטות מההוראות שקבלת בענין ״מיטב הצאן״?

לסבא ז״ל היה גם כתב יד קשה לפענוח שנבע מכבדות גופו ולחץ דם גבוה, וקשה היתה עליו מלאכת הכתיבה. בדרך כלל היה בנו ז״ל אאמו״ר ז״ל (ולאחר שעבר לסעפלאק חתנו דודי הרה״ג ר׳ משה יודא ערהנרייך ז״ל) מנהלים את הקורספונדנציה שלו. באחד מהמכתבים הבודדים הנמצאים הוא כותב: ״...ומאחר שקשה עלי מלאכת הכתיבה אקצר באומר הלוואי שתוכל לקרוא ולהבין את מכתבי כראוי...״

ביתו

בית ״הרב ממארגרעטען״ נהפך במשך 40 שנה למושג, ולדוגמה לתפארת בכל המדינה. איה הסופר הכשרוני שיוכל לתאר הבית הגדול (בכמות ובאיכות) הזה, שכל כולו היה תורה וחסד.

הסבא והסבתא זכו ל-11 בנים ובנות, כלות וחתנים, שכולם ללא יוצא מן הכלל, בולטים משכמם ומעלה בגדלותם בתורה, חכמים, צדיקים, בעלי כשרונות וכל אחד בשטח עסוקו היה לשם ולתפארת. אנו נכתוב אי״ה הערכה מיוחדת לכל אחד מהם בנפרד. אולם כאן אני רוצה רק לציין ולאפיין אותם כיחידה מלוכדת אשר כולה אומרת כבוד ועל כולם היה נסוך אותו חוט של חן, ענווה, תמימות, נדיבות, ויראת שמים, מבית אבא ואמא הגדולים. הבית היה הומה תמיד. רבנים גדולי תורה, תלמידי ישיבות צעירים, חכמים וגם פשוטי עם. עשירים שתרמו ונתנו ועניים שקבלו. כולם באו לבית הזה ומצאו את מבוקשם, וקבלו את מה שבקשו, והכל נעשה בתום, ביושר, סבלנות וסובלנות. אכן היתה זאת אוירה מיוחדת במינה שלא תמוש מזכרונו של מי שהיה שם.

י״ד בכסלו תרצ״ד

בליל שבת באמצע סעודת השבת הרגיש ברע וביקש לקצר ולברך ברכת המזון. בתוך ברכת המזון התעלף. הרופאים הובהלו לטפל בו אבל ללא הועיל, ולאחר כמה שעות נצחו אראלים את המצוקים וסבא ז״ל החזיר נשמתו לבוראו בקדושה ובטהרה, לאחר 71 שנים שהיו כולן רצף אחד של תורה וחסד. אבל כבד ירד על המשפחה והקהילה, כרעם ביום בהיר, והשמועה התפשטה בעיר. עוד ביום השבת נשלחו (ע״י גוי) מברקים לקהילות טרנסילבניה, ומכל רחבי המדינה באו יהודים ללוויה, וביניהם רבנים ואישים מכל המדינה. תלמידי הישיבה טבלו את רבם במקווה טהרה. מקרשי שולחן הלימודים שלו התקינו לו ארון.

בנו הצעיר (הבחור) הגאון ר׳ מרדכי עזריאל וינברגר נשא הספד (בבית המדרש). לאחר זאת העבירו את הארון לבית הכנסת ושם הספידוהו, בנו הגדול הג״ר יהושע פנחס וינברגר אבדק״ק סעפלאק. חתנו הג״ר מרדכי בריסק אבדק״ק טאשנאד. חתנו הג״ר יעקב צבי קאופמן דיין במארגרעטען. גיסו הג״ר אשר אנשיל ויס אבדק״ק נאדי פאלו. הג״ר ברוך בענדיט ליכטנשטיין אבדק״ק קראסנא. הג״ר בנימין פוקס אבדק״ק גרוסוורדיין. הג״ר בנימין שעהנפעלד אבדק״ק מיהאלי-פאלווא. הג״ר יהודה רוזנר

אבדק״ק סעקעליהיד. הג״ר בן ציון ועזעל אבדק״ק טורדא ונשיא הלשכה האורטודוקסית בטנרנסילבניה. לאחר צאת מסע ההלויה הגיעו והספידו בבית העלמין: הג״ר יעקב שלום קליין אבדק״ק האלמין. הג״ר יואל טייטלבוים אבדק״ק קראלע.

מצבת מרן הרש״ז זצ״ל באהל אביו המהריא״ץ

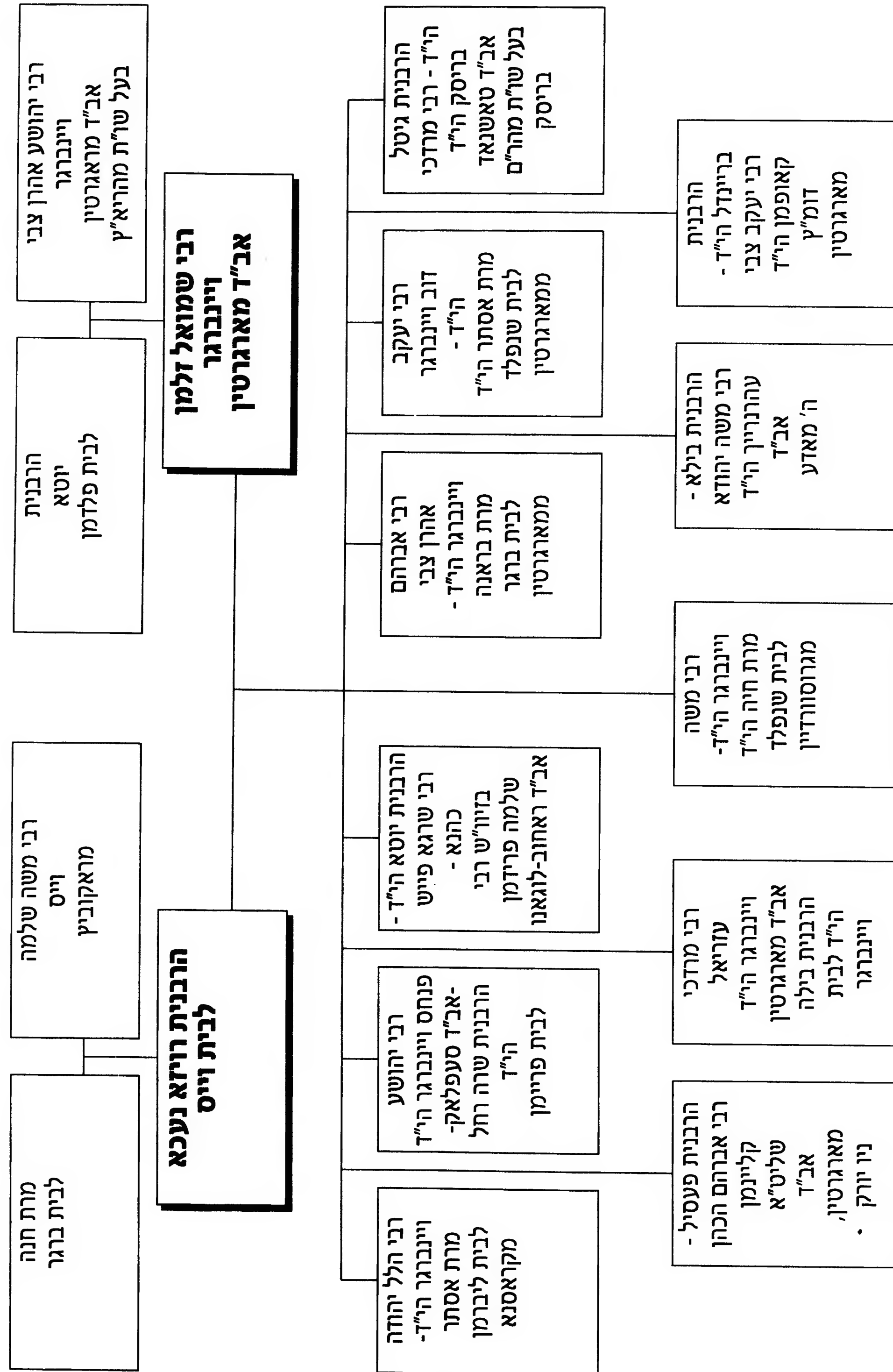
מצבת רעיתו הרבנית רויזא נעכא ע״ה

נביא כאן את תאור הלוויה מן העתון *HOEMES* מיום 8/12/1933 בתרגום לעברית:

נפטר הרב שמואל זלמן ווינברגר, רבה הראשי של קהילת מרגרעטן זצוק״ל

המנוח היה אחד מעמודי התווך של היהדות הדתית של טרנסילווניה בכלל ושל חבר הרבנים האורטודוקסים בפרט. בליל שבת לאחר ארוחת הערב תוך אמירת ברכת המזון חש ברע והתעלף והכרתו לא שבה אליו עוד. עם דימדומי שחר של שבת פרחה ממנו נשמתו הטהורה. שטף דם במוח היה סיבת המות.

הרב המנוח היה במשך ארבעים שנה רועה צאן מרעיתו, מרא דאתרא של קהילת מרגרעטן. יהדות טרנסילווניה איבדה בו לא רק מנהיג רוחני ותלמיד חכם מן השורה הראשונה, אלא גם איש צדיק, איתן באמונתו ודבק בייעודו. הרב הדגול לא חדל להגות בתורה יומם ולילה גם כשהיה כבר זקן בא בימים, ושקד ללא לאות למען הפצת דעת וחיזוק חישוקי התורה וקיום כל המצוות. את כס הרבנות הראשית

רבי יהושע אהרן צבי
וויינברגר
אב"ד מראגרטין
בעל שו"ת מהריא"ץ
הרבנית
יוטא
לבית פלדמן
רבי משה שלמה
וייס
מראקוביץ
מרת חנה
לבית ברגר
רבי שמואל זלמן
וויינברגר
אב"ד מארגרטין
הרבנית רויזא נעכא
לבית וייס
הרבנית גיטל
הי"ד - רבי מרדכי
בריסק הי"ד
אב"ד טאשנאד
בעל שו"ת מהר"ם
בריסק
רבי יעקב
דוב וויינברגר
הי"ד -
מרת אסתר הי"ד
לבית שנפלד
ממארגרטין
רבי אברהם
אהרן צבי
וויינברגר הי"ד -
מרת בראנה
לבית ברגר
ממארגרטין
הרבנית יוטא הי"ד -
רבי שרגא פייש
כהנא -
בזיו"ש רבי
שלמה פרידמן
אב"ד ראחוב-לוגאנו
רבי יהושע
פנחס וויינברגר הי"ד
-אב"ד סעפלאק-
הרבנית שרה רחל
הי"ד
לבית פריימן
רבי הלל יהודה
וויינברגר הי"ד-
מרת אסתר
לבית ליברמן
מקראסנא
הרבנית
בריינדל הי"ד -
רבי יעקב צבי
קאופמן הי"ד
דומ"ץ
מארגרטין
הרבנית בילא -
רבי משה יהודא
עהרנרייך הי"ד
אב"ד
ה' מאדע
רבי משה
וויינברגר הי"ד-
מרת חיה הי"ד
לבית שנפלד
מגרוסוורדיין
רבי מרדכי
עזריאל
וויינברגר הי"ד
אב"ד מארגרטין
הרבנית בילה
הי"ד לבית
וויינברגר
הרבנית פעסיל -
רבי אברהם הכהן
קליינמן
שליט"א
אב"ד
מארגרטין,
ניו יורק

במרגרעטן ירש מאביו הגאון הידוע בשם מהריא״ץ ושהיה אחד מתלמידיו המצטיינים של ה״חתם סופר״ וממניחי היסוד לחבר הרבנים האורטודוקסים בהונגריה.

טכס ההלוויה החל ביום א׳ בשעה 11 ונמשך עד שעות הערב. הנהלת הקהילה החליטה - בהתחשב בשיקולים משפחתיים - לבחור את הבן הצעיר, הרב מרדכי עזריאל ווינברגר, לרבה הראשי של הקהילה ואילו לבן הגדול, המכהן כרבה של קהילת סעפלאק, כפיצוי, צורף לתחום רבנותו מחוז מרגרטן, כלומר הקהילות הקטנטנות שמסביב לעיר. נוסח ההחלטה הזאת הוקרא ברבים במעמד הארון. הרב הצעיר נבחר מיד לאחר הטכס לראש הישיבה על ידי תלמידי המוסד.

ההספד הראשון, המרגש והנוגע ללב נאמר על ידי הבן, הרב הצעיר בבית המדרש. משם הועבר הארון לבית הכנסת שם הספידו את המנוח בנו הגדול, הרב יהושע פינחס רבה הראשי של סעפלאק. חתנו הרב מרדכי בריסק, רבה הראשי של טאשנד, והרב קאופמן דיין בקהילה ההיא, וכן הגיס, הרב אנשל ווייס, רבה הראשי של נאג׳-פאלו, והרב ליכטנשטיין רבה הראשי של קראסנה. כן נשאו דברי הספד והערכה הרב בנימין פוקס, רבה הראשי של גרוסוורדיין, הרב שנפלד, רבה הראשי של איר-מיהאיי-פלבה והרב רוזנר, רבה הראשי של סקלהיד.

הרב אלברט וויזל, רבה הראשי של טורדה נפרד בשם הלשכה המרכזית של קהילות טרנסילווניה מהמנוח שהיה חבר במרכז ולפני כן בועד הרבנים. הוא הודה בשמו ובשם הלשכה כולה להנהלת קהילת מרגרעטן על החסד והטיפול האדיב בהם פתרו את בעיית ירושת הרב ווינברגר בחלקם בתבונה את משרת הרבנות.

בשעות המאוחרות של אחר הצהרים הגיעו הרבנים הראשיים של הלמין ושל נאג׳י-קארולי. זה האחרון נשא הספד מעורר הוקרה שהביא את הקהל לידי דמעות.

המוני המונים השתתפו בלוויה, על תולדות חייו של הרב המנוח ועל הערכת מפעל חייו יפורסם מאמר מיוחד בגליוננו הבא.

נזכר: שם הגדולים מארץ הגר, מערכת ש, אות קעב. (בטעות קורא לו שלמה במקום שמואל); גוטליב, אהלי שם, עמ׳ 253; אוצר הרבנים, מס׳ 19521; א׳ פוקס, הישיבות בהונגריה, עמ׳ 425.

העתונות: אלגעמיינע יודישע צייטונג; האמת *HOEMES*; אויקעלעט *UYKELET*; נפונק *NEPUNK*.

הספדים עליו: ר׳ יהודה רוזנר, אמרי יהודה על התורה (מהד׳ תנינא), ירושלים תשל״ג עמ׳ צד-צה; האמת 1933/12/8; שם 1933/12/15; שם 1934/12/30; לקט שושנה, סטמר - כסלו תרצ״ה שנה ב׳ גליון ג׳.

ב. בתו הרבנית גיטל אשת חבר להגאון בעל "מהר"ם בריסק" הי"ד, טאשנאד

הבת הבכורה מאחד עשר הילדים המופלאים של סבא הגאון מהרש"ז ז"ל ממארגרעטען היתה הרבנית גיטל הי"ד, אשר נולדה להם בראקוביץ בשנת תרמ"ט. בשו"ת מהריא"ץ יו"ד סי' כ"א מיום ג' י"ב באדר תר"נ היא מוזכרת "עם בתה הילדה ילד שעשועים גיטל תחי'. כולם יעמדו על הברכה משולשת".

בשנת תרס"ח נישאה למו"ר הגאון רבי מרדכי בריסק הי"ד. היא היתה אשת חיל, "צופיה הליכות ביתה", הוא "בית הרב", אשר היה תמיד מסודר ופדנטי. שמרה והקפידה שלא ימצא אף רבב על בגדי בעלה הגאון ובני משפחתה הי"ד. כבר במארגרעטען דאגה בנוסף לביתה גם למחסורם של תלמידי הישיבה (כעשרים בחורים) אשר בעלה ניהל עוד בצעירותו כשכיהן כדיין בעיר.

הרבנית מטאשנאד מרת גיטל ע"ה עם שלשת בנותיה
משמאל לימין: מרת יוטא גרינברג הי"ד, צפורה, הרבנית, פעריל

בשנת תרע"ט, נבחר בעלה לרבה של טאשנאד ויסד שם את ישיבת "מהר"ם בריסק" אשר התפרסמה לשם ולתהילה. אז נתגלתה הרבנית כאישיות בעלת מרץ בלתי נדלה. היא היתה קונה בעצמה את מצרכי המזון בשוק. בהתחלה היתה גם מבשלת ל"מענזא" (עם עוזרת כמובן) בנוסף לדאגה לביתה. אבל גם כשהישיבה גדלה והגיעה להיקף של כ-400 בחורי ישיבה, היתה היא המפקחת על סדרי הנקיון במטבח ובחדרי האוכל. היא גם דאגה דאגת אם נאמנה לכל תלמידי הישיבה. אבל בשבילנו התלמידים ממשפחות וינברגר-בריסק מילאה את כל מה שחסר היה לנו בהיותנו מרוחקים מאמא ומהבית. זכורני שמדי פעם היתה מופיעה בחדרי ובודקת איך אני מחזיק את הבגדים, את הנקיון והסדר בחדר. והכריחה אותי לנקות ולסדר. היא לקחה את הבגדים הקרועים לתקון, והמלוכלכים לכביסה, ממש כאמא לכל דבר.

בשבתות היו אוכלים על שולחנם בני המשפחה, בני רבנים, ובני יחסנים אחרים. בתקופתי ישבו לשולחנם כ- 40-50 בחורים וזאת בנוסף למשפחתה המצומצמת. בהתחשב בכך שבעלה הגאון הי״ד היה טרוד כל הזמן בעניני הישיבה, הקהילה, ונסיעות שונות מחוץ לעיר, לא נותר לו כמעט זמן לבני משפחתו. הוא ראה אותם רק לעתים רחוקות, כשהיה עניין מוגדר שהצריך שיחה, או בזמני הארוחות. אבל גם בזמן הארוחות כמעט תמיד היו אורחים או בחורים קרובים ומקורבים כך שהפרטיות היתה חלקית בלבד. במצב זה, היתה זאת הדודה גיטל הי״ד שדאגה לכל עניני הבית, החל מדברים פרקטיים של הוצאות לספוק כל צרכי הבית, ונתינת תשומת לב ואמצעים לצרכים האישיים לכל אחד ואחד, ועד ליצירת אוירה חמה של בית. ואכן בבית הרב שררה אידיליה משפחתית. וזה בעיקר הודות לפעלה של הרבנית. אכן היתה זאת צדקת ״אשת חיל״ ״עזר כנגדו״ במלוא מובן המלה. הועלתה על המוקד באושוויץ ביום י״א בסיון תש״ד.

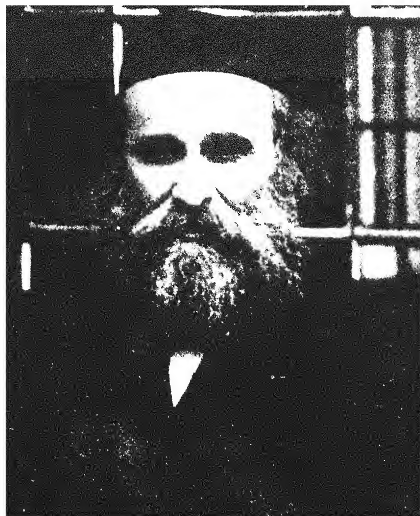
ה׳ יקום דמה!

תולדות דודי מו״ר הגאון בעל ״מהר״ם בריסק״ הי״ד טאשנאד

מו״ר הגאון רבי מרדכי בריסק ז״ל נולד בשנת תרמ״ז לאביו הגאון רבי יהושע בריסק אבדק״ק טיסא דאדא *TISADADA*. ולאמו הרבנית אסתר ז״ל.

אביו היה בן הגאון רבי משה שמואל בריסק רבה של ניאראד. רבי משה שמואל ז״ל התגלגל בצעירותו להונגריה מבריסק דליטא (מכאן כנראה השם בריסק). על אודות משפחתו בליטא חקרתי ודרשתי ולא מצאתי, לדאבוני, כלום. (תשובה אליו בשו״ת ערוגת הבושם יו״ד ח״ב סי׳ קעב).

בהונגריה הוא נשא לאשה את הרבנית אסתר בת הרבנית מלכה אשת הרב הגאון רבי שמעון ליברמן אבדק״ק שעניא. (יש דעה שהרה״ג רבי שמעון ליברמן היה אביה החורג). הרבנית מלכה היתה בתו החביבה (מתוך 8 בנות) של הצדיק המקובל המלומד בנסים רבי מאיר אברהם, רב בטשאבא בעל מחבר ספר ״פרי צדיק״. נפטר כ״ו באלול תקפ״ט.

המהר״ם בריסק מטאשנאד

אמו הרבנית אסתר ז״ל היתה בת הרב הגאון רבי מנחם גרשון גרינוולד שהיה אבדק״ק קערעסטיר, בעל מחבר ספר ״מרגליות טובה״, בן הרב הגאון רבי דוד

גרינוולד, מאונגוואר, מגזע רבי יהודה החסיד זצק״ל. (כך כתוב ב״אוצר הרבנים״ מס׳ 13308). מו״ר הי״ד כותב ב״רעיוני המסדר״ (הקדמה לשו״ת ״מהריא״ץ״), שאמו הרבנית הצדקת היתה מגזע מרן בעל ״פני יהושע״ ז״ל.

בנעוריו למד אצל אביו. אח״כ גלה למקום תורה, ה׳ מאד, לישיבתו של רבו המובהק הגאון רבי מרדכי ליב וינקלר ז״ל בעל ״לבושי מרדכי״. רבו אהב אותו אהבת נפש, העריך אותו מאוד והסמיך אותו להוראה בגיל 18. כן נסמך להוראה מהגאון רבי אברהם יצחק גליק ז״ל רבה של טולצ׳בה בעל ״יד יצחק״. הגאון מטולצ׳בה כתב אליו בגיל שמונה-עשרה: ״...ומעת כמה שנים שלח אלי דברו בכמה ענינים והיה לי לשעשועים. הראה לפני בקיאותו בש״ס ופוסקים ושדר לי חורפא בחידושים מזוקקים. הגם שהנו קנקן חדש, מלא הוא ישן וגדוש. ידיו רב לו בפלפול וסברא, כי רגלו רגל ישרה, מדבר בשפה ברורה, ונעימה וכו׳...״[1] נסמך להוראה גם מהגאון רבי פנחס חיים קליין אבדק״ק סעליש.

בשנת תרס״ח, נשא לאשה את דודתי מרת גיטל, בתו הבכורה של הסבא קדישא, מרן רבי שמואל זלמן וינברגר ז״ל אבדק״ק מארגרעטען. השדכן היה רבו הגאון בעל ״לבושי מרדכי״, שאמר למהרש״ז ז״ל בעת שהציע את השידוך בזה״ל: הרב ממרגרעטען, דע לך שבישיבתי לומדים מצטיינים, אולם ״מרדכי מדאדא״ עולה על כולם. והוא הפרי הכי יפה והכי משובח שגדלתי בגני עד היום. אותו אני מפקיד בידך בתפילה ותקוה שישתרש ויגדל לאילנא רברבא, עץ פרי עושה פרי[2].

תקופת מארגרעטען

ואכן נקלט רבי מרדכי יפה בבית חותנו הגאון מהרש״ז ז״ל. שם ישב והשתלם במקצועות התורה, והיה לו גם ״שמוש חכמים״ בארגון קהילה לשם ולתפארת על מוסדותיה המאורגנים. אבל הוא גם השפיע על בית חותנו בהביאו לשם אוירה חסידית מבית אביו שהיה מחסידי צאנז וליסקא. על דייקנותו והתמדתו התהלכו כבר אז ספורים מופלאים, ששמעתי מזקני מארגרעטען. הוא היה מרצה שיעורים לצבור יודעי תורה, וגם לפשוטי עם. עזר לחותנו הגאון ז״ל בעניני הצבור ויסד כמה חברות ואגודות, כמו חברת ״תלמוד תורה״, שהנהיגה שני דברים חדשניים בימים ההם: (א) ה״מלמדים״ קבלו משכורתם מהחברה ולא מהורי התלמידים. (ב) שכר למוד פרוגרסיבי, שנגבה ע״י החברה מההורים בהתאם ליכולתם הכלכלית, וילדי עניים היו פטורים לגמרי משכר למוד.

מכאן ואילך הוא נושא ונותן בהלכה ודן בשאלות נכבדות וחמורות עם חכמי הדור הקודם והם הגאונים: רבו בעל ״לבושי מרדכי״; רבי יצחק שמעלקיש רבה של

---

1. מובא ע״י ר׳ צ״י אבראהאם, הרב מרדכי בריסק-טאשנאד, בקובץ: אלה אזכרה, ח״ב, ניו-יורק תשי״ז עמ׳ 73.
2. הדברים מועתקים מכתב יד של גיסו אאמו״ר הגרי״פ הי״ד, שכתבם באידיש ומתורגמים על ידי. כתב היד היה בידי ידידי ר׳ צבי מושקוביץ, ונמכר אחרי פטירתו.

לבוב, בעל "בית יצחק"; רבי שלום מרדכי הכהן שבדרון מברזן; רבי צבי הירש שפירא ממונקאטש, בעל "דרכי תשובה"; רבי אברהם יצחק גליק, בעל "יד יצחק"; רבי שמעון גרינפלד רבה של סמיהאלי בעל שו"ת "מהרש"ג"; רבי אליעזר דייטש מבוניהאד בעל "פרי השדה" ועוד[3].

בשנים אלה התחיל לקבץ את התשובות וחדושי התורה אשר השאיר אבי חותנו שר התורה הגאון רבי יהושע אהרן צבי וינברגר זצוק"ל. הוא סידר אותם, ערך אותם והוציאם לאור בספר "שו"ת מהריא"ץ". כן קיבץ דברי תורה אשר שמע מפי בניו ותלמידיו של מרן מהריא"ץ, ושילבם אחת לאחת על סדר הפרשיות, וקרא להם "פתח עיניים" עפ"י דברי רש"י בפרשת וישב : "בפתחו של אברהם אבינו שכל עינים מצפות לראותו". (שם נדפס על ספר בראשית. על ספר שמות נדפס בראש דרשות מהר"ם בריסק, וחלק מסדר ויקרא נדפס בפתיחה לשו"ת מהר"ם בריסק חלק ג' - ד'). על תשובותיו של המהריא"ץ הוא הוסיף הגהות והערות אשר נדפסו בסוף הספר בשם "בנין יהושע", כשמו כן הוא, כי כאן מתגלה לראשונה לעולם הבנאי הגדול אשר מופיע בגיל צעיר בן כ-25 שנה בלבד, עם בנין לתפארת[4] ואכן ניכרות תכונות ברוכות אלה של הבנאי מהיסוד עד לשלמות ובנין לתפארת בכל מפעליו בכתביו המצטיינים ב: בקיאות מובהקת במכמני התורה, מו"מ ענייני ומאופק, דיון מעשי ומצומצם, הערוך בסדר ודיוק מופתי; בבנין קהילת "טאשנאד והגליל" ועל כולם בגולת הכותרת של מפעלו "ישיבת טאשנאד", שהיתה בזמנו הגדולה והמפוארת ביותר בכל רחבי הונגריה. בכל מעשיו ניכרים התכונות והכשרונות המיוחדים של הגר"מ הי"ד, חריצות, התמדה, הבחנה קולעת אל השערה ורגישות מיוחדת לכל פרט ופרט תוך כדי ראייה כללית ומקיפה של כל הנושא.

טאשנאד

בשנת תרע"ט, הוא נבחר להיות רבה של קהילת "טאשנאד" *tasnad* והגליל. הוא ניגש במרץ רב ובכשרונותיו הברוכים לתפקידו החדש, והוא בונה קהילה דתית לתפארת על מוסדותיה וארגוניה המפוארים. מקים בתי ספר לתלמוד תורה, ממנה שוחטים מומחים ויראי שמים, פותח איטליזים למכירת בשר כשר בלבד, מרכז אותם בבנין החדש שנבנה כ"בית הרב" וממנה עליהם משגיחים, המקבלים משכורתם מקופת הקהילה.

ביוזמתו הוקמו חברות וארגונים דתיים ופילנטרופיים בעיר. הוא דאג לבנית מקוה חדשה במקום הישנה. כן דאג לבנות מקוואות גם בכפרים שבגליל. פעל רבות למען "טהרת המשפחה". הוא סרב לקבל "מתנות לחגים", כמקובל בימים ההם בקהילות ישראל שבעלי הבתים היו שולחים מתנות לרב בחגי ישראל. היה מסרב לקבל דמי "פסק דין" מאנשי קהילתו שבאו להתדיין בפניו. היה ידוע בקהילתו ובחוגי הרבנים

3. רשימה מפורטת ראה בספרו של ר' י. כהן, חכמי טרנסילוניה, ירושלים תשמ"ט, עמ' 30
4. ראה מכתב הסכמה של רבו בעל ה"לבושי מרדכי" לספר מהריא"ץ.

והקהילות האחרות כאיש אמת ונאמן רוח, הן בדרכו בתורה והן ביחסיו עם הבריות, ועד מהרה התפרסם ביושרו בקהילתו, וגם מעבר לקהילתו. הוא נהפך לפוסק ובורר מקובל בין יחידים, בין רבנים וקהילות בכל רחבי טרנסילוניה והונגריה. הוא היה בורר בכמה מחלוקות צבוריות מפורסמות כגון: המחלוקת בקהילת קלויזנבורג, המחלוקת על הרבנות בסאטמאר, מחלוקת השוחט בגרוסוורדיין ועוד.

BUDAPESTI AUT. ORTHODOX IZR. HITKÖZSÉG

555/1942. בעה"

בודאפעסט יצ"ו, יום ה' פ' פנחס תש"ב לפ"ק.

שלום וברכה, מאלקי המערכה, לכ"ק הרב הגאון הגדול בענקים,
ידיו רב לו בש"ס ופוסקים, שמו נודע בשערים, לשבח ולתהלה,
בתוך עם סגולה, וכו' וכו' בקש"ת מו"ה מרדכי בריסק שליט"א
אבדק"ק

מאשנאד יע"א

אחדשהד"ג נ"י בכל אותות הכבוד כמשפט וכראוי,
אקדמות מילין יקבל תשואת חן חן לה בעד קבלת פניה החמה באשר שתף את
טובי הקהל הצירים שי', אשר ביקרו את כהד"ג נ"י בהיכלו נאוה.
כעת באנו רק להכפיל הדברים דברי הצירים נכבדים הנ"ל ולקראותו
עוד הפעם בקריאה של חיבה ולבקש, שיכבד אותנו עם ביאתו למלא שבוע או
שבועיים בקרב מחננו לשאוב אוצר צח ולהנפש קצת בביה"מרפא של קהלתנו
הנקרא בפי כל ~~ווארצשטאיער מאנאפערטאנס, עד י' הרבנות תא'תהי' ואגב~~
יהי' לכהד"ג נ"י הזדמנות להכיר את קהלתנו ואת מוסדותנו הנאים.
אנו בטוחים שכהד"ג נ"י יתן לנו את הכבוד ויקבל את קריאתנו
של אהבה, ובודאי ירגיש א"ע פה בטוב ובנעימים, ע"כ אנו מצפים על הודעת
במוקדם האפשר מזמן ביאתו בדיוק, כי כבר נתנו פקודה ליחד חדר פנוי
בסכון הנ"ל על אמצע שבוע הבע"ל.
ברגשי כבוד ויקר ובהוקרה רבה, ידידיו מוקיריו ומכבדיו בערכו הו

בשם אקרו"ט דקהל עדת יראים ארטה.

בודאפעסט:

ראש הקהל.- מזכיר הקהל.-

מכתב ראשי קהלת בודאפעסט בקשר להצעת הרבנות למהר"ם בריסק

היה מקפיד שאזנו לא תקלוט דברי רכילות. כדיין אמיתי שאין לו אלא מה שעיניו רואות, לא התענין כי אם בעובדות גרידא. וכך פירש את מאמר חז"ל "למד לשונך לומר איני יודע". חז"ל התכוונו לזמן שהלשון היא עדיין לשונך, דהיינו כל עוד לא

גמרת את בירור העובדות אצל בעלי הדין העומדים לפניך, ואז: למד לשונך לאמור איני יודע. אבל, לאחר שסיימת את החקירה והדרישה והגעת למסקנות, הלשון שאתה מודיע על פסק דינך היא לשון החוק והמשפט ולא לשונך אתה.

הגר"מ הי"ד היה מהאישים המרכזיים בלשכת מרכז הקהילות האורטודוקסיות בטרנסילבניה שמושבו היה בקלויזנבורג. ולאחר שנת ת"ש, עת צרפו את טרנסילבניה הצפונית להונגריה, היה בין האישים המרכזיים של מרכז הקהילות בהונגריה, שמושבו היה בבודאפעסט.

בשנת תש"ב הוא היה מועמד רציני להיבחר כאב"ד של הקהילה האורטודוקסית של בודאפעסט. ראש קהילת בודאפעסט בעת ההיא, מחותני רבי פנחס דוד פרוידיגער ז"ל סיפר לי כאן בארץ על פרטי המו"מ שניהל אתו בזמנו, ושהענין כבר הובא בפני הפורום הרחב של הקהילה שהיו מוכנים לבחור בו כרב ראשי. אבל הענין לא יצא לפועל מפני שמרן מהר"ם בריסק דרש מהקהילה שיתחייבו להחזיק ישיבה שהוא יקים וינהל לפי שיטתו בחינוך אשר תמנה כ-500 בחורים, וזה היה עול אשר טובי העיר של בודאפעסט לא היו מוכנים לקבל על עצמם. רבי פנחס דוד ז"ל היה אומר לי כמה פעמים בירושלים, שלבו נוקפו על שלא עשה בזמנו יותר מאמצים לשכנע את עמיתיו ראשי הקהילה שיסכימו, ומי יודע אם הוא לא אשם בכך שהגאון מהר"ם בריסק וישיבתו לא התישבו בבודאפעסט ואז יתכן והיו ניצולים. (ראה כאן צילום מכתב רשמי של הקהלה בנדון).

הישיבה

"הבנאי הגדול" בנה את מפעל חייו, היא "ישיבת טאשנאד" הגדולה והמפוארת, הן ברוחניות והן בגשמיות, מן המסד ועד לטפחות. הוא ניהלה ללא משרד וללא כל מנגנון. הוא מילא בעצמו את התפקידים של: ראש הישיבה, מגיד השעור, מנהל אדמיניסטרטיבי, משגיח ומפקח רוחני. וזאת בנוסף לתפקידיו הרבים כרב פוסק שאלות, וכאב בית דין של קהילת "טאשנאד והגליל".

הוא התחיל בכ-20 בחורים שלקח אתו ממארגרעטן בשנת תרע"ט, והגיע, בתקופה שאני למדתי שם - תרצ"ו-תרצ"ח, לכ-400 בחורים. עד אשר היא נהפכה לישיבה הגדולה ביותר, בכמות ובאיכות בכל רחבי טרנסילוניה והונגריה. מאז ועד עתה ככל שאני נזכר יותר בפרטים מתקופת חיי בישיבת טאשנאד, הנני משתאה ומתפעל ביתר שאת מאישיות כבירה זו. ושואל את עצמי מה הוא סוד ההצלחה להישגים מרשימים אלה שהתבטאו ביצירת אוירה רצינית של למוד תורה, וחנוך ליראת שמים, למידות, לסדר, להתנהגות מכובדת של בן תורה?

התשובה היא לעניות דעתי בשתים שהן אחת: (א) התלמידים ראו לפניהם: גאון, פוסק, מחנך, צדיק וחסיד. בקצור "שלימות" דמות איש מורם מעם, ענק, ללא כל רבב. דוגמה חיה, מבחינת ממנו ילמדו וכן יעשו. (ב) קביעת סדר ושיטה, תכנון כולל ופרטני, מבחינת "הולך בגדולות ולא בז לקטנות", ארגון ובצוע מדויק, פקוח ובקרה.

ועל כולם: הקדשת כל כשרונותיו הברוכים, זמנו ומרצו וראית תכלית כל חייו למשימה ללמוד וללמד, לשמור ולעשות.

אכן אלה היו ארבעה היסודות עליהם היה בנוי ומושתת ולהם היה מוקדש כל רגע בחייו. זכורני כשהגעתי לראשונה ללמוד ב״ישיבת טאשנאד״ בר״ח חשוון תרצ״ז, הייתי ילד לפני גיל בר-מצווה. קבלתי הנחיות להתנהגות מאת דודתי הרבנית גיטל הי״ד שאמרה לי בין השאר: בכל ענין שאתה צריך או חושב שכדאי לך לפנות לדודך מרן הרב הי״ד, תפנה אלי קודם ולאחר שנשקול, נחליט יחד אם כדאי בענין כזה לפנות אליו או שנחפש פתרון אחר, כי אין לגזול ממנו רגע לבטלה.

בנין הישיבה בטאשנאד

מעיד אני עליו, כתלמיד וכבן גיסו, שמעולם לא שמעתי ממנו שום שיחה מפורטת שלא היתה מוקדשת לאחד מארבעת היסודות הנ״ל. בכל שאר הענינים היה מקצר באומר ובזמן והגיב בתשובות קצרות וקולעות לכל השאלות האחרות שהיו מופנות אליו.

אנסה להסביר את דברי:

ללמוד: פירוש הדבר לפי שיטת מרן הרב הי״ד. לא רק למוד תורה כפשוטו. אלא הכוונה גם לאכול ולשתות, לישון ולנוח על מנת לצבור כוח ובריאות לשם למוד תורה. וזאת בתנאי שרואים בכל הנ״ל לא מטרה, כי אם אמצעי בלבד. וללמוד פירושו גם להתבונן ולחשוב, איך לחלק את זמנך ולהתאימו לכשוריך, על מנת שתלמד תורה ביעילות מירבית. לכן הוא כל כך הקפיד אישית על סדר ודיקנות למופת וגם הקפיד

שהתלמידים בישיבה ינצלו את השעות הפוריות המוקדמות של הבוקר ללמוד תורה. לשם כך שכר אדם מיוחד לתפקיד "מעורר" (וועקער). שתפקידו היה לעורר את כל הבחורים משנתם לפני עלות השחר. זכורני שבאחד מ"בקורי הפתע" שהיה נוהג לעשות נכנס לחדרי בפנימיית הישיבה ומצא אותי ישן. חברי, השכנים לחדרי העידו עלי שהייתי ער ולמדתי כל הלילה, ורק לפנות בוקר הלכתי לישון. למחרת קיים אתי מרן הרב שיחה ארוכה. חקר אותי מה למדתי כל הלילה ועם מי למדתי. אחר כך בחן אותי ועמדתי במבחן. אחרי כל זה הוא סיכם את השיחה באמרו: אל תעשה את זה יותר. שעות אלה שהמוח רגוע ולא עייף יש להן ערך מיוחד, ואסור לבזבזן.

ללמד: פרוש הדבר לפי שיטת מרן הרב הי"ד לא רק ללמד אחרים כפשוטו כ"מלמד", "מגיד שעור" או אפילו "ראש ישיבה", אלא זה כולל את כל העסק של בנין ישיבה, אחזקתו, הרחבתו המתמדת, גיוס כספים ואמצעים להקמת מטבח ו"מענזא" (ע"מ לבטל "אכילת הימים" ועל ידי כך להעלות את כבודו של "בן התורה"). בנין בית מדרש גדול ופנימיית "בית נפתלי"[5]. ארגון חברת "קנין ספרים" ומתן אמצעים כסף וזמן לרכישת ספריה בישיבה ואח"כ גם ליזום וללקט ולהדפיס "סוגיא בלעטער" עלוני סוגיה[6], הקדשת זמן לבחון כל בחור חדש שהגיע לישיבה ע"מ להתאימו ל"חברותא" או להפנותו "לחזר בחור". ואח"כ פקוח על התאמת "החברותות". ועוד פעילות כהנה וכהנה בעניינים גדולים וקטנים. כל ההתעסקויות האלה נקראות לפי שיטת מרן הרב הי"ד ללמד.

ב"פתיחה" לחורף ת"ש (נדפסה ב"דרשות מהר"ם בריסק", ניו-יורק תשמ"ז עמ' מ"ג, מ"ד) מדייק מרן הרב בלשונו של רבי מאיר במשנה (אבות פרק ו' משנה א'): "רבי מאיר אומר, כל העוסק בתורה לשמה, זוכה לדברים הרבה, ולא עוד... ונעשה כמעין המתגבר וכו'". ושואל למה נקט רבי מאיר לשון העוסק ולא לשון הלומד תורה לשמה וכו'? אלא, צריך לגשת לנושא כמו לעסק, כמו סוחר שכל מעייניו נתונים להפצת הסחורה, כך מצווים אנו לעסוק בהפצת התורה ואם ישאל השואל, הרי הסוחרים, תכלית העסקים היא להרויח כסף תמורת טרחתם, ולא כן בתורתנו הקדושה, שם אנחנו מצווים על מה אני בחנם, אף אתה בחנם, ואם כן העוסק בהפצת תורה מה שכר טרחתו? השכר הוא: שזוכה לחדש דברים הרבה ונעשה כמעין המתגבר, ע"פ 'נהרא מכיפיה מיבריך', דאין לך טפח יורד מלמעלה שאין טפחיים עולים מלמטה[7], היינו שמקור המעיין, משפיע כפליים ממה שנשפך לתוך המעיין.

---

5. שבנינו נגמר בראשית שנת תרצ"ו ונשא את שמו של הנדבן ר' נפתלי פייערשטיין זכרונו לברכה מארצות הברית שהיה פילנטרופ גדול ותמך בנצרכים ובישיבות, וגילה ענין מיוחד כלפי ישיבת טאשנאד. נפטר בט"ו בשבט תש"ב. מוזכר בשו"ת "מהר"ם בריסק" ח"ב סי' סט.

6. לקט של מבחר פירושים. "ראשונים ואחרונים" בנושא הסוגיא שנלמד בישיבה. ידידי מנוער ד"ר אברהם פוקס בספרו "טאשנאד", עמ' 54 מונה 18 עלונים לסוגיות שהודפסו בטאשנאד.

7. עי' שבת סה ע"ב ותוד"ה דאמר שמואל

לשמור: פרוש הדבר לשיטת מרן הרב הי״ד לא רק לשמור אישית תורה ומצוות, אלא גם לארגן וליצור מסגרות קהילתיות, להתקין תקנות, לארגן חברות וארגונים דתיים ופילנטרופיים; להגן ולחזק את הקהילות ה״אורטודוקסיות״ נגד הקהילות ה״ניאולוגיות״ וה״סטטוס קוו״ כמצוות תלמידי החתם סופר בהונגריה; לקיים בוררות ולשפוט צדק בין יחידים, וגם בין קהילות לרבנים ושוחטים; הפעלת שיקול דעת, הגיון וסברא ישרה, במאמץ למצוא פתרונות הלכתיים לבעיות המתעוררות אצל יהודי שומר תורה ומצוות, על מנת שיוכל להמשיך בדרך שמירת תורה ומצוות. כל אלה נקראים ע״י מרן הרב לשמור.

לעשות: כפשוטו. מרן הרב הי״ד היה צדיק וחסיד במלוא מובן המלה. הקפיד אישית על כל תג ותג של מנהגי ישראל. נהג בכל לפי הדין והקפיד על הכנות למצוה, והדור מצווה כחסיד, לפנים משורת הדין. היה בעל תפלה ובעל נוסח נפלא במתיקות מנגינותיו והתפלל בדביקות והתלהבות שחדרו לנבכי הנפש של כל שומעיו. שמח במועדי ישראל והתאבל בין המצרים. רקד בשמחת תורה, ובכה בכי רב בתקון חצות. הקפיד לטבול במקווה כל יום, אף כשהמים במקווה היו קרים. הקפיד על מצוות צדקה בהדור רב. הוא חינך אלפי תלמידים שיתנהגו בדרך המביאה כבוד לבן תורה. זה פרושו של מרן הרב הי״ד למונח לעשות.

ארגון תלמידי הישיבה

מרן הרב הקפיד בעצמו לסווג את התלמידים בישיבה לשלושה סוגים: (א) תלמידים צעירים מתחילים, שלמדו 4-5 בחורים אצל ״חזר בחור״ אשר תפקידו היה להכין את הבחורים הצעירים לפני השעור של הרב, חזר ושינן אתם את החומר לאחר השיעור, עד שהעמידם למבחן בפני מרן הרב בסוף השבוע.

(ב) בחורים מתקדמים (שיעור גייער), אשר כבר מסוגלים היו ללמוד דף גמרא בעצמם ללא מדריך, הכינו את החומר בחברותא עם חבר, לקראת שיעור מרן הרב הי״ד, ואח״כ חזרו ולמדו בצוותא כל הזמן עד שניגשו יחד לבחינה.

(ג) בחורים גדולים. חלק מהם היו ״חזר בחורים״ היינו מדריך לתלמידים הצעירים. חלקם ישבו ועסקו בתורה או מילאו משימות אחרות לפי תכניות למודים ופעולות, שקבלו ממרן הרב. בחלקם למדו לקראת ״סמיכות להוראה״. בזמן למודי שם היו בישיבה כ-40 בחורים גדולים שהיו ראוים ל״סמיכה״.

תוכנית הלמודים

שיעור פשוט: במשך השבוע החל מיום שני בבוקר ועד יום חמישי בצהרים. למדו ״נעבען שעור״ שעור פשוט, היינו, כשלושה דפים של גמרא, רש״י, תוספות, ומהרש״א. הבחורים הכינו את עצמם לקראת ״שיעור הרב״ בחדרם. ולפנות ערב באו לבית המדרש לשמוע את שיעורו של מרן הרב שהיה מרצה שעור זה על הדף ללא

כל סטיה. הוא עמל להסביר כל קטע של הגמרא כך שיהיה מובן לכל הרמות. ואכן הרצאותיו היו מעשה אומן. ענינים מסובכים הצליח להסביר בדרך הפשוטה ביותר היה נוהג להתעכב ולהסביר כל "כלומר" ברש"י. ב"תוספות" היה מסביר את ההבדל בין "ואם תאמר", ל"קשה". במהרש"א היה מסביר את ההבדל בין: וק"ל, ודו"ק, והיה מתעכב ומסביר למה "קצת קשה". בימי חמישי בצהרים עברו לפניו התלמידים הצעירים והמתקדמים כבני מרון לבחינה. גם שאלותיו במבחן היו לפי רמות התלמידים, וקבלו חתימת מרן הרב "מרדכי" בפנקס (פארהער ביכעל). מי שלא ידע נדרש לבוא ולהיבחן שנית עם ה"חזר בחור" שלו. (לצים קראו לזה "יבוא בעל השור ויעמוד על שורו").

שעור עיון: פעמיים שלוש ב"זמן" היו לומדים שעור עיון. סוגיא מיוחדת, עם פרושי ה"ראשונים" וה"אחרונים". במשך הזמן הדפיסו גם "עלוני סוגיא" (סוגיא בלעטער). שהיו "למודי חובה" לכל מתקדם וכל המרבה בלמוד מפרשים ובפלפול בסוגיא הרי זה משובח. נושא הסוגיה שימש לחדושים ופלפולים גם לתלמידים בינם לבין עצמם, לבחורים הגדולים ול"חריפים" שבין המתקדמים. מרן הרב היה מפלפל בהרצאותיו בסוגיות, והראה לתלמידים דוגמא חיה ל"יגיעה בתורה" ולהראות דרכים לחדור לעומקה של תורה. בהראותו, איך ענינים שונים ורחוקים זה מזה ניתנים להשתלב ולהשתזר יחדיו, בבחינת "קוב"ה חדי בפלפולא דאוריתא". בלילות החנוכה היו מתאספים התלמידים לשמוע "הדלקת נר חנוכה" ע"י מרן הרב הי"ד. מקהלת תלמידי הישיבה שרה "הנרות הללו" ו"מעוז צור". מרן הרב היה מדליק הנרות ושר בנעימה ובמתיקות מיוחדת "אנא בכח" 7 פעמים וכן "למנצח", ואח"כ היה מתחיל לדרוש ולשלב בהרצאתו נושאי חנוכה, והסוגיא שנלמדה בישיבה באותה העת, והוסיף גם "צמוק" מפרשת השבוע.

והנה דוגמא: בחורף שנת תרצ"ח למדנו סוגית "נשר" ומרן הרב מצא מדרש פליאה: "ויקח מן הבא בידו מנחה לעשיו אחיו - נשר שלח לו" (ילקוט ראובני, פרשת וישלח). מרן הרב הי"ד בדרשתו בליל הראשון דחנוכה, שזר ענין חנוכה, עם מדרש הפלא הנ"ל והוכיח דבריו מסוגיא דנשר חולין דף עא ע"ב. בליל שני היה דורש את המדרש הנ"ל עם נושא חנוכה ומשלב בסוגיא "עצים שנשרו מן הדקל". בליל שלישי שלב נושא חנוכה במדרש פלא הנ"ל, והקשה מסוגית נשר חולין דף סא ע"א. בליל ד' דרש המדרש הנ"ל והקשה על זה מסוגית פירות הנושרין וחזר והקשה על זה ממצוות "שמונת ימי חנוכה" וכן הלאה. למחרת, ביום ד' חנוכה נסענו למארגרעטען ליומא דהלולא של סבי זקני מרן הגאון בעל מהריא"ץ ז"ל. בדרך חזרה מבית העלמין, שאל אותי אאמו"ר הי"ד מה חידש גיסו מרן הרב הי"ד בחנוכה. חזרתי בפניו על חלק מהפלפול. בסעודת הסיום, קרא לי אאמו"ר לעמוד מאחוריו, ולהמשיך לחזור על הפלפול, דודי מרן הרב הי"ד ישב ע"י אאמו"ר, והתבישתי להמשיך לצטט מתוך "יראת כבוד". בקשתי מאבי מורי שיוותר לי. ואז הסתובב מרן ואמר: נו... "מצוות כבוד אב". לא היתה לי ברירה והמשכתי. כשסיימתי קבלתי ממנו "צביטה

בלחי״. לא קלטתי בדיוק את כל השיחה ביניהם אבל זכור לי בוודאות מוחלטת שהשיחה נסבה על השאלה איך לחדד את מוח התלמידים ועם זאת לשמור על דרך ״פלפול של אמת״, שמעתי ממרן הרב שאמר בזה הלשון: ״לעייל פילא בקופא דמחטא איז אויך אדרך״ בעברית: השיטה של להכניס פיל בחור של מחט היא ג״כ שיטה שצריך לדעת שהיא קיימת (ראה דרשות ״מהר״ם בריסק״, עמ׳ קע״ט-קפ״ג).

חומש רש״י ושו״ע אורח חיים: מיום ה׳ בערב עד מוצאי שבת היו לומדים חומש רש״י וש״ע אורח חיים. חומר זה בחן חתנו, העלוי הגאון הצעיר רבי שמואל גרינברג הי״ד. אותנו שאכלנו על שולחנו בשבת היה שואל מדי פעם פרוש של פסוק ואוי ואבוי למי שלא ידע להשיב כהוגן. פעם העיר לבחור שלא ידע ב״לגלוג״: ״א גרויסער בחור. עס פאסט עהם שוין נישט לערנען חומש ורש״י״ בעברית: ״בחור גדול שכבר לא מכובד בשבילו ללמוד חומש רש״י פשוט״.

יורה דעה: ביום ראשון בבוקר לימד חתנו הגאון רבי שמואל ״יורה דעה״ ובחן את התלמידים בערב.

כך נוצר מחזור של למוד במשך כל ימי השבוע. מי שרצה להתבטל לא היה לו מקום בטאשנאד, כי מרן הרב, בשיטת הלמוד שלו, ובחלוקת הזמן ותכניות למוד לכל יום ויום, כולל שבת ויום טוב, מנע כל אפשרות לכך. בדרכים שונות היה מעודד תחרויות בין התלמידים ומחלק ספרים כפרס. מבחינת ״קנאת סופרים תרבה חכמה״.

לעולם לא אשכח שלאחת החתונות במשפחה, הוא הרשה לי לנסוע, רק בתנאי שאתחייב לעמוד אצלו למבחן על כמה דפי גמרא משעור פשוט, שלמדו בישיבה בעת שהיתי חולה והחסרתי בחינה.

יחסו לתלמידיו

האולם המלא והצפוף של בית המדרש היה תמיד סואן ורועש משיחם ושיגם של כ-400 תלמידים. אבל כשמרן הי״ד הופיע בפתח הושלך הס. כולם נשתתקו בבת אחת ונעמדו דום, עד שמרן הרב היה תופס את מקומו על ה״קתדרא״ שם היה נותן את שעוריו. במשך כל השעור היה מתח מיוחד ופחד מפני הדר גאונו. הופעה מדויקת לשעורים או לתפילה היתה חובה, והיו גבאי ״חברת בחורים״ שדאגו ״לקנוס״ כל בחור שדיבר בעת התפילה או שהוריד את התפילין לפני ״עלינו לשבח״. מרן הרב היה סוקר תלמידיו שלוש פעמים ביום בעת התפילה וכן בעת שעוריו, בטביעת עין חדה ובוחנת. הוא נחון בזכרון פנומינלי, ידע על כל תלמיד שנעדר משעור, או מבחינה. לעיתים קרובות היה מפתיע את התלמיד ושואלו לסיבות העדרו או אי השכמתו בבוקר.

למרות שמירת המרחק בינו לבין תלמידיו. התלמידים הוקסמו מאישיותו, ונקשרו אליו בעבותות אהבה. הוא גם דאג לתלמידיו שהזדקקו לעזרתו. לבחורים עניים דאג במיוחד על ידי הפניית בחורים צעירים, שנזקקו לעזרה בלימוד והיו יכולים לשלם, או ע״י פטור מתשלום ל״מענזא״, או ע״י מתן דיור חנם.

אישית יכול אני להעיד שלמרות שהיה דודי והייתי בן בית בביתו, כל פגישתי אתו - גם לאחר שגדלתי ולא למדתי בישיבה שלו, היה מלווה ב"פחד" וב"הנאה", מבחינת "וגילו ברעדה". יותר מאשר אצל אבי מורי, שהיה גם רבי, ויותר מאשר אצל רבותי הגדולים, מרן הרב מסאטמר ז"ל או מרן הרב מווייצען ז"ל. עד היום הזה כשנזכר אני בו עוברת בי הרגשת רטט של "יראה מאהבה".

מורשתו הספרותית

את הניצנים הראשונים ליצירתו הספרותית אנו מוצאים במאמרים בכתבי עת התורניים שהופיעו בהונגריה "תל תלפיות" "וילקט יוסף" "נטע בחורים" ועוד. בגיל חמש עשרה הופיע מאמרו (ב"וילקט יוסף" מחברת שביעית קונטרס א' תחת הכותרת "תפארת בחורים"). בו הוא כותב: בספר יראים סימן קכ"ב כתוב בזה"ל: צווה היוצר שלא לעשות מלאכה... ותמוה בעיני... והנה הצעתי קושיה זו לפני הגאבדק"ק קערעסטיר[8] שליט"א וכתב לי בזה"ל: האמת שדבריו הן תמוהין טובא וצריכין יישוב מספיק. ואני אוסיף עוד לחזק תמיהתו... (כן נדפס שם שוב מחידושיו בקונטרס י"ז) הגאון בעל "יד יצחק" כותב לו בגיל 18 (ראה בתחילת הפרק); "מעת כמה שנים שלח אלי דבריו בכמה ענינים והיה לי לשעשועים וכו'".

עריכת שו"ת מהריא"ץ

כשהיה בן עשרים וחמש, ערך והוציא לאור ספר שו"ת מהריא"ץ וקיבץ דברי אגדה של המהריא"ץ ז"ל, משולבים ומסודרים לפרשיות השבוע בשם "פתח עיניים". עם הגהות והערות אשר נדפסו בסוף הספר בשם "בנין יהושע". גדולי ישראל גמרו את ההלל על עבודתו הנפלאה. חותנו, סבי מרן הגאון רבי שמואל זלמן וינברגר ז"ל כותב:

> ... ועתה חתני כבני הרב וכו' מו"ה מרדכי בריסק שליט"א. הנני לחלק תודה רבה ותשואות חן על אשר לקחת לך לקרב אל המלאכה הכבדה הזאת, ללקט הנפזרים ולספחם אחת אל אחת, ולסדרם בסדור נכון על סדר השולחן ערוך, בהגהה מדויקת, לברר וללבן דברי אבינו הקדוש במקומות שצריכין ביאור. אשריך שזכית להאיר פני תבל בחדושים נפלאים ואמיתיים...

האדמו"ר ממונקאטש הגאון בעל "דרכי תשובה" כותב על שו"ת המהריא"ץ;

> "המפורסם אינו צריך ראיה" ...אך אמינא לפעלא טבא יישר חילו של הרב הגאון החריף ובקי וותיק וחסיד ידידי מו"ה מרדכי נ"י דומ"ץ בק"ק מארגרעטען אשר מוציא לאור כתבי יד חשובים האלה ומעטרם בהגהותיו וחידושיו כראוי...

רבו הגאון בעל "לבושי מרדכי" כותב על המהריא"ץ:

> אשר נודע בשערים ומפורסם בעולם גדולתו וצדקתו עוד מימי החת"ם סופר ...ורק לזאת באתי ע"ד, כי הרב הגדול נ"י... הוציא תעלומות וטמונות בכתבים ישנים

8. ר' משה גינז-שלזינגר, אב"ד ב' קערעסטור תרנ"ד-תרפ"ה.

ומיושנים, וטרח הרבה מאוד עד כי הציב מכונו לאותיות מאירות ע״י הגהות הדק היטב היטב קולע אל השערה, לכוון כוונות נכונות בדעת זקנו. וכן הציב שער הערות, בהוספות מועילות בפלפלת חריפתא ובקיאותו כי רבה. כאשר ידעתיו עוד מימי בחוריו בבית מדרשנו ויהי לנס, כש״כ השתא הכי חכם שכמוהו שפיר קמוסיף וראוי להדפיסו, בפרט שהעיר על הלכות רבות מפי תשובות וספרי אחרונים שלא היה בזמנו שכיח. עליו נאמר שישו בני מעי שישו...

שו״ת מהר״ם בריסק על ד׳ חלקי שולחן ערוך

חלק א׳: הוציא לאור חתנו הגאון רבי שמואל גרינברג הי״ד בשנת תרצ״ט בדפוס לוינגער טאשנאד. כולל קמ״ה סימנים. חלק שני: הו״ל חתנו הגאון רבי שמואל גרינברג הי״ד בשנת תש״ב, דפוס לוינגער טאשנאד. כולל ק׳ סימנים. חלק שלישי: התחיל להוציא לאור חתנו הגר״ש הי״ד, עוד בטאשנאד עד תשובה לז. ההדפסה נפסקה בשנת תש״ד. מכאן ועד סימן מד׳ מודפסות התשובות שנמצאו לאחר השואה בכתב יד. כל שלושת החלקים נדפסו על ידי נכדי המחבר בניו-יורק תשכ״ג. ידיד נעורי הסופר הפורה ד״ר אברהם פוקס נ״י כתב בספרו ״טאשנאד״ עמודים 79-91 מאמר מקיף על שו״ת ״מהר״ם בריסק״ בו הוא מפרט שמות שואלי השאלות, מנתח מבנה התשובות, תוכנן, הנושאים בהם הוא דן וכו׳. מהדורה חדשה נדפסה בשנת תש״נ ע״י נינו הרב אלי׳ יצחק בריסק. בתוספת לשלשת החלקים הראשונים נדפס גם חלק רביעי. ובסופו נדפס קונטרס ׳בנין מרדכי׳ הכולל הערות על ארבעת חלקי הספר מבן המחבר מהרא״צ בריסק, חתן המחבר רבי שמואל גרינברג, תלמיד המחבר רבי שלמה חיים ברנשטיין, ומנכדי המחבר רבי שמואל ליכטנשטיין והמו״ל. כן נוסף לוח מפתחות מפורט.

דרשות מהר״ם בריסק

מכתב יד קדשו שנמצאו לאחר השואה ע״י בנו הגאון מהרא״ץ ז״ל, כולל: 15 דרשות ״פתיחה״ לבני הישיבה, 7 דרשות ״לראש השנה״, 17 דרשות ״שבת שובה״, 6 דרשות ״ליום כפור״, 1 לסוכות, 9 דרשות ״לחנוכה״, 2 דרשות ״לשבת שקלים״, 1 לפורים, 16 דרשות ל״שבת הגדול״, 4 ״לשבועות״, 1 לפרשת ״וישלח״, 1 לחנוך ספר תורה, 1 לתענית צבור, ער״ח סיון ת״ש, 1 הספד על הגה״צ אבדק״ק גרוסוורדיין, 1 לקשר תחילת משניות ״קדושין״ לסופה. סה״כ שמונים וארבע דרשות. יצא לאור ע״י נין המחבר הרב אליהו יצחק בריסק, ניו-יורק תשמ״ז.

חידושים: לי אישית ידוע שמרן ז״ל כתב חדושים למאות על סוגיות הש״ס. חלק נכבד מהידושים נפלאים אלו נמצאים בידי ש״ב הרב אלי׳ יצחק בריסק, אשר עוסק כעת בעריכתם וסידורם לדפוס. כן ידוע לי שכתב ספר על המהרש״א לפי שיטתו לכמה מסכתות. זכורני שספרו על ״פסחים״ ועל ״חולין״ היה בביתנו תקופת מה, ואאמו״ר הי״ד הגיה והעיר הערות, ואני לקחתי אותו חזרה לטאשנאד באחד מבקורי שם בשנת תש״ב. (מחיבור זה שרדו דפים בודדים עמ״ס ב״מ שנמצא כעת תח״י נינו

הרב אלי׳ יצחק בריסק) מפי בנו ש״ב הגאון הצדיק מטשעקע ז״ל שמעתי שהיה לו חבור על מסכת מקוואות.

מרן ז״ל נתן הסכמות לספרים:

1. ״אמרי לב״ להרב ר׳ מאיר גרוס אבדק״ק שארקאד, מישקולץ תרצ״ה.
2. ״שערי למוד״, לר׳ צבי מושקוביץ, מרגיטא.
3. ״שומר ישראל״, סאטמאר תש״א.
4. ״תבואת יקב״ מהגאון אבדק״ק בודא, מישקולץ תש״ב.
5. ״דגל מחנה אפרים״ לרבי משה חיים אפרים (נכד הבעש״ט), ס׳ ווארהל תש״ב.
6. ״מגיני שלמה״, לרבי יהושע יוסף מקראקא, גרוסוורדיין תש״ד.
7. ״משנה ברורה״, נדפס בגרוסוורדיין בשנת תש״ב ע״י ר׳ אברהם יצחק וינברגר,
8. ״מכלכל חיים״ לר׳ חיים יצחק מאליק, סאטמאר תרצ״ד

בני ביתו

1. בנו הרב הגאון רבי אהרן צבי בריסק אב״ד ק״ק טשעקע, מלפני המלחמה. לאחר המלחמה נבחר לרבה של אראד, וארגן שם והחזיק את הישיבה הגדולה ביותר בכל טרנסילבניה, בשם ״בית משה״. עלה אתם ארצה, והמשיך את השרשרת המפוארת בנתניה עד תשי״ט, עת נקטף באופן פתאומי, בארה״ב בעת שהותו שם בחתונת בתו היחידה עלקא תחי׳. (ראה עליו להלן).

צאצאי מהר״ם בריסק

2. בתו מרת יוטא ובעלה העילוי הגאון הצעיר ר' שמואל גרינברג הי"ד דומ"ץ בק"ק טאשנאד, ומוציא לאור שו"ת מהר"ם בריסק. בעמח"ס שו"ת "מרקחת בשמים" ברוקלין תשנ"ד.

3. בתם חיה־פרל הי"ד היתה מאורסת לתלמיד חביב של בעל "מהר"ם בריסק", הרב שלמה חיים ברנשטיין שליט"א (מוזכר בתשובות מהר"ם בריסק ח"ג סי' לח, לט וכן מופיעות הערותיו לתשובות מהר"ם בריסק ב"בנין מרדכי" חלק ד' של השו"ת.)

4. בתם צפורה הי"ד.

5. בנו וחברי כאח לי הבחור יהושע בריסק הי"ד.

6. בן הזקונים החביב ישככר דב הי"ד.

הגאון רבי אהרן צבי בריסק ז"ל

בן דודי הגאון רבי אהרן צבי בריסק נולד בשנת תר"ע במרגרעטען. שם כיהן אז אביו הגאון בעל מהר"ם בריסק הי"ד כדיין. הוא היה הנכד הראשון של סבינו מרן הגאון הצדיק מהרש"ז וינברגר ז"ל רבה של מארגרעטען. מפי הסבתא הרבנית מרת רויזא נעכא ז"ל שמעתי שעוד בילדותו כשהיה ילד כבן חמש ביקר במרגרעטען הגאון הצדיק האדמו"ר ר' משה משינווא ז"ל בבית הסבא וכשהגישה את הכבוד נשרך אחריה נכדה הילד החינני. האדמו"ר לקח את הילד על ברכיו והתחיל לבחון אותו בפרשת השבוע והאדמו"ר ז"ל לקח חתיכת עוגה ונתן לילד והילד ביקש שיאכל הרבי קודם ואז תהיה לו הזכות שיקבל הוא מהרבי שיריים. האדמו"ר פרץ בצחוק בשמעו את דברי הילד ואמר: הרב ממארגרעטען זכה שלנכדו הילד החינני יש נשמה חסידית כי סבו הגה"ק בעל "דברי חיים" מצאנז ז"ל אמר "ערלעכע אשכנזישע יודען וועלען האבין קינדער אין אייניקלעך חסידים". אשכנזים יראי שמים יהיו להם בנים ונכדים חסידים.

המהר"ם בריסק עם בנו המהרא"צ בריסק
מצד ימין רבי משה וויינברגר מגראסוורדיין

בהיותו ילד בן 9 נבחר אביו מו״ר הגאון בעל ״מהר״ם בריסק״ לרבה של טאשנאד ויסד שם את ישיבתו המפורסמת. בין קומץ הבחורים שעברו אתו ממרגרעטען לטאשנאד היה גם אח אמי רבי נפתלי הירצקא פריימאן ז״ל ממושב בני ראם. הוא היה מספר לי שהרב מטשעקע בהיותו ילד כבן עשר למד כבר בישיבה והיה בולט בכשרונותיו ובעיקר במידותיו התרומיות. בהיותו בחור צעיר יסד בטאשנאד חברה ״חריפות ומגידות״ - קבוצה של בחורים מופלגים שהיו דורשים מדי שבת בשבתו בחריפות ומגידות. בעתון ״הבחור״ כתוב: ישיבתנו היא כעת במעמד גדול ונאה מאוד והיא מוכתרת בהרבה בחורים מופלגים אשר יהיבין טעם כעיקר דאורייתא אשר דורשים בכל ש״ק דברים נפלאים אשר חידודו קודם ללימונו בסדר השבוע והם נקראים חברה חריפות ומגידות. ראש החברא הוא הבחור כארזים חו״ש חו״ב טובא קנקן חדש מלא טעם זקנים מו״ה אהרן צבי בריסק (שליט״א) בן יקר להאיש מרדכי הגדול ליהודים ה״נ כ״ק אמו״ר שר התורה המפורסם מרן מרדכי בריסק שליט״א אב״ד ור״מ דפה. המאמר כתוב ע״י הרב הגאון הצדיק הרב ר׳ אברהם יודא וינברגר הי״ד שהיה בעת למודי בטאשנאד ראש הישיבה. ואח״כ חתנו של הגאון רבי מנחם צבי רוזנבורג אבדק״ק נאדיפאלו.

כמו כן מתפרסם בעתון הישיבה - סאטמאר תרפ״ט טבת קובץ ג׳ טבת ע״מ כ״ה על הישיבה. שם כתוב: ישיבתנו עומדת במעלה גבוהה וסופרת לערך מאה וארבעים תלמידים (כ״י) ובינהם כשלושים בחורים מופלגים, שיסדו כעת מחדש ״חברה חריפות ומגידות (אשר זה ב׳ שנים שנתבטל) ובנו של מלכנו בראשנו, הבחור החו״ב ירא ושלם מו״ה אהרן צבי בריסק נ״י, אשר בראשית התיסדות החברה דרש כחצי שעה דרוש יפה מענין החברה.

הוא היה תלמיד מובהק של אביו וקשור אליו בכל נימי נפשו, הוא גדל בבית אביו הגדול ומשם ינק את תכונות החן והלבביות וכל דרכי ההתנהגות ע״מ למצוא חן בעיני אלוקים ואדם. בעיקר ירש מאביו את הכשרון והתכונה למסירות נפש לחנוך ילדי ישראל ולהיות פרקטי ופרגמטי לכל פרט גדול וקטן כפי שנראה במהלך מאמר זה.

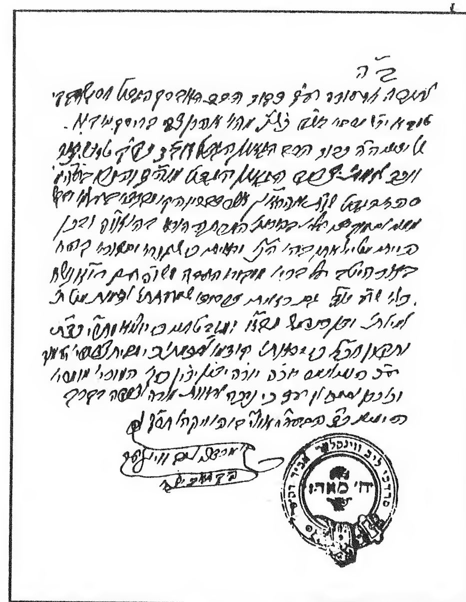
בגיל צעיר עוד בהיותו בחור נסמך להוראה ע״י הגאונים בעלי ״לבושי מרדכי״ אבדק״ק ה. מאד והגרמ״ח רוזנבוים אבדק״ק קליינורדיין.

בשנת תרפ״ט בהיותו בן 19 שנים נשא לאשה את מרת שרה ברינדיל בת אחי אביו הגאון רבי נתן צבי בריסק אבדק״ק טשעקע *magyarcseke - ceica* במחוז ביהאר שהיה חתנו של הגאון בעל בית נפתלי אבדק״ק ה. מאד בנו וממלא מקומו של הגאון בעל ״קול אריה״ ז״ל. חותנו עבר בשנת (תרפ״ז) (1927) לכהן כרב הקהילה האורטודוקסית בסאלונטה במחוז ביהאר שהתפלגה אז מהקהילה הניאולוגית הגדולה, ומסר את רבנות טשעקע כנדוניה לחתנו בן אחיו שנבחר פה אחד.

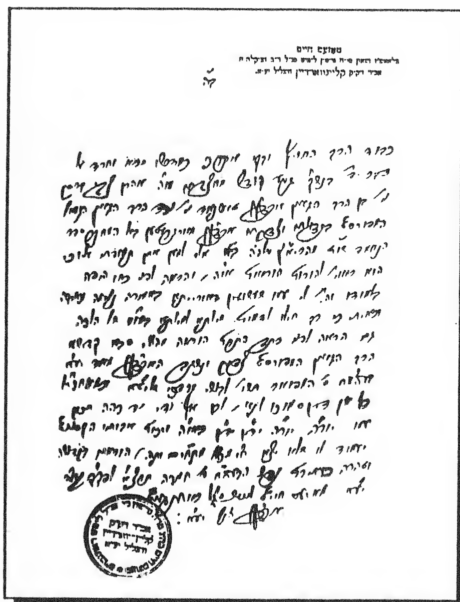
תקופת הרבנות

בכפר טשעקע שם גרו כ־30 משפחות יהודיות יסד הגרא״צ ישיבה לבחורים צעירים מבני המקום והסביבה וזאת בהתאם למסורת בית אבא שכל ימי חייו היה קודש להרבצת תורה בהיקף גדול. במכתב לאאמו״ר באותה תקופה הוא כותב ומספר שעלה בידו לייסד ישיבה ואם כי ראשיתה מצער הוא מתפלל ומקוה שאחריתה ישגה מאוד. הרבנית בת הגדולים היתה עזר כנגדו במלוא מובן המילה אשת החיל הזאת נטלה על שכמה את כל העול של החזקת הישיבה בטשעקע, באראד, ובנתניה. החל מבשול ונקיון לכל תלמידי הישיבה כמעט בלי עזרה. טפול בתלמידים הנזקקים במסירות אמהית בנוסף לכך היא כתתה רגליה לצרכי צדקה וחסד לנצרכים. היא פעלה והפעילה בין ידידים, אישים ומוסדות שיתרמו וידאגו שהישיבה לא תסבול ממחסור, וכל זה ע״מ שבעלה יוכל לשבת על התורה בלי הפרעות.

כתבי סמיכה לרבנות שקיבל מהרא״צ בריסק

בעל ״לבושי מרדכי״ אב״ד ה׳ מאדע

רמ״ח רוזנבוים זצ״ל אב״ד קליינווארדיין

ב־30 לאוגוסט 1940 צורפה טרנסילבניה הצפונית להונגריה. בצד הרומני נותר החלק הדרומי של טרנסילבניה. היהודים בכפרים ובעיירות הקטנות הוכרחו לעזוב את מקומם ולקחת את מקל הנדודים בידם ובתוכם גם יהודי טשעקע ובראשם הגרא״צ

ישיבת מהרא״צ בריסק באראד לאחר השואה

ז״ל, עד שהגיע בשנת תש״א לעיר אראד. שם יסד את ישיבת ״בית משה״ שנהפכה למגדלור היחיד והאחרון ליהודי טרנסילבניה. היתה זאת הישיבה המרכזית והגדולה בכל טרנסילבניה. בישיבה למדו כמאה בחורים. שיטת הלמוד היתה דומה לזה שנהוג היה בטאשנאד, אלא שכאן התוסף חינוך ועידוד לעליה לארץ ישראל. הגרא״צ ז״ל הצליח למרות כל הצרות להמשיך ולעמוד על משמרתו, להגיד את השיעורים כסדרם מדי יום ביומו, למרות הרדיפות על חלק מתלמידיו שנלקחו באמצע למודיהם וגורשו לטרנסדניסטריה. הוא היה היחיד בכל טרנסילבניה שקול תורה לא פסק מבית מדרשו אף ליום אחד. ועם זאת הצליח הגרא״ץ ז״ל לארגן מעשי חסד מתוך מסי״נ לטובת הפרט והכלל. בשנת תש״ג הובאו אלפי יהודים לעבודת פרך במחנה רכוז סמוך לאראד. ביניהם היו יהודים יראים ושלימים שלא רצו להתגאל במאכלות אסורים. הגרא״ץ ז״ל הצליח לארגן מתנדבים שהבריחו מזון כשר לתוך המחנה בדרך לא דרך על אף הסכנה שבדבר. העיר אראד היתה אז מרכז מעבר לפליטים שהגיעו לשם מהעירות מהסביבה וכן פליטים מפולניה וצ׳כוסלובקיה, ובמשך הזמן בשנת תש״ד גם פליטים מהונגריה. ״בית הרב״ נהפך כולו לאכסניה אחת גדולה. הרבנית שרה ברינדיל עבדה אז יום ולילה בכל כוחותיה לאפות ולבשל במו ידיה ע״מ להציל אנשים מחרפת רעב ממש. והרי מה שכותב ידידי ר׳ יצחק שמואל ברנאט ממרגרעטען שהגיע אז כפליט מהונגריה לאראד ביום א׳ דשבועות תשי״ד (בספרו ״למעלה מן הטבע״, נתניה תשמ״ט עמ׳ ע״ט):

כאשר נודע להרב אהרן צבי בריסק זצ"ל כי אני נמצא שם. הוא בא לקראתי וחיבק אותי באהבה עזה ובשמחה רבה. הוא הזמין אותי לקידוש ולארוחת צהרים. באין אומר ואין דברים היה זה כדבר המובן מאליו שאשאר לגור אצלם. המשפחה הזאת קיבלה אותי בחמימות גדולה כמו שמקבלים בן משפחה ניצול שהגיע ממרחק רב. כל זאת למרות שהיו עצובים וממורמרים מאד מדאגה לגורל בני משפחתם אשר גרו כולם בחלק ההונגרי של טרנסילבניה.

לא רק הוא שהיה בן מרגרעטען נקלט שם, אלא מאות פליטים מחוסרי כל, רעבים, קרועים ובלוים הגיעו לבית הזה. והגרא"צ ז"ל יחד עם הרבנית הצדקת דאגו למחסוריהם פשוטו כמשמעו. האכילו אותם, הלבישו אותם, הציעו להם מקום לישון בכר וכסת. בעוד הרב, הרבנית וילדיהם מצטופפים בחצי חדר וישנים על הרצפה ללא שמיכה. בין הפליטים היו גם חולים מלוכלכים, מצורעים ואכולי כינים והרבנית טפלה בהם טפול אימהי. הגרא"צ באחד מדרשותיו לקהל הכריז בבית הכנסת "שכל יהודי אשר בביתו לא יכול להיקלט יהודי פליט אפילו כשהוא מלא כנים סימן שלא עמדו רגלי אבותיו בהר סיני, כי הלא שלושת הסימנים שיש בעם ישראל הם רחמנים, ביישנים וגומלי חסדים". והוא ציטט בשם הסבתא רוזא נעכא ז"ל: ו"שכינה שורה למעלה מראשותיו של חולה אין וועגען או כנה פערטרייבט מען נישט דיא שכינה" בגלל כנה לא מגרשים השכינה.

בשנת תש"ה עם מיגור החיה הנאצית. כשהתגלה האסון הגדול בטרנסילבניה הצפונית הקדיש את כל מרצו לשקם להגיש סעד וסמך לשרידי שארית הפליטה. אני אישית חזרתי מהמחנות ואחי ר' דוד אלימלך ז"ל ניסה לשכנע אותי, להישאר אתו במסחר בגרוסורדיין, תוך כדי תקווה שיתקבצו שרידי המשפחה. ואני שחויתי על בשרי באושביץ כל מה שקרה. היה לנגד עיני רק הפסוק שאמר אאמו"ר הי"ד לפני הפרדו באושוויץ "ובהר ציון תהיה פליטה" סרבתי. אז אחי קרא אותי לד"ת בפניו והוא פסק: "בעצם צבי צודק אבל אתה דוד אלימלך ואני חייבים להישאר עוד קצת כאן עד שנוכל לאסוף את כל העדרים ואז אי"ה נעלה לציון ברנה". עם השתלטות המשטר הקומוניסטי המשיך הגרא"צ בדרכו ובגבורה עילאית וקול התורה לא נדם מבית מדרשו. הוא קיבץ יתומים שרידים למשפחות רבות לישיבתו וזאת למרות אנשי המשטר ובעיקר ה"ייבסקציה" שהיתה מורכבת ממרשיעי ברית שלחמו בכל קודשי ישראל. אבל גם הם לא יכלו לעמוד בפני קסם אישיותו שהיה כולו שופע אהבה חמימות וחן לכל יהודי באשר הוא. הוא הגיע להישג שהמשטר הזה אפילו החליט להקציב תמיכה כספית לישיבתו מבחינת "ברצות ה' דרכי איש גם אויביו ישלימו עמו".

בתש"ט נפטר רבה האורטדוקסי של אראד הגר"ח סופר ז"ל, והקהילה בחרה פה אחד את הגרא"ץ כרבה של אראד. הוא ניגש גם כאן באופן שיטתי לארגן ולקרב את היהודים וכן ניסה לארגן מפעלים כגון בית חרושת לנקניק, במטרה כפולה - מצד אחד לספק בשר כשר ומאידך לארגן מקום עבודה של יהודים שלא יצטרכו לחלל

שבת. ועוד מפעלים כהנה וכהנה. אולם היתה זאת לתקופה קצרה בלבד. כי אנשי ה״סקוריטאטע״ הדקו את חגורת החנק מסביב ליהודים ואז בפעולה נמרצת של ידידיו וקרוביו בארץ, שהפעילו את השר ר׳ חיים משה שפירא ז״ל (שהיה באותה עת שר העליה) לפעולה רצינית אצל שלטונות רומניה, והוא קיבל רשיון עליה לו למשפחתו. ולקבוצה מתלמידיו וכך הם הגיעו ארצה בשנת תש״י.

בארץ ישראל

עם הגיעו לירושלים סודרה לו ע״י הסוכנות דירה ארעית בגבעת שאול ליד ביח״ר פרידמן, ואולם הגרא״ץ ז״ל תיכף עם הגיעו ארצה חיפש מקום לישיבתו. בפגישה עם השר שפירא הוצעו כמה הצעות למקום הישיבה. זכורני שבאמצע הפגישה צלצל מר עובד בן עמי ראש עירית נתניה לשר בענין אחר ושמעתי את השיחה בין השר לבין בן עמי. השר; שמע אני מוכן לאשר לך צרוף ״אום חאלד״ לנתניה בתנאי ששם תקום ישיבה. בן עמי: מה פתאום? השר שפירא: שמע אותי היטב, נתניה לא תתפתח אלא אם כן בתוך כל צבעי האוכלוסיה יהיה גם מקום תורה וכו׳. אנו נדהמנו לשמוע את ההצעה ואילו הגרא״ץ ז״ל הגיב בחיוב באמרו שהרעיון הכללי נראה לו אולם באשר למקום ביקש ממני להעלות בכתב את כל האלטרנטיבות והפרטים ונשקול ואח״כ נבוא ונסכם. בדרך הביתה הוא אמר לי שמכל ההצעות ההצעה של נתניה נראית לו הכי מענינת, אבל צריך להתיעץ עם גדולי ישראל. למחרת היום צלצל אלי חבר הכנסת הראשונה גניחובסקי מהמפד״ל ואמר לי שהחזון איש פנה אליו ובקשו לתמוך ולעזור בהקמת ישיבה להרב בריסק שעלה כעת ארצה הוא שאל במה הוא יכול לעזור והביע את רצונו להיפגש עמו. באתי להגרא״ץ וספרתי לו על הטלפון של גניחובסקי. הוא חייך ואמר כאילו לעצמו ״הם עובדים יפה אבל בוא נשאיר הדבר לשבוע הבא״. כעבור יומיים הוא אמר לי בשמחה שהאדמו״ר מהר״א מבעלזא זצ״ל עודדו להשתקע בנתניה. בקרנו אצל השר שפירא ז״ל. והוא הודיע לו שהחליט להשתקע בנתניה. הוא קיבל את ההחלטה בשמחה וסידר שיקבל את המתחם ב״אום חלד״ ודאג שעירית נתניה ומשרד הדתות יתמכו בישיבה. הוא יסד את הישיבה וקרא לה בשם ישיבת מהר״ם בריסק ע״ש אביו אדמו״ר ז״ל.

מיום שדרך על אדמת הקודש בארץ ישראל ויסד את ישיבתו בנתניה התרכזו מסביבו תלמידי אביו בעל מהר״ם בריסק הי״ד, יוצאי מרגרעטען והאזור, יוצאי טאשנאד והאיזור, תלמידיו ומוקיריו מטשעקע ואראד.

הישיבה באום חאלד בנתניה נהפכה עד מהרה למרכז, והגרא״ץ היה פאר המשפחה ויוצאי טרנסילבניה, רבים השכימו לפתחו הוא השתתף בשמחתם ובדאגתם, הקשיב למצוקתם ואישית דאג לעזרה לנצרכים ע״י התרמת בעלי היכולת. הוא היה מאד מקובל על כל שדרות הישוב וראשי העיר בנתניה. השתתף בשמחות וח״ו באבלם של היהודים יוצאי האזור. אולם מרכז עשיתו והתרכזותו היתה ״הישיבה״.

ישיבת מהר"ם ומהרא"צ בריסק בנתניה

לצערנו הרב האושר של אנשי הקהילה שלנו לא החזיק הרבה זמן. הוא יצא לארה"ב לחתונת בתו היחידה הרבנית מרת עלקא תחי' עם הרב שמואל ליכטנשטיין שליט"א דומ"צ בק"ק קראסנא בברוקלין. ושם בש"ק פ' קרח, כ"ח בסיון תשי"ט נלקח האחרון לשלשלת המפוארת, הוסרה העטרה מישיבתו שהיתה מפעל חייו. ידידיו ומוקיריו יוצאי טרנסילבניה אבדו מנהיג, מדריך ומשפיע. הסתלקותו הפתאומית של הגרא"צ בגיל פחות מבן חמישים הכתה בתדהמה את כל מכיריו ומוקיריו. ארונו הובא ארצה ובהלויתו בנתניה השתתפו אלפים מכל שכבות היהדות הדתית יוצאי טרנסילבניה ותושבי נתניה. במשך שעות עמדו אלפים רבים של יהודים בחום השמש ושמעו הספדים מפי גדולי ישראל. הוא נטמן בבית העלמין בנתניה, שם בנו אוהל על קברו, שנעשה לאבן שואבת, ובכל ימות השנה נוהרים רבים לאהלו לשפוך תפלה ותחנונים. כן מתקים מדי שנה כנס של תלמידי הגאונים מהר"ם ומהרא"צ בריסק בהיכל הישיבה בנתניה.

האלמנה הרבנית הצדקת אשת חיל מרת שרה ברנדיל המשיכה באישיותה את הקשר עם הצבור הרחב וגייסה אמצעים להמשך הישיבה ולהחזקת הבית המפואר. הישיבה קיימת עד היום ומקיימת מדי שנה בשנה ימי זכרון לקדושי מארגרעטען והסביבה ביום ג' בסיון, וקדושי טשנאד והגליל ביום י"א בסיון תש"ד.

צאצאיו

1. בנו הרה"ח ר' נפתלי. גר בארה"ב.
2. בנו הרה"ג רבי יהושע. ממלא מקום אביו בנתניה.
3. בתו מרת עלקא ובעלה הרה"ג ר' שמואל ליכטנשטיין דומ"ץ בקהל קראסנא בניו־יורק.
4. בנו הרה"ח ר' שמואל זלמן. אב"י בנתניה.

יבולו הספרותי

ספרו מהרא"ץ בריסק, דרוש וחידושי סוגיות - שאלות ותשובות . נערך ע"י נכדו הרב ר' אליהו יצחק בריסק עם הערות בשם בכורי אביב, תמוז תשנ"ג, בדפוס האחים גרוס ניו־יורק.

כן נמצאו בכתב יד דרשותיו על פרשיות השבוע ומועדים. נכדו הרב אלי' צחק בריסק עוסק כעת בעריכתן והבאתן לדפוס.

נזכר בספרים: טאשנאד לר' אברהם פוקס, הישיבות בהונגריה, לקורות היהדות בטרנסילבניה, אוצר הרבנים, ישיבת מהר"ם בריסק, שו"ת וידבר יוסף נ"ז, שו"ת תפארת אדם מהדורא קמא ל"ד, מהדורא ג' אה"ע ג', שו"ת אמרי יהודה ס' כ"ג, לקט שושנה.

רבי מרדכי
בריסק הי"ד
אב"ד טאשנאד
בעל שו"ת
מהר"ם בריסק

הרבנית
גיטל הי"ד
לבית ווינברגר

רבי נתן צבי
בריסק הי"ד
אב"ד סאלאנטא

הרבנית
לבית שוורץ
הכהן

**רבי אהרן צבי בריסק
אב"ד טשעקע, אראד,
נתניה**

**הרבנית שרה בריינדל
לבית בריסק**

רבי נפתלי
בריסק
מניו יורק

הג"ר יהושע
בריסק
ר"מ ישיבת
מהר"ם ומהרא"צ
בריסק
נתניה

הרבנית עלקא-
רבי שמואל
ליכטנשטיין
מניו יורק

רבי שמואל
זלמן
בריסק
מנתניה

צאצאי מהרא"צ בריסק

ג. בנו הרה"ח רבי יעקב דוב וינברגר הי"ד

בנו הראשון של הגאון מהרש"ז ז"ל, היה רבי יעקב דוב, אשר נולד בשנת תר"נ ברקוביץ. אביו היה שם אברך סמוך על שולחן חותנו, הגביר הרב ר' משה שלמה ויס ז"ל.

בהיותו ילד בן שלש, נבחר אביו למלא מקום בעל המהריא"ץ ז"ל, אב"ד ק"ק מארגרעטן והגליל. זקני מרגרעטן היו מספרים הרבה על הילד החינני, שנודע בפקחותו הרבה ובכשרונותיו הברוכים, שהתגלו עוד בגילו הרך בלמדו בחדר.

רבי יעקב דוב ויינברגר הי"ד
בן מרן מהרש"ז - מארגרטין

ר' יעקב דוב למד בישיבת אביו, ואח"כ גלה למקום תורה, ולמד בישיבתו של הגאון בעל ה'לבושי מרדכי' בה' מאד. כשהגיע לפרקו, חיפשו עבורו שידוך עם נדוניה גדולה, על מנת שיוכל לשבת על התורה ועל העבודה, ולהשתלם בהתאם לכשרונותיו המזהירים.

שכנו לרבנות של אביו, הגאון רבי משה יוחנן שינפלד, שהיה תלמידו של ה'כתב סופר' ורבה של מיהא פאלווא, החליט לעשות מאמץ כלכלי גדול, ולהשיג את ה'עלם חמד' לבת הזקונים שלו, מרת אסתר הי"ד. ואכן, התקיימה שמחת ארוסין.

אולם השמחה נשבתה, כי הגאון רבי משה יוחנן ז"ל נפטר עוד לפני החתונה - ביום כ' בסיון תרע"ג, ולא זכה להוביל את בת זקוניו לחופה, וכמו כן לא הספיק לקיים את הבטחתו לכלכל את חתנו במשך עשרה שנים, על מנת שיוכל לשבת וללמוד.

פטירתו הפתאומית של חותנו גרם לשינוי בתוכניותיו של ר' יעקב דוב, ובמקום לשבת בנחת על התורה ועל העבודה, נאלץ לעסוק במסחר לפרנסתו. הוא קיבל רשיון להחזיק חנות סיטונאית למשקאות חריפים, והצליח בעסקיו אשר הלכו וגדלו.

הימים ימי מלחמת עולם הראשונה, ולמארגרעטן הגיעו פליטים רבים מיהודי פולניה וגליציה. ר' יעקב דוב נרתם לארגון עזרה לפליטים, ונהפך עד מהרה לכתובת מרכזית לכל הנצרכים לסעד ולעזרה, ולא רק במארגרעטן, אלא בכל האזור. ושמו הלך לפניו כאברך, בן גדולים, מבוסס כלכלית, ועוסק בצרכי ציבור באמונה.

הצלחתו של ר' יעקב דוב, גרמה גם לעגמת נפש רבה. כי מטבע הדברים, בכל מקום שיש הצלחה צומחת גם קנאה, שהגיעה עד כדי הלשנה לשלטונות, שרי"ד המשוחרר משרות צבא בתור עוזר לרב, הוא בעל עסק משגשג, ואינו משמש כלל ברבנות.

ואכן, רק הודות להתערבותו האמיצה והמסורה של ראש לשכת היראים בבודפסט, רבי אברהם מ״ש פראנקל ז״ל, הוא ניצל מגיוס לצבא האוסטרו הונגרי. היה גם אחד מראשי כת בעלי המחלוקת שניצל את השם ׳חסידות׳, אשר בסעודת פורים, בהיותו בגילופין, התבטא שצריך להלביש את האברך בן הרב מכנסיים אדומים, ואז נראה את פעלו. (למרות שידוע לי שם האיש לא אנקוב בשמו לדראון עולם, מיתתו היא כפרתו).

דודי רי״ד נבחר להנהלת הלשכה האורטודוכסית בטרנסילבניה לאחר מלחמת העולם הראשונה, שהיתה מורכבת מחציתה מנציגי הרבנים, ומחציתה מנציגי ה׳בעלי בתים׳. הוא היה עסקן מרכזי אשר משך בחוטים שמאחרי הקלעים, שריכז את הזרם המרכזי, שבראשה עמד ש״ב הגאון רבי שלמה זלמן אולמן זצ״ל, רבה של ביסטריץ, אשר נבחר כנשיא הלשכה.

רבי יעקב דוב היה יהודי חם וחכם, וניחון במאור פנים מיוחד, שהורה על נדיבות וטוב לב. עסקנותו הציבורית היתה בעלת אופק רחב, במשפחה היה הוא האיש שאליו פנו כולם לקבלת עצה והדרכה, וגם עזרה כלכלית בפועל. (לדוגמא ראה בפרק על דודי ר׳ הלל יהודה הי״ד, בפרק על דודי ר׳ אברהם קליינמאן, ובפרק על הרבנות לאחר פטירת הסבא מהרש״ז ז״ל.)

למרות שהייתי בחור צעיר, זכיתי לקירבה מיוחדת מצידו, וטיפלתי בשליחותו ובהנחיותיו במספר נושאים, (עוד נספר אותם באריכות בע״ה). על כל פנים יכול אני בצדק לכנותו בתואר הפטרון הכלכלי של המשפחה.

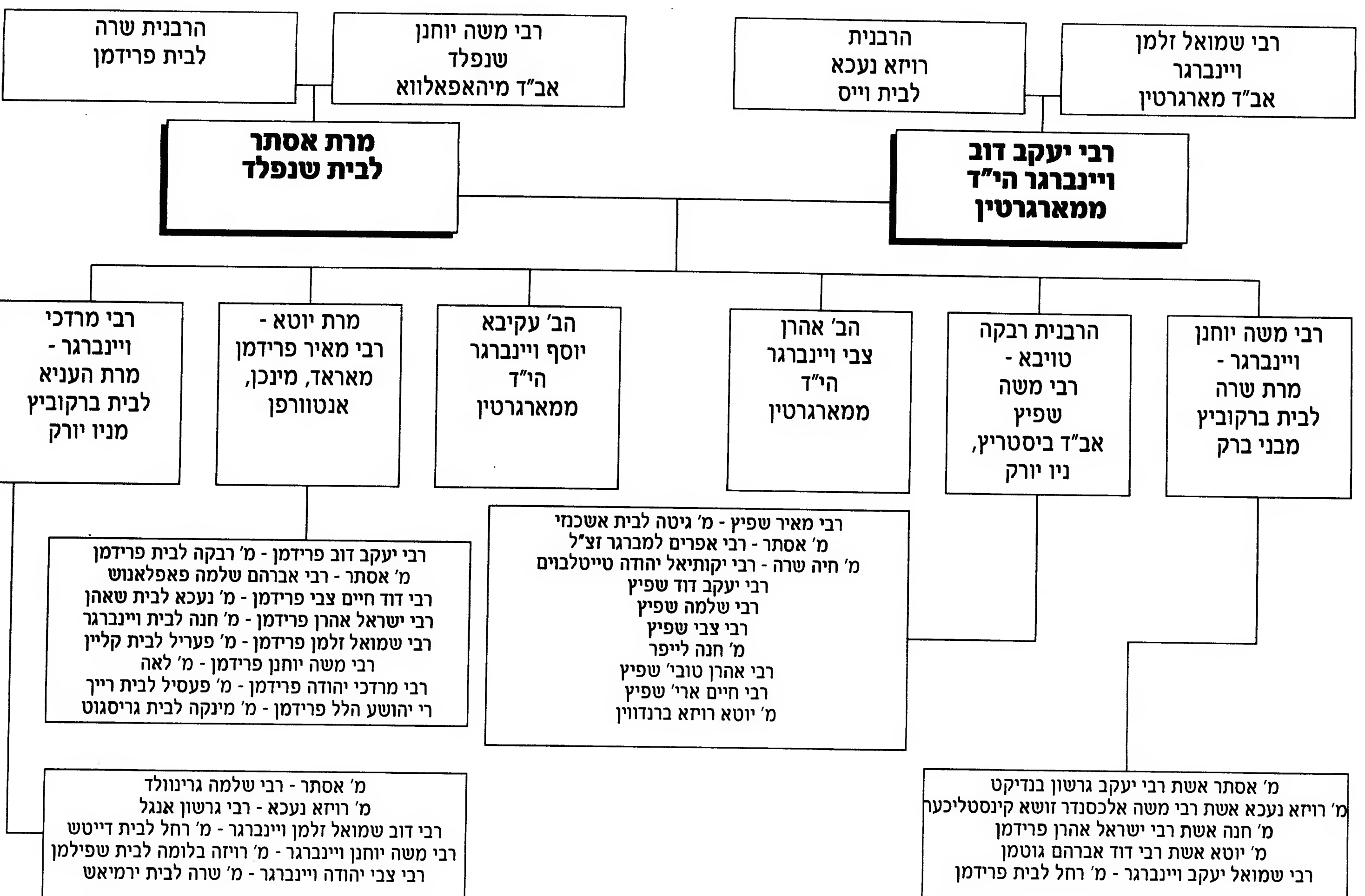
בשנת ת״ש (1940), כשכבשו הגרמנים את טרנסילבניה הוכבד העול על פרנסת היהודים, ואז הוא יזם הקמת קרן גמילות חסדים במארגרעטן, והשפיע בקשריו על ארגון הג׳וינט, אשר הקציב סכומים נכבדים לקרן, בה נעזרו משפחות יהודיות רבות.

ההונגרים גם הוציאו חוקים אנטי יהודים לפיהם לא ניתן ליהודים רשות לעסוק בתחומי מסחר שונים, כגון מסחר בתבואה בסיטונאות, במשקאות חריפים וכו׳, וכתוצאה מכך מטה לחמם של הרבה יהודים עמד להשבר. והוא אז חיפש ומצא פתרונות מחוכמים, כגון מציאת גוים שהסכימו לשמש כ׳איש קש׳, להלכה נרשם העסק על שמם, כשלמעשה המשיכו היהודים לנהל עסקיהם כקודם, ולהמשיך להתפרנס בכבוד.

בשנת תש״ב (1942), נעצר על ידי שלטון הרשע ההונגרי, והועבר למחנה רכוז ׳קיש טארצ׳א׳ ובנאדי קניזשא, ורק בניסים הצליחו להוציאו משם.

בשואה

דודי רי״ד הי״ד, הוכנס לגיטו גראסווררדיין, עם קהילתו ומשפחתו, והוא הגיע לאושביץ בשנת תש״ד, ביום שבת קודש בערב חג השבועות, כשאנחנו הועברנו מבירקנאו, למחנה העבודה באושביץ, הופתעתי למצוא שם את דודי שהגיע לשם יומיים קודם. כשראיתיו נצמדתי אליו באמרי שכעת שאאמו״ר הי״ד הועבר לצד השני,

צאצאי רבי יעקב דוב וויינברגר

אני לא זז ממנו. הוא חבק אותי בבכי, ואמר ״יקירי אין זמן לבכות, כעת הזמן לפעול בהגיון, יש להתרכז ולהקדיש כל המאמץ לקיים מצוה אחת בלבד והיא לשרוד!, אין כל טעם להצמד להיות יחד בכל מחיר אלא להיפך, יש לחלק את המחנה, ולהתפלל כפי שעשה יעקב אבינו ע״ה, שלכל הפחות חלק מאתנו ישאר לפליטה״. חיבק ונישק אותנו, וכך נפרדנו.

דבריו אלו שנאמרו מעומק לבו האוהב, היו לנגד עיני עד לשחרור, ולא ישכחו ממני כל ימי חיי. אנחנו - בנו ש״ב אהרן צבי הי״ד אחי מרדכי׳לע הי״ד ואני - הועברנו למחנה עבודה גינטר גרובע *GINTER GRUBE*, ואילו הוא הועבר למחנה עבודה אחר שם החזיק מעמד עד לאחר יום הכפורים. לפי עדותם של שורדים שהיו אתו במחנה העבודה, הוא נלקח בסלקציה והועלה על המוקד ביום יז בתשרי תש״ד הי״ד. רעיתו, הדודה אסתר ע״ה, הועלתה על המוקד בבירקנאו ביום ג׳ בסיון תש״ד.

הבה״ח אהרן צבי ויינברג הי״ד בן רבי יעקב דוד הי״ד בגן בית סבו הרב במארגרטין

יוצאי חלציו

מתוך ששת ילדיהם לא שרדו לאחר השואה שנים מבניו:

1. בנו החריף והבקי, צנא מלא ספרא, הבחור **אהרן צבי** הי״ד. נולד בשנת תרע״ט, היה תלמיד חכם מובהק, ומחשובי תלמידי דודנו מרן בעל ה׳מהר״ם בריסק׳ זצ״ל. הוא היה אתי במחנה גינטר גרובע, ושם ראיתי והכרתי והוקרתי אותו כצדיק במלוא מובן המלה. הוא עבד אתנו עד ימים ספורים לפני תשעה באב, ואז נלקח בסלקציה לקרמטריום, והועלה על המוקד. הי״ד.

2. **בנו הבחור החשוב עקיבא יוסף** הי״ד. נולד בשנת תרפ״ז, למד גם הוא בטאשנאד, ודבק באביו והיה עמו במחנה עבודה. הנסיבות והיום בהן נספה לא ידוע לי. הי״ד.

ארבעת ילדיו ששרדו הם:

א. הרה״ח ר׳ **משה יוחנן** נ״י. נולד בשנת תרע״ה. למד בראחוב, אצל דודו הגאון הצדיק רבי שלמה זלמן פרידמן זצ״ל. הוא התארס לפני השואה עם בתו הי״ד של ר׳ אהרן צבי ווייס מקרולי, חתנו של הגה״צ רבי שבתי שעפטל ווייס זצ״ל אבדק״ק שימאני. את השואה הוא עבר על ידי כך שהצליח להתחבא אצל גוי בכפר דיזשיר, עם גיסו הגאון רבי משה שפיץ שליט״א אבדק״ק ביסטריץ. לאחר השחרור היה בין היהודים הראשונים שחזרו למארגרטין. הוא ריכז את רכוש אביו, וקלט את שארית המשפחה. הוא נשא לאשה את מרת שרה בת רבי יעקב הלוי ברקוביץ הי״ד, מבעלי הבתים החשובים בסעליש. שתי בנותיו הראשונות נולדו להם במארגרטין. לאחר מכן עלה ארצה והשתקע בבני ברק, בה נולדו לו שאר צאצאיו. נמנה בין חשובי המתפללים בביהמ״ד דחסידי סאטמאר ברח׳ רמב״ם.

צאצאיהם:

1. מרת אסתר אשת הרה״ח יעקב גרשון בנדיקט ב״ר יששכר ז״ל. לאחר נישואיהם גרו בבני ברק וכעת בירושלים.

2. מרת רויזא נעכא אשת הרה״ח משה אלכסנדר זושא קינסטליכער ב״ר דוב מירושלים בנו של הגאון רבי צבי קינסטליכער אב״ד סעבען (הערמאנשטאט). גרים בבני ברק.

3. מרת חנה אשת הרה״ח ישראל אהרן פרידמן ב״ר מאיר פרידמן ממינכן - אנטוורפן. גרים בבורו פארק.

4. מרת יוטא אשת הרה״ח דוד אברהם גוטמן ב״ר משה גוטמן ז״ל מאנטוורפן. גרים באנטוורפן.

5. הרה״ח שמואל יעקב וינברגר. אשתו מרת רחל ב״ר חיים יהודה פרידמן ז״ל מאנטוורפן. גרים בירושלים.

ב. הרבנית **רבקה טויבא** תחי׳. בעלה הגאון רבי **משה שפיטץ** שליט״א אב״ד ביסטריץ. בנו של הגאון רבי מאיר שפיטץ הי״ד אבדק״ק ביסטריץ שהיה חתנו של רבי שלמה זלמן אולמן אבדק״ק ביסטריץ ונשיא הלשכה האורטודוקסית בטרסילבניה.

רבי משה נמנה בין חשובי התלמידים של אדמו״ר רבי יואל טייטלבוים בסאטמאר. מן הענין לצטט כאן מזכרונותיו של תלמיד ישיבת סאטמאר בתקופה ההיא, רבי מנשה בן חיים (קניג), מתוך ספרו ׳זכרונות רמב״ח׳ עמ׳ 147-153, על מעמדו החשוב בישיבה והערכת רבו אליו:

היה זה בחורף הראשון שלי בישיבה, חורף של שנת תרצ״ו. הייתי אז תלמיד חדש בישיבה. כידוע, בכל ישיבה נוצרים במשך הזמן מעמדים חברתיים, בעיקר כתוצאה ממינויים לתפקידים שונים, הדבר מביא למתיחויות של קנאה, המביאות לחיכוכים המגיעים עד כדי יריבויות וזאת כדי להגיע לעמדה זו או אחרת. מאבקים אלה מתנהלים בדרך כלל באופן סמוי מאחרי הקלעים. עדיין לא הייתי מודע לרבדים החברתיים של הישיבה ולמאבקים המעמדיים המתנהלים מאחורי הקלעים. למדתי בהתמדה, ולא עניין אותי דבר פרט ללימודים, וכמובן שלא הרגשתי בשום מתיחות וכדומה.

אולם בישיבה היתה מתיחות גדולה. כפי שנודע לי אחר כך, התמקדה המתיחות סביב אחד הגבאים, הוא הבחור **משה שפיץ**, שהיה נכדו של בעל יריעות שלמה ז״ל. (היום משמש הרב משה שפיץ שליט״א כרבה של קהילת ביסטריץ בברוקלין, מן הרבנים החרדיים החשובים בארצות הברית. הוא מחותנו של הרה״צ ר׳ משה טיטלבום שליט״א רבה של סיגעט והיום רבה של קהילת ״ייטב-לב״ באמריקה. נקשרו גם קשרי החיתון בין משפחתו למשפחת הרה״צ רבי אליעזר הגר שליט״א הרבי מסערט מחיפה). ר׳ משה שפיץ למד כבר שנתיים בסאטמאר, בטרם הגעתי לשם. הוא היה בחור מבית אשכנזי, מלבושו היה קצר וכך גם פאותיו, הוא היה נקי, מסודר, בעל נימוסים ומלא חן, תפלתו ולימודו היו לדוגמא, מתמיד עצום ידען גדול וגם יחסן, ממשפחת רבנים וגדולי תורה.

הרבי ז״ל מינה אותו לגבאי בישיבה. ציינתי לעיל, כי הרבי ז״ל אהב מאד בחורים מסוג זה. מינוי זה, לא נראה לחלק מן הבחורים מטיפוס חסידי. אכזבתם מכך היתה גדולה מאד.

ישיבת הרבי מסאטמאר ז״ל למרות שהיתה ישיבה חסידית מובהקת, כללה בתוכה, ציבור תלמידים גדול, של בחורים יוצאי בתים לא חסידיים. ומענין לציין את העובדה, שדוקא בחורים אלו הצטיינו, ורמתם הלימודית של רובם היתה למעלה מבינונית.

וזאת מסיבה פשוטה. כל אדם חסידי, חסיד סאטמאר, שלח בנו לישיבת הרבי ז״ל, גם אם בנו היה רק בחור בינוני. אולם בחורים מבתים לא חסידיים, הגיעו לסאטמאר ביוזמת עצמם, ופעמים רבות אף בלי הסכמת הוריהם, ורק בחורים מצטיינים צמאי חכמה ודעת, נדחפו מיוזמתם ועמדו נגד כל מניעה ומכשול עד שהגיעו לישיבת הרבי מסאטמאר ז״ל.

לקט   השביעית   שנ"ה   ה

בעזהי"ת   — סימן ה' —   ביסטריץ

בחולין צ"א, ואמר ר' יוסי בר"ח מאי דכתיב וטבוח טבח והכן, טבוה טבה, פרע להם בית השחיטה, והכן, טול גיד הנשה בפניהם, כמ"ד גיד הנשה נאסר לבני נח, והקשו תוס' דלמא לא נאסר ואפי"ה היו מקיימין כמו שחיטה דקאמר לי' פרע להם בית השחיטה, וניאה ליישב, דיש לדקדק עוד דקאמר כמ"ד גיד הנשה נאסר לב"נ, ולא קאמר בפירוש, כמאן כר' יודא, ונ"ל דשם תנן נוהג בטהורה ואינו נוהג בטומאה ר' יודא אומר אף בטמאה. אמר ר' יודא והלא מבני יעקב נאסר גיה"נ ועדיין בהמה טמאה מותרת להם, א"ל בסיני נאמר וכו' וקאמר בגיה"נ של בהמה טמאה ר"י מחייב שתים ור"ש פוטר לגמרי, וטעמא דר"ש דאמר קרא ע"כ לא יאכלו בנ"י את גיה"נ, מי שגידו אסור ובשרו מותר יצתה זו שבשרו נמי אסור יעיי"ש, ויש להבין היכן מוכח כן מקרא וגם אי יש למשמע מיני' מדוע לא דרשו כמו כן ר' יודא, וי"ל דר"ש לשיטתו דס"ל דאין בגידין בנו"ט ועץ הוא והתורה אסרתו, אשר מטעם זה אינו אוסר ג"כ תערובתו, ואינו אסור משום טמאה ונבלה כדאיתא שם ובפסחים כ"ב, ואינו בכלל מאכל דאין הגוף נהנה ממנו, וא"כ מי פתי יסור לאכלו; ולמה הוצרכה התורה לצוות לנו שלא לאכלו, אבל קרוב לומר בזה דהחשש הי' שיאכלוהו יחד עם בשר הירך שלא יטריחו ליטלו משם, דטריחא מילתא להטט אחריו, וע"כ ציותה עלי' התורה, והא תינח אם בשרו מותר שיש לחוש שיאכלוהו עמו, יצתה בהמה טמאה שבשרה אסור, בזה לא מיירי קרא, וכ"ז ר"ש לשיטתו דאין בגידין בנו"ט, אבל ר' יודא ס"ל יש בגידין בנו"ט ולא שייך סברא זו, וע"כ ס"ל דקרא מיירי גם בטמאה, והנה טבע דברים האסורים לטמטם הלב ואף לאותו שמותר לו לאכלם כמבואר בש"ע יו"ד סי' פ"א בתינוק היונק מן הכותית, וא"כ י"ל דבני יעקב אף שלא נצטוו על השחיטה מ"מ לא אכלו בשר נחירה שיאסרו התורה משום שמטמטם את הלב, אמנם בגיה"נ דעץ בעלמא הוא ואין הגוף נהנה באכילתו ואין האברים יונקים ממנו אינו פועל לטמטם הלב, ואלו לא נאסר לחם לא היו נזהרים ממנו, ושפיר מוכח כמ"ד גיה"נ נאסר לב"נ, אמנם אי יש בגידין בנו"ט אינו מוכח דנאסר להם, דגם בגידין שייך הטעם לחוש שיטמטם הלב, וע"כ לא קאמר, כמאן כר' יודא, דהוא ס"ל יש בגידין בנו"ט, [ומה שהקשה כאן בחידושי ח"ס בשם מורו הגאון החסיד שבכהונה ר' נתן אדלער ז"ל כבר תירצו המרש"א כאן בה"א, ותירוצו מרומז למעיין בפירש"י עה"פ וטבוח טבח]. המשך יבא.

הק' משה שפיטץ בהרב הגאון אבדפ"ה שליט"א.

מחידושי רבה של ביסטריץ בבחרותו

אולם דרכים הרבה לבחורי ישיבה, למרר חייו של איש אשר אינם חפצים ביקרו, ולדוגמא:

היתה בישיבה כעין חזקה, על מקום העמידה בשעת התפילה, ובשעת עריכת השולחנות של הרבי ז״ל. כל בחור, השתדל לתפוס מקום, כדי לעמוד בקרבת הרבי ז״ל בתפילה, כדי שישמע היטב את תפילתו של הרבי ז״ל, ובפרט בעת עמדו להתפלל לפני התיבה כשליח ציבור.

כן הדבר בעריכת השולחנות, כדי שיוכל לשמוע תורה ולקבל שיריים. אם הצליח בחור להחזיק במקומו זמן סביר ברציפות, הרי הוכרה לו חזקה על המקום, ומכאן ואילך לא ניסה אף אחד לתפוס את מקומו זה, גם אם איחר קצת לתפילה או לעריכת השולחן.

קבוצת הבחורים, שחשה עצמה מקופחת, ממינויו של ר׳ משה שפיץ כגבאי ע״י הרבי ז״ל. היתה מורכבת מבחורים חסידיים, מבוגרים קרובים לגיל עשרים. הם היו ותיקים בישיבה למדו בה כבר כארבע חמש שנים, והיוו למעשה מבחינה ארגונית את צמרת הישיבה.

הם החליטו להציק לר׳ משה שפיץ, ללמדו לקח, ולתת לו להרגיש, שבעיניהם הוא נשאר אותו בחור בינוני מהודר בלבושו, ולמתיהר שלא בצדק. וכי אין במעמדו כגבאי בעיניהם כל חשיבות.

בשלב ראשון הוחלט, לתפוס מקומו בתפילה ובעריכת השולחנות. לא הם בעצמם תפסו מקומו, לא היה זה לפי כבודם, תמיד נמצא בחור, שביצע את התפיסה, לפי הוראות הקבוצה.

בתחילה לא ירד ר׳ משה שפיץ לעומקם של הדברים, הוא חשב שבמקרה תפסו מקומו. אולם אט אט נתחוור לו המצב, הוא הבין שיש כאן פעולה מתוכננת ומכוונת נגדו. הוא החליט שלא להגיב, וכשראה שגם המקום החדש שמצא והחזיק בו נתפס על ידי אחרים, החליט, לעמוד מרחוק בעת התפילה, ולעמוד מן הצד בעריכת השולחן.

בשלב שני, החליטה הקבוצה להפיץ שמועות שונות על אישיותו של ר׳ משה שפיץ, שמועות שהיו משוללות כל יסוד. גם הפצת השמועות נעשתה בדרך מתוחכמת, כך שקשה מאד היה לעמוד על מקור ההפצה.

כבר בשלב ראשון של ההצקה, הרגיש כנראה הרבי ז״ל, שמתנהלת מערכה נגד ר׳ משה שפיץ. הרבי ז״ל חיפש אותו כמה פעמים לתת לו שיריים, ולא מצאו במקומו הקבוע.

כנראה שגם השמועות הגיעו לאזניו של הרבי ז״ל, ואחר שבדקן, הגיע למסקנא שהן עלילות רשע, התחיל לחקור על מקור השמועות. עד מהרה נודעו לו לרבי ז״ל, שמות הבחורים חברי הקבוצה.

כנראה החליט הרבי ז״ל להמתין להזדמנות נאותה כדי להתמודד עם הבעיה. ואכן ההזדמנות הגיעה.

נהוג היה בסאטמאר, (וכן בקהילות רבות אחרות) להפקיד אצל הרבי ז״ל כרב הקהילה פקדונות שונות כגון: השלשות, בסכסוכים כספיים שעמדו להפסק בדין תורה, נדוניות של כלות שעמדו להנשא. תנאי התנה הרבי ז״ל עם כל מפקיד, שמותר לו להשתמש בכספים הללו, באופן זמני לצרכי צדקה.

מאידך התחייב הרבי ז״ל להחזיק כספים אלו לידי המפקיד, חודש ימים אחרי דרישת המפקיד. ואכן, לא הרבה זמן עמדו כספים אלו אצל הרבי ז״ל ללא שימוש. ידוע היה הרבי ז״ל כאחד מבעלי הצדקה הגדולים באותו חלק של אירופא. במיוחד הרגיש הרבי ז״ל חובה לעזור בנישואי ילדיהם של האדמו״רים הקטנים (קרי בנן של קדושים), ולאו דוקא בנש״ק לבית סיגעט, אלא כל אדמו״ר שצריך היה עזרה כספית לחיתון ילדים, מצא בהרבי ז״ל תומך ועוזר ממשי מאד.

הגיע זמן פרעון הפקדון, ועל פי רוב היתה קופתו של הרבי ריקה. מה עשה הוא ז״ל? כתב לחסידיו ואנשי שלומו, בהונגריה בצ׳כיה או ביוגוסלביה, שהוא מוכן לבא לשבות 2-3 שבתות אצלם. אז התרים את יושבי המקום ואסף את הסכום הדרוש לו להחזרת הפקדונות.

באותו חורף תרצ״ו נסע הרבי ז״ל, לעיר הומונה שבצ׳כיה, לשבת אחת למטרה זו.

קבוצת הבחורים המתמרדים, נצלה שבת זו, לבצע פעולה נגד ר׳ משה שפיץ. היא הדפיסה כ־ 30-40 כרוזים המדברים בגנותו של ר׳ משה שפיץ. בליל חמישי לאחר חצות הורידו אנשי הקבוצה או שליחיה, את כל הלוחות והטבלאות שהיו תלויות על קירות בית המדרש, כגון: טבלת מודים דרבנן, ויהי בנסוע, כגוונא, ועוד עד כ־ 20 במספר, והדביקו תחתיהן בדבק חזק קשה מאוד להורדה את הכרוזים, אחר כך תלו חזרה את הלוחות והטבלאות על מקומם כך שהכרוזים יהיו מכוסים.

בליל שבת אחר חצות הורידו את כל הטבלאות, והחביאו אותן, ולעיני המתפללים בבוקר, נתגלו עשרות הכרוזים, המדברים בגנות ר׳ משה שפיץ. כרוזים אלו נשארו עד מוצאי שבת, שכן מפני קדושת השבת לא היה ניתן להורידם עד אז.

הישיבה היתה כמרקחה כל השבת. בחורים רבים ובמיוחד המבוגרים והרציניים, ראו בזה פגיעה גם בהרבי ז״ל. מובן שבמוצאי שבת הורדו כל הכרוזים.

הרבי ז״ל חזר ממסעו ביום שלישי בערב, מיד נודעו לו ארועי השבת ושמות הבחורים שעמדו מאחריהם. ביום רביעי בצהרים, בעוד אני יושב עם שאר הבחורים בחדר האוכל וסועד את ארוחתי במקומי הקבוע. כרגיל גם קבוצת הבחורים המתמרדים, ישבה כמו תמיד, במקומה בראש השולחן. כבכל יום שגרתי, מלאו את חלל חדר האוכל, בשעת הארוחה קולות של שיחות הסועדים. כאשר הנהלת המטבח רצתה להודיע הודעה, היתה צריכה לנקוט במאמצים גדולים להשקיט את הבחורים, ולא תמיד הצליחה בכך, (טרם השתמשו אז ברמקולים).

לפתע באולם הושלך הס, כל העיניים הופנו לדלת הראשית של חדר האוכל. גם אני הפנתי מבטי לכוון הדלת. להפתעת הכל הופיע הרבי ז״ל כשמימינו ר׳ ליפא שורץ ומשמאלו ר׳ משה שפיץ. כל הנוכחים קמו על רגליהם לכבוד הרבי ז״ל ומלויו.

הרבי ז״ל פסע הישר לעבר הקבוצה המתמרדת ונעצר לפני שולחנם. מיד ללא שהיות הזמין את חברי הקבוצה לעבור לפניו אחד אחד, אז סטר בסטירת לחי מצלצלת לכל אחד מהם, תפס בבגדו, סחבו לעבר הדלת, וזרקו החוצה כשהרבי ז״ל מכריז: ״אתה זרוק מן הישיבה״.

תדהמה אחזה בכל הנוכחים.

לאחר שהרבי נרגע הכריז בקול רם: ״אינני מוכן להחליף את ר׳ משה שפיץ למרות פאותיו הקצרות, תמורת כל החבורה שזרקתי מכאן״. הוסיף ואמר: ״בחורים! חוזרים ללימודים. הנני מזהיר כאן, את כל אלה שאינם מוכנים להכנע למשמעת וסדרי הישיבה, לארוז חפציהם ולנסוע הביתה״.

אחרית דבר: היות ובחורים אלו היו מבוגרים, ועסקו בעניני שידוכין, השקיעו הוריהם וידידיהם מאמצים רבים לפייס את הרבי ז״ל, שימחל לבחורים ויקבלם חזרה לישיבה.

סוכם: באחת הבחינות של הישיבה כשהרבי ז״ל ישב ויבחן, כשר׳ ליפא שורץ ור׳ משה שפיץ יושבים במקומם המיוחד כגבאים, כשבדרך כלל נמצאים באולם רוב הבחורים המבוגרים של הישיבה, יופיעו חמשת הבחורים המתמרדים בבית המדרש, כשהם חלוצי נעליים ורק גרביים לרגליהם, ויבקשו סליחה מהרבי ז״ל ומר׳ משה שפיץ, ויבטיחו מכאן ולהבא התנהגות הוגנת.

ואכן כך נעשו הדברים. ולישיבה חזרה משמעת הברזל.

לאחר נישואיו עם בתו של רבי יעקב דוב התגורר במארגרטן. בתקופת השואה התחבא יחד עם גיסו ר׳ משה יוחנן וויינברגר בביתו של גוי בכפר סמוך, וכך ניצלו מאימי השואה. לאחר השואה עבר יחד עם רעיתו - שניצלה לאחר שעברה את מחנות ההשמדה - לביסטריץ למלא את מקום אבותיו. על אף התקופה הקשה, וגם לאחר עליית הקומוניסטים לשלטון, המשיך רבי משה להיות רועה נאמן לקהל עדתו ולטוות את שלשלת הזהב בהרבצת תורה והעמדת עמודי היראה בקהלה, במשך שנים רבות. לאחר מכן עבר לארה״ב - דרך וינה ואנטוורפן - והקים בבורו פארק את בית מדרשו ׳ביסטריץ׳, בה הוא מרכז את שרידי יוצאי הקהלה והמשפחה.

צאצאיהם:

1. הרה״ח מאיר. נשוי למרת גיטה בת רבי יוסף אשכנזי.

2. מרת אסתר נשואה להרב ר׳ אפרים למברגר אבדק״ק מאקעווע בבורו פארק. ולהם עשרה ילדים. רבי אפרים נולד במאקווא בשנת תש״ט לאביו הג״ר משה נתן נטע האב״ד שם. תלמיד אביו בישיבתו בקרית אתא. לאחר נישואיו גר בברוקלין.

שקדן נפלא ומרביץ תורה לרבים. נפטר בדמי ימיו בעת ביקור בארה״ק ביום כ״ג בשבט תשנ״ז, ומנו״כ בקרית אתא באהל אביו.

3. מרת חיה שרה נשואה להרב ר׳ יקותיאל יהודה טייטלבוים אבדק״ק סיגעט בבורו פארק. כעת רב דחסידי סאטמאר בירושלים. ולהם תשעה ילדים.

4. הרה״ח יעקב דוב במונסי.

5. הרה״ח שלמה.

6. הרה״ח צבי. אשתו בת הרב טברסקי ממילוואקי.

7. מרת חנה נשואה להרב לייפר.

8. הרה״ח אהרן טובי׳ נשוי לבת האדמו״ר מסערעט ויז׳ניץ.

9. הרה״ח חיים אריה נשוי לבת הרב ר׳ חיים יוסף דוד ווייס דומ״ץ קהלת סאטמאר באנטוורפן.

10. מרת יוטא רויזא, נשואה להרב מיכל בריינדוויין.

ג. מרת **יוטא** תחי׳ התחתנה עם הרה״ח ר׳ **מאיר פרידמן** מאראד, הוא היה מעסקניה החשובים של אגודת ישראל בטרנסילבניה. לאחר המלחמה עשה עסקים במינכן, והיה זה הבית שבו התאכסנו כל יהודי דתי שעבר את מינכן. בשנים האחרונות עבר לגור באנטוורפן.

צאצאיהם:

1. הרה״ח ר׳ יעקב דוב באנטוורפן. נשא לאשה את מרת רבקה ב״ר חיים יהודה פרידמן ז״ל מאנטוורפן. ולהם שמונה ילדים.

2. מרת אסתר תחי׳ נשואה להרה״ח ר׳ אברהם שלמה פאפלאנוש נ״י בבורו פארק. ולהם ששה ילדים.

3. הרה״ח ר׳ דוד חיים צבי בבורו פארק. נשא לאשה את מרת נעכא ב״ר משה שאהן. ולהם שמונה ילדים.

4. הרה״ח ר׳ ישראל אהרן בבורו פארק. נשא את מרת חנה בת דודו ר׳ משה יוחנן וינברגר נ״י. ולהם חמשה ילדים.

5. הרה״ח ר׳ שמואל זלמן בירושלים. חתנו של ידידי ר׳ שמחה בונם קליין ע״ה שהיה תלמיד ש״ב הגרא״צ אבדק״ק טשעקע. ומייסד קרית מטרסדורף ובית האבות ׳מענה שמחה׳ בי״ם, וחבר מועצת עירית ירושלים, גם היה ראש קהילת מחזיקי הדת של חסידי בעלזא בי״ם.

6. הרה״ח ר׳ משה יוחנן בבורו פארק. נשוי עם מרת לאה ב״ר צבי אלימלך. ולהם שבעה ילדים.

7. הרה״ח ר׳ מרדכי יהודה במנצ׳סטר. נשוי עם מרת פעסיל בת מחותני ר׳ עקיבא רייך ממנצ׳סטר. ולהם חמשה ילדים.

8. הרה״ח ר׳ יהושע הלל שמעון בוינה. נשוי עם מרת מינקה ב״ר משה שלום גריסגוט. ולהם חמשה ילדים.

ד. הרה״ח ר׳ **מרדכי וינברגר** נ״י. נולד בשנת תרפ״ח. למד בישיבות טאשנאד ופאיה.

לאחר השואה חזר למארגרטין ומשם עלה ארצה וגר בבני ברק. אשתו העניא ב"ר יעקב הלוי ברקוביץ מסעליש. לאחר נישואיו עבר להתגורר בבורו פארק.
צאצאיהם:

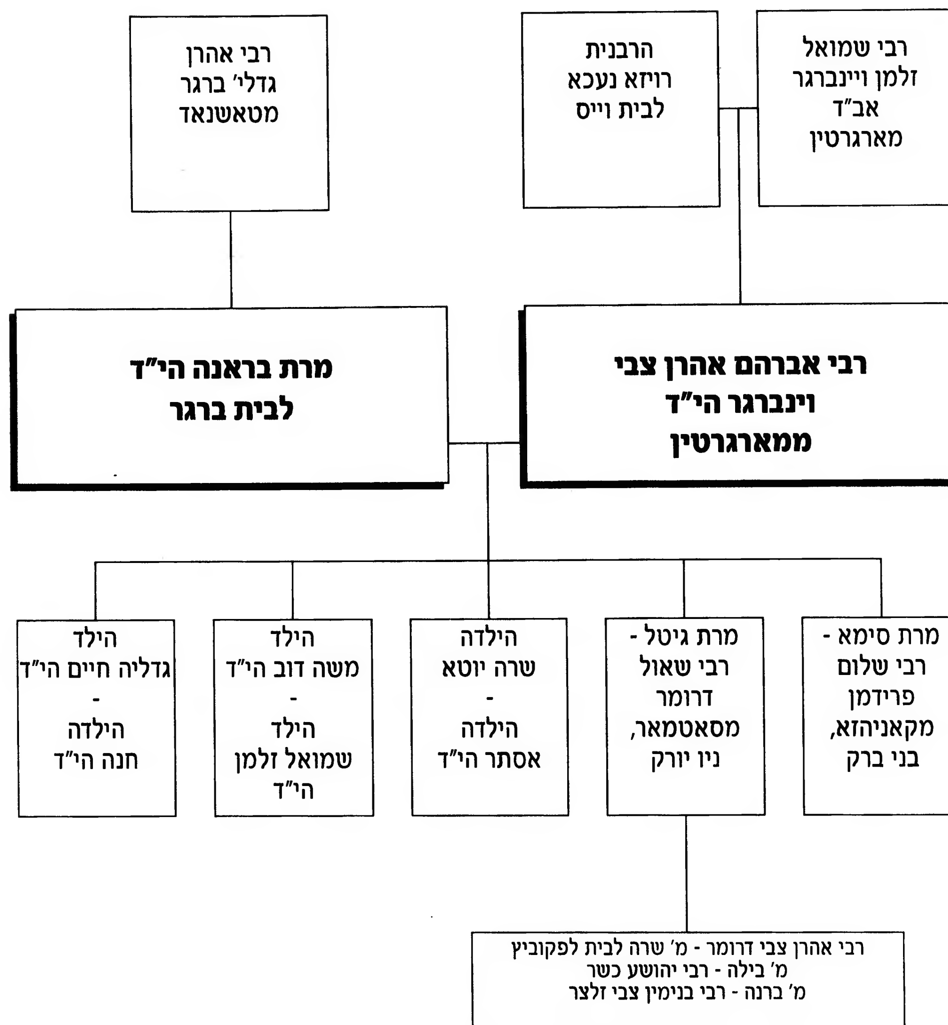
1. מרת אסתר נשואה לר' שלמה גרינוולד בסיגייט. ולהם י"ב ילדים.
2. מרת רויזא נעכא נשואה לר' גרשון אנגל בבורו פארק. ולהם שבעה ילדים.
3. בנו ר' דוב שמואל זלמן. נשא לאשה את מרת רחל לבית דייטש. ולהם שלשה ילדים.
4. בנו ר' משה יוחנן נשא לאשה את מרת רויזא בלומה לבית שפילמן. ולהם שלשה ילדים.
5. בנו ר' צבי יהודה נשא לאשה את מרת שרה ב"ר אליהו ירמיאש. ולהם שני ילדים.

ד. בנו - הצדיק הקדוש רבי אברהם אהרן צבי וינברגר הי"ד

דודי רבי אברהם אהרן צבי נולד במארגרעטען בשנת תרנ"ב ונקרא שמו בישראל אהרן צבי, ע"ש סבו הגאון המהריא"ץ ז"ל. את השם אברהם הוסיפו לו לאחר סיפור הדליקה. בהיותו כבן 5 קרה לו אסון, בהחזיקו בידו מנורה דולקת התהפכה המנורה, הנפט נשפך על בגדיו וחולצתו התלקחה. והאש פגעה בשתי עיניו והוא התעוור לכל ימי חייו.

קבוצת תלמידי ישיבה במארגרטין מקבלים את פני הרב, ר' מרדכי עזריאל בהגיעו הביתה לאחר נישואיו
המסומן: ר' שלום פרידמן חתן ר' אברהם אהרן צבי ויינברגר בן מרן מהרש"ז

צאצאי ראא"צ וויינברגר

הדוד הזה נחון בזכרון "פנומנלי", תמיד התפעלנו איך האיש הזה שמעולם לא ראה תמונת אות, ידע בעל פה את כל התפילות כולל פיוטים מיוחדים ששרו בחגים. זכורני שהוא היה יושב ומקשיב בשעורים שנתן הרה"ג רבי נחמיה וינברגר הי"ד לבעלי בתים בבית הכנסת הגדול. בחומש רש"י, עין יעקב, משניות וכו', והבין יפה והעיר הערות מחכימות. כל פעם כשהגעתי בתור ילד היה בוחן אותי כבקי ורגיל בלימוד. כן היה לו חוש מיוחד להתמצאות בסביבתו. הוא התחבב מאוד גם על הנוער במשפחה, ולמרות היותו "סגי נהור" לא היוה מטרד.

הוא התחתן עם מרת בראנה בת השוחט מהכפר סאקטש *SZAKACS* ליד טאשנאד, הרה״ח רבי אהרן גדליה ברגר ז״ל שמוצאו היה מראקוביץ מחוז אוגוצ׳ה *OGOCSA*. הוא היה בן רבי ישכר דב ברגר, שהיה בן אח של סבנו רבי יהודה צבי ברגר ז״ל. השדכן היה אחיו הרה״ח רבי יעקב יוסף ברגר הי״ד סופר סת״ם במארגרעטען. דודתי מרת בראנה היתה ״אשת חיל״ ואישיות מופלאה שהצליחה לשאת בעול ולבנות בית יהודי חם לשמונה ילדיהם, שכולם פרט לאחת (הילדה שרה יוטא ע״ה שנפטרה ממחלה בילדותה) חיו וגדלו בו באושר עד השואה האיומה. חמשה ילדים נספו בשואה והם: אסתר, משה דוב, שמואל זלמן גדליה חיים וחנה ונשארו לפליטה 2 בנות והן:

א) מרת סימה תחי׳, נישאה לאחר המלחמה לידידי כאח לי הרה״ח רבי שלום פרידמן ז״ל. תלמיד נאמן של ישיבת מארגרעטען. תחילה למד אצל הסבא הגה״צ רבי שמואל זלמן ז״ל ואח״כ המשיך ללמוד שם אצל דודי הגאון רבי מרדכי עזריאל הי״ד.

הם עלו ארצה והתישבו בבני-ברק. היה בעל מחצבה ופירנס את עצמו בכבוד. היה אהוד וחביב על כל שארית משפחתנו וכל מי שהכירו הוקיר אותו. הוא חלה במחלה ממארת וסבל יסורים קשים ונפטר ערירי ומנוחתו כבוד בבית עלמין ״פונוביז״ בבני-ברק.

לפנינו מאמר שכתב ש״ב ר׳ זושא קינסטליכער במלאת השבעה לפטירתו:

עומדים אנו ליד קברו הרענן, והלב ממאן להאמין האם מציאותי הוא, האם קברו הוא, ואולי חלום הוא, צעיר לימים בשנות החמישים מלא מרץ וכוח עלומים, האם הוא זה שנפל כרע אין אונים ואיננו.

ומתוך נבכי ההרהורים צץ ועולה ר׳ שלום במלוא זוהרו, איזה ימים גדולים הי׳ לו בימים אלו שהי׳ עולה בהם ומזדכך, באיזה שמחה הי׳ מקיים את מצוות החודש. וכמה רגשי גיל היתה לו לשמוע את התפלות הזכות היוצאות מתוך עמקי הלב של הצדיקים שאותם אהב לשמוע כשעומדים לפני קונם; מכיוון שהרגיש אז התעוררות והתעלות אשר כה שאף לכך.

ובעמדי כך תוהה ועומד אולי... אולי. מזדקר לפני מעלת שכבת עפר ״פ״נ ר׳ שלום ב״ר שמואל אשר״, כן ר׳ שלום שלנו הוא, ופורצת אנחה, יקירנו ומחמדינו איננו כי לקח אותו אלוקים.

ר׳ שלום ז״ל בן למשפחה חשובה אשר כל שתיליה על מבועי התורה והיראה נטועים. והוא כאחד מהם הלך ללמוד תורה להישיבה אשר במארגרטין הידועה בתלמידיה החשובים שיצאו משם לתפארת, שם זכה ללמוד שמונה שנים רצופות כולן שוות לטובה אצל רב העיר וראש הישיבה הגה״צ רבי שמואל זלמן וויינברגר זצוק״ל ולאחר מכן אצל ממלא מקומו בנו זצ״ל הי״ד, שמו נתפרסם בהתמדתו העצומה, עד שזכה ליקח לאשה נכדת רבו האהוב זצ״ל.

לאחר השואה האיומה שבו נטבחו רוב משפחתו ובתוכם תשעה אחים ואחיות לא איבד את רוחו, ועלה לארה״ק וגם כאן כמקדם פעל למען התורה ומוסדותיה, הוא הי׳ ראש וראשון לכל דבר שבקדושה ומצוה, אם ישיבה או ת״ת וכדו׳ הי׳ במצוקה הי׳ עוזר בכל יכולתו ומעל לזאת, כשנתיסד גמ״ח אשר היום קרנה

יותר מרבע מיליון ל״י כמובן שהוא מהתורמים הראשונים והגדולים, ואם ילד ממשפחה ממוטטת ברוחניות ובגשמיות אשר הי׳ דרוש לסדרו במוסד למען הצילו מצפרני הרחוב המגועל, כמובן שר׳ שלום מושיט סכום רציני לסייע בסידורו על אף שלא הכירו כלל, אלא אך שמע על הבעי׳ וכבר שאף לעזור.

מדקדק במצוה קלה כבחמורה, ואף כאשר התפרנס קשה מיגיע כפיו, לא הזניח את כל פעליו, ת״ח מופלג שכל זמן פנוי קבע לתורה, וכששכב על ערש דוי תמיד הי׳ אפשר לראות לידו ערימת ספרים אשר בהם הגה, וכמה הצטער בזמן האחרון אשר מחמת מחלתו הקשה לא הי׳ באפשרותו להמשיך את דרכיו ובפרט לימודו, גם בחדשים האחרונים כשתקפתו מחלה קשה והרגיש כי ימיו ספורים, השתדל מעל ליכלתו להמשיך במעשיו וביום לפני פטירתו זכה לצאת מצות תקיעת שופר בהידורו מעל ערש דוי.

ביום צום גדלי׳ תשל״ב השיב נשמתו לבוראו מתוך תשובה שלימה שעשה, עד שאפשר לומר שהשיבה זכה כפי שקבלה, כשכל קרוביו ומיודעיו נאנחים אל השבר בהסתלקות האדם היקר, טוב לב, שלא פגע בשום פעם באיש ומלא אהבה לסובבים אותו, אשריך ר׳ שלום שיצאה נשמתך בשם טוב.

בהלווייתו שהתקיימה בו ביום בשעה מאוחרת השתתף קהל רב, הספידו מרורות הגרא״ש כ״ץ הרב יעקבוביץ והרב יהושע בריסק שהעלו על נס את הדוגמא הנפלאה שהראה כבעל בית בישראל לכל פרטיה, וכן פעליו המרובים לתורה ולתעודה, כן נראו בין המלווים הגר״ש ואזנר, האדמו״ר מספינקא, הגר״ש דייטש פ״ת, ועוד.

ב) מרת גיטל תחי׳: נישאה לאחר המלחמה להרה״ח רבי שאול דרומער בן הגביר החסיד רבי שמואל דרומער הי״ד שהיה אחד מראשי קהילת סאטמאר. וחבר הועדה המרכזת של הנהלת מרכז הקהילות האורטודוקסיות בטרנסילבניה לפני המלחמה. הסחיים היום ב״ה באושר בניו-יורק, ויש להם שם כבר נינים.

ילדיהם: א. הרה״ח ר׳ אהרן צבי נשא לאשה את הגב׳ שרה בת ר׳ חיי״ל לפקוביץ ע״ה ולהם ששה ילדים ב. בתם מרת בילה ובעלה ר׳ יהושע כשר ולהם 3 ילדים. ג. בתם מרת ברנה ובעלה ר׳ בנימין צבי זלצר ולהם 5 ילדים.

ה. בתו הרבנית מרת יוטא הי״ד ובעלה הראשון רבי שרגא פייש כהנא זצ״ל

הרבנית מרת יוטא, נולדה במארגרעטען בשנת תרנ״ב ונקראה על שם הסבתא מרת יוטא אשת הגאון מהריא״ץ ז״ל. בנערותה היתה מבריקה בחכמתה ובתבונתה. מפי אאמו״ר הי״ד שמעתי שהיא היתה בעלת כשרונות ובעלת הבנה עמוקה, וכך גם הכרתיה והוקרתיה.

בגיל 17 התארסה לגאון הצעיר רבי שרגא פייש כהנא ז״ל, שהיה בנו בכורו של הגאון רבי יוסף אלימלך כהנא ז״ל אבדק״ק הערנאד-זשאדאני *HERNADZSADANY*. אח״כ

כיהן כרב בבוניהאד ובצעלעם ובשנת תרצ"א נבחר לאבדק"ק אונגוואר, שם התפרסם כרב גאון וצדיק, וכמרביץ תורה לרבים. בגיל 82 נספה בשואה (י' בסיון תש"ד).

רבי שרגא פייש ז"ל היה עלוי ובעל כשרונות נדירים, מגיל שלוש עשרה הוא מפרסם דברי תורה בכתבי העת "נטעי בחורים" (וויצן); "שערי תורה" (ורשא); "אוהל יצחק" (סטמאר); "המאסף" (ירושלים). היה תלמידו המובהק של הגאון בעל "שבט מיהודה", רבי יהודה גרינוולד אבדק"ק סאטמאר. בגיל 15 הוסמך להוראה ע"י הגאון מטולטשווא ר' אברהם יצחק גליק בעל שו"ת "יד יצחק". בגיל צעיר הוא כבר עומד בקשרי מכתבים של חידושי תורה עם גדולי הרבנים בהונגריה ומחוצה לה. בבחרותו חקר וסידר את שושלת היוחסין של משפחת אביו לדורותם. בהיותו בן 18 הוא מסדר לדפוס ספר שאלות ותשובות של אביו. במכתבו מיום ב' אחרי, עת"ר לפ"ק הוא כותב (בחדושי מהרי"א הכהן סי' ב'):

שלום וברכה עוז ותעצומות, לשרשרת זהב מעשה עבות, בדעת ותבונה עושה מפעלות, תורה וצדקות וחכמה אצלו משולבות, ובהן לו עשר ידות ה"ה כבוד ידינ"פ הרב הה"ג מעוז ומגדל, חריף ובקיא עצום, גן הדסים, תהלתו בשער בת רבים בקהל גדולים ותמימים, והלולו הכל מודים, צדיק תמים ישלח אמריו והמה מאירים כספירים, כקש"ת מו"ה אברהם חיים דאנציגער קורן בעהמ"ח ספר "זקן אברהם" אבן יקרה בעיר תהילה וארשא המעטירה, נרו יאיר כצאת השמש בגבורה! אחדשה"ט וש"ת ...ואף כי עסוק אנכי בסדור התשובות של כאאמו"ר הגאון אבדפק"ק שליט"א, למוסרם אי"ה לבית הדפוס בזמן לא כביר, וע"כ מוטל עלי לימוד הרבה ענינים גדולים ומפוזרים, ועלי היה כולנה. עם כל זה לקחתי זמני לעיין בספרו ואמרתי לכתוב לכה"ג נ"י מה שהעלה רעיוני הערות אחדים... ידידו המכבדו ומוקירו מאד כערכו הרם

...שרגא כהנא בהגאב"ד דפה.

בשנת תרע"א בסעודת הארוסין שלו, מעיד עליו אביו הגאון הי"ד שהוא יודע את ה"נודע ביהודה" וה"חתם סופר" בעל פה ואין צורך לקנות לו ספרים אלה. באותה העת הוא מתכתב בדברי תורה עם הגאון בעל "מהר"ם בריסק" שכותב בחלק א' סימן ק"ט:

כבוד אהובי המיועד להיות גיסי חביבי, איש כלבבי, ליש ולביא, חתן תמים למעלות, גבר בגוברין ואיש תרומיות, חריף עצום בעל פפיות, ובקיא נפלא, עושה פלאות, מרגניתא דלית בי טימא, וכו' כש"ת מו"ה שרגא פייש (הי"ו) ז"ל בן הגאון המובהק האבדק"ק זשאדאני שליט"א (כעת בק"ק אונגוואר). הרבה פעמים לקחתי קסתי בידי להשתעשע באמרותיך הנעימים וכו'.

בסימן ק"י הוא ממשיך להתפלפל עימו ומסיים: "ואסתגר ואומר שלום לך ולתורתך. דברי המיועד להיות גיסך, אוהבך, ודורש שלום תורתך הרמה, בלב ונפש חפצה. מרדכי".

במארגרעטען הוא יושב על התורה ועל העבודה. ועוזר לחותנו בנהול הישיבה, ונהול הקהילה. ביום ב׳ תולדות שנת עטר״ת בהיותו בן כ״ז שנים, כחצי שנה לפני פטירתו כותב לו הגאון בעל ״לבושי מרדכי״ בסימן כ״ד:

ברכות מעונים על ראש ידידי ה״ה כבוד הרב האברך חרוץ ובקיא טובא, ירא ושלם, בנן של קדושים, כבוד שם תפארתו מו״ה שרגא פייש כהנא (נ״י) חתן הרב הגאון אבדק״ק מארגרעטען. הנני במודע כי יקרת מעלת כבוד תורתו הרמה בא לידי, ואתו הסליחה כי לא באתי עד הלום להשיב מפני רב כבודו כי כמה ימים של צער עברו עלינו ל״ע, וגם לעת כזאת לא באנו רק מפני כבודו, כבוד התורה ולומדיה, וראיתי מעב״ת עלה הרים וגבעות בפלפולא חדתא.

בהיותו בן ״ז״ך״ שנים נקטף הפרח הצעיר בדמי ימיו ונפטר ביום י״ז בניסן שנת תרע״ט. ומנוחתו כבוד בבית העלמין במארגרעטען. להלן נוסח המצבה על קברו:

פ״נ. האברך המאוה״ג בקי בש״ס ופוסקים מו״ה שרגא פייש הכהן ז״ל בן הגאון מוה״ר יוסף אלימלך נ״י מגזע רבינו הש״ך. נפטר בש״ט יום א׳ דחוהמ״פ י״ז ניסן תרע״ט. שרגא בטיהרא, משוש הנבונים, פה מפיק מרגליות ופנינים, יודעיו ומכיריו עליו מקוננים, יגע בתורה בז״ך שנים [מה] שתלמיד ותיק במאה שנים. ת.נ.צ.ב.ה.

האלמנה הצעירה התאבלה על בעל נעוריה הגאון הצעיר שכל עשרים ושבע שנות חייו היו כולן מוקדשות לתורה ומצוות. ולכן כל שדוך שהציעו לה לא יצא לפועל, כי דודתי החכמה והצדקת היתה משווה אותו לבעל נעוריה. עד שלחג הפסח תרפ״ג הגיע למארגרעטען לבקור חג תלמיד נאמן של מרן סבי הגה״צ מהרש״ז ז״ל, הרב החסיד רבי מרדכי ליב קאהן (שאטין) ז״ל (ראה עליו, ספר מאמארוש, עמ׳ 157), הוא היה בנו של אחת מהדמויות הנפלאות מזקני יקירי מארגרעטען, הרה״ג רבי יוסף הכהן שאטין ז״ל. שהיה גר בווישובילג׳. נכד הגאון בעל ״מהרשש״ך״ ז״ל. ר׳ מרדכי לייב התקרב לדרך החסידות (בנגוד לדעת אביו). היה מבאי ביתו של הגאון בעל ״לקוטי מהרי״ח״ והיה חברו ובן בריתו של בנו וממלא מקומו כאבדק״ק ראחוב *raho*, הגאון הצדיק רבי שלמה זלמן פרידמן, שזה עתה התאלמן מאשתו הראשונה. רבי מרדכי ליב ז״ל אמר לסבא שיש לו הצעה ל״שדוך מתאים״, והעיד על גדלותו בתורה ועל צדקותו ופרישותו של הרב הצעיר מראחוב. הוא הוסיף ששכר השדכנות שלו יהיה בתוספת עוד ״ענף חסידי״ למארגרעטען ולבית רבו. החתונה התקיימה והדודה עברה להיות ״הרבנית מראחוב״.

בעלה השני הגה״צ רבי שלמה זלמן פרידמן ז״ל מראחוב וביתו

הגאון הצדיק רבי שלמה זלמן פרידמן ז״ל נולד בשנת תרנ״ב בראחוב לאביו הגאון הצדיק המפורסם רבי ישראל חיים פרידמן ז״ל אבדק״ק ראחוב, אשר קנה את עולמו בספרו ״לקוטי מהרי״ח״ שהדפיס עוד בחייו, וגדולי התורה גמרו עליו את ההלל. (ראה ספר מארמארוש, עמ׳ 356). על גודל תמימותו שמעתי מפי ד״ר יצחק

ריינר היועץ המשפטי של הלשכה האורטודוקסית בבודעפעסט. בשנת 1917 כשמת המלך פראנץ יוזף הראשון, נשא עליו בעל "לקוטי מהרי"ח" הספד בבית הכנסת של ראחוב, בנוכחות נציגי השלטונות ואמר: "במשנה כתוב הווה מתפלל בשלומה של מלכות ובפרט אונזער קייזער וואס איז גוועזען א מלכות של חסד אבער ער איז נעבעך געפייגרט" בעברית: היה לנו מלך שהיה מלכות של חסד אבל "התפגר". נציגי השלטון תבעו אותו למשפט על בזיון "בית המלך". כשהתקיים המשפט טען סניגורו עורך דין יהודי שהתמנה מטעם הקהילה, שהרב לא התכוון ח"ו לפגוע בכבודו של המלך, אדרבא, הוא נשא הספד עליו והגדיר אותו כחסיד אומות העולם ודורש טוב לעם ישראל ועוד. ובמאמצים מרובים הוציאוהו זכאי מבית המשפט. נשיא הלשכה רבי אברהם פראנקל ז"ל שבא להיות נוכח בבית המשפט אמר לו לאחר המשפט שב"ה יצאנו בשלום, אבל להבא צריך מאוד להיזהר בבטויים. בעל ה"לקוטי מהרי"ח" ענה לו בזה"ל: "רבי אברהם, לאזט מיך אפ מיט דיא מאדערנע מעשיות. בייא מיר איזט ניכט דא קיין חכמות, א צדיק ווערט נסתלק, איוד שטארבט אין אגוי פייגרט". בעברית: רבי אברהם, תעזוב אותי עם גישתך המודרנית. אצלי אין חכמות: צדיק מסתלק, יהודי פשוט מת, וגוי מתפגר.

מהרש"ז פרידמן מראחוב

מהרש"ז פרידמן מראחוב בהדלקת נר חנוכה

במעלליו יתנכר נער וכבר בהיות ר' שלמה זלמן ילד בן ארבע ראו את קדושתו. מסופר במשפחה שפעם אחת בעת ששיחק במשחק עם חברו, באה אחותו ושברה את

כלי המשחק וברחה מהמקום והוא רדף אחריה על מנת להרביץ לה, אבל בעת שהשיג אותה אמר לה "דיא האסט א מזל אז דיא ביסט א מיידיל". בעברית: מזלך שאת ילדה ואינני יכול לנגוע בך ולהרביץ לך. ספור כזה מסופר גם מפי בן אחותו, הרה"ח רבי ברוך אברהם פרידמאן ז"ל מלוגאנו שגדל אתו יחד. פעם אחת בבחרותו מצאו אותו בוכה בדמעות שליש וכששאלו לסיבת בכיו, ענה בשברון לב שנערה אחת מבנות הקהילה נגעה בו בדרך הילוכו ברחוב. כך היה הצדיק הזה מתקדש ושומר על עצמו בקדושה ובטהרה עד סוף ימיו.

הוא היה תלמידו המובהק של הגאון רבי חיים צבי טייטלבוים, בעל "עצי חיים" מסיגט.

בגיל 17 נשא לאשה את מרת פייגא בת הרה"ח ר' חיים שמואל פרידמן מטארנא (מחוז אגוטשא). עוד בהיותו אברך הסמוך על שולחן חותנו הקים בטארנא ישיבה והרביץ תורה בתלמידיו. (אחד מתלמידיו בימים ההם היה הגאון ר' מנחם זאב שטערן, רבה של גבעת שאול ב' בירושלים).

ביום כד בסיון תרפ"ב נהרג אביו, הגאון ר' ישראל חיים זצ"ל, באסון-טבע. בעת שהיה ב"פלינינה" (מקום מרעה הצאן), כדי להשגיח על כשרות הגבינות, ניתך לפתע גשם כבד, כתוצאה משבר-ענן והאיזור הוצף במים. גשרון-עץ שעליו הלך התמוטט בשיטפון והוא נפל למים וטבע.

אהל בעל "לקוטי מהרי"ח" בראחוב

הגאון ר' שלמה זלמן נקרא למלא את מקום אביו, כרבה של ראחוב. כמה חדשים אחר-כך, נפטרה אשתו הראשונה של הג"ר שלמה זלמן מרת פיגא והותירה אחריה ששה ילדים. כפי שהזכרנו לעיל, נשא ר' שלמה זלמן אחרי פטירתה את דודתי מרת יוטא בת הגאון רבי שמואל זלמן ווינברגר אב"ד מארגרעטן. היא גידלה את היתומים והיתה להם כאם לכל דבר.

בראחוב ניהל רבי שלמה זלמן ישיבה גדולה, אליה נהרו תלמידים ובים מכל רחבי מחוז מארמורוש ורוסיה-הקרפטית, ובה התחנכו על ברכי התורה והחסידות. מספר התלמידים הגיע לעתים ל-150. הישיבה התקיימה עד לשואה.

בשנת תש"ד הועברו רבי שלמה זלמן ובני משפחתו עם כל יהודי ראחוב לגיטו מאטיסאלקא, ומשם נשלחו לאושביץ, הרבנית, מרת יוטא ושנים מילדיה - מאטיל-לאה ומשה'לה נשלחו מיד לתאי-הגזים. רבי שלמה זלמן סיפר, שמשה'לה שהיה אז בן

11, הרגיש שעומדים להפריד ביניהם, ואז ביקש מאביו שיתן לו שערה מזקנו שתהיה לו למזכרת. עוד ביקש הילד מאביו שילמד אותו דבר תורה שילוה אותו בדרכו. לקול ההמולה וצעקות הנוגשים, לימד האב את בנו את המשנה הראשונה במסכת ברכות "מאימתי קורין את שמע בערבית", מזכרת-נצח מאב לבנו ומבן לאביו.

ר' שלמה זלמן עצמו, בניו ליפא, יצחק וחיים וכן בנותיו שרה-מרים ובילה נשלחו למחנות העבודה באושביץ. שרה-מרים נפטרה מאוחר יותר במחנה ובילה שרדה ועלתה לארץ. הבן חיים הועבר לברגן-בלזן, שרד ועלה לארץ (הוא נספה בתאונה שנים אחדות אחר כך).

ר' שלמה זלמן ובניו ליפא ויצחק הועברו למחנה עבודה ביאווז'נה. בבלוק אליו הגיע, בלוק 6, היה קאפו בשם שטעג, שהצטיין ביחסו הטוב לעצירים שעליהם הופקד. הוא לקח אותם תחת חסותו, עזר להם והגן עליהם. בשעה שהיו מתפללים עמד הוא ושמר וכשהיה מתקרב אחד מאנשי הס"ס היה מזהיר אותם, הוא גם עזר להם בהשגת אוכל כשר, כך שר' שלמה זלמן הצליח בכל ימי שהותו שם לא להתגאל בנבילות וטריפות, וגם לא הוצרך לעבוד בשבת.

גם בבלוק 16 שאליו הועברו מאוחר יותר, עזר להם הקאפו שכונה "דער בלינדער מאקס". הוא איפשר לר' שלמה זלמן להניח תפילין והשיג עבורו מדי פעם עודפי מזון. אותו קאפו עצמו הועמד למשפט בא"י על שהכה מכות רצח יהודי שאותו תפס גונב לחם מיהודי אחר. הקאפו טען להגנתו שמי שגונב לחם מחבירו גורם בזה למותו ברעב ולכן היה עליו להעניש אותו בעונש מרתיע, אך בית המשפט מצא אותו אשם בהריגה וגזר עליו שמונה שנות מאסר. רבי שלמה זלמן העיד עדות-אופי לטובת הקאפו הנאשם. כשנשלח האיש לכלא אמר רבי שלמה זלמן: "אמנם בית המשפט כדין עשה ששלח אותו למאסר, שהרי הרג אדם. אולם אני חייב לו טובה על שעזר לי והגן עלי". ולכן, כל השנים שישב האיש בבית-הסוהר, שלח רבי שלמה זלמן תמיכה כספית קבועה שאיפשרה לבני משפחתו להתקיים.

לקראת סוף המלחמה, בפברואר 45 כשהרוסים התקרבו למחנה, עזבו הגרמנים וברחו, אך כמתנת פרידה המטירו על המחנה פצצות. בהפגזה זו נהרג הבן ליפא. היהודים שנותרו התפזרו לכל עבר. ר' שלמה זלמן עבר את הגבול מפולין לצ'כוסלובקיה ונדד ממקום למקום כשהוא מחפש יהודים שניצלו. בנדודיו הגיע לכפר על יד פרעשוב. שם מצא יהודי שנשאר ולא נשלח לאושביץ (כנראה, בגלל זכויותיו כגיבור מלחמת העולם הראשונה). ליהודי היו טלית ותפילין, ורבי שלמה זלמן שש כמוצא שלל רב על ההזדמנות שניתנה לו לשוב ולהתפלל כשהוא מעוטר בטלית ותפילין. עד מהרה הצליח מארחו להשיג זוג נוסף, טלית ותפילין, שאותם נתן במתנה לרבי שלמה זלמן. אז אמר רבי שלמה זלמן "עכשיו יש לי גם טלית וגם תפילין, היש עשיר כמוני!". כששמע רבי שלמה זלמן שבעיר פרעשוב יש מקוה, נפרד ממארחו והזדרז לעבור לשם. משם עבר לאונגוואר, שם נתמנה למו"ץ.

כשסופחה אונגוואר לברית-המועצות, ברח משם רבי שלמה זלמן ועבר לסאטמר, שם נתמנה לראב״ד. על הנהגתו באותה תקופה מעיד הגאון רבי משה אריה פריינד זצ״ל (אב״ד העדה החרדית בירושלים):

הנה בא אלי נכדו של הגאון הצדיק המפורסם אבדק״ק ראחוב זצלה״ה זי״ע... באשר שהוא יודע שהיה לי להבדלח״ט ידידות רב עם זקנו הצדיק הנ״ל וישבנו יחד אחרי החורבן הנורא של יהדות אירופא הי״ד כרבני עיר בק״ק סאטמאר יע״א, שהוא היה הראב״ד שם, שאכתוב לו קצת ממעשיו המעידים על גדלותו וקדושתו וצדקתו. ובכן נעניתי לבקשתו שהכרתי אותו לאיש צדיק קדוש וטהור, שכל כוונתו בכל דבר היה לשם שמים והיה נחבא אל הכלים הצנע לכת בכל דרכיו, והיה זהיר מאוד שלא ידעו ממעשיו. למשל - לפעמים כשישב בתענית ונכנס אדם שהיה יכול להרגיש בזה צוה להביא לאכול ואכל כנגדו כדי שלא יפורסם הדבר שיושב בתענית. גם היה זהיר מאוד בקדושה יתירה, ופעם אחת נכנסתי אצלו בעת שישן על המטה והיה מחזיק את רגליו מחוץ לכסת. גם היה מיראי הוראה מאוד ולא היה נושא את פניו לאיש, וחנף לפניו לא יבוא. ופעם אחרנו בדין תורה עד שעה מאוחרת בלילה והוא היה דר קצת רחוק ממקום הב״ד והיה אז עדיין בלי אשה ל״ע ואני הייתי דר בקרוב ובקשנו אותו שישאר הלילה לישן אצלנו, וסדרנו לו מקום לישכב כראוי, ואני יצאתי החוצה קצת אנה ואנה, וכעבור זמן קצר ראיתי אותו שהוא כבר קם ומלביש עצמו, ובבוקר שאלתי אותו למה לא ישן כלום הלילה, ואמר שהוא הרגיל עצמו לקום בהשכמה ואפילו הולך לישון מאוחר, כשכבר בא אותו זמן כבר לא יכול לישון, ואין אני זוכר השעה אבל היה שעה מוקדמת מאוד. יכולים לראות מזה הקצת איך היה כל מעשיו בדיקדוק גדול, וגם זמני התפילות היה אצלו בדיוק בזמן שקבע, ולא איחר הזמן והתפלל בהתלהבות בכל כוחו. ובראש השנה היה מתפלל מוסף לפני התיבה בהתרגשות גדול מאוד, ואחרי התפילה קראתיו לעשות קידוש אצלי, וכשנכנס לבית לא היה יכול לטעום מפני חולשתו עד שנח קצת, וחזרו כוחותיו, מזה נוכל לראות איך שמסר כל כחותיו בתפילותיו. ובחג הסוכות שעוד לא היה נשוי, ועשו סוכה גדולה להרבה אנשים וישנו שם, וגם לו היה שם מיטה, ולא היו יכולים לישון מחמת שהוא היה ער כל הלילה ובוער מהשתוקקות ואמר שמחר צריכים לקום בהשכמה כדי לקיים מצות ארבעה מינים, כמסופר מעין זה מהקדושת לוי זי״ע. וכאלה וכאלה היא כל התנהגותו, ורק כתבתי זה המעט שעלה כעת בזכרוני, זכר צדיק לברכה. (בהסכמתו לספרו של רבי שלמה זלמן ״זבחי שלמה״).

בסאטמר נשא לאשה את מרת פריידא-מלכה בת הרה״ח ר׳ יואל זיסמאן שפיצר מדעש (נפטרה בלוגאנו ה׳ בתשרי תשכ״ט). כן השיא שם את בנו ר׳ יצחק שי׳ ואת בתו מ׳ בילה תחי׳.

עם התגברות השלטון הקומוניסטי עזב את רומניה, בשנת 1947 הוא שהה תקופה קצרה בקאשוי ובפראג ומשם המשיך את דרכו ללוגאנו שבשווייץ. שם ישב כבר בן אחותו הרה״ח ר׳ ברוך אברהם פרידמן.

איה הסופר בעל הכשרונות שיוכל לתאר את גודל צדקתו תמימותו וענותנותו של אדם גדול זה?

לעולם לא אשכח. איך היה תמיד חרד שמא לא עשה מספיק בתורה, ובמצוות, ועל מה שעשה פחד שמא חס ושלום התגנבה ללבו מחשבת פגול ונמצא שעבודתו איננה שלימה וכהלכתה. לעת זקנתו היה אומר לעצמו: "איך בין דער ערגסטער יוד" בעברית: אני היהודי הגרוע ביותר בעיר. בתו ב"ד מרת בילה הורוביץ תחי' היתה אומרת לו (באירוניה) "אבא! כשאתה תסע מכאן מי יהיה ה"ערגסטער יוד" בעיר?" כך דיבר אדם שבכל תשעים שנות חייו היה כל חילו לאוריתא.

ובהשתדלות בן אחותו הרה"ח רבי ברוך אברהם פרידמן וחותנו הגביר הרה"ח רבי מאיר ליב רובינפעלד, נבחר להיות רבה של לוגאנו. הוא הפך את קהילת לוגאנו השויצרית לקהל חסידים חרדי, שכמעט ולא היה כדוגמתו בכל אירופה.

בחכמתו ובתבונתו הצליח להתחבב על הקהילה כולה. הלהיב אותם בתמימותו הרבה ובהתנהגותו העדינה והאצילה, והאציל עליה מרוחו ומהתלהבותו הרבה. היה חביב מאד על הקהילה. כרב ואב"ד בקהילה עשירה כמו לוגאנו שבשווייץ הגיעו אליו מכתבים מארבע פינות העולם עם בקשות שונות ומגוונות לעזרה כספית, בקשו רפואות אשר אי אפשר להשיג במדינת הכותב. והוא זכרונו לברכה השתדל למלא את כל הבקשות ולא חס על טרחת גופו ולא השיב אף פניה אחת ריקם. אפילו בקשה של השוחט לשעבר מראחוב שבקש ממנו שישלח לו מכונית כדי שיוכל למכרה במחיר יקר. והצדיק הזה פעל וטרח טרחות מרובות לסדר את "המשלוח" כדי שהשו"ב הנ"ל תהיה לו האפשרות לעשות שדוך עם בנו כדת משה וישראל.

דודי הגה"צ ז"ל היה איש חסד שהשתתף בשמחתו והצטער בצערו של כל יחיד בישראל, על אחת כמה וכמה קרובים ובני משפחה. זכורני כשאחותי הצדקת מרת יוטא היתה חולה, היה מתענין תמיד במצבה הרפואי, הקפיד לבוא כמה פעמים לבקור חולים ואמר לי לנסות אולי יש מרפא באמריקה והוסיף שאם הבעיה היא חוסר אמצעים כספיים הוא ידאג לכך.

הוא הקפיד מאוד לכבד כל אדם. מי שראה איך היה מכבד כל מי שהיה בגדר בן תורה, את תלמידיו ואפילו לקטני ערך. זכורני שלא היתה אף פעם שהתפללתי בבית מדרשו בלוגאנו או בבני ברק, שלא היה ניגש לגבאי, ודואג שיעלו אותי לתורה למרות היותי "מגולח". כל פעם שרצה להטיף לי מוסר היה עושה זאת בטאקט, בעדינות, ע"י סיפור וע"י משל. בשנת תשי"ט בהיותי באיטליה בשליחות הסוכנות היהודית כתבתי לו מכתב שברצוני להגיע ללוגאנו לימים נוראים והרי מה שענה לי:

ב"ה יום ו' עש"ק לס' תבא שנת תשי"ט לפ"ק פה לוגאנו יצ"ו. החוה"ש וכ"ט וכתוח"ט לכבוד אהובי ב"ג ה"ה האברך החוב"ט היו"ש מוכתר במעלות ובמדות טובות בנש"ק וכו' כש"ת, מו"ה **אהרן צבי הרש** נ"י.

אחדשה"ט מכתבך קבלתי. ומה שכתבת שרצונך לבוא אצלינו על הימים הנוראים הקדושים הבעל"ט, הנה בוודאי תוכל לבוא אצלינו ותה' אצלינו אורח

חשוב אי״ה. ואינו נחוץ לילך לרסטראנט דפה, הגם שיש כאן ב״ה על צד היותר טוב, אבל אני רוצה שתהיה אורח שלנו אי״ה. ואודות מקום ללון, הנה אין אני יודע אם אתה לבד רוצה לבוא לכאן, ואז תוכל אי״ה להיות אצלינו בכבוד גדול ואינו נחוץ לבקש מקום ללון. ואפשר שאתה עם ב״ב שיח׳ תבואו לכאן, אז נראה אי״ה בל״נ מקום אכסני׳ ללון עבורכם. ואנו מחכים בע״ה על בואך אצלינו בשמחה וכ״ט, והשי״ת יעזרינו לעשות ת״ש [תשובה שלימה] בכלל כל ישראל ויקבל תפילתנו בכלל תפלת כל ישראל בחסד ורחמים, ויזכינו לשנה טובה ומתוקה ומבורכת ולשנת גאו״י [גאולה וישועה] בחסד ורחמים. דודך המצפה לישועה בקרוב ולשמוע מכם בש״ט, ולראותך בקרוב בע״ה ברוב נחת ושמחה. והנני דושה״ט באהבה.

ה״ק שלמה זלמן פרידמאן.

ואמנם באתי ללוגנו לשמוע אותו עובר לפני התיבה בימים נוראים בהתלהבות ובהתרגשות שאין למעלה ממנה ושאין בי הכשרון לתארו. היתה זאת בשבילי חוויה שלא אשכח לעולמים.

הוא היה קשור ברבים מצדיקי הדור, הרבה לנסוע לצדיקי בית בעלז ושינאווא. בהיותו בלוגאנו יצר קשר מיוחד עם האדמו״ר מפשבורסק-אנטוורפן זצ״ל, שלא עבר עליו יום שלא הזכיר בתפילתו את הרב מראחוב. הוא דיבר ביראת כבוד על כל צדיקי דורו, ואף הם העריכו ביותר את צדקתו וגדולותו.

דביקות מיוחדת היתה לו ברבותיו מבית סיגט-סטמאר. החל ברבו המובהק הגה״צ בעל ״עצי חיים״ מסיגט זצ״ל, ואחריו באחיו הגה״צ רבי יואל טייטלבוים זצ״ל מסאטמר, שבו היה קשור בלב ונפש, לפניו היה עומד כעבדא קמי׳ מר ולא עשה דבר המצריך שיקול הדעת בלי לשאול בעצתו. אחר פטירת רבו האדמו״ר מסאטמר טרח וכתב מכתב (אולי היחיד שכתב בשנתיים האחרונות לחייו) ובו קרא למנות לממלא מקומו את בן-אחיו הגה״צ רבי משה טייטלבוים שליט״א אב״ד סיגט.

בשנתיים האחרונות לימי חייו בעולם הזה, היה בבני ברק בבית חתנו ש״ב הרב רבי מנחם הורוביץ שליט״א. כאן המקום לשבח את בתו החכמה מרת בילה הורוביץ תחי׳ שטפלה בו במסירות שאין למעלה הימנה, וארגנה את הבית (כולל קיום בית מדרש) כך שיוכלו לטפל בו לעת זקנתו בכבוד ולהנעים לו את שנות חייו האחרונות.

בה׳ בשבט תש״ן נפטר. בבני ברק. בלווייתו השתתפו אלפי יהודים. ספדו לו הגאון רבי שמואל וואזנר שליט״א אב״ד זכרון-מאיר בבני ברק, חתנו הרה״ג רבי מנחם מנדל הורוויץ, רבה של קהילת ראחוב בבני ברק ונכדו הרה״ג רבי ישראל חיים הורוויץ רבם של חסידי סאטמר במנצ׳סטר. בהגיע הלוייה לירושלים ספד לו ידידו רבה של העדה החרדית בירושלים הגאון רבי משה אריה פריינד זצ״ל. נטמן בחלקת הרבנים שבהר הזיתים (על יד חלקת הנביאים).

אחרי פטירתו הדפיס בעל נכדתו ר׳ יונתן בנימין הלוי וואזנר את ספרו זבחי שלמה, הספר כולל חידושי סוגיות וכן דברים על פרשיות השבוע מתוך קונטרס שכתב

מפיו תלמידו ר׳ ברוך וויינשטוק בראחוב בשנות תרפ״ו - תרפ״ח. הכותב מסר את הקונטרס לידי האדמו״ר מסטמאר שליט״א והוא נתנו לרי״ב וואזנר להדפיסו. כן נדפסו בספר מכתבים של הגאון רבי שלמה זלמן זצ״ל ובהם דברי תורה, מוסר והדרכות בעבודת ה׳.

צאצאיו:

מאשתו הראשונה מ׳ פיגא ע״ה נולדו לו ששה ילדים. שלושה מהם נפטרו בילדותם: מנחם-זאב, שמואל וישראל-יהודה.

נותרו: 1. הרה״ח ר׳ יעקב צבי הי״ד: היה בעל טחנת קמח בראחוב. במלחמת העולם השניה גוייס לפלוגת-עבודה ושם נספה. אשתו הענטשע בת ר׳ משה אהרן וילדיהם יונתן-בנימין, פיגא וצירל נספו באושביץ.

2. הרה״ח ר׳ חנניה יום טוב ליפא הי״ד: היה גר בראחוב. אשתו רבקה בת ר׳ משה וילדיהם יצחק-יחיאל-מיכל, פיגא ומשה נספו באושביץ. הוא נהרג במחנה העבודה יאווזנא יום לפני השחרור.

3. הרה״ח ר׳ יצחק נ״י: למד במרגרעטן אצל הדיין רבי יעקב צבי קאופמן הי״ד. אחרי השואה נשא לאשה את שרה-רבקה בת הרה״ח ר׳ שרגא פיטל פידלר. עלה ארצה והשתקע בבני ברק.

ילדיהם: (א) יהודית צירל תחי׳: נשואה להרה״ח ר׳ ישראל דוד הלוי פישל. גרים בבני-ברק ולהם 3 ילדים.

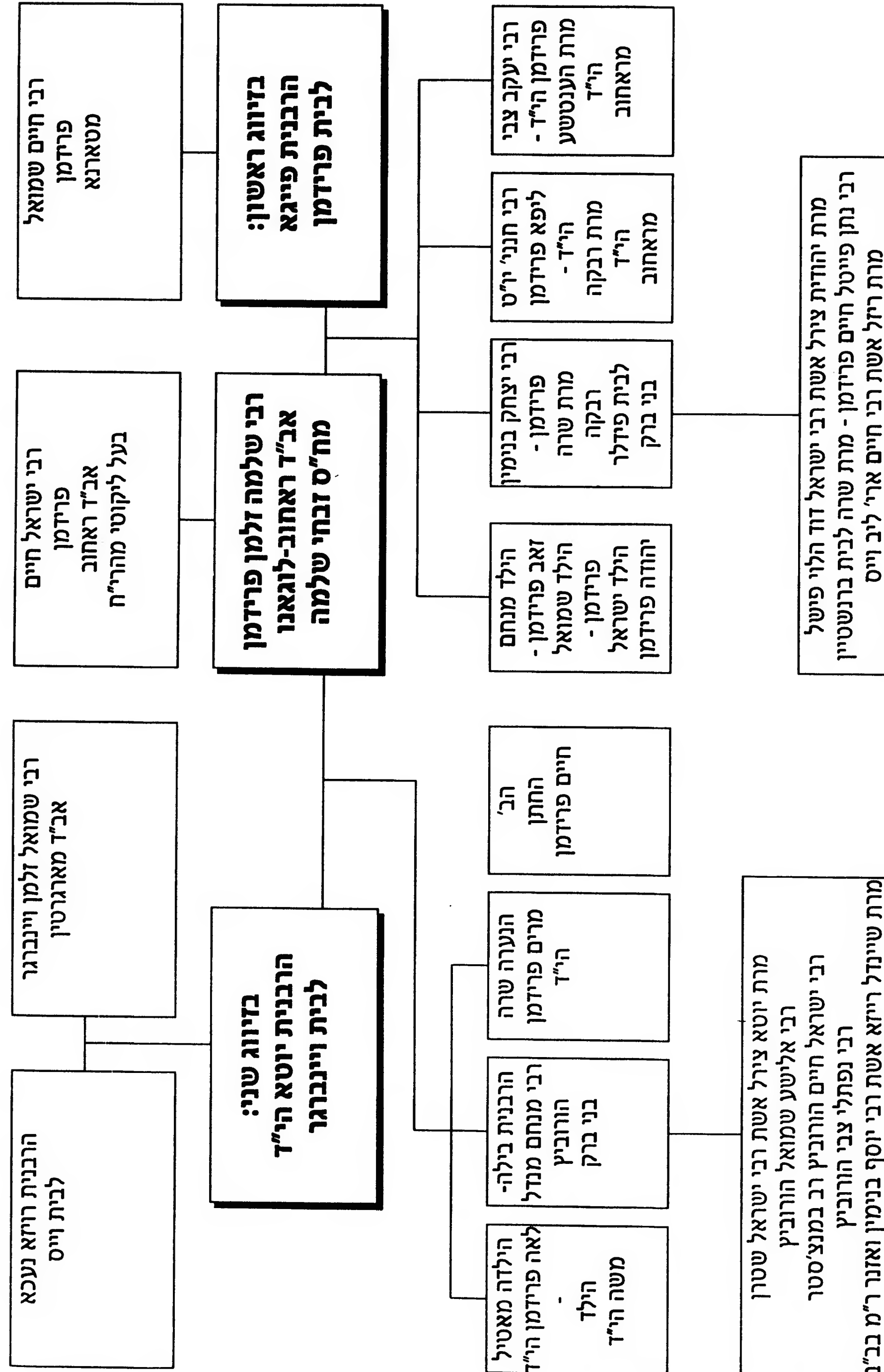
(ב) הרה״ח ר׳ נתן פייטל חיים נ״י: נשא לאשה את מרת שרה בת ידידי הרה״ח ר׳ שלמה חיים בערנשטיין (מצאצאי הגאון רבי יהודה כהנא זצ״ל בעל קונטרס הספיקות). גרים בבני ברק ולהם 6 ילדים.

(ג) רייזל (שושנה) תחי׳: נישאה להרה״ח ר׳ חיים אריה לייב בן הגאון רבי דוד ווייס, רבה של ברלין. גרים במאנצ׳סטר ולהם 6 ילדים.

מאשתו השניה, דודתי מרת יוטא הי״ד נולדו לו 5 ילדים. הילדים מאטיל-לאה ומשה׳לה ניספו עם אמם בתאי-הגזים באושביץ. הבת שרה-מרים (נולדה בתרפ״ד) שהיתה בחורה נבונה ומשכילה, נשלחה מאושביץ למחנה עבודה, ושם נפטרה מאוחר יותר.

מן המחנות שרדו הבן חיים והבת בילה. הבה״ח ר׳ חיים ז״ל שהשתחרר בברגן-בלזן הגיע לארץ וכאן למד בישיבת הגאון רבי יוסף צבי דושינסקי זצ״ל. הוא היה צדיק תמים, אחד מבחירי התלמידים. הוא התארס עם בתו של הרה״ג ר׳ יצחק אייזיק קליינמאן, אך שבועיים לפני החתונה בעת שביקר בבית אביו בלוגאנו, אירעה תאונה בבית אביו והוא נהרג (ביום כ״ט בטבת תשי״ד) ומנח״כ בלוגאנו.

הבת מ׳ בילה תחי׳ נישאה להרה״ג בנש״ק רבי מנחם מנדל הורוביץ נ״י. מצאצאי הצדיקים מרופשיץ ומדעש, הממלא את מקום חותנו כרבה של קהילת ראחוב בבני ברק. הם עלו לארץ והשתקמו בבני ברק.

צאצאי מהרש"ז פרידמן

ילדיהם: 1. מרת יוטא צירל: נשואה להרה״ח ר׳ ישראל שטערן בנו של הרה״ג רבי מנחם זאב שטערן זצ״ל, שהיה מתלמידיו של הגאון רבי שלמה זלמן עוד בהיותו בטארנא. להם שבעה ילדים.

2. הרה״ח ר׳ אלישע שמואל: נשא לאשה את נכדתו של הגאון רבי שמעון ישראל פוזן זצ״ל אב״ד ק״ק שופרון. להם שנים עשר ילדים.

3. הרה״ג ר׳ ישראל חיים: אב״ד חסידי סאטמר במנצ׳סטר. נשא לאשה את בתו של הרה״ג רבי יהוסף חיים שענפעלד רב בקרית הרצוג. להם שמונה ילדים.

4. הרה״ח ר׳ נפתלי צבי: חתן האדמו״ר מסטניסלב בלונדון. להם שמונה ילדים.

5. מרת שיינדל רייזא: נישאה להרה״ג ר׳ יוסף בנימין וואזנר, נכדו של הגאון רבי שמואל וואזנר אב״ד זכרון מאיר, שהוציא לאור את ספר ״זבחי שלמה״ של חותנו-זקנו.

ו. בנו הגאון רבי יהושע פנחס וויינברגר אבדק״ק סעפלאק

עליו וביתו ראה לעיל ח״א פ״ב.

ז. בנו הרב החריף רבי הלל יודא וינברגר הי״ד מקראסנא

נולד בשנת תרנ״ה כאח התאום הצעיר של אאמו״ר הי״ד במארגרעטען ונקרא שמו בישראל הלל יהודה. הלל ע״ש הגאון רבי הלל פולק רבה של סאסרעגען גיסו של המהריא״ץ. יהודא ע״ש הסבא מראקוביץ רבי יהודה צבי ברגר ז״ל (צבי לא יכול היה להיקרא כי אחיו הגדול נקרא כך ע״ש המהריא״ץ).

רבי הלל יהודה וויינברגר הי״ד מקראסנא
בן מרן מהרש״ז ממארגרטין

התאומים גדלו יחד לתפארת, זקני מארגרעטען והדודות היו מספרים נסים ונפלאות על הני תרי צנתרי דדהבא, שמנערותם היו מוצלחים במיוחד, הם למדו יחד אצל המלמד רבי יעקב ליב מרקוביץ ז״ל אשר היה תמיד מתפאר בהם. פעם אמר לי ״תדע כי שני התלמידים הללו באים מדי פעם לבקרני וזה שכרי מכל עמלי, בראותי את פרי חנוכי, אבל אצל דודך רבי הלל יהודה אני מקבל את שכרי גם בעולם הזה כי הוא מעניק לי מכספו ביד רחבה״. אחרי הבר-מצווה נסעו ללמוד אצל הגאון רבי יהודה גרינוולד ז״ל

בסאטמאר. אולם הוא עזב לאחר תקופה קצרה והמשיך ללמוד במארגרטען אצל אביו הצדיק ז״ל.

פעם כשכבר הייתי בחור גדול שאלתי אותו לסיבת היפרדם והוא ענה לי: ״שלא הייתי יכול להחזיק מעמד, ולשים לילות כימים בחסידות ופרישות כמו אביך״. מעניין, שאלתי גם את אאמו״ר הי״ד אותה השאלה והוא ענה לי כך: ״דודך רבי הלל יהודא היה חריף וזריז יותר ממני״. זוהי רק דוגמא אחת של הערכה והערצה הדדית שהיתה בין שני האחים התאומים הצדיקים האלה.

רבי הלל יהודא התחתן עם דודתי מרת אסתר הי״ד בת הרבני החסיד רבי יהודה הכהן ליברמן ז״ל שהיה בנו של רבי שלמה חיים ליברמן ורעיתו מרת אסתר בת רבי משה כהנא העליר בן הגאון מוה״ר יחיאל כהנא העליר אבדק״ק מ. סאלקא בן הגאון האדיר מוה״ר יהודה כהנא, בעל ״קונטרס הספקות ותרומת הכרי״ ולמעלה בקודש מצאצאי הגאון בעל ״תוספות יום טוב״. בתשובה אליו במהר״ם בריסק חלק שני סי׳ ע״א, מביא מו״ר:

וראיתי שיש מחלוקת בזה בין שני אריות מדור שלפנינו, הגאון מהר״ם א״ש ז״ל אבד״ק אונגוואר והגאון מה״ו חיים סופר ז״ל אבד״ק פעסט. האחרון כתב בחיבורו שו״ת מחנה חיים אהע״ז ח״ג סי׳ מ״ג שלדעתו אם יש לאדם שני שמות מעריסה, אותן שני שמות הוויי׳ רק שם אחד להכיר גוף פרטי בגבולו וכו׳. אמנם הראשון לא כן דעתו. הובאו דבריו בשו״ת חת״ס אהע״ז ח״ב סי׳ י״ח וסובר בשם משה יהודה הוי משה שם לעצמו ויהודה שם לעצמו״.

פלא בעיני שבתשובה לא מזכיר מו״ר, ולא רבי הלל יהודה, שגם הוא וחותנו היה להם שם משותף ״יהודה״ ורק היות ושמו היה הלל יהודה לא הקפידו.

דודי רבי הלל יהודא הי״ד התישב בקראסנא. שם ישב על התורה ועל העבודה בבית חותנו ארבע שנים. כשנגמרו ימי ה״קעסט״, לקח את הנדוניה שלו ופתח חנות מכולת ממנה קיוה להתפרנס. אבל עד מהרה, התברר שהעסק לא הצליח והאברך הצעיר הפסיד את רוב כספו. חותנו רבי יהודה ליברמן ז״ל היה כבר חולה וגם ירד מנכסיו ולכן לא היתה לו האפשרות לבוא לעזרתו בכסף, ע״כ בלית ברירה הציע לחתנו להיות ״מלמד״. כאן התערב אחיו הגדול הפטרון הכלכלי של משפחת וינברגר הרה״ח רבי יעקב דוב וינברגר הי״ד, ונתן לו הלוואות, ולמרות זאת העסק לא הצליח. עד שבא לעזרתו דודו הגביר רבי ישראל ויס מקלויזנבורג ולימד אותו את המקצוע ״לעשות כסף מסמרטוטים״ ואכן פתח בקראסנא סניף מעסקי דודו רבי ישראל ויס והתחיל לאסוף סמרטוטים ואח״כ פתח גם תחנת דלק. הוא הצליח ובמשך הזמן נהיה עצמאי ועשה חיל בעסקים והיה יהודי עשיר בעל בעמיו ״תורה וגדולה במקום אחד״. יחד עם עסקיו היה קובע עתים לתורה, למד ולימד והיה תלמיד חכם מופלג.

והרי לדוגמא מה שכותב עליו גיסו מו״ר בעל שו״ת מהר״ם בריסק חלק ראשון סי׳ יט: כבוד אהובי גיסי חביבי, החריף והבקי טובא, אוצר כל כלי חמדה בנש״ק וכו׳... כש״ת מו״ה הלל יודא וינברגר הי״ו אבן יקר בק״ק קראסנא.

בסי׳ צ״ג הוא כותב:

אך טוב וחסד, לותיק וחסיד, ה״נ אהובי גיסי מחמד לבי ונפשי הרב החריף, הולך וגדול בתורה וביראה וכו׳ בנש״ק מו״ה הלל יודא וינברגר הי״ו, אבן ספיר בק״ק קראסנא.

ומסיים:

ואחתום בזה בכל חותמי ברכות לטוב לכם כל הימים. כאות נפשך ונפש גיסך אוהבך דורש שלום תורתך בלב ונפש חפצה. חתימה.

בחלק שני סי׳ ע״א הוא כותב:

כשמו כן תהילתו, בשערים יהללו אותו, כגדולתו כן ענותנותו, ה״נ כבוד גיסי אהובי וחביבי, גדול בתורה ובמעשים טובים, פזר נותן לאביונים, כש״ת מו״ה הלל יודא וינברגר הי״ו, על ישראל הדרתו בק״ק קראסנא יע״א.

ואחרי דיון הלכתי מקיף, הוא מסיים:

ואמר שלום לך ולתורתך, כאות נפשך היפה, ונפש גיסך המצפה לעזרת ישראל אוהבך אהבה עזה. חתימה.

בחלק ג׳ סי׳ מ״ד. הוא כותב:

הלל נרצה לכל יתברך ב״בכל מכל כל״, ה״נ אהובי גיסי חביבי איש כלבבי, ליש ולביא, הולך וגדול בתורה ויראה וכו׳ כש״ת מוה״ר הלל יודא וינברגר (הי״ו). אבן פנה בעיר קראסנא.

בשו״ת מרקחת בשמים (לחתן גיסו) תשובה אליו (סי׳ ה׳):

א״כ אהובי דודי חביבי, חקוק במורשי לבבי, ליש ולביא, אשכול הכופר, דומה לעופר, גדול בתורה וביראה טהורה, איש יקר ערך ורב תבונות, נועם המדות בנש״ק וכו׳ כש״ת מו״ה הלל יודא ויינברגר הי״ו אבן יקר בק״ק קראסנא...

כאמור היה דודי רבי הלל יודא הי״ד תלמיד חכם מופלג למד ולימד תורה בחברותא ובצבור. בעתון ה״אמת״ *HOEMESZ* מיום 15 לחודש מרץ 1935 כתוב על חגיגת סיום הש״ס:

חגיגת סיום הש״ס בקראסנא

החודש, ב־11 לחודש אדר בשעה 7 בערב חגגו יהודי קראסנא סיום הש״ס. החגיגה אורגנה עי׳ הגבאים ר׳ מרדכי ליברמן ור׳ מנדל יאקאב, הופיעו שמנה וסלתה של הקהילה. הרב הצעיר שנבחר זה עתה הרב הלל ליכטנשטיין תיאר בהתלהבות את החברה־ש״ס. אחריו נאם נאום יפה ומרגש ר׳ הלל יהודה וינברגר, תלמיד חכם ידוע. באותה הזדמנות בחרו בר׳ אהרן כגזבר ור׳ שמעון ולדמן כמבקר, סעודת המצוה היתה אלגנטית ובמצב רוח מיוחד שהסתיימה ב־3 לפנות בוקר.

הוא מילא מקום רב העיר ודרש (בהיעדרו) בבית הכנסת הגדול בשבתות. רב העיר הגאון הישיש רבי ברוך בענדיט ליכטנשטיין הי״ד הקפיד לנסוע מחוץ לעירו רק בלווית בנו ״הרב הצעיר״ הגאון רבי הלל ל״ש ז״ל. ובהיעדרם היה הרה״ג רבי הלל יהודה הי״ד מורה ההוראה בעיר.

בשנת תרצ״ד לאחר פטירת אביו הסבא קדישא הגאון מהרש״ז ז״ל במארגרעטען (ראה תאור הפרשה לעיל ח״א פרק ב) הציע רבי משה גולדברגר ראש הקהילה לסבתא הרבנית מרת רוזא נעכא ז״ל שיבחרו את רבי הלל יהודה כממלא מקומו באמרו שהוא גם תלמיד חכם וגם יהודי עשיר. ובכך תפתרנה הבעיות הכלכליות במשפחה. והסבתא הפרגמטית אמרה: אמנם נכון שבזה פותרים את ה״בעיה הכלכלית״ אבל היות ואין לו ילדים יש חשש שהשושלת הרבנית תיפסק. מי פילל שהשושלת הרבנית המפוארת הזאת על כל ילדיה תישמד בשואה.

הרה״ג רבי הילל יהודה היתה לו ספריה תורנית מכובדת. הוא קנה את הספריה של דוד חותנו רבי יוסף דוב כהנא ליברמן ז״ל. וישב ולמד והקדיש את חילו לאוריתא.

בשנת ת״ש (1940) הקים בית מדרש בביתו. ובמשך הזמן הוקמה שם ישיבה קטנה בראשות בן גיסו [אז הבחור העלוי] הרב רבי שלמה חיים בערנשטיין שליט״א, שישבו ולמדו שם עד השואה.

רבי הלל יודא היה גם רודף צדקה וחסד. אני יודע על הרבה מעשי צדקה וחסד שהוא עשה. ביתו היה בית פתוח, הקפיד על הפרשת מעשר מרווחיו וחילקם לצדקה.

סיפר לי ידיד נעורי הרב משה ליכטנשטיין נ״י (נכדו של הרב מקראסנא הגאון רבי ברוך בענדט ליכטנשטיין): אל סבו הרב בא באחד הימים יהודי ת״ח ובפיו שאלה, הוא סיפר שבכל יום חמישי הוא מוצא סכום כסף בתיק הטלית שלו, ואינו יודע כיצד הגיע הכסף לשם, לכן הוא שואל, האם מותר לו להשתמש בכסף? הרב בחכמתו הבין שיש מישהו התומך באיש ע״י ״מתן בסתר״ והתיר לו להשתמש בכסף. סקרנים החלו לעקוב וגילו שהנדיב הנסתר לא היה אלא רבי הלל יהודה!

דודי רבי הלל יהודה והדודה אסתר הי״ד לא זכו לילדים פרי בטנם. בשנת תרפ״ט, בשבת פ׳ בחוקותי ביקר בקראסנא מו״ר האדמו״ר מסאטמאר ז״ל והוזמן לסעודה בביתו של דודי הרה״ג רבי הלל יהודה הי״ד. לאחר הסעודה הם הסתגרו בחדר והדוד והדודה הפצירו באדמו״ר להבטיח להם להיפקד. האדמו״ר בירך אותם אבל סרב בכל תוקף להבטיח להם. הם המשיכו ללחוץ עליו בכו והתחננו. המצב הגיע לידי כך שהאדמו״ר קם ממקומו ויצא את החדר וסרב להבטיח להם.

מעניין שגם להגאון רבי ברוך בענדיט ל״ש אבדק״ק קראסנא נולדו בנים תאומים וקיבלו אותם השמות יהושע והלל, הלא הם: הגאון רבי יהושע ל״ש אבדק״ק מוטש הי״ד ואחיו התאום הגאון רבי הלל ל״ש ז״ל שהיה הרב הצעיר בקראסנא ואח״כ רבה של קהילת קראסנא בברוקלין. גם שם לרבי יהושע היו ילדים ולרבי הלל לא היו. אחד הרופאים הנודעים בטרנסילבניה טען בזמנו שהיתה זאת בגין לידתו כאח תאום. למרות זאת היו בביתם תמיד ילדים, והם טפלו בהם בחיבה בחום ובאהבה רבה ״וכמים הפנים אל פנים״ כך החזירו להם כולם אהבה רבה.

גיסו ״הרב החריף ובקי, משנתו זך ונקי, גדול בתורה, עוטה אורה, ביראה טהורה וכו׳ מו״ה ישראל בערנשטיין (נ״י) [ע״ה]״ (כך מתאר אותו מו״ר בעל ״מהר״ם

בריסק" הי"ד בס' נ"ב), נפטר בצעירותו והשאיר אלמנה צעירה עם ילדים קטנים, שהיתה אחותה של הדודה אסתר הי"ד. רבי הלל יהודא דאג לאלמנה וליתומים כאב. בת דודתי גיטלי תחי' היתה שם הרבה זמן וגדלה בביתם כבת. אישית זוכר אני מתקופת ילדותי שהארוח אצל הדודה אסתר והדוד רבי הלל יודא היה אחד הפרסים היקרים ביותר שהורי העניקו לי כשהצטיינתי במעשים טובים או בלמודים. וכן אצל שאר ילדי המשפחה.

רבי הלל יהודה הי"ד כתב ספר תורה בחורף תש"א לקיים מצוות "ואתם כתבו...", וזכור לי היטב חגיגת הכנסת ספר תורה שנחוגה ברוב פאר והדר בהשתתפות כל קהילת קראסנא, רבנים גדולי תורה, וכמעט כל המשפחה. ר' הלל יהודה ורעייתו נלקחו עם כל יהודי קראסנא לגיטו שימלויא ומשם לאושביץ ושם נספו. ה' יקום דמם!

ח. בתו דודתי הרבנית בריינדיל ובעלה הגאון רבי יעקב צבי קאופמן הי"ד

דודתי מרת בריינדיל נקראה ע"ש מרת בריינדיל הבת השניה של הגאון מהריא"ץ ז"ל, אשר היתה נשואה להרבני המופלג ר' יחזקאל קליין ז"ל מבודאפעסט, שנפטרה בצעירותה.

הדודה יוטה הי"ד הרבנית מראחוב, בראותה את בן גיסתה, אשר היה בחור יפה תאר ובעל כשרונות, והיה בו מיזוג מוצלח של בנש"ק מבית רבני חסידי יחד עם למדנות, החליטה שהבחור הזה ישאר במשפחה, ושידכה אותו לאחותה מרת ברינדייל.

רבי יעקב צבי קויפמן הי"ד דומ"צ מארגרטין חתן מרן מהרש"ז

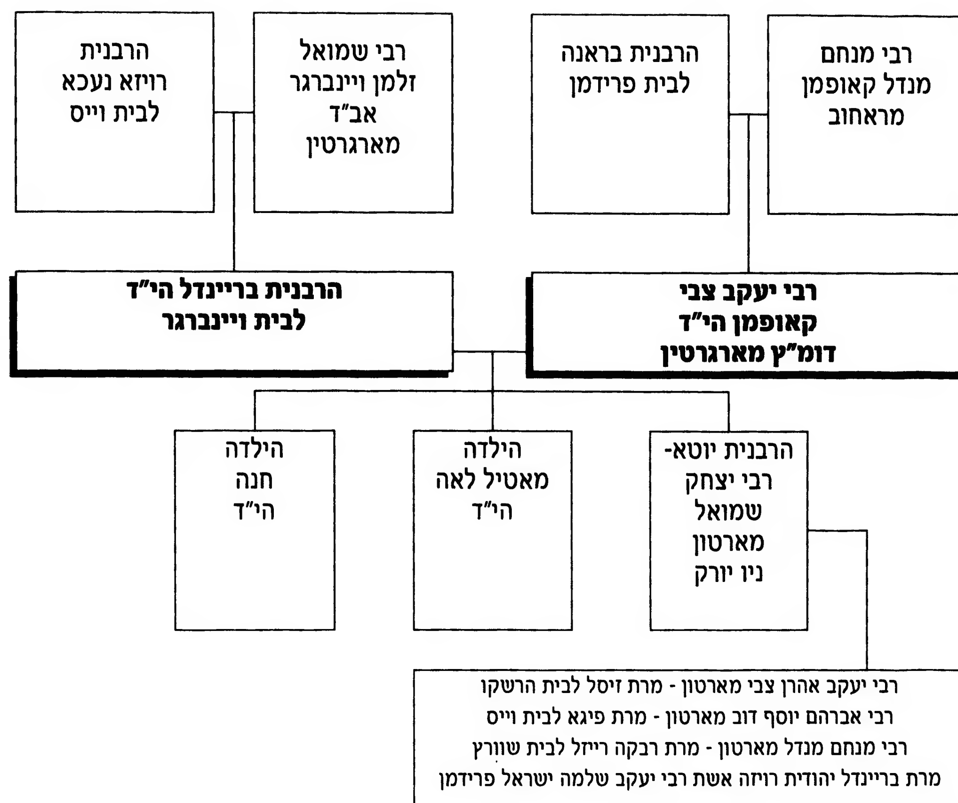
הגאון רבי יעקב צבי קאופמן הי"ד נולד בשנת תרס"א, בהיותו ילד כבן שלוש התיתם מאביו הרה"ג רבי מנחם מענדיל קאופמן ז"ל (נפטר י"א בשבט תרס"ד).

אמו מרת מלכה בראנה היתה בת הגאון החסיד רבי ישראל חיים פרידמן ז"ל אבדק"ק ראחוב. בבחרותו למד הנער היתום אצל סבו הגאון בעל "לקוטי מהרי"ח" אשר היה לו כאב, ורחש לו אהבה וחיבה מיוחדת. אח"כ למד אצל הגאון רבי אליעזר דוד גרינוולד בעל "קרן לדוד", בהיותו רבה של אויבער וישווה. משם עלה ללמוד בישיבת פרעסבורג.

הסכמת ה"לבושי מרדכי" מה' מאדע על "ליקוטי מהרי"ח" ח"א עם הגהות "זכרון מנחם"

יעקב צבי קויפמאן
דיין דק"ק
מארגרעטען

מכתב הגרי"צ קויפמן זצ"ל אל ה"חפץ חיים"

צאצאי מהרי"צ קופמן

הגאון רבי עקיבא סופר ז"ל רבה של פרעסבורג העריך אותו מאוד, וסיפר לי בירושלים כי רבי יעקב צבי קאופמן היה מבחירי תלמידיו ומהמוכשרים שביניהם. היה אברך "מושלם במעלות ואלולא השואה האיומה היה גדל לאילנא רברבי".

הדודה בריינדיל והדוד הגאון ר' יעקב צבי התחתנו בשנת תרפ"ד, כעבור שנה נבחר לתפקיד דיין הקהילה במארגרטין. והיה פעיל מאד בקהילה, בעיקר טיפל בקהילות שבגליל.

הוא הקים לעצמו ישיבה נפרדת בה למדו כארבעים וחמשה תלמידים. הוא גם החזיק תקופת מה בית מדרש חסידי, בו התפלל בנוסח האר"י.

בתרצ"ב הוא מהדיר את הספר "לקוטי מהרי"ח" של סבו הגדול על סדר התפלה והתנהגות האדם דבר יום ביומו. הספר נדפס קודם לכן בשנת תר"ס עם הסכמות מאת בעל "קדושת יום טוב", הגאון רבי משה פאנעט האבדק"ק דעש, הגאון בעל "שבט מיהודה" והגאון בעל "ערוגת הבושם". הוא הוסיף הוספות רבות של סבו והערות והגהות בשם "זכרון מנחם", ועל זה קיבל הסכמות מאת הגאון בעל "לבושי מרדכי" והגאון רבי יוסף חיים זוננפלד ז"ל רבה של ירושלים. הגאון רבי יעקב צבי ז"ל הכין הערות גם לחלק שני על סדר התפילה והתנהגות האדם מדי שבת בשבתו וחודש

שם הסופר ______ מס' הדף __

מספר סדורי	שם משפחת התלמיד	שמו העברי	שם מקומו
1	[illegible]	יחיאל וולף	[illegible]
2	[illegible]	[illegible]	[illegible]
3	[illegible]	דוד	"
4	אברהאם	משה ברוך	סאטמאר
5	בערקאוויטש	יוסף יצחק	"
6	גוטשטיין	בנימין יעקב	"
7	[illegible]	צבי הירש	סיגעט
8	[illegible]	זלמן	[illegible]
9	[illegible]	אליעזר	[illegible]
10	[illegible]	אברהם	[illegible]
11	[illegible]	יוסף דוד	[illegible]
12	לייפער	יעקב יוסף	[illegible]
13	לייפער	יצחק אייזיק	[illegible]
14	[illegible]	חנני' יו"ט ליפא	סאטמאר
15	[illegible]	שמואל אהרן	[illegible]
16	[illegible]	צבי הירש	סאטמאר
17	[illegible]	אברהם	סאטמאר
18	פרידמאן	ברוך מרדכי	מארגרעטען
19	פרידמאן	יהודה	[illegible]
20	פרידמאן	דוד	[illegible]
21	פרידמאן	אלימלך	[illegible]
22	פארקאש	[illegible]	[illegible]
23	פערל	[illegible]	[illegible]
24	פערל	[illegible]	[illegible]
25	[illegible]	שמואל [illegible]	[illegible]
26	קאהן	תנחום	[illegible]
27	קויפמאן	מאיר	[illegible]
28	קויפמאן	משה	[illegible]
29	קויפמאן	מרדכי	[illegible]
30	קליין	[illegible]	מארגרעטען
31	קליין	יעקב	[illegible]
32	[illegible]	יוסף	מארגרעטען
33	[illegible]	[illegible]	[illegible]
34	שווארטץ	יוסף	מארגרעטען
35	שווארטץ	[illegible] יצחק	[illegible]
36	[illegible]	יצחק	סיגעט
37	שטערן	שאול	[illegible]

מספר סדורי	שם משפחת התלמיד	שמו העברי	שם מקומו
38	שווארטץ	משה	[illegible]
39	שרייבער	דוד	[illegible]
40	[illegible]	חיים [illegible]	[illegible]
41	שווארטץ	[illegible]	[illegible]
42	שניידער	אפרים	[illegible]
43	[illegible]	דוד	[illegible]
44	[illegible]	ישראל	[illegible]
45	[illegible]	שמואל	[illegible]

רשימת תלמידי ישיבת הגרי"צ קויפמן במארגרטין - תרצ"ח

בחודשו... שנדפס קודם לכן בשנת תרס״ג, וכן על חלק שלישי על סדר תפילה והתנהגות האדם במועדו, בזמנו וסדר מילהָ ונשואין, שנדפס קודם לכן בשנת תרע״א. הוא התכונן להדפיסם אלא שלא הספיק. כן היו הרבה כתבי יד וחדושי תורה באמתחתו והכל נאבד בשואה האיומה.

בשנת תרצ״ד נבחר הגרי״צ הי״ד להיות רבה של נאסוד, אחרי פטירתו של הגאון רבי אברהם יהושע פריינד זצ״ל, שהיה רבם של נאסוד ואינטרדאם. בידי הבנים של דודי רבי ישראל ויס ז״ל נמצא שטר הרבנות שהוגש לו. אך הוא לא קיבל את המינוי, כדי לא להשיג את גבולו של נכדו של הרב הקודם, רבי משה אריה, שאכן נבחר בשנת תרצ״ו לרבה של נאסוד.

אל דודי הגרי״צ הי״ד יש תשובה בשו״ת לבושי מרדכי, מהדורא תליתאה יו״ד סי׳ כא. כן יש אליו תשובה בשו״ת מהר״ם בריסק חלק ג׳ סי׳ כד שם הוא כותב: ״צבי רגיג וחמיד, לעי באוריתא תמיד, ה״נ כבוד אהובי גיסי חביבי, ליש ולביא, הרב הגאון המפואר וכו׳ מוה״ר יעקב צבי קופמאן דומ״ץ דק״ק מארגרעטען. בדבר אשר התיעצת עמדי...״ והוא מסיים: ״ובכן הנני חותם בדשה״ט וש״ת באהבה יהיה ה׳ עמכם עד ישוב ישראל אל נוהו נוה שאנן במהרה בימינו אמן כן יהי רצון כאונה״ט ונפש גיסו אוהבו נאמנו מצפה לעזרת ישראל חיש מהר. מרדכי״.

כן יש תשובה אליו בשו״ת מרקחת בשמים (מחתן גיסו) סי׳ לו:

כבוד אהבי חביב נפשי דודי יקירי הרב הגאון השלם החסיד המפואר וכו׳ כש״ת מוה״ר יעקב קויפמאן הי״ו דומ״ץ בק״ק מארגרטן יצ״ו.

זכרתי ימים מקדם וכו׳ וכמה גדולים דברי ז״ל אל יפטור מחבירו אלא מתוך דבר הלכה ועוד כאשר באתי לביתי צלצל באזני הערתו הנעימה, ועתה לקחתי לי מועד להוציא מכח אל הפועל אשר העירו רעיוני בעזרת השם יתברך!...

בקובץ מפרשי התורה משנת תרצ״ג, קובץ ב׳ סי׳ כח, מודפס ממנו דבר תורה על הפסוק ״וישם העבד את ידו... וישבע לו על הדבר הזה״.

ראה עליו גם בס׳ ״שם הגדולים השלישי מארץ הגר״, סי׳ 148; י״י כהן חכמי טרנסילוניה, י-ם תשמ״ט, עמ׳ 205; ס׳ יזכור לקהילת מרגרטין, ירושלים תשל״ט, עמ׳ 87-85

הדודה ברינדל ובנותיה, הילדה מאטיל לאה בת 12 והילדה מרים חנה בת 11 נספו באושוויץ ביחד עם קהילת מארגרעטען בג׳ בסיון תש״ד. דודי הגה״צ הי״ד הופרד ממשפחתו והועבר למחנה מגדנבורג והחזיק שם מעמד עד לאחר יום הכפורים ואח״כ הועבר לקרמטוריום.

בתו מרת יוטא מארטון היא היחידה שנשארה לפליטה מהמשפחה. היא נישאה לאחר המלחמה להרה״ח רבי יצחק שמואל מארטון נ״י והם גרים היום בבורו־פארק, בארצות הברית.

ילדיהם:

א) ר׳ יעקב אהרן צבי: נשא לאשה את זיסל לבית הרשקו ולהם 6 ילדים: מלכה פעסיל, ישראל חיים דוד, משולם איסר משה, בריינדיל, מרים.

ב) אברהם יוסף דוב: אשתו פיגה לבית ויס. להם 3 ילדים: יואל יחיאל מיכל, בריינדיל אסתר מלכה.

ג) מנחם מנדל: אשתו רבקה רייזיל לבית שוורץ ולהם 3 ילדים: נתן צבי, יהודית, חנה.

ד) בריינדיל יהודית רויזה: נישאה לר׳ יעקב שלמה ישראל פרידמן בן ר׳ משה חיים פרידמן בנו של הרב ברוך אברהם פרידמן מלוגנו שהיה אחיו של הגאון רי״צ הי״ד. להם בן ובת: ברוך, רחל מינדל מלכה.

ט. בתו הרבנית מרת בילה ז״ל ובעלה הגאון רבי משה יודא עהרנרייך הי״ד

דודתי הרבנית בילה ז״ל נולדה במארגרעטען לאביה הגאון הצדיק רבי שמואל זלמן וינברגר ז״ל ולאמה הצדקת החכמה והמשכילה הרבנית מרת רויזא נעכא ע״ה. היא היתה נערה יפת תואר וכשרונית. בשנת תרפ״ח נישאה לעלוי הצעיר בעל כשרונות נדירים רבי משה יודא (ליב) עהרנרייך הי״ד.

רבי משה ליב נולד בשנת תרס״ד, לאביו הגאון רבי חיים צבי ז״ל בן הרה״ג החסיד רבי יעקב עהרנרייך ואשתו הרבנית מרת הענדיל ריזל, הבת הבכורה של הגאון הקדוש רבי אברהם יודא הכהן שוורץ בעל ״קול אריה״.

אמו הרבנית מרת לאה היתה בת הגאון רבי נפתלי הכהן שוורץ ז״ל בעל ״בית נפתלי״ אבדק״ק ה. מאד. *H.MAD* במחוז זמפלן *ZEMPLE'N M.* .

אחרי פטירת הגאון בעל ״בית נפתלי״ (יב בכסלו תרנ״ז) נבחר הגאון רבי חיים צבי עהרנרייך ז״ל לדומ״ץ בק״ק ה. מאד. לרבה של ה. מאד נבחר בשנת תר״ס הגאון האדיר רבי מרדכי ליב וינקלר ז״ל בעל ״לבושי מרדכי״ והם פעלו יחד מתוך כבוד והערכה הדדית. בצוואתו כותב הגאון בעל ״לבושי מרדכי״ בזה״ל:

> והנני מודיע לבני הקהילה כי ידידי הרב הגאון הצדיק בנש״ק מוה״ר חיים צבי עהרנרייך נ״י לו משפט הרבנות לכל הדעות שנאמרו בענין ירושת הרבנות, באשר הוא מגדולי המורים המומחים בכל צדדי ש״ס ופוסקים ושולחן ערוך ובספרי שו״ת, כידוע ומפורסם בעולם מרוב חריפותו ובקיאותו.

משחר ילדותו של הנער משה ליב ניכרו בו אותות של עלוי. כשרונותיו היו עצומים, וכל מה שלמד נשתמר במוחו בצורה מסודרת, בבחינת ״בור סוד שאינו מאבד טיפה״.

גדולי הרבנים שבחו את הנער ניבאו כי לגדולות נוצר. רבו המובהק היה הגאון האדיר בעל "לבושי מרדכי", ממנו קיבל את רוב תורתו, ונפשו של העלוי הצעיר נקשרה בנפש רבו הגדול, המעיד עליו בהקדמה לספר "שו"ת לבושי מרדכי" בזה"ל:

> זאת לדעת כי במקום שבין שני חצאי אריח (כזה) גדורים, הוא מחביבי וצמידי האברך החריף ובקי עצום וכו׳ בנש"ק כש"ת מו"ה משה ליב עהרנרייך נ"י בנו של ידידי הרהגה"צ מו"ה חיים צבי נ"י דומ"ץ ק"ק פה, ונכד להגאון הקדוש מאור הגולה בעהמ"ח שו"ת "קול אריה" זצ"ל, אשר הגיה ותיקן כמה דברים ברב חריפותו ובקיאותו על צד היותר טוב.

אביו הגה"צ מצטט אותו בספרו "קצה המטה" (ביאור על הספר "מטה אפרים"). בספרו "שערי חיים" על "שערי אפרים", בהלכות קריאת התורה, מביא אביו הגאון הלכה שפסק בנו, אף כי היה אז צעיר לימים כמעט נער.

בגיל 14 קיבל "התרת הוראה" מרבו הגאון בעל "לבושי מרדכי", כן נסמך להוראה ע"י הגאון רבי שמואל ענגל מראדומישלא וע"י הגאון בעל "יגל יעקב".

הגרמ"ל עהרנרייך הי"ד

במארגרעטען הוא מתקבל בלבביות רבה, וכאן הוא יושב ולומד בהתמדה רבה, זכורני בתור ילד כי מדי לילה היה בא לבית אאמו"ר הי"ד ברחוב קארטיעש *KORTEYES* ולמדו בצוותא. משנת תרפ"ט לאחר שאאמו"ר נבחר להיות רבה של סעפלאק ועברנו לגור שם, ממלא דודי הגאון רמ"ל מקומו, ונותן שיעורים בישיבה של חותנו הגאון מהרש"ז ז"ל, עומד לימינו ועוזר לו בהוראה ובניהול הקהילה. למעשה הוא מנהל את כל ה"קורספונדנציה" שלו.

דודי הגרמ"ל היה ספרא רבה. באותו זמן יצא לאור במארגרעטען ירחון בשם "קובץ מפרשי התורה" ע"י העורך רבי צבי מושקוביץ ז"ל. "פלפולים נעימים ביאורים ופרושים במקרא ...מאת מרנן רבני דורנו... וגם מכתי"ק הרבנים הגאונים הצדיקים אשר כבר לקחם ה׳ מאתנו לעורר שפתי ישנים...", וסבי מרן המהרש"ז ז"ל כותב בהסכמתו: "...והנה היות כי מחמת טרדותי אין לאל ידי לעיין בקונטרס הלז כראוי, לזאת אחזיקנא טיבותא לכבוד חתני האהוב הרב הגאון המפורסם מו"ה משה ליב עהרנרייך שיח׳ בן כבוד מחותני הגאון אבדק"ק מאד שליט"א כי הוא נותן עין בקורת בקונטרסים אלו שיהיו ראוים לחלקם ביעקב ולהפיצם בישראל". ואמנם כמעט על כל דף ודף ישנם הערותיו של הגאון רבי משה ליב הי"ד.

בשנת תרצ״ב הוא כותב מכתב לרבה של ירושלים הגאון המובהק רבי יוסף צבי דושינסקי ז״ל. המכתב כולו מודפס ב״קונטרס זכרון למשה״ שיצא לאור ע״י אחיו הגאון רבי אליעזר עהרנרייך שליט״א בהוצאת ״החברה מפיצי תורה ממשפחת קול אריה״, ניו-יורק תשל״א, מצורף לספר ״שו״ת ק״ב חיים״ של אביו ז״ל.

אנו נצטט כמה קטעים ממנו:

ב״ה יום ג׳ לס׳ נח תרצ״ד לפ״ק, מארגרעטין יצ״ו.

שלמא רבה וחיי אריכא ונהורא נפישא לכבוד מר ידי״ע וידיד כל בית ישראל, ה״ה כ״ק מרן הרב הגאון המובהק המפורסם צדיק יסוד עולם, עטרת תפארת ישראל, מאוה״ג כקש״ת מוה״ר יוסף צבי דושינסקי שליט״א, אב״ד ור״מ דעיה״ק ירושלים תובב״א, המקום יהי׳ בעוזרו ועדי עד יציץ נזרו.

אחדשהדרגו״ק, ארהיב בנפשי עוז לבקש את הדרג״ק ולהזכירהו מה שהבטיח לי בהיותי בצל קדשו בחוסט (איזה ימים טרם נסיעתו לאה״ק ת״ו) שכאשר אזכירהו ישלח לי מכתב הורמנא לדון ולהורות, וכעת כי חשקה נפשי לראותו ונצרך לי המכתב, וכאשר אמרתי להדרג״ק אז, לזאת תקותי בטוחה שהדרג״ק ימלא בקשתי בזה לשלוח לי הורמנא בכתב ידו וחותמו שאוכל להעלותו על שלחן מלכים, וכאשר מפורש יצא מפיו הטהור, ואין בי מלין בפי להחזיק ברכת תודה וברכה עבור זה להדרג״ק שליט״א, ולמען לא אבוא בידים ריקנים מדברי תורה אציע בזה לפני רבינו איזה גרגרים בהלכה ואבחור בזה מהנוגע לשו״ע יו״ד שהוא יסוד ההוראה...

והוא מסיים

...יאמין לי הדרג״ק שי׳ כי הי׳ לי להאריך בכל הנ״ל, הרבה, וגם מה מאוד נכספה להציע עוד חד״ת לפני מרן שי׳, אך אין רצוני להטריחו באורך דבריי, ומה גם כי הנני מוטרד כעת בסידור הכתי״ק עמ״ס נדרים אשר הניח אחריו ברכה כ״ק אדומו״ר מאור הגולה בעל לבושי מרדכי זי״ע וגם בענינים אלו הי׳ לי להציע איזה הערות על ד״ק דרבינו זי״ע, אבל מטעם הנ״ל אסתגר בזה.

והנני בזה עבדו הדושת״ה ומחוי קידה מול הדרג״ק שי׳, ומצפה לתשובתו הרמתה בכליון עינים.

הק׳ משה ליב עהרענרייך
בן הרה״ג אב״ד מאד שליט״א
וחתן הרה״ג אבד״ק דפה שיחי׳

ואמנם בשנת תרצ״ד הוא מוציא לאור ספר ״לבושי מרדכי״ על מסכת נדרים. בלקט שושנה, שנה ו׳, גליון ג׳, דף י״ט, יש מאמר בסוגיה ״כבתה זקוק לה״. כן אנו מוצאים ממנו פרסומים במאספים התורניים שיצאו לאור בהונגריה כמו: ״אור תורה״ (קליינוורדיין), ״דגל תורה״ (ווישווע), ״קבוצי בחורים״ (מארגרעטען). הגאון הצעיר רבי משה יהודה התפרסם עד מהרה כבקי גדול בעיקר בספרות השו״ת. הוא שמר בזכרונו הפנומינאלי כל הלכה לפי שיטות ״הראשונים״ ו״האחרונים״. לכן

התייחסו אליו גדולי הרבנים בהערצה ובחיבה יתירה, הרבו להשתעשע אתו בדברי תורה ונבאו לו גדולות.

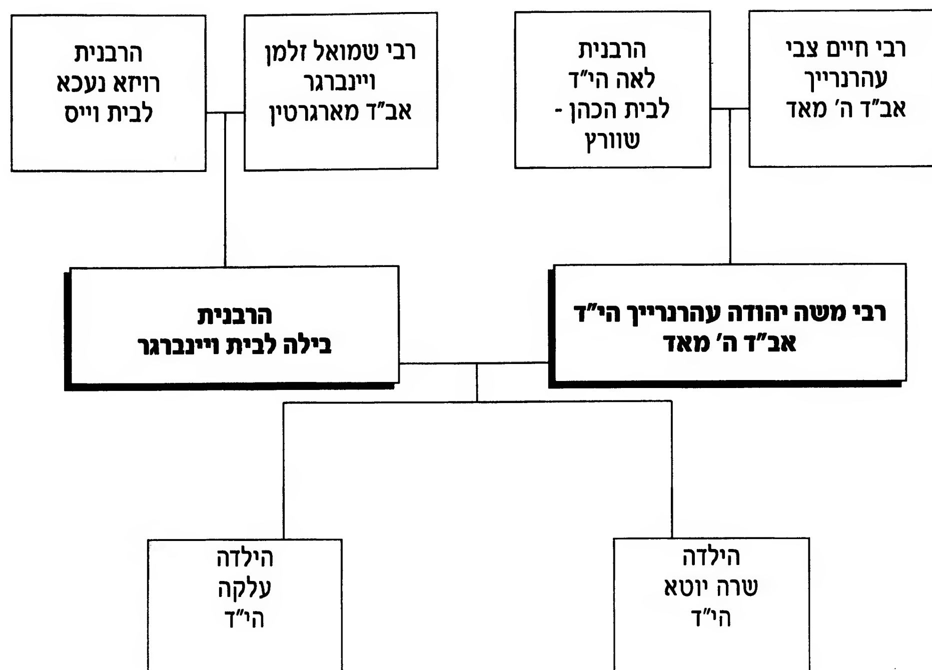

מצבת הרבנית בילה עהרנרייך ע"ה
בת מרן מהרש"ז ממארגרטין

לאחר פטירת הגאון בעל "לבושי מרדכי" (ביום י"ז בתמוז תרצ"ב) היה מוסכם על הקהילה ועל המשפחה שרבי משה יהודה יבחר לדומ"ץ או כרב הצעיר בה. מאד ולשם תעבור המשפחה המאושרת - הגאון הצעיר ההולך ומתפרסם בכל הונגריה כגאון מבריק בעל מרץ ובעל כשרונות ספרותיים, ודרשן מופלא שמקסים כל שומעיו, עם רבנית צעירה בת גדולים, יפת תאר צדקת וחכמה ושתי ילדות נחמדות שרה יוטא ועלקא; משפחה שאמורה היתה לגדול ולהתפתח לשם ולתפארת. והנה כרעם ביום בהיר נתבשרה המשפחה בשורה איומה שבגופה של הרבנית הצעירה מקננת ה"מחלה הממארת", וכל ההישגים והתקוות עלו בתוהו. שנים היתה בטיפול רפואי וסבלה יסורים קשים. ובשנתה האחרונה היתה מרותקת למטתה במארגרעטען וסבלה יסורים נוראים.

בשנת תרצ"ז נפטר באופן פתאומי הגאון רבי חיים צבי עהרנרייך ז"ל, ובנו בכורו הגאון רבי משה ליב נבחר למלא את מקומו.

באותו הזמן הורע מאוד מצבה הבריאותי של דודתי, רעיתו הצדקת מרת בילה ע"ה, וימים ספורים אח"כ נגאלה הדודה מיסוריה ונפטרה, כך שבעל נעוריה לא הספיק אפילו להגיע ללויה למארגרעטען.

בלוויה שבה השתתפו כמעט כל יהודי מארגרעטען. הספידוה בבכי קורע לב: דודה הגאון אבדק"ק נאדי פאלו, גיסה הגאון בעל "מהר"ם בריסק", אחיה אאמו"ר הגאון מהרי"פ הי"ד אבדק"ק סעפלאק והגאון מהרמ"ע אבדק"ק מארגרעטען. לפני סתימת הגולל נפרד ממנה אחיה הגדול הפטרון הכלכלי של המשפחה דודי הרה"ח רבי יעקב דוב הי"ד. זכורני שברגע האחרון לפני סתימת הגולל הגיעו לבית העלמין דודו של הגרמ"ל, הגאון רבי נתן צבי בריסק אבדק"ק סאלאנטא, וכן הדוד הגאון רבי פנחס זעליג שורץ שסיפר בקול דמעות, שממש כעת הוא בא מה. מאד, מהלוויה

צאצאי רמ"ל עהרנרייך

של גיסו ושהגאון רבי משה ליב נבחר פה אחד למלא את מקום אביו. והנה צרה רודפת צרה והגיעה הבשורה המרה על מותה של הצדקת הזאת אשר לא זכתה להיות הרבנית מה. מאד.

הגאון רבי משה ליב נשאר במארגרטין עם שתי היתומות הקטנות שרה יוטא ועלקה ולאחר השלושים עברו לגור בה. מאד.

הגאון רבי משה ליב התחתן בזיווג שני עם מרת פיגה בת ר' מאיר רוזנפלד. היתומות גדלו בבית אביהן, עד לשואה האיומה. הגאון רבי משה ליב הלך וגדל בתורה והתפרסם כאחד הרבנים הפוסקים החשובים של הונגריה וכיהן כרבה של ה. מאד עד לשואה. הוא סידר לדפוס את תשובותיו של אביו וערך להן מפתחות והערות. שם הספר נקרא "שו"ת קב חיים ח"א" והוא נדפס בשנת תש"ג בדפוס ר' אברהם יצחק קליין בקליינוואררדיין. סמוך לגמר ההדפסה כבשו הגרמנים את הונגריה. כל עותקי הספר נשארו בבית הדפוס ואבדו, חוץ מעותקים בודדים ששרדו בנס. אחיו של הג"ר משה ליב, הגאון רבי אליעזר עהרנרייך, הרב ממאד-ברוקלין מצא עותק זה ועל-פיו נדפס הספר מחדש בשנת תשל"א בברוקלין בהוצאת החברה מפיצי תורה ממשפחת "קול אריה". נכללו בו צילום "שו"ת קב חיים ח"א", מהד' קליינוורדיין

תש"ג; "קונטרס זכרון למשה" מכתבים וחידושי תורה מאת הגאון רבי משה לייב הי"ד וקונטרס "יקרא דחיים" הספד מאת דודו של הג"ר משה לייב, הגאון רבי שלמה זלמן עהרנרייך אב"ד דק"ק שאמלו, על הגאון רבי חיים אלעזר שפירא ועל אחיו הגאון רבי חיים צבי עהרנרייך, שנפטרו באותה שנה, שנת תרצ"ז. נשאר ממנו חיבור בכתב־יד על פרשיות התורה. שנמצא בידי אחיו הגאון רבי אליעזר עהרנרייך ובדעתו להדפיסו בקרוב אי"ה.

בשנת תש"ד נלקח הרב עם בני משפחתו וכל הקהילה לאושביץ. אשתו, בנותיו וסבתם, הרבנית הזקנה מרת לאה בת הגאון בעל "בית נפתלי", עלו על המוקד באושביץ ביום כ"ח באייר תש"ד. רבי משה ליב הוגלה על ידי הגרמנים למחנה עבודה "גוזין" (עבנזע) ושם נרצח בעינויים אכזריים ע"י הרוצחים הנאצים ביום כ"ו בסיון תש"ד, אסירי המחנה סיפרו איך קידש את השם במותו, קיבל עליו דין שמים באהבה ובאמונה.

י. בנו הרה"ח רבי משה וויינברגר מגרוסורדיין הי"ד

דודי הרה"ח רבי משה וינברגר נקרא ע"ש הסבא הנגיד הרב הגאון רבי משה שלמה ויס מראקוביץ (ראה עליו להלן יג). נתנו לו את השם משה ולא הוסיפו גם שלמה, כי שם אביו היה הגה"צ רבי שמואל זלמן ז"ל והשם זלמן הוא כינוי של השם שלמה.

רבי משה הי"ד למד בחדר ואחר כך בישיבת אביו הגדול במארגרעטען. היה מספר לי תמיד שהוא קיבל את רוב תורתו מאחיו אאמו"ר מהרי"פ הי"ד, והחזיק את עצמו כתלמיד מובהק שלו.

רבי משה וויינברגר הי"ד מגראסוורדיין
בן מרן מהרש"ז ממארגרטין

התחתן עם בת גדולים. אשת חיל מרת חיה בת הגאון רבי בנימין שעהנפלד ז"ל אבדק"ק מיהאליפאלווא *ERMIHALYFALVA*. השדכן היה אחיו הגדול הרה"ח רבי יעקב דוב הי"ד שהיה חתנו של אביו הגאון הצדיק רבי משה יוחנן שענהפלד ז"ל.

הוא השתקע בגרוסוורדיין והיה גר ברחוב ליליום *LILIUM U.* מול בית המדרש החדש של האדמו"ר מויז'ניצא. שם פתח לו עסק של איסוף סמרטוטים והיתה לו מזה פרנסה בהרחבה.

דודי רבי משה ז"ל היה תלמיד חכם מובהק, אבל איש צנוע מאוד ונחבא אל הכלים. היה בעל מידות נעלות, ואני יודע על הרבה חסדים שהוא עשה והכל בצנעה מבלי לעורר תשומת לב. בשיחה עם הגאון האדיר רבי יצחק יעקב ויס רבה של ה"עדה החרדית" בירושלים, כשספרתי לו שיצאתי לגימלאות ובדעתי לכתוב על תולדות משפחתנו ולהנציח זכרם. אמר לי "זה חשוב שתכתוב על מעשיהם ותולדותם של משפחתך החשובה. ורצוי שתכתוב לא רק על הרבנים החשובים שבתוכם, אלא גם ואולי בעיקר, כדאי שתדגיש את התנהגותם של בעלי בתים תלמידי החכמים שביניהם לדוגמא דודך רבי משה וינברגר שהיה ידידי בנפש, אשר היה למדן מעמיק ועניו, וירא שמים מרבים".

הגרי"י ויס סיפר לי: "במשך שנים נתתי בגרוסוורדיין שיעור קבוע לבעלי בתים, ורבי משה וינברגר הי"ד היה בין המשתתפים הקבועים והבולטים שבהם. אני מעיד עליו שהיה לומד בעמקות פנימית שלא באה לידי בטוי חיצוני (אולי בגלל היותו קצת כבד פה). הוא לא היה מה'מתווכחים' ומה'מתפלפלים', אבל עשרות פעמים היה מעיר הערה שקטה שהיתה מעמידה בפני קושיה עצומה, או מתרץ בצניעות בעיה שנתקלנו בה בעת הלמוד. גם משיחות בענינים אחרים ניכר היה שהוא מעמיק לחשוב".

תשובה אליו בשו"ת מרקחת בשמים (מחתן גיסו) סי' א':

> כבוד אהובי מר דודי חביבי הרבני המופלא מלא ומופלג מלא פלג, חריף ובקי זך ונקי, איש חמודות, במעלות ומדות, לשם ולבריות בנש"ק וכו' כש"ת מוהר"ר משה וינברגר הע"י, בשלום וכל טוב עדי עד.
> אחדשה"ט באהבה עתה כאשר הרויח ה' לנו (הכוונה לנפילת ממשלת גיגה-קוזה הפרו נאצית ברומניה). הנני... ומסיים כתבתי לך חוו"ד העניה בעזרתו. ית"ש וכעת הנני במזמור לתודה וגו'....

כן נזכר במכתבו של האב"ד ערלוי שליט"א שבראש שנ"ת "התעוררות תשובה" מהדורת תש"נ: "הרב החסיד המפואר מו"ה משה וויינברגר ז"ל הי"ד מגרוסוורדיין [בן הגאון מו"ה שמואל זלמן וויינברגר זצ"ל אבד"ק מארגארעטן יע"א וחתן מר דודי הגה"צ מו"ה בנימין שאנפעלד זצ"ל אבדק"ק מיהאי - פאלווא יע"א] סיפר לי ששמע מזקנים שהיו במרחץ שם, שבסעודת ר"ח שערך בעל "דברי חיים" [מצאנז] שגם ק"ז [רבי שמעון סופר הי"ד אב"ד ערלוי] זצ"ל היה שם - והגם שישבו שם רבנים ואדמורי"ם, כיבדו הד"ח - לפליאת כל הנוכחים - לברך על הכוס והוא כבן י"ד שנה".

דודי רבי משה הי"ד היה מגיע אלינו לסעפלאק לימים נוראים. וכשהמשפחה גדלה היה מגיע רק ליום כפור. הוא היה אומר לנו "אני לא רק תלמיד של אביך, אני גם חסיד שלו".

בסוף שנת תש"ב הסתבך בעסקה לא ליגלית שנעשתה בגבול בין הונגריה לרומניה, והשלטונות חפשו אותו, והיהודי הצדיק התמים הזה נאלץ לגלח את זקנו

ולהחליף את לבושו ללבוש מודרני והסתתר בבודפעסט. שם הוא התפלל בקביעות בביתו של הראב״ד הגאון רבי אפרים פישל זוסמן סופר ברחוב דוב *DOB U.* באותה עת הייתי בא לעתים קרובות לבודאפעסט. בקרתי אותו ומצאתי שבמשך כל היום ישב ולמד בהתמדה. הוא העיר בתמימות שגלותו באה כעונש על שלא הספיק להתמיד בלמוד תורה, וקבל עליו את הדין. הדודה אשת החיל מרת חיה היתה מסתדרת לבדה בכשרון עם הילדים הקטנים. בשנת תש״ד כשהגרמנים ימ״ש כבשו את הונגריה התחילו לרכז את היהודים בגטו (ביתו היה בגטו), חזר לגרוסווארדיין על מנת להיות שם עם משפחתו, ומשם הובלו בקרונות לאוושוויץ ועלו על המוקד.

כך נספה אדם גדול זה ומשפחתו בידי הצורר ימ״ש מבלי שישרד מהם אף אחד. ה׳ יקום דמם.

יא. בנו הגאון רבי מרדכי עזריאל וויינברגר אבדק״ק מארגרעטען הי״ד

דודי הרב הגאון רבי מרדכי עזריאל וינברגר הי״ד נולד בשנת תרס״ז והיה בן הזקונים של סבי הגאון הצדיק מהרש״ז אבדק״ק מאגרעטען ז״ל והסבתא הרבנית מרת רוזא נעכא ע״ה.

הגרמ״ע הי״ד, נחן בתפיסה מהירה והיה בעל כשרונות. למד בישיבת אביו בהתמדה והיה בחור חריף ובקי. הוא התבלט במיוחד בתבונתו הרבה בהוויות העולם ובעניני משא ומתן מסחרי. ושימש רואה חשבון של ישיבת אביו (ראה לקט שושנה, אדר, תרצ״ב). למעשה היה הוא מנהל את עניני האדמינסטרציה של הישיבה. הוא היה עלם חמד בעל הופעה נאה ובקי בהוויות העולם. עם יסוד צעירי אגודת ישראל במארגרעטען בתרצ״ב, היה הגרמ״ע נותן להם שיעורים ב״דף היומי״, דבר שהתפרש כתמיכת אביו הגה״צ ז״ל ״באגודת ישראל״. בהשפעת הגרמ״ע נתן הסבא ז״ל הוראה לגבאי בית הכנסת שיתנו גם ספר תורה לצא״י, כדי שיוכלו לפתוח מנין משלהם בשבתות, וזאת למרות התנגדות חסידי סיגט וסאטמאר. הם ניסו בכל מיני אמצעים להוציא מהסבא הגה״צ ז״ל הצהרה נגד אגודת ישראל, אבל הסבא ז״ל כדרכו בקודש לא חתם על שום כרוז ועל שום גלוי־דעת בויכוחים שבתוך המחנה החרדי. חסידי סיגט־סאטמאר טענו שבעצם הוא לא הסכים לפעילות האגודה בתור ארגון ומפלגה. רק כשראה שלצעירי אגודת ישראל הולכים גם בחורים מישיבתו, הסכים שבנו יתן שם שעור ב״דף היומי״ כדי שלא להרחיקם. לעומתם טענו אנשי האגודה שעצם השתתפות ״בן הרב״ מראה על תמיכת ״בית הרב״ באגודה.

את פרשת הרבנות במארגרעטען לאחר פטירת הסבא מרן הגה״צ מהרש״ז ז״ל תארתי באריכות בצורה מוסמכת לעיל (ח״א). כעת בדעתי להאיר את הנושא מבחינתו האישית של דודי הגרמ״ע הי״ד וחלקו בו. הוא מעולם לא העלה על דעתו להיות רב ולכן למרות היותו תלמיד חכם מובהק, חריף ובקי טובא (כהגדרת מו״ר הגאון מהר״ם

בריסק הי״ד), וירא שמים מרבים ומתנהג בחסידות, לא הכשיר את עצמו להיות רב. כל פרשת בחירתו לרב, הפתיעה אותו ונכפתה עליו ע״י אמו הרבנית החכמה והפרגמטית ובהשפעת אחיו הגדול הדוד הרה״ח רבי יעקב דוב הי״ד שהיה הפטרון הכלכלי של המשפחה. הוא היה לגמרי פסיבי בכל הענין.

הגרמ״ע וויינברגר הי״ד אב״ד מארגרטין
בהוליכו לחופה את בן השו״ב ממארגרטין ר׳ חיים מאיר וידר הי״ד

בעת שנבחר לרבנות טרם היתה לו ״הורמנא״ בכלל. כל השידוכים שהציעו לו היו כולם בכיוון של להיות ״בעל בית תלמיד חכם״ שזה היה ה״אידיאל״ שלו ולא להיות אב״ד. זכורני שפעם אחת כעבור שנים כשהיה כבר רב מנוסה, ביקר אצלו אחד מהמשפחה וסיפר לו על בעיותיו במסחר, והדוד הגרמ״ע הי״ד נתן לו כמה עצות מועילות והוא הביע התפעלות מ״ההבנה ומההברקה״ ואמר שהוא ממש אסיר תודה לו. כשיצא מהחדר אמר לי הדוד ״נו אתה רואה שאני מבין קצת במסחר, לו היו נותנים לי לעשות מה שאני רציתי היה לך היום ״דוד עשיר״ והיית נהנה ממנו יותר מאשר מעוד דוד שהוא רב״. על כל פנים, למרות שכאמור לא הכין עצמו לרבנות, כיון שנבחר, הוא ניגש לענין ברצינות וביסודיות. הוא ישב ולמד תורה בשקידה ובהתמדה רבה, והודות לכשוריו הברוכים עלה עד מהרה במעלות התורה ותוך זמן קצר לאחר כשנה הוא נבחן אצל גדולי התורה שהסמיכו אותו להורות ולדון כרב בישראל. הם שבחו והללו אותו, ואת כשרונותיו ומידותיו בתורה וביראת שמים.

כשנה וחצי לאחר פטירת אביו הגה״צ ז״ל הוא נשא לאשה את מרת בילה בת הגאון רבי הלל וינברגר הי״ד אבדק״ק דונה־סערדאהעל *DUNAYASKA STREDA* שהיה בנו

וממלא מקומו של אביו הגאון החריף המפורסם רבי שמואל לוי וינברגר ז"ל שהיה בנו של אחיו הצעיר של המהריא"ץ הגאון רבי פנחס וינברגר ז"ל אבדק"ק ניגרעשט, וחתנו של רעו ובן בריתו של מרן בעל המהריא"ץ רבי הלל קאלאמאיער ליכטנשטיין ז"ל.

השדוך הזה עורר התרגשות בקהילת מארגרעטען. הנה נכד של הגאון מהריא"ץ, לוקח את נינתו של הצדיק רבי הלל קאלאמאיער ומתמנה למלא מקומם של גאונים וצדיקים אלה ולהיות רבם ומנהיגם. הכל קיוו והתפללו שענף צעיר זה, החוטר מגזע תרשישים, יתעבד לאילנא רברבי.

החתונה התקיימה בדונה סערדאהעלי באלול תרצ"ה. בשובם מהחתונה נתקבל הזוג הצעיר בטכס רשמי ומפואר ע"י שלטונות העיר, הנהלת הקהילה וכמעט כל תושבי העיר חכו להם בתחנת הרכבת ומשם בתהלוכה רבתי וססגונית עד לחצר בית הכנסת. היתה זו תהלוכה שכמוה לא ראתה העיירה מארגרעטען מעולם. עתון מקומי (לא יהודי) שסיפר לקוראיו על "קבלת הפנים" כתב, כי היהודים שימשו דוגמא ומופת לקהילות הנוצריות בכבוד מנהיגם הרוחני. היה זה מחזה של קדוש השם.

מן הענין לצטט את מכתבו (תרגום) של ראש הקהילה ובו תיאור מקבלת הפנים:

בס"ד יום ו' עש"ק "חקת" פה מאַרגרטין יע"א

שוכט"ס לאהובי חביבי יקירי בני הב' מרדכי בן-ציון נ"י.

שמחנו לקבל את מכתבך, ושמחנו שאתה ב"ה בריא, כן גם אצלינו ב"ה. הרה"ג דפה שליט"א הגיע ביום ד' הביתה, וכאן שולח אני לך תיאור קבלת-פנים שהיתה פה. אתה לא יכול לתאר לך מה שהיה בתחנת-הרכבת כאן, מטף עד זקן, גם הגוים אנשים ונשים, ילדים, נוער ובנות, וכן מהשלטונות. במלה אחת, לא נשאר אף אחד בבית - חלק מהנוער רכבו על סוסים - וחלק רכבו על אופנים, בכל מקום היה מקושט עם סרטים צבעוניים ופרחים.

בתי הספר הרשמיים עם מוריהם ותלמידיהם עם דגלים בסדר מופתי כמו צבא. מתחנת-הרכבת עד ביתו היה מלווה בשני צידי הכרכרות עם נגנים יפים. והיה עוד לפחות 25 כרכרות. שתי כרכרות בראש, באחד ישב הרה"ג ובשני ישבה הרבנית. התזמורת ניגנה מהרכבת עד הבית. השלטונות והמשטרה שמרו על הסדר.

אין לתאר במילים את היופי וההדר. קבלת פנים כזאת לא ראתה מעולם מאַרגרטין.

החסידים היו גם כן, והתיחסו יפה, והם מאד שבעי רצון עם הרבנית החדשה, היא מאוד חסידית. הגיע איתם גם אחיה בחור חסידי ממש [ר' פנחס וינברגר]. הסיפור הזה עלה לקהילה המון כסף - שני נציגים היו בחתונה שיצגו את הקהילה. מה שעלה 7,000 לֶאי. הוצאות, קנינו "דורון דרשה" מנורת כסף יפה שעלתה 8,000 לֶאי. קבלת פנים עלתה בערך 5,000 לֶאי. אנו נעשה גם ביום א' מסיבה בבית-המדרש מה שיעלה גם בערך 6,000 לֶאי. היתה גם ביום ד' חתונה של אברהם ברמינקה במַרגִיטה, הרה"ג היה השושבין.

יותר חדשות אין לי מה לכתוב לך, מקוה שאתה שבע רצון - גם אמך האהובה תחי', לוי יצחק רייזעלע דורשים בשלומך המון פעמים. אביך הדורש בשלומך הטוב.

משה גולדברגר

ואכן עד מהרה התברר שהרב הצעיר, בפניו העדינות והאצילות התחבב על כל תושבי העיר, ובחכמתו ובתבונתו הרבה כבש את לבם של אנשי קהילתו. העובדא שהיה צעיר שחונך וגודל בעיר, וכל אחד הכיר אותו משחר ילדותו, לא רק שלא גרעה מהיחס וההוקרה אלא להיפך, כולם העריצו וכבדו אותו. חיש מהר החל להתמצא בכל הענינים והחל לנהוג ולנהל את הקהילה בכשרון ובתבונה, ביושר ובמסירות בהתאם למסורת אבותיו הגדולים. כאב את כאבם ושמח בשמחתם. הוא הצליח לבצר את חומת הדת בעיר למרות כל התמורות שחלו בתקופה זו בחיי יהודי רומניה, ושנתנו את אותותיהם גם בעירו. רוב בני הקהילה הצעירים המשיכו ללמוד בתלמוד תורה ואח"כ הלכו לישיבות. גם אלה שלא המשיכו ללמוד בישיבות והלכו ללמוד מקצוע נשארו במסגרת הקהילה כיהודים דתיים שומרי מצוות. בעיר מארגרעטען לא היה לפי מיטב ידיעתי אף מחלל שבת בפרהסיה גם בזמן האחרון וזאת למרות צוק העתים. במשך הזמן הוא הרחיב את השפעתו ואנשי הקהילה ראו בו לא רק רבם הרשמי אלא גם את מנהיגם האהוב. הוא המשיך את השושלת המפוארת בנהול "ישיבת מארגרעטען" והצליח בהתלהבות קודש ובאישיותו הקוסמת לשמור על האוירה של חנוך לתורה ויראת שמים בישיבה. הודות לשעוריו שנאמרו בטוב טעם ודעת, בכשרון ובחריפות, עם מסירות ודאגה לכל אחד ואחד מהתלמידים בנפרד, הוא הפך עד מהרה לראש ישיבה שתלמידיו נקשרו אליו בעבותות אהבה, וכל מוצא שפתיו היה נר לרגליהם. כך שבחור תלמיד ישיבת מארגרעטען המשיך להיות מקור לגאווה, היו לו מירב הסיכויים לשדוך מכובד ולהיות לבעל בית, בן תורה מכובד בקהילות טרנסילבניה. אין ספק שלולא האסון הגדול של השואה היה בוודאי מעלה את קהילתו ואת הישיבה במרוצת הזמן לשיא.

בשו"ת מהר"ם בריסק סי' קיב כותב אליו גיסו: "יפה ענף עץ אבות, יפרח כשושנה בלי ליאות, ה"נ גיסי חביבי הרה"ג החו"ב טובא, איש חמודות ורב ברכות וכו' כש"ת מו"ה מרדכי עזריאל וינברגר הי"ו האבדק"ק מאגרעטען". השאלה היא בנושא: דין תורה שהיה בין הנהלת בית המדרש החסידי לבין רבי יואל הורוביץ הי"ד שעזב את בית המדרש ותרם את מקומו לקרן "תלמוד תורה". אנשי ביהמ"ד טענו שיש להם תקנה שמי שעוזב את בית המדרש ורוצה לשמור על מקומו חייב לשלם מס כפול. ואלו ר' יואל הורוביץ טען: א. לא ידע שיש תקנה כזאת. ב. האם "קרן הת"ת" לא פטורה ממס? והוא כותב: "... האמת היא שענין זה סובל אריכות. אבל שאול אנכי להתלמידים, ולכן אכתוב רק היותר נחוץ להענין". ואחרי ברור הלכתי מקיף המשתרע על פני 2 עמודים הוא מסיים: "... ואסתגר ואומר שלום בצפיה לישועת ישראל כאו"נ וכעתירה גיסך אוהבך דורש שלום תורתך כל הימים (חתימה)".

הגרמ״ע היה צעיר מלא התלהבות ומרץ עלומים, ונוסף לכך היה מחונן בגישה הגיונית לכל ענין וענין. דוגמא לטיפולו בשאלות ובעיות שהתעוררו בקהילה, הוא הדין תורה בין ר׳ יואל הורוביץ לבין הנהלת בית המדרש החסידי, הוא הבין שכאן יש צורך בהכרעה של פוסק ותיק ופנה לגיסו מהר״ם בריסק. כן נהג גם בענינים שוטפים לקיים התיעצויות קבועות עם אחיו אאמו״ר הי״ד, ועם דודו הגאון אבדק״ק נאדי פאלו הי״ד. כך במשך הזמן הלך וגדל בתורה ולמד בהתמדה, כל ענין וענין על בוריו. שנינותו ובקיאותו הקנו לו במשך הזמן מעמד של רב בקי ורגיל ונתקיימה בו ברכתו של הגאון רבי יהודה סגל רוזנר אבדק״ק סעקעלהיד בהספדו על אביו הרהגה״צ מהרש״ז ז״ל (בספרו אמרי יהודה, תשל״ג. ומשם הועתק בספר יזכור לקהילת מרגרטין והסביבה, ירושלים תשל״ט, עמ׳ 20):

> והנה הקהל מצד עצמם קיבל בן רך בשנים... והגם שעדיין לא הגיע לידי כך למלא מקום אביו מכל וכל. עם כל זה בטחונם בה׳ שיגדלהו וינשאהו בזכות הוריו ומוריו ובזכות הרבים, כמו וזרח השמש. הגם שבעת זריחתה בבקר עדיין צריך להמתין שיוסף והולך אור היום להיות כשמש בצהרים. לכן מדה כנגד מדה ...

ואכן ראינו עין בעין שהוא הלך וגדל וכובש את מקומו כאחד הרבנים המכובדים במדינה.

בעזה״י

מרדכי עזריאל וויינבערגער
אבדק״ק
מארגרעטען יע״א

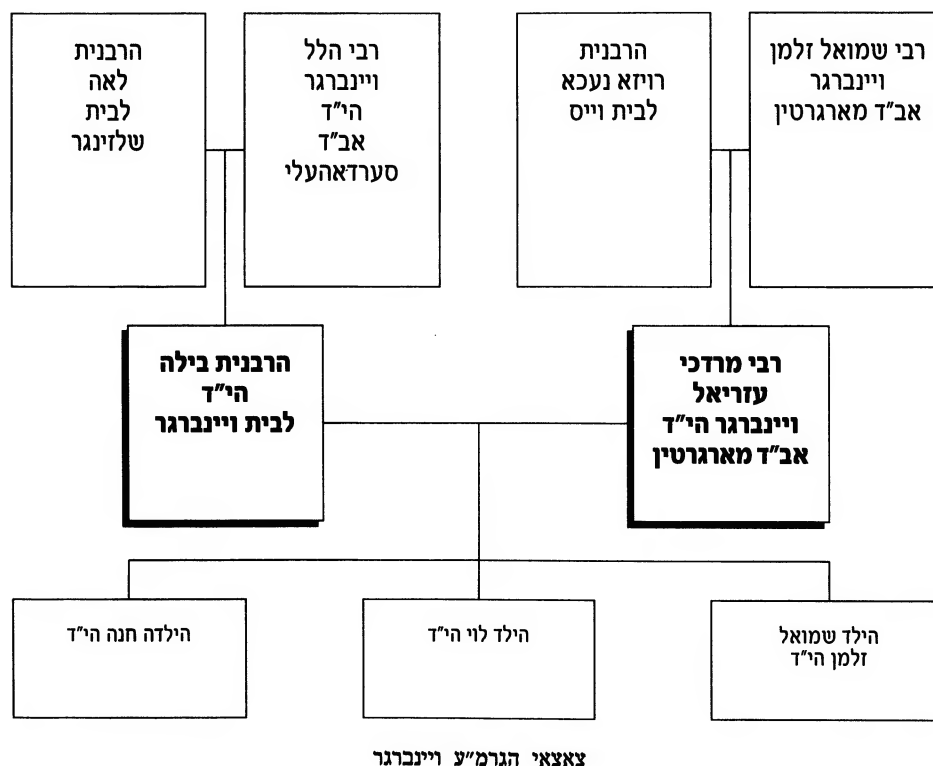
[illegible]

הסכמת הגרמ״ע וויינברגר הי״ד אב״ד מארגרטין על ספרו של ר״צ מושקוביץ

לדודי הגאון רבי מרדכי עזריאל ורעיתו הרבנית הצעירה מרת בילה הי״ד היו שלושה ילדים חמודים והם: הילד שמואל זלמן. הילד לוי והילדה חנה. היתה זאת משפחה נהדרת ובשיא פריחתה. והנה הגיעו הימים הרעים, צוררי ישראל הקלגסים

הנאציים חדרו להונגריה. הגרמ״ע ידע לעודד את קהילתו ואת בני ישיבתו, ובגבורה עילאית, המשיך בחיי השגרה והיה משמיע שיעוריו בישיבה. חיזק את תודעת העזרה ההדדית והאחריות הקולקטיבית בין חברי הקהילה והביא לידי כך שגם בימים הקשים ביותר לא נשאר יהודי רעב ללחם, ולא היה בית יהודי בלתי מוסק בחורף.

בשבת ב-10 למאי בשעה 6 בבוקר יצאו לחפש כמות גדולה של סוכר שהוברח מקופראטיב ״האנג׳א״ *HANGYA* שלהם היתה הזכות הבלעדית לחלק סוכר, והעלילו שהמבריחים הם יהודים, ואכן חפשו בבתים היהודיים ולא מצאו בשום בית יהודי מזון בסיסי קצוב מעל לכמות המותרת. מתכנני המבצע שונאי ישראל חרקו שן, ע״כ החליטו לחפש נקמה. אחד מהם נזכר כי בעת ביקורו בבית הרב, ראה כד שומן אווזים (שהיה מקובל שיהיה בכל בית יהודי, כמו שבכל בית נוצרי היה כד של שומן ״דבר אחר״ ולא היה בזה שום עבירה על החוק). חזרו איפוא לבית הרב והכריחו אותו ללכת אתם לבית המשמר שלהם לשם חקירה כשבידו ה״קורפוס דיליקטי״, כך עלה בידם לבייש את הרב מנהיגם של היהודים ולאלץ אותו לחלל את השבת (כי בימי השלטון הצבאי פרקו את הערוב), ולהטיל אימה ופחד על יהודי העיר.

צאצאי הגרמ״ע ויינברגר

הגרמ״ע הי״ד למרות הטראומה של השפלתו המשיך להיות רועה נאמן לעדתו. כעבור שבועיים גויסו יהודים שנבחרו ע״י השלטון המקומי ששאף לחסל את היהודים

האמידים והמנהיגות של הקהילות, ומהם הורכבו פלוגות אשר מנו יותר מארבע מאות איש שנשלחו לכוון החזית המזרחית. הגרמ״ע ארגן בביתו של הרה״ח רבי שמעלקא קליין בן הגאון מהאלמין ז״ל (שהיה קרוב לתחנת הרכבת) בית דין שהחתים את רוב היוצאים על ״גט על תנאי״ כדי שאם ח״ו יעדרו בסוף המלחמה לא ישארו עגונות. וכי מי יכול היה אז להעלות על הדעת את התוצאות הטרגיות, כי אלה הבודדים שכן הצליחו לשרוד ולבוא חזרה מאוקראינה לא ימצאו את נשותיהם וילדיהם, שכולם נער וזקן נשים וטף על מנהיגיהם רבניהם עלו על המוקד והושמדו באושוויץ ביום המר של ג׳ בסיון תש״ד.

לאחר המלחמה נמצאה רשימת ״ביזת התכשיטים״ שהוצאו מבתיהם של היהודיים בהתאם לצו הממשלתי מס׳ 1600/1944. הפרוטוקול המשתרע על עשרה עמודים עם רשימות מפורטות על ״הפקדת״ דברי ערך ע״י יותר ממאה משפחות ביניהם:

מס׳ 97. מרטין וינברגר, הרב הראשי, נמצאו אצלו מנורת כסף גדולה ושני פמוטות קטנים, 1 מחזיק מפיות, 8 גביעי כסף, מערכת סכו״ם (18 חתיכות) 16 כפיות כסף, כפתורים מכסף, זוג משקפים מזהב (שבורות) ערך 2000 פנגו.

הגאון רבי מרדכי עזריאל וינברגר עם רעיתו הרבנית מרת בילה הגיעו לאוושוויץ עם הילדים: שמואל זלמן, לוי, חנה, והועברו יחד לתא הגזים. (למרות שהגרמ״ע היה צעיר לימים. מספרים כי בעת הסלקציה שאל ד״ר מנגלה ימח שמו על מקצועו, וכשנענה שהוא רב, העבירו אותו לצד שמאל).

ה׳ יקום דמם!

נזכר: שם הגדולים השלישי מארץ הגר, סי׳ 145, אלה אזכרה, ה, עמ׳ 40 - 36; א׳ פוקס, ישיבות הונגריה, א, עמ׳ 427 - 426; י״י כהן, חכמי טרנסילוניה, עמ׳ 86.

יב. בתו הרבנית הצדקת מרת פעסל ע״ה ולהבל״ח בעלה הגאון רבי אברהם הכהן קליינמן שליט״א

דודתי הרבנית מרת פעסיל נולדה בשנת תר״ע במארגרטין, והיתה בת הזקונים של הגאון מהרש״ז ז״ל. היא נקראה ע״ש הרבנית הצדקת מרת פעסיל ע״ה רעיית הגאון רבי הלל פולק ז״ל אב״ד סאסרעגען ובת הצדיק התמים הגביר רבי יעקב דוב פלדמן ז״ל מפעטרא.

כבר בילדותה הצטיינה בכישוריה ובטוב לבה, ועזרה הרבה בבית אחיה ואחיותיה הגדולים. זכורני בילדותי כשאמי מורתי הרבנית מסעפלאק היתה מאושפזת בבתי חולים בגרוו״ד ובקלויזנבורג, שהתה פעסלי בסעפלאק תקופה די ארוכה. ניהלה את הבית שלנו בכשרון רב שעורר התפעלות, למרות שבסך הכל גם היא היתה עוד כמעט ילדה. אנחנו הילדים ראינו בה ממלאת מקום של אמי מורתי, וטיפלה בנו בסבלנות ובהרבה חום ובלבביות שנשארו חרוטים בלבי עד היום הזה.

הג"ר אברהם קליינמן שליט"א
אב"ד מארגרטין - ניו יורק

הרבנית פעסיל קליינמן ע"ה
בת מרן מהרש"ז ממארגרטין

אחר שנישאה לדודי הגאון רבי אברהם הכהן קליינמן שליט"א שנבחר לרבה של סענט מיקלוש, הפעילה כשרונתיה המיוחדים בארגון 'בית הרב' בצורה נאה ומכובדת, והפכה לנס לנשי הקהילה. אח"כ כשלטון הרשע הרומני גירשה את היהודים מהמחוז וריכזה אותם בעיר טעמעשוואר, היתה הדודה סמל ודוגמא לכושר האלתור, ואירגנה בית בתנאים קשים ביותר בצורה נאה ומכובדת. בביתה מצאו הרבה יהודים עזרה, נחמה ועידוד.

אחר השואה ריכזה הדודה סביבה את שרידי שארית הפליטה ממשפחתינו וגם השיאה אותם, וכן מכל יוצאי האזור במארגרטין, דאגה לעודד, לעזור ולכוון על מנת שיבנו וישקמו את חייהם כראוי וכיאה. בהיותה השרידה היחידה שנשארה לפליטה מכל הדור הקודם, היא נהפכה ליהלום שבכתר המשפחה המסועפת, ולא רק למשפחתינו, כי אם לכל יוצאי האזור בכל תחנות חייה: מארגרטין, פריס, נויורק. וכך היא תשאר בזכרוננו לנצח.

היא היתה אשת חבר ורעיה נאמנה כ'רבנית' במשך כארבעים שנה לדודי הגאון רבי אברהם הכהן קליינמן שליט"א.

נפטרה לאחר מחלה קשה וממושכת ביום ד' בטבת תשל"ה, ונטמנה בבית העלמין בושינגטון בנויג'רסי בחלקת סאטמאר. ת.נ.צ.ב.ה.

*

דודי הגאון רבי אברהם הכהן קליינמן שליט"א נולד בשנת תרס"ט בדראגמירעשט לאביו רבי יצחק אייזיק הכהן קליינמן ז"ל מגזע הט"ז והב"ח. למד הרבה בישיבות, ובעיקר בקאשוי, נאדי פאלו ומארגרטין. הוא התגלה כעילוי חריף ובקי, והיה מבחירי התלמידים של מרן הסבא מהרש"ז ז"ל. בשנים האחרונות של חיי הסבא ז"ל היה

הגר״א ׳ראש הישיבה׳ (תואר כבוד לבחור הבכיר ביותר בישיבה) במארגרטין. זכורני שאאמו״ר ז״ל היה מספר הרבה בשבחו, והיה אומר לנו: ״התמדה בתור בחור תלכו ללמוד מאברהם דראגמירעשטער ראש ישיבת מארגרטין״, וזה כשעוד לא היה גיסו. ׳אברהם דראגמירשטער׳ היה מפורסם לשם ולתפארת בין בחורי הישיבות באזור.

לאחר פטירתו הפתאומית של רבו הגאון מהרש״ז ז״ל, נשא לאשה את בתו הצעירה מרת פעסיל ע״ה. בכספי הנדוניה שקיבל התחיל לעסוק במכירת יין ומשקאות חריפים בהדרכת גיסו הפטרון הכלכלי של המשפחה הרה״ח רבי יעקב דוב וינברגר הי״ד, והוא התחיל לעשות חיל בעסקיו. גם בנסיעות לרגל עסקיו היה מתמיד ועוסק בלימוד. זכורני שבשיחה תמימה בימים ההם היה מתבטא: שבזמן הנסיעה ממארגרטין לסעפלאק אי אפשר להספיק רק את דף היומי, מאידך בנסיעה ממארגרטין לגרוו״ד אפשר ללמוד סוגיא שלימה.

בשנת תרצ״ז הוא נבחר לרבה של הקהילה האורטודוקסית בסענט מיקלוש במחוז באנאט, שם אירגן מערכת כשרות מפוארת בהידורים מיוחדים. מערכת זו שווקה אווזים ומעדני בשר בכל רחבי רומניה, והובלו אף באניות ששטו בים השחור מקונסטנצא לארץ ישראל. הוא כיהן שם כרב והיה מקובל מאד על קהילתו ועל כל יהדות טרנסילבניה. כן ניהל שם ישיבה בה למדו כמנין בחורים. כיהן שם עד שנת תש״א, באותה עת נאסר על היהודים לגור בעיירות, וכולם רוכזו בעיר הבירה של חבל באנאט, היא טעמעשוואר. הוא וקהילתו התישבו שם בתנאים קשים ביותר ברובע פאבריק-שטאט. גם שם הרביץ תורה והיה מקובל מאוד כבורר בדיני תורה, עקב חכמתו ופקחותו המפורסמת. גם החזיק שם ישיבה קטנה ובה כ-20 בחורים. כן שימש כמו״צ וקיבל משכורת מהקהילה המקומית.

בשנת תש״ד קיבל סרטיפיקאט, ומשפחתו היו בין הבודדים המאושרים שיוכלו לצאת מגולת רומניה. אלא דא עקא, לא היה לו רשיון לצאת מהעיר טעמעשוואר, ורק לאחר מאמצים מרובים השיג רבי אברהם שינברון ע״ה, שהיה ראש הקהילה, רשיון למשפחת קליינמאן לנסוע לקונסטנצא על מנת לעלות על האניה מפקורה. החבילות והספרים כבר נשלחו לקונסטנצא, והנה יום לפני הנסיעה חלה לפתע בנם היחד הילד מאיר שמואל, ואושפז בדחיפות לניתוח תוספתן (פנדיציט), לכן עוכבה עלייתם ארצה, ולא יכלו לעלות על האניה מפקורה, שכידוע טבעה בט״ז אב תש״ד, ונוסעיה צללו לתהום, ביניהם ידיד נעורי הבחור יצחק שינברון הי״ד, שלמדנו בחברותא בטאשנאד, בן רה״ק בטעמעשוואר-פאבריק. מחלת הילד הוגדרה אח״כ כנס גדול, וכך ניצל השריד היחיד מתוך 11 ילדי הסבא קדישא ממארגרטין ז״ל. והם המשיכו את השושלת המפוארת של מארגרטין לאחר השואה.

אחרי המלחמה בהיוודע האסון הגדול של השואה, והוא נשאר שריד יחידי מבני הדור הזה, הוא החליט לבוא למארגרטין ולנסות לקבץ את שארית הפליטה ולהחזיר עטרה ליושנה. אירגן את הקהילה, ייסד שם ישיבה בה למדו כ60-50 בחורים. ניסה לשקם שם את החיים היהודיים, כי הוא ראה את עצמו כאחראי להמשך השלשלת.

כמו כן השתתף עם עוד רבנים בנסיון לארגן מחדש את הלשכה האורטודוקסית בטרנסילבניה, והיה בין הרבנים הפעילים באסיפה שהתקיימה ביום 6-7.6.45.

בשנת תש"ז עם עליית המפלגה הקומוניסטית לשלטון, הגיע לידי מסקנא לעזוב את המקום. בפרשת לך לך נסע ברכבת לפריס עם משפחתו. הוא ביקר בארץ כמה פעמים. אירגן בארץ את 'ישיבת מהריא"ץ - מארגרטין' בצפת. בפועל ניהל את הישיבה אביו הרב רבי יצחק אייזיק קליינמן ז"ל. בנתיים התרכזו סביבו בפריס יוצאי הונגריה, יהודים חרדים, ואירגן שם עם הגאון רבי הלל ל"ש אבדק"ק קראסנא את השחיטה החרדית. גם לאחר שרבי הלל עזב את המקום ועבר לארה"ב, נשאר הגר"א קליינמן בפאריז. גם שם הרביץ תורה וניהל ישיבה, ובעיקר התפרסם בכל רחבי אירופה כבקי גדול בדיני ממונות, ונבחר כבורר וכאב"ד בהרבה דיני תורה מסובכים.

בשנת תשי"ח היגר לארה"ב והשתקע ליד בורופארק, שם רכש מבנה גדול שהיה פעם בית כנסת ומרכז קהילתי. במקום ייסד ישיבה ומתיבתא 'מהריא"ץ מארגרטין' שלמדו בה כ-30 בחורים. בארה"ב הוא התפרסם בעיקר בארגון 'שחיטת מארגרטין', שהיתה מקפידה על כל תג ותג ממנהגי רבותינו ממארגרטין, ואשר נחשבת עד היום כשחיטה המהודרת ביותר בארה"ב. הוא גם היה שם ממייסדי התאחדות הרבנים בארה"ב (שריכזה בעיקר את הרבנים האוטודוקסים משארית הפליטה בהונגריה).

בתקופה מאוחרת יותר הוא רכש את המבנה של הוינר שול (שעבר לבנין אחר) בבורו פארק, והוא מקיים בה עד היום 'כולל'. בבית מדרשו מתפללים בקביעות יוצאי מארגרטין והאזור. המרכז נמצא באבניו ה-14 מס' 5402.

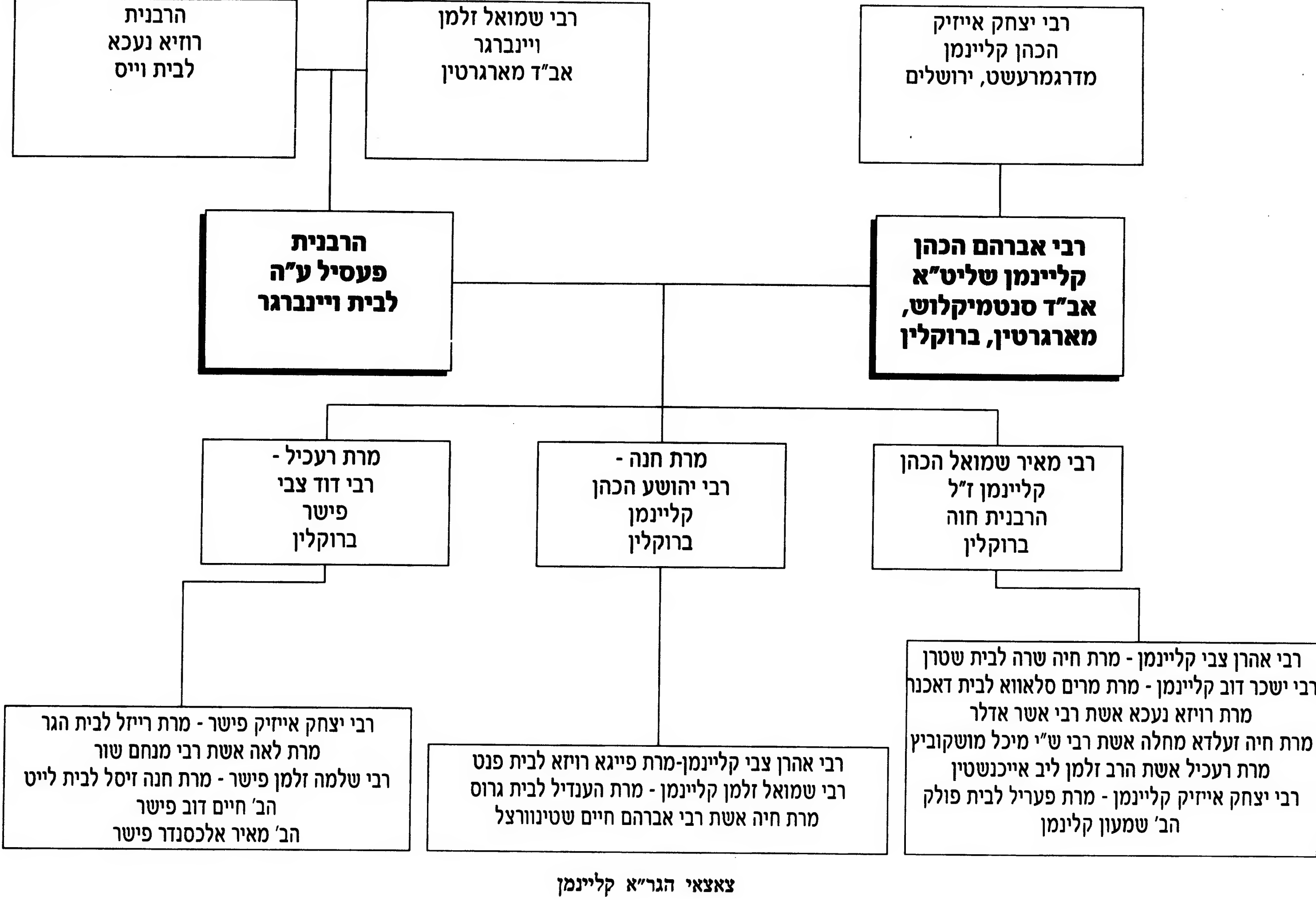
הגר"א קליינמן שליט"א הוא היום זקן הרבנים משרידי הדור הישן, מכובד ונערץ על כולם. זקן ויושב בישיבה ומרביץ תורה. ה' יאריך ימיו ושנותיו בטוב ובנעימים עד ביאת גואל צדק אמן.

צאצאיהם:

1. בנו הגאון הצעיר רבי מאיר שמואל הכהן קליינמן זצ"ל

היה בנו יחידו של הגר"א קליינמן שליט"א. נולד ברומניה ולמד אצל אביו. כשאביו היה גר בפריס היה הבן לומד בבני ברק אצל הגר"ש הלוי וואזנר שליט"א ראש ישיבת חכמי לובלין. אח"כ למד בארה"ב אצל מרן הגרי"ט האדמו"ר מסאטמאר זצ"ל. הוא נסמך להוראה מרבותיו אלה. לאחר נשואיו עמד לימין אביו הגאון שליט"א, ושימש כר"מ בישיבת מהריא"ץ וכדומ"צ בקהילת מארגרטין בניו-יורק. בשנת תשל"ה הוציא לאור מחדש את הספר שו"ת מהריא"ץ לעי"נ אמו הרבנית הצדקת מרת פעסיל ע"ה.

הגרמ"ש ז"ל היה אברך צדיק ומוכשר, וכולנו ראינו בו את הממשיך בשלשלת 'מהריא"ץ - מארגרטין' במלוא כושרו ובשיא פריחתו. והנה ביום מר ונמהר הוא יום י"ד לחודש מנחם אב תשנ"ג התמוטט פתאום בלכתו ברחוב בבורו־פארק ויצאה

צאצאי הגר״א קליינמן

נשמתו בטהרה. ונטמן באותו הלילה בבית העלמין קרית יואל במונור. חבל על דאבדין ולא משתכחין.

הגרמ״ש השאיר אלמנה הרבנית החשובה הצנו״ח מרת חוה קליינמן תחי׳ מנהלת בי״ס לבנות של קהילת סאטמאר, וארבעה בנים ושלש בנות:

א. הרה״ח אהרן צבי שליט״א ר״מ בישיבת סאטמאר בווילימסבורג. אשתו מרת חיה שרה בת הרה״ח רבי מאיר שטערן. ולהם 8 ילדים.

ב. הרה״ח ישכר דוב שליט״א. אשתו מרת מרים סלאווא בת הרה״ח רבי ישראל דאכנר. ולהם ששה ילדים.

ג. מרת רויזא נעכא אשת הרב אשר אדלר שליט״א נכד הגאון אב״ד דיאסעג. ולהם ששה ילדים.

ד. מרת חיה זעלדא מחלה אשת הרב שלום יחיאל מיכל מוסקוביץ שליט״א. ולהם ששה ילדים.

ה. מרת רעכיל אשת הרב זלמן ליב אייכנשטיין שליט״א נכד הגאון רבי אברהם דוד הורוביץ שהיה רבה של שטראסבורג, וכעת דומ״צ בקהלת העדה החרדית בירושלים.

ו. הרה״ח יצחק אייזיק שליט״א. אשתו מרת פעריל זיסל בת הרב פולק, ולהם שני ילדים.

ז. הב׳ שמעון נ״י.

בשנת תשנ״ד הוציאו הבנים לאור מחדש את הספר שו״ת מהריא״ץ לעי״נ אביהם הגאון הצדיק הצעיר שנחטף באופן פתאומי בדמי שנותיו. ת.נ.צ.ב.ה.

2. בתם מרת **חנה קליינמן** תחי׳ נישאה לאח אביה ידידי ורעי הרה״ח ר׳ יהושע הכהן קליינמן שליט״א.

צאצאיהם:

א. הרה״ח אהרן צבי נ״י. אשתו מרת פייגא רויזא בת האדמו״ר מדעש-אילאנדא. ולהם שמונה ילדים.

ב. הרה״ח שמואל זלמן נ״י. אשתו מרת הענדיל בת הרה״ג משה גרוס בן הרב מבערבעשט-קראלי.

ג. מרת חיה שרה אשת הרה״ג אברהם חיים שטיינווורצל שליט״א ראש כולל בבורופארק. ולהם 6 ילדים.

3. בתם מרת **רעכיל** תחי׳. נישאה להרה״ח דוד צבי פישר שליט״א נכד הגאב״ד מאטערסדארף. ר״מ בכולל במטערסדארף בבורופארק.

צאצאיהם:

א. הרה״ח יצחק אייזיק. אשתו מרת רייזל בת הרב רבי נפתלי הגר בן האב״ד וישווא. ולהם שני ילדים.

ב. מרת לאה אשת הרה״ח מנחם שור נ״י. ולהם שלשה ילדים.
ג. הרה״ח שלמה זלמן נ״י. אשתו מרת חנה זיסל ב״ר שמואל לייט. ולהם בת אחת.
ד. הב׳ חיים דוב נ״י.
ה. הב׳ מאיר אלכסנדר נ״י.

יג. חמיו הרב הנגיד רבי משה שלמה ויס ורעיתו הצדקת מרת חנה ז״ל

הסבא הרב הנגיד רבי משה שלמה זצ״ל נולד בשנת תר״א בכפר צ׳והלוטץ סמוך לפעהערדיארמאט *FEHERGYARMAT* לאביו רבי צבי ולאמו מרת גיטל ע״ה. התייחס למשפחת הגאון ר׳ נח חיים צבי ברלין, בעמח״ס עצי ארזים, עצי אלמוגים ומעיין החכמה. הוא היה תלמידו החביב של הגאון הצדיק רבי שמואל שמעלקא קליין אבדק״ק סוליש אשר הסמיך אותו בתואר ״מורנו״ בהיותו בחור. והרי העתק התעודה, שנשמרה ע״י העתקה שהעתיק נכדו, ה״ה ש״ב הצדיק התם והישר הבחור יהודה מנחם ויס, בן הגאון אבדק״ק נאדי פאלו הי״ד, מכי״ק וזה לשונה:

> היות תלמידי הבחור המופלג החרוץ והשנון זית רענן ירא אלהים כ״ה משה שלמה ב״ה צבי נ״י, הלומד פה בבית המדרש שלנו, מצא כדי מדתו מדת חכמים בים התלמוד למשקל ולמטרי בהוויות דאביי ורבא, לברר וללבן שמעתתא אליבא דהלכתא, ולצלול במים אדירים ולהעלות מרגניתא דלית לה טימא, ע״כ אמרתי לענדו ולעטרו בעטרת תפארת ההוגים בתורת ה׳ לשמה. למען לא יהיו כל אפין שווין אפי זוטרי לגבי אפי רברבי ולקרותו בשם בעליותו לתורה ולתעודה לכל דבר שבקדושה בשם הבחור ״מורנו הרב משה שלמה ב״ה צבי נ״י״, ליתן כבוד ופאר לתורה. כל זה באתי בעבור להגדיל כבוד התורה ולומדיה ויגדיל תורה ויראה.
>
> יום א׳ פ׳ שמיני תרכ״ג פק״ק סוליש.

נאום **שמואל שמעלקי הקטן.**

הסבתא הצדקת מרת חנה ז״ל נולדה בשנת תר״י בְּרַאקוֹבִיץ[1] מחוז אוגוצ׳ה והיתה הבת היחידה של הנגיד רבי **יהודה צבי ברגר**. כאשר מלאו לה 12 שנים והגיעה לגיל בת מצווה פנה אביה הגביר לרבה של סוליש הגאון בעל ״צרור החיים״ ז״ל שיבחר מישיבתו בחור מיוחד מישיבתו לחתן עבור בתו היחידה המוכשרת והאהובה. ואכן הגאון הצדיק מסוליש בחר את ״תלמידו הבחור המופלג החרוץ והשנון, זית רענן, ירא אלהים משה שלמה נ״י״.

---

1. בהונגרית *Nagy-Rakoc*. בסלובאקית *Velky-Rakovec*. עיירה (סמוכה לעיר סעליש) בחבל קרפאטו-רוס. שהיה שייך להונגריה ואחרי מלחמת העולם הראשונה צורף לצ׳כוסלובקיה. בעת מלחמת העולם השניה הוחזר חלק מן החבל להונגריה ולאחר המלחמה צורף לאוקראינה.

הסבא רבי יהודה צבי ז"ל בן רבי בנימין ברגר ז"ל מֶרַאקוֹבִיץ. היה יהודי עשיר ובעל נכסים, והשכיל להשתמש בהם אך לטוב וחסד. ביתו היה מפורסם כבית של הכנסת אורחים, ושל צדקה ומעשים טובים.

הפרטים הביאוגרפיים שיש בידי על הסבא רבי יהודה צבי ועל הסבתא מרת שרה ז"ל הם מעטים ביותר. לא ידוע לי תאריך לידתם ופטירתם. בזמנו נסיתי כמה פעמים להגיע לרקוביץ ולחפש בבית העלמין, ובארכיונים במקום, ע"מ לדלות משם פרטים. אולם לא קבלתי אשרת כניסה. (אזור זה היה שייך לרוסיה). עם שינוי המשטר הגיעה לשם מרת פנינה שמיד, שדאגה לנקות את שטח בית העלמין. כל המצבות הרוסות, כך שלא הצליחה לאתר מקום קבורת אבותינו ז"ל.

ידוע לנו שרבי יהודה צבי ברגר ז"ל היה בעל בית מכובד בכפר רקוביץ והיה מקורב להגאון הצדיק רבי שמואל שמעלקא קליין ז"ל בעל "צרור החיים" שהיה רבה של סעליש, ורקוביץ היתה שייכת לתחום רבנותו. כן היה הסבא ז"ל דבוק בהגאון הקדוש מהר"ם א"ש ז"ל מאונגוואר.

מעשה נורא מהגאון הקדוש מהר"ם א"ש ז"ל מאונגוואר, מובא בספר "תולדות אנשי שם" דף ל"א, שם כותב נכדו הגאון רבי אשר אנשיל ויס הי"ד אבדק"ק נאדי־פאלו:

"אמי מורתי הצדקת זצ"ל סיפרה לי שהיא זוכרת היטב כי אביה המנוח הנגיד מוה"ר יודא צבי ז"ל מראקאוויץ היה דבוק באהבה רבה להגה"ק מהר"ם אש, וכמה פעמים בשנה בא אליו לקבל פניו הטהורים. בבקורו בחודש טבת שנת תרי"ב באונגוואר שמע שהגה"ק מוטל על ערש דוי, הוא החליט לא לנסוע לביתו עד שיראה שנוי לטובה, אבל בעווה"ר היה זה חליו האחרון, והתעכב זקיני ע"ה שמה עד לאחר פטירתו. כשנסע לביתו הגיע למלון אחד על אם הדרך, שאל ממנו בעל המלון, מה חדשות באונגוואר? ענה לו זקני ע"ה בעו"ה א"א לי לבשר טוב, הגה"ק מאונגוואר איננו והנני בא מהלויה. ע"ז פתח בעל המלון בפיו מלא שחוק ואמר - אני הייתי אצלו לפני איזה שבועות והיה "דין תורה" אצלו, וסרבתי לקיים הפסק, ואמר שמרה יהיה בסופי - והנה הוא נפטר תחילה, כך אמר בשחוק. כששמע זקני ע"ה דברים אלה, אמר לעגלון לרתום הסוסים. כשראה זאת בעל המלון, שאל אותם למה אינו רוצה ללון שמה. ענה לו זקני כדברים אלה: "בבית כזה אשר שומעים בשורה קשה ומרה כזו, ולא די שלא קרעת בגדיך על העדר צדיק הדור, נוסף לזה מלאת פיך דברי שחוק, בבית כזה אסור לי ללון". בעל המלון הפציר בו שישאר ולא רצה, ולן בכפר הסמוך. באותו לילה באו שודדים ורוצחים והרגו את בעל המלון. (וידוע לי שם הכפר וגם שמו, אבל מחמת שמיתתו היתה כפרתו לא אזכירו למזכרת דראון עולם). אמי מורתי זצ"ל סיפרה לנו כמה פעמים האיך גדול כח הצדיקים, ושהקב"ה תבע ביקרייהו. זקני ע"ה כל פעם כשנסע דרך שמה בירך "ברוך שעשה לי נס במקום הזה".

מצאצאיו מלבד בתו הסבתא מרת חנה:

1. בנו רבי מאיר ברגר היו לו 4 בנות ושני בנים והם: א. מרת חיה: היתה גרה בחוסט. ב. מרת הענטשא: היתה נשואה לר׳ שמואל גדליוביץ והיתה גרה בבילקע. ג. פייגא: נפטרה בצעירותה. ד. מרת פרל: היתה נשואה לר׳ אהרן פרידמן. היו גרים בסעליש. ה. רבי יהודה צבי ברגר שנקרא ע״ש סבו: היה גר ברקוביץ ולו היו שני בנים ו־2 בנות: מרת רוזא קניגסברג בארה״ב ומרת פנינה שנשואה לרבי שלמה שמידט בירושלים. שמואל ברגר חי כיום בארה״ב. כתב ספר בגרמנית על שש שנים ומחצה שעברו עליו מחלוקת צ׳כסלובקיה עד השחרור אחרי השואה. ו. ר׳ זאב וולף ברגר: היה גר ברקוביץ.

2. בנו רבי יששכר דב ברגר: היה גר ברקוביץ, מצאצאיו הכרתי את בנו רבי יוסף ברגר הי״ד שהיה סופר סת״ם במארגרעטן. כן היה לו בן רבי אהרן גדליה ברגר ז״ל שהיה שו״ב בכפר סאקטש (*SZAKACSS*) ע״י טאשנאד. בתו של רבי אהרן גדליה מרת בראנה נישאה לדודי הצדיק רבי אברהם אהרן צבי וינברגר הי״ד בן הגה״צ מהרש״ז ז״ל. בנו של ר׳ אהרן גדליה, ר׳ דוד ברגר היה גר בבני־ברק.

לאחר נישואיו התיישב רבי משה שלמה ברקוביץ סמוך לבית חותנו הנגיד רבי יהודה צבי ברגר ז״ל. רבי משה שלמה לא שקט על שמריו, אלא שינס את מתניו כדי להרביץ תורה ברבים, הוא פתח ברקוביץ ״חדר וישיבה״ לכל ילדי הכפר, במימון חותנו הנגיד, והוא עצמו ישב על התורה ועל העבודה, והתעלה במעלות התורה, למד ולימד, השתלם במקצועות התורה וקבל ״הורמנא״ מהגאון בעל ״גורן דוד״ והגאון בעל ״צרור החיים״ ז״ל להורות ולדון, ורבו בעל ״צרור החיים״ מינה אותו כמורה הוראה ברקוביץ. הגאון הקדוש רבי יקותיאל יהודה טייטלבוים זצ״ל אבדק״ק סיגט כותב אליו בספרו שו״ת אבני צדק ס׳ קמ״ח:

> **שלום לאהובי הרב המופלג הנגיד מו״ה משה שלמה ווייס נ״י. ע״ד השאלה בענין ״בית החיים״ שעשו לו גדר ...ועלה בו אילני סרק הרבה על הקברים ומחמת זה נפרץ הגדר אם מותר... תשובה: שאלת חכם חצי תשובה, כי עיניו שפיר חזו...**

אכן לא פלא הוא שחתן תלמיד חכם וחשוב כרבי משה שלמה ז״ל פאר ורומם את בית חותנו, שהיה מפורסם כבית של הכנסת אורחים ושל צדקה וחסד.

סבנו רבי משה שלמה ז״ל הצליח מאוד גם בעסקיו והשי״ת חננו בעושר ונכסים רבים, וביחד עם רעיתו הצעירה אשת החייל בנו לתפארת בית של תורה וגדולה במקום אחד, בית של צדקה וחסד. מפי הגאון רבי צבי הירש הכהן ז״ל אבדק״ק דערעצ׳קע שמעתי רבות על הסבא הגדול, והיה מתאר במוחשיות רבה את הזמן שבילה בביתם, כשנשלח לשם ע״י אביו הגאון בעל ״נפש יהונתן״ ז״ל בקיץ לצבור כוח, ואז גם למד אצל הסבא ר׳ משה שלמה ז״ל. בבקורו של הגר״צ הכהן בארץ, בקרתי אצלו פעם עם דוד אבי רבי ישראל ויס ז״ל, והוא סיפר לנו במשך כחצי שעה על הבית ברקוביץ, ועל הטפול האמהי שקבל מסבתא חנה ז״ל, ואמר שאת ר׳

משה שלמה ז"ל הוא מונה בין רבותיו. כן שמעתי על הבית הנפלא הזה מפי המחנך הותיק ד"ר יעקב שלום אנגל ז"ל, ששימש מפקח של "זרם המזרחי" בארץ ישראל, שהיה יליד רקוביץ.

בבית המכובד והגדול הזה נולדו 13 ילדים להוריהם, ולדאבון לב נפטרו חמשה מהם בגיל צעיר והם: שמואל שמעלקא (ע"ש רבו בעל "צרור החיים"), אהרן דוד (ע"ש רבו בעל "גורן דוד"), פרל, גיטל, ובלומה. הראשון אשר היה כבר חתן, נפטר חדשים מספר לפני חתונתו. (ראה במבוא לספר "שמן למנחה" עמ' 11).

שמונה ילדים נותרו בחיים אשר זכו להקים בתים בישראל והגיעו לעמדות חשובות ומכובדות. עליהם, אכתוב אי"ה על כל אחד בנפרד, על פעלם ועל קורותיהם.

בערוב ימיהם, עברו גם ההורים של רבי משה שלמה ה"ה רבי צבי ורעיתו מצ'והולטץ לבית החם של הבן ברקוביץ.

סבנו הגרמ"ש ז"ל היה מחדש חידושי תורה רבים והיה כותבם בקונטרס. אבל אין אנו יודעים לאן נעלמו הקונטרסים האלה. בנו הגאון אבדק"ק נאדיפאלו העתיק כמה מהם בשלמותם. חלק מהדברים הוא מביא בשם אביו בספר "שמן למנחה", ירושלים תשכ"ט, עמ' 33-37, וכך ניצלו לפחות אלה מטמיון, ופותח שם בדברי אגדה בזה"ל:

מנחת זכרון - מילין דאגדתא - לכבוד אאמו"ר הרב הגדול בתורה ויראה החריף העצום זלה"ה הכ"מ ולנשמתו הטהורה", הספד אשר נשא לכבוד אביו הגאון רבי משה שלמה ז"ל. ואח"כ מודפסים שם חדושי תורה של אביו בסוגיא "מצא שטר חוב" (ב"מ דף י"ט ע"ב) ובסוגיא "דשבח" (ב"מ דף ט"ו). בעמ' 36 (סוף הסוגיה של "מצא שטר חוב") כותב בנו הגאון הי"ד בזה"ל: "כל זה העתקתי מגוף כתב יד קדשו של אאמו"ר זלה"ה על סוגיא זו כלשונו וככתבו, ועוד יש חידושים בכמה וכמה סוגיות עמוקות שבש"ס ולפעמים אני מביא אותו בחידושים בסוגיות אשר גם אני חידשתי בהם. ולהיות כי גם בסוגיא ד"שבח" לא העמקתי עוד, לכן אכתוב גם את חידושיו בסוגיא דשבח. ודבר יקר וספון הוא מאוד".

הסבא הגאון הנגיד רבי משה שלמה הספיק בחייו הקצרים להשיא 3 מילדיו והם:

א) הבת הבכורה מרת לאה ז"ל, שנישאה לרבי מנדל כץ מיקירי העיר סוליש.

ב) סבתי הרבנית מרת רויזה נעכא, שנישאה לסבי הגה"צ מו"ה שמואל זלמן וויינברגר ז"ל בנו של הגאון האדיר בעל "מהריא"ץ" ז"ל.

ג) בנו רבי בנימין, שנשא את בתו של הרבני המפורסם בתורתו ובתמימותו, רבי מרדכי גרוס ז"ל מצ'נגר, חתן הגאון בעל "המהריא"ץ" ז"ל.

כן הספיק עוד לרוות נחת מחתנו האברך הצעיר, הגה"צ רבי שמואל זלמן וינברגר, ששקד בביתם יומם ולילה קרוב לחמש שנים עד שנבחר למלא מקום אביו כאבדק"ק מארגרעטען והגליל.

רבי צבי
מצ'והלץ

מרת
גיטל

רבי יהודה צבי
ברגר
מראקוביץ

**רבי משה שלמה
וייס
מראקוביץ**

**מרת חנה לבית ברגר
מראקוביץ, ירושלים,
מארגרטין**

מרת לאה -
רבי מנחם
מנדל כ"ץ
מסעליש

הרבנית רויזא נעכא
רבי שמואל זלמן
וויינברגר
אב"ד מארגרטין

רבי בנימין
וייס הי"ד
מרת בילה פעריל
מסומוש-דוב

רבי אשר אנשיל
וייס הי"ד
אב"ד נאדי פאלו
מח"ס שמן למנחה

רבי יהודה
וייס הי"ד
מאויהעל

רבי חיים
וייס הי"ד
מברגסאס

רבי אליהו וייס -
מרת בלומה
לבית כ"ץ
מבודאפעסט

רבי ישראל וייס -
מרת מינדל לבית ליבר
מקלויזנבורג,
תל-אביב

צאצאי רבי משה שלמה וייס

בגיל "ח"ן" שנים חלה בדלקת ריאות, ובכ"ג באייר תר"ס יצאה נשמתו בטהרה. בנו הגאון רבי אשר אנשיל הי"ד שהתקרב אז לגיל שמונה עשרה, כתב עליו דברי הספד שנדפסו בספרו "שמן למנחה", ובסוף דבריו רשם:

> לזכרון עולם מנחת זכרון מזכרת אנחה, אזכיר פה יום פטירת אאמו"ר הרב הגדול החריף ובקי צדיק תמים מוה"ר משה שלמה זלה"ה בן צבי ושם אמו גיטל. נפטר לדאבון נפשנו והלך למנוחות ונשארנו לאנחות, ביום ג' לס' בחוקותי כ"ג לחודש זיו ח"ל למב"י, יצאה נשמתו בטהרה ונתדבקה בזיו כסא כבודו של השי"ת. וביום ד' "מארת" כתיב, חסר וא"ו, ט"ל למספר בני ישראל ד"ך לחודש הנ"ל, נטמן מאתנו. ואיננו כי לקח אותו אלקים. אויה לי על שברי הגדול מי ינחמנו. מי יתן ראשי מים ועיני מים ואבכה עליו יומם וליל. תמיד לא אשכחהו, גם ביום רינה ודיצה, גם ביום חדווה וישועה. ת.נ.צ.ב.ה. וטל תחיה יחיהו עם מתי כל ישראל ברחמים אמן. בשנת צעק"ת לפ"ק.

הסבתא חנה נשארה אלמנה עם 5 בנים צעירים שהקטן ביניהם דודנו רבי ישראל ז"ל עוד לא היה בן עשר כשנתיתם. וכעבור 5 שנים בתרס"ה נישאה להרב המובהק החסיד רבי יצחק אהרן שווארץ, שהיה תלמיד חכם מפורסם וירא שמים מרבים. בתרס"ז עלתה עם בעלה לארץ ישראל וגרו בירושלים בשכונת המוגרבים ע"י הכותל

המערבי. בעלה היה חבר בכולל אהבת ציון זיבנברגן ולאחר פטירתו נטמן בהר הזיתים. הסבתא חנה קנתה גם לעצמה חלקה על ידו. אחרי שנתאלמנה מבעלה, עברה לבתי מחסה שבעיר העתיקה. במלחמת העולם הראשונה היה רעב בארץ והיא כאשה גלמודה בבתי מחסה סבלה מחרפת רעב. אחרי מלחמת העולם השתדלו בניה להחזירה לחו״ל, והתגוררה בקביעות במארגרעטען, והתארחה לעתים תכופות גם בקלויזנבורג אצל בנה הצעיר רבי ישראל ז״ל, וגם בנאדיפאלו אצל בנה הגרא״א אב״ד דשם.

במבט לאחור, נראה לי כי מעשה ילדיה שהשיבו אותה לגולה, היה מעשה נבון, כי במקום לחיות בארץ בודדה וגלמודה, היא חיה את שארית ימיה בכבוד ובנחת כשהיא מוקפת סביבה במשפחתה החמה, ילדיה, נכדיה, וניניה, שזכתה לרוות מהם מלא חפנים נחת. בשנים האחרונות של חייה היתה אומרת בחיוך ״עוד מעט תתרוצצנה דיא קליינע חנהלעך״ ובעברית: ילדות קטנות בשם חנהלי, שיקראו להן על שמה, אחרי מאה ועשרים.

מרת חנה וייס ע״ה אשת רבי משה שלמה זצ״ל

מצבת מרת חנה וייס ע״ה במארגרטין

הסבתא חנה זכתה לדור ישרים יבורך. היא זכתה לראות את נינה ש״ב הגאון רבי אהרן צבי בריסק ז״ל שמכהן כרב ואבדק״ק טשעקע. היא זכתה לראות נכדים לנכדיה. והספיקה להשריש במשפחתה אהבה עזה לארץ ישראל. היו לה כ- 70 עד 80 נכדים ונינים. מסורת משפחתית מענינת עברה במשפחה שהסבתא חנה תפרה לה שקית, ובכל

פעם שנולד לצאצאיה נין או נכד היתה מכניסה לשקית גרגיר של שעועית חומה, וכשנולדו לצאצאיה נינה או נכדה היתה מכניסה לשקית גרגיר של שעועית לבנה. מה״בונדלעך זעקעלע״ (בעברית: ״שקית גרגרי השעועית״) היא לא נפרדה ושמרה עליה מכל משמר, שאיש לא ימנה את הגרגרים משום חשש ״עין הרע״. וכשנפטרה, והובאה לקבורה, ציוה חתנה זקני ה״ה הגה״צ מהרש״ז וינברגר אבדק״ק מארגרעטען, להטמין על ידה את השקית עם גרגירי השעועית.

הסבתא חנה ז״ל נפטרה בשיבה טובה בת 83 שנים ביום י״ח בטבת שנת תרצ״ג. היא נפטרה במיתת נשיקה ללא כל יסורין. וכבוד גדול עשו לה במותה. היא הובאה לקבורה במארגרעטען ליד ״האוהל״ של מחותנה הגאון הקדוש בעל ״מהריא״ץ״ ז״ל. בלויתה השתתפו כמעט כל בני העיר מארגעטען והסביבה. ספדו לה: חתנה הגאון אבדק״ק מאגרעטען ז״ל. בנה הגאון אבדק״ק נאדיפאלו הי״ד שבהספדו התיחס לענין החזרתה מירושלים לגולה, וברר להלכה שעקירתה היתה בטעות ולא שמיה עקירה, ראה במנחות מ״ט ופסחים ע״ב. נכדיה הגאון אבדק״ק טאשנאד, והגאון אבדק״ק סעפלאק הי״ד, ונינה הגאון אבדק״ק טשעקע ז״ל.

לאחר פטירתה כתב בנה הגרא״א אל הרב אייכלר בירושלים:

בעזהי״ת ה׳ ואזכר את בריתי ס׳ נאדיפאלו יע״א [תרצ״ג לפ״ק]

למאיר ובא קראתי אוהב נאמן ה״נ ידי״נ הה״ג כ״ת שופרא דשופרא דעה״ק כקש״ת מוהר״ר חיים מאיר אייכלער.

אחדשת״ה לא איש בשורה אנכי. נפלה עטרת ראשי אמי מורתי הצדיקת זצללה״ח של״ח ח״י טבת במארגרעטן בשם טוב. ואבקש מאוד מהדר״ג נ״י שיזכירה לטובה בלימוד משניות או על המקומות הקדושים למנוחת נפשה ועקירתה מאה״ק הי׳ עקירה בטעות ולא שמי׳ עקירה כדאיתא במנחות מ״ט ופסחים ע״ב. בל״ס זכתה מיד אחר קבורתה לבוא לאה״ק ומנוחתה בכתר עליון. זכותה יגן בסעדי.

ואי״ה אדבר על לב אחיי שי׳ שישלחו להדר״ג נ״י כפי אשר אוכל לפעול אצלם כי תמיד הי׳ דברי׳ בפיה מהדר״ג נ״י ומבני ביתו היקרים ואהבה רבה אהבתם כאהבת אם לבנים.

ואבקש מהדר״ג נ״י שיפעול בחכמתו הטהורה שקנין שלה על הר הזיתים יהי׳ נכתב על שמי. ואי״ה במהרה יבנה בהמ״ק וכל ישראל יתקבצו על הר המשחה לראות בעשיית פרה אדומה לטהר את ישראל. לכן משתוקקני שיהי׳ לי שמה אחוזת מקום לטובה ולשמחה ולאריכות ימים ושנים טובים. ואם אפשר בקנין שטר שיהי׳ לי על שמי אחוזת מקום באה״ק. ואנא לשלח הקנין לי לכאן, ובקרוב נתראה בשמחה בעזהשי״ת בכלל כל ישראל.

[על גב הגלויה]
ב"ה
יבשרני משלומו ומבריאותו והגם שחקרתי על הדר"ג נ"י כבר מחתנו של הגה"ק מקראלי נ"י והגיד לי רק טוב מהדר"ג נ"י מ"מ ישמח לבי להתבשר משלומו ותשואות חן חן לו.
והנני בברכת אוהב נאמן ידידו דוש"ת מחזיק באהבתו דוש"ת.
יתפלל אנא בעדי.
ד"ש ליד"נ הה"ג מוהריא"ז מרגליות נ"י ואי"ה אכתוב לו בקרוב בל"ן.
אשר אנשל בן חנה

בתם מרת לאה ובעלה רבי מנחם כץ ז"ל סעליש

הדודה לאה היתה הבת הבכורה של סבי הרב הנגיד רבי משה שלמה ויס והסבתא חנה. היא נישאה לרבי מענדיל כץ בנו של רבי יהודה משה כץ שהיה אחד מעשירי סעליש בימים ההם. וגרו בסעליש. שם נולדו להם ששה בנים ושש בנות.

בניהם:

1. ר' מרדכי התגורר תחילה במקום מגורי אביו בסעליש. אח"כ השתקע במונקאטש, שם היה לו מפעל ל"אבני משחזת". עבר את המלחמה ולאחר המלחמה הגיע לבודאפעסט שם נפטר.

צאצאיו:

א. שמואל: רוק זקן כבן 80, גר היום בבית אבות במיאמי שבארצות הברית.

ב. מרגיט.

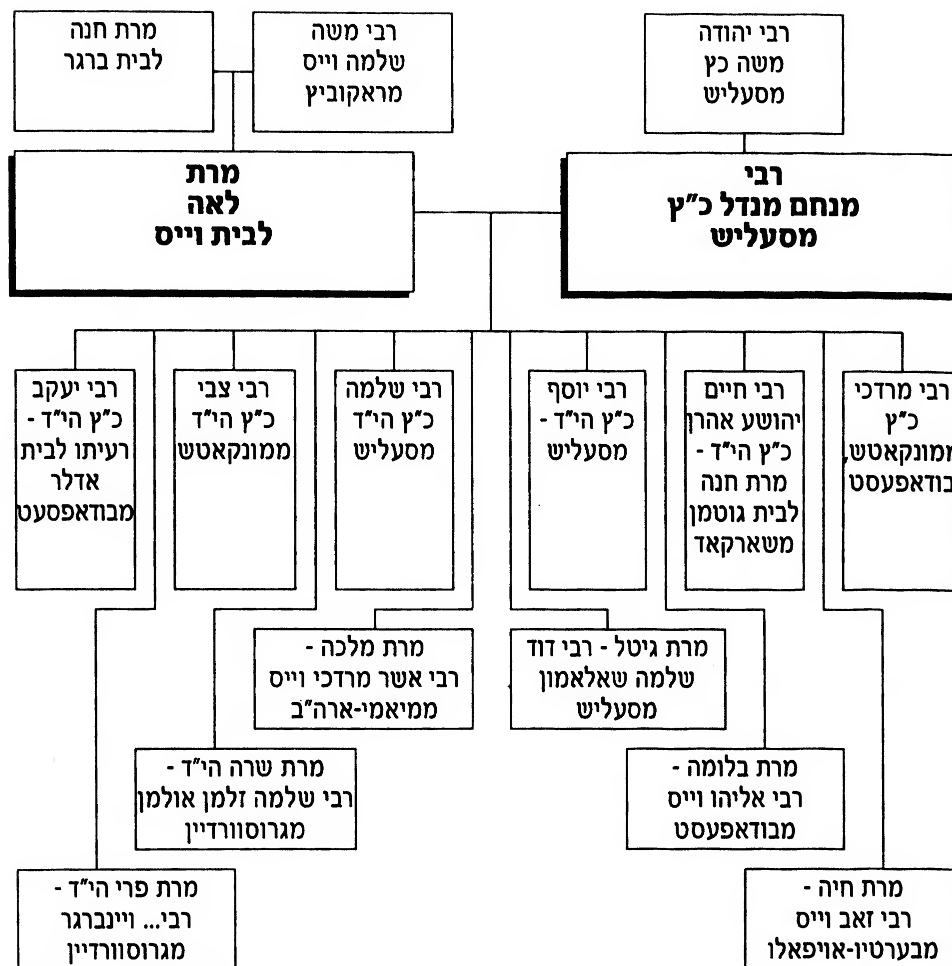
ג. רחל: עלתה ארצה בשנות החמישים ממונקאטש וכאן היא התחתנה בזווג שני עם ש"ב רבי הלל יעקב ויס ע"ה וגרו בחיפה שם נפטרה.

ד. יצחק: חי בפאריז.

ה. עוזר: גר עד היום במונקאטש.

מרת לאה כ"ץ ע"ה מסעליש
בת רבי משה שלמה ווייס זצ"ל

ו. בלומה (בלנקה): היתה נשואה בזווג ראשון לד"ר צדקיס שהיה מזכירו של ז. ז'בוטינסקי בלונדון. בזווג שני התחתנה עם מר דב (ברנרד) גולדהאבער. גרו בתל-אביב (בסמטת בית השואבה) ואח"כ ברחוב מאז"ה. הם הוציאו לאור בתל אביב את "ספר הכתובות" שהיה ידוע בשם "הספר האדום" (שקדם את "דפי זהב" של היום). ירדו לארה"ב וגרו במיאמי, שם נפטרו. בנם היחיד יורם נשא לאשה בת למשפחת תיק ולהם שלוש בנות.

צאצאי רבי מענדל כ"ץ

ז. משה: עלה לישראל, התגייס לצבא הבריטי. נשא לאשה את מרת פעריל (ורה) בת דודו רבי חיים יהושע אהרן כץ משארקאד וגרו בגבעתיים. היום הם גרים במיאמי שבארצות הברית.

.2 ר' חיים יהושע אהרן: נשא לאשה את מרת חנה בת ר' צבי גוטמאן מהומאנא, היתה לו חנות באויהעלי ואח"כ בשארקאד.

צאצאיו:

א-ג שלושה ילדים יוטא, מנדיל, דב, נספו בשואה.

ד. בנם משה: התחתן עם מרת פריידא לאה (לילי) מבית פארקאש מהערמאנשטאט (סיביו). הם גרו ברמת-גן ועברו בשנת תשל"א לגור בערד. מרת פריידה לאה נפטרה בשנת תשמ"ה. והוא כיום בעל מפעל קרמיקה לצרכי חשמל בערד.

יש להם בן ובת: (1) חנה, נשואה ליואל גוטסמן שהוא מהנדס אלקטרוניקה. גרים ברמת גן ולהם בת בשם מורן ובן בשם ליאור. (2) מרדכי, מהנדס כימי, גר עם אביו בערד.

ה. אסתר: נשואה לבעלה משה שטיימץ, גרים היום בגבעתיים. ילדיהם: (1) אמנון, סגן אלוף בצה"ל היה מפקד פלוגת שריון במלחמת יום-כפור והיה בשבי סוריה. (2) חנה, נשואה לאלפאנט צבי.

ו. פעריל-ורה: נשואה למשה בן דודה רבי מרדכי ממונקאטש, גרים היום במיאמי בארצות הברית.

3. יוסף ע"ה: היה גר בסעליש, היתה לו שם חנות לכלים חקלאים. במלחמת העולם השניה בעת בקורו בבודאפעסט חטפו אותו קבוצת אנטישמים ממפלגת ה"נ'ילאש" עצרו אותו ונהרג בצעדה המפורסמת. אשתו וארבעת ילדיו היו בגטו ונספו בשואה הי"ד.

4. שלמה: היה לו בית מרזח בסעליש, נספה בשואה.

5. צבי: היה רוק זקן, היתה לו חנות צבעים במונקאטש.

6. יעקב: התחתן עם בת הרב של האטוואן *HATVAN* ד"ר אדלר וילמוש. גרו בבודאפעסט בעל חנות סיטונאות ברזל. בנים לא היה להם, נספו בשואה.

בנותיהם:

1. מרת חיה: היתה נשואה לזאב ויס מבערעטיואויפאלו, הם השתקעו בבודאפעסט. בעלה נפטר בצעירותו בסעליש ושם נטמן. להם שלושה בנים שחיו בניו-יורק.

א. אברהם ז"ל: נשא לאשה את מרת שרה ז"ל בת דודתו מרת גיטל ורבי דוד שלמה סלומון ויש להם בת בשם (מריקה) החיה בפריס, נשואה, ויש להם שני בנים.

ב. שלמה נ"י: נשוי עם מרת אדית פישמן. הם גרים בניו-יורק.

ג. זאב (ווילי) נולד ב 1915 ונקרא ע"ש אביו שנפטר לפני לידתו. הוא נשא לאשה את מרת אגי ארנפלד נכדת החתן סופר ולהם שני בנים הגרים בניו-יורק.

2. מרת בלומה: נישאה לדודה רבי אליהו ויס מבודאפעסט (ראה להלן). הדודה בלומה נישאה אח"כ עם מר פרידמן זולטאן והם נפטרו בשנת 1951 ביום אחד בשני מקומות נפרדים מבלי שאחד ידע על מותו של השני. בנם היחיד ר' משה שלמה ויס ע"ה נפטר בצעירותו בבודאפעסט.

3. מרת גיטל: התחתנה עם ר' דוד שלמה שאלאמון. בעלי חנות לכלי ברזל בסעליש. היו להם ארבע בנות ובן והם:

א. שרה: היתה נשואה לבן דודה אברהם ויס, וגרו בניו-יורק. נפטרה בשנת תשמ"ט.

ב. פרל: נשואה לר' שמואל וינגרטן. גרים בניו-יורק. יש להם בן בשם דוִד שלמה ובת בשם גיטל.

ג. מרים: אשת ר׳ יעקב שפיצר. גרו ליד סעליש נספו בשואה הי״ד.

ד. אסתר: נספתה בשואה בעודה ילדה.

ה. ר׳ יהודה משה שאלאמון ע״ה : בעלה של מרת גיטל (אריקה) לבית היטעאר מגרוסוורדיין מצאצאי בעל ״יריעות שלמה״. גרו בוינה. הוא היה סוחר יהלומים. נפטר בשווייץ ער״ח אייר תשנ״ה והובא לקבורה על הר הזיתים בירושלים. ויש להם 2 בנות והם: 1. יהודית: נשואה לעו״ד יוחנן טייך. גרים היום בחיפה. ילדיהם: שרון אסתר, טליה חנה, שירה אולגה. 2. יוטא מלכה: נשואה לשלמה אלעזר גוטדינר מג׳נבה-בשווייץ. ולהם שבעה ילדים, והם: דוד יוסף, לרה רבקה, שמואל בנימין, אהרן צבי, אסתר שרה, עדינה, יהושע נתנאל.

4. מרת מלכה: אשת ר׳ אשר מרדכי ויס גרו במיאמי בארצות־הברית, ונפטרו שם.

ילדיהם: א. אירן: נשואה לחיים, גרים במיאמי שבארצות הברית, ב. משה נ״י: עו״ד, חי במיאמי שבארצות הברית. ג. יוסף ע״ה: היה עו״ד וסגן ראש עירית מיאמי. ד. ליליאן ע״ה:

5. שרה: אשת שלמה זלמן אולמן מגרוס-ורדיין. אני זוכר אותו היטב. הוא היה אדם חכם וכשרוני מאוד. בצעירותו הצטרף למפלגה הקומוניסטית והיה ממנהיגי המפלגה הקומוניסטית - הטרוצקיסטית במחוז ביהאר, והיה גר בגרוס-ורדיִין. זכורני שיחה מקיפה שהיתה לי איתו במשך כמה ימים. במהלכה הוא ניסה להסביר לי את מניעי הצטרפותו לקומוניזם. הוא האמין שזו הדרך היחידה להינצל מהאנטישמיות שבעולם. אבל בסופו של דבר התאכזב מרות. עם כניסת ההונגרים לגרוס-ורדיין, נעצר בגין עברו הקומוניסטי. והובל לבודאפעשט. לפי השמועה שהגיעה אלי רצחו אותו שם במרגיט קוראוט. *MARGIT KORUT U.*

שלמה זלמן אולמן מגראסווורדיין
חתן ר׳ מנחם כ״ץ מסעליש

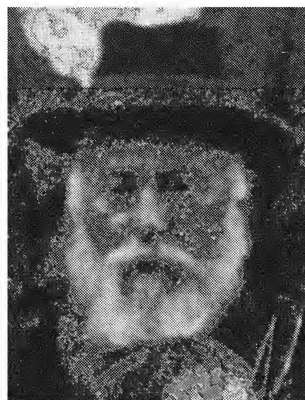
6. פערי וינברגר: בעלה היה מצאצאי ר״פ וינברגר אב״ד ניגרעשט אחי המהריא״ץ. היא ובעלה והילדים נספו בשואה הי״ד.

בתם הרבנית רויזא נעכא ע"ה ובעלה הגאון רבי שמואל זלמן וויינברגר

ראה עליהם בראש הפרק

בנם רבי בנימין וייס הי"ד

דודי רבי בנימין וייס הי"ד נולד ברקוביץ בשנת תרל"ג. למד אצל אביו הרב הנגיד רבי משה שלמה וייס ז"ל. אחר כך עבר ללמוד במארגרעטען בישיבת גיסו הגאון הצדיק מהרש"ז ז"ל שנבחר שם למלא את מקום אביו הגדול בעל המהריא"ץ ז"ל, אבל הוא לא למד שם זמן רב. אחותו היא סבתי הרבנית רויזא נעכא ז"ל שידכה לו את הנערה בילה פעריל, בת גיסה הצדיק התמים רבי מרדכי גרוס ז"ל מצ'נגער, חתנו של הגאון האדיר בעל "שו"ת מהריא"ץ" ז"ל.

רבי בנימין וייס ז"ל מס. דאב ב"ר משה שלמה ז"ל

מצבת מרת בילה פעריל ע"ה אשת ר' בנימין וייס - ליד אהל סבה המהריא"ץ

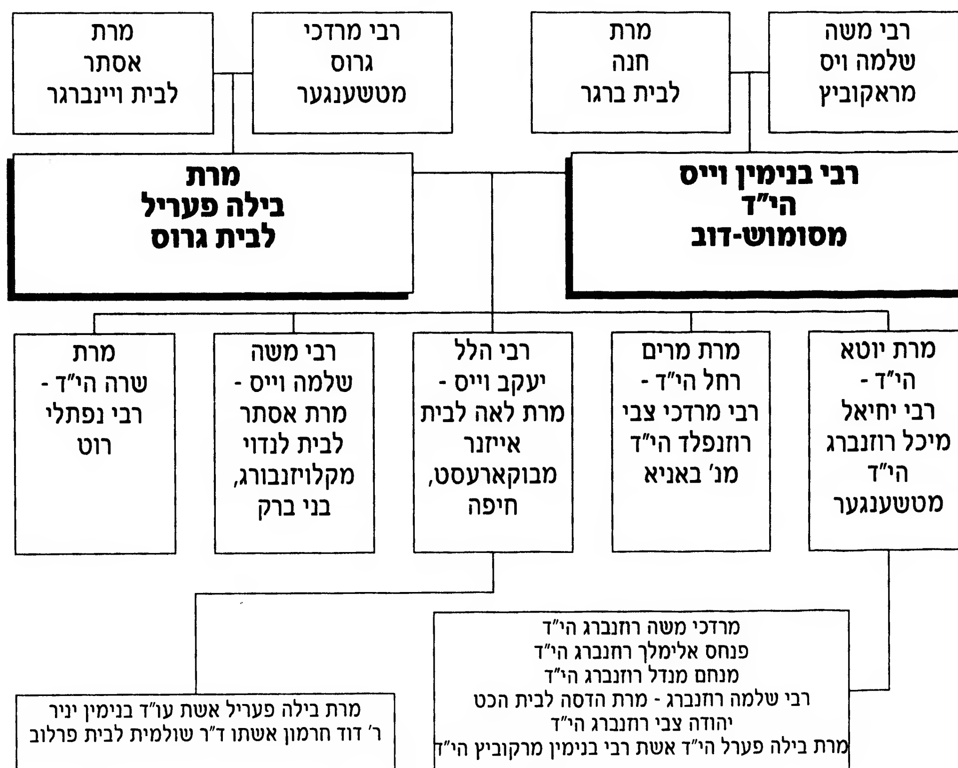
הם התישבו בכפר סמוש דוב - *SZAMOS DOB* בין קראלי לסאטמאר. בכפר הזה גרו שלוש משפחות יהודיות בלבד. אמנם מנין לא היה להם בכפר, אבל לא יהודי כר' בנימין יוותר על תפילה בציבור, והם הלכו ברגל בליל שבת ובשבת ביום כשלשה קילומטרים לכפר צ'נגער באגוש (*CSENGER-BAGOS*) שם היה בית כנסת ושוחט, והמקום הנ"ל אשר

היה שוקק יהדות היווה מרכז קהילתי ליהודים אשר התגוררו בכפרים מסביב, שבתוך תחום שבת. דרך אגב, בהשתדלות רבי בנימין ז״ל הגיע לשם מֶרַקוֹבִיץ בן דודו הרה״ח רבי אהרן גדליה ברגר, שנתקבל שם לשו״ב. שעבר משם לסאקאטש ליד טאשנאד. לרבי בנימין וייס ז״ל היו בכפר מכולת ובית מרזח ומהם התפרנס בכבוד. ביתו היווה תחנת מעבר ליהודים שנסעו בין סאטמאר לקראלי שנתקבלו שם בסבר פנים יפות.

שם נולדו להם ששת הילדים והם:

א. בתם מרת יוטא הי״ד: נולדה בשנת תרנ״ה. נישאה לרבי יחיאל מיכל רוזנברג הי״ד שהיה יהודי תלמיד חכם ותלמידו הנאמן של מרן הגאון בעל ״דעת סופר״ בפרעסבורג. הם גרו בצ׳נגער ושם נולדו להם 5 בנים ובת אחת והם: מרדכי משה, פנחס אלימלך, מנחם מנדיל, שלמה, יהודה צבי. בילה פעריל היתה הבת הגדולה והיחידה. היא נישאה לר׳ בנימין מרקוביץ, והיה להם ילד ושמו ברוך, כולם נספו בשואה ה׳ יקום דמם.

ש״ב רבי שלמה רוזנברג נ״י הוא הבן היחיד שנשאר לפליטה. עלה ארצה, ונשא לאשה את מרת הדסה לבית הכט, השתקע בבני ברק, ושם הקימו בית יהודי נאמן לתפארת.

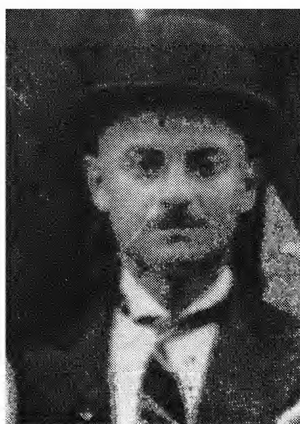

צאצאי רבי בנימין וייס

להלן רשימת ילדיהם ונכדיהם:

1. בתם מרת חנה תחי׳: נשואה להרה״ח רבי מרדכי צבי העלער שליט״א. ר״מ בישיבת אופקים בנגב. מצאצאיו של סניגורן של ישראל רבי לוי יצחק מברדיצ׳ב זצוק״ל. ולהם 11 ילדים שיחיו: בנימין, יוסף ישראל, יוטא, רות, חיה, מרים, שרה, לוי יצחק, אסתר רחל, רבקה, מנחם מנדיל.

2. בנם הרה״ח רבי יחיאל מיכל נ״י: נשוי למרת פריידה תחי׳. בת הרה״ח רבי ישעיהו בלוי נ״י בנו של מנהיג ״נטורי קרתא״ בירושלים. הרב רבי עמרם בלוי ז״ל. הם גרים בירושלים ולהם 7 ילדים שיחיו: רוחמה חיה פיגה, אסתר, שיינדיל, בילה פריל, שרה, יהודית, משה.

רבי הלל יעקב וייס ז״ל מחיפה - ב״ר בנימין

3. בנם יעקב: נשוי למרת אלקה תחי׳ בת רבי משה הלוי שליט״א שהוא מנהל תלמוד תורה ת.ש.ב.ר. בבני ברק ולהם שלושה ילדים שיחיו: רחל, שמואל זלמן, יצחק אייזיק.

ב. בתם מרת מרים רחל הי״ד: בעלה היה רבי מרדכי צבי רוזנפלד הי״ד מסילאדי נאדיפאלו. מיחידי הסגולה בק״ק נאדיבאניא. הם וילדיהם הושמדו בשואה ה׳ יקום דמם! שבעה ילדים היו להם, שם הגדול היה יצחק משה שהיה בן יחיד, ושמות הבנות לא זכורים לנו רק שמה של אחת שנקראה ע״ש הסבתא הירושלמית, חנה.

ג. בנם רבי הלל יעקב ע״ה: נולד בסמוש דוב בשנת תר״ס. נשא לאשה את מרת לאה לבית אייזנר מסאטמאר. הם השתקעו בבוקארעסט, שם ניהל את החנות לשטיחים של דודו רבי ישראל ז״ל. לאחר קום המדינה עלו ארצה והשתקעו בחיפה. ר׳ הלל יעקב נפטר ב־י״ב באדר תשנ״ב. ונטמן למחרתו בהר הזיתים בירושלים. מרת לאה נפטרה בכ״ח בכסלו תשנ״ה ונטמנה בבית העלמין החדש בבאר שבע.

ילדיהם: 1. בתם בילה פערל (מרתה) תחי׳, שנישאה לעו״ד בנימין יניר נ״י והשתקעו בבאר-שבע ולהם שלושה ילדים: א. רבקה תחי׳ ובעלה דוד פראג, גרים בירושלים עם ילדם דניאל שיחי׳. ב. צבי נ״י נשוי עם ליאורה, ויש להם בן. ג. בתם תמי תחי׳.

2. בנם דוד חרמון נ״י נשא לאשה את הרופאה ד״ר שולמית לבית פרלוב ולהם בת בשם חסיה נשואה ליניב מאור.

ד. בתם מרת שרה הי״ד: בעלה רבי מנחם רוט נ״י שרד מהשואה וחי היום בחולון. היו להם 3 ילדים שניספו בשואה.

ה. בנם רבי משה שלמה וייס ז״ל: נולד בשנת תרס״ד. היה תלמיד חכם מובהק למד בישיבות טאשנאד ומרגרטן. נשא את מרת מלן לבית לנדוי והיו להם שלושה ילדים. השתקעו ב״קלאוזנבורג״ וניהל את אחד המפעלים העיקריים של דודו רבי ישראל ז״ל. בספר ״קלאוזנבורג״ ת״א שנת תשכ״ח דף 48 מוזכר רבי משה שלמה ז״ל כאחד מפעילי צעירי מזרחי בקלאוזנבורג.

בשואה האיומה שיכל את אשתו ואת שלושת ילדיו: ניסן ליב, מרדכי, ושמואל זלמן. הוא היה במחנה העבודה ועל ידי כך שרד. לאחר השואה נשא לאשה את בת דודה של אשתו הראשונה הגב׳ אסתר לבית לנדוי. עלו ארצה והשתקעו בבני ברק. הוא עבד כל הזמן בחברת ״טנא נוגה״. תחילה כקופאי ואח״כ כגזבר. יושרו של רבי משה שלמה והגינותו היו לשם דבר. בעל המפעל חבר הכנסת יגאל הורוביץ אמר לי על רבי משה שלמה שמידת יושרו והאמון שרחש אליו היה מוחלט. הוא התבטא והוסיף שהיה מוכן להפקיד בידו מפתח של קופה מלאה כסף מבלי למנות אותם.

בביתו נוהג היה רבי משה שלמה נ״י בבני ברק, לעשות סעודת סיום ביום ההילולא של הגאון האדיר בעל ״מהריא״ץ״ ז״ל בד׳ חנוכה. בהשתתפות צאצאיו שנמצאו בארץ. וכן שמר על היא״צ של סבו ר׳ משה שלמה בלימוד משניות עם דודו ר׳ ישראל ז״ל.

רבי משה שלמה ז״ל נהג לדרוש בבית הכנסת בבני-ברק בסעודה שלישית מדי שבת בשבתו. כן נהג היה לדרוש ב״שמחות משפחתיות״ והיה ״פה מפיק מרגליות״. רבי משה שלמה ז״ל היה בעל מידות נאצלות, ואיש שיחה נעים. הוא נפטר בשם טוב בי״ג בניסן שנת ..... ומנוחתו כבוד בבית העלמין ״סגולה״ בפתח תקווה. ת.נ.צ.ב.ה

ר׳ משה שלמה וייס ז״ל מב״ב ב״ר בנימין ז״ל

מצבת רמ״ש וייס ז״ל בבית העלמין סגולה - פ״ת

מרת בילה פעריל ז״ל נפטרה בשעת לידה ביום כ״א בסיון תרס״ט. והובאה לקבורה במארגרעטען ליד האוהל של סבה בעל ה״מהריא״ץ״ ז״ל.

בעלה רבי בנימין נשאר אלמן צעיר עם ששה ילדים. והתחתן שנית עם אחות אשתו מרת רחל הי״ד. שניהם נספו בשואה ה׳ יקום דמם!

בנם הגאון רבי אשר אנשיל ויס הי״ד אבדק״ק סילאדי נאדיפאלו

דודי הגאה״ק רבי אשר אנשיל ויס הי״ד נולד ביום ד׳ בניסן שנת תרמ״ב. לאביו הרב הנגיד הגאון רבי משה שלמה ויס בְּרַקוֹבִיץ.

ילדותו:

את ראשית חנוכו קיבל בבית אביו ואמו שהיה בית גדול של לומדי תורה ועושי חסד. סיפורים נפלאים סיפרו אמו ואחיו על תקופת ילדותו, שיש בהם כדי לאפיין ולתאר את תכונות היסוד הנפלאות והנדירות שהיו טבועות בו. כבר משחר נעוריו התבלט בתפיסתו המזהירה, בשקדנותו הנפלאה, ובחריפותו הנדירה, ועל כולן בזכרונו ה״פנומינלי״. כשרונותיו שורטטו בכשרון רב במבוא לספר ״שמן למנחה״, ירושלים תשכ״ט, ע״י בנו ש״ב ר׳ יעקב אליהו אפרתי שליט״א.

הג״ר אשר אנשיל ווייס הי״ד - אב״ד נאדיפאלו

רבותיו:

עד לגיל בר מצווה למד בישיבת אביו ברקוביץ. אח״כ למד בחוסט בישיבתו של הגאון בעל ״ערוגת הבושם״. משם נסע לפרעסבורג לישיבתו של הגאון בעל ״שבט סופר״. תקופת ״זמן״ אחד למד בטירנוי אצל הגאון רבי שלמה צבי שטראסער ז״ל, שהיה אח״כ רבה של דברצין ומנוחתו כבוד בבני ברק.

ש״ב הרה״ח רבי מנחם צבי רוזנבורג שליט״א מפה עיה״ק ירושלים מספר ששמע מפי הגאון מהרי״צ דושינסקי ז״ל רבה של ירושלים, שהוא הגיע גם לברעזאווא ללמוד אצל חותנו הגאון בעל ״לבושי מרדכי״, אבל נשאר שם מספר שבועות בלבד כי לא הסתדר מבחינת האכסניה, וקרא על עצמו ״בר בי רב דחד יומא״ של הגאון רבי מרדכי ליב וינקלר ז״ל. לאחרונה למד אצל גיסו הוא הגה״צ מו״ה שמואל זלמן וינברגר ז״ל במארגרעטען.

מתקופה זו נמצאים בידי בניו שני קונטרסים על סוגיות הש״ס אשר נשתמרו מכליה בגלל היותם כרוכים בכריכה קשה. בראש הקונטרס הראשון כתוב: ״חדושי

תורה בסוגיות שונים אשר טרחתי ויגעתי ומצאתי בדברי חז״ל הראשונים והאחרונים וכו׳״. בראש הקונטרס השני הוא כותב: ״כולל חידושי תורה וליקוטים בסוגיות שונות וכו׳״.

כאן במערגרעטען הוא התפרסם כעלוי גדול ובקי נפלא. חתנו הגאון רבי שלמה זלמן פרידמן שליט״א שהיה אבדק״ק טענקע, וכעת בק״ק חנה דוד בברוקלין, מספר ששמע מפי אדמו״ר בעל ״מהר״ם בריסק״, שחותנו הסבא הגאון מהרש״ז ז״ל היה קורא לו ״מיין ספרים שאנק״ בעברית ״ארון הספרים שלי״ יען כי כח זכרונו הנפלא עמד לו. כ״בור סיד שאינו מאבד טיפה״, הוא ידע לצטט ראשונים ואחרונים בלשונם.

נשואיו הראשונים:

בשנת תרס״א, בהיותו בן י״ט שנים, כתב בקונטרסו את הדברים האלה, כהקדמה לחידושי תורה שחידש בשלוש סוגיות, ״חופה קונה״ ״בטל ומבוטל״ ו״שמא יחפה״:

> ...דרוש שאמרתי בסעודת התקשרות שלי סעודת תנאים ביום התקשרותי עם ארוסתי האהובה הבתולה המפוארה הכלה מרת מרים ייטל שיק תחי׳ בת מחו׳ המיועד להיות חותני הרב הגאון הצדיק המפורסם בנש״ק מוה״ר יעקב שיק שליט״א אבדק״ק נאדאודוואר יע״א, אשר באתי בקשר שידוכין עמה בליל שישי פ׳ עקב תאר״ס לפ״ק טו״ב מנחם אב...

וסמוך לחידושי התורה שאמר בסעודת ההתקשרות הניח כנראה דף חלק למטרה מסויימת ואחר כך מילא את הדף החלק הזה בדיו אחרת שם מוצאים אנו כדברים האלה:

> ...אעתיק פה וארשום למזכרת עולם הדרשה שאמרתי ביום חתונתי ושמחת לבי ביום ר״ח טבת, ו׳ חנוכה שנת תרס״ב לפ״ק, פק״ק נאדאודוואר יע״א. והחידושים ב״קדשה על תנאי״ העתקתי כבר כראוי בקונטרסי החדש. וארשום פה רק דבר אחד מה שאמרתי ביום חתונתי לטובה ולברכה ולכט״ס לאריכות ימים ושנים טובים, לישב על התורה ועל העבודה בקדושה ובטהרה מתוך נחת והרחבה עם זוגתי הצדיקת הצנועה המהוללה בת גדולים מרת מרים ייטל תחי׳ לאורך ימים ושנים טובות אמן, בת מו״ח הגאון האמיתי מאור הגולה ח״ק (=חסידא קדישא) בנש״ק כקש״ת מוה״ר יעקב שיק שליט״א אבדק״ק נאדאודוואר יע״א... (מועתק מתוך המבוא מספר ״שמן למנחה״ ירושלים תשכ״ט)

הגאון אבדק״ק נאדאוודוואר היה חתנו של הגאון הצדיק המפורסם בדורו כעושה נפלאות ה״ה רבי אשר אנשיל הלוי יונגרייז ז״ל אבדק״ק טשענגער בעל ״מנוחת אשר״.

חותנו הגאון הנ״ל קיבל על עצמו לפרנסו על שולחנו עד שימצא בעבורו פרנסה לפי כבודו. אך נפשו היפה של החתן רבי אשר אנשיל ויס, לא אבתה לקבל מתנת בשר ודם, והוא לא ישב על שולחן חותנו הרבה זמן, כי לא מצא כל ענין באכילת ״נהמא דכסיפא״ כפי שהתבטא על כך, והשתדל לעמוד ברשות עצמו. משאלתו של

אותו צדיק היתה, כפי שהביע דוד המלך עליו השלום "אחת שאלתי מאת ה׳ אותה אבקש שבתי בבית ה׳ כל ימי חיי, לחזות בנועם ה׳ ולבקר בהיכלו" (תהלים כ"ז ד׳). לכן כשהציעו לו משרת "מלמדות" באוהעלי העדיף זאת. אם כי חותנו הרב לא שבע נחת ממשרתו זו שלא היה לפי כבודו ולא שמח להחלטתו זו אבל הצדיק החכם הזה היה איתן בדעתו והחליט בנפשו לפנות אל ה"מלמדות" באוהעלי, כפי הנראה הבין שעליו להקל את עול הפרנסה של בית חותנו. ואמנם ידע חותנו ר׳ יעקב שיק ז"ל להעריך את צדקתו של חתנו ואת המניעים להחלטה זו למרות שהיה זה בניגוד לטעמו. הערכתו באה לידי ביטוי אצלו כאשר הוציא לאור את ספר "מנוחת אשר" חלק ב׳ בשנת תרס"ה, הוא מזכירו בין שאר יוצאי חלציו, ומכנהו בתוארים אלה "חתני הרב הגדול הצדיק מוה"ר אשר אנשיל ווייס שליט"א".

מנשואין אלה נולדו לו 4 ילדים:

1. הבת הבכורה הרבנית הצדקת מרת גיטל ז"ל: נולדה בנאדאודוואר אור יום א׳ בהעלותך י"ב בסיון תרס"ג. לימים אשת הגאון רבי שלמה זלמן פרידמַן שליט"א אבדק"ק טענקע כעת רב בקהילת "חנה דוד" ברוקלין.

2. בנו הרה"ג רבי משה שלמה הי"ד: נולד באוהעלי ביום ב׳ באדר ג׳ פ׳ תרומה תרס"ו. לימים חתנו של הגאון רבי אברהם שלום ירוחם פרידמן הי"ד אבדק"ק טורץ ורב הצעיר ממלא מקומו של חותנו שם. נספה בשואה, יחד עם אשתו הרבנית שרה.

3. בתו הילדה שרה: נפטרה שלושה שבועות לאחר לידתה.

4. בנו הרה"ג רבי שמואל דוד הי"ד: נולד באוהעלי ביום י"א בטבת תר"ע. לימים חתנו של הרה"ג רבי יעקב יחיאל שוורץ דומ"ץ בק"ק קראלי. אבדק"ק טולג׳עש במחוז צ׳יק (*TULGES-CIUC*). בשנת 1941, הרחיקו ההונגרים את היהודים מכל הסביבה בשל קרבתה לגבול הרומני. והרה"ג ר׳ ש"ד הי"ד התישב בגרוסוורדיין עד לשואה האיומה. נספה בה, יחד עם זוגתו הרבנית זיסל הי"ד.

תקופת אוהעל:

באוהעל ישב ולמד בשקידה נפלאה. הוא לימד תלמידים מחוננים. רגיל היה לומר שאת המסכתות שלימד את תלמידיו אין הוא יכול לשכוח לעולם. הוא אהב מאד את תלמידיו. כמה מתלמידיו ששרדו מהשואה, החיים אתנו פה באה"ק, מזכירים עד היום את חריפותו ועמקותו בלמוד, את סבלנותו ואת ענוותנותו. אחיו הצעיר, הוא דודנו ר׳ ישראל ז"ל, כותב במכתבו, שנדפס בס׳ שמן למנחה עמ׳ 7:

> ...זוכר אני בימי חורפי, כאשר זכיתי ללמוד תורה מפיו באוהעל, את הליכותיו בקודש כיצד צלל בעמקי ים התלמוד בשעוריו ובהסבריו הברורים כשמש בצהרים ולימד וחינך אותנו לצלול אתו ולהעלות פנינים יקרות מנבכי ים. וזוכר אני גם את ההתלהבות הקדושה בה לימד וחינך אותנו לדרכי ה׳. בימים ההם כאשר למדתי אצלו באוהעל היתה אוהעל עיר ואם בישראל, והיו בה בתי מדרש מלאים לומדי תורה, ואפילו בין בעלי הבתים היו ת"ח שנחשבו לגדולי תורה, ואחי הגה"צ, ה"ה

אביכם בעמח״ס זה, היה בזמן ההוא עוד צעיר לימים ובכל זאת עטרוהו כבר אז לגאון חריף ובקי בחדרי תורה.

הרה״ח רבי קלמן שווארץ שליט״א, נכדו של הצדיק מליסקא בעל ״אך פרי תבואה״, למד אצל הגרא״א באוהעל מסכת גיטין ופיו מלא תהילות על מורו ר׳ אנשיל. הוא מספר על דרך למודו, באיזה יסודיות הכניס בלבם את דברי התלמוד ואת מפרשיו. כאן באוהעל הגיע לשיא ההשתלמות, אחרי שכבר למד עניני סדור גיטין וקידושין, שחיטת עופות ובדיקת הסכין, בדיקת ריאות, וושט וכיוצא בזה. הגיע גם אל תורת הסוד והח״ן ואל כתבי האריז״ל. מכאן נסע מדי פעם בפעם אל האדמו״רים ממונקאטש ומסיגט להסתופף בצלם, וזכה לקירבה מיוחדת אצל הצדיקים האלה שקירבוהו מאוד. הוא הוסמך להוראה ע״י שני גאוני הונגריה. בדור ההוא, ה״ה הגאון רבי אברהם יצחק גליק אבדק״ק טאלטשאווא במח״ס ״יד יצחק״, והגאון ר׳ מרדכי ווינקלר אבדק״ק ה׳ מאד בעמ״ס ״לבושי מרדכי״. את שניהם העריץ והתאבק בעפר רגליהם. אליהם הביא את ספיקותיו ולפניהם הציע את שאלותיו. כמו כן היה יוצא ונכנס אצל גדולי ישראל וצדיקי הדור האחרים.

בשנת תרע״א נפטרה עליו אשתו הראשונה בדמי ימיה - הוא נשאר עם שלושה יתומים קטנים. בנו הצעיר מזווג ראשון ש״ב ר׳ שמואל דוד הי״ד אבדק״ק טלג׳ש היה מספר לי שהוא בכלל לא הכיר את אמו. לאחר האסון הובאו שלושת הילדים היתומים למארגרעטען אל אחותו הרבנית הסבתא רויזה נעכה ז״ל, שהיתה כמו אם לאחייניה היתומים, וטיפלה בהם עד שהגרא״א הי״ד התחתן שנית ונבחר לרבה של ס. נאדי פאלו.

נאדיפאלו:

רבה הראשון של קהילת נאדיפאלו (ברומנית *NUSFALAU* בהונגרית *NAGYFALU*) במחוז סילאג׳ בהונגרית (*SZILAGY* ברומנית *SALAS*) היה הגאון רבי מרדכי צבי שלזינגר ז״ל. הוא שימש כאב״ד בקהלת נאדיפאלו והגליל, שהשתרעה על פני שלושים ואחד כפרים, משנת תר״כ עד י״ז בכסלו תרנ״ו. להגאון הנ״ל היתה בת ושמה חנה שנישאה בשנת תרנ״א להגאון רבי מנחם צבי רוזנבורג. שהיה תלמיד מובהק של דודו הגאון המפורסם בעל ״יד יוסף״ ״דברי יוסף״ אבדק״ק פישפיק לאדאני. עם בואו לנאדיפאלו היה הגרמ״צ ר״מ בישיבה שיסד חותנו בנאדיפאלו. לאחר פטירת חותנו בתרנ״ו נבחר למלא את מקומו. בשנה החמישית לכהונתו בנאדיפאלו, נפטרה הרבנית הצעירה והשאירה אחריה 5 יתומים קטנים, ראה בספר ״שמן למנחה״ תשכ״ט והם:

1. ר׳ שמואל הי״ד: לימים איש צדיק ותמים, סופר סת״מ בקלאוזנבורג, נספה באושוויץ עם אשתו פריידא ובתם היחידה בלומה הי״ד.

2. מרת מירל ע״ה: נישאה לת״ח מובהק ויר״ש רבי צבי שטיינר, והשתקעו במארגרעטען. ונפטרו בצעירותם בהשאירם אחריהם שבע יתומות קטנות. (הפרשה כולה תתואר להלן).

3. מרת לאה ע"ה: נישאה להרב החסיד בנש"ק רבי שלום אליעזר רוטר ז"ל מקלאוזנבורג. שימש בסערעט (בוקובינה) ש"ץ ומ"צ. משם גורשו לטרנסניסטריה, שם ניספה. היא וארבעה ילדיה והם: הרה"ח ר' עזריאל, הרה"ח ר' משה ב"ב, הרה"ג המפורסם ר' אהרן ישעי' בעמ"ס ספרי שערי אהרן, מרת ברכה שנישאה לר' יחיאל ווייס בנישואיה הראשונים, ואחרי פטירתו נישאה שנית לר' מרדכי רוט ז"ל מחיפה, - שרדו מגלות "טרנסניסטריה" עלתה ארצה וגרה בבני-ברק. וזכתה לראות בנים וב"ב, אם לשבט שלם של חסידים ואנשי מעשה.

4. מרת ראכל ע"ה: אשת המגיד הדרשן המפואר רבי אליעזר בראך מקראלי בן הגאון המפורסם רבי שאול בראך אבדק"ק קאשוי. בת יחידה ניצלה מן הגיהנום היא מרת בלומה שנישאה לב"ד ר' אברהם יצחק ברודי בירושלים.

5. הרה"ג מרדכי ז"ל: לימים היה גאון וצדיק. שימש רב ומגיד מישרים בבהמ"ד שערי תורה בסאטמאר. הוא ואשתו רבקה מרים וילדיהם מנחם צבי, ישעיהו שלמה וצירל נספו בשואה הי"ד.

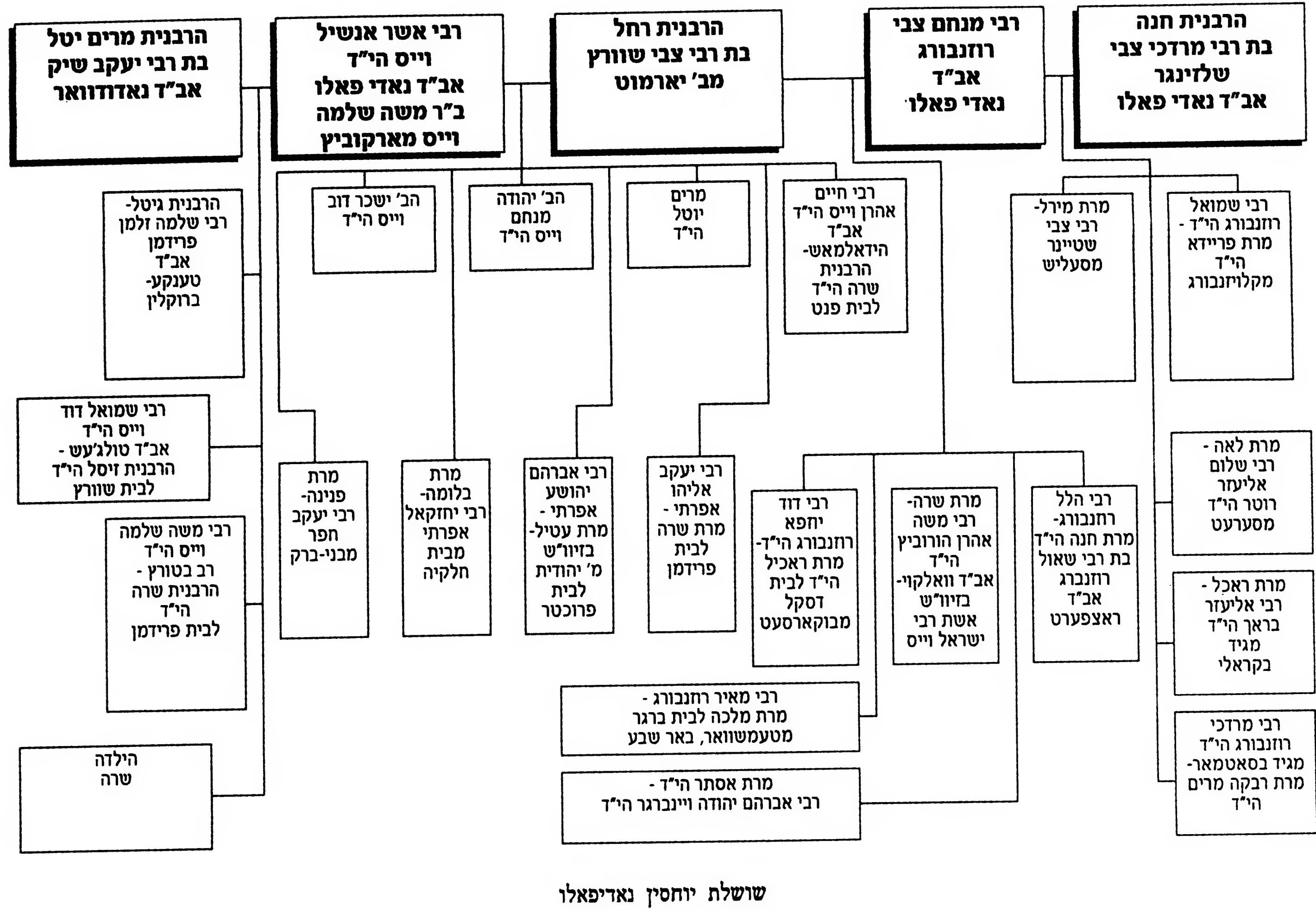
קשה עד מאוד לתאר את גודל האסון הכבד שפקד את הגאון הצעיר לימים. אולם הקדוש ברוך הוא, שהוא יודע רזי עולם, והסובב כל הסיבות הוא ממציא מזור לכל ונותן כוחות נפשיים להתגבר ולהמשיך בשגרת חיים גם ל"ע במקרים טרגיים כאלה.

המשפחה הקרובה ובני הסביבה בה שהה, עשו כמיטב יכולתם כדי להקל מסבלו של הגאון הנ"ל, ומובן שגם דברו בו נכבדות והציעו לו הצעות חשובות כדי למלא את החלל הריק שנוצר בבית הגדול. להגאון הצעיר רבי מנחם צבי רוזנבורג היתה אחות ושמה שבע שהיתה גרה בבאלשאג'ארמאט *BALASAGYARMAT*, שהיתה נשואה להרב הצדיק רודף צדקה וחסד כל ימי חייו רבי צבי שווארץ הי"ד, ולהם בת ושמה רחל. את הנערה הצעירה הזאת נשא הגרמ"צ לאשה בהיותה בת שבע עשרה בשנת תרס"ג. וכך הפכה להיות אם רחומה ל-5 היתומים. בנתיים נולדו להם עוד 5 ילדים והם:

1. הרה"ג רבי הלל ז"ל: נשא לאשה את מרת חנה בת דו"ז הגאון האדיר רבי שאול רוזנבערג אבדק"ק ראצפערטא. נלב"ע ו' באדר תרצ"ה, ומנח"כ בראצפערטא. הרבנית חנה והילדים: ישכר דוב, מנשה, משה שלמה נספו בשואה, הי"ד. בנם בכורם ש"ב הרה"ח רבי מנחם צבי שרד מהשואה וזכה להקים בית חסידי לתפארת בירושלים. פירסם כמה מספרי זקנו זצ"ל. נפטר בחודש אדר תשנ"ח ומנו"כ בירושלים

רבי הלל רוזנבורג ז"ל בן הג"ר מנחם צבי אב"ד נאדי פאלו וחתן הגר"ש רוזנברג אב"ד ראצפערט

שושלת יוחסין נאדיפאלו

2. מרת שרה ע"ה: נישאה להרה"ג רבי משה אהרן הורוביץ שנקרא רבה של וולקו, והיה רב ב"בית הכנסת הפולני" ברחוב קיראלי *KIRALY U.* 6 בבודאפעסט. הוא ושלוש בנותיהם חנה, דבורה גיטל, ורבקה נספו בשואה. מרת שרה שרדה, עלתה לארץ ישראל, ונישאה לדודי רבי ישראל ויס ז"ל.

3. רבי דוד יוזפא הי"ד: אשתו ראכיל בת רבי פינחס דאסקאל שו"ב ומו"צ בקהילה הזיבנבירגית בבוקרסט. ניספו בשואה עם ילדיהם: מנחם צבי, ומרדכי גימפל הי"ד.

4. רבי מאיר ז"ל: התחתן עם מרת מלכה לבית ברגר. גר בטמשוואר. עלה ארצה עם משפחתו ושימש בתפקיד מזכיר המועצה הדתית בבאר-שבע. נפטר בה' חשוון תשכ"ו, ומנח"כ בנתניה. שלושת בניו: משה יהודה, מנחם צבי, אשר, נישאו והקימו משפחות בארץ ישראל.

5. מרת אסתר הי"ד: נישאה לש"ב הצדיק והלמדן רבי אברהם יהודה (ליב) וינברגר. אף הם נספו בשואה עם בתם הילדה לאה הי"ד.

ביום י"ט בניסן תרע"א נפטר הגאון רבי מנחם צבי ז"ל בהיותו רק בן ארבעים ואחת, בהשאירו אחריו אלמנה צעירה בת עשרים ושש, עם עשרה יתומים אשר חמשה מהם מיותמים מאב ומאם.

בספר "זכרון מנחם" על התורה, שיצא לאור ע"י גיסו וחותנו הרב החסיד רבי צבי שווארץ הי"ד בדפוס כהנא-פריד, מונקאטש תרע"ג, כותב המו"ל בהקדמה את "תולדות המחבר" ומציין, שההכנסות שיהיו מעל להוצאות, יהיו קודש לגדל ולחנך את עשרת היתומים שנשארו. בספר יד יוסף אבני מנחם. בני ברק תשמ"ו דף קנ"ה מודפס צלום שער של הספר "זכרון מנחם" עם הסכמות הגאונים מב. יארמט, ובעל מעשי למלך אבדק"ק ויצען. כן הדפיס שם את הדרשה: "אשר דרשתי בעת אשר הועמס על שכמי עול הרבנות לשרת בקודש ביום ה' פ' יתרו חמשה עשר בשבט דהאי שתא תרנ"ו לפ"ק...".

במבוא לספר "שמן למנחה" עמ' 21 מובא בשם ש"ב רבי משה שלמה ויס ז"ל, שמסורת בידו שסבו הגדול, הצדיק התמים רבי מרדכי גרוס ז"ל מצ'נגר, חתנו של הגאון הצדיק בעל "שו"ת מהריא"ץ", היה זה שהציע את השדוך לשני הצדדים והוא: שהגאון האברך רבי אשר אנשיל ויס הי"ד, אשר היה אלמן צעיר מטופל בשלושה יתומים קטנים, ישא לאשה את הרבנית האלמנה הצעירה מנאדיפאלו ויקבל עליו ביחד עם עול הרבנות ואת עול גידולם וחינוכם של עשרת היתומים של הרב הקודם. הענין נראה פלא בעיני[1], כי דו"ז רבי מרדכי גרוס ז"ל נפטר בכ"ג בשבט תרע"ג. לכן סביר יותר להניח שהיות וגליל נאדיפאלו גבל עם גליל מארגרעטען. ידעו במארגרעטען על הטרגדיה של פטירת הרב הצעיר מנאדיפאלו, ושנשארו אלמנה צעירה עם 10 יתומים.

---

1. קרוב להניח שהשידוך נמשך מתרע"ב, ור' מרדכי לא זכה לראות את התגשמות חזונו, אבל בידך הדבר לקיים את דבריך. הערת ר' יעקב אלי' אפרתי.

וכן ידעו בנאדיפאלו על הטרגדיה שפקדה את גיסו של הרב ממארגרעטען שהתאלמן ולו שלושה יתומים קטנים, הנמצאים בבית אחותו הרבנית ממארגרעטען. בשתי הקהילות הגובלות נמצאו אנשים בעלי יוזמה שהציעו את השדוך.

עכ"פ במבט לאחור ניתן לקבוע בלי צל של ספק שהיתה פה השגחה פרטית, סיעתא דשמיא מיוחדת, שהחונן לאדם דעת נתן בלבו של המציע רעיון כה מותאם ומוצלח. בני הגרא"א הי"ד כותבים שאביהם קיבל את ברכת האדמו"ר הצדיק רבי ישכר דוב זי"ע מבעלזא, ואת ברכת האדמו"ר הגאון בעל "דרכי תשובה" זי"ע ממונקאטש לשידוך זה. לאחר קבלת ברכת הצדיקים נישאו זה לזו. ביום ג' פרשת משפטים תרע"ג התקיימה אסיפה כללית של קהילת נאדיפאלו והגליל ובחרו בגאון רבי אשר אנשיל הי"ד, פה אחד כאיש אחד בלב אחד לאב"ד ומסרו לו כתב רבנות.

אבי יתומים:

איה הסופר המחונן שיוכל לתאר את "בית הרב מנאדיפאלו"?. אמנם היות ולענ"ד חייבים לתאר את הבית הזה, ואת אישיותו הדגולה של "אבי היתומים" הגאון והצדיק הזה, שקיבל על עצמו במלוא ההכרה, ובמסירות נפלאה את האחריות למשימה ה"כמעט בלתי אפשרית" הזאת לכלכל, לגדל, ולחנך לתורה, לחופה ולמעשים טובים 13 יתומים. ובנוסף לכהן כרבה של נאדיפאלו. ואכן חפץ השם בידו הצליח במשימה הקדושה, וגידל אותם לתפארת: בכשרון רב, ובאהבה ובמסירות נפש שאיני מכיר דוגמתו בעולם. וכאמור אינני בעל הכשרון המתאים לכך, על כן אסתפק בציון עובדות ובציטטות נאמנות כלשונן. אמנם כל מסכת חייו הנפלאה של הגאון אבדק"ק נאדיפאלו עדיין ממתינה לסופר בּרוך כשרונות שיעשה זאת על מנת להראות ולשמש דוגמה לדורות הבאים.

והרי עדות בנו ש"ב ר' יעקב אליהו במבוא לתולדות אביו:

> ...מתוך בטחון מלא באבי היתומים ודיין האלמנות ית"ש, ניתנה המשרה על שכמו ונשא אותה כל ימי חייו בהכרה מלאה ובאחריות שאין לתארה. ואמנם מן השמים עזרו לו לבצע את המשימה הזאת על צד היותר טוב. ומן המפורסמות היה בכל המדינה, שלא הפלה לטובה את בניו שלו, על פני בני הרב המנוח ז"ל, וכל הבנים משלש האמהות גדלו והתחנכו יחד ללא כל אפליה ח"ו, וגם שמונת הילדים המשותפים שנולדו להורינו אחר כך, ואנחנו ביניהם, גדלנו יחד מבלי לדעת כלל, שלא כל האחים והאחיות בנים הם להורינו הי"ד. ורק כאשר התבגרנו יותר, התחלנו לחקור את הסבה שכמה מן האחים חותמים "רוזנבורג" וכמה מהם ואנחנו ביניהם "ווייס", אבל את הסוד שגם הרוזנבורגים וגם הווייסים אינם בני אב ואם אחד, לא ידענו עד שהיינו לאנשים..."

נוסף לשלושה עשר היתומים נולדו לזוג הצעיר במשך השנים עוד שמונה ילדים סה"כ עשרים ואחד ילדים. הכנסתו של הרב מנאדיפאלו היתה די זעומה בפרט בהשוואה להוצאות הגדולות של אחזקת משפחה בת 23 נפשות. קהילת נאדיפאלו שמנתה לפי מפקד אוכלוסין בשנת 1941 שבע מאות ושמונים נפשות יהודיות, לא

CARTA POSTALĂ

ROMÂNIA

Exp:
Oskar Weiss oberrabbiner
Nusfalau jud. Salaj

D Herrn
Majer Eichler
בתי אונגארין 19
Jerusalem
Palästina
Ungarische Hauser 19

מכתב רא"א וייס הי"ד אב"ד נאדיפאלו אל רבי מאיר אייכלר בירושלים

יכלה לשאת לבד בכל הנטל הגדול הזה. על כן נטל הגאבדק"ק נאדיפאלו על עצמו משימות שונות, שימש בורר, ישב בראש של בוררויות ודיני תורה גם מחוץ לנאדיפאלו. הוא היה מומחה לפשר בין יריבים והוציא פסקי דין לעשרות בעשרות קהילות בטרנסילבניה, הן בסכסוכים כספיים והן בסכסוכים בין הקהילה למרא דאתרא, כפי שעוד נספר בהמשך. כל ההכנסות מהבוררויות האלה היו מוקדשות לפרנסת הבית הזה. בשנות תרפ"ו - תרצ"ו כאשר היתומים הגיעו לפרקם קיבל על עצמו תפקיד של השגחת כשרות לתעשית יינות בארצות ספרד, פורטוגל, צרפת, יון. ניתן לשער כמה קשה היה ליהודי בעל הנהגות של חסידות ופרישות כמוהו להתגלגל במקומות כאלה, וכ"ז כדי להגדיל ההכנסות להשיא את היתומים.

הג"ר חיים אהרן וייס זצ"ל אב"ד הידאלמאש
בהג"ר אשר אנשיל הי"ד

זכורה לי היטב החתונה של הצעירה מבין היתומות מרת אסתר הי"ד שנישאה לש"ב העלוי המופלא הבחור הצדיק אברהם יהודה (ליב) וינברגר (ראה פרק ...) נין של הגאון בעל "מהריא"ץ" ז"ל, בחיר תלמידיו של דודי הגאון בעל "מהר"ם בריסק", ואשר נסעתי יחד אתו מהישיבה בטאשנאד לחתונה. דו"ז הגרא"א הי"ד אמר אז דברי הודיה ופתח את דבריו בדברי הכתוב בחנוכת בית המקדש:

ותשלם כל המלאכה אשר עשה המלך שלמה וגו' אז אמר שלמה וגו' בנה בניתי בית זבול לך וגו' ברוך ה' אלקי ישראל אשר דיבר בפיו וגו' ויאמר: ה' אלקי ישראל אין כמוך אלקים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת שומר הברית והחסד לעבדיך וגו'" (מל"א ז', - ח', כ"ד).

רק כאשר נשלמה כל המלאכה נתן שלמה המלך שבח והודיה לה' על שזכה לבנות בית לה', כי לא ידע האדם את עתו, אם אמנם יזכה לבצע את המשימה אשר נטל על עצמו. "ואף אני" - אמר אבינו הצדיק זי"ע - "יכול להודות לה' על שזיכני לעסוק במצוה גדולה זו, גידול יתומים ויתומות וחינוכם לתורה לחופה ולמעש"ט. רק עכשיו, כאשר נשלמה "כל המלאכה" וזכיתי היום להוביל את בתו הקטנה של הרב הגאון המנוח זצ"ל תחת החופה, ולהשיאה לת"ח גדול ובנם של קדושים". "ה' אלקי ישראל! אין כמוך אלקים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת, שומר הברית והחסד לעבדך". ודמעות גיל זלגו מעיניו הטהורות, כאשר ברך ברכה זו, והרבה עינים הזילו דמעות של אושר אותה שעה (ציטטא ממבוא לספר "שמן למנחה", עמ' 23).

שמונה ילדים משותפים היו להם, ארבעה מהם נספו בשואה והם:

1. הרה"ג רבי חיים אהרן ויס הי"ד: היה חתנו של הגאון רבי יחיאל מאיר פאנט ז"ל אבדק"ק הידאלמאש (*HIDALMAS*). ונבחר להיות "הרב הצעיר" שם. ביום ד' באדר תש"ד נפטר חותנו הישיש. והרב הצעיר נבחר פה אחד למלא את מקומו (היו אלה כנראה הבחירות האחרונות לרב בהונגריה). כעבור חודש נכנסו הגרמנים להונגריה ורבי חיים אהרן עם קהילתו העתיקה הועבר לגטו ומשם לאושוויץ. אשתו הרבנית שרה והילדים: משה שלמה, ושמואל בנימין הי"ד הועברו לצד ה"השמדה", ורבי חיים אהרן החזיק מעמד בעבודה והשתחרר ב"יער לאנדסברג". שם חלה במחלת הטיפוס וגופו החלוש לא הצליח להתאושש ונפטר בכ"ז באב תש"ה. מוחו היה צלול עד לרגע האחרון. מכיריו ומוקיריו הביאוהו לקבורה בבית העלמין היהודי במינכן. בהשתדלות המשפחה ובמימון ההוצאות ע"י אחותו "הדודה שרה" הועלו עצמותיו ארצה בשנת תשמ"ב, ונטמנו בהר הזיתים, חלקת "זיבנברגן", ליד קבר חותנו, שגם עצמותיו הועלו ארצה. בשו"ת "מקדשי השם" חלק א' סי' ע"ח יש תשובה שלו מיום א' ויקרא תש"ג שם הוא חותם: חיים אהרן ויס, הרב הצעיר דפה.

2. הבת מרים יוטל הי"ד: הנאוה וטובת הלב. בעת המלחמה לקחה תחת חסותה את בנותיה של אחותה הגדולה מרת שרה שגרה בבודאפעסט, ושלחה את הילדות לכפר נאדיפאלו למחסה מאימת ההפצצות על עיר הבירה, ונשלחה ביחד אתם להשמדה.

3. הבחור הצדיק התמים יהודה מנחם הי"ד: כנויו במשפחה היה "הצדיק" וכזה אכן היה. כל חייו חי באמת ובתמימות. הוא הצטיין בכתב יד נהדר. והיה מתמחה בכתיבת ס"ת ומזוזות. העתיק את "מזכרת הגיטין" של המהר"ם שיק מתוך כי"ק [עומד לצאת לאור ע"י מכון מהר"ם שיק]. וראה בשו"ת מרקחת בשמים להגאון ר' שמואל גרינבערגער הי"ד סי' לד על אודות השאלה אשר שאל בענין ס"ת.

4. בן הזקונים הנחמד והנבון הבחור ישכר דוב הי"ד.

ארבעת הילדים ששרדו, זכו להשרד ועלו לארץ ישראל ובנו כאן בתים לתפארת והם:

1. רבי יעקב אליהו אפרתי נ"י: פרופסור לתלמוד באוניברסיטת בר-אילן. מחבר ספרים חשובים: 1-3 תלמוד לתלמיד (שלשה שערים) י"ל ע"י המחלקה לחינוך ולתרבות תורניים בגולה, שליד ההסתדרות הציונית העולמית בכמה מהדורות. 4 תקופת הסבוראים וספרותה, י"ל ע"י אגודת בני אשר פ"ת, תשל"ג. 5-6 דידקטיקה לתלמוד. שני כרכים, בהוצ' משרד החינוך והתרבות מינהל החינוך הדתי. 7 פרשת העקדה (המקראות ומדרשי האגדה של חז"ל כפשוטם) י"ל ע"י אגודת בני אשר פ"ת תשמ"ג. 8 מסכת יום טוב פרק שלישי י"ל ע"י אגודת בני אשר תשנ"ג ת"א.

כן פירסם למעלה ממאה מאמרים-מחקרים, בהוראת התנ"ך, המשנה, התלמוד ועיוני תפילה. ערך והוציא לאור את ספרי אביו 'שמן למנחה' ליקוטים וחידושי סוגיות, ירושלים תשכ"ט, ו'שמן למנחה' על התורה, בני ברק תש"נ.

רעיתו מרת שרה בת הרה"ח ישראל אהרן פרידמן ז"ל מאראד.

צאצאיהם:

א. הרה"ח ישראל אהרן. אשתו מרת חנה מינדל ב"ר שלום ולדמן ממונטריאל. ילדיהם: מלכה, אשר דוד, שלום.

ב. הרה"ח אשר אבישי. אשתו מרת שבע ב"ר שמואל לרנר משיקאגו. ילדיהם: צביה, חנה, יצחק ידידיה, ישראל חיים אהרן, משה שלמה ויוסף דוד.

ג. מרת בת שבע אשת הרה"ח שמעון ביין מארה"ב. ילדיהם: רחל ונחמה רות.

ד. מרת חמדה ורדה אשת הרה"ח מרדכי גרוס נכד הרה"ג יצחק רוזנברג אב"ד האדהאז. ילדיהם: ברוך, ישראל מאיר, אשר אנשיל, הלל, רחל, מירל וחנה. גרים בירושלים.

2. רבי אברהם יהושע אפרתי נ"י: היה מן הראשונים שהשתחרר ממחנה העבודה ההונגרי, הגיע בין הנצולים הראשונים לנאדיפאלו, לקט ואסף כתבי אביו שהיו מפוזרים בחצר האחורית, לאחר שהושלכו כל ספריו וכתביו מן הבית. זכה הבן וזיכה את אביו הגאון הי"ד שהציל לפחות חלק מכתביו מכליון גמור, שיהו שפתותיו של אותו צדיק וקדוש דובבות "בקבר" (לאסוננו גם את המילה הזאת אי אפשר לומר כי הוא נשרף על קדוש השם). היה ממארגני עלית ההצלה של חברי תנועת פא"י בבוקרעסט. עלה ארצה, עם אשתו מרת עטיל שטבעה באופן טרגי ונשארו 2 ילדים: (א) הבן ברוך הכשרונות הסגן רבי אבנר יהודה הי"ד, אשר נלחם בעוז כמפקד מעוז "מפרקת" ליד "תעלת סואץ" במלחמת יום הכפורים תשל"ד. על מעשה גבורתו ואומץ לבו במלחמה הוענק לו "עטור העוז". אשתו הצעירה אהובה היתה בהריון בעת שנפל, ונולדה לה ילדה הנקראת אביגיל על שם אביה. נישאה לשחר בנו של פרופ' יצחק יוחאי מפ"ת. (ב) רחל. עו"ד - נשואה לר' ישראל שפירא וגרים בנתניה.

רבי אברהם יהושע שיחי' התחתן בזווג שני עם מרת יהודית לבית פרוכטר שגידלה במסירות את אבנר הי"ד ואת הבת רחל, וילדה לו עוד שני ילדים, האחד אשר כבר הקים משפחה בישראל וגר בפ"ת, והשניה מירי שנישאה לר' גדעון גולדיס וגרים ב'רבבה'.

3. מרת בלומה: עלתה ארצה אחרי השחרור ממחנה הריכוז דרך קפריסין ונישאה לש"ב הרה"ח הסופר רבי יחזקאל אפרתי נכד הגאון רבי יצחק רוזנברג אבדק"ק האדהאז אשר חיבר את: א) הקונטרס "אבני ציון" "כסאות לבית דוד" מגילת יוחסין. בית חלקיה תשמ"ו. ב) ערך והוציא לאור את הספר "יד יוסף" על התורה מאת סבו הגאון רבי יוסף יוזפא רוזנבורג אבדק"ק פישפיק לאדאן. ג) ערך והוציא לאור את הספר "אבני מנחם" על סוגיות הש"ס מאת סבו הגאון רבי מנחם צבי רוזנבורג אבדק"ק שוראני (תלמיד החת"ס). בית חלקיה תשמ"ו. ד) הוציא לאור גם ספר "גבורות יצחק" וכו' קונטרס "גני שושנים" על רבי הלל מקאלאמייא וצאצאיו, ירושלים תש"ן. ה) פירסם שורה שלמה של מונוגרפיות של גדולי ישראל שבהונגריה, בעתונים 'שערים' ו'המודיע'.

היה ממיסדי המושב "בית חלקיה" של תנועת פועלי אגודת ישראל והקימו דורות לתפארת. ר' יחזקאל נפטר אור לכ' בחשון תשנ"ה, ומנח"כ בבית העלמין האיזורי ביסודות.

ילדיהם:

א. אשר אנשיל. אשתו צפורה לבית אלמסי. גרים בנתיבות ולהם 8 ילדים.

ב. יששכר. אשתו לבנה לבית צוויקל. גרים ברחובות ולהם 4 ילדים.

ג. יצחק פנחס. אשתו צילה לבית לוי. ולהם 2 ילדים.

ד. צבי יוסף חיים. אשתו שרה ריבה בת ר' יעקב בינה, גרים בירושלים. ולהם 2 ילדים.

ה. אפרים יהודה. כיום רב צבאי נשא את מירב מלכה לבית שינובר. גרים במחולה.

4. המחנכת המוכשרת מרת פנינה: עלתה ארצה אחרי השחרור ביחד עם אחותה בלומה תחי' דרך קפריסין. נישאה להרב יעקב חפר (דור עשירי להגאון בעל נודע ביהודה) מנהל בי"ס ממ"ד עציון בת"א. פנינה היתה המנהלת של בי"ס ממ"ד "משואות" ברמת־גן. גרים בבני ברק.

הבנות נישאו והקימו בתים לתפארת בישראל: א) רחל: מורה בבי"ס "צייטלין" ת"א נשואה להרב שלמה רבינוביץ בת"א. להם 4 ילדים: שירה, נחמן יוסף, רננה, חיים אלעזר. ב) חנה מרים דבורה: בעלה הרב מאיר כץ ראש "ארץ הצבי" בפדואל ולהם 4 ילדים: מלכות־שרה, לביא, אוריאל, יהוידע. ג) הדסה אביטל: נשואה ליהודה ברנר ולהם 2 בנות: רחל הודיה, רינת.

בכדי להשלים את הסיפור על "אבי היתומים" עלי לספר על עוד טרגדיה: במארגרעטן גרה מרת מירל שהיתה אחת היתומות של הגרמ"צ ז"ל שנישאה לרבי צבי שטיינר (ראה לעיל). בעל חנות דגים ממנה התפרנסו בכבוד והיו להם שבע בנות והנה נפטרו שניהם ונשארו שבע בנות קטנות שגדלו, ושש מהן זכו להישרד ועלו ארצה והקימו משפחות בישראל:

1. הבכורה אסתר בלומה: נישאה לר' משה גרוזינגר, נכד הרב מסילאג'צ'ה (*SZILAGYCSEH*) גרו בזשיבוי (*ZSIBO*). נספתה בשואה, היא ותינוקה.

2. בילה: היתה נשואה למשה הרשקו וגרו בברשוב.

3. לאה: היום נשואה לרבי אברהם כץ נ"י שהקימו בית חסידי, במושב "קוממיות".

4. רבקה: נישאה לחיים אייכן. ואחרי פטירתו נישאה לידידי הרה"ח ר' סנדר בנעט.

5. (פריל) פנינה: גדלה אצל רבי מנחם משה וידר ז"ל בסעפלאק. לאחר השואה התחתנה עם בן אחיו ידידי רבי זרח וידר נ"י וגרים באשקלון.

6. חיה.

7. מלכה: גדלה בגרוסוורדיין נישאה לאחר השואה עם ידידי רבי אברהם צייגר נ"י מ"פיר" ליד טאשנאד. הם הקימו בית יהודי חם באשקלון.

זכורני שאאמו"ר הי"ד טיפל בסידור הילדות בבתים יהודים אמידים שקיבלו על עצמם לגדל את היתומות. כמובן בתאום ובפקוח "סבם אבי היתומים". למרות היותי עוד ילד, נקלט אצלי דו־שיח בין דו"ז לבין אאמו"ר הי"ד. כשאבי מורי מסר דו"ח לדודו על סדורם של היתומים אמר בזה"ל: לאה, תהיה אצל משפחת קליין בעל מסעדת "כשר" במארגרעטען. רבקה, תהיה אצל משפחת מרטון במארגרעטען. פריל תהיה אצל ר' מנדל משה וידר בסעפלאק, ועל השאר אין לי עוד תשובות ברורות. ענה לו דו"ז "אין דבר, כמה מהם יוכלו להיות אצלי בנאדיפאלו", ואאמו"ר ז"ל ענה לו בדרך צחות: הן בוודאי חסרות לדוד ל"זימון", שכחת כנראה שהן בנות ואינן מצטרפות ל"זימון". ונדמה לי שאחת הבנות גדלה בסוף בנאדיפאלו. עכ"פ הוא קבל עליו אחריות גם על שבע היתומות הנכדות של רבה הקודם של נאדיפאלו.

בתרצ"ה נפטר בראצפערט הרה"ג רבי הלל בן הגרמ"צ ז"ל. והשאיר 4 ילדים קטנים. כאשר הגדול שביניהם, מנחם צבי שיחי', גודל וחונך בבית ה"סבא" בנאדי פאלו.

כאמור, אינני מתיימר לשרטט את ה"דמות" הנערצת והגדולה של "אבי היתומים" רבי אשר אנשיל זצ"ל, ולכתוב המסכת המפוארת הזאת, ומה שכתבתי לעיל הוא רק ע"מ להזכיר ולזכור שהיתה "דמות כזאת".

השפעתו מחוץ לקהילתו:

הגאון אבדק"ק נאדיפאלו הי"ד היה בורר מומחה ומבוקש בכל רחבי הונגריה, הוא היה חבר מרכזי בועד הרבנים של הלשכה האורטודוקסית ובלט בגישתו הנייטראלית ובחוסר הזדהות עם צד אחד. ולכן בכמה מחלוקות מפורסמות הוא התמנה כבורר או כאב"ד כשלצידו 2 רבנים שהתמנו ע"י הצדדים. ואכן הוא נהפך למומחה מיוחד לדון, לפשר בענינים מסובכים ומציאת פתרון של פשרה בניסוח. לדוגמא אביא את הספור ששמעתי מפי דודי הגאון רבי אברהם קליינמאן שליט"א אבדק"ק מארגרעטען שלמד אז בנאדיפאלו ונתמנה על ידי רבו להיות ה"דואג האישי" לרבנים האורחים ששהו בנאדיפאלו לרגל דין תורה של הרבנות בהוניאד. והרי ספור המעשה:

בעיר "הוניאד" (בהונגרית *BANFYHUNYAD* ברומנית *HUEDIN*) כיהן למעלה משלושים שנה כאב"ד הרב החסיד (בן הדור השני של חסידי אשוואר) רבי וולף גולדברגר שהתפרסם גם כ"בעל מופת" ונפטר ביום כ"א מנחם אב תרע"א. במשך הזמן תבעה המשפחה וחסידי צאנז לבחור בחתנו הגה"צ רבי ישראל פריינד שהיה רב בק"ק ראַדנא לממלא מקומו. בתום מלחמת העולם הראשונה בחרה קהילת הוניאד בהגאון רבי יעקב חזקיה גרינוואלד ז"ל בנו של הגאון בעל "ערוגות הבושם" לרב ונכנס לתפקידו בשנת תרפ"ג, למורת רוח המשפחה וחסידי צאנז, שעירערו על החבורה, ברצונם שייבחר

חתנו של הרב הקודם רבי ישראל פריינד. חלק גדול מאנשי הקהילה התנגדו לכך בטענה שהקהילה רצונה בבחירת רבי יעקב חזקיה משום שרוב רובם של אנשי הקהילה הם "אשכנזים" והם לא מוכנים לקבל עליהם את שיטת "הרבנות החסידית". הנושא נהפך למחלוקת מפורסמת בין "חסידים" ל"אשכנזים" עד שסוכם על דין תורה בזבל"א. הקהילה בחרה בהגאון רבי יעקב גוטליב בעל יגל יעקב אב"ד הקהילה החסידית ב"מישקולץ" לבורר מצדם. ואלו המשפחות גולדברגר-פרוינד וחסידי צאנז בחרו את הגאון רבי שלמה הלר ראבדק"ק סיגט לבורר מצידם. וכאב בית דין נתמנה מטעם הלשכה הארטודוקסית בטרנסילבניה הגאון רבי אשר אנשיל ויס אבדק"ק נאדיפאלו. בית הדין ישב בנאדיפאלו במשך שבועיים-שלושה ודנו בסכסוך על כל היבטיו הצבוריים, שנהפך לסכסוך ממושך וקשה עם השלכות גם לשאר הקהילות. והתחשבו גם בעובדה שהגה"צ רבי ישראל כבר התישב בהוניאד, ולכן הגיעו לפס"ד של "פשרה" שיש בו "הברקה בניסוח" של אב בית הדין:

הגריי"ח יהיה אב"ד דק"ק הוניאד. ואילו הרב פרוינד יהיה רשאי לשאת בתואר אב"ד בק"ק הוניאד. ואכן במשך השנים הקפידו גדולי טרנסילוניה לכנות את הרב פריינד בתאר אב"ד בק"ק הוניאד. (לדוגמא עיין בשו"ת "לחם שלמה" יו"ד ח"ב ס' ע"ב).

גיטין והתרת עגונות:

הגרא"א היה מומחה מיוחד גם בעניני גיטין והתרת עגונות, ולמעשה נערכו כל מקרי הגיטין בקהילות בסביבתנו ע"י הגאבדק"ק נאדיפאלו. בעיקר התמחה בדיני התרת עגונות, הייתי עד לטפולו בענין מסובך של עגונה, שבעלה שהיה בעל בעמיו יודע ספר בקהילתנו, חלה ל"ע במחלת רוח ואושפז בבית החולים לחולי רוח בגרוסוורדיין. זכיתי להתלוות אל הגאון אבדק"ק נאדיפאלו ז"ל בכמה נסיעות לבית החולים ע"מ למצוא את החולה במצב שהוא שפוי, בכדי שיוכל לכתוב גט לאשתו כדין. והשתוממתי לראות באיזה חכמה ותושיה, ובאיזה מסירות וסבלנות אין קץ הוא טיפל בענין עד שהוא מצא את השעה המתאימה, להחתים אותו אדם על גט כדת וכדין. כשנסענו הביתה אמר לי בזה"ל "תדע לך שהענין הזה הדיר שינה מעיני זה זמן, ובע"ה שזכיתי לגמור את הענין בטוב".

מורשתו הספרותית:

הגרא"א היה ספרא רבא. הוא התכתב עם גדולי התורה בהונגריה בדורו. הוא הפיץ ברורי הלכה בעניני ההיתר לחדר"ג לשאת אשה על אשתו ע"י מאה רבנים משלוש ארצות, בכמה דפי דפוס, במשך עשרות בשנים. זכורני לעתים קרובות הגיעו דפים אלה אלינו הביתה בדאר[2]. באחד מהדפים הללו שהגיעו לבית הדין בירושלים.

2. חלק מן ההיתרים שפרסם נשתמר באחד מן הספרים שניצלו מן השואה ועומדים להתפרסם בעתיד הקרוב. (כך מסר לי ב"ד ר' יעקב אליהו הי"ו).

הופיעה הודעה שהוא מדפיס מחדש את ספר האגודה עם הערותיו. כה״י אבד בין שאר כתביו.

חדושים וליקוטים בסוגיות שונות ואגדות הש״ס וכו׳[3], שנשארו לאחר השואה, לוקטו והודפסו בס׳ ״שמן למנחה״ בשנת תשכ״ט.

חדושי תורה לפרשיות השבוע והמועדים ששרדו, לוקטו והובאו לדפוס ע״י בני המחבר בספר ״שמן למנחה״ על התורה, בשנת תש״נ.

תשובות שנשלחו אליו: שו״ת ״יד יצחק״ חלק ב׳ סי׳ ע״ג, ק״מ; שו״ת ״שם משמעון״ או״ח סי׳ כ״א, חו״מ סי׳ י״א; שו״ת ״לחם שלמה״ אה״ע סי׳ י״א; שו״ת ״מהר״ם בריסק״ חלק ב׳ סי׳ ס״ז; שו״ת אפרקסתא דעניא סי׳ כא; ״מנחם משיב״ אה״ע סי׳ ו׳; שו״ת ״חמדת שאול״ סי׳ מ״ט; שו״ת שאלת שלמה חלק א׳ סי׳ ה׳ ו׳; שו״ת איתן אריה סי׳ י; שו״ת מרקחת בשמים סי׳ לד. בלקט שושנה סימן כ״א נדפסו ממנו ד״ת.

בספר ״הדרת קודש״ חלק המכתבים ס׳ ל׳ הוא דן בענין הקשר בין הח״ק לבין הקהילה. בספר ״זכרון למשה״ ליובל שנת המאה למרן החת״ס מובאים בשמו ספורים מופלאים על החתם סופר. בספר ״תולדות אנשי שם״ ישנם כמה דפים, ובהם סיפורים שלו על הגאון מהר״ם אש ז״ל.

הגרא״א ויס מנאדיפאלו נתן הסכמות לספרים: א) זכרון למשה, מאת ר׳ יוסף שוורץ, אוראדיה תרצ״ח. ב) מכלכל חיים, מאת ר׳ חיים יצחק מאליק, סטומארה תרצ״ד. ג) ברכה משולשת, מאת ר׳ צבי מושקוביץ, מרגיטא תרצ״ט. ד) גדולת רבי ישראל בעל שם טוב, מאת ר׳ א.נ. ברנט, סטומארה תש״א. ה) ״מגיני שלמה״ לרבי יהושע בן יוסף, תש״ד. ו) תולדות אנשי מופת, מאת חי״ל בראון, גרווי״ד תש״ד.

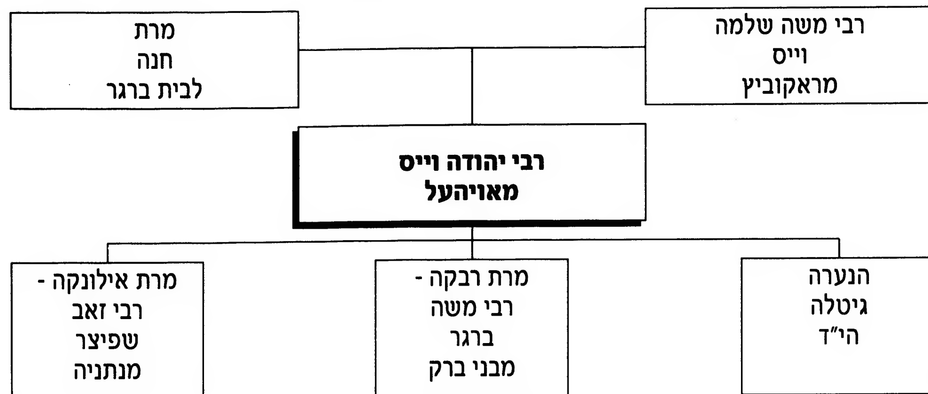
בנם רבי יהודה וייס הי״ד

היה גר באויהעלי. היו לו שבע בנות:

הבת גיטל נרצחה בבודאפעסט.

הבת רבקה שרדה והגיעה ארצה. התחתנה עם הרב קליין שהיה בנו של הרב מסילג׳י-צָ׳ה וגרו בשכונת התקווה. לאחר פטירתו היא התחתנה עם רבי משה ברגר שהיה מצאצאי המשפחה בראקוביץ וחיו בבני ברק. היא נפטרה בשיבה טובה.

3. ההדגשה על המלה ליקוטים ראה מה שש״ב ר׳ יעקב אליהו מסביר בהקדמתו לס׳ שמן למנחה עה״ת שאביו הגה״צ הי״ד התכוון לומר, שבקונטרס זה ליקט חידושי סוגיות גם משל רבותיו. ואמנם התברר שכמה מחידושי סוגיות שרשם בקונטרס זה נמצאים גם בשו״ת מהריא״ץ, וכפי שהעיר לנו על כך ר׳ שמואל זלמן קליינמאן, נכדו של ש״ב הגאון ר׳ אברהם הכהן שליט״א - ראה על כל זה במבוא לספר שמן למנחה. עה״ת פרק ג.

צאצאי רבי יהודה וייס

הבת אילונקה: נישאה לזאב שפיצר שחיו בקארצאג. ר' זאב היה שם חזן ראשי. לאחר המלחמה הגיעו ארצה והשתקעו בנתניה. והיה בין המתפללים הקבועים בבית הכנסת הגדול שם. נטמנו בבית העלמין בנתניה.

בנם רבי חיים וייס הי"ד

היה גר בברגסאז.

בנו רבי יהודה צבי ע"ה היה חי במלבורן - אוסטרליה, איש נכבד בקהילתו. היו לו שני בנים שנספו בדמי ימיהם. הבת עם בעלה חיים היום באוסטרליה וממשיכים לנהל את העסק של רבי יהודה צבי. יש לו גם בן בפאריס. ובת במונטריאל - קנדה.

בנם רבי אליהו ויס ז"ל

תלמיד נאמן של הסבא המהרש"ז ז"ל במארגרעטען. הוא נשא לאשה את מרת בלומה בת אחותו מרת לאה ורבי מנחם כץ ז"ל מסעליש. הם השתקעו בבודאפעסט שם היתה להם חנות לכלי ברזל. רבי אליהו ז"ל היה מנכבדי הקהילה האורטודוקסית. הוא נפטר מהתקף לב באופן פתאומי ונטמן בבית העלמין האורטודוקסי שם. בנו יחידו ר' משה שלמה ז"ל נפטר בצעירותו ונטמן ליד קבר אביו.

רבי אלי' ווייס ז"ל מבודאפעסט
ב"ר משה שלמה ז"ל

בבקורי בבודאפעסט מצאתי את המצבות ושפצתי אותם.

רעיתו הדודה בלומה התחתנה שנית עם מר פרידמן. הם נפטרו ביום אחד (בשנת 1951) בשני מקומות נפרדים מבלי שאחד ידע על מותו של השני (ראה לעיל).

בנם רבי ישראל וייס ז״ל

רבי ישראל נולד בי״ח בשבט תר״נ בעיירה רקוביץ כבן זקונים לאביו הרב הגאון והנגיד הלמדן רבי משה שלמה וייס ז״ל ולאמו הצדקת מרת חנה ז״ל.

ילדותו:

תקופת ילדותו של רבי ישראל עברה עליו כשהוא מושפע מכל טוב, ולא ידע כל מחסור, כיאה לבן תפנוקים של אביו הנגיד שניהל את הבית ביד רחבה, בית של תורה וחסד, אשר כל הבאים בשעריו מצאו בו מבוקשם. עניים רבים מבני הישוב רקוביץ שחרו לפתחו, וזכו למתנת יד הגונה. כמו כן אנשים מכובדים, רבנים ואדמורי״ם מצאו בו את הכתובת הנכונה וכן ילדיהם שלמדו בחדר ובישיבה הקטנה שיסד אביו במקום והחזיק אותם על חשבונו. זכורני שנלויתי לדודי רבי ישראל לבקור אצל הגאון רבי צבי הרש הכהן שהיה רבה של דערעצ׳קע בהונגריה ולאחר השואה - רב בפטרסון בארה״ב, באחד מבקוריו בארץ ישראל, לאחר שהתחבקו והתנשקו שוחחו בגעגועים על תקופת ילדותם המאושרת ברקוביץ. הם נזכרו בימות הקיץ בהם שלח אותו אביו הגאון בעל ״נפש יהונתן״ להבראה ולחזק את גופו שם בצרוף למוד תורה. תוך כדי שיחה פנה אליו הגר״צ הכהן ואמר בזה״ל: רבי ישראל! אני חייב להודות על חטאת נעורים שלי והיא: ״הקנאה שקנאתי בך בתור נער״. והמשיך במשך כחצי שעה ומעלה לתאר את הבית הגדול של רבי משה שלמה וייס ז״ל.

רבי ישראל ווייס ז״ל ראש קהלת קלויזנבורג

נעוריו:

ילדותו המתוקה של רבי ישראל לא ארכה זמן רב, ובשנת תר״ס נפטר עליו באופן פתאומי אביו הדגול והוא יתום בן עשר שנים. ובאין ״בעל בית״ גם רכוש אביו נתדלדל. אמו האלמנה הצעירה התחתנה שנית והנער היתום שחדל כבר להיות בן תפנוקים נשלח לעיירה מארגרעטען לבית אחותו הבכירה, הרבנית מרת רוזא נעכא ז״ל. הוא למד בישיבות: במארגרעטען אצל גיסו הגאון מהרש״ז; באוהעלי אצל אחיו הגאון בעל ״שמן למנחה״ הי״ד; בטירנוי אצל הגאון רבי שלמה צבי הכהן שטרסר ז״ל; בפרעסבורג אצל הגאון בעל ״דעת סופר״ ז״ל. הנער היתום דאג שהפרוטה תהיה

תמיד מצויה בכיסו ולכן היה חורש את הונגריה לאורכה ולרוחבה ב"בין הזמנים" כדי לחפש מקורות פרנסה. כך הכיר את כל ה"מי ומי" בעולם היהודי בהונגריה בדורו. כטוב ליבו היה מספר על נדודיו "בין הזמנים" כאשר הצליח לאסוף מלוא חופניו כסף. רגיל היה לספר על המתנה הגדולה - מטבע כתר כסף שלם, שקיבל מהאדמו"ר רבי ישעיהו מקרסטור זצ"ל, שזכר לו את זכות אביו הגדול.

נשואיו:

בשנת תרע"ג נשא לאשה את מרת מינדל בת רבי מנחם מענדל ליבר, שהיה בעל בית נכבד ובעל אמצעים בעיר טוקאי הונגריה. לפני אירוסיו שאל אותו חותנו: אמור לי ישראל כמה כסף יש לך? והוא ענה שלמעשה אין לו כסף. תגובת חותנו היתה שלמרות זאת הוא מסכים לשידוך. בבית חמיו למד את ה"אמנות" איך "עושים" כסף וזהב מבלאים. אבל האברך הצעיר שלא הספיק לרשת מהעושר והכבוד של אביו הגדול, ירש ממנו את כשרונותיו הטבעיים הברוכים. ואמנם הצליח מאוד בעסקיו ומעשי ידיו ועלה בהרבה על עושרו של חמיו ואף של אביו. הוא התישב בקלאוזנבורג שם נולדו שלושת בניו:

1. גבריאל חיים הי"ד: שנספה בשואה.
2. יהודה צבי נ"י: שיצא לפני המלחמה ללמוד הנדסת טכסטיל במנצסטר, אנגליה, וכך ניצל. התגורר במנצ'סטר עד תשמ"ד. עלה ארצה, וגר היום בפ"ת.
3. יוסף משה נ"י: גויס למחנה העבודה, כשהגיעו הגרמנים לקלויזנבורג הצליח לברוח לרומניה והגיע ארצה בשנת תש"ד. לימים הצטרף לעסקי אחיו במנצ'סטר ובשנת תשמ"ד עלה ארצה וגר יחד עם אחיו בפ"ת.

רעיתו מרת מינדל נפטרה לאחר מחלה בתש"ב ונטמנה בבית העלמין בקלאוזנבורג. עצמותיה הועלו על ידיהם לארץ ישראל ונטמנה בבית העלמין "סגולה" בפתח תקוה.

מצבת מרת מינדל ע"ה אשת ר' ישראל וייס ז"ל
בבית העלמין סגולה - פ"ת

עסקים בקלאוזנבורג:

רבי ישראל בכשרונותיו הברוכים, בשכלו החריף ובפקחותו הרבה עשה כאמור חיל בעסקיו. במחסנים הגדולים שלו בקלאוזנבורג נערמו אוצרות ממש. רוכלים מכל

טרנסילבניה אספו סמרטוטים והביאו לנקודות איסוף בעירות האזוריות ומכרו אותם לחברת ״לבן בע״מ״ (*"LAVAN S.A.R."*) שבבעלותו. את הסמרטוטים העלו על קרונות רכבת שהובילו את ה״סחורה״ שהגיעה בעגלות לתוך המחסנים. ושם מיינו את הסחורה, ארזו אותה והכינו אותה למשלוח לבתי חרושת לטקסטיל ולנייר ברומניה, ואף מחוצה לה: לגרמניה, אנגליה, ואף לארה״ב. במשך הזמן הרחיב את עסקיו והיה נציג חברות דלק *FENIX UNIREA* אנגליה. ובשטחי קרקע שהיו בבעלותו בנו מיכליות לדלק עבור העיר קלאוזנבורג והמחוז.

הוא אירגן רשת של סוחרי ״סמרטוטים״ ובעלי תחנות דלק יהודיים בעיירות שמסביב לקלאוזנבורג והנחה אותם. הוא רכש מהם בסיטונאות את הסמרטוטים וסיפק את הדלק לתחנות, והודות לכך מצאו עשרות משפחות יהודיות פרנסה וחלק מהם אף התעשרו. כגון: החסיד ר׳ יודל אפשאן במארגרעטען, בן אחותו הגאון החריף ר׳ הלל יודא וינברגר בקראסנא, בן אחותו רבי משה וינברגר בגרוסורדיין, בני אחיו ר׳ הלל יעקב בבוקרסט ור׳ משה שלמה בקלויזנבורג.

קלאוזנבורג - עסקנות צבורית:

בהיותו אברך צעיר, בתחלת שנות העשרים נבחר ר׳ ישראל להנהלת הקהילה האורטודוקסית של קלאוזנבורג. היה מבני חוגו המצומצם ונאמן ביתו של הגאון הרב משה שמואל גלזנר ז״ל בעל ״דור רביעי״ ואחד מאבות הציונות הדתית. הוא היה בין המיסדים והאישים הבולטים של בית הכנסת החסידי ״אוהל משה״ ברחוב דוד פערענץ (*DAVID FERENCZ*). בבית כנסת זה התרכזו חסידי ויזניץ, נאמני בית גלזנר, אנשי הציונות הדתית ועמודי התווך של הנהלת הקהילה. בשנת תרצ״א נבחר כסגן ראש הקהילה (שבראשה עמד מר אברהם בירו). ובשנת תרצ״ו נבחר לראש הקהילה. בהיותו תלמיד חכם, בן למשפחה רבנית חשובה, ציוני דתי, רשם דף מזהיר בשרשרת המפוארת של ראשי קהילה זו. הוא היה בעל הבנה ורגישות מיוחדת לצרכי צבור. בתקופת כהונתו הוקם המטבח העממי לנצרכים. היו זמנים בהם חולקו שם 1000-1200 ארוחות חמות ללא כל תשלום. בתקופת נשיאותו התווספה לתקציב הקהילה, הקצבה קבועה ל״קרן הקיימת לישראל״ ול״קרן היסוד״, הדבר גרם לסערה ולויכוחים גם ביתר הקהילות שבטרנסילבניה. הוא דאג ש״כלי הקודש״ יקבלו את משכורתם במועדם ובכבוד. חשוב לציין שלא כך היה הנוהל לפני כהונתו, ובימים ההם היה בזה תיקון גדול. אחרי שהגאון רבי משה שמואל גלאזנר ז״ל עלה לארץ ישראל, מילא את מקומו בנו הגאון רבי עקיבא גלזנר. הקהילה התפלגה לתומכי הציונות ולמתנגדי הציונות, לאחר פילוג של שנים בין אנשי הקהילה נקט רבי ישראל יוזמה וניסה לאחד מחדש את הקהילה, אולם למרות כל ההערכה והידידות כלפיו מאת גדולי הרבנים בטרנסילבניה ובראשם מו״ר האדמו״ר מסאטמאר הגאון רבי יואל טייטלבוים ז״ל, לא הצליח במאמציו לאחות את הקרע, דבר שגרם לו עגמת נפש ואכזבה רבה.

עסקנות צבורית בקנה מידה ארצי:

רבי ישראל לא הסתפק בעסקנות רק בעירו קלאוזנבורג אלא היה גם חבר הועד המרכזי של איחוד הקהילות האורטודוקסיות בטרנסילבניה, שמושבו היה בקלאוזנבורג, ומשנת ת״ש לאחר שטרנסילבניה צורפה להונגריה היה חבר הועד המרכזי של הלשכה האורטודוקסית בבודאפעסט, שהיתה מורכבת מחמישה רבנים וחמישה בעלי בתים. בהיותו יהודי תלמיד חכם, פקח, בעל כשרונות ו״בעל מאה״, היה גם ״בעל דיעה״ והצליח להתבלט כמנהיג ״חרדי״ ״וציוני״ גם יחד. היה מיודד ומקובל על זקני הרבנים והאדמורי״ם מכל החוגים. במיוחד היה חביב על האדמו״ר בעל ״אהבת ישראל״ מויזניץ, שהיה גר בגרוסורדיין ואשר כיבד אותו בביקור בביתו בקלאוזנבורג.

הוא היה חבר מערכת ״האמת״ (*HOEMES*), השבועון החרדי של הלשכה האורטודוקסית בטרנסילבניה. כן היה תומך נלהב בעתון אויקלט (*UJKELET*), עתון יומי ציוני, שהופיע בקלאוזנבורג בעריכת בנו של הרב מדיצ׳ו סנט מרטון ד״ר יחזקאל (ארנסט) מרטון, אשר זכה לעלות ארצה ולהמשיך בעריכת העתון בת״א. העתון ממשיך לצאת לאור בת״א והעורכת הראשית היא אשתו ד״ר גיזלה מרטון. כן תמך רבות במר וסרשטרום, שערך והוציא לאור שבועון של המזרחי בשם ״עמנו״ (*NEPUNK*) בגרוסורדיין.

איש צדקה וחסד:

רבי ישראל היה תומך בכל מי שפנה אליו ברוח נדיבה ובמאור פנים. רבים השכימו לפתחו בהם רבנים ואדמורי״ם וכולם נענו ברוח נדיבה ובדרך כבוד. הוא קיים באמנות את הצו של ״ומבשרך אל תתעלם״. והרי מה שכותב אליו חתן גיסו מו״ר בעל ״מהר״ם בריסק״ בספרו חלק ב׳ סי׳ פ׳:

> **ישראל אשר בך אתפאר, כתפוח בעצי היער, דודי לי דומה לעופר, הגביר המפורסם, איש תרומות, ורב תבונות, מופלא ומופלג בהפלגת חכמים ונבונים, חציו שנונים, זית רענן וכו׳ כש״ת מוה״ר ישראל וייס הי״ו. ראש לראשי המטות בק״ק קלאוזנבורג. יצ״ו ..... אחדשה״ט ברגשי כבוד ויקר, האמנם אינני מופנה מכל צד להשתעשע באילת אהבים וכו׳, עם כל זה לאשר רום תפארתו על הכלל כולו יצא, בשאלה הנוגעת לעולם היהדות החרדית בכלל, אפוא כן הנני לתשובה מאהבה בדבר .... ובהזדמנות הנוכחית אביע לך תודה מלב עמוק ע״ד אשר נדבה רוחך הטוב להשתתף בסכום מסויים לתכלית הדפסת ספרי הזעיר, אשר הוא חלק גדול מעמלי בעולם הזה ..... וה׳ הטוב, ימיכם ושנותיכם יאריך לטוב לכם כל הימים. בהיותכם שלוים שקטים ורעננים. כאות נפשו היפה וכעתירת חתן גיסך הנאמן דורש שלומך הטוב מצפה לעזרת ישראל חיש מהר.**

מרדכי.

אני אישית שומר לו פינה חמה בלבי מאז ילדותי, עת היה מגיע למארגרעטען ביום הזכרון של אמו הצדקת בח״י בטבת וביום הזכרון של גיסו הוא סבי הגה״צ מהרש״ז ז״ל בי״ד בכסלו. הוא היה מחלק לילדי המשפחה כסף לכל אחד ואחד

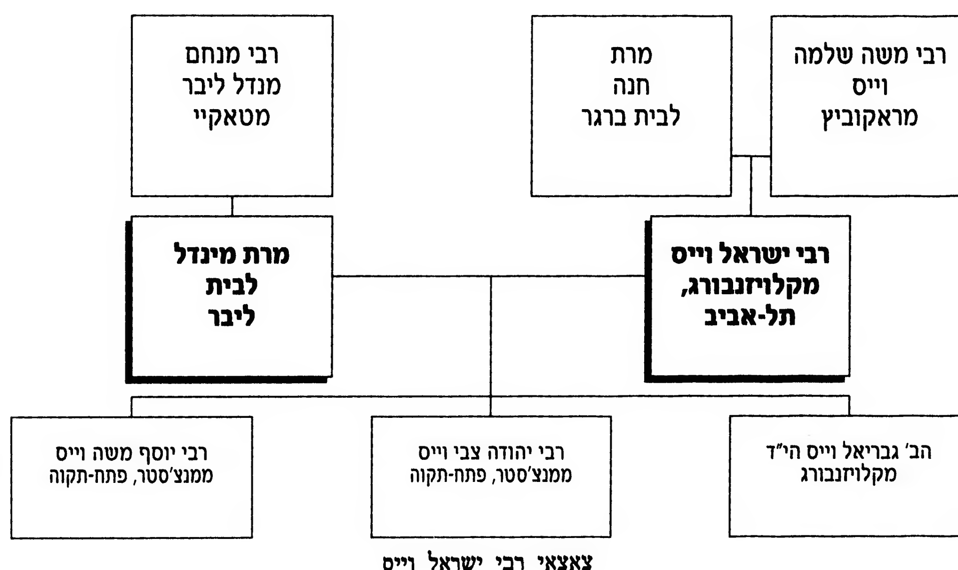
בנפרד בתשומת לב מיוחדת, התעניין מה אנחנו לומדים ובחן אותנו ומי שידע קיבל תמיד תוספת. כמו כן לעולם לא אשכח עת הייתי בקלאוזנבורג בתור ילד משך קרוב לחודש ימים לטיפול אחרי נשיכת כלב. בכמה אהבה ודאגה נהגו בי גם הדוד ישראל וגם הדודה מינדל ז"ל. זאת לא אשכח כל ימי חיי.

השואה:

כאשר נכנסו הצבאות הגרמניים להונגריה בשנת תש"ד היה רבי ישראל בבודאפעסט לרגל עסוקיו ובעניני פעילותו הצבורית בלשכת מרכז הקהילות האורטודוקסיות. שם נעצר כיהודי ללא דין וללא משפט והושלך לכלא למחנה המעצר "קיש טארצ'א" - (*KIS TARCSA*). משם נשלח לברגן-בלזן ברכבת שהתפרסמה אח"כ כ"רכבת קסטנר". עם התמוטטות המשטר הנאצי הגיע לשוויץ, ומשם עלה לישראל.

ארץ ישראל:

בהגיעו לארץ ישראל בשנת תש"ו, התיישב בת"א, שכר חדר ברחוב לילנבלום במשרדו של הקבלן ארנסט שיוביץ, (בנו של רבי נחום שיוביץ שהיה ת"ח וחתנו של הרב מסבראנץ, ממיסדי "אוהל משה" וסגן נשיא הקהילה בקלאוזנבורג), שעלה ארצה בשנות השלושים. שם הרבו להגיע אליו, בני עירו קלאוזנבורג, והשרידים הניצולים ממשפחתו הענפה. עד שברבות השנים נהפך החדר הזה למוסד ומרכז. אנשים רבים באו אליו לבקש עזרה ועצה. הוא אהב אנשים, ואנשים אהבו להיות בחברתו. הצטיין בשכלו החריף ובחדירה עמוקה לכל בעייה, והיה תענוג לשוחח אתו על כל ענין בין אם זה ענין פרטי או צבורי. במיוחד הצטיין בזכרונו הפנומינלי ובסיפורים מרתקים על גדולי ישראל בעבר.

צאצאי רבי ישראל וייס

ביתו בתל־אביב:

בשנת תש"ט נשא לאשה את מרת שרה בת הגאון רבי מנחם צבי רוזנבורג רבה השני של נאדיפאלו. היא התאלמנה במלחמה מבעלה הרה"ג רבי משה אהרן הורוביץ הי"ד שהיה רב בית הכנסת הפולני בבודפעסט. היא שיכלה שלש ילדות בשואה. הם בנו את ביתם הצנוע ברחוב קלישר 38. ובביתם החם הזה קבלו את שרידי השואה מהמשפחה, והשתדלו להקל עליהם את חבלי הקליטה. הם עקבו אחריהם, הדריכו אותם בעצה טובה ובגמילות חסדים. עד מהרה הם נהפכו לכתר המשפחה, והבית שניהלה הדודה שרה נהפך לבית של הכנסת אורחים לבבית, והכל בצורה אסטטית ונעימה. בדודי רבי ישראל היה שילוב מיוחד של תלמיד חכם, פקח וחרוץ, מקפיד על מצוה קלה כחמורה, אשר מצא שפה משותפת עם חרדים, רבנים, אדמורי"ם מצד אחד, ועם אישי העולם העסקי, והעולם הציוני, ואף עם כאלה שלא היו שומרי מצוות מאידך. הוא היה המאחד והמגשר בין כולם. כך נהג בעניני צבור וכך גם נהג עם נכדי ניני אחיותיו, שחלק מהם השתייכו לשני עברי המתרס. הוא הרבה להתרפק על "זכרונות העבר בחוץ לארץ" כאשר היה אדם עשיר. היה מתבטא: שהוא היה יכול לרכוש את מחצית רחוב אלנבי, אבל "שגינו וחטאנו". חסד עשה אתנו הקב"ה והשאיר אותנו לפליטה וזכינו ועינינו רואות בנחמת ציון וירושלים. היה אוהב ישראל ואוהב ארץ ישראל. בבואי לבקר אותו במדים עם הדרגות היה אומר: "הלואי והיו מקבלים אותי, הייתי ג"כ מתנדב. אשריך שזכית לשרת בצבא הגנה לישראל ולא בצבאות זרים".

בבית הכנסת ירושלים ברחוב גרוזנברג ת"א היה משכים ומעריב לתפילה שם גם השתתף בשיעורי תורה והתחבב על כל הצבור. הוא המשיך בשגרת חיים מתוכננת ומאורגנת להפליא, שמר על סדר יום קבוע במשרדו, בצלילות דעתו ובחוש ההומור הפקחי שלו.

דומה שמלחמת יום הכפורים היא שקיצרה את ימיו. בפרט כשנודע לו על נפילת נכד אחיו האבדק"ק נאדיפאלו, האברך הסגן אבנר יהודה אפרתי,שהיה מפקד מעוז "פרקת"בתעלת סואץ, מאז נשברה רוחו מאד, והלך ודל והולך וחסר, עד שנפטר ביום י"ט בשבט תשל"ד. הקב"ה ממלא ימיהם של צדיקים ואכן מלאו לו פ"ד שנים מיום ליום.

מצבת רבי ישראל וייס ז"ל בקרית שאול חלקת חרדים - ת"א

הלויתו יצאה מביתו ברחוב קלישר לבית הכנסת ירושלים ברחוב גרוזנברג שם ספדו לו הגאון רבי מרדכי יפה שלזינגר שליט״א שהיה רבה של אייזנשטאט ואב״ד בת״א. כן הספיד אותו בן אחיו שכיבדו בחייו ובמותו ר׳ יעקב אליהו אפרתי. נטמן בחלקת שומרי שבת בבית העלמין בקרית שאול בת״א.

היטיב להגדיר את דמותו הססגונית ידידי רבי שלמה זמרוני ז״ל מבני-ברק שאמר לי בעת ההלוויה: ״כעת מובילים לקבורה חלק מההיסטוריה של יהדות טרנסילבניה״.

פרק רביעי

הגאון רבי פנחס וינברגר זצ״ל - מהר״ף שויסבורג

הגאון רבי פנחס נולד בשויסבורג לאביו הגאון רבי משה וינברגר ז״ל שהיה ראב״ד שם ולאמו הצדקת מרת חנה. שהיתה הדור השנים עשר (או הדור האחד עשר) ל״מהר״ל מפראג״. הוא היה אחיו הצעיר של הגאון בעל המהריא״ץ ז״ל. כנראה הספיק ללמוד זמן קצר אצל מרן בעל ה״חתם סופר״ ז״ל, אולם תלמיד מובהק היה אצל בעל הכתב סופר. שם למד 9 שנים. נשא לאשה, את הצדקת מרת לאה בת רבי ישכר דוב גראס, בנו של החסיד רבי שמואל ניגרשטר (רבו של הגאון בעל ״צרור החיים״), בנו של החסיד הצדיק רבי אהרן ריישר שהיה ממיסדי חבורת ״אשואר״, הקבוצה החסידית הראשונה בהונגריה.

הגר״פ נבחר להיות רבה של ניגרעשט וגליל אוואש, ושימש בקודש ארבעים שנה לערך. נפטר בי״ג באדר תרנ״ג ומנח״כ בניגרעשט. נספד בלקוטי חבר בן חיים חלק י״א דף פ״ז.

מצבת הגר״פ ויינברג אב״ד ניגרעשט וזוגתו הרבנית בניגרעשט

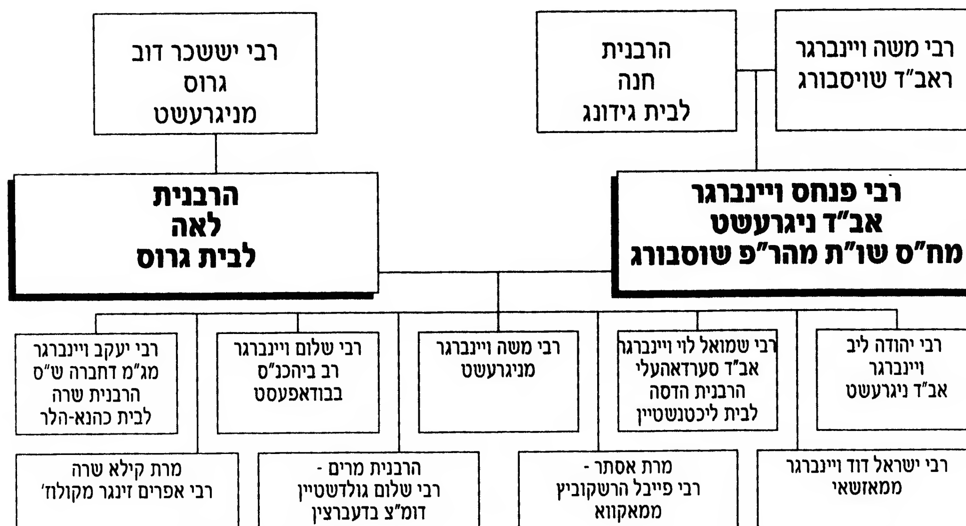
הגר״פ היה ״גדול ורב חד מתקיפי קמאי״ ״הוא ואחיו בעל מהריא״ץ ז״ל היו מגדולי וממפורסמי הדור״. (כלשונו של הגאון רבי יוסף צבי דושינסקי רבה של ירושלים במכתבו לנכדו הגר״י כץ אבד״ק ערדאד שנדפס בראש הספר שו״ת מהר״ף

שויסבורג). נוסף לגדולתו בתורה ובצדקות היה הגר״פ ידוע כמנגן נפלא שגם יצר מנגינות. היה גם דרשן מפואר והעמיד תלמידים רבים בישיבתו הגדולה בנגרעשט. הניח אחריו הרבה חבורים בכתב יד. נכדו הגאון ר׳ יואל כץ הו״ל בשנת ״שבת״ את ספר מהר״ף שויסבורג ובו תשובות לגאונים: רבי משה (פירסט) אב״ד וושארהעלי, רבי עזריאל יצחק (קעלער) אב״ד שומקוט, רבי הלל ל״ש מקאלאמאי, רב מנחם פנעט אבדק״ק דעש רבי שמעלקא קליין מסעליש, אחיו בעל ה״מהריא״ץ״, רבי משה (חיים וייס) בעמח״ס ברית משה על הסמ״ג, הגאון בעל ״ייטב לב״ מסיגט, רבי אליהו קליין מהאלמין.

תשובות אליו יש בספרי שו״ת: אבני צדק אה״ע סי׳ נד; שערי צדק או״ח כז, טז, לח; בית הלל סי׳ קיז; ניר לדוד סי׳ נד.

צאצאיו

1. בנו הג״ר יהודה ליב - אבדק״ק ניגרעשט
2. בנו הג״ר שמואל לוי - אבדק״ק ד. סערדהעלי
3. בנו רבי משה - ניגרעשט
4. בנו הג״ר יעקב - בודאפעסט
5. בנו הג״ר שלום - בודאפעסט
6. בנו רבי ישראל דוד - מאזשאי
7. בתו מרת אסתר הרשקוביץ שטראוס - מאקווע
8. בתו מרת מרים גולדשטיין - דעברעצין
9. בתו מרת קילא שרה זינגר - קולוז׳

צאצאי הגר״פ וויינברגר אב״ד ניגרעשט

בנו הגאון רבי יהודה ליב וינברגר אבדק"ק ניגרעשט

בעת פטירת אביו הגדול הג"ר פנחס וינברגר ז"ל היה הג"ר יהודה ליב ז"ל בעל בית עשיר בניגרעשט, ולא רצה לקבל עליו את עול הרבנות, לכן נבחר בנו הג"ר שמואל לוי שהיה אז רבה של ב' קרסטור בהונגריה. אולם כעבור שנתיים ירד הגרי"ל מנכסיו, ע"כ בהכרח קבל עליו את משרת הרבנות בניגרעשט בשנת תרנ"ה ושימש בה שלושים ושש שנים.

מצבות הג"ר משה והג"ר י"ל וויינברגר בניגרעשט

הגאון רבי יהודה ליב ז"ל היה זקן וישב בישיבה ומרביץ תורה עשרות בשנים והיה מפורסם כגאון חסיד וצדיק. הוא נזכר בספרי שו"ת: בית שערים יו"ד סי' ז; לבושי מרדכי מהדורא קמא יו"ד ס' קל"ו; מהרש"ג חלק א' סי' מ; יו"ד ס' ט, כו; דברי יואל חלק ב' סי' ק"נ.

נפטר ביום כ' מרחשון תרצ"ב ומנח"כ ליד קבר אביו בניגרעשט.

בתו הרבנית מרת קילא שרה ובעלה הגאון רבי יואל כץ הי"ד

הגאון רבי יואל כ"ץ ז"ל נולד בכפר נווטלנפאלו *NEVETLENFALU* לאביו רבי מאיר כ"ץ. תלמיד מובהק של הגאון בעל "שבט מיהודה" בסאטמאר, והיה ידוע כאחד מבחירי תלמידיו. לאחר שנשא לאשה את מרת קילא שרה בת הגרי"ל וינברגר אבדק"ק ניגרעשט, נבחר להיות רבו של הכפר טשערטעז בגליל אוואש, אולם המשיך לגור בבית חותנו בניגרעשט. אח"כ נבחר להיות רבה של ערדעד. הגר"י כץ היה ספרא רבא ושמעו יצא כבקי גדול בעניני גיטין ותקנת עגונות. היה מסדר הגיטין של העיר סאטמאר והמחוז (בסאטמאר לא סדרו גיטין).

הוא התכתב עם רוב גדולי התורה בדורו בהונגריה ורומניה. ספריו: שו״ת טירת הכסף; שו״ת פרדס רמונים; שו״ת טללי אורות, שעוסקים בעניני גיטין, תקנת עגונות, (לעזרת אלפי הנשים האומללות אשר נשארו עגונות מהמלחמה הגדולה והנוראה), היתרי מאה רבנים, עם הסכמות של גדולי התורה המשבחים ומפארים אותו ואת מפעלו. ספרים אלה הם היום ספרי יסוד בענינים אלה.

ההיתרים נדפסו על גליון דפוס בו מבאר הגר״י כץ את המקרה הקונקרטי עם שמותם של בני הזוג שאינם מסתדרים. פרוט המקרה וברור ההלכה. גליונות אלה נשלחו למאה רבנים משלוש ארצות והם החזירו תשובתם.

כמו כן הוציא את שו״ת מהר״ף שויסבורג של סבו הגאון רבי פנחס ז״ל. צירף לזה את ספרו ״כנפי נשר״ ובו ברור הלכה בענין ״הכשר עופות עם חמש אצבעות, שהגרי״צ דושינסקי ז״ל התיר ואלו הגאון בעל ״מנחת אלעזר״ האדמו״ר ממונקאטש אסר. במסגרת ברור ההלכה הוא מביא את הדעות השונות בנדון, וכותב בין השאר:

וכן בשו״ת מהריא״ץ לדו״ז הגאה״ק יו״ד ס׳ ל״ה... ונכדו ש״ב הגאב״ד דסעפלאק (נ״י) הי״ד אמר לי שבידו תשובות מגדולי הדור מאז, שהיה בדעתם לאסור מקודם, לאחר שראו תשובת המהריא״ץ שהתיר וכל טעמיו שם, כולם חזרו והודו להתיר״.

הגאון רבי יואל, רעיתו מרת קילא שרה ומשפחתם עלו על המוקד בחודש סיון תש״ד. הי״ד.

צאצאיו:

1. **בנו הרב רבי פנחס חיים הי״ד:** נשא בשנת תרצ״ד לאשה את מרת נחמה בת הרה״ג רבי יצחק צבי לעבוביץ אבק״ק צ׳אפ. אביו מינה אותו לתפקיד רב צעיר בערדעד. הם וצאצאיהם נספו בשואה הי״ד.

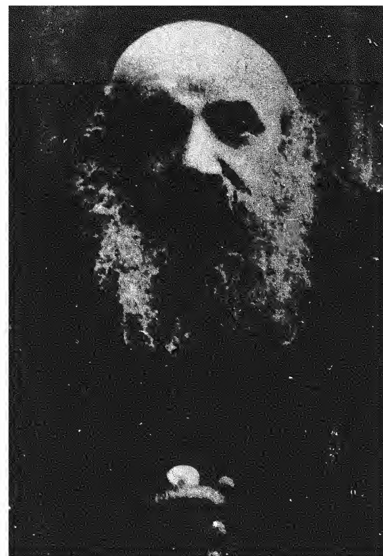
2. **בתו מרת מרים גיטל:** נישאה בשנת תר״צ להרב החסיד בנש״ק ר׳ שמואל טייטלבוים בן הגאון ר׳ אהרן ט״ב שהיה אבד״ק וואלאווע, מצאצאי הגאה״ק בעל ישמח משה. הוא למד אצל בעל עצי חיים בסיגט ואח״כ אצל האדמו״ר מסאטמאר ז״ל בקראלי.

בשנת תרצ״ב לאחר פטירת סבו הגאון רי״ל וינברגר אבדק״ק ניגרעשט נבחר כפשרה בין הקהילה לבין חותנו הגר״י כ״ץ, למלא את מקומו, והיה אבדק״ק ניגרעשט וגליל אוואש במשך כעשר שנים ומעלה. הרב הצעיר ניהל ישיבה בניגרעשט והכל נבאו לו גדולות אבל הוא אשתו וצאצאיהם נספו בשואה הי״ד.

3. **בתו מרת לאה:** התחתנה עם הרה״ח הנגיד רבי יעקב משה ליכטנשטיין בן הרה״ג אבדק״ק לעכניץ נכד להגאון הישיש רבי ברוך בענדיט ל״ש אבדק״ק קראסנא הי״ד. הם וצאצאיהם נספו בשואה.

בנו הגאון האדיר רבי שמואל לוי וינברגר ז״ל

הגרש״ל נולד ביום כ״א בטבת תר״כ לאביו הגאון מהר״פ אבדק״ק ניגרעשט. במעלליו יתנכר נער, גדולי התורה השתוממו מחריפותו של העלוי הצעיר אשר בגיל 7 ידע בעל פה 4 מסכתות ובתוכם מסכת כתובות, פה אחד אמרו עליו שלאילנא רבה יתעבד. הרבה ספורים נפוצים על חריפותו והתמדתו המופלאים שהתבטאו גם במעשים ובאמירות מוזרים כגון הספור שפעם הכניס את ה״פני יהושע״ בעריסה באמרו באידיש ״ער רעט וויא איין קינד״ בעברית: הוא מדבר כמו ילד ולכן מקומו בעריסה״. מפי נכדו ש״ב הרה״ח ר׳ פנחס וינברגר שליט״א שמעתי שהוא שמע מפי אביו הגאון רבי הלל הי״ד שהספור איננו נכון. לעומת זאת אביא ספור ששמעתי מפי אאמו״ר הי״ד. פעם אחת בהיותו בחור צעיר בישיבת דודו הגאון האדיר בעל שו״ת מהריא״ץ, באחד השעורים התפלפל בעל המהריא״ץ על רמב״ם קשה, באמצע השעור הפסיק אותו העלוי הצעיר באומרו: את הרמב״ם הזה תרצתי בשנים עשר אופנים והמהריא״ץ הגיב כן? עלה על הבמה ונשמע אותך. הגרש״ל עלה והתחיל אחת לאחת לתרץ בשנים עשר אופנים כשגמר אמר לו המהריא״ץ: אל תרד מהבמה עשה נא מאמץ ונסה לתרץ את הרמב״ם בעוד אופן, שיהיו שלושה עשר אופנים. רבי שמואל לוי הגיב ע״כ: אני משער כוונת דודי ראש הישיבה הוא למה שנאמר בברכות דף כ׳ ע״א ״אנן קא מתנינן בעוקצין תליסר מתיבתא״ פירוש רש״י ״בי״ג פנים״. ענה לו המהריא״ץ לא לזה התכוונתי. כוונתי שמספר ״שלושה עשר״ מסמל ״מידות״...

הג״ר שמואל לוי ויינברגר אב״ד סערדאהלי

מצבת הג״ר שמואל לוי ויינברגר בסערדהאל

בגיל 18 נשא לאשה את הרבנית הדסה בת הגאה"צ רבי הלל מקאלאמאי רבותיו הגאונים: בעל "המהריא"ץ" ובעל "מהר"ם שיק" וכן הגאונים - ה"ייטב לב" מסיגעט, "שערי צדק" מדעש ורבי חיים צבי מנהיימר מאונגוואר עטרוהו בהורמנא.

בספר קהילת דונאסרדאהל וכן בספר "חכמי טרנסילבניה" כתוב שבשנת תרמ"ט התקבל לאבדק"ק ב. קערעסטור. זה פלא בעיני, כי בשו"ת מהריא"ץ או"ח ס' ד' יש אליו תשובה מתאריך י"ח בכסלו תרח"ם ובו מכנה אותו אבד"ק קערעסטור. ולכן נראה לי כפי שכתוב בספר "מליצי אש", א' באדר, שהוא התקבל לקרעסעסטור בשנת תרמ"ה. וזה גם מתאים לחשבון הביאוגרפי כי שש שנים ישב בקאלאמאי והיה אחד מבד"צ של חותנו. ושבע שנים היה רבה של ב. קערעסטור. בשנת תרנ"ג לאחר פטירת אביו הגאון רבי פנחס וו"ב ז"ל נבחר למלא את מקומו ולהיות רבה של ניגרעשט וגליל אוואש. אולם כעבור שנתיים פינה את מקומו לאחיו הגדול הגרי"ל ז"ל שירד מנכסיו, ואילו הוא נבחר למלא את מקום דודו מצד אמו הגאון רבי צבי יהודה ב"ר משה שמעון הלוי הורוביץ רבה הראשון של נ. באניא שכיהן בה ארבעים שנה (נפטר ביום ט"ו בתמוז תרנ"ה). בנ' באניא הוא כיהן כ11 שנים וביום ח' באלול תרס"ו נבחר להיות רבה של ד' סערדהעל.

הגרש"ל היה גאון אדיר ומפורסם כחריף עצום ובקי נפלא, ובכל מקום שהגיע היו מתקבצים סביבו רבנים וגדולי תורה שבדורו שנהנו לשמוע מפלפוליו החריפים.

הגרש"ל ז"ל כתב הרבה חידושי תורה, ונשארו ממנו ארבעים חבורים מהם: י"א כרכים שו"ת, חידושי ש"ס, וסוגיות ועה"ת (כך כתוב בספר "מליצי אש" א' באדר), שכנראה נאבדו ברובם בשואה. בשנת תשל"ג הדפיס נכדו הרה"ג ר' יחיאל וינברגר בארה"ב כרך אחד בשם "שו"ת מהר"ש לוי", אך משום מה הספר לא הופץ עד היום.

הגרש"ל נפטר ביום א' באדר תרפ"ה ומנח"כ בד' סערדאהעלי.

צאצאיו:

א. בתו הרבנית מרת חנה: נישאה להרה"ג רבי מיכאל פרסבורגר ראב"ד בק"ק פאפא.

ב. בנו הרה"ג ר' דוד: שו"ב בק"ק שאפראן ואח"כ משגיח בק"ק ד. סערדאהלי ונפטר שם. בנו הרה"ח ר' ישראל הי"ד היה גר בנייטרא והוציא לאור את ספר בית הלל השלם, טירנוא תש"א.

ג. בנו רבי ברוך בענדיט: היה גר בווייצען, בעת למודי שם היה בע"ב עשיר, אולם אח"כ הוא הפסיד את כל כספו במשחקי הבורסה. אח"כ עבר לגור בבודאפעסט. הוא שרד ולאחר המלחמה השתקע בוינה ושם נפטר.

ד. **בנו הרב הגאון רבי הלל הי"ד.**

הג"ר הלל הי"ד נולד ביום ז' בטבת תרנ"ה בנ' באניא. גדל על ברכי אביו הגדול. בגיל 17 הוסמך להוראה ע"י הגאונים בעל "באר שמואל" מאונסדורף, בעל "לבושי מרדכי" מה. מאדע. בעל "יד יצחק" מטאלטשווא ובעל "מעשי למלך" מווייצען. בשנת

תרע"ד נשא לאשה את מרת לאה בתו של הרה"צ רבי יעקב שמואל שלעזינגער ז"ל מפרעסבורג אחיו של בעל "לב העברי". יסד בפרעסבורג חברת מהדרי ולומדי הש"ס ואל שעוריו נהרו רוב הלומדים בעיר.

לאחר זמן נהיה המנהל הרוחני של המוסד המפורסם "יסודי התורה".

אחרי פטירת אביו בא' באדר תרפ"ה נבחר למלא מקום אביו הגדול כרבה של ד' סרדאהלי. הנהיג קהילה קדושה זו בכשרונותיו הברוכים בסבר פנים יפות ובעינים פקוחות, וזאת למרות שחלק מבני הקהילה התפלגו מהקהילה והביאו לשם את הגר"א כ"ץ הי"ד מניר מדיאש. הגאון ר' הלל היה "מסביר" נפלא ופדגוג גדול והוא ניהל את ישיבתו הגדולה "בית הלל" שם למדו כ־150 בחורים בהצלחה גדולה. הגר"ה הי"ד היה אהוב מאוד על הלומדים וגם על פשוטי העם בהיותו איש נח לבריות.

הג"ר הלל ויינברגר הי"ד עם בנו הג"ר יחיאל זצ"ל

יט שנים ישב על כסא הרבנות בד' סערדאהלי כמו אביו הגאון ז"ל. בשנת תש"ד הועבר לגיטו. הוא היה היחידי שזכה שלא ספרו את זקנו וכך עלתה נשמתו בטהרה ביום כ"ז בסיון תש"ד.

כתב הרבה חדושי תורה שהיו מסודרים על מסכתות הש"ס, וחידושי אגדה שכבר היו מוכנים לדפוס. הוא אפילו קבע שם לספרו "אהבה", ר"ת: **אמר הלל בן הדסה**. אך הכל אבד בשואה, חוץ מקונטרס שכתב בהיותו נער בן י"א שנים. כן השקיע הרבה מכוחותיו בסדור כתב היד של אביו הגדול, שג"כ אבדו בשואה.

צאצאיו:

1. בנו הרה"ג רבי יחיאל וינברגר ז"ל.

נולד בפרשבורג בשנת תרע"ג. גדל על ברכי אביו, ולמד גם בישיבת וייצען אצל מו"ר הגרד"ל זילברשטיין הי"ד ובירושלים אצל הגרי"צ דושינסקי זצ"ל. נסמך להוראה ע"י הגאונים רבי מנחם בראדי אב"ד קאליב ורבי דוד מייזליש אב"ד אויהעל.

בשנת תרצ"ו הוא התחתן עם בת דודו הגביר רבי שמואל צייטלין שהיה חתנו של סבו רבי יאקב שמואל שלזינגר מפרשבורג. התיישב בסערדאהעל בה השתלם בתורה ובמידות, על חשבון חמיו. תוך כדי כך הוא עוזר לאביו בעניני הרבנות וניהול הישיבה. היה מתלווה אל אביו כשהיה נוסע לעתים תכופות לשבות במונקאטש, והגאון בעל 'מנחת אלעזר' קרבוהו מאוד.

בשנות המלחמה איבד את אשתו וילדיו שנהרגו עקה״ש, והוא שרד בנס. לאחר המלחמה קבלוהו בסערדאהעל כממלא מקום אביו, וניסה לשקם הריסות הקהילה המפוארת. בזיווג שני נשא את קרובתו בת הרב פנחס צבי לוינזון שהיה נכד הגאון הצדיק רבי הלל ל״ש מקאלאמיי. עד מהרה הגיע לידי הכרה שאין לו מה לחפש בסלובקיה, והיגר לארה״ב, שם הקים באיסט ניו יורק בית מדרש על שם אביו ׳בית הלל דסערדאהעלי׳. לאחר מכן העתיק את בית מדרשו לבורו פארק ברחוב 54, והמשיך את מסורת אבותיו הגדולים. הצטיין בהליכותיו העדינות, בהצנע לכת ובתמימות, ובעיקר במעשי החסד והצדקה הרבים. שלח תמיכה חדשית קבועה להרבה משפחות בירושלים.

זכורני שבביקורי הראשון בארה״ב, הלכתי להתפלל בבוקר יום חול לאחד מבתי הכנסת, ונדהמתי לראות אותו מסתובב ומקבץ נדבות. כשהרגיש בנוכחותי, נתן לי שלום והתחבק אתי. אמרתי לו שאני נדהם כי הוא מבזה את עצמו בכך, ואין זה לכבודו ולא לכבוד בית אביו. הוא המתין לי עד גמר התפלה וביקש לשוחח אתי על כך. הוא הסביר לי בעדינות שהוא מקבץ כסף לנצרכים רבים, והוציא צרור מכתבים קורעי לב מירושלים. ׳זה הוא המצב׳ הוא אומר באנחה כבידה, ואח״כ הוא אומר בהתלהבות ובתמימות בזה״ל: ׳תגיד לי בשביל מה שרדתי? אם לא בשביל לעשות צדקה וחסד? עכשיו תגיד בכנות מה התועלת בכבוד המדומה של התואר ׳סערדאהעל רב׳ והלבוש הרבני, הלא על הלבוש, היחוס והכבוד גם אתה ויתרת, אני לכל הפחות מנציח את זכר הורינו הקדושים במעשי צדקה וחסד׳. קשה לי לתאר את המיזוג הנפלא של צניעות וסבלנות מחד, והגבורה והקנאות מאידך, שהתגלה לי בשיחה זו של למעלה משעתיים. שיחה זו לא אשכח לעולם.

נפטר לבית עולמו ביום ב׳ י״א בכסלו תשנ״ו. בלווייתו התאסף קהל רב. השתתפו וספדו לו אחיו, מחותנו האב״ד נייטרא, בניו וחתניו הרבנים, האדמורי״ם מסאטמאר, באבוב, ספינקא, מונקאטש, שאץ ועוד. נטמן בבית העלמין ׳קרית יואל׳ במונורו.

הניח אחריו דור ישרים יבורך:

א. בנו הרה״ג ר׳ הלל שליט״א. חתן הרב מנייטרא רבי שלום משה אונגר. ממלא מקום אביו בבית המדרש ׳בית הלל דסערדאהעלי׳.

ב. בנו הרה״ג ר׳ פנחס צבי שליט״א. חתן רבי יוסף כ״ץ בן האב״ד ריסקווא. ר״מ בישיבת באבוב ונכתר בכתר ׳הרב מניגרעשט׳ על שם זקנו הגה״צ מניגרעשט.

ג. חתנו הרה״ג ר׳ ברוך ארי׳ פישר נכד הגה״צ אב״ד מאטערסדארף זצ״ל. ר״מ בישיבת ׳חתן סופר׳.

ד. חתנו הרה״ג ר׳ בנציון ליפשיץ. נכד האדמו״ר רב״צ הלברשטאם מבאבוב זצ״ל.

2. **בנו הרה״ח רבי פנחס וינברגר נ״י**: התחתן לפני המלחמה עם מרת ברכה צירל בתו של הגביר ר׳ יוסף זרח שטרן מהכפר פושפוקי ליד גרוסורדיין. אשתו ושני ילדיו נספו בשואה. הוא שרד והתחתן לאחר המלחמה עם בתו של הרה״ח ר׳ משה

מרדכי היימליך הי״ד חתנו של הג״ר בנימין שעהנפלד אבדק״ק מיהאליפאלווא ז״ל. גר היום בניו־יורק.

3. **בתו הרבנית מרת בילה הי״ד:** התחתנה עם דודי הגאון רבי מרדכי עזריאל וינברגר הי״ד אבדק״ק מרגרעטען (ראה לעיל). לעולם לא אשכח איך הנערה הצעירה המפונקת כ״בת יחידה״ הגיעה למארגרעטען ועד מהרה התגלתה כאישיות שנהלה את הבית הכבד הזה בכשרון והתחבבה על כל המשפחה. אולם לדאבוננו הרב נספתה בשואה עם בעלה הגאון ושלשת ילדיהם: שמואל זלמן לוי, אהרן צבי, חנה הדסה, ה׳ יקום דמם.

4. **בתו הדסה ע״ה:** נקטפה בדמי ימיה בת ח״י שנים ביום ט״ו בטבת תרצ״ה.

5. **בנו הבחור הצדיק משה זאב:** היה במחנה עבודה ולא נודע מתי נפל ובאיזה נסיבות. הי״ד.

6. **בנו הרה״ח ר׳ עקיבא יוסף נ״י:** שרד וחי היום בפילאדלפיה.

7. **בנו הילד החינני יעקב שמואל ז״ל:** קרה אסון בשעת בנית בית התבשיל של הישיבה ונהרג בתאונה ביום כ״ג באלול תרצ״ו זמן קצר לאחר הבר מצווה שלו.

8. **בנו הצעיר הבחור החריף לוי הי״ד:** נספה בשואה ביחד עם הוריו.

ה. **רבי אהרן צבי הי״ד:** נספה באושוויץ.

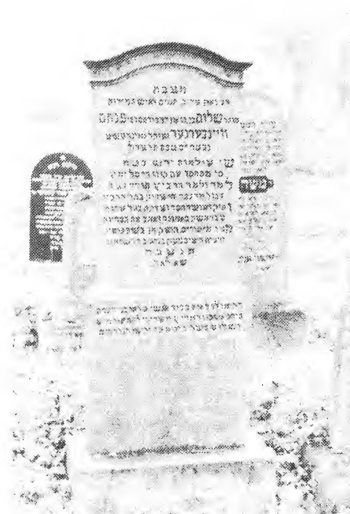
ו. **בתו שרה:** היתה רעיתו של הרה״ח רבי פנחס פריד הי״ד בן הרה״ג מסנט פטר. היו גרים בפרעסבורג, נספו בשואה.

בנו רבי משה ע״ה

היה בע״ב והיה גר בניגרעשט ומנח״כ שם ליד אביו הגדול. בנו רבי חיים היה חתנו של רבי משה דוב גאמבא ז״ל והיה גיסו של דודי הגר״ש אבדק״ק ראצפערד. הוא היה גר במאקווא ונפטר שם בעשרה בטבת תש״י. בנו הרה״ג משה דוב וינברגר היה חתנו של רבי מאיר גרוס ממרגרעטן. הוא היגר לאמריקה ובבורופרק יסד בית כנסת קהל מאקווע וכיהן כרב בית הכנסת. נפטר בניורק והובא לקבורה בהר הזיתים בירושלים.

בנו הגאון רבי שלום וינברגר ז״ל

דיין בכפר פיר ע״י טאשנאד. בשנת תרס״ה קבע את מושבו בבודאפעסט. הוא היה שם רב של בית הכנסת ברחוב גאראי *GARAI U*. נפטר ביום יב בטבת תרצ״ד (הודעה על פטירתו התפרסמה ב״האמת״ מיום 26/1/34). בתו היחידה התחתנה עם הרה״ג רבי יואל קליין שהיה ת״ח צעיר בעל שיעור קומה והיה אחד מרבניה החשובים של בודאפעסט. הוא נספה בשואה.

מצבת הג״ר שלום וויינברגר זצ״ל בבודאפעסט

מצבת הג״ר יעקב וויינברגר זצ״ל בבודאפעסט

בנו הגאון רבי יעקב וינברגר ז״ל.

רבי יעקב ז״ל הספיק ללמוד במארגרעטען אצל דודו בעל המהריא״ץ ז״ל ואח״כ למד בישיבתו של הגאון בעל ״יד רמה״ בגרוסורדיין. התחתן עם מרת שרה בת הרה״ג הסופר המופלא הרב חיים יוסף צבי העללער מסיגט (מגדולי תלמידי הגאונים הצדיקים בעל ״יריעות שלמה״ ממאקעווע, ורבי הלל מקאלאמאי. הרב העללער חיבר ספר ״בית הלל״, תולדות רבו, וערך את השבועון העברי־אידי סיגעטער צייטונג שביטא את ההשקפה האורטודוקסית נגד העתון ״יודישע פאלקסצייטונג״ בעריכת הסופר המשכיל והבדחן ר׳ הרש ליב גוטליב), ורעיתו מרת בריינדל בת הרב ירמיהו לאוונהיים מהכפר מיטשקע בגליל מרגרטען.

רבי יעקב היה מג״מ בבהכנ״ס ש״ס־חברה בבודפעסט והיה מפורסם כדרשן ונואם מצוין. הוא נפטר בבודאפעסט בשנת תר״צ ושם מנח״כ. אשתו הרבנית שרה נפטרה בשנת תר״צ ומנח״כ ליד קבר בעלה.

הרב ר׳ יעקב ורעיתו מרת שרה גידלו 11 ילדים (לפי רשימה שנמסרה ע״י הבן היחיד ששרד בחיים רבי ירמיהו וינברגר מוינה ונדפסה בחוברת מגילת יוחסין למשפחת התוס׳ יו״ט וקונטרס הספקות ע״י רבי יחיאל הורוביץ (העלער), ת״א תשל״ה), והם:

1. **בנם ר׳ יחיאל וינברגר** - בודפעסט.
2. **בתם מרת חנה.**

3. **בתם מרת רחל.** היתה נשואה לר׳ צבי חיים פסטינגר. בתו מרת לאה אשת ר׳ משה אברהם ויס גרים בחולון.

4. **בנו הלל הי״ד.** אשתו היתה אחות ראשית בבית החולים היהודי בבודאפסט ונהרגו עם עוד מאה ועשרה חולים יהודים ע״י הנאצים ההונגרי ביום כ״ז טבת תש״ה.

5. **בנם רבי פנחס וינברגר הי״ד.** היה מזכיר ראשי בחברה קדישא ובבית החולים היהודי בגרוסורדיין. בשבועון ״לקט שושנה״ שנה ח׳ גליון ד׳ נמצא ד״ת בשמו.

6. **בנם ר׳ יוסף צבי וינברגר.**

7. **בנם ר׳ משה אהרן וינברגר.** מונטריאל קנדה.

8. **בתם טשארנא פראדל.** היתה נשואה לר׳ אליעזר יעקב רייך ע״ה.

9. **בנם ישכר דוב וינברגר.**

10. **בנם אליעזר.**

11. **ר׳ ירמיהו נ״י.** רעיתו דבורה אסתר לבית רוזנטאהל, וינה.

בנו רבי ישראל דוד וינברגר ז״ל

היה גר בכפר מאזשאי בטרנסילבניה.

בתו הצדקת מרת מרים גולדשטיין

היתה נשואה להרה״ג רבי שלום יוסף גולדשטיין ז״ל דיין ומו״צ בדעברעצין.

בתו מרת אסתר הרשקוביץ - שטראוס

התחתנה עם הרה״ג ר׳ פייביל הערשקוביץ ז״ל שנפטר בצעירותו בהיותו בן 38 בלבד, והיא נשארה אלמנה צעירה עם שלושה בנים יתומים. היא נישאה שנית לרבי יוסף שטראוס והם גרו במאקווע. היתומים גדלו והם:

א. **הרב החכם הכולל רבי יהודה הערשקוביץ ז״ל.**

תלמיד הגאון בעל ״שבט סופר״ מפרעסבורג. היה רבה של בית כנסת ״חנוך נערים״ ברחוב קרטעס *KERTESZ U.* בבודפעסט. בעת שלמדתי בוייצען הייתי מגיע מדי פעם לבודאפעסט והייתי מבקרו. תמיד התפעלתי והתרשמתי מאישיותו החמה הקורנת הרבה חכמה וטוב לב. הייתי מבלה הרבה בספריתו הגדולה והעשירה בהדרכתו. (בהשפעתו התקרבתי לפעילות בציונות הדתית ובבנ״ע.)

לקראת הדפסת ספר שו״ת מהר״ף שויסבורג מניגרעשט הכין הגר״י הערשקוביץ הקדמה לספר ובה פרוט מלא ומקיף לתולדות המשפחה, זכור לי שבעת בקור עם אאמו״ר הי״ד בביתו הראה לו את ההקדמה ואאמו״ר הי״ד שבח אותו מאוד על כך. אולם ב״קורא מראש״ המודפס בראש הספר כותב הג״ר יואל כץ הי״ד: ״...וכבר התחיל נכדו ש״ב הרב המאה״ג חכם הכולל מו״ה יהודה הערשקוביטש רב בח״נ בב״פ לסדר הקדמה נפלאה אבל למחלתו כעת לא יוכל לגמרה...״.

הג"ר יהודה הרשקוביץ

מצבת הג"ר יהודה הרשקוביץ ז"ל בבודאפעסט

מפי נכדתו מרת טובה עשהאל שמעתי שהספריה שלו נמסרה במרוכז לספרית בית המדרש לרבנים בבודאפעסט. בבקורי בבודאפעסט נסיתי לחפש את החוברת הנ"ל וכנראה ששם צריכים להיות עוד כתבי יד שלו אולם לצערי לא מצאתי, וחבל מאוד כי באוצר הספרים שם נמצאים הרבה ספרים וכתבי־יד חשובים.

הג"ר יהודה הערשקאוויץ היה ציר "המזרחי" בהונגריה לועידה העולמית שהתקיימה בקראקא בשנת תרצ"ה.

רבי יהודה ז"ל נפטר ביום י"א בניסן תש"ד ומנח"כ בבודאפעסט. יהי זכרו ברוך!

בתו היחידה מרת זיסל ע"ה התחתנה עם הרב ר' גבריאל שלזינגר שהיה בנו של הרב ר' ישראל דוד שלזינגר מרגליות יפה רבה של בית הכנסת "לינת הצדק" בבודאפעסט מצאצאי רבי מרדכי יפה "בעל הלבושים". הרב ר' גבריאל היה ת"ח ועסקן מכובד מראשי המזרחי בבודאפעסט. הוא רצה לעלות ארצה עוד בשנת תרצ"ה, אולם לא איסתעיא מילתא והוא נשאר בבודאפעסט. שם המשיך בפעילותו הצבורית הברוכה ועבר את כל מאורעות המלחמה. הוא הגיע ארצה רק לאחר המלחמה בשיירת קסטנר דרך שויצריה. כאן התמנה למזכיר בית הדין הרבני בת"א והיה גר ברמת גן. נפטר ביום כ"ה בתמוז תשל"ט ומנח"כ בבית העלמין בחולון. רעיתו מרת זיסל נפטרה ביום שבת תשל"ו. בנם גדליה עלה ארצה בתקופת המלחמה נפטר בת"א ביום ב' בשבט תש"ג ומנח"כ בבית העלמין נחלת יצחק בת"א. בתם היחידה מרת טובה תחי' התחתנה בת"א עם ידידי וחברי הנערץ ר' **דוד עשהאל** ז"ל.

רבי **דוד עשהאל** ז"ל היה הבן השביעי מתוך 11 הילדים של ר' יעקב אוסלנדר מנכבדי הקהילה היהודית באונגוואר. הוא היה עלוי שהתבלט בכשרונותיו בכל שלב

בחייו. החל מבית הספר העממי, בסניף בנ"ע הגמנסיה העברית "יבנה" עד לישיבתו של הגאון רבי יוסף אלימלך כהנא הי"ד. מסוף 1943 כשנבחר לחבר ההנהגה הראשית של בנ"ע בהונגריה. היה דוד נתון כל כולו לפעילות תנועתית. הוא אשר נצח על עבודת הארגון של כ70 סניפים ברחבי הונגריה. ב19/4/44 פלשו הגרמנים להונגריה ודוד נבחר להיות חבר ועדת חרום מצומצמת לרכוז פעולות ההצלה. על דוד הוטל התפקיד של אספקת מסמכים "אריים" לחברים ע"מ שיוכלו למצוא מקומות עבודה ודיור. בחודש מאי נעצר דוד בעקבות הלשנה של "חבר נעורים" שלו שהכירו בהיותו בגן צבורי ביחד עם הח' דוד פרידמן והם הועברו למחנה כפיה בהורטיליגט *HORTI LIGET* אולם הם הצליחו להמלט משם באחת ההפצצות הגדולות וחזרו מיד לפעילות בתנועה. דוד ייצג את תנועת בנ"ע בועד "החלוץ" שהיה מורכב מחמשת נציגי התנועות החלוציות. לא פעם יצא גם דוד להציל יהודים ביחד עם חברנו הרב ר' פנחס רוזנבוים ז"ל, כשהוא מתחזה ל"איש צלב החץ" לבוש במדים שלהם עם נשק. (על פרשת הגבורה בצירות שוויצריה ראה פרטים בספר "בגלוי ובמחתרת" הוצאת "מורשת" בת"א, במאמרים של מ. קראוס ודוד פרידמן.)

בסיום המלחמה בשנת תש"ה עמד דוד בראש קבוצת חברים צעירים אידאליסטים, ומוכשרים המסורים לרעיון "הציונות הדתית" שהתמסרו למשימת שיקום התנועה. כאן התגלה דוד בכושר מנהיגות החלטי בבצוע ויושר אישי מובהק. דוד מכוון בכשרון את העבודה המסועפת של הקמת מוסדות ילדים הכשרות עירוניות, סניפים מעונות, וכו' לכוון עליה ב'. כנציג התנועה במרכז החלוץ באטליה היה לי קשר אישי קרוב אתו וע"ז נספר אי"ה בהזדמנות אחרת.

ר' גבריאל שלזינגר

בדצמבר 1947 עלה דוד לארץ ישראל, התגייס לצה"ל ונפצע בכבוש רמלה־לוד. לאחר החלמתו עבר קורס לקציני תרבות והיה קצין חנוך למגוייסי נח"ל. עם שחרורו מהצבא למד באוניברסיטה והוסמך בתאר *M.A.* והתמנה להיות מנהל בי"ס בילו בת"א. בשנת 1955 יצא בשליחות מחלקת העליה לנהל את המשרד הא"י במרסיי (באותו עת הייתי מנהל המשרד הא"י בגנואה ובנפולי). עד מהרה התבלט גם כאן והוא התמנה לתפקיד מנהל מחלקת העליה באירופה וצפון אפריקה עד שנת 1959.

עם שובו ארצה התמנה לתפקיד מנהל המרכז לחנוך דתי שע״י המרכז העולמי של המזרחי. בתפקיד זה ראיתי את יכולתו המוצלחת לנהל מו״מ עם גורמים שונים במשרד החנוך ובעיריות ולהפעילם לצורך הקמת בתי״ס תיכוניים, וארגון ההרשמה לגני ילדים ולבתי״ס בחנוך הממלכתי דתי (בעת ההיא כהנתי בתפקיד סגן ראש עירית באר שבע). דוד היה במשך כל השנים חבר במוסדות המפד״ל וסיעת ״למפנה״, במסגרתם פעל בכשרון ובנאמנות. הוא גם היה איש מרכזי ביסוד ארגון יוצאי בנ״ע במרכז אירופא והיה בין היוזמים להקמת ״בית העדות״ בניר גלים. ב־1976 נבחר להיות יו״ר המועצה הדתית ברמת גן וכיהן בתפקיד זה עד יום פטירתו בר״ח שבט תשמ״ג. והוא רק בן 58 שנים, אבל שבע מעשים גדולים וחשובים לעם ישראל. בפעילות רבת השנים היתה לו לדוד בת לויה נאמנה ומסורה. רעיתו מרת טובה תחי׳ הכשרונית הצליחה תמיד ליצור אוירה מיוחדת בבית ומסביב לה שאיפשר לדוד להצליח במשימתיו כראוי לבת גדולים.

בתם חגית ובעלה מנחם בראון ובנם דוד ממשיכים בארץ ישראל את שרשרת המפוארת לבית אבותם.

ב. **רבי משה הרשקוביץ**. היה מנהל חשבונות בבודאפעסט.

ג. רבי **ישראל הרשקוביץ**: היה שו״ב בבודאפעסט, עלה ארצה השתקע באזור ונפטר בשם טוב ביום ו׳ בטבת תשי״ג.

1. בנו הרב ד״ר פייביל (פביאן הרשקוביץ) היה הרב הראשי בבית הכנסת (טמפל) ברחוב דוהאני בבודאפעסט. עלה ארצה והשתקע ברמת גן. שם היה גם חבר מועצת העיר. הוא נפטר ביום ג׳ באדר תשמ״ב ונטמן בבית העלמין קרית שאול בת״א.

2. בנו ר׳ ברוך הרשקוביץ היה חזן. נפטר בת״א ביום ט״ו באייר תשל״ד.

3. בנו צבי הי״ד. נפטר בגרמניה לאחר המלחמה בדרכו לארץ ישראל.

4. בתו מרת לאה תחי׳. נישאה למר הרטמן שנפטר, והיא חיה היום בירושלים. בנה יהודה גר ברחובות.

5. בתו רחל נישאה למר גיט וגרה עד היום בבודאפעסט.

בתו מרת קילא שרה זינגר

נישאה לרבי אפרים זינגר ע״ה והיו גרים בכפר קולוז׳ שע״י קלויזנבורג. היו להם 9 ילדים. ביניהם בתם: מרת מאטיל אשת רבי יעקב שנפלד בקלויזנבורג [אבי רבי משה יוחנן שנפלד בירושלים] בן הג״ר משה יוחנן שנפלד אב״ד מיהאלפאלווא, ובתם: מרת מלכה אשת רבי יהודה ארי׳ ליב שטרן [אבי רבי שמואל ישראל שטרן בבני ברק] בן הג״ר גרשון שטרן אב״ד מאראש-לודאש בעל ״ילקוט הגרשוני״.

חלק שלישי

משפחות ענגעל רוזנברג

פרק ראשון

משפחות ענגעל, רוזנברג

א. הגאון החסיד רבי שאול ענגעל זצוק"ל

הגאון החסיד המקובל רבי שאול ענגל הידוע בכינוי "רבי שאול קאליבער" היה ראש חבורת צדיקים נסתרים ומראשוני תנועת החסידות בהונגרי'. נולד בשנת תקט"ו לאביו רבי אברהם ולאמו שבע (מקור מוצאם לא ידוע). היה תלמיד מובהק בנגלה להגאון רבי מאיר יהודה אסטרייכר ז"ל רבה הראשון של קראלי (*CAREI*) ונתעלה שם בלימודיו עד שהוכתר ע"י יהודי המקום כמורה צדק (בתקופת בן רבו הגאון רבי משה אריה אסטרייכר ז"ל). כשהגיע לשם הצדיק רבי אהרן מזיטומיר נדבק בו ובתורת החסידות. בגלל התנגדותו של הגאון רבי משה אריה אסטרייכר המרא דאתרא לדרך החסידות, נטש את משרתו ואת העיר קראלי, ועבר לקאליב להסתופף בצלו של הצדיק רבי יצחק אייזיק טויב זצוק"ל.

האגדה המשפחתית מספרת שבאחד מביקוריו של רבי ליב שרה'ס בקאליב לקח את רבי שאול ונסעו לקראלי להפגש עם הגראף קארול (*GROF KAROLY*). הגראף שהתרשם עמוקות מאישיותם של אורחיו הדגולים, העניק רשיונות ישיבה בכפר אושוואר (*NYIRASVAR*) לקבוצת חסידים, בראשות הצדיק רבי אהרן מזיטומיר - ואליהם הצטרף גם רבי שאול.

מי היו בני חבורת הצדיקים המופלאה הזאת? יכולים אנו ללמוד זאת מדבריו של הצדיק מקומארנא שכתב עליהם בספרו "היכל הברכה" סוף פרשת מטות: "ובפיהם היה שגור כל כתבי האר"י ז"ל על פה ממש", הצדיק מראזלע היה מכנה אותם "חסידי אש ואור". היתה זאת כנראה הקבוצה החסידית המאורגנת הראשונה בהונגריה.

מחקר מעניין וחשוב על חסידי אושוואר פירסם לאחרונה ש"ב הרה"ח רבי זישא קינסטליכער שליט"א ב"צפונות" שנה ב' גליון ג (ז) עמ' צ"א, שם הוא כותב: "החבריא הקדושה באשוואר, היו בעלי בתים, בעלי מלאכה ובעלי שדות, צדיקים וחסידים, וביניהם תלמידי חכמים מופלגים, בעלי קבלה מובהקים, והתפללו עטופים בטלית בליל שב"ק. כל מעשיהם היה בסתר רב, ומראים עצמם כפשוטים בתכלית הפשטות. אמנם צדקתם היתה לשם דבר ובפי ההמון היה שגור שהם מל"ו צדיקים שבדור".

ש״ב הרה״ח ר׳ יחזקאל מאנדל ז״ל בספרו ״וירא ישראל״ חלק ראשון דף כ״א כותב: ראיתי מכתב אצל הגה״צ מראצפערט מאת בעל ״בני יששכר״ הכותב בכתב ידו התאר ״איש אלקים״ על רבי שאול מקאליב.

בשנת תקס״ג נתמנה רבי שאול ״ראש ומנהיג של ״האשוורער חבריא״, ובידי ש״ב רבי יחזקאל מנדל נמצא מיסמך היסטורי, הסכם בכתב יד, לפיו תמכו ברבי שאול וכלכלו אותו ואת בני ביתו כדי שיוכל לעבוד את עבודתו בקודש באין מפריע. סבתא שבע היתה מספרת כי מקובל היה במשפחה שרבי שאול היה אומר שבהסכם זה הוא מבטיח לעצמו שלא יקופח בזה ובבא.

והרי פענוח כתב־היד שהתפרסם לראשונה ב״צפונות״ הנ״ל, עמ׳ צ״ט:

אנחנו ח״מ מודים, שכל הממון וכל הטוב שעשינו ושנעשה אי״ה עם שאול בן שבע בעזר הבורא יתעלה, בין מה שלקח ממנו ביושר, בין שלא ביושר, את הכל יהי׳ לו במתנה גמורה ובמחילה חלוטה, ולא יהי׳ לנו חלק ונחלה בזכיותיו אם יש לו דבר מה, לא בעולם הזה ולא בעולם הבא, ואפי׳ בדברים שאינם נוגעים בממון, אם עושה עמנו שלא ביושר, את הכל מחלנו לו, ותוקף שטר זה בחתימת ידינו יהי׳ כתוקף כל השטרות העשויין כדת משה וישראל, יום ד׳ כ״ז למב״י תקס״גל.

הק׳ יוסף יוחנן בנעט בהרב מו״ה יעקב ז״ל
הק׳ ישעי׳ בן כ״ה מנחם זאב ז״ל
הק׳ דוב בן כ״ה יעקב ז״ל
הק׳ מאנדל... (מפוטוק?)
הק׳ יונה ב״ה קאפל
הק׳ יהודא ליב ב״ה קאפל
הק׳ יונה במו״ה בצלאל נ״י
הק׳ מענדיל? במ״ו בצלאל
הק׳ ....
הק׳ אברהם יהודא ב״ה נתן סגל ז״ל
הק׳ מנחם מענדל בן כ״ה ארי׳ ז״ל
הק׳....... יהוד׳........
הק׳ יצחק ארי׳ ליב וויין בערגר

מאוחר יותר נקשר רבי שאול בהרה״ק רבי יעקב יצחק ה״חוזה מלובלין״ על התקשרותו זו מספר ש״ב רבי יחזקאל מנדל ז״ל ב״וירא ישראל״ דף ט״ו: פעם נסע אחד מהחברייא דלעיל לחוזה מלובלין ונתן קוויטל כולל, וכאשר הגיע להשם שאול בן שבע, אמר להחסיד שכאשר יחזור לביתו ישלח את שאול ללובלין. השליח ביצע את השליחות, ומסר את הדברים לרבי שאול. מיד ארז רבי שאול את הטלית ותפילין והלך לובלינה. כאשר נכנס אל החוזה, שאל אותו החוזה האם אתה בר אוריין. ענה רבי שאול, לא. הגיב על כך החוזה. פלא! הרי בעלה של ליבא-רחל צריך להיות תלמיד חכם. אח״כ בשעת התפילה בעת אמירת קריאת שמע לא יכול היה רבי שאול

להצפין את אישיותו. הרגיש בזה החוזה ואז אמר לו שישב בלובלין עד שיאמר לו לחזור. כך ישב וחסה רבי שאול בצל החוזה מלובלין בערך כשנה.

רבי שאול היה מקושר מאוד לרבו המובהק בנסתר, הצדיק רבי יצחק אייזיק מקאליב ז"ל. וסיפורים שונים מתהלכים על אודות הקשר ביניהם.

ידוע כי הצדיק מקאליב היה בעל יסורים עד שלעת זקנתו התפשט ושכב ערום. ובא אליו תלמידו הרב הגה"צ ר' שאול ומצאו ערום שאל אותו באידיש "וויא אזוי זעה איך אויס?" איך אני נראה בעיניך? השיב לו רבי שאול, כמו אדם הראשון קודם החטא. אמר לו אמת כן הוא[1].

פעם באה שאלה על עוף אחד לפני הה"ק מקאליב. אמר הרה"ק לתלמידו הרב רבי שאול הנזכר לעיל, צא ועיין בה כי הוא לאיש עני ולצורך שבת קודש. רבי שאול לקח את העוף בידו ואמר כשר בלי שום בדיקה ועיון. שאלהו רבו מה זה כי לא עיינת בו כלל? ענהו, מובטחני בדברי רבי כי בוודאי כשר הוא. אמר לו יפה דנת. יפה הורית. וסיפר לו כי פעם אחת נפטר ונעדר לעולמו צדיק מפורסם שגם קולו ופרקו היה נאה, וכאשר בא לעולם העליון כבדוהו שילך לקבל שבת, ונהיה רעש גדול, כי באה אשה אחת בקובלנא והעוף בידה ואמרה כי פעם אחת באה עם שאלה על העוף הזה והרב הנ"ל לא רצה להטריח עצמו ולצדד להיתר והטריף את העוף, ולא היה לה בשר לאכול. ואם היה מטריח את עצמו היה יכול להכשיר זה העוף. פסקו בבית דין של מעלה, יען כי הוא ביטל לאשה הנ"ל עונג שבת, לכן קנסוהו שלא ירד לפני התיבה לקבל שבת. אשר על כן טוב עשית כי הכשרת העוף וכשר הוא[2]

במשפחה ישנם ספורים נוספים על ההתקשרות המיוחדת בין רבי שאול לבין רבו. אבל העדפתי להביא רק סיפורים שיש להם מקור נאמן.

רבי שאול היה דיין ומורה צדק בקאליב (לפי ההיסטוריון של קהילת קאליב ד"ר טוביה סילאג'י בספרו "הצדיק מקאליב וקהילתו", עמ' 138) משנת תקפ"ב עד שנת ת"ר. (בספר "רבותיה דיחזקאל" כתוב שרבי שאול נתמנה כדיין בקאליב, כממלא מקומו של הדיין רבי יוסף יוחנן בנעט לאחר פטירתו. וזה בוודאי לא נכון כי רבי יוסף יוחנן היה דיין רק כשנתיים, לפי ד"ר סילג'י, ונפטר בט' בכסלו תקפ"ג[3]. מאידך בספר "יסוד לקרא אהל רחל אמנו" ירושלים תשל"ז עמוד ת"ל כתוב עליו "דיין בעיר קאליב בימי רי"א מקאליב".)

רבי שאול נפטר בשיבה טובה כבן 85 שנה ביום כ"ו אב ת"ר, ונטמן בבית העלמין החדש. זאת אני זוכר בוודאות, כי בז' אדר תש"א בקרתי בקאליב בלווית סבי הישיש רבי בנימין פריימן הי"ד על הציון של רבי יצחק אייזיק מקאליב, בבית

---

1. "דברים ערבים" ח"א דף לה ע"ב, עשר צחצחות דף לד ע"ב.
2. "דברים ערבים" שם. "עשר צחצחות" דף לח ע"א.
3. כך כתוב על מצבתו - נוסח המצבה מובא בספרו של ד"ר סילג'י עמ' 127.

העלמין הישן, ומשם נסענו לבית העלמין החדש והשתטחנו על הציון של רבי שאול זצ״ל. בבקורי בקאליב בשנת תשמ״ו חפשתי את הקבר של רבי שאול בבית העלמין החדש ולא מצאתי, והנה הופתעתי למצוא בבית העלמין הישן ליד אהלו של הצדיק מקאליב מצבה חדשה שחקוק עליה: ״המצבה נתחדשה בשנת תשמ״ה על ידי יעקב בן שרה ראטה נ״י״ ומעליה חקוק: ״פ״נ הרב הגאון הצדיק מו״ה שאול זצ״ל דומ״ץ דפ״ק. ת.נ.צ.ב.ה.״. ענין זה טעון חקירה והבהרה. גם ש״ב ר׳ יחזקאל מאנדל ז״ל זכר בוודאות שרבי שאול נטמן בבית העלמין החדש, והוא מספר בספרו ״ויראי ישראל״ שהצדיק רבי הערצקא ז״ל היה אומר ״אני לוקח פתקאות מחסידים ונוסע עמן על ציון של רבי שאול ויש להם ישועה״.

מצבת רבי שאול מקאליב בבית העלמין הישן

מצאצאיו:

א) בנו רבי יוסף ענגעל ז״ל

התחתן עם מרת אביגיל בת הגאון בעל ״תהילה לדוד״ רבה של סענט פעטער - והתגורר בקאליב עיר מושבו של אביו. אחרי פטירת הסבתא (נפטרה 15 שנה לפני בעלה ר׳ שאול ז״ל) היה רבי שאול בבית בנו ר׳ יוסף כל הזמן. סבתי (מרת שבע פריימן) ז״ל היתה מספרת בהתפעלות שאמה (הרבנית צביה מטערצאל וראצפערט) היתה תמיד אומרת על דודה רבי יוסף ואשתו אביגיל שהם זכו לקיים מצוות ״כבוד אב״ בהידור רב. למגינת לב בני המשפחה לא זכו רבי יוסף וזוגתו להפקד בזרע של קיימא.

ב) בנו רבי וואלף קאליבער ז״ל

ב״צפונות״, ניסן תש״ן, עמ׳ צ״ח, הערה 57 כותב ש״ב הרה״ח רבי מ.א.ז. קינסטליכר כדלהלן: בנו רבי צבי הרש באגאדער זצ״ל אבי רבי אשר (הגדול) מצאנז זצ״ל שנפטר שם בדמי ימיו בחיי ה״דברי חיים״. ארבעת היתומים שהשאיר אחיו

נתגדלו בבית זקינם רבי הרש בארץ הגר, ומהם הסתעפו משפחות פלברבוים, שוורץ, גרינצוויג, וענגיל[4].

מסורת משפחתית זו טעונה בדיקה, ואני לא שמעתי אודותיה במשפחה. דרך אגב רבי צבי הרש שוורץ מב. יארמאט היה חותנו של דודי הגאון בעל "שמן למנחה" אבדק"ק נאדיפאלו וחי עד השואה, הי"ד.

ג) בנו רבי אביגדור ז"ל

ד) בנו רבי משה טרינער ז"ל

לפי מכתב של הגרחי"ל דייטש זצ"ל האדמו"ר מהעלמעץ בארה"ב, היה אבי אביו חתנו של רבי יצחק גר"פ בעל קורא באויהעל (תלמיד רבי ירמיה לעוו זצ"ל) בנו של רבי משה טרינער הנ"ל בנו של רבי שאול מקאליב.

ה) בתו מרת רבקה ע"ה

היתה אשתו של הרבני הנגיד רבי צבי הרש באטורער זצ"ל שהיה גביר גדול בעירו, בנירבאטור.

לפי מיטב ידיעתי, היו להם רק 2 בנות והן:

1. מרת שבע ע"ה. היתה אשת רבי ישראל משה הלוי מנדל ז"ל. הוא אבי משפחת מנדל המסועפת. רבי ישראל משה ז"ל היה מצאצאי בעל השלה"ק בן אחר בן, ושם משפחתו היה הורוביץ לפני ששינה את שם משפחתו לשם "מנדל".
2. סבתא הרבנית המלומדת והמשכילה מרת צביה ז"ל אשת רבי מרדכי רוזנברג אב"ד טערצאל - ראה להלן.

זכותו של הגאון הקדוש רבי שאול זצ"ל תגן עלינו ועל כל ישראל.

ב. נכדתו הרבנית צביה ע"ה ובעלה הגאון הצדיק רבי מרדכי רוזנבערג זצוק"ל

רבי מרדכי רוזנברג זצ"ל נולד בשנת תקצ"ב לאביו הג"מ יצחק יהודה ז"ל. פרטים נוספים על הוריו וביתו לא ידועים לי.

(בשם הגדולים מערכת מ' אות ק"מ ובמליצי אש י"ג תמוז כתוב, שאביו היה הג"ר שאול אב"ד קאליב וכאן טעות כפולה: א) רבי שאול לא היה רבה של קאליב כי אם דיין (אם כי משנת תקפ"ד שנת פטירת רבי יוסף יוחנן בנעט לא היה רב נבחר לעיר, עד לפטירת ר' שאול בשנת ת"ר). ב) רבי מרדכי לא היה בנו של רבי שאול. אלא אשתו של רבי מרדכי היתה נכדתו של רבי שאול).

---

4. מפי הרב דוד לייב שוורץ מב"ב בן רבי אשר זצ"ל מב' יארמוט בן רבי יוסף זצ"ל שהיה בנו של רבי אשר מצאנז הנ"ל.

רבי מרדכי למד תורה בבית מדרשו של הגאון המפורסם רבי אברהם שאג ז״ל בקוברסדורף. שם בלט כאחד מגדולי התלמידים. בספר ״אהל אברהם״ ח״א סי׳ נב כותב אליו רבו: ״שוכ״ט לתלמידי הרב המופלג חריף ובקי מו״ה מרדכי נ״י רב בק״ק באטאר. - מכתבו הגיעני בשאלת חכם חצי תשובה. ישמח לבי גם אני, בראותי כי הוא כמעין המתגבר בתורת ה׳״.

בתשובה זו נראים כבר דעותיו הקנאיות, ורבו כותב אליו לאחר שמתאר את פרטי השאלה ומביע את דעתו: ״...ואך דעת מעלתך כפי אשר העלה מתוך פלפולו שיש כאן קינוי... אני קורא עליך אהובי תלמידי דברי ר״י ב״י, התורה אמרה דבר ברור ואתה מגבב עליה להוציאה מבעלה, אך באמת נראה דאין כאן קינוי כלל ואשתעשע עמו... ומסיים הלא כה דברי החותם בברכה ד״ש הק׳ אברהם שאג מפ״ש״.

רבו השני היה הגאון בעל ״צרור החיים״ רבי שמעלקא מסעליש. כשהיה עוד רבה של באלקאני, רבי שמעלקא מסעליש למד בצעירותו אצל חסידי אושוואר. יתכן שמכאן הקשר שנוצר עם ר׳ הרש בטורער שהלך לסעליש לחפש חתן לבתו.

רבו המובהק בחסידות, היה הצדיק בעל ״אך פרי תבואה״, רבי צבי הרש פרידמן אבדק״ק ליסקא.

גם אל הגאון הצדיק בעל ״דברי חיים״ מצאנז התקשר רבי מרדכי ואף נסע אליו מספר פעמים. הגר״מ השתתף בכנס רבנים שהתקיים בצאנז באסרו חג השבועות שנת תרכ״ט.

עת הגיע לפרקו נשא לאשה את הרבנית מרת צביה בת החסיד הנגיד רבי צבי הערש מנירבאטור (*NYIRBATOR*)

דודי הגאון רבי שאול רוזנברג זצ״ל אבדק״ק ראצפערט סיפר, ששמע מפי אמו הרבנית צביה ז״ל את הסיפור כדלהלן: רבי הרש באטורער נסע לישיבה (כנראה לבאלקאני, לישיבתו של בעל ׳צרור החיים׳), לחפש לבתו המושלמת חתן הגון. וכשחזר אמר לבתו בזה״ל: מצאתי שם שני בחורים מובחרים יקרים מפז שנשאו חן בעיני מאוד. האחד שמו מרדכי, ושם משנהו נפתלי הירצקא, ועדיין לא החלטתי באיזה מהם לבחור. הגורל נפל אז בחלקו של רבי מרדכי ונישאה לו. אולם מן השמים נסתבבו הדברים כך שעם פטירתו

הרבנית צביה מטערצאל-ראצפערט

בשנת תרל״ה, נישאה הרבנית בזיווג שני להגה״ק רבי נפתלי הירצקא זילברמן מראצפערט, שאביה נתן עיניו בו בעודו בחור, וזכתה להיות מחברתו בקודש עד ליום פטירתו בערב יום הכפורים תרנ״ח, וכשנפטרה הובאה למנוחת עולמים בפתח האוהל שנבנה על ציון בעלה הקדוש בעיר ראצפערט (עיין מסכת בבא בתרא דף י״ב ע״ב המעשה בבתו של רב חיסדא עם רבא ורמי בר חמא).

לאחר נישואיו נתמנה רבי מרדכי לרבה של הקהלה בנירבאטור. רבי מרדכי היה איש פלא, גאון וצדיק, לוחם קנאי על כל תג ותג שב״שולחן ערוך״, או מנהגי ישראל, ועל כך מוכן היה להשליך נפשו מנגד. דוגמא לכך מצאנו במכתב שכותב בנו הג״מ שאול רוזנברג אבד״ק ראצפערט לרבי אברהם שטרן הי״ד בספרו ״מליצי אש״ חלק א י״ג תמוז סי׳ רצ״ג. אנשי קהל נירבאטור עשו עגלה להוליך המת לבית הקברות. הוא התרה בהם שלא יעשו כן, אך הם לא שמעו בקולו. בעקבות זאת לא רצה יותר לשמש אצלם כרב והתפטר מתפקידו. אף כי ישב אח״כ בלא פרנסה, לא חזר בו, עד שבשנת תרכ״ו נתקבל לאבדק״ק טרצאל (*TARCAL*). שם תיקן וגדר גדרים וסייגים ועמד בפרץ.

קנאותו הגיעה לשיאה כאשר סיפרו לו על אשה אחת שהעיזה לבוא לבית הכנסת כששערות ראשה מגולות. לא היה מסוגל לעכב את רתיחת ״אוריתא דקא מרתחין״ שבו. הלך הוא בעצמו וגירש אותה החוצה מבית הכנסת. על מעשה זה נתבע בפלילים וישב בבית הסוהר בעיר בודאפעסט. בקונטרס חדושי תורה שלו (כת״י) כתב על חלום נפלא שהיה לו בבית האסורים וז״ל:

״...כשהייתי בבית האסורין נתפס בעבור שקרעתי המצנפת מעל ראש אשה אשר הלכה בגילוי ראשה, שנת תרכ״ט לפ״ק ח״י כסלו. ונפשי עגמה עלי עד מאוד ונרדמתי כאילו הייתי ישן. ובא (כאן הוא מתאר ״חזיון נורא״ אשר לפי הוראתו של בנו דודי הגאון בעל ״חמדת שאול״ אסור להעתיקו)... והנה פתרתי לעצמי המראה ההיא, כי ידוע נצח והוד תרין שוקין, וההוד נפגם כמו שמבואר, והודו נהפך עליו. ולפיכך נראה כאילו הוא עץ בסוד הקיטע יוצא בקב שלו. ותקע כף ירך יעקב שלקח סמוכין של דורשי ה׳. והנה עתה יום ג׳ דחנוכה שנה הנ״ל. והוא תקון ההוד וההדר ומלך הדר הוא חי וקיים לעד. שעשו תשובה מאהבה וקבלו התורה בשלימותה. ובקבלת התורה נתרפאו כל הבעלי מומין. לרמוז שכל הפגמים של מעלה נתקנו בשלימות. ויבא יעקב שלם עיר שכם. שנתרפא מצלעו. כן יהיה לנו גם כן רפואה שלימה לתקן את הכל במסירת נפשותינו אליו באמת ובלב שלם״.

ואחר זה מוסיף בנו הגאון בעל ״חמדת שאול״ ז״ל בכתב יד קודשו בזה הלשון: ״כתבתי זאת שוב למען יעמדו ימים רבים להיות לזכרון. את אשר אבי הקדוש זצ״ל מסר נפשו כמה פעמים בעד מצוות שבני אדם דשים בעקבותיהם. יהא רעוא מן קדם מרא דעלמא שיגין עלי זכות אבי הקדוש, שאזכה ללמוד וללמד תורה לשמה, ולעבוד את הבורא ברוך הוא וברוך שמו באמת ובלב שלם בכל

לבבי ונפשי ומאודי, ולגדל את יוצאי חלצי להיות עבדים נאמנים להקדוש ברוך הוא. ואזכה לראות בנים ובני בנים עוסקים בתורה ובמצוות לשמה ולא תמוש התורה הקדושה מפי ומפי זרעי ומפי זרע זרעי. הק׳ שאול בלאא״מ הקדוש מו״ה מרדכי זצוק״ל״

רב היה כוחו של אבי זקני הגאון רבי מרדכי זצוק״ל בתורת הנסתר והנגלה גם יחד. בספר ״מליצי אש״ חלק א, י״ג תמוז סי׳ רצ״ג כותב בנו הגאון בעל ״חמדת שאול״ בזה״ל: ״... ולא העלה על הספר חידושי תורה רק מה שהיה מתאים דרך הנגלה והנסתר״. ואכן בפנקס חדושי תורה הנמצא בידי ש״ב הרה״ח רבי מנחם צבי רוזנבורג ז״ל נמצאים חדושי תורה הכתובים בדרך הנגלה ובדרך הנסתר גם יחד. מתוכם ניתן ללמוד על ״רב גובריה וחיליה ברזין דאורייתא״.

הרב החסיד ש״ב ר׳ מ״צ רוזנבורג אשר פעל להוצאת הספר ״עטרת מרדכי״, חשש לקבל עליו האחריות לפרסום חידושים על דרך הנסתר, ועל כן פעל לפי הוראות ועצות של גדולים בתורה ובחסידות אשר יעצו לו להדפיס רק את חדושי התורה בנגלה, ואילו את חדושי תורה בנסתר להשאיר לעת עתה גנוז בפנקס חדושי תורה שנמצא בידו. בכל זאת לאחר שמסר את הפנקס לעיון ״ליודעי חן״ ולאחר ״היסוסים בדחילו ורחימו״ החליט ש״ב הנ״ל לפרסם בספר שו״ת ״חמדת שאול״ חלק שני דף קמ״ט שלושה קטעים של חדושי הגה״ק רבי מרדכי ז״ל על דרך האמת והן: (א) בסוגיא ״אי עביד מהני״ (ב) בסוגיא ״כתובות י״ג״ (ג) בסוגיא ״דזה וזה גורם״. וזאת רק לדוגמא על דרך הלימוד של אישיות גדולה זו.

אני אישית קטונתי מלחלוק על ש״ב היקר ועל גדולי התורה שיעצו לו לנהוג כך, כי אין לי עסק בנסתרות. אמנם חבל שלא נמצאה הדרך לפרסם תורתו של צדיק קדוש זה גם על דרך האמת ויודעי חן. לענ״ד צריך לפעול ולהוציא לאור את תורתו ואת דרך למודו בנגלה ובנסתר גם יחד כפי דרכו.

אשכבתא דרבינו ז״ל

כאמור נתפס רבי מרדכי על דברי תורה, ובעקבות זאת נשפט בפלילים ונאסר. בבית הסוהר חלה בדלקת ריאות (כך שמעתי מבתו הסבתא שבע ז״ל) ונפטר בבודאפעסט והוא רק בן מ״ג שנה. היה זה בי״ג תמוז בשנת תרל״ה. הגאון בעל ״גורן דוד״ ז״ל הספידו, וכשראה שעומדים להובילו בעגלת הנפטרים אמר: ״הנה הגאון הצדיק הנפטר מסר נפשו בעבור זה, ועתה מובילים אותו בעגלה, היתכן?״ מיד קמו אנשים יראים ושלמים וניתקו הסוסים מהעגלה וחטפו אותו ונשאוהו בכתף כל דרך הרחוקה עד בית החיים ולא היה פוצה פה - ויהי לנס״.

על מצבתו נחקק (הועתק מכת"י רבי מאיר שטיין ז"ל שבגנזי "מכון זכרון להנצחת יהדות הונגריה"):

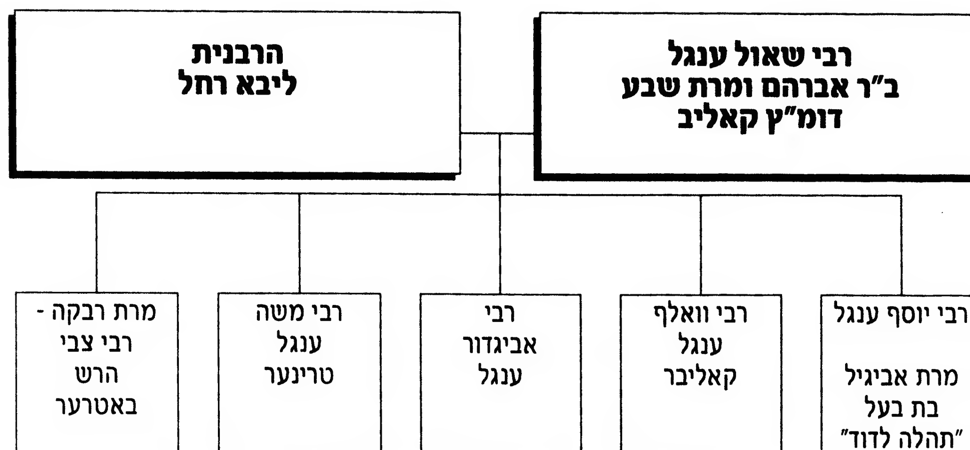
פ"נ
ה"ה הרב המאה"ג צדיק וחסיד קדוש עליון פאר הדור
ונזרו פעם ופעמים השליך נפשו מנגד והקדיש שם
ד' ברבים
כקש"ת מו"ה **מרדכי ראזענבערג** זצלה"ה
גוע והלך לעולמו יום ו' עש"ק י"ג תמוז וזכה
לסבב קדוש השם גם במותו להנשא על כתף אל
בית החיים ביום א' פ' פינחס ט"ו תמוז תרל"ה
ושם אמו רבקה.

עם פטירתו השאיר אחריו אלמנה צעירה, אישיות מיוחדת במינה משכִּילה וחכמה אשת חיל כמוה מי ימצא? הלא היא סבתנו הצדקת מרת צביה מטופלת ב-7 ילדים קטנים. היא נישאה בזיווג שני להצדיק הקדוש רבי נפתלי הירצקא זילברמן אבדק"ק ראצפערט (*UJFEHERTO*).

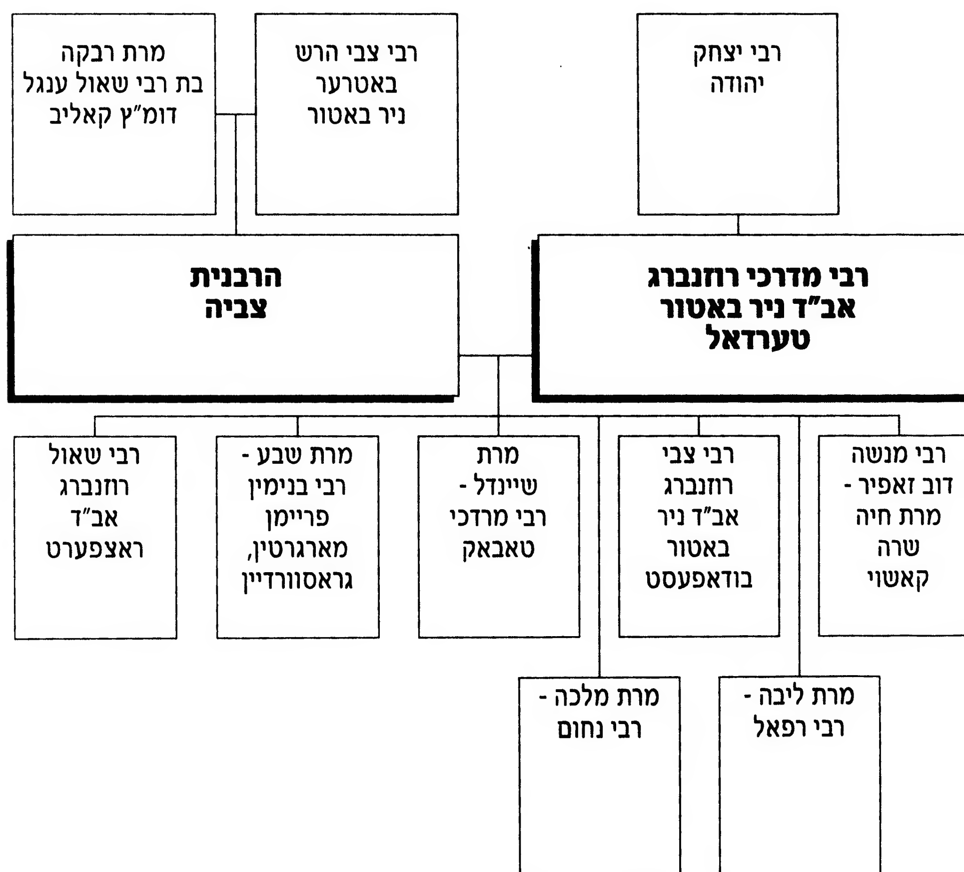

מצבת הגה"ק רבי הירצקא מראצפערט באהל

הרבנית צביה מטערצאל־ראצפערט בפתח האהל

צאצאי רבי שאול ענגעל דומ"ץ קאליב

צאצאי רבי מרדכי רוזנברג אב"ד טערצאל

צאצאיו:

נשארו אחריו שלושה בנים וארבע בנות והם:

1. הרה"ג רבי מנשה דוב זאפיר: היה איש צדיק תמים והצנע לכת. הוא הוכרח לשנות את שם משפחתו ע"מ שלא יגויס לצבא. מקום מגוריו היה בקאשוי. (נכדו רבי מרדכי זאפיר מציריך מימן את ההוצאה לאור של הספרים "עטרת מרדכי" "חמדת שאול"), ושם אשתו הצדקת מרת חיה שרה ז"ל.

2. הרב הגאון רבי צבי רוזנבערג (ראה עליו להלן).

3. מרת שיינדיל: אשת הרה"ח רבי מרדכי טאבאק. אחד משיירי הדור הקודם. הרה"ג רבי משה אברהם שטארק שליט"א שהיה שו"ב בקאליב כותב במכתבו שהכיר אותו, ו"היה צדיק ישר חסיד ונאמן".

4. סבתי הצדקת מרת שבע ובעלה החסיד הנגיד רבי בנימין פריימאן הי"ד (ראה עליהם להלן)

5. הגאון האדיר רבי שאול רוזנברג אבדק"ק ראצפערט (ראה עליו להלן).

6. מרת ליבא: ושם בעלה מו"ה רפאל.
בשו"ת "חמדת שאול" חלק שני סי' מ"א: "בימי ספירת העומר, יפרח כתמר, כבוד אהובי ידנ"פ אחי הגדול הרבני המופלג בתורה וביראה, המושלם במעלות ובמדות, איש חמודות כש"ת מו"ה מנשה דוב נ"י ויזרח לנצח. קראתי לשבת עונג, בקוראי מכתבך היקר לי, ובעת הגיע מכתבך בא אלי גם מכתב מכבוד גיסנו מו"ה רפאל נ"י שזוגתו היא אחותנו תח"י ילדה למזל טוב בן זכר, והנני מברך גם אותך בברכת מז"ט. נולד זכר במשפחה נתרפאה כל המשפחה כולה (ירושלמי מועד קטן פ"ג) וזרעינו וכספינו ירבה כחול וככוכבים". פרט למשתמע מכאן, לא ידוע לי כל פרטים עליהם או על צאצאיהם.

מצבת הגר"מ רוזנברג בהר המנוחות בירושלים

7. מרת מלכה: בעלה היה רבי נחום (לפי מכתבו של הרה"ג רבי משה אברהם שטארק שליט"א). גם עליהם לא ידועים פרטים נוספים.

העלאת ארונו לירושלים

זכה הגאון הצדיק מהר״מ ז״ל ובחודש ניסן תשל״א, כאשר נודע על הסכנה, כי השלטונות ההונגריים עמדו לסלול כביש בשטח בית העלמין בבודפעסט, הועלה ארונו לקבורה בירושלים. אנשי החברה קדישא שטיפלו בהעלאת הארון, העידו שהשלד היה שלם. (למרות תשעים ושש שנים שחלפו מעת פטירתו כשהגופה היתה טמונה באדמת נכר). היה זה מופת לרבים. נטמן במרומי הר המנוחות בירושלים, בחלקת הרבנים.

זכותו תגן עלינו ועל כל ישראל אמן.

בשנת תשל״ו הוציא לאור נכד המחבר הרה״ח מנחם צבי רוזנבורג בירושלים: ספר ״עטרת מרדכי״ על סוגיות הש״ס.

בנם הגאון רבי צבי רוזנברג ז״ל

הוא היה בנו השני של הגה״צ המקובל רבי מרדכי רוזנברג ז״ל אבדק״ק טערצאל בעל ״עטרת מרדכי״ וחתנו של רבי משה דוב גומבו ממקאווע.

בשו״ת ״מחנה חיים״ סי׳ י״ח הוא מוזכר כחבר בי״ד במקווע בראשות הגאון רבי אברהם קורנפלד ז״ל - בקשר לשאלת התרת עגונה בתאריך יום ד׳ לסדר פקודי כ״א אדר ראשון תרמ״ג.

בידי גליון ד״ת מתאריך ״ער״ח אלול תרל״ד פה טערצאל יע״א״, שבו אביו הגאון בעל ״עטרת מרדכי״ כותב חידושים בסוגיה דיאוש קונה (גיטין דף נ״ב), אמר עולא ד״ת וכו׳, ובאמצע כתוב: אמר בן המחבר בלב נשבר מדבר. בעו״ה, נטרפה השעה ונשבה ארון הקודש אשר היה מלא וגדוש בש״ס ופוסקים... (לא הצלחתי לפענח, והוא ממשיך:), אשר חנני ה׳ .... (גם לא הצלחתי לפענח), וממשיך לכתוב בסוגיא דיאוש קונה מהמגמרא מסכת ב״ק דף ס״ה ע״ב, אמר ר׳ אילעא גנב טלה... ומסיים: אני הצעיר בן הרב המחבר המאוה״ג הגאון החסיד מו״ה מרדכי ר״ב זצ״ל אבדק״ק טערצאל, וחותם: הק׳ צבי הרש ר״ב פה טערצאל.

הגר״צ ז״ל היה רב בק״ק באטור, אח״כ השתקע בבודאפעסט. שם היה לו בית מדרש גדול ומרכזי. הוא התפרסם כאיש מופת והיה מלומד בניסים. הוא קיבל ברכה מיוחדת מהצדיק מבלוז׳וב זצ״ל שהגיע לבודאפעסט בדרך אי לגלית כפליט, והממשלה ההונגרית החליטה לגרשו מהונגריה. הגר״צ התקבל לראיון אצל המלך פרנץ יוזף ופעל אצלו שיקבל רשות להשתקע בהונגריה. הה״ק מבלוז׳וב זצ״ל בירך אותו בברכה ״שכל היוצא מפיו יעשה״, ואכן כינו אותו בהונגרית *CSODA RABBI* היינו רב עושה נפלאות. למרות היותו גדול בתורה ומתנהג בחסידות, הוא לא הסתדר עם אנשי הקהילה האורטודוקסית בבודאפעסט. הם הרחיקו אותו מאוד. סיבת הסכסוך בינו לבין ראשי הקהילה האורט׳ אינני יודע לפרטיה. מפי חתנו ש״ב ר׳ משה וינברגר הי״ד שמעתי שהוא למעשה עזב את הרבנות בבאטור והשתקע בבודאפעסט, בתקווה להתקבל כדיין בבית הדין, וזאת על סמך סיכום עם האב״ד הג״ר קאפיל רייך. הענין לא הסתדר

כת"י רבי מרדכי רוזנברג מטערצאל ובנו רבי צבי הרש מניר־באטור

והדינמיקה עשתה את שלה והפער בינו לבינם הלך וגדל עד כדי ניתוק היחסים ביניהם. מפי ש"ב הרה"ח ר' מנחם צבי ר"ב שמעתי שהגאון מהרי"ץ דושינסקי ז"ל סיפר לו בירושלים לאחר המלחמה שהוא השתדל בזמנו לעשות שלום ביניהם ולא עלה בידו. לאחר מכן היה רב בנייפעסט.

לאחר פטירת רעיתו שהיתה אחות אשתו של אחיו הגאון רבי שאול ר"ב אבדק"ק ראצפערט. הוא התחתן בזווג שני עם מרת מאטיל ע"ה בת רבי אברהם יודא וינברג בנו בכורו של מרן בעל "מהריא"ץ" זצ"ל ואלמנתו של רבי יחזקאל קליין ע"ה שהיה חתנו של המהריא"ץ בזיווג ראשון.

מצאצאיו הידועים לי:

1. בנו ר' משה דוב רוזנברג: היה מנהל החח"ק בבודאפעסט.

2. בתו מרת קראסיל: היתה נשואה לש"ב ר' משה וינברגר הי"ד בנו של ר' אברהם יודא וינברגר, בנו בכורו של מרן בעל ה"מהריא"ץ" שהיה תלמיד חכם ומשכיל. והא היה בעל ביח"ר למוצרים כימיים. במשבר שנות השלושים פשט את הרגל. אח"כ עבד בחברה קדישא. היה איש חסד שפעל רבות בעזרה לעניים בבודאפעסט. ר' משה היה איש נעים הליכות. עם כניסת הגרמנים לבודאפעסט הוא נחטף בלכתו לתומו ברחוב ומאז נעלמו עקבותיו. המשפחה לא יודעת עד היום מה קרה אתו ואיך מצא את מותו הי"ד. אשתו מרת קראסיל שרדה לאחר השואה ונפטרה בשנות החמישים בבודאפעסט.

צאצאיהם:

א. בנם שלמה זלמן: נולד בשנת תרס"ד. היה עילוי ובעל תפיסה גאונית. למד ב"יסודי תורה" בפרעשבורג ונרשם לגימנסיה. שם הוא נתפס לקבוצת יהודים צעירים קנאים ופעילים במפלגה הקומוניסטית. הוא נאסר וישב שש עשרה שנים בבית הסוהר. עקשנותו ודביקותו בקומוניזום היתה ממש בהתלהבות פאנאטית. אביו ר' משה וינברגר הי"ד סיפר לי, שבהיותו בחור צעיר ונתפס והובא לדין בגלל פעילות קומוניסטית. העו"ד הסניגור טען להגנתו שהוא ס"ה נער צעיר ונחפז שהתלהב ונכשל, וביקש שבית המשפט יסלח לו על המעידה, והוא סיפר על משפחתו הרבנית המפורסמת. השופט שהיה גוי פיקח כנראה, התחשב בצד ההומני של הבעיה ופסק לשחרר אותו בתנאי שדוד אביו הרב ממרגרטן יתחייב לקבל את הנער לביתו ולאחריותו, ויהיה ערב שהוא לא יפעל יותר במפלגה הקומוניסטית, וכן שיעזוב את בודאפעסט ומקום מגוריו יהיה מרגרטן. ואכן הטריחו את סבא זצ"ל לנסע במיוחד לבודאפעסט להופיע בבית המשפט, וחתם על הערבות. אביו ר' משה היה מספר לי בהתלהבות על השמחה הגדולה שלו שהצליח לשחרר את בנו העילוי מבית הסוהר, וגם קיווה שעצם הוצאת בנו מבודאפעסט ומהחברותא הגרועה והרשת שנלכד בה, הוא יסע למרגרטן יהיה בישיבה ויחזור בתשובה. והנה כשהגיע לבית הסוהר עם כתב שחרור ביד, סירב הנער העקשן לחתום על נטישת המפלגה ועל ההתחייבות לעבור למרגרטן. הוא נשאר בבית הסוהר שש עשרה שנה, עד

אשר נפדה בהסכם שנעשה בין ממשלת סטאלין לממשלת הורטי, לפיו יעבירו ההונגרים לרוסיה את חמשת הבחורים היהודיים ובראשם ראקושי, בתמורה לדגלים הונגריים היסטוריים שנשבו ע״י הרוסים המלחמת העולם הראשונה. ברוסיה הוא השתלב בעבודת הקומינטרן ובארגון המפלה הקומוניסטית בהונגריה. הוא שינה את שמו ל־*VAS ZOLTAN*. הוא התחתן שם עם צעירה יהודיה (ממשפחת גולדשטין מנהל יסודי התורה בפרעסבורג) ונולד להם בן שקרא את שמו ע״ש אביו. בשנת 1945-6 הוא חזר להונגריה, ונהיה ראש עירית בודאפעסט. ולאחר תפיסת השלטון בידי המפלגה הקומוניסטית ב1948 היה שר הפנים וחבר בכיר בממשלת ראקושי. הוא התפרסם בהצלחתו לייצב את המטבע ההונגרית ושם קץ לאינפלציה הדוהרת. לשבחו ייאמר שהוא אף פעם לא הכחיש את יהדותו, גם בימים של שיא שלטונו. את אמו מרת קראסיל הוא כיבד מאוד, וניסה להסביר לאמו הזקנה שבתוקף תפקידיו הבכירים בממשלה הוא יוכל לעזור ליהודים. ואכן לפי ההדים שהגיעו אלי הוא עזר רבות ליהודים. אחי ר׳ דוד אלימלך ע״ה היה בגרוסוורדיין וניסה לברוח מרומניה ונתפס בידי שלטונות הונגריה והיה צפוי למאסר ממושך. ביושבו בבית הסוהר בהונגריה הוא הצליח להבריח פתק למרת קראסיל ובו הודעה שנעצר וכן על מקום מאסרו. יום אחד ביושבו בבית הסוהר, באו שוטרים קשרו לו את הידים והעיניים וסחבו אותו למכונית. אחי היה מספר שהוא פחד מאוד שמא ח״ו מה שהוא חמור יכול לקרות אתו וזה הסוף, והתפלל בבכי ובדמעות. והנה, לאחר כמה שעות נסיעה המכונית נעצרת. הוא מורד, ומובילים אותו דרך מעבר הגבול לאוסטריה, ומוסרים לו צו האוסר עליו להיות בהונגריה לצמיתות והוא מגורש לאוסטריה. הוא היה שמח והודה לה׳ על הנס שנעשה לו. הגיע למחנה הפליטים בלינז שבאוסטריה. ביקר בארץ ותמיד סיפר בהתפעלות על הנס שנעשה לו באותו יום וקבע את היום להלל ולהודיה. רק אחרי שואש זולטן ירד מגדולתו והגיע לביקור לונקובר במימונו של ב״ד ר׳ הלל ווינשטיין נודעה האמת. והיא: הפתק מבית הסוהר הגיע למרת קראסיל והיא איימה על בנה שבאם הבן של רחלי הרעבעצין מסעפלאק לא ישוחרר ויועבר למערב אז היא נשבעת שלא תדבר אתו אף מילה. בבקור בארץ הוא סיפר לי שבאין ברירה, לנוכח תביעת אמו הוא השתמש בסמכותו כשר הפנים והכריז על אחי כאישיות המסכנת את בטחון מדינת הונגריה והוציא צו גירוש לאוסטריה.

גם אנשי ״המוסד לעליה״ ידעו שבענין עליה יוכלו ליהנות מעזרתו הפסיבית בכל עניני הצלה קשים. אהוד אבריאל ע״ה שגריר ישראל לשעבר בפראג ובבודפעסט אמר לי שלמרות היותו קומוניסט הנקודה היהודית שבו לא נכבתה. הוא עזר בהרבה מקרים אשר טרם הגיעה העת לפרסם, והוא עזר הרבה לעם ישראל.

בנגוד לרביעיה היהודית (רקושי, גרו, פרקש, ריבאי) שהיתה בהם הרבה שנאה עצמית לעם ישראל ולמטרותיו. הוא אף פעם לא הזדהה עם פולחן האישיות. בימי שלטון האימים של חבריו בשנת תש״מ (1980) הוא גורש מהמפלגה. הוא חי כגמלאי והיה סופר ברוך כשרונות. ספריו הפכו לרבי מכר בהונגריה, למרות שכתב בהם גם נגד השלטון. וזאת בעיקר בגלל סגנון הכתיבה המיוחד, ותוכנם. כגימלאי ביקר בארץ

והבאתי אותו לביקור ליד הכותל המערבי. שם התיפח בבכי מר ואמר לי שחבל שהוא כבר כבן שמונים ואין בו הכוח לחזור בתשובה. כשאמרתי לו. תשתקע בארץ ואנו המשפחה וידידיו בארץ יעשו הכל על מנת לקרב אותו ולחבק אותו חזרה לחיק המשפחה והעם, ענה לי בבכי ובהתרגשות "מאוחר מדי, עלי למות כמו שחייתי מנוכר ובניכר". ואכן חזר להונגריה ושם נפטר.

ב. בנם אהרן צבי היה חי בלונדון. לא הכרתי אותו ולא היה לי קשר אתו.

ג. בתם מרת צביה: נישאה בזיווג ראשון בבודאפעסט ליהודי בשם סמסון, והיה להם בת שגרה היום בארה"ב. הם התגרשו ונישאה בזיווג שני לדוב ברצי ליברמן. גיסו *VAS ZOLTAN* עזר לו שיתמנה לתפקיד נספח מסחרי בשגרירות הונגריה בת"א. ואכן היה בתפקיד זה עד אמצע שנות החמשים. בשנת תשט"ז (1956), כשדעך כוכבו של גיסו וואש, הוא ערק מהשגרירות וביקש מקלט מדיני, והחבאתי אותו תקופה ארוכה באחד המשקים בתיאום עם המוסד. אח"כ הקים מפעל למוצרי פלסטיק בהרצליה. קנה דירה ברמת גן ברחוב הרצל וחיו חיים יהודים שקטים ויפים. הם כתבו ספר תורה והכניסו אותו ברוב פאר לישיבת מהר"ם בריסק בנתניה.

בתם מרת שבע ע"ה ובעלה רבי בנימין פריימאן זצ"ל

עליהם להלן בפרק שני סעיף ב'.

בנם הגאון האדיר רבי שאול רוזנבערג אבדק"ק ראצפערט ז"ל

דודי זקני רבי שאול נולד בשנת תרכ"ה בטערצאל (*TARCAL*) והיה הבן הצעיר לאביו הגאון הקדוש בעל "עטרת מרדכי" ולאמו הצדקת מרת צביה ע"ה.

בהיותו רך בשנים נאסר אביו הקדוש בעוון עמידתו העקבית על מנהגי ישראל, וישב בבית הסוהר מספר שנים. לאחר מכן חלה, ובהיות רבי שאול בן 10 שנים התייתם מאביו הגדול. אמו שלחה אותו ללמוד במאד בישיבה הקטנה אשר ניהל הצדיק רבי דוד אלימלך פריימן זצ"ל. סבי רבי בנימין פריימן ז"ל (לימים גיסו) היה מספר שכבר אז בנערותו הצטיין מאוד בלמודו, והתבלט כ"פאר התלמידים". הנוהג היה כי מדי פעם היה בא הגאון בעל "קול אריה" רבה של בערעגסאז (ומאוחר יותר של מאד) לישיבה הקטנה לבחון את התלמידים, והמצטיינים שבהם עלו אח"כ לישיבה הגדולה אשר ניהל הגאון בעל "קול אריה" בברגסאז. הנער היתום שאול נבחר לעלות לישיבה של בעל "קול אריה" עוד לפני היותו "בר מצווה". מקרה שהיה נדיר במיוחד (על עצמו סיפר הסבא ז"ל שהוא התקבל לישיבה של ה"בעל קול אריה" רק בגיל 15). ורבו היה משתעשע עמו וקרא לו "יניקא חכימא".

זכה הגאון רבי שאול להמנות בין תלמידיהם של גדולי הדור ההוא, הלא המה, בעל "מהר"ם שיק", בעל "חתן סופר", בעל "בית שערים", בעל "תבואות השדה".

לעת זקנתו סיפר כי למד אצל בעל "מהר"ם שיק" 3 שנים וגם עתה למרות שעבר מאז זמן רב, הוא זוכר את כל החידושים ששמע אצלו.

והרי קטע מהספדו על הגאון בעל "תבואת השדה" מבאניהאד שמודפס בספרו "דרוש וחדוש - חמדת שאול" דרוש ל"ז: "... ככל החזיון הזה אנכי אומר על עצמי אשר זכיתי לשאוב מים נאמנים מפי רבינו הגאון זצ"ל, ובכל העת אשר הייתי אצלו שמנו לילות כימים ממש בעסקנו ביחד בתורה כל הלילה עד אור הבוקר (ורק) אז ישנו מעט עד זמן תפילת שחרית וראיתי גודל שקידתו והתמדתו. כן ראיתי גודל צדקתו ומדותיו הטובים. ענוותנותו ושפלות רוחו. ואהבת ישראל אשר היה מושרש בקרבו, והייתי חביב עליו עד מאד....".

בבחרותו הסתופף בצלם של האדמו"ר בעל "אך פרי תבואה" בליסקא והאדמו"ר השני לבית בעלזא הגה"צ רבי יהושע זצוק"ל.

אף בימי עלומיו, היה רבי שאול חביב ונערץ על גדולי הדור ההוא, וזאת יכולים אנו ללמוד ממעשה שסיפר תלמידו הרה"ח ר' ישראל משה מנדל ז"ל כי בעת שלמד בעיר מאקאווא אצל רבינו, הגיע לשם הגאון רבי אליעזר זוסמן סופר זצ"ל בעל ילקוט אליעזר זצ"ל לבקר את חתנו הג"מ חיים פאשקעס ע"ה, והלכו רבינו ותלמידי חכמים לקבל פניו, ובין מנחה למערב נדברו יראי ה' בפלפולי דאורייתא, רבינו היה עדיין צעיר לימים, ולפני תפילת ערבית הלך רבינו להכין את עצמו לתפילה.

הגאון רבי שאול רוזנברג מראצפערט ובנו רבי משה שלמה מגראסווורדיין

בעל ילקוט אליעזר זצ״ל אחז בזקנו והתחיל לבכות ואמר זקני כבר נתלבן ואיך אני צריך להתבייש מפני האברך רבי שאול הלזה, שהוא יודע הכל יותר טוב ממני וגם בקי בש״ס ופוסקים, במה הייתי מבלה זמני, מה אענה ליום הדין, ואתם בעלי בתים חשובים דפה אבקשכם לנהוג כבוד גדול בו.

רבינו נשא לאשה את הצדקת מרת קראסיל הבת הצעירה של מוה״ר משה דוב גאמבא. (דודתנו אחותה הגדולה נישאה לפני כן לאחיו הגדול הרב הגאון רבי צבי). לאחר נשואיו ישב רבי שאול במאקאווע שנים רבות, שם היה מגיד שעור ב״חברה ש״ס״. בד בבד עם שקידתו בתורה עסק הגר״ש במסחר בבצלים, שהוא התוצר המפורסם של סביבת מאקאווע. הוא היה נוסע עם עגלה לכפרים, לקנות את הבצלים. מפי בנו דודי הרה״ח משה שלמה שמעתי שמדד את המרחקים בין כפר לכפר לפי דפי גמרא שלמד בדרך לקיים מה שנאמר ״ובלכתך בדרך״.

אח״כ היה סוכן ביטוח, ונסע לשם כך מעיר לעיר. כל זה עשה לפרנסת משפחתו, אבל עיקר מעינו ולבו היו נתונים בתורה. במשפחתנו מסופר כי הגאון רבי שמואל לוי וינברגר אבדק״ק דונא סערדהעל אמר: שמעולם לא רימה אותו אדם כמו רבי שאול ממאקאווע, הכיצד? פעם אחת פגשתי אברך ברכבת אשר ניגש אלי ונתן לי שלום, ושאלתי אותו האם הוא יודע ללמוד? ענה שהוא מבין קצת בלימוד. אולם אחרי כמה שעות נסיעה ברכבת התגלה לפני כגאון חריף ועמקן.

בספר עוד יוסף חי (תולדות הגרי״צ דושינסקי) דף רנ״ח מובא סיפור: רבי שאול הגיע לגאלאנטא לרגל עיסוקו כסוכן בטוח. כאשר ביקר אצל המרא דאתרא והתחילו לדבר בדברי תורה הסיח דעתו מענין המסחר וכל הזמן ישב עם הרב דושינסקי ז״ל ועסקו בשעשועין דאורייתא כל השבוע, ביום ה׳ התחיל לדאוג: הנה נגמר השבוע ולא עשיתי מאומה לפרנסתי. ענה לו הרב דושינסקי זצ״ל עוד היום תוכל להרויח כאילו היית עסוק בזה כל השבוע. ואכן כך היה. בעיר התפרסם שאצל הרב יושב תלמיד חכם ובאו כמה בעלי בתים ועשו אצלו ״ביטוח״, ובשעות מועטות אלה הרויח את מה שעשוי היה להרויח במשך כל השבוע ונסע הביתה בשמחה.

בעסקו כסוכן ביטוח היה מאוד זהיר במתן עצות, וחשש שמא ח״ו יעבור על ״לפני עוור״, באמרו שהמוני העם לא מבינים בענין וצריך מאוד להיזהר. מפי אאמו״ר ז״ל שמעתי שהוא אמר לו פעם בעת זקנתו בזה״ל: דע לך שהייתי שתים עשרה שנה סוכן ביטוח וב״ה עמדתי בנסיון, אבל בתקופה הזאת גם למדתי את דרכי המסחר והליכותיו, וזה תרם לי הרבה לפסוק בד״ת שהובאו לפני אח״כ, בהיותי רב בישראל. בשו״ת ״חמדת שאול״ חלק שני סי׳ כ׳ יש תשובה משנת תרפ״ה (היינו לעת זקנתו) בה הוא מברר להלכה אם מותר להיות סוכן ביטוח. השואל הגאבדק״ק מאד ז״ל העלה 3 חששות: א) האם שייך משום לא מקדים אינש פורענותא לנפשי-ה. ב) חשש משום ״אל תפתח פה לשטן״ ג) חשש ריבית, הוא עונה אחת לאחת ומברר באריכות שכל 3 החששות לא קיימים, לבסוף הוא מעלה בעיה נוספת והיא מתן עצות למנועמדים לבטוח, ומסיק שיש איסור לסוכן ביטוח לתת עצה שאינה הגונה, ומסיים:

"וצריך לדעת מי מסוגל לעשות ביטוח ומי לא". ואכן הצליח בס"ד בכישוריו המרובים ובמדותיו התרומיות לבנות במאקאווע בית תורה וחסידות בנוסף לעסקיו (בין כתבי היד נמצאים חדושים בסוגיות קשות שנכתבו עוד בהיותו במאקאווע).

הרבנות

בערב יום הכפורים תרנ"ח נפטר אביו חורגו הגה"ק רבי נפתלי הערצקא זילברמן ז"ל. סיפורים שונים ומגוונים התהלכו במשפחה ובציבור על בחירתו כאבדק"ק ראצפערט, ואין ביכולתי לקבוע איזה גירסא נכונה ואיזו לא. עכ"פ מפי גיסו הוא סבי רבי בנימין הצדיק שמעתי שבתחילת דרכו ברבנות היו כמה אישים ומשפחות בעיר אשר התנגדו לרבנותו, אך הוא ברוב חכמתו ותבונתו, בנוסף לגדלותו וחריפותו בתורה, ובעזרת מידת המתינות שספג אצל רבותיו (בנגוד לקנאותו של אביו הקדוש ז"ל), השכיל לפלס לו דרך בין הזרמים השונים בעירו, ואח"כ גם בכל רחבי הונגריה. עד שנעשה לאחד מגדולי הפוסקים המקובלים על כל חלקי היהדות האורטודוקסית בהונגריה.

ארבעים וחמש שנה ישב רבי שאול בראצפערט כממלא מקום הרה"צ ר' נפתלי הירצקא זצ"ל, והגם שראצפערט היתה קהילה נאה וחסודה, בכל זאת מצאה רבינו כבקעה להתגדר בה ולגדור פרצות המון העם, ולהוסיף משמרת למשמרת.

מעשה פלא אירע שם באדם אחד שהיה לו רחיים, ועבד גם בשבת קודש, רבינו הזהירו שיפסיק לעבוד בשבת קודש ולא רצה לשמוע, בשבת קודש אחר תפילת שחרית הלכו מתפללי בית הכנסת עם רבינו בראשם והזהירו אותו שתיכף יתן צו להפסיק את העבודה ואם לאו אז יהיו הרחיים על צווארו, הנ"ל פנה עורף ולא אבה לשמוע. בעת מנחה באו לספר לרבינו כי הטחנה נשרפה והיתה לתל עולם, והיה לאות.

הגר"ש ז"ל היה מקובל כבורר ופוסק בין קהילות. הוא היה חבר בהנהלה המצומצמת של הלשכה האורטודוקסית בהונגריה (שהיתה מורכבת מחמשה רבנים וחמשה בעלי בתים ראשי קהילות). דרכו ושיטתו היתה לפעול בדרך של תווך ושכנוע בדרכי נועם, והכל למען השלום. הוא סלד מכל קנאות שאינה נובעת מן ההלכה. בדרש שבת שובה תרע"ד הוא אומר:

> "איתא ירושלמי פרק ט' דברכות "רבי יוחנן ורבי יונתן אזלון למיעבד שלמא בקרייתא דדרומה. עלון לחד אתר ואשכחון לחזנא דאמר האל הגדול הגבור והנורא האביר והאמיץ וכו', שיתקו אותו, אמרו לו אין לך רשות להוסיף על מטבע שטבעו חכמים בברכות..." ונ"ל דהנה כל איש יודע ומבין כמה מהחסרון יש במחלוקת, כי מחלוקת אחת דוחה מאה פרנסות ... ואין לך כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום. ... רק יצרא דעבריה מלביש את המחלוקת במצוה. ואומר כגון זה מצווה לשנאותו ומצווה לעקור את שכנגדו מן העולם... על פי התורה יוכל אדם להראות לו כי אין זה מצווה ואם היא מצווה היא בחזקת מצוה הבאה בעבירה. וגם בשביל דבר מצוה אין להתקוטט כמבואר במגן אברהם. רק כל זה ... באיש אשר דרכיו ומעשיו

שקולים עפ״י התורה, והשו״ע לו לקו ולמשקולת ודעת מה יעשה ומה יחדל מעשות. אבל איש אשר דרכו לעשות יותר משורת הדין, ואצלו מצויים הרבה מצוות אשר אינם מבוארים בש״ע, לזה יכולים לפתות בנקל להכניס את עצמו במחלוקת לשם שמים ובשביל דבר מצווה, כי הגם שאיננו מפורש בשולחן ערוך ... ע״כ העיקר הוא, אם רוצה להתרחק ממחלוקת, שיעשה כמפורש בשו״ע ״לא תוסיף ולא תגרע ממנו״. ובזה יבואר היטב הירושלמי הנ״ל. דר״י ור״י אזלון למיעבד שלמא בקרייתא דדרומא, היינו היושבים בצד דרום, מבחינת הרוצה להחכים ידרים, המה החכמים בעיניהם... יותר מן המפורש בתורה, ומדמים בעיניהם שכל מעשיהם לשם שמים ולפנים משורת הדין. לזה כאשר שמעו החזן שהוסיף תוארים להקב״ה מה שלא תקנו אנשי כנה״ג, הבינו שהם רגילים לעשות כן לפנים משורת הדין, וזה הוא שורש פורה של כל המחלוקות. ע״כ שיתקו אותו ואמרו לו אין לך אלא מה שתיקנו, ואל תחכם יותר מהם ... כי אם יתנהגו רק עפ״י התורה בנקל יוכלו לדחות יצרא דמחלוקת״. מעיון בדרשה זו ניתן לראות גישתו החכמה והנבונה לדרכי שלום, ולענ״ד גם בדורנו רצוי להפיץ דרשה זו בשלמותה בין החרדים לדבר ה׳.

בידי צלום מכתב מהלשכה המרכזית מבודאפעסט ובו כותב אליו נשיא הלשכה רבי ש.ז. כהנא פראנקל ז״ל, ומבקשו לעשות שלום בקהילת ״שופרון״.

ב״ה

[illegible] בשלח תרצ״א [illegible]

616/1931

[illegible] לכבוד הרב הגאון [illegible]

[illegible] שאול [illegible]

[illegible]

מכתב רבי שמואל זנויל כהנא־פראנקל
ראש לשכת היראים בפעסט

הגר״ש ניהל ישיבה בראצפערט. ראה מכתבו לחברת תומכי תורה בניו-יורק משנת תרפ״ה, הוא גם היה חבר הנהלת אגודת תומכי ישיבות בהונגריה. ראה קול קורא בעתון האורטודוקסי בהונגריה בענין התמיכה לישיבות.

בלמודיו עם תלמידי ישיבתו היה מחדש חדושים נפלאים, בבקיאות ובעמקות. הוא נהג להזהיר את הבחורים שיקפידו ללמוד היטב גם האגדות שבש״ס, ושלא יעברו עליהם בלי שימת לב. היה מפרש דברי האגדה שבש״ס על דרך המוסר ואמר שסודות עמוקים ונוראים טמונים בהם. בשו״ת חמדת שאול חלק א׳ סי׳ נ״ד. לאחר שהוא עונה ומתרץ קושיות והערות לשואל אחד הוא כותב: ״נ.ב. ואל יקל בעיניו התרגום הזה... ומפי אדמו״ר הגה״ק

מו"ה יהושע זי"ע ובנו אחריו אדמו"ר הגה"ק מו"ה ישכר דוב זי"ע, כמעט בכל עת אשר זכיתי לחסות בצל קדשם, שמעתי מפיהם הקדושים דורשים על תרגום יונתן ובוודאי כן קבלו מאבותיהם ורבותיהם זי"ע. על כן צריך לייגע על דבריו ולהבינם. ולא ח"ו לדחותם בקש ולהניח דבריו בקושיא ויגעתי ומצאתי תאמין".

הגר"ש היה ידוע ומפורסם בכוחו הגדול בתורתו ובעבודתו, כל דרשותיו היו מלאים בהדרכה למוסר וליראת שמים. היה פה מפיק מרגליות. דרשותיו היו לשם ולתפארת. גם שיחות חולין שלו היו מתובלים במקרא במשנה ובגמרא. הגר"ש היה משתדל בתוקף לחפש דרך ולקבוע הלכות בלי חומרות יתירות, למרות שאישית על עצמו היה זהיר והיה מתנהג בחסידות, אבל לציבור השתדל להקל. ראה לדוגמה שו"ת "חמדת שאול" חלק א' סי' א' משנת תר"פ בענין הדגים מסוג "קרפין", והוא מתיר אותן בלי בדיקה, ומסיים "אם ירצה אחד מיחידי סגולה להחמיר על עצמו יוכל להחמיר, אבל לאחרים אין לאסור את המותר ולהטריח בבדיקה מה שלא נהגו בזה אבותינו ואבות אבותינו ורבותנו. למה יאמרו שאנחנו מבקשים חומרות ולהכביד עול על המון ישראל התמימים והישרים ובזה הנני דוש"ת באהבה רבה" (חתימה).

בשו"ת חמדת שאול חלק שני סי' נ"ו הוא כותב בשנת תרפ"ט להגאון דומ"ץ דק"ק פישטיאן, שיצא נגדו בענין ההיתר לדגים שכמעט שאי אפשר לבדקם: "והנה כותב מעכ"ת נ"י שהשיג עלי ולא השאיר מכל תשובתי אפילו נקודה קטנה, ואני לא מצאתי בכל דבריו שום דבר אשר יזיז אותי ממקומי אפילו זיז כל שהוא. ואני אחפש זכות הדגים שהמה ראויים לכל בר ישראל ויאכלו ענוים וישבעו". - ומסיים: "לפענ"ד הדגים מותרים אפילו בלי בדיקה והמחמיר מחמת שנמאסין בעיניו בוודאי יכול לנקות אותם ממאיסותן. מי שמוצא את עצמו בכוחו לאסרן בלי סברות בייא בייא כנהוג היום, יחמיר לעצמו אבל לא לאחרים. ובזה הנני דוש"ת באה"ר" (חתימה).

הגאון רבי שאול ז"ל כלל בתוכו גדלות שהיתה כרוכה בחסידות תוך כדי גילוי גאונות כבירה בתורה, בהיותו מגדולי הפוסקים בדורו בהונגריה. נוסף לבקיאותו בכל חדרי התורה היה חכם במלוא מובן המלה.

דביקותו לבית בעלזא

אי אפשר לתאר את דמותו של רבי שאול בלי להזכיר את דביקותו לבית בעלזא, לשם היה קשור בכל נימי נפשו. ראוי היה לכתוב על כך ספר שלם, אבל אינני רואה את עצמי המוסמך לזה, על כן אסתפק בכמה ראשי פרקים, אשר מהם נראה גודל דביקותו לאדמו"רי בעלזא וההתבטלות שהיתה לו בפניהם. ארבעים פעם נסע לבעלזא להסתופף בצלם של האדמו"רים. הספיק עוד להיות אצל האדמו"ר האמצעי הגאון רבי יהושע ואח"כ אצל הגרי"ד. היה מפקיר את עצמו לקדושת רבו. כשהגיע האדמו"ר הגרי"ד להונגריה במלחמת העולם הראשונה, לקח את רבו לראצפערט ושם היה מבטל את עצמו לגמרי בפניו. הרבה שמעתי מהטרדות המרובות שהיו לו מן ה"יושבים" אשר הסתובבו בביתו ועשו בו כבביתם. במשך ארבע שנים שהאדמו"ר ישב

בראצפערט לא חיסר הגר״ש רק שתי שולחנות, כשלא היה בקו הבריאות. מרן הגה״ק מהרי״ד זצ״ל אמר: ״תלי״ת שאני לאביישן, ובאם איני יודע דבר אז איני מתבייש מלשאול את הרב דפה מראצפערט ה״ה הרב הגאון רבי שאול זצ״ל!״ אחרי פטירת האדמו״ר רבי יששכר דב זצ״ל קיבל את מרות האדמו״ר הקדוש רבי אהרן זצוק״ל. שיחותיהם של האדמורי״ם מבעלז זצ״ל היו שגורים על פיו, כמעט שלא דרש דרשה שלא השתמש בה מדברי תורה של אדמו״רי בעלזא.

לאחר שהאדמו״ר הגרי״ד ז״ל עזב את ראצפערט, נשאר השולחן אשר ניהל עליו את ״הטיש״ בבית מדרשו של הגר״ש בראצפערט. פעם אחת בחתונת בתו באו הרבה רבנים מכל הסביבה והגר״ש רצה לכבד כל אחד ולהושיבו לכותל המזרח, והמקום היה צר מלהכיל את כל הרבנים. הכריז הגר״ש בחכמתו הרבה: ״להוי ידוע לכם שעל שולחן זה ניהל הרה״ק מבעלזא את שולחנו הטהור, וכל ארבע רוחותיו הם מזרח, לכן אין כאן מעלה ומטה וכל אחד יושב בראש השולחן״. כמים פנים אל פנים, כן היטה אליו רבינו הגה״ק מהרי״ד חסד. וחיבבו ביותר. כל השאלות שאירעו בבית האדמו״ר נשלחו לפסיקה למרא דאתרא הגר״ש ז״ל.

מסופר שפעם אחת נהפכה הרצועה של התפילין למרן האדמו״ר הגר״א ז״ל, ושאל את הגר״ש והוא ענה בחכמתו הרבה: ״מדברי האר״י ז״ל משמע שעיקר הקפידה היא, שלא תתהפך הרצועה הוא רק בתפילת ״שמונה עשרה״, ומצד חסידות יש להתענות כמבואר בס׳ חסידים. אבל היות שהרה״ק מהר״א רוב ימיו שרוי ממילא בתענית. ותענית של חד יומא איננו עינוי בשבילו, לכן עצתי שיאכל יום אחד סעודה כפולה וזה יחשב לו לעינוי״ (עיין רש״י ר״ה ט׳ ע״א ד״ה כל האוכל ושותה).

מצבת רבי שאול רוזנברג מראצפערט

קשה לתאר את מדת דביקותו והתקשרותו לרבו, למרות היותו רב העיר, ביטל עצמו במציאות ממש, והשתדל לא להתבלט בהנהגת הרבנות. עד כדי כך שהוא מיאן לדרוש בשבת שובה ובשבת הגדול, ורק אחרי צווי האדמו״ר הגרי״ד, נכנע והסכים לדרוש, כראוי לרב העיר. מרן האדמו״ר שלח את בניו הגדולים שיהיו נוכחים בדרשותיו.

ביום י״ד כסלו ת״ש כבה האור הגדול שזרח על פני הונגריה. ורבי שאול השיב נשמתו הגדולה לבוראה, ונטמן בבית העלמין בראצפערט. הרי תרגום מהעתון: *ORTODOX ZSIDO UYSAG* מיום 1.12.1939.

כממלא מקומו נבחר בנו הצעיר הגאון העלוי החריף רבי עמרם הי״ד שנספה בשואה.

צאצאיו:

1. בתו מרת רבקה: היתה נשואה להרב הגאון רבי יקותיאל יודא (זלמן ליב) שענפעלד שהיה בנו של הגאון רבי משה יוחנן שנפלד רבה של מיהאלפאלווא. ומו״צ שם. רבי זלמן ליב, אשתו רבקה וילדיהם יחזקאל, פייגא, משה יוחנן, חיים צבי נספו על קדוש השם, א׳ סיון תש״ד באושוויץ. שרדה בתם מרת טובה אשת ר׳ שלמה ריקאווער, גרים במונטריאל.

2. בתו מרת שרה: נישאה להרב הגאון בנש״ק, רבי משה יודא עהרנרייך אבדק״ק שארמאשאג ומו״צ בק״ק שימלויא ילדיהם: הרבנית הינדל ובעלה הגה״צ רבי חיים הלברשטאם ויו״ח רוזשא רייזיל, קראסל, רחמה, הרבנית צביה ובנה שאול, הרבנית פייגא (רעיית הג״ר מנחם מנדל שניבלג אב״ד מנצ׳סטר) נלב״ע כ״ו טבת (שרדה בתה אשת האדמו״ר מסטרופקוב שליט״א בירושלים), מרדכי זאב, לאה, רבקה, כולם נספו על קדוש השם י״א סיון תש״ד. שרד בנם ר׳ יעקב עהרנרייך גר בניו יורק.

3. בנו הרב הגדול בתורה רבי משה שלמה רוזנברג: נשא לאשה את בת דודתו מרת אסתר שנולדה במיטשקע בשנת תרנ״ג לסבי רבי בנימין פריימאן וגרו בגרוסוורדיין.

לצורך פרנסתו החזיק ר׳ משה שלמה חנות פרות, בקצה רחוב טלקי (*TELEKI U*) וסיפקו חלב כשר ליהודי העיר. אולם עיקר התעסקותו של הדוד רבי משה שלמה ז״ל היתה בצרכי הציבור. הוא היה תלמיד חכם, מופלג בתורה וחכם בעניני העולם. עסק הרבה בדיני תורה, ובבוררויות, ונחשב לאחד המומחים במדינה כולה. בבחרותו, כשהאדמו״ר הגרי״ד מבעלזא זצק״ל היה בראצפערט, היה (״חזר בחור״) מלמד את בנו הגאון רבי מרדכי רוקח ז״ל, לימים אבדק״ק בילגוריי. רבי משה שלמה ז״ל כתב בבחרותו גם דברי תורה אשר אמר האדמו״ר הגרי״ד ז״ל בעת ההיא. בהם כמה דפים של דברי תורה שאמר הגה״צ הגרי״ד ז״ל בליל הסדר, הם נמצאו בראצפערט וש״ב הרה״ח רבי מנחם צבי רוזנבורג נ״י מסרם לידי האדמו״ר מבעלזא שליט״א, ועתה הואיל האדמו״ר שליט״א למסור לידי את התצלום, יודפס להלן בסוף הפרק.

אשתו אסתר (אחות אמי ע״ה) וילדיהם צביה, רבקה, דוד אלימלך נספו באושוויץ ה׳ יקום דמם.

רבי משה שלמה שרד. לאחר המלחמה התחתן בזיווג שני עם מרת רבקה בת רבי שמואל דוב גרוס מנאג׳י בארוד (*NAGY BAROD*) ליד עלעשד, שהיה אחיו של הגאון בעל ״תבואות יקב״ רבה של בודא. הם עלו ארצה וגרו במגדיאל. כשבא לבית האדמו״ר

הגה"ק מוהר"א מבעלזא בתל אביב, היה מתקבל שם בכבוד רב. רבי משה שלמה נפטר בר"ח סיון תשכ"ג ונטמן בבית העלמין "סגולה" בפ"ת.

4. בנו הרב הגאון רבי יהושע רוזנברג: היה ראב"ד בשופרון. הרבנית אסתר מלכה ובניהם צביה, משה אהרן עלו על המוקד באושוויץ בי"ח תמוז תש"ד הי"ד.

5. בתו מרת חייטשא: היתה נשואה להרב הגאון רבי אליעזר וינברגר אבדק"ק לעטא. הם וילדיהם: מלכה, אברהם יצחק, רבקה עלו על המוקד באושויץ הי"ד. שרדו בתם מרת צביה, בתם מרת פעסיל ובנם הרה"ח משה צבי, גרים בטורונטו.

6. בתו מרת חנה: נישאה להרב הגאון רבי הלל רוזנבורג ז"ל בן הגאון הי"ד בעל "זכרון מנחם" מנאדיפאלו. נפטר בראצפערט בו' אדר תרצ"ה ושם מנח"כ. האלמנה הצעירה מרת חנה הי"ד גידלה את היתומים. היא וילדיה ישכר דוב, מנשה, משה שלמה עלו על המוקד באושוויץ. הבן הרה"ח רבי מנחם צבי שליט"א שרד יחיד מכולם הוא הקים ב"ה בית לתפארת בירושלים. כ"כ הוציא לאור את ספרי זקניו חמדת שאול ועטרת מרדכי.

7. בתו מרת צביה: היתה נשואה להרבני רבי שלום פינקעלשטיין והיו גרים במאטעסאלקא והובלו לאושוויץ. הי"ד.

8. בתו הרבנית מרת רחל לאה: נישאה בזווג ראשון להרב הגאון רבי שלמה בריסק הי"ד שהיה אבדק"ק יאנוש האלמא ואח"כ רב בבית הכנסת "הפולני" בבודאפסט. הרה"ג ר' שלמה הובל לאושוויץ ונפטר במחנה "הארשינג" במדינת אוסטריה, ביום כ"ט לחודש אייר. הי"ד.

הרבנית רחל לאה וילדיה: שאול, משה שמואל שרדו והגרו לאמריקא. הרבנית רחל לאה נישאה בזיווג שני להרה"ח ר' שלמה גולדשטיין ממונקאטש והשתקעו בברוקלין.

9. בנו הרב הגאון החריף רבי עמרם: היה ממלא מקום אביו אבדק"ק ראצפערט. הוא התחתן עם הרבנית מרת שאשא בת הגאון האדיר ר' שלמה העלער ראבד"ק סיגט. הם וילדיהם: קראסיל, וישכר דוב הובלו לאושוויץ וניספו הי"ד.

מורשתו הרוחנית - ספריו:

א. שו"ת חמדת שאול: ס"ה סימנים בד' חלקי שלחן ערוך. בהוצאת מכון "מעין החכמה" ירושלים תשכ"ט. סידר הרה"ג ר' יהושע דייטש זצ"ל רב דקטמון בירושלים והוציא לאור נכד אח המחבר ש"ב ר' מרדכי זאפיר מצירך.

ב. דרוש וחידוש חמדת שאול: הכולל ט"ל דרושים נחמדים מיוסדים על אדני פז ודברים ערבים מלאים זיו, וכן חידושים נפלאים ויקרים במסכת פסחים ערוכים, בחריפות ובבקיאות מסודרים. יצא לאור על ידי נכד המחבר ש"ב הרה"ח ר' מנחם צבי רוזנבורג שליט"א בירושלים תשל"ב. בראש הספר מכתב עוז הכולל תולדות המחבר, מאת יליד ראצפערט הרה"ג רבי יצחק בנימין מענדלאוויטש אבדק"ק פישפיק־לאדני, וכעת בברוקלין.

ג. חמדת שאול חידושים וביאורים: על מסכתות בש"ס, והערות בדברי גדולי הראשונים והאחרונים. יצא לאור בשנת תשט"ו ע"י נכד המחבר ש"ב הרה"ח ר' מנחם צבי רוזנבורג שליט"א בירושלים. החלק הזה מסונף, ומודפס יחד עם הספר מעט הכמות ורב האיכות של אביו הגאון רבי מרדכי זצ"ל "עטרת מרדכי".

ד. שו"ת חמדת שאול חלק שני: ובו פ"ב סימנים, יצא לאור בשנת תשד"מ ע"י הרה"ח ש"ב רבי מנחם צבי רוזנבורג נ"י בירושלים, בתמיכתו של ש"ב ר' מרדכי זאפיר נ"י נכד אחי המחבר.

כ"כ נדפסו בו בדף קמט כמה קטעים מחידושי אביו הגאון המקובל רבי מרדכי זצ"ל שסיים את הסוגיא שלמד על דרך האמת (ראה מליצי אש י"ג תמוז).

והרי תשובות מגדולי הדור שנשלחו אליו: שו"ת חלקת השדה סימן א, יח, כד, כה, לח, לט. שו"ת בית שערים או"ח סימן רפה, שסח. שו"ת ערוגת הבושם או"ח סימן כה. שו"ת פרי השדה חלק ג' סימן עד. שו"ת פני מבין יורה דעה סימן קנח, קנט. שו"ת יענה בקול סימן לה.

נספח

חידושי תורה שכתבם רבי משה שלמה רוזנברג בבחרותו ממה ששמע מפיו של האדמו"ר מהרי"ד מבעלזא זצ"ל

ב"ה

חידושי תורה מה ששמעתי מכבוד קדושת הרה"ק מבעלזא שליט"א בשנת תרע"ד לפ"ק בחג הפסח אצל הסדר.

א. הטור הקשה מפני מה אין מברכין על שריפת חמץ ברכת שהחיינו כמו על שאר המצוות שמברכין שהחיינו - ותירץ דכמו שאין מברכין שהחיינו על עשיית סוכה ויוצאין בברכת שהחיינו שעושין בלילה, גם כאן יוצאין בברכת שהחיינו שמברכין בלילה על היו"ט. והטו"ז הקשה דלא דמי דבשלמא התם גבי סוכה חל המצוה בלילה אבל כאן גבי חמץ זמן שריפת החמץ הוא עוד קודם חצות היום ואיך יוצאין בברכת שהחיינו שמברכין בלילה - ותירץ כ"ק שליט"א הטעם שאין מברכין ברכת שהחיינו על ביעור ושריפת חמץ כי הרדב"ז כתב שדיני חמץ ומצה המה עפ"י הרוב עפ"י הרמזים והסודות וגם כאן בביעור ושריפת חמץ הוא הרמז שהשי"ת צוה לנו שנבער את החמץ, זה היצה"ר כמו שמבואר בספרים שהחמץ מרמז על היצה"ר. ואיתא בגמרא סוכה שלעתיד לבוא הקב"ה מביא ליצה"ר ושוחטו צדיקים נדמה להם כהר ורשעים נדמה להם כחוט השערה הללו בוכין והללו בוכין, הללו בוכין איך הי' יכולים לכבוש את ההר הזה, והללו בוכין וכו', הרי דגם הצדיקים בוכין מפני שמי יכול להחזיק את עצמו שכבש לגמרי את היצה"ר. וגם כאן שצוה השי"ת שנשרוף את החמץ המרמז על היצה"ר הוא ג"כ בבחינת הללו בוכין והללו בוכין, כי גם הצדיקים נדמה להם שאינם יכולים לגמרי לבטל ולבער ולכבוש היצה"ר, וברכת שהחיינו צריכים לברך בשמחה ע"כ אין מברכין ברכת שהחיינו על

שריפת חמץ, אבל בלילה איתא בספרים שהקדושה נמשך מלמעלה למטה והוי הכל מחסדי השי״ת אז יכולים לברך ברכת שהחיינו גם ע״ז.

ב״ה חידושי תורות מה ששמעתי מכ״ק [illegible] שליט״א
בשנת תרע״ד [illegible] בחג הפסח אצל הסדר

(א)

הטעם הקושיא מפני מה אין מברכין על שריפת חמץ ברכת שהחיינו
[illegible] על שאר מצות שעושין ותירץ דכמו שאין מברכין
שהחיינו על עשיית הסוכה ויוצאין בברכת שהחיינו שעושין בלילה
גם כאן יוצאין בברכת שהחיינו שמברכין בלילה על הביעור
והטעם [illegible] התם [illegible] הברכה
בלילה אבל כאן [illegible] חמץ [illegible] שריפת החמץ הוא עוד קודם
[illegible] יוצאין בברכת שהחיינו שמברכים בלילה

שיתעוררו הישועות והחסדים לכל דור ודור
יום [illegible] תרע״ד
[illegible]

כת״י רבי משה שלמה רוזנברג מגראסוורדיין

ב. הטעם שאנו אומרים הא לחמא עניא בלשון תרגום - ואמר כ״ק שליט״א דאמרינן שאסור להתפלל בלשון תרגום מפני המלאכים שמעלים התפלות לפני השי״ת אינם מבינים בלשון תרגום, רק איתא בגמרא דמותר להתפלל בפני החולה בלשון תרגום מפני שהשכינה היא למעלה מראשותיו של חולה, והתפלה הולך לפני השי״ת בלי שום ממוצע, והביא בשם הרמב״ם שאמר, כשאדם נותן צדקה לעני החיוב הוא על העני לברך את הבעה״ב כמו שכתוב כי בגלל הדבר הזה יברכך וכו׳, והברכה היא כמו שמברכו השי״ת כי כתיב ד׳ יעמוד לימיון אביון. וגם כאן שעושין הג׳ מצות הוא עשרון, ועשרון הוא מנחת עני, ועושין זכר למנחת עני, וגם אומרים כל דכפין ייתי ויכול ומזמינים את העני וכתיב ד׳ יעמוד לימין אביון, ע״כ הוא הולך לפני השי״ת בלבד ע״כ אומרין בלשון תרגום.

ג. ואפילו כולנו חכמים כולנו יודעים את התורה - וקשה מאי רבותא היא שמפני שכולנו יודעים את התורה לא ליהוי מצוה לספר ביציאת מצרים - ואמר בשם קדמון אחד שאמר, שאעפ״י שראו ישראל כל הניסים והנפלאות ביציאת מצרים וכל שאר הניסים שעשה השי״ת עם ישראל אעפ״כ לא הבינו את גודל הניסים עד שעת קבלת התורה ומעמד הר סיני, ואז ידעו והבינו למפרע הנס שלך יציאת מצרים וחפצו של הקב״ה בהנס הזה. ולכן אמר בעל הגדה ואפילו כולנו יודעים את התורה א״כ יודעים ומבינים אנחנו את הנס של יציאת מצרים אעפי״כ מצוה עלינו לספר ביציאת מצרים והבן.

ד. ושאינו יודע לשאול את פתח לו. שנאמר והגדת לבנך ביום ההוא לאמור וכו׳ - ואמר למה אינן אומרים בכל הי״ח ברכות לשון ״אבינו״ רק בשני ברכות השיבנו ״אבינו״ לתורתך וסלח לנו ״אבינו״ - ואמר מפני שהשי״ת הוא האב של ישראל ואנו בניו, וכתיב ושננתם לבניך, כי האב מחוייב את בנו ללמוד תורה, ולכן גם אנו מבקשים מהשי״ת שהוא מחוייב עמנו ללמוד תורה שהוא אבינו, ע״כ אומרים השיבנו אבינו לתורתך, וגם בסלח לנו אנו מבקשים כן דכתיב וישוב אל ד׳ וירחמנו, ואנו מבקשים ומתפללים כרחם אב על בנים, ע״כ אנו אומרים סלח לנו אבינו. ע״כ גם כאן אנו מתפללים ושאינו יודע לשאול את פתח לו שנאמר והגדת לבנך ומחוייב הקב״ה ללמוד אתנו כמו האב לבן.

ה. ונצעק אל ד׳ וכו׳ ויזעקו ותעל שוועתם אל האלהים מן העבודה - וקשה מפני מה כתוב בתחילה אל האלהים בתורה ואח״כ ונצעק אל ד׳ - ואמר עפ״מ שאמרו למה נמשלה תפלה לעתר מה עתר זה מהפך את התבואה ממקום למקום אף תפלה מהפכת מדת הדין למדת הרחמים, ולכן בתחילה כתיב ותעל שוועתם אל האלהים ואח״כ נהפכה מדת הדין למדת הרחמים לכן כתוב אח״כ ונצעק אל ד׳.

ו. הטעם על מה שכתב הב״י בשעה שאומרים לפיכך מגביהין הסל על ראש התינוקות - ואמר שמפני שלא מצינו בשום מצוה מהמצוות שיצטרפו קטנים להמצוה רק במקום אחד והוא בעבודת הלוויים שם נצטרפו צעירי הלוויים שהי׳ מזמרים בקולם ומסייעים להשיר שהלוויים היו אומרים, ע״כ עכשיו כשמתחילין לומר שירים ומגביהין הכוס שאין אומרים שירה אלא על היין עושים זכר לשירי הלוויים שהתינוקות הי׳ מזמרים, ע״כ מגביהין הקערה על ראשיהם זכר לשירי הלוויים.

ז. המנהג ששולחים התינוקות לפתוח הדלת לכבוד אליהו הנביא שבא לבית - ואמר הטעם מפני דכתיב הנה אנכי שולח לכם את אליהו הנביא לפני בוא ד׳ הגדול והנורא והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם, ואיתא בספרים שע״י הבנים ישובו האבות, שהבנים יאמרו לאבותם לכו ונשובה אל ה׳, וזהו והשיב לב אבות על בנים, על ידי הבנים, ולכן כשפותחין הדלת לכבוד אליהו הנביא שולחים התינוקות שעל ידיהם ישובו האבות.

ח. בראשונים איתא פלוגתא אי מברכין על ההלל שאומרים על הסדר או לא, מפני שמפסיקים באמצע ההלל בסעודה, ולכן תיקנו שיאמרו הלל בביהכ״נ, ושם מברכים על ההלל. והטעם שמפסיקים בסעודה באמצע ההלל אמר כ״ק הרה״ק שליט״א - ואמר בשם הר״ר בער זי״ע שהקשה הלא כתיב נשמת כל חי תברך את שמך ד׳ אלקינו, והנשמה מברכת ומהללת לד׳ כמו שכתוב כל הנשמה תהלל יה, וא״כ איך אנו אומרים אלקי נשמה שנתת בי טהורה היא והלא גם זאת אומרת הנשמה, וא״כ איך יכולה הנשמה עצמה להתפאר ולומר אלקי נשמה שנתת בי טהורה היא. ותירץ שאנו מבקשים מהשי״ת שהגוף יהיה כל כך נקי ומזוכך שתאמר זאת. ובזה פירש סמיכת ברכת אשר יצר לאלקי נשמה שנתת בי שאנו אומרים ברוך אתה ד׳ רופא כל בשר, שאנו מברכים את השי״ת שרופא כל בשר, ר״ל הגוף, ומפליא לעשות, שהגוף יוכל לומר אלקי נשמה שנתת בי טהורה היא. והנה בקרבן פסח היתה עיקר המצוה אכילת הקרבן פסח שהיא הנאת הגוף כמו דחזינן שבשאר קרבנות אמרינן נטמא החלב והבשר קיים אין זורקין את הדם ולהיפוך זורקין, ובקרבן פסח הוא ההיפוך שבאם נטמא החלב והבשר קיים זורקים את הדם, ובאם

נטמא הבשר לא היו זורקין את הדם, מפני שעיקר המצוה היתה כאן בהנאת הגוף והשי״ת מראה לנו כאן שגם בהנאת הגוף יכולים לקיים ציוויו וגם הגוף תהלל את ד׳, ע״כ מפסיקים כאן באמצע ההלל בסעודה להראות שגם הגוף תהלל את ד׳ לא רק הנשמה, שיכולים לעבד ולזכך הגוף כל כך שתהלל את השי״ת.

[ט]. אז ישיר משה הה״ד פיה פתחה בחכמה ותורת חסד על לשונה כך איתא במדרש - ואמר כ״ק שליט״א הפירוש דאיתא במדרש אברהם אבינו לא אמר שירה בשעה שניצול מכבשן האש יצחק לא אמר שירה יעקב לא אמר שירה עד שבאו ישראל לים ואמרו שירה וכו׳, ולכאורה קשה מפני מה לא אמרו האבות שירה. ואמר הטעם דאיתא במדרש מפני מה אמרו ישראל שירה בלשון נקיבה השירה ״הזאת״, מה נקבות מתעברות ויולדות וחוזרות ומתעברות ויולדות אף ישראל נשתעבדו במצרים ונגאלו וחזרו והשתעבדו לבבל מדי ויון, אבל לעתיד לבוא כשיגאלו לגמרי אז יאמרו שירה בלשון זכר שנאמר שירו לד׳ שיר חדש. והנה מפני זה לא רצו האבות לומר שירה כי בלשון נקיבה לא רצו לאומרה שיהיה במשמעות שיהיה הרבה גלויות, ובלשון זכר לא רצו לאומרה מפני שאינו עדיין הגאולה השלימה, ע״כ לא אמרו לגמרי שירה. אבל ישראל שאמרו שירה בלשון נקיבה נתנו להם עצה בנפשם וכמו שאיתא בספרים שבכל שנה מתעורר הנס בזמן שנעשה ומתעוררים הישועות והקדושות כמו שהיה בזמן הנס, ע״כ הישראלים כשאמרו השירה בלשון נקיבה כיוונו בכך שיתעוררו בכל שנה ושנה דור אחר דור הישועות והקדושות והיו מתפללים על העתיד לבניהם ולבני בניהם עד עולם, ולזה כיוונו לאמר בלשון נקיבה, מה הנקיבה מתעברת ויולדת וחוזרת ומתעברת ויולדת, כמו כן הישועות חוזרות בל שנה ושנה על עצמם. ובגמרא איתא על הפסוק ותורת חסד על לשונה, וכי יש תורה שאינה של חסד, חד״א זה תורה לשמה וחד״א מי שממציא לאחרים, הרי דתורת חסד לא הוי אלא כשממציא לאחרים ולומד תורה עם אחרים ועם תלמידים שלא תשתכח התורה וילמדו עם בניהם עד עולם. ושפיר קאמר המדרש אז ישיר משה הה״ד פיה פתחה בחכמה, וכיוונו לומר בלשון נקיבה כמו ותורת חסד על לשונה שזה כשממציא לאחרים, אף כאן כיוונו בחכמה שיתעוררו הישועות והחסדים בכל דור ודור.

יום י״א למב״י ראצפערטא יע״א תרע״ד.

הק׳ משה שלמה ראזענבערג

פרק שני

משפחות רפפורט, פריימאן

א. הצדיק הקדוש רבי בנימין הכהן ראפאפורט (קאמאדער) זצ״ל

הצדיק ר׳ בנימין הכהן רפאפורט נולד בשנת תקנ״ז בראצפערט, איך ולמה הגיע אביו מלייפניק שבמורביה לראצפערט שבהונגריה - לא ידוע לנו. כמו כן לא ידוע לנו בודאות אפילו שמו, וגם אינו רשום על מצבת בנו[1]. גם בנו בכורו רבי משה הכהן רפאפורט, מחבר הספר ״בני בנימין״ (שיצא לאור בדפוס קארל יעגר באונגוואר תרכ״ו) אינו מזכיר את סבו בשמו, וזאת חידה שלא הצלחתי לפענח עד היום. מפי סבי הרה״ח ר׳ בנימין פריימאן הי״ד, שמעתי שאבי סבו נפטר צעיר. רבי בנימין ז״ל נשאר תינוק יתום וגדל בבית דודו - הגביר הרב ר׳ אורי ליפמאן מב״ח פרנקל, אשר אשתו מרת רבקה חילא היתה אחות אביו.

יחוסו

סמל משפחת רפפורט (מספר מנחה בלולה)

הוא היה מצאצאי משפחת רפאפורט הידועה ככהנים מיוחסים מדורי דורות[2]. וכך גם מעיד עליו הגאון רבי מנחם א״ש ז״ל אבדק״ק אונגוואר, בהסכמתו לספר ״בני בנימין״ אשר תודפס להלן. אבי המשפחה היה רבי אברהם מנחם בן רבי יעקב הכהן ראפאפורט, בעל מחבר ס׳ ״מנחה בלולה״ שנדפס לראשונה בליוורנו בשנת שנ״ד. מוצא השם ״רפא״ מן השפה הגרמנית העתיקה - ומשמעותו עורב. כפי שהוא כותב בחתימתו על ההקדמה לספרו בשם ״אלף בית״, ואילו השם פורטו הוא ע״ש העיר פורטו שבמחוז וורונה אשר באיטליה - שם ישבה המשפחה לאחר גלותה מפולניה. ושם גם נולד בעל ״המנחה בלולה״. בספרו מצוייר גם הסמל המשפחתי אשר היה בשמושו, והוא עורב - ומעליו כפים פרושות

---

1. ההשערה של סבי הי״ד היתה ששמו היה משה, ודבק בחסידות, ובעקבות כך עזב את בית אביו והגיע לראצפערט ושם נפטר במגפה.
2. המדקדקים במצוות הידרו לקיים מצות פדיון הבן אצל משפחה זו אשר בידיהם היתה כתב יחוס כהונה. ומסופר שהגר״א ז״ל מוילנא פדה עצמו מחדש אצל אחד מגדולי התורה מבני המשפחה.

לברכת כהנים. תולדות המשפחה לפרטיה, רשומים בס׳ ״העורבים ובני יונה״[3] ובס׳ ״דעת קדושים״[4], וז״ל:

״אבי אביו היה הגאון הדרשן המפורסם ר׳ יצחק כהנא רפאפורט שהיה בן הרב וולף כהנא מפיורדא. בספר ״עורבים ובני יונה״ מובא ספור נדודיו מפיורדא למורביה.

״נצא נא מארץ אשכנז עם אחד מבני רפאפורט, ונבוא אל מדינת מוראביא (מעהרין). האיש הזה מבני העורבים, הוא ר׳ יצחק כהנא, בן הרב וואלף כהנא רפאפורט מפיורדא, הנזכר בפרק הקדום. ובן שמונה עשרה שנים היה ר׳ יצחק כהנא רפאפורט, בהלכו עם אביו לעיר ניקלשבורג, לקחת משם את בת הרב מו״ה גרשון, בן הרב משה פוליץ לאשה. וישב ר׳ יצחק בבית חמיו, אשר נתקבל בשנת תקי״ג לאב״ד הקהלה, ובשנת תקי״ח גם לרב המדינה ויהי ר׳ יצחק ממשובחי הדרשנים, בקי במדרשים ובאגדות, עד שהיה יכול לדרוש על כל מאמר ומאמר שנתן לו, מיד בלתי הכנה כלל. וכבר ישב במושב חכמים, וחכם אחד מהם רצה לנסות אותו, ואמר לו: הנה אני אבוא אליך בעת שאתה עומד לדרוש לפני העם, ואתן בידך נייר כתוב עליו המאמר אשר דרוש תדרוש עליו. ויענהו ר׳ יצחק: עשה כאשר דברת. ויהיה ביום השבת, כאשר עמד ר׳ יצחק לדרוש לפני קהל עם, ויבא החכם ויתן בידו נייר חלק בלתי כתוב עליו דבר. והוא עמד ומשתאה כרגע, ויפתח את פיו לאמור: אחי אהובי! הביטו וראו זה הנייר, חלק הוא מכל צד וכתיבה עליו אין, כך הקדוש ברוך הוא, ברא את השמים ואת הארץ מאין. והתחיל לדרוש דרשה יקרה, על יצירת התבל ובריאת העולם, במוסר השכל.

״ויגדל האיש יצחק וילך שמו הלך וגדול בכל מדינת מוראביה, ויבחרו אותו אנשי עדת ישורון בעיר לייפניק, לרב ומורה עליהם והיה האיש יצחק שוקט על שמריו, עם חביריו ותלמידיו. אנשי עדתו יקרבוהו, בעלי קהלתו יאהבוהו, והיה בתוכם נשיא ונכבד, וכל אחד מהם לקולו שמע. לחזק ברכים כושלות ולאמץ לב נדכאים דרוש דרש בכל יום השבת ובכל יום טוב, דברי מוסר, אהבת ה׳ ואהבת בני אדם. עוד זאת עשה הרב ר׳ יצחק כהנא רפאפורט, ויקרב אליו עניים ואביונים, וידבר אליהם דברי נחומים. גם שם לבו ועינו כל הימים, על זרע ישראל, להגדיל הבנים והבנות ביראת ה׳ ותורתו, באהבת האנושי ובמוסר כללי. מלבד זאת היה מרביץ תורה עם תלמידים הרבה, אשר רבים מהם החזיקו אחריו משמרת הדת והדין. גם נדבה רוחו לגדל יתומים בביתו, ולהכניסם לחופה.

״בסוף ימיו קבל עליו ר׳ יצחק לעלות לארץ ישראל, למלא ימי חייו בירושלים עיר הקודש, אך בטרם נעשה עצתו ואיננו, כי לקח אותו האלהים. ויהי בכי ומספר גדול בכל עדת לייפניק ויקברו אותו בכבוד ותפארת עד מאד. ויזרע יצחק מאה שערים, חבור כולל מאה דרושים לכל חפציהם, אשר דרוש דרש במקהלות בעיר

3. ״העורבים ובני היונה״ מאת אליקים כרמולי דפוס רדלהיים ה׳תרכ״א.
4. ״דעת קדושים״ מאת איזנשטאט, פטרבורג 1897.

לייפניק. כ"י, כי לא יצא לאור בדפוס עד היום. בו הספדים וקינות, תוכחות נכוחות, ומוסרים משרים. עוד חיבר ר' יצחק כהן רפאפורט, תחינות ובקשות, ושם החבור דרכי התשובה. גם הוא נשאר בכתובים, ולא עלה על מזבח הדפוס. הא לך בקשה אחת ממנו על דרך שמו ושם משפחתו:

יונה מעונה מה תען אל צור מחצבתך.
צור מחשבות לבבי טהורות בם אפנה אליך:
חסדך גדול מאד ביקר גבולת שם תפארת.
קח לך רגשות נפשי החקוקה לאות ומשמרת:
כל אשר נשמה באפו רחמן וחסדך ישיח.
היות שיחתם כאילן סרק יעלה פרי ויפריח:
נפשי תערוג לרנן חסדך ידע לבבי רחמך.
רבו מאד היושבים רענן בגן ציץ פרחך:
פעולות פועלי חסד כאין נחשבו לפני כבודך.
אזכור מקור חיי ועצם כחי הכל מידך:
פלאי חסדך צבא מרום וצבא ארץ יביעו.
ובפיהם כל היום מעשה חסדך ורחמך ישמיעו:
רב טוב תגמול לכל נכה רוח ורפה ידים.
טוב להלל כל הימים רחמן רוכב שמים:

צאצאי הגר"י כהנא רפאפורט:

א. בנו הגאון המפורסם רבי **בנימין זאב** המכונה וואלף הכהן **רפאפורט** נולד בניקלשבורג בשנת תקי"ד. ויגדל לתורה ולתעודה. בגיל 17 נשא לאשה את בת ר' דוד בוסקוביץ מאובן-ישן. ישב בבית חמיו על התורה והעבודה כעשר שנים. בשנת תקמ"א בחרוהו בני העיר פאפא לאב"ד עליהם. ובעיר זו ישב על כס ההוראה וגם הגדיל תורה והאדירה במשך חמשים ושש שנים. הוא נפטר זקן ושבע ימים בגיל 83 ביום ט' לחודש ניסן שנת תקצ"ז.

על מצבתו חרות:

עת מסביה שאון קינה. היא תמחא כף תפצח רנה. כי הנעדר
מנם תטמין. ברוכה היא וברי קיברה. כי שכנה דומה תחתיה.
עד עת קץ גופת **בנימין**.
זה האדם הגדול המפורסם שלשלת היוחסין מו"ה **בנימין זאב**
כהן צדק בעל המחבר ספר שמלת בנימין וספר שמלה שניה
נצר תפארה ממטע **ראפפארט** הנודע ביהודא לשם וליחוס,
הורה לעדת תושבי' פאפא נ"ו שנים, עד עת שבה יחידתו,
אל מקור חיי עד, ביום השישי עש"ק ט' ניסן
ונקבר ביום א' י"א בו בשנת תקצ"ז לפ"ק.

ויאסף כוכב מיעקב קרנה אורהו
ומערי ישראל נעדרה אבן יקרה
איש אלקים קדוש עובר לפני מחניהו
לראותם קרנם ללכת ארח ישרה
פקודת כל אדם קרהו גוע ואינהו
כל עמי נאנחים על מות רועם ומורם
הר אלקים נהגם ויורם דרך החיים
נטש צאן עדתו נהפך לאבל כנורם
אפרו בנערו בעלות רוחו השמים
ראש וזקן נספה, צדיק נאסף על עמיהו
אבד שר וגדול מכרנו תופשי התורה
פרח מטה אהרון עליו יציץ נזרהו
אמקל פרח נבל ציץ חמדתו נסירה
פרש בשחר אור לכל מבקשיהו
אש דת מפיו תאכל יראת ד׳ טהורה
רוח אלקים לבש להגיד ליעקב מעשיהו
טל אורות תנטפי שפתיו אמת וצדקה פורה
זנה מקדשו נאר משכן כבודיהו
לכה בין קדושים בין איה עוטי אורה
תנצב״ה

הוא חיבר ספרים חשובים, והם:

1) ״שמלת בנימין ובגדי כהונה״, על הלכות נדרים ושבועות. בראש הספר הסכמות הגאונים: ר׳ יצחק יוסף תאומים מברסלאו; רבי גרשון חיות מניקלשבורג ורבי וואלף איגר מלייפניק. בהקדמה לספרו הוא מזכיר את שושלת יחוסו בלשון זו: בן הרב רבי יצחק כהנא אבדק״ק לייפניק, בן הרב וואלף מפיורדא; בן הרב ר׳ ברוך כהנא רפאפורט ונצר מטע נאמנים הגאון רבי משה ראדני, הגאון רבי השל, הגאון רבי שמחה והגאון מהר״ם לובלין (נדפס בדיהרנפורט בשנת תקמ״ח).

2) שנים עשרה שנים אח״כ הו״ל ספר ״שמלה שניה״ על סוגיות הש״ס ונקרא נתיבות החכמה - כולל ל״ב שו״ת (וויען תקס״ב).

3) ״עדות לישראל״ - ספר חדושים על מסכת מכות - שהוציא בנו הגאון רבי מנחם כ״ץ רבה של טארנא (פרסבורג תקצ״ט), לאחר פטירת אביו. שם, בהסכמה

מספר מרן החתם סופר על גאוניותו וצדקותו של הג"ר וואלף כהנא רבה אבדק"ק פאפא[5].

4) "נוי סוכה" - על מסכת סוכה, נדפס לראשונה בברוקלין תשמ"ח.

5) "שער בנימין" על סוגיות הש"ס.

6) "יקוה המשך" על סוגיות הש"ס.

ב. בנו... שמת בצעירותו בראצפערט שהיה אביו של הצדיק רבי בנימין קומאדער. וכאמור לעיל אין לנו פרטים אודותיו.

ג. בתו - הרבנית רבקה חילה שנשאה לגביר הנגיד רבי אורי ליפמאן פרענקל מאונסדורף, ממשפחת חלפן המפורסמת ברבניה ונגידיה. ר' אורי היה בן הרב ר' אליעזר ז"ל, ונכד להגאון רבי שרגא פייבוש פרענקל מב"ח, שהיהי אב"ד ק"ק ברודא וכן מדינת מעהרין, בעמ"ח ס' שו"ת "דת אש"[6].

צאצאיהם:

א. הגאון האדיר רבי יצחק פרענקל מב"ח אבד ק"ק קראלי.

ב. הגאון רבי שרגא פייבל פרענקל מב"ח אבדק"ק גינזורוסקא שהיה אביו של הצדיק ר' שמואל פרענקל (קומאדער) אבדק"ק דורוג.

ג. הרב החסיד הקדוש ר' ברוך פרענקל מקאליב.

ד. חתנו הרב הגדול בתורה וגביר לאחיו ר' פנחס סג"ל ביליצר מאונסדורף.

רבותיו

מפי הסבא רבי בנימין פריימן הי"ד שמעתי שדודתו מרת רבקה חילה פרענקל מב"ח אמצה את בן אחיה היתום והוא גדל בביתם, והוא למד בצעירותו אצל ב"ד הגאון רבי יצחק פרענקל בסאנטוב. אבל כל רוב תורתו קיבל מרבו המובהק, הגאון בעל "ברוך טעם" מלייפניק. (שהיה קרוב משפחתם), בנו הגאון ר' משה כהנא מספר בספר "בני בנימין" שאמר שהיה לו בנעוריו גילוי מרבו הגאון רשכבה"ג רבי ברוך פרענקל זצ"ל 2 שנים ומחצה. ונפסק הימנו ונצטער ע"ז מאד. ולא אמר לנו באיזה אופן זה היה. כן מספר בנו כי זמן מה לאחר חתונתו נסע לק"ק אוהעלי לקבל את פני הגאון הקדוש בעל "ישמח משה", ושהה מספר שבועות בצל צדקתו. ובבואו משם לביתו הרגיש בעצמו כי רוח אחרת עמו ורוח נכון נתחדש בקרבו, ונשתוקק מאוד לעבודת השי"ת.

אברך צעיר

הצדיק רבי בנימין התחתן עם הצדקת אשת החיל מרת אסתר ע"ה אשר החזיקה ידיו ודאגה לפרנסתם בכפר קומאדע. ואילו הוא ישב על התורה ועל העבודה בקדושה

---

5. בס' "העורבים ובני יונה" כתוב ספור שכאילו מרן ר' מרדכי בנעט והחתם סופר רצו להעבירו מכהונתו ואף הביאו את ריבם לפני המלכות - ולא עלתה בידם. אני מפקפק באמיתות הסיפור, והראיה הדברים המלהיבים שהחת"ס כותב בהסכמה על הספר הנ"ל.

6. כך כתוב בספר "זבד טוב" לבנו הגאון ר' יצחק פרענקל אבדק"ק קרולה.

כל הימים. רב ימיו שהיה דר בכפר לא אכל בשר, לא שתה יין מגודל חומרת חשש לבל ילכד ח"ו בנדנוד של איסור כל שהוא. עד אשר בא בימים ונחלש מאד וחלה בחולי השעול והפצירו בו אנשי לבב, אנשי חיל ויראי ה' לתקוע אוהלו בק"ק בערעטיו אופאלו *BERETTYO UJFALU* וגם שם המשיכו לקרוא לו רבי בנימין קומאדער ע"ש הכפר. בכפר זה היה גר גם קרובו ובן בריתו הצדיק רבי שמואל פרענקל מב"ח שהיה תלמיד - חבר לו, גם הוא עבר אח"כ לעיר בערעטיו אויפאלו וגם הוא סירב לקבל על עצמו עול הרבנות. עד שבמצוות רבו הגה"ק בעל "דברי חיים" קיבל על עצמו בחירת קהילת דורוג לאב"ד, גם הוא המשיך לשאת את השם קומאדער על שם הכפר.

מעניין לחקור במה זכה הכפר קומדע ששמו נקרא על שם שני צדיקים קדושים אלו.

עבודתו בקודש

גולת הכותרת של רבי בנימין זצ"ל היתה העבודה שבלב - זו היא תפילה. דרכו היתה על פי רוב להקדים לבוא עוד לפני זמן התפילה, והיה מאריך מאוד בתפילתו בהשתפכות הנפש, ומתפלל כמונה מעות ממש, בדביקות עצומה ובמתיקות נפלאה אשר המיסה לב כל שומעיה.

כמעשהו בתפילתו כך מעשהו בכל ברכה וברכה, שבירך בכוונה עמוקה והתעוררות עצומה. כך בברכת הנהנין, וביתר שאת ויתר עוז ברכת המצוות שהיו באים מזמן לזמן, כברכת הדלקת נר חנוכה, ביעור חמץ, ספירת העומר, ישיבה בסוכה, כל ברכה בירך מתוך עומק הכוונות והתעוררות עד כלות הנפש. ברכת המזון היה מברך בניגון של התעוררות. עפ"י רוב הקפיד להתפלל מתוך סדור האר"י ז"ל.

היה נוהג לערוך תקון חצות בכל לילה. עבודתו בקודש בתקון חצות היתה לפלא בעיקר לעת זקנתו וחולשתו, כי שכב במיטה רוב הימים והלילות. נר היה תלוי מעל למיטתו, ויתחזק וישב על המיטה, לומר התיקון באנחה השובת לב. וידעתי נאמנה כי אם היה שומע זאת איש אשר לב האבן לבבו, היה נמס כדונג מפני האש. וכ"ז בבכיה גדולה והורדת דמעות ודברי פיוסין כבן המתחטא אל אביו. וביקש סליחה וכפרה כאיש מלא פשעים ועוונות.

זהירות מופלגת היה נזהר בעניני שבת קודש. בערש"ק היה נוהג להזהיר ולזרז את בני ביתו למהר ולהחיש מעשיהן מעשה שבת. נהג להתפלל תפילת מנחה ביחידות בעש"ק טרם התפלל הצבור, מיראתו פן יתאחר בקבלת שבת קודש. בליל שבת היה מאריך באמירת מזמורי קבלת שבת, תפילת ערבית ושיר השירים בעמקות הכוונה כדרכו בקודש. ונתאחר זמן קידוש סעודה בעומק הלילה. היה מקפיד לא להזכיר תיבת שבת, במקום שאינו בדוק בנקיות, כי כתוב בזוה"ק ששבת היא שמא דקב"ה. נהג לגמור כ"ד פרקי משניות מסכת "שבת" מדי שבת בשבתו.

את "הקידוש" בליל שבת נהג להתחיל בהתחלת הפסוק "וירא אלקים את כל אשר עשה והנה טוב מאוד ויהי ערב ויהי בוקר יום השישי" וכו'.

בנו הגר״מ הכהן רפפורט כותב: ״על מה שכותב מרן החת״ס בחלק או״ח סימן יוד, ליישב המנהג שאין מתחילים בהתחלת הפסוק וירא וגו׳ מפני דרשת והנה טוב מאוד זה המות. אומר אני הפעוט כי יש במדרש רבה בראשית גם דרשות לטובה על והנה טוב מאוד, דאמר רבי שמעון בן לקיש ״הנה טוב מאוד זה עולם הזה, והנה טוב מאוד זה עולם הבא״. וכן יש עוד שם דרשות לטובה. א״כ שפיר להתחיל וירא וגו׳ כי הוא לפי הדין, לא להתחיל באמצע הפסוק. לכן נהג אאז״ל להתחיל כן״.

מנעוריו הסתגף מאוד בפרישות וחסידות להתחסד עם קונו. ועבד עבודתו עבודה תמה בהתאמצות רבה ובהשתוקקות עצומה אשר נכספה נפשו להסתופף וללון בצל ה׳. גם בסוף ימיו אף שהיה חולה וחלוש מאוד, התאמץ והתחזק לקיים מצוות השם בהידור רב, כמו אכילת מרור ושתית ארבע כוסות בליל סדר פסח. שלא יהיה אצלו שום ספק אם הוא כשיעור, למרות ששתית יין ואכילת חריין היה מזיק לו מאוד, ובכל זאת לא הסכים לצמצם רק נהג לפנים משורת הדין ביתר שאת ויתר עוז.

הסתופפות בצל קדשו

כשהתישב בברטיו־אויפאלו, הוא התפרסם כ״פועל ישועות״. נהרו אליו רבים ונתנו לו ״פתקאות״. וידוע שלא אירע בימיו שום שריפה בישוב שהוא היה דר. וכך כותב בנו הגר״מ בקונטרס בני בנימין: ״... רבים דרשו ושחרו פניו הקדושים, זמן זמנים עידן ועידנין לשאת בעדם רנה ותפלה. ולשחר פני שומע תפלת צדיקים עבורם זה בכה וזה בכה. ויפן כה וכה ולא אבה העתר למו כי אמר מה אנכי ומה ביתי, בית תפלה יקרא להתפלל בעד אחרים מה מני יהלוך כמוני כמוכם ואיך מכחי אשחר בעדכם הלא ה׳ שומע תפלת כל פה, ודחה כל הבא לפניו בענין כזה בשתי ידים, כי לאין ואפס נחשב בעיניו, וברבות הימים לעת זקנתו לא נתנוהו השב ידו מלפרוש כפיו אל ה׳ כי לא חדלו הקולות קול דברי העם, מלבקשו על זה, ועם כל זה הקפיד הרבה פעמים נגד הבא אליו על מה ולמה יבאו אלי כי הרבה פעמים הוצרכו להתחכם באיזה אופן לבא לפניו בפרט אשר לא היה ממכיריו ויודעיו ומיודעיו. ולהתכבד במנות וליקח מתנות מאדם ירא לנפשו. כאשר שמעתי מפה קדשו שנצטער על זה והיינו סוף שניו אחרי מות אמי עה״ש. ואם היה רוצה וחפץ כאשר היה אפשר לו די זהב אין די באר והוא מנע עצמו. רק לסוף ימיו כנ״ל ממיודעיו ואוהביו. בתורת אוהב ומודע, ובכל זאת ירא לנפשו כי יהיה לו זה חסרון בעבודתו.... רבים מגדולי זמנו ואנשי צורה הקבילו פניו הטהורים וכל העם עונים אחריו מקודש. והוא ישב סגור ומסוגר לא יצא מדלתי ביתו החוצה. התבודד והתענג ביראת ה׳ תמיד״.

גדולי ישראל הכירוהו והוקירוהו ושבחוהו. כדוגמא נצטט כמה מגדולי ישראל בהונגריה שעטרו בהסכמותיהם את ספר ״בני בנימין״ שהוציא לאור בנו הגר״מ ז״ל:[7]

---

7. בשנת תשכ״ו לפ״ק הוציא בירושלים נכדו ש״ב הרה״ח ר׳ יצחק איזיק עדליס את הספר ״בני בנימין״ והשינוי היחיד בו הוא שדלגו על הסכמתו של הגאון רבי מאיר פרלס אבדק״ק קראלי. קנאותו של מי גרם לכך אינני יודע ואינני מבין.

הגאון רבי מאיר פערלס בהסכמתו לספר "בני בנימין" כותב: "הנה ידידי תלמידי הרב החריף ובקי מו"ה משה נ"י. בנו של אותו צדיק קדוש ה' מכובד הרב החסיד מו"ה בנימין זצ"ל. זכר עשר לנפלאות הצדיק אביו המנוח זצ"ל, בספורי הנהגותיו בעבודת השמים. הנה אני זכיתי להיות שני פעמים בבית אביו המנוח זצ"ל וידעתי בבירור כי כל הספורים הבאים בספר, עוד לא נגעו בקצה המטה ורק אפס קצהו המה. וחסידותו וצדקתו היה כאחד מן הקדמונים. וגם זולת זה היה בקי מאוד בש"ס ופוסקים והיה אוהב תלמידי חכמים המפולפלים, והיה נהנה ושמח בפלפולם ואשרי עין ראתה כל אלה. ואי"ה בהוציאו לאור ספר הנ"ל אקח במחיר אשר יושת עלי למען כבוד נשמתו זצ"ל. קראלי ב' אב תרכ"ה לפ"ק. הצעיר - מאיר פערלס".

האדמו"ר הצדיק רבי צבי הירש אבדק"ק ליסקא זצ"ל בעל "אך פרי תבואה" כותב: "...נדרשתי לאשר שאלוני מכבוד ידידי הרבני המופלג חרוץ ושנון חריף ובקי כש"ת מה"ו משה כהנא ראפאפארט נ"י בן לאותו צדיק קדוש יאמר לו חריף ובקי הרב המאוה"ג מה"ו בנימין קומאדער זצ"ל להסכים גם אנכי על מחשבתו הטובה אשר רוצה להדפיס איזה הנהגות טובות אשר נהג אביו זצ"ל וגם איזה ח"ת אשר נמצא באמתחת בנימין אביו, ועי"ז אפשר שממנו יראו וכן יעשו ויהא לו לזכות ולזכר עולם יהיה צדיק, ויתקיים בו אגורה באהליך עולמים כמאמר חז"ל כל ת"ח שאומרים שמועה מפיו שפתותיו דובבות בקבר, והנה הגם שידעתי מועט ערכי כי מי אנכי כי באתי עד הלום ליתן הסכמות על ספרי קודש, אמנם מחמת שהספר הזה אינו נוגע לדין ולהורות ע"כ יצאתי חלוץ לגבולי והסכמתי בזה לזכות בו את הרבים, ולעשות נייחא לאביו הצדיק זלה"ה. א"ד המדבר לכבוד התורה ולומדיה יום ו' עש"ק פ' חיי שרה שנת תרכ"ו לפ"ק... הק' צבי הירש בהר"א ז"ל אב"ד דק"ק ליסקא יע"א".

הגאון האדיר רבי מנחם א"ש אבדק"ק אונגוואר כותב: ...נתבקשתי מאת הרב החריף ובקי כבוד מ' משה נ"י בן הרב המפורסם בתורה ובחסידות כקש"ת מה"ו בנימין הכהן זצ"ל מגזע ייחוסי כהונה ממשפחת ראפאפארט כי בדעתו להביא על מכבש הדפוס ספר מעט הכמות ורב האיכות הנהגות ישרות מאת כבוד אביו הצדיק זצ"ל, והנה לאשר כי הכרתי את הרב הנ"ל וראיתי כי הנהו קדוש ה' מכובד, לזאת גם ידי תכון עם הרבנים הגדולים אשר באו בכתב ידם כי ראוי ונכון לעשות ציון לנפש צדיק בזכרון מעשיו הטובים ותתרבה הדעת לעבוד את ה' דברי אלה לכבוד התורה ולומדי' ושומרי מצותי'. הבא על החתום אור ליום ו' עש"ק פ' וישב תרכ"ו לפ"ק אונגוואר יע"א... הק' מנחם בן לאאמו"ה מאיר א"ש זצ"ל".

בספר "תבואות השדה" חלק ה' כותב הגאון רבי אליעזר דייטש אבדק"ק באניהאד זצ"ל: שוב למדתי אצל הגאון החסיד המפורסם וכו' כקש"ת מו"ה יואל צבי ראטה זצ"ל האבדק"ק ב. אויפאלו. בעל המחבר ספר "בית היוצר" ושם זכיתי להכיר את הני תרי צנתרי דדהבא צדיקים גדולים ומפורסמים, האחד גדול שבכהונה אשר היה נקרא בפי כל רבי בנימין קומאדער (ובעת ההוא נקטף מן העולם בשב"ק ערב שבועות

תרכ״ג) והשני בדומה לו האי חסיד והאי עניו, הרב הגאון אשר היה נקרא בפי כל רבי שמואל קומאדער זי״ע.

בספר תולדות אנשי שם ״תפארת שמואל״ (דפוס מרגיטה תש״ג) כותב הגרח״ל בראון מגרוסורדיין בדף ע״ב: שמעתי מספרים שהיו כורתים ברית ביחד עשרה אנשים שיזכירו עצמם קודם אלוהי נצור ובין העשרה היו הגה״ק מדאראג והגה״ק בעל ״בית היוצר״ והרה״ק מו״ה בנימין קומאדער ודודי זקני הרה״ח המפורסם ידיו רב לו בתורה כמו״ה יוסף אליהו זצ״ל רוזנבערג ממאהי־פאלווא.

בדף צ״ה כתוב בזה״ל: א״ה, הגה״צ רבי בנימין ראפפורט זי״ע שהיה קוראין אותו רבי בנימין קומאדער, ורבינו מדאראג קרא אותו רבי. והרה״ק ר׳ בנימין ז״ל ארבעים שנה לא אכל דבר מן החי, והיה תלמיד מהגה״ק בעל ״ברוך טעם״ ז״ל. והיה לו גילוי רבו שתי שנים ומחצה בהקיץ, ונתנו לו הרבה פתקאות. ולא אירע בימיו שום שריפה במקום שהיה דר. והגאון רבי מאיר פערלס מקראלי נסע אליו שיברכו. והרה״ק מליסקא נסע אליו לבקר חולה שני פעמים. מחבר ספר ״בני בנימין״. (כל זה סיפר לי נכדו הרה״ח רבי בנימין פריימאן (נ״י) [הי״ד] מפה).

שם הוא מביא גם סיפור על דין תורה שהיה בין הצדיקים רבי בנימין ורבי שמואל קומאדער, וזה סיפור המעשה: רבי בנימין ביקש מרבי שמואל להלות לו איזה סכום. בהגיע יום הפרעון לא היה בידו לשלם. אולם לאחר זמן בא והכסף בידו לשלם חובו והצדיק רבי שמואל לא רצה לקבל. באמרו: אין אתה חייב. והוא אמר: תמה אני על דברך הלא ביום פלוני הלוית לי. והוא ענה: לא אשנה דברי הראשונים, אין אתה חייב לי כלום. אמת שהלויתי לך, אבל כאשר בא יום הפרעון ולא שילמת חשבתי שבוודאי אין בידך לשלם ואמרתי בפה מלא: ׳סכום זה נתון לך במתנה גמורה׳, ואם כבר נתתי מתנה איך אוכל לקבלו חזרה. וטענו זה עם זה, עד שגמרו לעמוד לדין תורה.

הג״ר אברהם שטערן בספרו ״מליצי אש״ חלק א׳ בערך ״ה׳ סיון״ כותב עליו: מוהר״ר בנימין כ״ץ ראפפורט ז״ל הנקרא בשם רבי בנימין קאמאדער. היה גאון וצדיק מפורסם שעבד בוראו במסירות נפש, והיה מן הצדיקים הנסתרים, קדוש וטהור. חיבר ס׳ ״בני בנימין״ הנהגות וספורים להלביב לב בני ישראל לאביהם שבשמים וגם חד״ת הרבה. הלך לעולמו ה׳ סיון תרכ״ג לפ״ק זיעועכי״א.

בספר שם הגדולים לגדולי הונגריה, מערכת ב-ה כתוב עליו: ״רב גדול בתורה וצדיק מפורסם (בשם רבי בנימין קאמאדער) חיבר ס׳ בני בנימין הנהגות וד״ת. (של״ח ערב שבועות תרכ״ג), בספרו (אות כ״ו) הביא להפליג בשבח אמירת תהלים בכוונה הראויה. וסיפר כי בנעוריו שהיה דר בכפר נתכבד בסנדקאות בכפר הסמוך. אולם היה חולה חולי עצום ורב, ואשתו בכתה על בעל נעוריה, מאין פנות אל הימין או אל שמאל בכפר ההיא. והוא נתעורר והרגיש כי חוליו גדול, נשוא לא יוכל ואמר לתת לו ספר תהילים, ויתחזק על המיטה ויתגבר ואמר איזה פרקי תהילים בהתעוררות

נפלא, והרגיש בעצמו מיד כי נוח לו ורוח אחרת עמו. וכעבור איזה ימים עמד על עמדו. וה׳ הפליא לעשות שהיה יכול עוד לנסוע לסנדקאות״.

הסתלקותו לגנזי מרומים

כמיהתו ודביקותו במצוות לא משו ממנו עד יומו האחרון ממש. כמה ימים לפני פטירתו חלה את מחלתו האחרונה, ובכל יום לפנות ערב היה שואל אם הגיע העת לספור ספירת העומר. בליל חמישי אור ליום עש״ק לא היה בו כח להתפלל בעצמו כי גדל החולי והחולשה עד למאוד. והתפלל עמו מישהו אחר וסיפר עמו ספירת העומר. ביום ערב שבת לא היה לו כח לדבר מרוב חולשתו הרבה. וכבר סבבוהו סימני הפטירה באפיסת הכוחות. ובחצות היום אמרו עמו ב״עדה קדושה״ עניני הווידוים ומסירת המודעות ל״שכיב מרע״ והוא אמרם אחר הקורא. לפני חשכת הלילה בקש בהשתוקקות לספור עמו ספירת העומר. לעת צאת הכוכבים קרא שיספרו עמו ספירת העומר ובירך וספר ספירת העומר האחרונה. ופלא היה ענין השתוקקותו לגמור ספירת העומר, ועלה בידו. בבחינת ״רצון יראיו יעשה״. והיה זה לפלא בעיני כל רואיו.

בשבת קודש בבוקר ערב חג השבועות שנת תרכ״ג הוסר המצנפת ואיננו כי לקח אותו אלהים. וזאת נחרת על אבן מצבת קבורתו ז״ל:

פ״נ
קדוש ה׳ מה״ו **בנימין כ״ץ ראפאפארט** זצ״ל
נפטר ערב שבועות תרכ״ג לפ״ק.
ביום נתינת התורה עלתה,
נפש הצדיק למקורה כלתה,
יבא שלום ינוח יענו לעומתו,
משנתו ותלמודו יגידו צדקתו,
נגלה ונסתר זרח אור תורתו,
ת. נ. צ. ב. ה.
ויצב הנדיב עושה צדקה, כ״ה ברוך הלוי שיחי׳
את האבן הזאת, לצדיק לזכר עולם.

אבל כבד:

בנו הגר״מ כתב בס׳ בני בנימין קינה והספד לזכרו באריכות. אנו נביא כמה קטעים מהספדו:

וזאת הקינה אשר נשאתי ומספד תמרורים אשר הספדתי אני המחבר קונטרס הלז עלי פטירת כבוד אדוני אבי זצ״ל והוספתי אח״כ עוד איזה דברים בעזה״י.

בגמ׳ מועד קטן (דף כ״ה ע״ב) והבאתי השמש בצהרים והחשכתי לארץ ביום אור ואמר ר׳ יוחנן זה יומו של יאשי׳ - פי׳ כי יאשי׳ המלך נהרג במלחמה בבחרותו דוגמ׳ ביאת ושקיעת השמש בחצי היום.

...וכך אני אומר על פטירת אדוני אבי הרב החסיד קדוש אלקים מו"ה בנימין כ"ץ זצוק"ל. אשר הפליא לעשות פרישות וחסידות וסיגופים לאין שיעור בהצנע, שם לילות כימים בנדד שינה לתורת ה' ועבודתו במסירת נפשו. אהב להתבודד תדיר, שנא חברת ב"א המבטלים מעבודת השי"ת, לא מש מאוהל תורת ה' ועבודתו בטהרה וזריזות. לא יצא מדלתי ביתו וחוצה כ"א לעתים רחוקות מאוד, להכרח גדול ורב, אחד מני אלף. ולהתכבד במנות ומתן אדם להרחיב לו, ירא לנפשו מאוד כי יהיה לו ח"ו לחסרון וכשלון, כאשר שמעתי מפה קודשו שנצטער בינו לבין עצמו על ענין הלז, ורצוני לומר לעת זקנתו וסוף ימיו אחרי מות אמי עה"ש כי מקודם היא החזיקה ידיו.

תפילתו היה לפלא בעיני שומע לעמקות התעוררותו בה, והשומע בכוונה יראה ורעד היה בא בו. וברכותיו ותפלותיו היה להפליא. עשה לו גדרים וסייגים והרחקות לאיסורי תורה למען הרחק כמטחוי קשת מדבר שיש בו נדנוד איסור, החליש כח הגוף והגביר כח הנפש, המעיט תענוגי הגוף והרבה תענוגי הנפש, העני מִרכוש הגוף והעשיר ברכוש הנפש במעשים טובים, גופו עשה כצל, נשמתו עשה כחומה חזקה מחוזקת במצות, ומוכתרת במע"ט, ומעוטרת בחסידות ומסובבת בפז ופנינים במעשים יקרים שונים. חפש חפש מחופש איה מקום כבוד הבורא יתברך באיזה אופן לעשות לו הכל לנחת רוח בכל האפשרי. - ואור זכות צדקתו ותומתו זרח לנו וניצוצי להבת אש עבודתו הבהיקו אורם עלינו, ונועם זיו כבודו האיר לנו, בפרט לאנשי בית ישראל הקרובים החונים סביב למשכן קדשו. ועתה בעונותינו הרבים שקעה לנו שמשו וזורח הוא שם, ואותנו הושיב במחשכים, ונפטר טרם הגיעו לע' שנה. וכדבר הכתוב בדברינו כמה חשובים ימי חיי הצדיק אחרי אשר השלים עצמו הוא לעת זקנתו...

ויש לומר טעם יעוד שכר לצדיקים מענין השמש, כמ"ש ואוהביו כצאת השמש בגבורתו וכן וזרחה לכם יראי שמי שמש צדקה ומרפא בכנפיה, הוא מפני שהצדיק נמשל לשמש כנ"ל להיותו מאיר לעולם בזכותו וצדקת ישרותו ומגין וממליט אנשי דורו בעבור ישרת תומתו. לכן מדה כנגד מדה שכרו ג"כ מענין השמש. וה' יהיה לנו לאור לקרבינו לעבודתו, לרפא חלאת נפשינו ולטהר ולזכך זוהמת רוחינו, וישלח לנו עזרו מקודש במהרה ובלע המות לנצח. וזכות אא"מ הצדיק זצ"ל הכ"מ יגין בעדינו ובעד הבאים אחרינו. ושלום לנו ולכל ישראל אמן.

הצדיק רבי בנימין קומאדער היתה דמות מפורסמת ביהדות הונגריה. זכורני, שפעם אחת שבת במארגרעטען האדמו"ר הקדוש רבי שלום אליעזר האלברשטאם הי"ד (בן הגה"ק בעל "דברי חיים" מצאנז). וכאשר סבי הרה"ח רבי בנימין פריימאן הי"ד נכנס לחדרו, קם האדמו"ר מכסאו ואמר בזה הלשון: פאר איין אייניקל פין אזא גרויסען "עושה נפלאות" וויא רבי בנימין קומאדער זצ"ל דארף מען זיך אויפשטעלען מיט פיל "יראת כבוד". בלה"ק: בפני נכד של "עושה נפלאות" גדול כמו רבי בנימין קומאדער ז"ל צריך לקום ולעמוד עם הרבה יראת כבוד.

בבית העלמין הישן בברטיו אויפאלו היה בנוי אוהל על קברו. והרבה יהודים נסעו לשם להתפלל שבזכות הצדיק הקדוש יושעו. אני נלוותי לסבי הרה״ח רבי בנימין פריימאן הי״ד שהיה נוהג לנסוע לשם ביום ה׳ סיון הוא יום הזכרון של הצדיק רבי בנימין קומאדר זצוק״ל.

בשנת תשמ״ח הייתי בהונגריה והגעתי לבערעטיו־אויפאלו. בקרתי בבית העלמין הישן וחפשתי שם את האוהל ואת ציון קברו ולדאבוני לא מצאתיו. במקום שררה הזנחה איומה, מצבות שבורות והרוסות. שוחחתי עם היהודי הבודד בכפר שסיפר לי כי השלטונות דנים בתכנית לפנוי העצמות מבית עלמין זה. היות והוא נמצא במרכז העיירה. בחזרי לבודאפעסט פניתי להנהגת הקהילה, למר פיקסלר ראש הקהילה האורטודוקסית וכן לרבה הראשי האורטודוקסי הרב אהרן גדליה הופמן שליט״א ובקשתי את התערבותם למען שקום בית העלמין, שם קבור קדוש ישראל כמותו. ואכן אני תפילה ותקווה שיצליחו להעביר את רוע הגזירה, וזכות הצדיק הקדוש הזה תעמוד לכל מי שיעזור ויפעל להציל את בית העלמין מפינוי. בקרוב בדעתי לצאת אי״ה לשם לחפש את המצבה ואת הקבר, לבנות מצבה חדשה לפי הנוסח שמודפס בס׳ ״בני בנימין״. זכותו תגן עלינו ועל כל ישראל אמן.

צאצאיו:

1. **בנו הרב החריף ובקי רבי משה הכהן ראפפורט:** הוציא לאור את הקונטרס ״בני בנימין״ בו יבואר ״סיפורי קצת התנהגות מעשים יקרים מכבוד א״מ הרב החסיד קדוש וטהור צדיק ועניו המפורסם מו״ה בנימין כץ ראפאפורט זצ״ל״ בשנת כתר״ו.

מוזכר בשו״ת ״שואל ומשיב״ חלק א׳ תשובה רכ״ב: שלום וכ״ט לכבוד הרבני המופלג ומופלא מו״ה משה הכהן רפפורט ממדינת הגר. ק. אטשאד״. כן יש אליו תשובה ב״שואל ומשיב״ חלק ב׳ סי׳ קצ״ב. שם הוא מתאר אותו: ״כבוד החריף. זית רענן רבי משה הכהן רפפורט במדינת הגר.

בנו: הרבני החו״ב מו״ה רבי בנימין ראפפורט מק״ק אוהעל. בספר ״וילקט יוסף״ מחברת שמינית קונטרס י״ב סימן קי״ח מופיע בשמו חד״ת בסוגית ״תתאה גבר״. הוא מופיע ברשימת ה״פרענאמעראנטען״ של ספר ״שו״ת מהריא״ץ״.

בספר דין תורה דגלאנטה עמוד קל״ו יש מכתב: מרבי בנימין כהנא ראפפורט נכד לקדוש ה׳ מכובד רבי בנימין קומאדער, ערלוי תרנ״ד. בבקורי בהונגריה בשנת תשמ״ח מצאתי את קברו בבית העלמין באוהעלי.

2. **בתו הצדקת מרת לאה אשת הצדיק רבי דוד אלימלך פריימאן** (ראה להלן).

3. **חתנו מו״ה ר׳ זאב אידלס:** בן בנו רבי יצחק איזיק עדליס הדפיס בירושלים את הקונטרס ״בני בנימין״ בשנת תשכ״ו.

4. **בנו הצעיר ר׳ אברהם כץ־רפפורט - בכפר מיטשקע.** משפחת רבי אברהם רפפורט וכן חוותו המפורסמת תואר לעיל בחלק ראשון פ״ב בתיאור הכפר מיטשקע עלה ארצה ממיטשקע. נפטר כא טבת תרנ״ד ונטמן בהר הזיתים.

בשו"ת בית שערים אות ס' רפ"א כותב הגאון ר"ע בלום וז"ל:

שיל"ת מאדע יום א' פנחס תר"מ לפ"ק
בין המצרים, יזרח אור לישרים ה"ה ידידי הרבני הותיק מלא מתוק חו"ב וריח לו כלבנון כמו"ה אברהם רפפורט הכהן נ"י בישוב מיטשקע.
יקרת מכתבו הגיעני בזמנו ומחמת ענינים שונים לא היה בידי להשיב עד היום. אשר שאל אודות בנו הבחור הנועד נ"י לא אוכל למלאות שאלתו לפי שעה ומזוני לא בזכותא תליה אלא במזלה ואי"ה כאשר יהיה בידי להטיב עימו לא אמנע הטוב...
ועתה, באתי עד"ת מה שכתב ליישב...
ובזה הנני דו"ש ידידו

עמרם הק' בלוהם בק"ק הנ"ל

תשובה נוספת אליו בחיו"ד סי' ר':

שיל"ת ב' איפאלא ד' שמיני י"ב ניסן תרמ"ז לפ"ק.
את חג המצות יחוג בדיצות אהובי ידידי הרבני החו"ש וריח לו כלבנון כמ' אברהם ראפאפארט כ"ץ נ"י במיטשקע...

ב. בתו הרבנית לאה ע"ה ובעלה הרב החסיד רבי דוד אלימלך פריימאן זצ"ל

רבי דוד אלימלך נולד בשנת תקצ"ה בעיר ה. מאד לאביו רבי יהודה שהיה מצאצאי הגה"ק בעל "נועם אלימלך מליזנסק" ונקרא אלימלך על שמו.

מוצאו

פרטים על הוריו אינם ידועים לי פרט לעובדא שאביו הגיע להונגריה מגליציה והשתקע בעיר ה.מאד ושם נהיה לרעו ובן בריתו של ר' זליג חסיד (אביו של הגאון בעל "קול אריה"). הוא היה מאושר מאוד מהחופש והחרות ששררו אז בהונגריה, וגם נתן לכך בטוי כשהיה צריך להרשם ולקבוע שם משפחה קרא לשם משפחתו פריימן. שתרגומו בעברית איש חופשי.

נשואיו

רבי דוד אלימלך פריימאן ז"ל היה תלמידו של הגאון בעל "קול אריה" בה. מאד בישיבה שהוא יסד שם בהיותו אברך צעיר אחרי החתונה.

הוא נשא לאשה את סבתנו הצדקת מרת לאה, שהיתה בת הצדיק המלומד בניסים רבי בנימין קומאדער. זכה לשמש את חותנו הצדיק שלוש שנים תמימות.

הישיבה הקטנה בה. מאד

בשנת תרכ"א נתקבל הגאון בעל "קול אריה" לאבדק"ק בערעגסאז והישיבה שניהל בה. מאד חולקה לשתים: הבחורים הגדולים עברו לבערעגסאז עם ה"קול

אריה" והבחורים הקטנים נשארו במאד בכעין "ישיבה קטנה" שרבי דוד אלימלך ז"ל הועמד בראשה.

מדי פעם היה הגאון בעל "קול אריה" בא לישיבה הקטנה ובוחן את התלמידים, והמצטיינים שבהם זכו לעלות לישיבת הגאון בעל "קול אריה" בבערעגסאז. מנהג זה נמשך כל השנים, גם לאחר שנת תרמ"א, כשהגאון בעל "קול אריה" נבחר להיות רבה של ה' מאד וחזר לשם עם הישיבה הגדולה. הוא היה נוהג לבחון את התלמידים בישיבה הקטנה של רבי דוד אלימלך מדי ערב ראש חודש. (כ"ז שמעתי מפי בנו הוא סבי הרה"ח רבי בנימין פריימאן ז"ל).

בישיבה הקטנה הזאת למדו תלמידים שהתפרסמו אח"כ כגדולי תורה ומעש בהונגריה, כמו הגאון בעל "חמדת שאול" מראצפערט; האחים הגאונים רבי יצחק מאיר הכהן שוורץ מדרגמירעשט ורבי יוסף הכהן שוורץ, בני הגאון בעל "בית נפתלי". ר' יוסף היה "צעיר התלמידים בישיבה הקטנה". זכורני שהג"ר יוסף הכהן שווארץ ז"ל, שהיה רב בית כנסת "מחזיקי התורה" בגרוסורדיין, היה בא מדי פעם לבית סבי הרה"ח רבי בנימין פריימאן ז"ל והיה מתפאר בכך שהוא זכה עוד ללמוד אצל הצדיק רבי דוד אלימלך במאד. פעם הוא אמר לי, דע לך שסבך הוא אחי הגדול, כי כל המלמד את בנו תורה מעלה עליו הכתוב כאלו ילדו. (ראה תולדותיו בספר "מספרות ישראל בהונגריה" מאת ידידי הסופר רבי נפתלי בן מנחם ז"ל הוצאת תשבי ירושלים תשי"ח).

העליה לארץ ישראל

בשנת תרמ"ד נפטר הגאון בעל "קול אריה". והסבא רבי דוד אלימלך שהיה קשור לרבו בכל לבו ונפשו, אמר שהוא איבד את כל משענתו. עליו היה סמוך כל ימי חייו, וכעת אין לו יותר תקנה כי אם לעלות לארץ ישראל ולהשתקע בירושלים. הרב הצדיק התמים הזה היה אז מטופל במשפחה בת שבעה ילדים, ורק בנו בכורו הוא סבי הרה"ח רבי בנימין ז"ל היה כבר נשוי. וגר אז בכפר מיצ'קע. הוא נסע למיצ'קע לבשר להם על החלטתו. מפי הסבתא שבע ז"ל שמענו ברבות השנים תיאורים עזים על אותו הבקור. סבתא שבע סיפרה שהיא התקוממה נגד ההחלטה ופרצה בבכי מר. היא טענה, שלא די שהיא נשארה יתומה בעודה נערה והנה נגזרה שגם בעלה ישאר יתום בחייו. היא צעקה ביללה איפה הצדק? ואמרה לחמיה רבי דוד אלימלך שהיא תובעת אותו לדין תורה. הוא ז"ל שאל אותה: בתי! בפני מי את רוצה שנקיים דין תורה? והיא ענתה: בפני אבי החורג הצדיק רבי הערצקא ז"ל מראצפערט. ואמנם החליטו כולם לנסוע לראצפערט. אמה הרבנית הצדקת מרת צביה טענה ואמרה, שלו ידעה שהמחותן עומד להתרחק מהמשפחה ולעלות לישראל לא היתה מסכימה לשידוך, והרי זה בחינת "מקח טעות".

רבי הערצקא הסתגר עם רבי דוד אלימלך לכמה שעות ואחרי כמה שעות קראו לזוג הצעיר לשיחה משותפת. מה שנאמר להם שם היה מוחזק כסוד במשפחה במשך

כל השנים. רק זאת שמעתי מפי הסבא, שהסבתא לא רק שהתרצתה והסכימה לצעדו של אביו, אלא ביוזמתה הוא קיבל על עצמו לממן הוצאות הנסיעה לכל המשפחה לארץ ישראל ולשלוח כספים לתמיכה בו. לקח רבי דוד אלימלך ז"ל את רעיתו הצדקת מרת לאה ז"ל עם הילדים הרכים. הושיב אותם על עגלה וסוס ונסע אתם בדרך לא דרך עד טריעסט. הנסיעה לטריעסט ארכה למעלה מחודש ימים. בטריעסט עלו על ספינה שנסעה למצרים ומשם לארץ ישראל. במשפחה סיפרו שטלטולי הדרך עד שהגיעו למחוז חפצם לירושלים ארכו כשלושה חודשים.

בירושלים:

הם השתקעו בירושלים בעיר העתיקה. בפנקס גארדין רשום שקיבל תמיכה מדי חודש בחודשו מכולל שומרי החומות - כולל הונגריה עד ט"ז ניסן תרע"ב. היינו עד תום ה"שלושים" לפטירתו.

בירושלים ישב על התורה ועל העבודה בקדושה וטהרה. מזקני ירושלים שמעתי רבות על חסידותו ופרישותו. כן התעמק בתורת הסוד. והיה נוסע הרבה לקברות צדיקים בטבריה ובצפת.

הוא התבלט כאחד מעמודי התווך של "כולל הונגריה". בימים ההם התנהל ויכוח ומחלוקת בין ראשי הכולל לבין הגאון רבי עקיבא יוסף שלעזינגער בעל "לב העברי" חתנו של הצדיק רבי הלל מקאלאמיא. הטענות נגד הגאון רבי עקיבא יוסף ז"ל היו בענין חידושים שהוא רצה להנהיג כמו: לתקוע תקיעת שופר בראש השנה שחל להיות בשבת. להקריב קרבן פסח על הר הבית. במיוחד גברה המחלוקת כשהגאון רבי עקיבא יוסף קנה קרקעות ושטחים עליהם הוקמה המושבה פתח תקווה. הג"ר עקיבא יוסף גם גרס, כי נוסף למצווה לעסוק בתורה ישנה מצוות ישוב הארץ ומצווה לעבד את אדמת הארץ ולשמרה, ולקיים מצוות התלויות בארץ. רבי דוד אלימלך ז"ל השקיע הרבה מאמצים להשכין שלום ולגשר בין הצדדים.

בספר "אילה שלוחה וכתבי הר"ן" עמ' מ"ח מובא מכתב של הגאון רבי נפתלי הכהן שווארץ אבדק"ק ה. מאד. וז"ל:

> ב"ה יום ד' ישב תרמ"ח לפ"ק ה. מאד.
>
> אורה ושמחה בימי חנוכה למע"כ ידידי הרב הגאון הגדול וכו' מו"ה עקיבא יוסף שליט"א בעיה"ק ירושלים תובב"א.
>
> מכתבו הנערך במרירות לבו, אשר שלח אלי על ידי ידידנו הרב המופלג בתורה ויראת שמים, **צדיק תמים** וכו' מו"ה **דוד אלימלך פריימאן** נ"י, חד מינן דאזל להתם, קבלתי לנכון ונשתוממתי על המראה במה שדופק על פתחי הדל להיות בעזרתו נגד אלו הקמים עליו ואם אחרים הגדולים ממנו לא יכלו להושיעו ונסוגו אחור, כי אצל משפט צריכים לשמוע גם טענות צד שני. א"כ מה מני יהלוך לצאת ככותבת הגסה נגדם, הלא בצדק יאמרו מי שמך לראש ושופט עלינו... ולכן עצתי כי יכתוב להנשיאים כבוד הרבנים הגאונים המפורסמים דפרסבורג

ואונגוואר נ״י שהם יקבעו בד״צ לשמוע טענותיכם כדי לתווך השלום, ויחדלו הקולות והצעקות, והכל על מקומו יבא כראוי...

והנני בזה הדוש״ת מוקירו ומכבדו בלונ״ח מצפה לישועה כללית.

כמו כן היה רבי דוד אלימלך מרביץ תורה ברבים בירושלים. וגידל את ילדיו בירושלים לתורה ולעבודת ה׳ לשם ולתפארת.

הגרי״ח זוננפלד בהסכמתו משנת תרפ״ז לספר חפץ ה׳ לבעל אוה״ח הק׳, מתארו: ״הרה״ג הצדיק החסיד המפורסם מיקירי עיה״ק ירושלים תו״ב מוה״ר דוד אלימלך פרימאנן זצ״ל״. גם הגר״א קלצקין בהסכמתו שם מתארו: ״הרה״ג המפורסם מיקירי עיה״ק ירושלים ת״ו ר׳ דוד אלימלך פריימאנן זצ״ל״

פטירתו:

הוא נפטר לבית עולמו בן ע״ז שנים בט״ו אדר, פורים דמוקפין תרע״ב ונטמן בהר הזיתים בירושלים.

על מצבתו חרות:

פ״נ
איש תם וישר ירא אלקים
הרב החסיד מו״ה **דוד אלימלך** זצ״ל
בה״ר מו״ה יודא זצ״ל
נפטר טו אדר תרע״ב
ת.נ.צ.ב.ה.

השאיר אחריו דורות ישרים מבורכים, יושבים ועוסקים בתורה ועבודה.

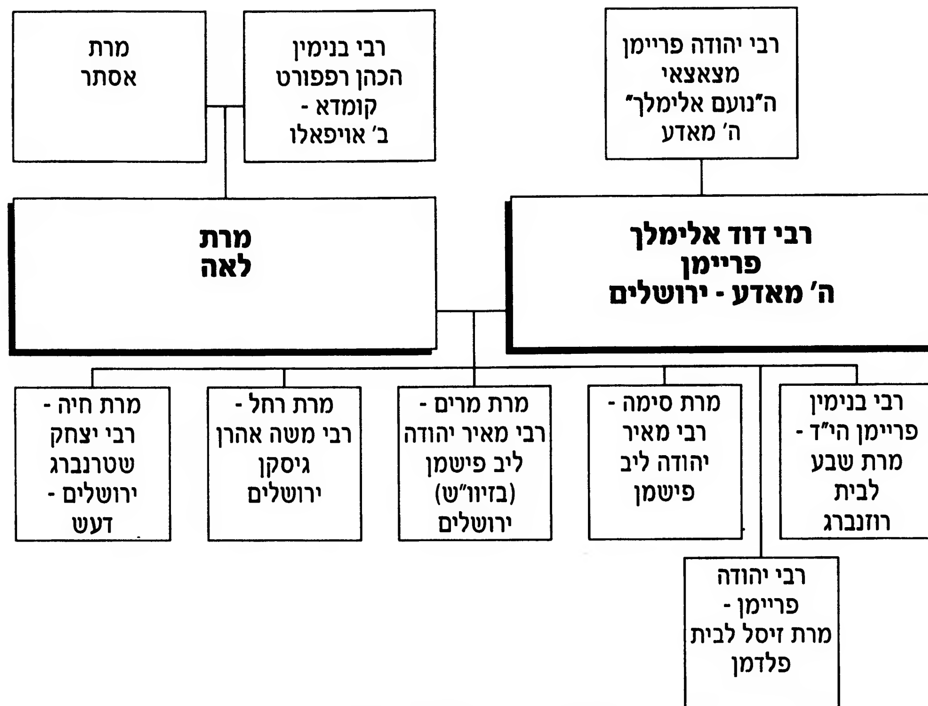
הסבתא הצדקת מרת לאה האריכה ימים אחריו עוד שמונה עשרה שנים ונפטרה זקנה ושבעת ימים בד׳ אייר שנת תר״צ ונטמנה על יד בעלה בהר הזיתים בירושלים.

על מצבתה חרות:

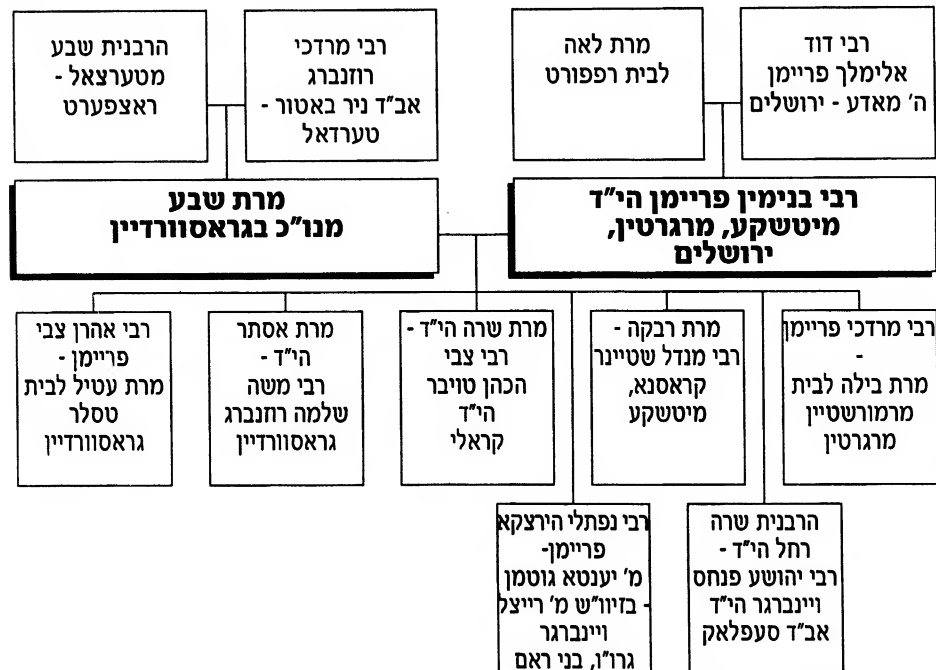
פ״נ
הצדקת אשר חיל **לאה**
בת הרב הצדיק מו״ה בנימין כ״ץ זצ״ל
אשת הרב הצ׳ מו״ה דוד אלימלך זצ״ל
ד׳ אייר תר״צ
ת.נ.צ.ב.ה.

צאצאיו:

1. **בנו בכורו סבי רבי בנימין הצדיק פריימאן:** שנשאר בגולה ובגיל שמונים ואחת הובל ע״י הנאצים ימ״ש לאושוויץ ולא ידע איש את קבורתו. ה׳ יקום דמו. (ראה להלן).

צאצאי רבי דוד אלימלך פריימן

צאצאי רבי בנימין פריימן

2. **בתו מרת סימה ע״ה**: נישאה לבעלה הרה״צ מו״ה מאיר יהודה ליב פישמן ז״ל מחשובי חסידי בויאן בירושלים עה״ק מגזע הה״ק רבי ליבר הגדול מברדיצ׳ב. (ראה להלן) היא נפטרה בצעירותה.

3. **בתו מרת מרים ע״ה**: לאחר פטירת אחותה מרת מרים נישאה לבעל אחותה הנ״ל.

4. **בתו מרת רחל ע״ה**: היתה נשואה לרבי משה אהרן גיסקן (ראה להלן).

5. **בתו מרת חיה**: נישאה לבעלה רבי יצחק שטרנברג הי״ד (ראה להלן).

6. **בנו הרה״ח רבי יהודה פריימאן ז״ל**: (ראה להלן).

בנם הרב החסיד רבי בנימין פריימאן הי״ד ז״ל

סבי רבי בנימין ז״ל, נולד בעיירה ה. מאד - *H.MAD* בחודש סיון שנת תרכ״ג לאביו הצדיק הרב רבי דוד אלימלך פריימאן ז״ל ולאמו מרת לאה. לידת רבי בנימין היתה תוך ימי אבל השלושים לפטירת סבו הצדיק הקדוש רבי בנימין קאמאדער ונקרא על שמו.

סבי רבי בנימין למד תורה וספג חסידות אצל אביו הצדיק רבי דוד אלימלך, ואח״כ נהיה תלמיד מובהק להגאון המפורסם בעל ״קול אריה״.

במלאת לו 20 שנה, נשא לאשה את סבתי מרת שבע בת הגאון רבי מרדכי רוזנברג בעל ״עטרת מרדכי״ ז״ל. החתונה התקיימה בראצפערט בבית אביה החורג הצדיק רבי נפתלי הירצקא זילברמן זצוק״ל.

בן דודו (אחי אמו) היה בעל נכסים מרובים ובעל חווה גדולה בכפר מיטשקע (*MISCA*) על יד מארגרעטען, והוא אשר הביא את הזוג הצעיר לכפר והעמיד לרשותם בית וכן פתח להם חנות בכפר. במשך הזמן הצליח רבי בנימין בעסקיו. מהכספים הראשונים שהרויח, מימן את הוצאות הנסיעה של אביו הצדיק רבי דוד אלימלך עם כל

רבי בנימין פריימן הי״ד ורעיתו מרת שבע ע״ה

ילדיו, לארץ ישראל. הוא גם המשיך לתמוך בו ובאחיו הצעיר רבי יהודה במשך כל השנים. רבי בנימין עשה חיל בעסקיו, קנה לו כרם, בנה לו בית ובביתו בנה מקווה טהרה. אכן, היה בעל בעמיו, ויחד עם זאת הקפיד מאוד על לימוד התורה. כל זמן היותו בכפר, שילם כסף לבחור תלמיד חכם מישיבת מארגרעטען, כדי שיבוא אליו לכפר לקבוע אתו עתים לתורה וללמוד בצוותא. כן החזיק בחור מלמד לילדיו הקטנים.

עובדה מענינת סיפר סבי. לפני נשואיו קראו רבו בעל ה"קול אריה" אליו, וברכו בעושר ורווחה, זאת בניגוד לצוואתו הידועה של בעל הנועם אלימלך לצאצאיו, שלא יהיו מהם עשירים, כדי שלא יצטרכו לעמוד בנסיון העושר. אבל, הוסיף הקול אריה ואמר, אני כרבך יכול להעיד עליך שתעמוד בנסיון העושר, וערב אני לכך, לכן פעלתי זאת למענך. ואכן רבי בנימין הצליח מאוד בעסקיו והתעשר עושר רב וגם פיזר הרבה כסף לצדקה.

עדות לכך יכול אני להביא מפגישה מענינת שהתקיימה בנוכחותי בשמחת הבר מצוה שלי, ועדיין הדברים מהדהדים באזני. היה זה נכדו של בעל ה"קול ארי'" ה"ה הגאון רבי שלמה זלמן עהרנרייך משמלוי זצ"ל שנפגש עם סבי רבי בנימין הנ"ל. סבי היה תומך בו רבות. באותה פגישה ביקש הגאון משמלוי זצ"ל כסף מסבי עבור ענין חשוב, וסבי נענה לו כדרכו במתת יד הגונה. אולם הגאון משמלוי לא היה מרוצה מהסכום. פנה אל סבי ואמר לו: "הלא הנך יודע כי כל העושר שבידך מברכת סבי זצ"ל הוא שפעל זאת למענך", וסבא אכן ענה לו: "הצדק אתך, אין לי ברירה" והוסיף לו עוד סכום הגון.

ידוע שהיה לו חוזה - הסכם ישכר־זבולון עם הצדיק רבי זימל ליכטמאן ממארגרעטען.

ביתו במיצ'קה היה בית פתוח לרווחה, היה מכניס אורחים גדול. פיזר הרבה כסף לצדקה, לתלמידי חכמים ולמוסדות תורה וחסד.

את ישיבתו בכפר ראה כשליחות, בכדי לפרנס את משפחתו ובנוסף גם לתמוך במשפחתו אשר בארץ ישראל, כן תמך בגיסיו וגיסותיו היתומים בראצפערט. כל זאת למרות כל הקשיים הכרוכים בחיי כפר, המרוחק מקהילה יהודית מאורגנת.

אולם בשנת תרע"ד כשהילדים גדלו (ויתכן כי גם בגלל פרוץ מלחמת העולם הראשונה) עבר לגור למארגרעטען. זכורני, כי בעת זקנותו היה מספר לי בהתרגשות על השנים הקשות בכפר, וכמה מאושר היה כשהצליח למכור את הכרמים ואת נכסיו שבכפר ולקנות לו בית גדול ומרווח במארגרעטען, ולהשתקע שם בין יהודים תלמידי חכמים, על מנת שיוכל לגדל את ילדיו לתורה, חסידות ודרך ארץ. ואכן בנה יחד עם הסבתא שבע בית לתפארת, שם גם חיתן את ילדיו. וכאשר חיתנו את בת הזקונים - היא אמי מורתי, הצדקת מרת רחל הי"ד עם אאמו"ר הגרי"פ וינברגר הי"ד, בן הגאון מהרש"ז ז"ל אבדק"ק מארגרעטען - אז נהפך הבית ברחוב ה"אגסים" *Kortes U.* לבית מרכזי, בית שהתאחדו בו תורה וגדולה במקום אחד.

בית רבי בנימין פריימן במארגרטין

בשנת תר״צ, עבר אאמו״ר ז״ל לגור בסעפלאק. וסבא וסבתא ז״ל עברו לגור לגרוסורדיין, שם התגוררו שני בניהם, רבי אהרן צבי ורבי נפתלי הירצקא ז״ל, וכן חתנם הלמדן החכם רבי משה שלמה רוזנברג ז״ל. סבא וסבתא קנו דירה בשכנות לאדמו״ר בעל ״אהבת ישראל״ מויזניצא ברחוב סארבאש שור (*SZARVAS SOR*). ומאז התקשר סבי אל האדמו״ר ז״ל בעבותות אהבה.

את עסקיו נהלו הבנים, ואלו הסבא והסבתא עסקו בתורה ובצדקה וחסד. על ״הלשכה החשאית״ ראה בפרק על הסבתא.

פרק מיוחד באישיותו היה זהירותו המופלגת במעשר כספים. סבא היה מקפיד בעצמו, וכן ציווה על כל בני ביתו להקפיד על מעשר כספים. כמו כן שלח הרבה כסף לארץ ישראל.

זכורני, בעת הבר מצווה שלי, לאחר החגיגה בא וערך עמי רשימה מדויקת של כל המתנות שקבלתי לבר מצווה וצווה עלי לתרום מעשר ולשלוח את הכסף לארץ ישראל. בתור נער אולי חרה לי מאד אותו מעשה, אך את התרומה החינוכית ואת ההשפעה החיובית שלוותה לכך, אני נושא בחובי עד היום.

גם לעת זקנותו לא חדל מלהקפיד על מנהגיו הטובים, ולא נרתע מלדרוש זאת בתוקף מבני ביתו. שני בניו שבגרוסוורדיין היו יהודים עשירים ועצמאים, אעפ״כ היה הוא מופיע פעם בחודש אצל כל אחד מבניו, דורש דו״ח ומסכם אתם את הרווחים ותובע מהם להפריש מעשר לצדקה.

בי״ח אלול תרצ״ה נפטרה עליו רעיתו - סבתא ע״ה. לאחר פטירתה, החזיק בביתו תמיד בחור מתלמידי ישיבת ויזניץ כדי שלא יישן לבדו בבית. אבל סירב לקבל כל

עזרה פיזית מהזולת, ושירת את עצמו כשהוא מקפיד על פדנטיות רבה. את עתותיו הקדיש לתורה לחסידות ולמעשי חסד. וכך חי עד שנת תש״ד, בהיותו כבן 81 הובל בערב שבועות (יום דהלולא של סבו רבי בנימין קאמאדער ז״ל) לאושוויץ. ולא ידע איש את קבורתו.

ה׳ יקום את דמו!

*

סבתי מרת שבע ע״ה, נולדה בשנת תרכ״ד בנירבאטור, לאביה הגאון בעל ״עטרת מרדכי״ שהמשיך לגור שם למרות התפטרותו מהרבנות בנירבאטור. סבתי גדלה בטערצאל. בילדותה חוותה את החוויה הקשה של מאסר אביה הגדול, ולאחר מכן כשחלה אביה זצ״ל עברה תקופה קשה נוספת, כשהיא, בתור בכורה נוטלת על שכמה הרבה מעול הבית. כאשר נתייתמה היתה עדיין ילדה קטנה אך בוגרת ומחושלת מכפי גילה. רבות היתה מספרת על מצבה בימים קשים אלה, כשהיתה צריכה לשמש בתפקיד האחות הגדולה ליתומים מצד אחד, ובת תומכת לאמה, האלמנה הצעירה, מצד שני, עד אשר אמה התחתנה בזיווג שני עם הצדיק רבי נפתלי הערצקא זילברמן זצוק״ל. אז עברה המשפחה לגור לראצפערט. שם קיבל אותם הצדיק רבי הערצקא ז״ל תחת חסותו כאבי היתומים.

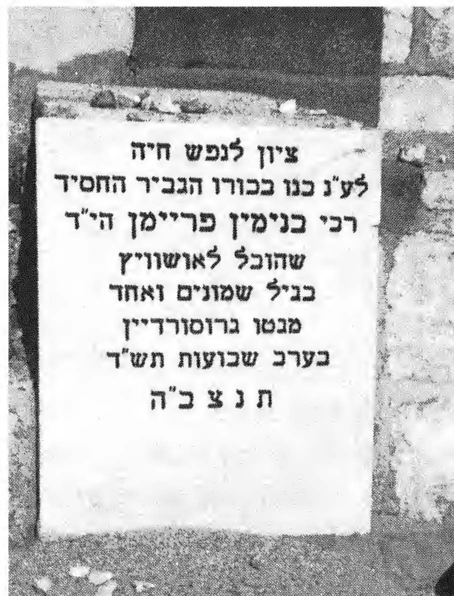
החוויות הקשות מתקופת הילדות יחד עם ההדרכה שקבלה מאמה הדגולה ואביה החורג האדמו״ר ז״ל. חישלו את רוחה, ותרמו כנראה רבות לעיצוב דמותה כאישיות מיוחדת במינה, משכילה וחכמה, צדקת ואשת חיל. היא היתה האישיות הקובעת בעניני המסחר אשר על פיה ישק כל דבר. דאגה שחלילה לא יהיה מחסור בבית, כשהיא מצטטת מאמר במשנה בפרקי אבות ״אם אין קמח אין תורה״, ואם רוצים לבנות בית של תורה וחסד חייבים לדאוג לאמצעים חומריים לכך.

רגישות מיוחדת היתה לסבתא עבור נצרכי העיר, ואכן בא הדבר לידי ביטוי כשביוזמתה הקים בעלה, הסבא רבי בנימין פריימן הי״ד, קופה מיוחדת למתן בסתר, בשם ״לשכה חשאית״ (עיין מסכת שקלים פרק ה׳ משנה ו׳).

הסבתא והסבא היו דואגים להכניס כסף לקופה, ואילו ההוצאות הוצאו על פי הוראות של שלשה אישים מרכזיים בגרוסוורדיין: האדמו״ר מויזניץ, רב העיר, וראש הקהילה.

מפי חתנה דודי הרה״ח רבי משה שלמה רוזנברג ז״ל שמעתי שכאשר רצה לעזור לנצרך בן טובים. היה צריך לבקש מראש הקהילה רבי ישראל אולמן ז״ל שיתן הוראה ללשכה החשאית של חותנו לתת כסף מהקופה. האדמו״ר בעל ״אמרי חיים״ סיפר לי שהוא עזר לעשרות רבות של נצרכים מיוחדים מקופת הלשכה החשאית של רבי בנימין פריימן הי״ד.

בניה היו סוחרים ובעלי בתים. אבל את בנותיהם השיאו לתלמידי חכמים מובהקים. הסבתא היתה אומרת: בנים לא יכולים לבחור אבל חתנים כן. ואכן השיאו את בנותיהן לתלמידי חכמים מובהקים. ורוותה מהם הרבה נחת.

לוח לזכר רבי בנימין פריימן הי"ד
בשולי מצבת אביו רבי דוד אלימלך בהר הזיתים

מצבת מרת שבע פריימן בגראסוורדיין

סבתא זכתה לדור ישרים יבורך, ונפטרה בשם טוב בי"ח אלול תרצ"ה בגרוסוורדיין, ומנוחתה כבוד בבית העלמין החדש ברחוב רוליקובסקי (*RULICOVSKI*). ילדיהם:

1. בנם הרה"ח רבי מרדכי: ואשתו מרת בילה לבית מרמורשטיין - מארגרעטען. נפטר ז' חשוון תרפ"ב מנח"כ במארגרעטען.

2. בתם רבקה: ובעלה הרה"ח רבי מענדל שטיינר בקראסנא.

3. בתם מרת שרה: ובעלה הרבני הצדיק והתמים. רבי צבי טויבר בקראלי - הי"ד.

4. בתם מרת אסתר הי"ד ובעלה הלמדן והחכם ר' משה שלמה רוזנברג - גרוסוורדיין. עלה לארץ, וחי בה מספר שנים. נפטר ר"ח סיון תשכ"ב ומנוחתו כבוד בפתח תקוה.

5. בנם רבי אהרן צבי פריימאן ורעיתו עטיל לבית טסלר - גרוס ורדיין. נפטר שם בכ"ח מנחם אב תרצ"ט ומנ"כ בבית העלמין ברחוב *RULILOVSKI*.

6. בתם שרה רחל ובעלה הגאון הצדיק הגרי"פ וינברגר אבדק"ק סעפלאק הי"ד.

7. בנם רבי נפתלי הירצקא פריימאן ואשתו בזיווג ראשון מרת יענטא הי"ד בת ר' יצחק יהודה גוטמן. ואשתו בזיווג שני מרת רייצל תחי' בת ר' יצחק דוד וינברגר. ר' נפתלי הירצקא התגורר בגרוסוורדיין, עלה ארצה והתישב במושב "בני ראם" ומנח"כ בבית העלמין האזורי ב"יסודות" של המועצה האיזורית נחל שורק.

הרה"ח רבי מרדכי פריימאן ז"ל

רבי מרדכי היה הבן הבכור לרבי בנימין פריימאן הי"ד ורעיתו הצדקת מרת שבע ז"ל.

הוא נולד בכפר מיטשקע *MISCA*. (תאריך לידתו לא ידוע לי). בילדותו החזיק אביו בכפר מלמד מיוחד עבורו. ובזכותו למדו גם שאר ילדי הכפר אצל המלמד הנ"ל. כשגדל קצת עבר ללמוד ב"חדר" במארגרעטען. אחרי גיל הבר-מצווה למד בישיבה אצל הגאון מהרש"ז ז"ל. כמו כן למד תקופת מה בישיבת פרעסבורג.

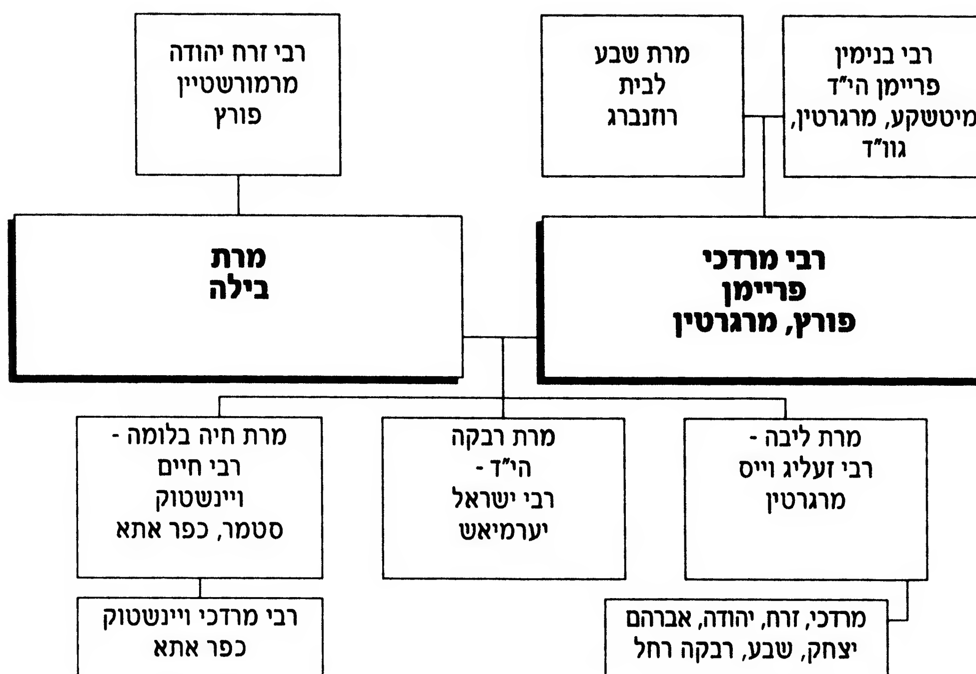
בשנת תר"ע נשא לאשה את מרת בילא הי"ד בת רבי זרח יהודה מרמורשטיין מכפר פורץ (*PORTI*), מהלך תחום שבת מסעפלאק - שם עובר הגבול בין המחוזות סילאג'י (*SZILAGY*) וביהאר (*BIHAR*). מפי סבא הרה"ח רבי בנימין פריימאן הי"ד שמעתי שרבי מרדכי ז"ל היה תלמיד חכם מובהק, ובעל השכלה כללית, ראו עליו שלגדולות נוצר. בתחילה התגורר בכפר פורץ, ועד מהרה הפך להיות בעל בעמיו ומכובד בקהילת "נאדי-פאלו והגליל". בשנת תרע"ה היה גם ראש הקהילה. במלחמת העולם הראשונה היה משוחרר מהצבא בהיותו בעל תעודת סמיכה לרבנות מישיבת פרעשבורג.

אחרי מלחמת העולם הראשונה עזב את הכפר פורץ והתישב במארגרעטען. אמנם לא לתקופה ארוכה כי חלה במחלת ריאות ונפטר בצעירותו, בז' מרחשוון תרפ"ב, ומנח"כ בבית העלמין במארגרעטען. השאיר אחריו אלמנה צעירה עם שלוש ילדות קטנות.

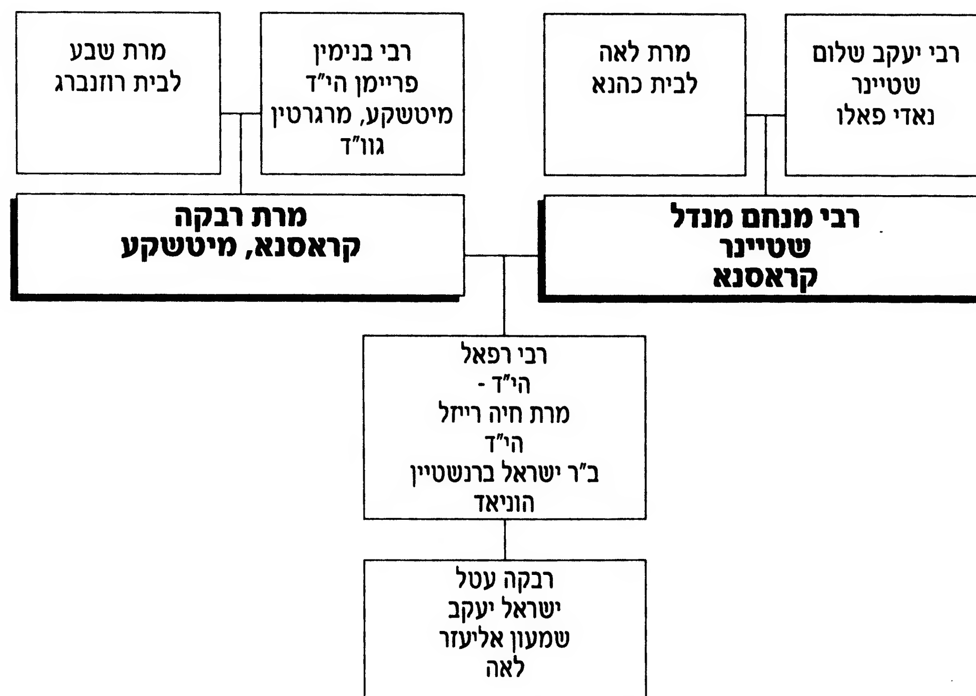
הדודה בילא הי"ד, נולדה בשנת תרנ"ב והיתה בת שמונה עשרה כשנישאה לרבי מרדכי ז"ל. אחרי כשתים עשרה שנה, כשנפטר בעלה, נשארה אלמנה צעירה, מטופלת בשלוש יתומות קטנות. אבל הדודה בילה (שהכרתי אותה היטב) היתה אשת חיל אשר דאגה לפרנסה, וגם גידלה בכבוד את היתומות. היא זכורה לי תמיד כהדודה החביבה המאירה פנים תמיד לכל ילדי המשפחה.

נוסף לכך היתה הדודה בילא עסקנית צבורית. אירגנה במארגרעטען "חברת הכנסת כלה" שחילקה סכומים נכבדים לכלות נצרכות. הכנסות האגודה באו מרעיון מקורי שהגתה והוציאה לפועל, היא אירגנה קבוצות בנות שהיו יוצאות בהדרכתה פעם בשבוע לכל בית יהודי בעיירה והיו מתרימות 1 לעיי (מטבע רומני שהיה בזמנו בערך של כשקל היום) מכל משפחה.

הדודה בילה היתה דואגת ל"הכנסת אורחים" בעיירה. למרות שנשארה אלמנה צעירה לא התחתנה פעם נוספת. אלא הקדישה את חייה לגידול היתומות. שתיים מהן היא הספיקה לחתן לפני השואה. הובלה לאושוויץ יחד עם בנותיה ונכדיה. ה' יקום דמם.

צאצאי רבי מרדכי פריימן

צאצאי רבי מנחם מנדל שטיינר

צאצאיהם:

1. **הבת ליבה:** שנישאה לתלמיד חכם הוא ש"ב הרה"ח ר' זעליג ויס, שהיה בן של השוחט מהכפר קעמער רבי יעקב שמואל וייס הי"ד. הם גרו במארגרעטען בבית הסבא רבי בנימין פריימאן הי"ד.

היו להם ארבעה בנים ושתי בנות: מרדכי, זרח, יהודה, אברהם יצחק, והבנות שבע, רבקה רחל. בת דודתי ליבה עם ששת ילדיה עלו על המוקד בשואה האיומה. הי"ד.

הרה"ח ר' זעליג ז"ל שרד מהמחנות. זכה לעלות לארץ ישראל, בנה בית נאמן בבני-ברק, ולפרנסתו עבד בישיבת "פוניביז". נפטר לבית עולמו בבני-ברק ושם מנח"כ.

2. **הבת רבקה:** היתה נשואה לר' ישראל יערמיאש נ"י. נולדו להם 3 ילדים היא נספתה עם שלושת ילדיה בשואה. בעלה ר' ישראל יערמיאש נ"י ניצול מהמחנות, עלה ארצה, ומתגורר היום בנתניה.

3. **הבת חיה בלומה:** התחתנה לאחר השואה עם הרה"ח ר' חיים וינשטוק ז"ל מסאטמאר. עלו ארצה ובנו את ביתם בכפר אתא. הוא נפטר ביום כו אדר א' תש"ל ושם מנוחתו כבוד.

חיה בלומה נשאה בשנית להרה"ח רבי יוסף מאוזקאפף שליט"א. הם גרו בחיפה. נפטרה בזאת חנוכה ב' טבת תשנ"ד ונטמנה בבית העלמין בחיפה.

בנה היחיד הרה"ח מרדכי שליט"א למד בישיבות בארץ ישראל. התחתן ונשא לאשה את מרת רבקה תחי' לבית שטיגליץ. גרים היום בכפר אתא, ובנו שם בית יהודי חסידי חם לתפארת. להם 5 ילדים והם: א) דבורה בילה: נשואה להרה"ח ר' בן ציון קליגר נ"י. הוא סופר סת"ם בצפת ולהם 5 ילדים נחמדים. ב) נעמי: נשואה להרה"ח ר' מנחם יהודה הימל נ"י. גרים בחיפה ולהם 3 ילדים. ג) אהובה: נישאה להרה"ח חיים לייפניקר נ"י גרים בחיפה. ד) חיים. ה) לאה תמיר.

מרת רבקה ובעלה הרה"ח רבי מנחם מענדיל שטיינר ע"ה

הדודה רבקה היתה הבת הגדולה של הרה"ח רבי בנימין פריימאן. היא נישאה להרה"ח רבי מנחם מענדיל שטיינר בן רבי יעקב שלום שטיינר מנאדיפאלו. אמו מרת לאה, היתה בת רבי משה כהנא העליר בן הגאון רבי יחיאל כהנא אבדק"ק מאטאסלקא (*MATESZALKA*), שהיה בן הגאון האדיר רבי יהודה הכהן העליר ז"ל בעל "קונטרס הספיקות" ו"תרומת הכרי" ולמעלה בקודש מצאצאי הגאון בעל תוספות יום טוב ז"ל. הם התיישבו בקראסנא. הדודה נפטרה בצעירותה, ולא הכרתי אותה. היא השאירה אחריה ילד יתום, הוא רפאל בן דודי הי"ד. מקום קבורתה במיצ'קע ו' שבט תרע"א.

את רבי מנחם שטיינר הכרתי היטב. הוא היה תלמיד חכם וירא שמים, בעל טחנת קמח. תקופת מה היה גם ראש קהילת קראסנא. הוא התחתן שנית עם מרת יהודית בת הרה"ג שמעון אליעזר ברנשטיין שהיה דומ"ץ בק"ק דעברעצען, ונולדו לו ילדים נוספים.

רבי רפאל למד בישיבת מארגרעטען ואח"כ למד גם בסעפלאק, ובטאשנאד ובהוניאד אצל הגאון רבי יעקב יחזקיהו גרינוולד ז"ל. התחתן עם בת דודתו מרת חיה רייזל בת הרה"ח רבי ישראל בערענשטיין ז"ל מקראסנא. השתקע בהוניאד היה סוחר תבואות וקמח, וניהל בית יהודי חסידי חם. שם נולדו להם 4 ילדים, והם: א) רבקה עטל נולדה בשנת תרצ"ג. ב) ישראל יעקב נולד בשנת תרצ"ה. ג) שמעון אליעזר נולד בשנת תרצ"ט. ד) לאה נולדה בשנת תש"ב.

כל המשפחה עלתה על המוקד בשואה האיומה. ה' יקום דמם!

מרת שרה ובעלה הרבני הצדיק התמים רבי צבי טאובר הי"ד

הרבני הצדיק התמים רבי צבי טאובר הי"ד בן רבי מרדכי הכהן נולד במוגנדורף. היה תלמיד מובהק וחביב לרבו הגאון רבי שאול בראך, עוד בהיותו רב במוגנדורף. בשנת תר"ע כשהגר"ש בראך נבחר להיות רבה של קראלי, בא תלמידו חביבו עמו לקראלי. התחתן עם דודתי הצדקת מרת שרה בת הרה"ח ר' בנימין פריימאן במארגרעטען. דביקותו של רבי צבי הרש ברבו הגיעה עד כדי כך שלפני נשואיו התנה עם חותנו שיקנו לו בית בקראלי, וזאת על מנת שיוכל להיות סמוך לרבו גם אחרי החתונה. מפי הסבא רבי בנימין פריימאן ז"ל שמעתי שאמר על חתנו זה שמידת דבקותו ברבו הגר"ש בראך היה לאין שעור, ממש "עד כלות".

לאחר שרבו המובהק הגר"ש עבר להיות רבה של קאשוי בשנת תרפ"ה, תיכנן רבי צבי ז"ל לנסוע אתו לקאשוי, למרות היותו בזמן ההוא כבר מטופל במשפחה. אולם סבתא שבע התנגדה לכך שבתה וחתנה יעברו לגור לצ'כוסלובקי', וע"כ דיברה עם אחיה הגאון רבי שאול רוזנברג אבדק"ק ראצפערט שהיה חבירו ובן בריתו של ר' שאול בראך שינסה להשפיע על חתנה. הוא שוחח עם רבי שאול בראך ובקשו להשפיע על תלמידו שישאר בקראלי, ואכן במצות רבו נשאר רבי צבי לגור בקראלי. סיפור מעניין על התקשרותו הרבה של רבי צבי זצ"ל לרבו, הובא בספר "שאול בחיר ה'" תולדות הגאון רבי שאול בראך זצ"ל (נתני' תשל"ו):

"בקהילה הקדושה קראלי, משם בא רבינו לכהן בעיר קאשוי, נשארו כמובן הרבה תלמידים ואוהבים של רבינו שגרו שם או למדו שם אצל רבנו, שנפרדו מרבנו ונשארו בלי רבם האהוב.

קראלי וקאשוי היו בשתי מדינות, צ'כיה ורומניה, ולא היתה אפשרות לנסוע רק עם דרכון והוצאות גדולות. בליל שמחת בית השואבה הנ"ל ישב בקראלי בסוכתו אברך אחד תלמיד חשוב ואדוק מאוד של רבינו (הוא דודי הצדיק רבי צבי טאובר הי"ד) אחרי גמרו סעודת יו"ט והוא נשאר בסוכתו לבד, התחיל מאוד להתגעגע אחרי רבו ובמחשבותיו ורוב שרעפיו כאילו דיבר א"ע: "אם רבנו היה עכשיו נמצא בקראלי הלא יכולתי לשבת יחד עם רבי בסוכה אחת ולשמוע נועם מתק דבריו, והרבה חידושי תורה כבכל השנים, וכעת שרבי נסע לקאשוי אבד לי כל זה ונשארתי יחידי ובודד".

ברוב געגועיו התנמנם האברך על יד שולחנו בסוכתו, ופתאום הוא רואה בחזיונו את רבינו עומד מולו במלבושי יו"ט, והיה דומה לו שהוא רואה אותו ממש בהקיץ.

רבינו חייך אליו ואמר לו, בני אל תצטער על שאינך נמצא אתי יחד. הנה אגיד לך פירוש שאמרתי עתה בסוכתי בקאשוי וזה יהיה לך כפיצוי על שאין אתה יחד אתנו. ואחר כך אמר לו רבנו מה שחידש על זמן שמחתנו, ויקץ והנה חלום. האברך זכר כל מה שאמר לו רבנו, ובבוקר הגיד וסיפר לחבריו בבית המדרש את כל מה שראה ושמע בלילה בסוכתו.

כעבור כמה חדשים בסוף חורף שנת תרפ"ה השיג האברך הנ"ל דרכון רומני ובא לבקר את רבו בקאשוי. בשעה שנכנס לחדר רבנו לקחת שלום, היו שם ארבעה או חמשה בחורים תלמידים וגם משמשו של רבנו. אחרי ברכת שלום עליכם אמר אברך זה שהוא רוצה לספר משהוא מעניין לרבי. רבנו לא המתין לשמוע מה שיספר רק בביטול ביד הפטיר כלאחר יד, הנך מתכוון על זמן שמחתנו. ותיכף יצא בריצה לחדר השני והשאיר את כל הנוכחים מתמיהים. אח"כ סיפר התלמיד הזה לחבריו בקאשוי את כל חלומו בקראלי, והם אישרו ששמעו פירוש זה בליל החג".

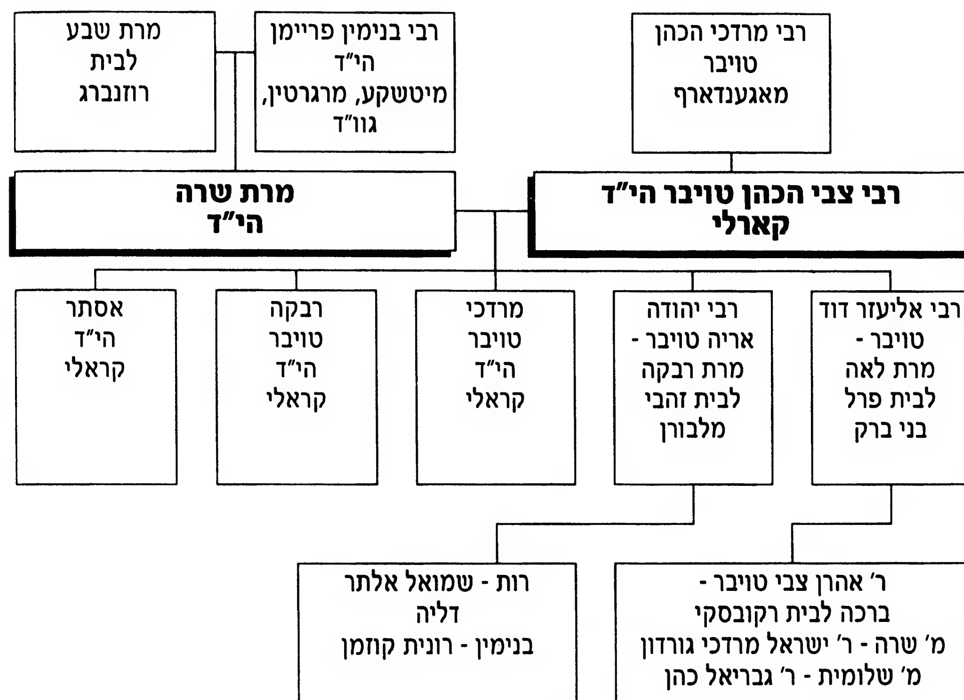
בשנת תרפ"ו כשהגיע לקראלי מו"ר הגאון האדמו"ר רבי יואל טייטלבוים זצוק"ל. נהפך לחסיד מובהק שלו ואחד מעמודי התווך של קהילתו בקראלי.

פרנסתו של רבי צבי היתה בכך שהיה נוסע מדי יום ביומו מקראלי לגרוסורדיין והיה איש אמונם של סוחרים בשתי הערים, ומסדר לאנשי קראלי עניני עסקיהם בגרוס-ורדיין ולאנשי גרוס-ורדיין בקראלי. היה מוליך ומביא כספים, סחורות, אישורים, תעודות וכו'. על נאמנותו המוחלטת והישרה שמעתי מפי אאמו"ר זצ"ל "שאילו היה לו בית מלא מטבעות זהב היה מוסר אותם מבלי לספור בידי איש נאמן כמו רבי צבי טאובר". רבי צבי היה נוסע מדי בוקר ברכבת מקראלי לגרוסורדיין והיה מארגן בעת הנסיעה ברכבת מנין לתפילה, ומיד אח"כ שעור למוד קבוע. אני אישית השתתפתי מספר פעמים בשעורים אלה. כך שגם ברכבת לא ביטל את זמנו.

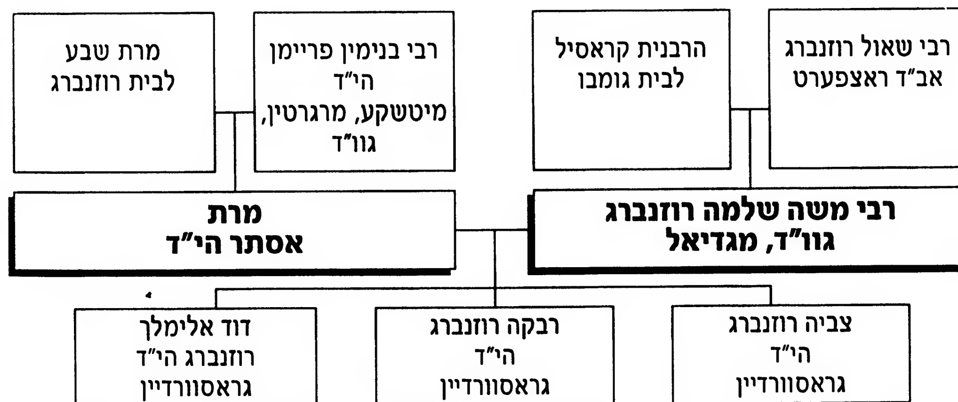
רבי צבי יעקב אברהאם שהיה חתנו של הגרב"צ וועזעל רבה של טורדא ונשיא הלשכה האורטודוקסית בטרנסילבניה סיפר לי, שבשנת השלושים היתה גזירה מטעם ממשלת רומניה שלא להתפלל ברכבת. הלשכה המרכזית שמושבה היה בקליוזנבורג ארגנה משלחת שתסע לבוקרעסט לבטל את רוע הגזירה. ומו"ר האדמו"ר מסאטמאר ז"ל הציע לצרף למשלחת את רבי צבי טאובר מקראלי, ולשאלה הרי הוא לא יודע רומנית? ענה האדמו"ר מסאטמאר בזה"ל "רבי צבי טאובר הוא איש אמת, וזעקת האמת אשר תצא מקרבו תחדור לכל לב ואפילו לב ערל".

על צדקותו ותמימותו של איש חסיד זה התהלכו במשפחה הרבה ספורים מופלאים מרובים.

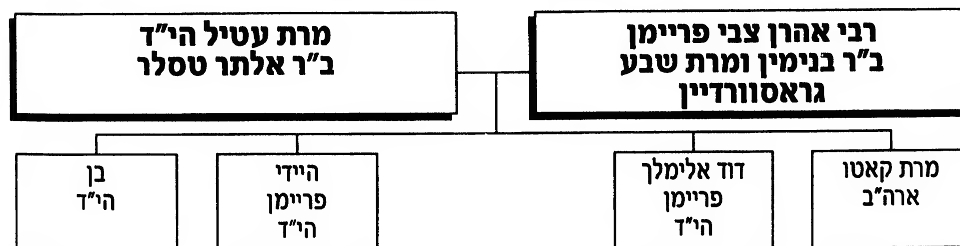
אשתו הדודה שרה היתה אשת חיל שניהלה את ביתה בכבוד. כך חיתה משפחה מכובדת זו עם 5 ילדיהם עד שעלה עליהם הכורת בשואה האיומה. 3 מילדיהם שנספו בשואה הם: מרדכי, רבקה, ואסתר הי"ד.

צאצאי רבי צבי הלוי טויבר

צאצאי רבי משה שלמה רוזנברג

צאצאי רבי אהרן צבי פריימן

נשארו לפליטה:

1. **הבן הרה״ח רבי אליעזר דוד טאובר שליט״א:**

זכה ועלה לארץ אחרי השואה והתחתן עם מרת לאה בת רבי שלמה פעריל ע״ה. רעייתו של רבי שלמה, מרת שיינדיל ע״ה, היתה ידועה בתור אשה גומלת חסדים בבני ברק.

רבי אליעזר דוד ולאה הקימו בית יהודי לתפארת בבני ברק. וזכו לדור ישרים יבורך. הלא המה:

א. בנם הרה״ח רבי אהרן צבי טאובר שליט״א: אברך תלמיד חכם ובעל מידות טובות. הוא נשא לאשה את רעיתו מרת ברכה תחי׳ בת ר׳ אליעזר רקובסקי מיקירי העיר ירושלים. ילדיהם: שלמה, שרה, חיה, חנה, רות, אסתר, ויהודית.

ב. בתם מרת שרה תחי׳: נשואה להרה״ח רבי ישראל מרדכי בן רבי שניאור צבי גורדון נ״י מירושלים. רבי ישראל מרדכי הוא ת״ח, מורה ומחנך בישראל. הוא מנהל היום כתות המגמה התורנית בקרית הנוער בבית וגן בירושלים. ילדיהם: נאוה, בנימין, בת-שבע, צפורה, שלמה, אלחנן, יוסף, איטה.

ג. בתם מרת שלומית תחי׳: נשואה לר׳ גבריאל בן רבי חיים כהן, גרים בבני-ברק. ילדיהם: צבי ויוסף.

מרת לאה ע״ה נפטרה ביום י״ז מנחם אב תשנ״ד ומנו״כ בהר המנוחות בירושלים. ר׳ אליעזר דוד התחתן שנית עם מרת קיילא בת הרה״ח ר׳ משה מרדכי היימליך משימלויא, שהיה חתנו של הגאון רבי בנימין שנפלד אב״ד מיהאלפאלווא.

2. **הבן ר׳ יהודה אהרן טאובר נ״י**

ניצול מגיא ההריגה. היגר לאוסטרליה. ואח״כ ביקר בארץ ישראל והתחתן כאן עם מרת רבקה לבית זהבי לאחר מכן חזר והשתקע במלבורן. ילדיהם: רות, דליה, ובנימין.

בתם מרת אסתר ובעלה רבי משה שלמה רוזנברג ז״ל

ראה עליהם לעיל בפרק ראשון אצל צאצאי רבי שאול רוזנברג זצ״ל אב״ד ראצפערט.

רבי אהרן צבי פריימאן ז״ל

דודי ר׳ אהרן צבי פריימאן ז״ל נולד בכפר מיטשקע. לאביו הרה״ח רבי בנימין הי״ד.

למד אצל מלמד שאביו החזיק בכפר. מגיל 10 למד בחדר במארגרעטען, אח״כ בישיבתו של הגאון מהרש״ז וינברגר ז״ל. כמו כן למד אצל הגאון בעל ״דעת סופר״ בפרעשבורג.

נשא לאשה את מרת עטיל בת הרה״ח הנגיד רבי אלתר טעסלער שהיה מנכבדי העיירה ספינקא.

הדוד ר' אהרן צבי ז"ל, השתקע בגרוסוורדיין. הצליח שם בעסקיו ונהיה ליהודי עשיר ונדבן, שתרם הרבה כסף לצדקה.

אביו הרה"ח רבי בנימין הי"ד היה מקפיד כל חודש להתחשבן אתו, לבדוק את רווחי העסק ודאג שיופרש מעשר לצדקה. אבל רבי אהרן צבי ז"ל תרם גם סכומים נכבדים לקרן קימת וקרן היסוד. השתתף במגביות להקמת "כפר גדעון" של אגו"י וכן קנה מגרש ב"צור שלום".

רבי אהרן צבי ז"ל חלה בסכרת ונפטר בגיל צעיר בכ"ח מנחם אב תרצ"ט ומנוח"כ בבית העלמין היהודי ברחוב רוליקובסקי *RULICOVSKI U.* בגרוס-ורדיין.

מצבת רבי אהרן צבי פריימן בגראסוורדיין

הדודה עטיל נשארה אלמנה עם 4 ילדים קטנים וגידלה אותם במסירות רבה.

הדודה עטיל עם 3 הילדים: א) דוד אלימלך ב) היידי. והשלישי שאיני זוכר את שמו, הובלו לאושוויץ ונספו שם.

הבת היחידה ששרדה מהשואה קראו לה קטו *KATO* (את השם העברי אינני זוכר). יצאה לארצות הברית, ולא שמרה קשר עם המשפחה. ידוע לי שהתחתנה שם. אולם את שם בעלה אינני יודע.

יום אחד (אחרי פטירת אחותי הצדקת מרת יוטא ז"ל את התאריך המדוייק אינני זוכר) הודיע לי גיסי הרה"ח רבי יום טוב כהנא ז"ל שהגיעה אליו בחורה שהציגה את עצמה כבת של בת דודי קאטו והודיעה שהיא הגיעה לארץ ישראל לביקור והכירה פה בחור עולה חדש מהונגריה, והיא מתחתנת אתו בבנין הרבנות הראשית בתל-אביב ברחוב המלך דוד, ואמה צוותה עליה בטלפון להזמין את המשפחה לחתונה. הלכתי לחתונה ביחד עם אחותי צביה תחי'. לאחר החתונה הזמנתי את הזוג הצעיר שיבוא אלי לבקור בבאר-שבע. הם אמנם הבטיחו שיבואו לב"ש, אבל לא באו. אחר כך שמעתי שהם עזבו את הארץ וירדו לארצות הברית.

היה זה הקשר היחיד שהיה לי אתם לאחר השואה. בבקורי בארה"ב פרסמתי מודעות בעתונות היהודית וההונגרית בארה"ב וחפשתי אותה אבל לדאבוני לא מצאתיה.

הרבנית שרה רחל אשת הג"ר יהושע פנחס וויינברגר אב"ד סעפלאק הי"ד

ראה עליהם בחלק ראשון פ"ב.

רבי נפתלי הירצקא פריימאן ז״ל

רבי נפתלי הירצקא פריימאן ז״ל היה בן הזקונים לאביו הרה״ח רבי בנימין פריימאן הי״ד, ולאמו החשובה מרת שבע ז״ל.

הוא נולד בתרס״ד במיטשקע. למד אצל מלמד בכפר, אח״כ בחדר במארגרעטען והמשיך למודיו בישיבה במארגרעטען. היה מקבוצת התלמידים הראשונים שנתלוו להגאון בעל ״מהר״ם בריסק״ כשנבחר להיות רבה של טאשנאד בשנת תרע״ט.

נשא לאשה בזיווג ראשון את מרת יענטא בת הרה״ח רבי יצחק יהודה גוטמן מדעברעצין, ובנה את ביתו בגרוסוורדיין. עשה חייל במסחרו, היה איש צבור, ותקופת מה היה גם חבר מועצת הקהילה האורטודוקסית בגרוסוורדיין. ארגן מגביות לתמיכה בישיבת ״מהר״ם בריסק״ בטאשנאד.

לדאבון לב לא זכו הם להפקד בזרע של קיימא. אשתו יענטא הי״ד נספתה בשואה. רבי נפתלי הירצקא ז״ל שרד מהמחנות, חזר לגרוסוורדיין ויחד עם אחי רבי דוד אלימלך וינברגר ז״ל, בנו לפליטים בית יהודי בגרוסוורדיין ברחוב פאוועל (*PAVEL U.*) 14. שם קלטו את שרידי המשפחה שחזרו מהשואה ודאגו לכל מחסורם במסירות.

עם התגברות המשטר הקומוניסטי ברומניה בשנת תש״ו (1946) עזב את רומניה ויצא לפריס. בהיותו אדם גלמוד חיפש את עתידו והגיע לבלגיה, שם פגש את מרת ריציל בת הרה״ח רבי יצחק דוד וינברגר ממארגרעטען, שהתאלמנה מבעלה רבי מאיר הערשקוביץ הי״ד ונשארה עם הילדה אסתר תחי׳. הוא התחתן אתה בשנת תש״ז (1947).

בשנת תש״ט (1949) עלו ארצה והתישבו על אדמת כפר מסמיה הערבי והתארגנו כקבוצה להתישבות. עלו על הקרקע כמושב עובדים של פועלי אגודת ישראל בשם ״בני ראם״ ע״ש האדמו״ר מגור ז״ל.

רבי נפתלי הירצקא פריימן

מצבתו ב״נחל שורק״

אחרי כל הנדודים הגיעו סוף סוף רבי נפתלי הירצקא ז״ל, ותיבדל לחיים טובים מרת ריציל, אל המנוחה ואל הנחלה, הם בנו במושב בני ראם בית יהודי שורשי. הפעילו משק לדוגמה, והתבססו שם יפה מבחינה כלכלית. בנוסף לכך הוא היה פעיל בעניני צבור של המושב. וחבר המועצה האזורית ״נחל שורק״.

יחסיו עם המשפחה המורחבת היו חמים במיוחד והצטיינו בקירבה מיוחדת. לא היתה שמחה במשפחה שלא השתתף בה. אפילו לעת זקנתו כשהיה לו קשה ביותר.

השכים והעריב מדי יום ביומו לשעור קבוע בבית הכנסת שבכפר, וגם לעת זקנתו כשהיה צמוד לעגלת נכים הקפיד לא להחסיר מנין או שעור.

נפטר בשם טוב בן קרוב לשמונים, ביום ט״ז אייר תשמ״ה, ונטמן בבית העלמין האזורי של ״נחל שורק״ בפאת המשק ״יסודות״.

לאחר פטירתו עברה אשתו מרת ריציל לגור בירושלים תובב״א. ה׳ יאריך ימיה ושנותיה בבריאות טובה עד ביאת גואל צדק אמן.

חתנם הרה״ח רבי מאיר יהודה ליב פישמן ז״ל

רבי מאיר יהודה ליב פישמן ז״ל נולד בירושלים בשנת תרל״ד לערך לאביו הרה״ח רבי אברהם משה שמואל ז״ל ולאמו הצדקת מרת גיננדל בת הרב החסיד רבי יצחק נאנאשער.

יחוסו

רבי אברהם משה שמואל היה בן הרה״ח רבי מאיר ליב פישמן, אשר היה חתן רבי מרדכי אהרן ליבערזאהן בן הרה״ק רבי שמואל בן הרה״ק רבי יחיאל מיכל (ראה אוצר הרבנים 9230) בן הרה״ק והטהור ציס״ע רבי (אליעזר) ליבר הגדול זצוק״ל, שהיה מגיד העיר ברדיצ׳ב. (על רבי ליבר הגדול ראה בספר ״החסידות והחסידים״ כרך ב׳, הוצאת דביר, ברלין תרפ״ג מאת ד״ר ש.א. הורודצקי, ובשבועון ״היסוד״ ג׳ שבט תש״ד גליון תי״ב מאת א. בן פורת ובספרו של ידידי ד״ר יצחק אלפסי נ״י ״החסידות״ דף 242, 167, אוצר הרבנים 12540). רבי ליבר הגדול היה בן הרה״ק רבי אברהם אשכנזי שהיה ממגורשי קראקא. (אוצר הרבנים 225) בן הרה״ק רבי שמואל בן הרב הקדוש האלוקי רבי שמשון מאוסטרופולי, מצאצאי רבי יהודא ליוואי הזקן מפראג שעל מצבתו כתוב: ״מגזע הגאונים המיוחסים ששלשלת יחוסם הולכת ונמשכת עד לדוד בן ישי מלך ישראל״. אשתו של רבי אברהם אשכנזי (אביו של רבי ליבר) היתה נכדת הרב הגדול והקדוש רבי יחיאל מנעמרוב שנהרג בשנת ת״ח. רבי ליבר הגדול היה גם דור רביעי להגאון המקובל רבי נתן נטע שפירא בעל ״מגלה עמוקות״ שהתיחס לפרשן דתא רבינו שלמה יצחקי רש״י ז״ל, שמקובל כי יחוסו מגיע עד לרבי יוחנן הסנדלר ולמעלה בקודש עד דוד מלך ישראל.

אמו של רבי מאיר יהודה ליב היתה בת החסיד המפורסם רבי יצחק נאנאשער שנקרא כך על שם מוצאו מהכפר האידונאנאש (*HAIDUNÁNÁS*) בהונגריה. רבי יצחק נמנה על חבורת חסידי אושוואר (*NIRASVAR*), נפטר בירושלים, ומנו"כ בהר הזיתים ליד חלקת הנביאים. אביו היה הרב הצדיק רבי זאב וולף גולדברגר אבדק"ק ראצפערט. עלה ארצה ומנוחתו כבוד בבית העלמין בצפת ליד קברו של רבי לייב "בעל היסורים". אמו של רבי מאיר יהודה ליב היתה בת דוד של האדמו"ר רבי זאב וולף גולדברגר ז"ל אבדק"ק באנפי-הוניאד, (נכדו של אבדק"ק ראצפערט) מחשובי חסידי צאנז, שבאחרית ימיו הוכר כאדמו"ר של חסידים, ונתפרסם כאיש מופת (נפטר ביום כ"א אב תרע"א).

רבי מאיר לייב פישמן - ירושלים

נעוריו ונשואיו:

רבי מאיר יהודה ליב היה יליד ירושלים, למד ב"חיי עולם" והיה מהלומדים המבריקים שם.

כשהגיע לפרק האיש מקדש, נשא לאשה את מרת סימה בת הצדיק התמים רבי דוד אלימלך פריימאן (הוא אבי סבי רבי בנימין זצ"ל) ונולדו להם 5 ילדים. הדודה סימה ע"ה נפטרה בצעירותה ונטמנה בהר הזיתים. רבי מאיר יהודה ליב שנשאר אלמן צעיר עם חמישה יתומים, התחתן בזיווג שני עם אחות אשתו מרת מרים ע"ה אשר גידלה את הילדים.

מספרים שהדודה מרים פנתה פעם בדאגה לבעלה ושאלה מה יהיה אתי? באין לי ילדים מי יגיד קדיש אחרי? מענין שהדודה מרים נפטרה באותו יום בו נפטרה אחותה.

נסיעתו לחוץ לארץ:

בשנת תרע"ד נסע עם בנו הבכור רבי אברהם משה שמואל הי"ד לאירופה לחתונה של אחד מבני האדמו"ר מבויאן, ועם פרוץ מלחמת העולם הראשונה נתקעו שם. הסתובבו בהונגריה, היו זמן מה במיטשקע אצל ש"ב רבי מאיר רפפורט ז"ל, ואצל גיסו סבי רבי בנימין פריימאן הי"ד. בנתיים הגיעה הידיעה על מות כלתו אשת רבי אברהם משה שמואל בירושלים. בנו רבי אברהם משה שמואל שחלה מרוב צער נשאר

בבית גיסו. ואילו רבי מאיר יהודה ליב ז״ל התעכב בוינה על מנת למצוא דרך לשוב ארצה. (אצל שב״ז הרה״ח רבי שמעון פריימן ז״ל נמצאים מכתבים שכתב לגיסו רבי יהודה פריימאן ז״ל מוינה).

סגי נהור:

רבי מאיר יהודה ליב ז״ל למד בכולל חיי עולם והיה מפעילי חסידי בית רוז׳ין בירושלים במסגרת בית הכנסת תפארת ישראל ״ניסן בק שול״.

באחת ההתגודדויות והויכוחים בין החסידים למתנגדים בירושלים, זרק אחד המתנגדים אבן שפגעה בעיניו והוא נשאר ״סגי נהור״ לכל ימי חייו. מעניין לציין שרבי מאיר יהודה ליב ז״ל ידע מי זרק את האבן שאימללה אותו לכל ימי חייו, אך הוא החזיק זאת כסוד וסירב לגלות לבניו ומשפחתו את שמו כי פחד שמא ירצו לנקום בו. יתר על כן האיש שזרק את האבן נהיה במשך הזמן בעל אמצעים, והוא הציע להתפייס איתו ולתמוך בו. אך רבי מאיר יהודה ליב ז״ל קיבל עליו את הדין, ולא רצה לקבל ממנו שום טובת הנאה וכן סירב לדבר אודות הפרשה הזאת בכלל. הוא השלים עם גורלו והסתפק במאור הפנימי של חייו, התורה והמעשים טובים.

לעת זקנה ושיבה טובה:

רבי מאיר ליב חי את חייו בירושלים, גידל את ילדיו וחיתן אותם בכבוד. למרות היעדר הראיה תיפקד כראוי, השכים והעריב לבית הכנסת, ישב ושמע שעורי תורה. כשאני הגעתי ארצה בשנת תש״ה ראיתי לפניי אדם שהקרין חום וקרבה, איש נעים הליכות וחביב. ילדיו היו כבר כולם נשואים. אשתו השניה גם היא לא היתה כבר בין החיים. אבל הוא תיפקד בנקיון ובסדר למופת. היה אחד מיקירי זקני ירושלים ונפטר בשם טוב בערב ראש חודש ניסן תש״ט. היות ונפטר באמצע מלחמת השחרור, כשירושלים היתה במצור, ולהר הזיתים כבר אי אפשר היה להגיע, נטמן בחצר בית החולים ״שערי צדק״ ברחוב יפו, ליד קברו של הגרי״צ דושינסקי ז״ל.

צאצאיו:

1. **בנם הרה״ח רבי אברהם משה שמואל הי״ד**: נולד בירושלים בשנת תרנ״ז. גדל כמו כל ילד ירושלמי בן הישוב הישן בימים ההם. למד בחדר ובישיבות, התחתן ולמד כאברך בכולל חסידי בויאן. בשנת תרע״ד זכה בהגרלה בכרטיס נסיעה לאירופה לחתונת בן האדמו״ר מבאיאן ז״ל ונסע לחתונה. בעת ההיא פרצה מלחמת העולם הראשונה והוא נתקע שם ולא יכול היה לחזור ארצה. הגיע למיצ׳קע לבית דודו הוא סבי רבי בנימין פריימאן, והוחלט שעד שיוכל לחזור לארץ ישראל יתאכסן בבית רבי יוסף רפפורט ז״ל (נכד הצדיק רבי בנימין קומאדיר זציק״ל) במארגרעטען, וילמד שם בישיבת סבי הגאון רבי שמואל זלמן וינברגר ז״ל. למד עם כמה בחורים קטנים כדי שיוכל לחסוך קצת כסף עד שובו ארצה. בנתיים הגיעה אליו הבשורה המרה על מות אשתו הצעירה, בשורה זו השפיעה עליו לרעה והוא נפל למשכב וחלה. לאחר שהבריא והתאושש, נסע עם דודו רבי בנימין לקערעסטיר להסתופף בצל האדמו״ר פועל הישועות רבי ישעיהו שטיינר זצוק״ל, הידוע בכינוויו רבי ישעיל׳ה קערעסטירער.

לקערעסטיר הגיע גם יהודי מקישקונפאלאג׳האזא בשם רבי שמעון יעקב שטאוב שאשתו היתה מטולצ׳בה, והיתה אחותו של הגאון רבי צבי דיק הי״ד דומ״ץ הקהילה האורטודוקסית בק״ק אויהעלי. הוא ביקש מהאדמו״ר שיתפלל על שידוך הגון לבתו גננדל שהגיעה לפרקה. האדמו״ר רבי ישעיהלי שידך להם את האברך הירושלמי. לאחר החתונה הוא התישב בקישקונפאלאג׳האזא (*KISKUNFELEGYHAZA*). היה שם למלמד תינוקות של בית רבן ונולדו להם שם 8 ילדים.

רבי אברהם משה שמואל, אשתו מרת גענגדיל, עם ארבעה מילדיהם: סימה, זיסל, אשר, לאה הובלו לגטו ומשם לאושוויץ ועלו על המוקד בח׳ תמוז תש״ד. ה׳ יקום דמם!

ארבעה מילדיהם שרדו לאחר השואה והם:

א. **בנו הרה״ח רבי דוד אלימלך נ״י**: נולד בשנת תרפ״א בקישקונפאלאג׳האזא. למד בישיבת דוד אמו, הגאון רבי צבי הרש דיק הי״ד באויהעלי. בעזרת המשפחה בארץ ישראל קבל סרטיפקאט (רשיון לעליה מימי המאנדאט), הצליח לעזוב את הונגריה לפני המלחמה והגיע ארצה באוניה דרך טריעסט בערב פסח שנת תרצ״ט. בארץ ישראל התחתן עם מרת גניה בת רבי נפתלי לידר מטבריה בנה בית חסידי לתפארת בירושלים, נולדו להם שמונה ילדים והם:

1. רבי משה יואל - נשוי עם מרת גיטל בת רבי דוד זליג זאלצמאן.
2. רבי מאיר יהודה ליב - נשוי עם מרת מירל בת רבי יהודה אריה דויטש.
3. מרת חוה גננדיל - נשואה לבעלה הרה״ח רבי מרדכי יצחק גפנר.
4. רבי שלמה זלמן - נשוי עם מרת לאה יוכבד בת רבי דוד נחמן רבינוביץ.
5. רבי ישראל - נשוי עם מרת חנה בת רבי ראובן ברים.
6. מרת נחמה - נשואה לבעלה הרה״ח רבי חיים בנימין הופמן.
7. מרת טשרנא סימה - נשואה לבעלה רבי חיים שמואל אוירבך. (נכדו של הרה״ח רבי מנדל פריימאן).
8. בתם מרת מלכה דבורה - נשואה לבעלה רבי חיים שאול קניג.

ב. **בנם רבי יוסף נ״י**: נולד בשנת תרפ״ג בקיש קונפאלאג׳האזא. שרד מהשואה והגיע עם קבוצת הכשרה של בני עקיבא-החלוץ הדתי לאיטליה. עלה ארצה באנית ״פלמ״ח״. האניה נעצרה ע״י הבריטים והוא הועבר יחד עם הגרעין של בנ״ע לקפריסין. שם שהה כחצי שנה. הגיע לירושלים השתתף במלחמת השחרור. נשא לאשה את מרת שושנה בת רבי יעקב לדרמן. עבד במשך השנים במשרד המסחר והתעשייה עד שיצא לגמלאות. נולדו להם שני ילדים: 1. עו״ד מאיר יהודה ליב נ״י. 2. בתם הנערה האצילה והמוכשרת טובה גננדל ע״ה - שנקטפה בדמי ימיה באופן פתאומי ביום ומנח״כ בהר המנוחות.

ג. **מרת חנה**: גרה היום ברמת-גן.

ד. **הבחור צבי הי״ד**: הגיע ארצה יחד עם אחיו רבי יוסף נ״י. התגייס לפלמ״ח ולחם במלחמת הקוממיות ונפל בהתקפה על ה״קסטל״ על שמו יש לוח זכרון באתר ה״קסטל״.

2. **מרת זלטה ע״ה**: נישאה לרבי נחום בוימגרטן ע״ה. הם היו גרים בירושלים ולהם 2 ילדים:

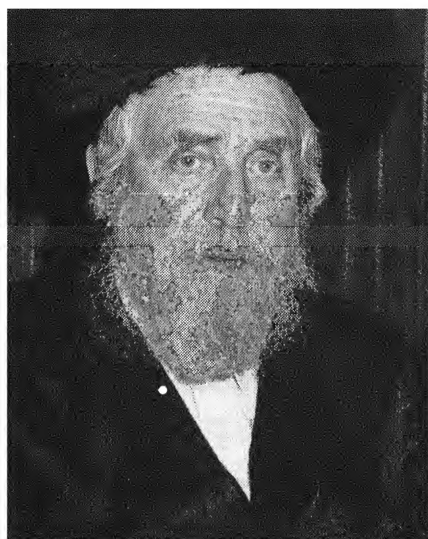
א. **בתם מרת לאה תחי׳** - נשואה לבעלה רבי דוד קסטנר.

ב. **בנם רבי דוד נ״י** - בארצות הברית.

3. **בתם מרת הניה ע״ה**: נישאה לרבי הרש ליב וינשטוק ע״ה מחשובי יקירי ירושלים. הם היו חשוכי ילדים.

4. **בנם הרה״ח רבי זאב פישמן ז״ל**: נולד בעיר העתיקה בירושלים בפורים קטן שנת תר״ע. גדל בבית אביו הגדול הרה״ח רבי מאיר יהודה ליב ז״ל שהיה דמות חסידית מובהקת ונשוא להערצה בקרב חסידי באיאין לתפוצותיה. רבי וועלוועל (כך כונה ע״י מכיריו ומוקיריו) ספג שם בתוכו את הלהט החסידי ואמונת חכמים הצרופה. בימי בחרותו היה מקבוצת התלמידים הראשונה של ישיבת ״שפת אמת״ בירושלים והיה מתלמידיו המצטיינים של הגאון החסיד רבי חנוך העניך סינקביץ זצ״ל. בבית היוצר זה של חסידות גור ספג בתוכו אהבה גדולה לתורה שליוותה אותו כל ימי חייו. הוא התחתן עם מרת חיה אסתר תחי׳ בת הרה״ח רבי זלמן גולדברגר מצאצאי החסיד רבי וולף גולדברגר אבדק״ק ראצפערט מחבורת חסידי אושוואר ליד קאליב שהיו החסידים הראשונים בהונגריה.

לקראת סוף שלטון המנדאט הבריטי בארץ ישראל התקבל ר׳ וועלוויל לעבודה בלשכה המרכזית לסטטיסטיקה ועלה במעלות הדרגות והווה דוגמה של חסיד נקי כפיים מתמיד בעבודה ובמקביל קובע עתים לתורה בכל עת מצוא. באותו העת הגעתי ארצה וכדבר מובן מאליו (למרות שלא הכרנו זה את זה) נקלטתי בביתו הדל בבתי ורשא בסבר פנים יפות. ולא רק אני, אלא יחד אתי נקלטו בביתו הפתוח הזה גם שני בני אחיו רבי אברהם משה שמואל הי״ד, יוסף וצבי ע״ה. הוא ורעיתו דאגו לנו והיה לי לאחיעזר ואחיסמך בצעדי הראשונים בארץ ישראל - כל ימי חיי הנני מרגיש חובה לעצמי להודות לו ע״כ. אכן היה ר׳ וועלוויל איש תורה, חסד, וחסידות.

רבי זאב פישמן - ירושלים

למעלה מיובל שנים שימש רבי וועלוויל ש״ץ ובעל תפילה לחסידי באייאן, תחילה בבית הכנסת הגדול תפארת ישראל (ניסן בק שול) בעיר העתיקה ואח״כ בקלויז דחסידי באיאן בבתי הורנשטיין. הוא אף זכה לעבור לפני התיבה אצל האדמו״ר מהוסיאטין זצ״ל כששהה בימים הנוראים בירושלים.

תפילתו היתה עריבה מאד ובקולו הנעים עורר את הלבבות להתענג מתפלתו.

הוא היה נאמן בית באיאן בכל רמ״ח אבריו ושס״ה גידיו. עם יסוד ישיבת תפארת ישראל בירושלים רתם את עצמו ר׳ וועלוויל במלא הלהט החסידי לניהול הישיבה. במשך שנים עמד בראש מפעל ״קמחא דפסחא״ דחסידי באיאן ופעל עם סבר פנים יפות ובנאמנות אבהית.

היה במשך שנים חבר מזכירות אגודת ישראל בירושלים וחבר הועד הפועל העולמי.

הוא נפטר בן פ״ו שנים ביום כ״ב כסלו תשנ״ז. בהלוויתו רבת המשתתפים שיצאה מישיבת ״תפארת ישראל״ רוזין ספדו לו הגאון רבי אפרים פישל רבינוביץ, ראש הישיבה וחבר מועצג״ת. חתנו הגאון רבי מיכל זילבר, ראש ישיבת זוויהל. הגאון רבי חיים ברים, ראש ישיבת ״משכן יוסף״, שציין שרבי וועלוויל היה נזר ותפארת אברכי חסידי באיאן בירושלים מאז ומתמיד, ויהי שריד לדור דעה שעדיין הכירו את רבותינו לבית רוז׳ין.

כשהלוויה עברה ליד הקלויז דחסידי באיאן הספידו תמרורים הגאון רבי סנדר פריינד שליט״א. האדמו״ר מבאיאן שליט״א הלך אחרי מטתו מישיבת תפארת ישראל עד למרומי הר הזיתים, שם נטמן ליד ציון כ״ק האדמו״ר מבאיאן זצוק״ל.

יהי זכרו ברוך.

צאצאיו:

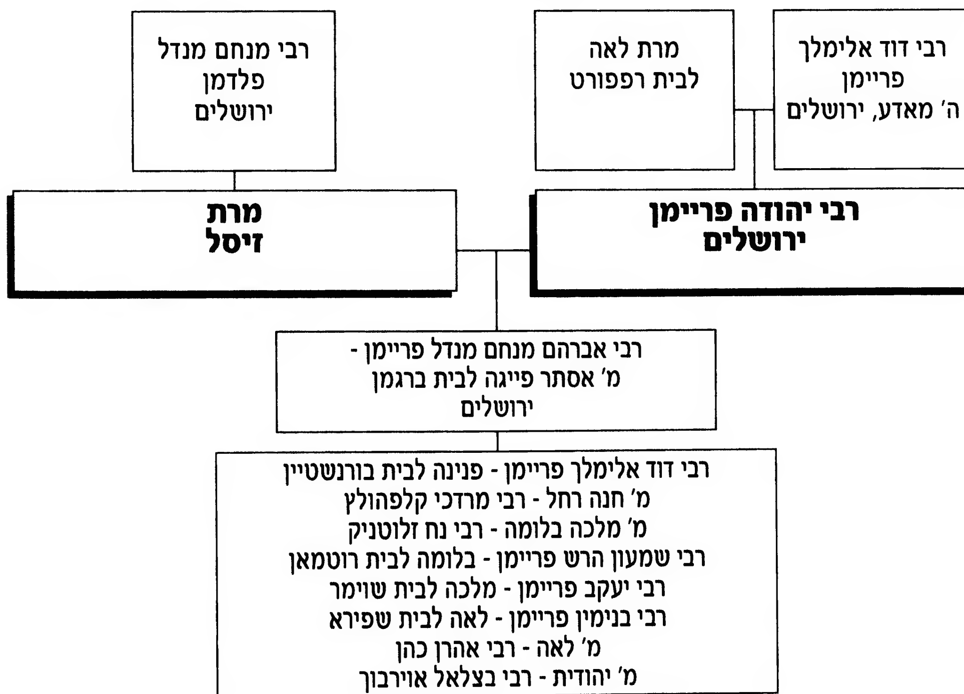
א. **מרת סימה חנה**: נשואה לבעלה רבי שמחה טיברג. גרים בארצות הברית ולהם 5 ילדים: 1. לאה: נשואה לרבי אברהם שמואל פוזננסקי. 2. רבקה. 3. פנינה נשואה לרבי חיים אקרמן. 4. שולמית הנדל. 5. יחיאל יוסף.

ב. **מרת רחל**: נשואה לרבי יעקב מונסטר גרים בחיפה ולהם שני ילדים: 1. סימה, נשואה לישראל בורנשטיין. 2. שרה.

ג. **הרה״ח רבי דוד אלימלך**: נשוי עם מרת שושנה בת השו״ב רבי יחיאל יעקב ליכטנשטיין מצאצאי הגאון הצדיק רבי הילל מקאלאמיי תלמיד החתם סופר, ולהם 8 ילדים: 1. אשר אנשיל (נקרא ע״ש סבו הה״צ רבי א״א ל״ש האדמו״ר מקאלאמיי בקלאוזנבורג): נשוי עם מרת נחמה לאה ידלר גולדברג נכד המגיד הירושלמי הידוע רבי בן ציון יאדלר. 2. מאיר יהודה ליב: נשוי עם חיה שרה בת הרה״ח רבי יוסף צבי וועג מטבריה. 3. נחום: נשוי עם מרים בת רבי יצחק פנחס אייזנשטיין. 4. שרה: 5. סימה: 6. רוחמה: 7. מרת זלטה: 8. פנינה עטיל:

צאצאי רבי מאיר יהודה ליב פישמן

צאצאי רבי יהודה פריימן

ד. **מרת גננדיל**: נשואה להרה״ג רבי מיכאל זילבר שליט״א ראש ישיבת איתרי בירושלים ולהם 7 ילדים: 1. סימה: נשואה לרבי דוד קרשינסקי. 2. שרה: נשואה לרבי יעקב גולדוואסר. 3. פנינה. 4. חיים. 5. צפורה. 6. רות. 7. מרים.

ה. **מרת רבקה פעלדמן**: ולהם שתי בנות, מלכה וסימה.

ו. **הרה״ח אברהם משה שמואל**: נשוי לרויזה ורצברגר, ולהם 4 בנות: צבי, מרדכי שלמה, חוה, שירה מרים.

5. **הרה״ח רבי דוד אלימלך נ״י**: נשוי עם מרת רבקה לאה בת רבי ארי׳ מרדכי גולדברגר. הם גרו בירושלים והרה״ח רבי דוד אלימלך נ״י היתה לו חזקה שהתפלל מוסף בימים הנוראים בבית הכנסת ״תפארת ישראל״ (ניסן בק שול) בעיר העתיקה עד לחורבנה. לאחר קום המדינה נסע לארצות הברית, שם הצליח בעסקיו. בנה בית חסידי מכובד בבורו פרק וכן בניו שנישאו ממשיכים במסורת זאת, והם מעמודי התווך של חסידי בויאן בניו-יורק. לעת זיקנתו פרש מפעילות בעסקיו והוא ורעיתו קנו דירה בירושלים והם מחלקים כעת את זמנם בין ירושלים לניו-יורק. מתוך נחת והרחבת הדעת לאורך ימים ושנים טובות.

צאצאיו: 1. ר׳ ארי׳ מרדכי ואשתו הני׳ בת ר׳ נפתלי מנחם טיברג. 2. ר׳ אברהם משה שמואל ואשתו לאה בת ר׳ שמחה בונים שץ. 3. ר׳ מנחם נחום ואשתו הענדיל לבית הסקל. 4. ר׳ בנימין ואשתו פעסיל בת ר׳ אברהם וויינבערגער. 5. ר׳ נפתלי ואשתו רייזיל בת הרה״ג ר׳ אריה שיק. 6. ר׳ יצחק שמחה ואשתו הענא בת ר׳ משה ניימן. 7. ר׳ ישראל זאב ואשתו בלומה בת ר׳ משה עליאס.

בנם הרה״ח רבי יהודה פריימאן ז״ל

רבי יהודה פריימאן נולד בשנת תרכ״ט בעיר ה. מאד לאביו הצדיק התמים רבי דוד אלימלך מצאצאי בעל ״נועם אלימלך״ מליזענסק ולרבנית מרת לאה בת הצדיק המלומד בניסים רבי בנימין קומאדער זצ״ל.

למד בישיבה קטנה של אביו בה. מאד ואח״כ בישיבתו הגדולה של הגאון בעל ״בית נפתלי״ ז״ל.

בשנת תרמ״ח התחתן עם מרת עלקא מחלה המבורגר נכדת הרב משה המבורגר - מנובמעסטע (עיר חדש - ניישטאט). מתלמידי החתם סופר ז״ל, דמות ססגונית מראשי הכולל ההונגרי בירושלים.

בספר ״שלושה עולמות״ חלק א׳ דף ע״ד כתוב: ״... באותה שנה השיאו ההורים את אחותי עלקא מחלה עם בחור אחד מעיר מַדה שבהונגריה, שמו היה יהודה פרימן, היה בן ישיבה אצל הרב שבמדה חרדי קצוני וחסיד, הוריו ובני ביתו באו אחרי איזה שנים לכאן. שם אביו היה רבי דוד אלימלך פרימן, תלמיד חכם גדול וירא שמים חרדי קצוני ומחמיר על עצמו כל מיני חומרות מופרזות. אחותי ובעלה זה חיו יחד בשלום אבל לא ילדה לו, שהו עשר שנים. אבא שלו אמר שהדין הוא שאם שהו עשר שנים ולא ילדו מחויב הוא לגרש אותה, הציק מאד לבנו וכן העתיר דברים על

אבא שבתו תתרצה לקבל גט וגירש אותה שלא ברצון ונתפרדו בשלום ואהבה ובצנעה ונשאר בידידות עם בית אבא כל הימים...״.

בשנת תרנ״ח התחתן שנית עם מרת זיסל בת הרה״ח רבי מנחם מענדיל פעלדמאן מירושלים. (אחיה היה הרה״ח רבי חיים יהודה פעלדמאן. ראש החברה קדישא של הפרושים בירושלים). בעלה הראשון היה הרה״ח יהודה הולצמאן. הוא נפטר והשאיר אותה אלמנה צעירה בהריון, נולד לה ילד שנקרא על שם אביו יהודה. רבי יהודה הולצמאן ז״ל היה צדיק נשגב שישב מעוטר בתפילין כל היום. התנהגותו היתה מיוחדת במינה. בן אחיו מצד אמו ש״ב הרה״ח רבי שמעון פריימאן נ״י, מספר, שפעם אחת הגיעו אליו הרה״ג רבי מרדכי ליב זקס, רבה של זכרון משה ביחד עם הרה״ג רבי זיידיל שפירא ובקשו ממנו תרומה לצורך ניתוח דחוף. התאנח רבי יודל ואמר שיש לו עגמת נפש שהוא לא יוכל להענות להם כי כבר חלק את כל כספי המעשר שלו והוסיף וגם לוויתי כבר על חשבון המעשר שאפריש בעתיד, וגבאי הצדקה קמו לצאת מביתו. אחרי הרהור שני הוא אומר להם בזה״ל: הענין שאתה אוספים למענו כסף הוא מצוה גדולה ממש, לכן חשבתי והרהרתי בכל זאת במה אוכל לעזור? ועלה בדעתי רעיון שאני מוציא כל שבוע חצי שילינג כדי לקנות ״אונקיה״ יין לקדוש שהוא רק הידור מצווה, כי מעיקר הדין יוצאים ידי חובה בקידוש על חלות. לכן החלטתי שהחל מעכשיו אעשה אי״ה קידוש על החלות. ובכן פנו נא בשמי לרבי זנוויל שפיצר וקחו גמ״ח על חשבוני. אני מתחייב לשלם להם את החוב. (ראה ספר ״שאל אביך ויגדך״ של הרה״ג רבי שלום מרדכי שבדרון, ירושלים תש״נ עמ׳ לא).

רבי יודל היה נמנה על החבורה המפורסמת של לומדים שהקדישו עצמם לנושא של ״דקדוק בעניני הלכה״. הקדיש את ימיו לתורה ולעבודה. היה קם כל לילה בשעה שתים לפנות בקר והיה לומד בקביעות בחברותא עם הרה״ח רבי יוסף חיים שיינברגר עד לתפילת שחרית. זאת סיפר רבי יוסף חיים בהספדו עליו בעת הלויה ואמר: ״אתם הכרתם את ידידי ורעי רבי יהודה ז״ל בתור צדיק, אבל אני יכול להגיד לכם שאני הכרתי והוקרתי אותו בגדלותו בתורה, בש״ס ופוסקים פשוטו כמשמעו״.

היה ממיסדי בית כנסת ״קהל יראים במאה שערים״ (מאראמורישע שוהל) והיה מתפלל שם כבעל תפילה למוספים בימים הנוראים.

היו לו חומרות מיוחדות בהקפדה על אפית מצות לפסח. היה קוצר לבד החיטה ושמרה במיוחד החל מהקציר. לפני פסח היתה אשתו הצדקת מרת זיסל ע״ה בוררת ובודקת את החיטה, אח״כ טחנו אותם בטחנה של מים או של יד ורק אח״כ הלך לאפות אותם בהקפדה ובשמירה מיוחדת.

היה מקפיד ללבוש בגד עליון מיוחד לתפילה וללמוד תורה, בגד עליון מיוחד לבית, כן היה מקפיד ללבוש בגד מיוחד בהיכנסו לשרותים.

רבי יהודה נפטר בכ״ז חשון תרצ״ח ונטמן בהר הזיתים ליד קבר אביו ואמו.

על מצבתו חרות:

פ"נ
הרה"ח ר' **יהודא** בהרה"ח דוד אלימלך **פריימן**
נלב"ע כז חשון תרצ"ח
ת.נ.צ.ב.ה.

הדודה זיסל האריכה ימים אחרי בעלה. כשהגעתי ארצה בקרתי אצלה מספר פעמים בדירתה בבתי אונגרין בירושלים, וראיתי לפניי דמות מיוחדת, צדקת וחכמה מהדור הקודם, ומאוד התקשרתי אליה והערצתי אותה. הייתי נוהג מדי פעם לבקר אצלה ולשמוע ממנה ספורים מענינים על ירושלים ועל חכמיה. והרי ספור מופלא על יום לפני פטירתה: באור ליום שישי א' דר"ח חשון תשי"ט התעוררה הדודה בחצות הלילה ודפקה אצל שכנה הרה"ג רבי אברהם יונגרייז (אחיו של הראב"ד הגאון רבי דוד יונגרייז ז"ל), וסיפרה בבהלה שזה עתה התעוררה מחלום שחלמה שבעלה רבי יהודה פריימאן ביחד עם רבי יהודה הולצמאן באו אליה לבושים בגדי שבת ואמרו לה שהגיעה השעה. היא כולה אחוזת בהלה ובאה לרבי אברהם ומבקשת פתרון החלום. רבי אברהם ז"ל ניסה להרגיע אותה ואמר לה, שזה שהם היו לבושים בבגדי שבת זה סימן שהצדיקים האלה טוב להם בעולם האמת והם שמחים שם, והקטע בחלום שמראים את עצמם לפניה, מראה שהם פועלים שם לטובתה. כך ניסיתי להרגיע אותה, סיפר רבי אברהם ז"ל למחרת היום בלוויתה לנכדה ש"ב הרה"ח רבי שמעון פריימאן נ"י.

בבוקר יום שישי בניגוד למנהגיה בשאר ימי ע"ש קמה מוקדם בבוקר הכינה שבת, הטמינה את החמין הכינה פמוטים לכ"ו (26) נרות כמנהגה מדי ערב שבת. נפטרה בביתה, והובאה לקבורה עוד לפני כניסת השבת בהר המנוחות בירושלים.

בנם היחיד הרה"ח רבי אברהם מנחם מענדיל פריימאן נולד בחודש תמוז שנת תרס"א. הוא למד בישיבת "תורת חיים" בעיר העתיקה ואח"כ בכולל חתם סופר שע"י כולל הונגריה לצדקת רבי מאיר בעל הנס בירושלים, עד סוף ימיו, ונתמך על ידם. יש בידי צלום מפנקס גריידין דף 241 ובו פירוט מלא ומדויק של התמיכה שהוא קיבל, ושם גם פירוט תאריכי לידה מדויקים שלו ושל משפחתו.

בשנת תר"פ הוא התחתן עם מרת אסתר פייגה בת הרה"ח רבי אברהם בנימן ברגמן בן הרה"ג רבי יהודה ברגמן שהיה חתנו של הרה"צ המפורסם רבי נחום משאדיק ז"ל, מגדולי צדיקי ירושלים. היא נפטרה לאחר מחלה ממושכת ביום א' דחג הפסח בשנת תשמ"ד. ששה שבועות לאחר מכן ביום כ"ט אייר תשמ"ד נפטר גם בעלה ש"ב הרה"ח רבי אברהם מנחם מענדיל, ושניהם נטמנו בהר המנוחות בירושלים.
צאצאיהם:

1. **הרה"ח מרדכי דוד אלימלך נ"י**: התחתן עם מרת פנינה בת הרה"ח רבי משה אהרן בורנשטיין. גרים בבני ברק ולהם 5 ילדים שהקימו משפחות בישראל:

א. בנם ר' יהודה: נשוי למרת מיה בת רבי משה קויפמאן נ"י.

ב. בנם ר׳ חיים נחום: נשוי למרת חיה בת רבי זלמן הכהן נ״י.
ג. בתם מרת פריידה: נשואה לרבי משה בן רבי מרדכי אדלר נ״י.
ד. בתם מרת זיסל: נשואה לרבי אברהם הרשברג.
ה. בתם מרת שרה: נשואה לרבי צבי גלס.
2. **מרת חנה רחל**: נשואה להרה״ח רבי מרדכי קלאפהולץ נ״י בן הקדוש רבי ראובן הי״ד שנהרג במאורעות תרפ״ט בעיר העתיקה בירושלים, ולהם ארבעה ילדים:
א. בתם מרת פרידה: נשואה לר׳ אריה אברהמי נ״י.
ב. בנם ר׳ ראובן: נשוי עם מרת צפורה זיידה נ״י.
ג. בתם מרת יפה: נשואה לר׳ אשר קרפין נ״י.
ד. בנם ר׳ יהודה:
3. **מרת מלכה בלומה**: נשואה לר׳ נח זלוטניק נ״י.
4. **הרה״ג רבי שמעון הרש**: נשוי למרת בלומה בת הרה״ח רבי יואל יעקב רוטמאן ולהם תשעה ילדים:
א. בתם מרת חיה: נשואה להרה״ג אפרים טסלר נ״י.
ב. בתם מרת פרידה גיטל: נשואה להרה״ח רבי יוסף לורברבוים נכד להגאון בעל חוות דעת.
ג. בנם הרה״ח יהודה: נשוי למרת שרה רבקה בת הרה״ח יוסף איקר.
ד. בנם הרה״ח יוסף נ״י: נשוי עם מרת חנה בת הרה״ח ר׳ משה סלאנט נכד להרה״צ רבי יוסף זונדל סלאנט ז״ל.
ה. בתם מרת זיסל: נשואה להרה״ח רבי שמואל הכהן רוזנפלד, נכד לאדמו״ר רבי אהרן הגדול מקרלין ז״ל.
ו. בנם הרה״ח ר׳ יואל יעקב: נשוי עם מרת גולדה בת הרה״ח רבי חיים הכהן (פקשער).
ז. בנם הרה״ח ר׳ בנימין: נשוי עם מרת חנה בת רבי אריה לבוביץ נ״י.
ח. בתם מרת חנה: נשואה לר׳ אברהם אביש בן הרה״ח רבי מרדכי.
ט. בתם מרת רחל: נשואה לרבי אברהם בן הרה״ח רבי יהודה.
5. **הרה״ח יעקב**: נשוי למלכה מינדל שומר ולהם 2 ילדים.
א. בתם קריינדל: נשואה להרה״ח יעקב הורביץ.
ב. בתם שרה: נשואה למר אמנון מעיין.
6. **הרה״ח בנימין**: נשוי ללאה בת הרה״ח זיידל שפירא ולהם שבעה ילדים:
א. בתם הינדה: נשואה להרה״ח פנחס ברוכשטט.
ב. בנם הרה״ח יהודה: נשוי לבלומה בת הרה״ח שרגא רוזנברג.
ג. בתם מרים: נשואה להרה״ח ישראל בן הרה״ח אפרים מיטלמן.
ד. בתם חנה: נשואה להרה״ח מנחם.
ה. בתם פרידה: נשואה להרה״ח יהודה בן הרה״ח חיים יברוב.
ו. בנם ברוך:

ז. בתם רחל:

7. **מרת לאה**: נשואה להרה"ח אהרן כהן בן הרה"ח מאיר צבי הכהן ולהם 4 ילדים:

א. בתם חנה: נשואה להרה"ח מרדכי בן הרה"ח שמעון וגשטוק.

ב. בתם עליזה: נשואה להרה"ח יהודה בן הרה"ח אברהם וויספיש.

ג. בנם יהודה:

ד. בנם מרדכי:

8. **מרת יהודית**: נשואה להרה"ח בצלאל אוירבוך בן הרה"ח הקדוש רפאל אוירבוך הי"ד שנהרג בעת התפילה בשטיבלאך. צאצאיהם:

א. בנם הרה"ח רפאל: נשוי לאסתר בת הרה"ח משה חיים שור.

ב. בנם הרה"ח חיים שמואל: נשוי לסימה בת הרה"ח דוד פישמן.

ג. בתם זיסל: נשואה להרה"ח אהרן בן הרה"ח מרדכי משה קרפמן.

ד. בנם שמעון:

בתם מרת רחל וחתנם רבי משה אהרן גיסקן ז"ל

רבי משה אהרן גיסקן ע"ה הגיע ארצה בתור בחור צעיר מהעיר נייטרא שבהונגריה.

הוא נשא לאשה את דודתי מרת רחל בת הרב הצדיק רבי דוד אלימלך פריימאן מירושלים.

רבי משה אהרן היה אדם משכיל, פקיד בבנק. במשפחה בירושלים כינו אותו הנסיך.

רעייתו מרת רחל היתה מילדת מדופלמת. היא נפטרה בכ"ה אייר תש"א ונטמנה בהר הזיתים בירושלים. רבי משה אהרן יצא לארצות הברית ונפטר בעיר פיטסבורג ביום ב' חול המועד סוכות בשנת ונטמן שם בבית העלמין היהודי.

צאצאיהם:

1. **מרת בילה תחי'**: בעלה הראשון היה ר' אהרן וינוגראד ע"ה ממנו היו לה שלוש בנות:

א. חנה ע"ה: היתה נשואה לד"ר שמעון קפלן ע"ה. שניהם נפטרו בצעירותם והשאירו בן ובת הגרים בארץ.

ב. לאה תחי': נשואה ליונה פרייס, גרים היום ברמת-גן.

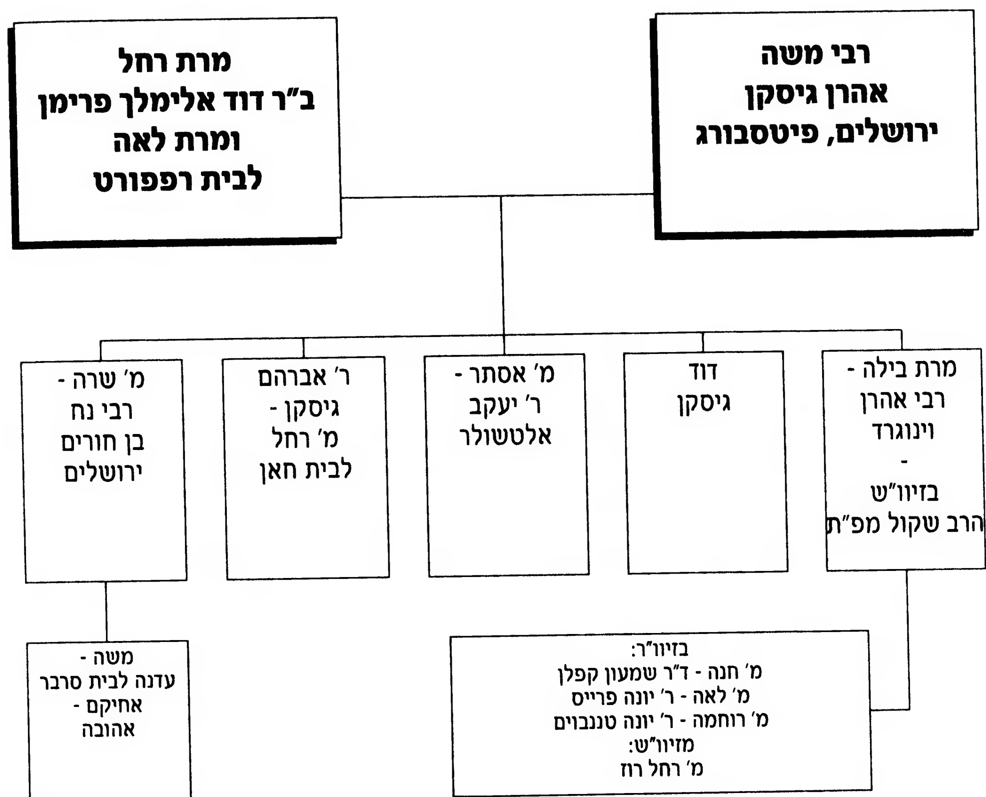
ג. רוחמה ע"ה: היתה נשואה למר יונה טננבאום.

מרת בילה תחי' נישאה שנית להרב שקול מרבני פתח-תקוה, שהיה מפורסם כמוהל מומחה. ממנו יש לה בת, מרת רחל הנשואה להרה"ח רוז. הם גרים היום בבני-ברק, ולהם שני ילדים.

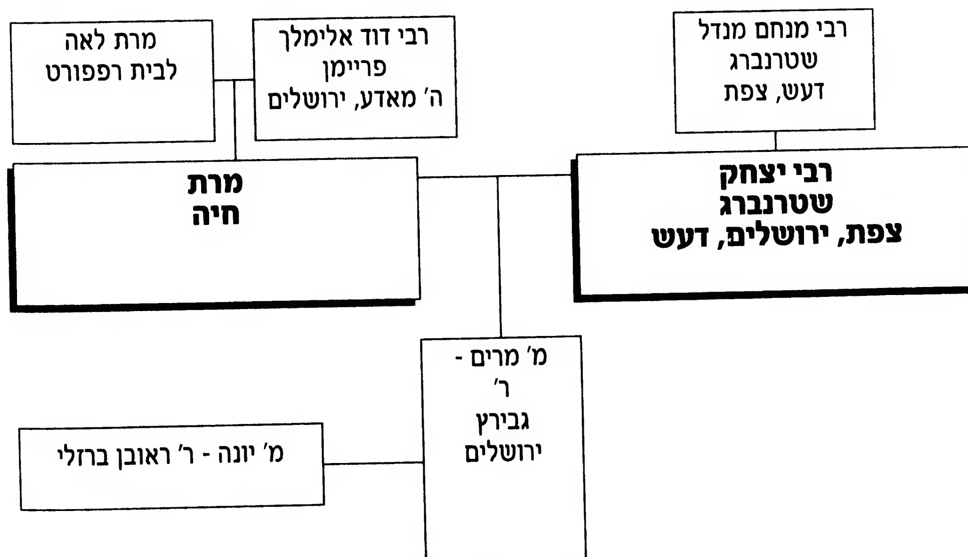
2. **דוד**:

3. **אסתר**: נשואה לר' יעקב אלטשולר. יש להם בן משה ושתי בנות.

4. **אברהם**: נשוי עם רחל לבית חאן.

צאצאי רבי משה אהרן גיסקן

צאצאי רבי יצחק שטרנברג

5. **מרת שרה תחי'**: נשואה לרבי נח בן חורים. יהודי משכיל ויודע ספר, מחנך בירושלים ואח"כ פקיד בכיר במשרד המסחר והתעשיה. כיום הוא פנסיונר והם גרים בירושלים. יש להם שני בנים והם:

א. משה: פרופסור למינהל עסקים באוניברסיטה העברית בירושלים, נשוי עם עדנה לבית סרבר. להם שלושה ילדים: עודד, נורית וירון.

ב. אחיקם: נשוי עם אהובה ויש להם בן אחד ושמו ליאור.

בתם מרת חיה ובעלה הרה"ח רבי יצחק שטרנברג ז"ל

הבת הצעירה של רבי דוד אלימלך, מרת חיה, נישאה בירושלים עם רבי יצחק שטרנברג בנו של הגאון והחסיד רב פעלים רבי מנחם מנדל שטרנברג מיקירי עיה"ק צפת, הנקרא רבי מנדלי דעשער. לאחר נשואיהם גרו בירושלים, שם למד תורת "אור החיים הקדוש' בחבורתא של אברכים תלמידי חכמים. בשנת תרע"ד התחיל להדפיס את הספר הקדוש "חפץ ה'" על מסכתות ברכות, שבת, הוריות וחולין לבעל האור החיים הקדוש, כפי שנדפס בדפוס ראשון באמשטרדם בשנת תצ"ב. לאחר שנדפס הגליון הראשון פרצה מלחמת העולם הראשונה, ור' יצחק נשלח בשליחות כולל "אהבת ציון - זיבנבירגן" לחו"ל, כדי לארגן את התרומות והמגביות לטובת הכולל.

בעת שהותו בחו"ל היה גר במאראש אויוואר, ואח"כ בדעש. בשנת תרפ"ב הדפיס בדעווא את הספר הנ"ל "חפץ ה'". בראש הספר הדפיס הסכמות מגדולי ישראל שקיבל להוצאת מהדורה זו. הגאון רי"ח זוננפלד זצ"ל כותב בין השאר: "נתבשרתי צדק שמועה טובה מארץ מרחק מדינת רומניה החדשה כי העיר השוכן בציון את לב אחד מבני ציון היקרים מילידי עיה"ק צפת תו"ב המתגורר כעת בזו המדינה הרחוקה ה"ה הרה"ח המופלג בהפלגת חכמים, שוקד על התורה ויראת ה' טהורה מנעוריו וכו' מו"ה יצחק שטרנברג בן הרה"ג רב פעלים החסיד המפורסם מוהר"ר מנחם מנדל מדעש זצ"ל מיקירי עיה"ק צפת, וחתנו של הרה"ג הצדיק החסיד המפורסם מיקירי עיה"ק ירושלים ת"ו מוה"ר דוד אלימך פריימאן זצ"ל להיות זוכה ומזכה את הרבים..".

הגאון רבי אלי' קלצקין זצ"ל כותב: "כאשר הרב המופלא שוקד על התורה ויראת ה' טהורה מוהר"ר יצחק שטערנבערגר בן הרה"ג רב פעלים מוה"ר מענדיל מדעש זצ"ל מיקירי עיה"ק צפת זצ"ל נתעורר להוציא לאור..". כן גם הגאון רבי יחזקאל פנט זצ"ל אב"ד דעש ונשיא הכולל דאה"ק: "עלינו כחובה להחזיק טובה להמוציא לאור ה"ה ידידי הרה"ח המפורסם בתורה וביראה וותיק וחסיד כש"ת מו"ה יצחק נ"י מעה"ק צפת תובב"א, בן לאותו צדיק אלופי ומיודעי הרב הגדול בתורה וביראה בענוה ובחסידות כקש"ת מוה"ר מנחם מענדיל שטערנבערג זלה"ה מעיה"ק צפת תוב"א..".

בספר זכרון שמואל (שנדפס לאחרונה בבני ברק) דף עה, בתוך תולדות רבי מנדל שטרנברג מתארו: "בן היה לו, ור' יצחק שמו, שהיה מכונה כאיש פלא בדעש, שתקן נפלא כמותו ורוב היום ככולו היה בצום, היה מעוטף בטלית ותפילין משחרית ועד לעידן מנחה. כשהציבור התחילו להגיע לביהמ"ד היה מתחמק לחדר צדדי ופושטן

במהרה... היום המיוחד בשנה שבו פתח פיו היה ביום המיוחס ל״ג בעומר, שבו עלה על שולחנו הקדוש של ה׳כנסת יחזקאל׳, ושמחתו לא ידעה מעצורים, והיה מנצח על מלאכת שלחן הצדיק, והיה שר הניגון ׳בר יוחאי, וזה היה גם יום המיוחד שבו זכתה נשמתו לידבק בחיי החיים. תנצב״ה״.

זכורני שהיה מגיע אלינו לסעפלאק לעתים קרובות. אאמו״ר ז״ל התפנה מכל עיסוקיו והיה מכבדו מאד, והוה אומר עליו שהוא צדיק וחסיד, מלא התלהבות לכל דבר שבקדושה.

נפטר כאמור בל״ג בעומר ונטמן בבית העלמין בדעש. בתו מרת מרים שרדה והגיעה ארצה לאחר השואה. נישאה למר גבירץ שהי׳ לו חנות לחייטות ברח׳ שטראוס בירושלים. הם גרו בבתי וארשא בירושלים. בתם היחידה מרת יונה נישאה למר ראובן ברזלי, וגרים באחד מישובי השומרון. כשגב׳ מרים נפטרה באתי לנחום אבלים, ואז סיפרה לי הבת, שברשות אמה היו צילומים של הוריה וכן תצלום המצבה בדעש. הבן עופר ברזלי הבטיח לבא לביתי ולהביא את הצילומים, אבל בנתיים לא הופיע.

חלק רביעי

משפחת פלינט

פרק ראשון

העיירה פיאסצנה

עיירה במחוז וארשה. בה היתה התישבות יהודית בתחילת המאה ה־18 אך בשנת 1740 אסר המלך אוגוסטוס השלישי התישבות יהודים במקום. בשנת 1789 נאסר עליהם גם לעסוק במסחר וללון בתחום העיירה. לאחר ביטול הגזירה גדלה באופן משמעותי אוכלוסית היהודים במקום. בשנת 1865 היתה אוכלוסית המקום 5,604 נפש מתוכם 2,256 יהודים. היהודים בפיאסצנה חיו חיי קהילה תוססים.

בשנת 1941 בין ה־22 ל־27 לינואר פונו כל היהודים מפיאסצנה חלקם הועברו לורשה וחלקם ברחו ליערות. (אנציקלופדיה יודאיקה).

מבין צדיקי פיאסצנה ידועים: האדמו״ר רבי נוח מפיאסצנה, חתנו רבי מאיר ישראל מפיאסצנה, בנו רבי מאיר שעבר בתרצ״א לשידלובצה לאחר פטירת דודו רבי נתן דוד. אולם האדמו״ר אשר פרסם את שם העיירה בעולם היה האדמו״ר הקדוש רבי קלונימוס קאלמיש שפירא הי״ד. שהיה בנו של האדמו״ר רבי אלימלך שפירא מגרודזיסק. רבי קאלמיש נולד בשנת תרמ״ט בזקנותו המופלגת של אביו. הוא היה חתנו של רבי ירחמיאל משה מקוזניץ. בן י״ט התמנה לאדמו״ר ואלפי חסידים נהרו אליו. עמד גם בראש ישיבה גדולה. חיבר ספרי חנוך חשובים: ״חובת התלמידים״, ״חובת האברכים״, ״בני מחשבה טובה״. היה נקרא האדמו״ר מפיאסצנה גם כשישב בוורשה. שם היה בגיטו. מהימים האיומים האלה נשתמר בדרך פלא גליונות בכתב ידו שידידי הבלתי נשכח בעל הנשמה החסידית רבי ברוך דובדבני (מצאצאי רבי אלימלך מליזנסק) ז״ל הצליח ללקטם ולהביאם לארץ ישראל והם הודפסו בירושלים בתש״כ בשם ״אש קודש״. לאחר המלחמה לא שוקמה הקהילה היהודית בפיאסצנה.

משפחות פלינט

בעיירה פיאסצנה גרו הרבה משפחות פלינט. נראה שבדורות הקודמים הם התייחסו למשפחה אחת, אבל את ההתפלגות בדורות האחרונים לא הצלחתי לשחזר. עכ״פ אנו ננסה לתעד כמה מהמשפחות, לפי מה שקבלנו מן השרידים החיים אתנו היום. אולי יבוא מישהוא אחרי וישלים את מה שהחסרתי.

א. הרה״ח רבי יצחק מאלע פלינט

היה גר בפיאסצנה ברחוב *VLICA KOSCIELNA* היו לו 3 ילדים:

1. רבי יוסף פלינט - נפטר בוארשה וכל משפחתו נספתה בשואה.
2. רבי משה - לא ידוע לי פרטים עליו.

3. רבי בן ציון פלינט. נולד בפיאסצנה בשנת 1886. התחתן עם מרת גיטל מבית לוי מקאזניץ. נולדו להם שמונה ילדים מהם חמשה נספו בשואה עם משפחותיהם והם: פיגא, ברוך, אברהם, לוניה, דוד. רק שלושה שרדו ע״י כך שהיגרו מפולניה לפני המלחמה והם:

א) בתם מלכה פעריל. שהתחתנה עם ר׳ אליעזר מוצ׳בסקי וגרו בבגוטה בירת קולמביה. רבי אליעזר נפטר בבוגוטה ביום כ״ט חשון תשל״ט. מרת מלכה גרה בבוגוטה.

רבי יצחק מאלע פלינט

צאצאיהם

1) בנם בן ציון מוצ׳יבסקי הוא אדריכל וגר היום עם משפחתו בירושלים. ממנו קבלתי תרשים משפחתו כמו כן העביר אלי שני המכתבים האחרונים שהתקבלו מאח אמו אשר תרגומו בעברית מצורף בזה.

וארשה 30.1.41

אחיותי, אחי וגיסיי האהובים!

אני יכול להודיע לכם, שבחדשי החורף עברנו ליער. חשבנו שנחיה כאן בשלווה, אבל קרה אסון ואמא נפטרה. אחרי מות אמא נאלצנו לעבור מהיער לוארשה. כאן אנו חיים כמו בכוח אנו נמצאים בוארשה כבר שבועיים. עכשיו שכרנו דירה ואנו מתחילים חיים חדשים עירוניים קבלנו מכם המחאה של 50 מרק וחבילת אוכל. אני מסיים את מכתבי בכאב לב. ד״ש מלוניה, ברוך ופייגה

אני אחיכם **ד. פלינט**

נא לשלוח את מכתביכם וחבילותיכם לפי הכתובת:

מ. י. פלינט וארשה

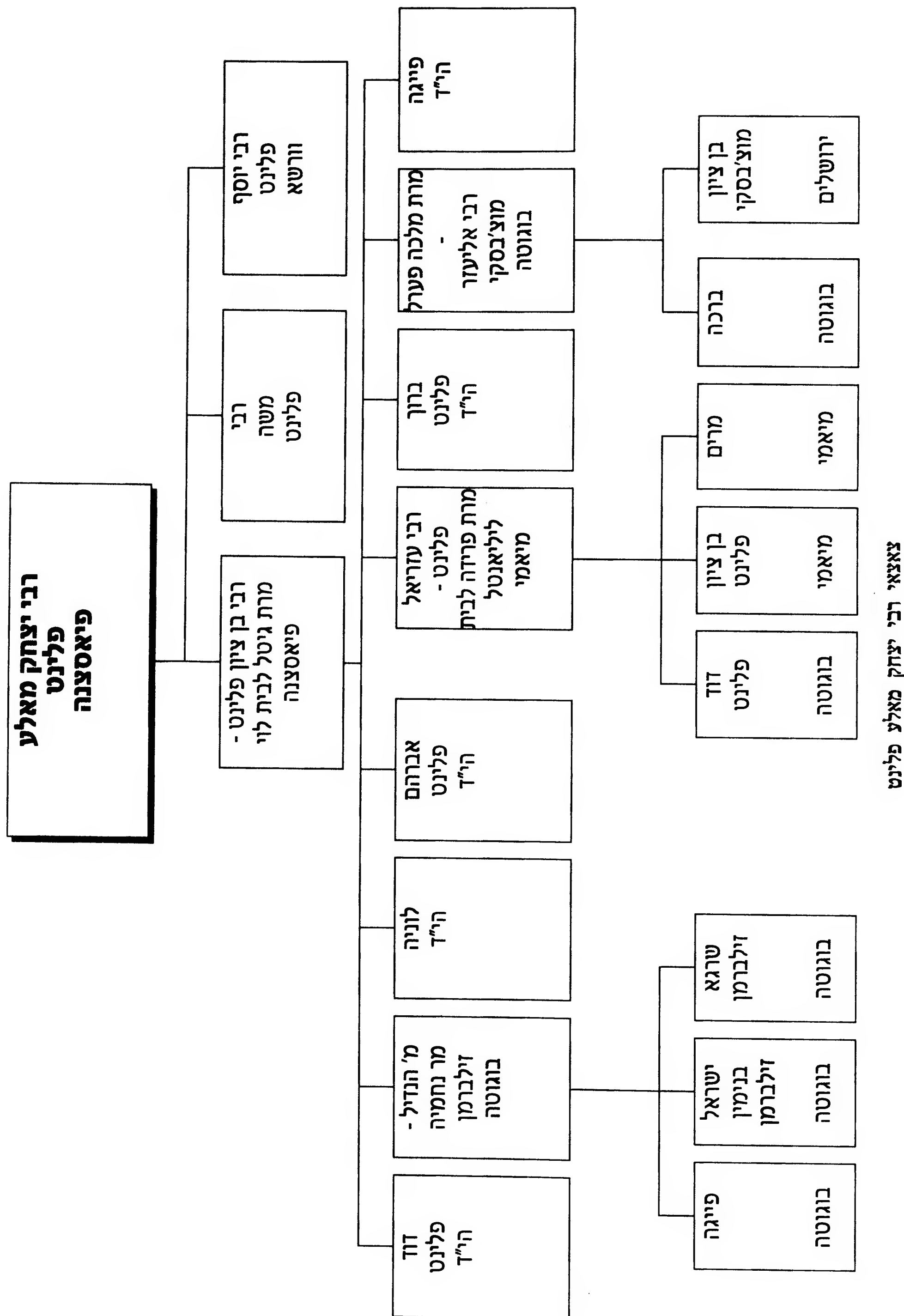
סולנה 9 / 24

וארשה 39.1.41

יקירי ואהובי

בכאב עמוק אני כותב אליכם את המכתב הזה אין לי עם מי להתחלק עם האסון שלי ולכן אני כותב אליכם ומודיע על האבידה הגדולה שלנו, על מות אמנו האהובה והצעירה, אשר היתה כל חיינו. הכל אבוד עבורנו.

עכשיו אני מחכה לרגע בו אוכל לפגוש אתכם כי השעה המצופה הזאת תהיה שעת האושר עבורי, כי בינתיים אין לפני שום סיכוי של שמחה. רובצת עלי חובה של אב ואם.

צאצאי רבי יצחק מאלע פלינט

כל המשפחות עברו ליערות ואחרי כן עברנו כולנו לוארשה לפי הצו החל על כולם. האמא ז"ל נפטרה בפיאסצ'נו ליד היער. אני כותב את המכתב הזה מביתו של הדוד יוסף מהרחוב הסמוך. אני מבלה את השבת הראשונה אצלו בורשה.

2) בתם ברכה גרה היום בקולומביה.

ב. בנם ר' עזריאל פלינט נולד בפיאסצנה בתרס"ו היגר למיאמביץ התחתן עם מרת פרידה לבית ליליאנטל. ולהם 3 ילדים. 1. מרים, ומשפחתה גרים במיאמי. 2. בן ציון פלינט גר במיאמי. 3. דוד פלינט גר בבוגוטה.

ג. בתם מרת הנדיל נולדה בפיאסצנה בשנת תרס"ה. התחתנה עם מר נחמיה זילברמן גרו בבוגוטה. ר' נחמיה נפטר בשנת תשכ"ג ומנ"כ בת"א. מרת הנדיל נפטרה בבוגוטה בשנת תשנ"ה ושם מנוחתה כבוד.

צאצאיהם: א. בנם שרגא. ב. בנם ישראל בונם. ג. בתם פייגה שלשתם גרים בבוגוטה עם משפחותיהם.

ר' צבי גדלי' פלינט

ב. משפחת פלינט - חלמיש

רבי צבי גדליהו פלינט. נשא לאשה את מרת פייגה בת רבי צבי יהודה קארפ בן למשפחה מיוחסת בורשא אשר נהרג ביום שמיני עצרת בבית מדרש של הרבי מגור מפגז גרמני שנפל בחצר בית המדרש במלחמת העולם הראשונה. הוא השתקע בורשה ושם נולדו להם וגידלו 7 ילדים, ששנים מהם מתו בילדותם. בין הילדים היה בנו הבכור מרדכי יוסף למד בילדותו בחדר ואח"כ בבית המדרש לרבנים תחכמוני בורשה והיה פעיל בתנועה החלוצית. בשנת תרצ"ה השתתף בקונגרס הציוני הי"ט בלוצרן - שוויץ. בתום הקונגרס לא חזר לפולין והוא נסע לנמל ברינדיזי. בו ירד לאניה האיטלקית "גרוזלם" אשר הביאה אותו לנמל יפו ביום 9/9/1935. הוא השתקע בכפר אתא. נהיה מנהל עבודה בביח"ר "בטונית". הוא הצליח להוכיח לשלטונות הבריטיים שיש ביכולתו לפרנס את הוריו. ואכן השיג רשיון עליה להוריו. ורבי צבי גדליה עם שלושה: שלמה, ישראל, יהודית הגיעו ארצה בשנת תרצ"ז. (הבת שולמית היתה כבר מבוגרת מכדי שתוכל להיכלל בסרטיפיקאט של הורים והיא נשארה בורשה). בתרצ"ח גויס מרדכי חלמיש (פלינט) לפלוגות הלילה של ההגנה בפקודו של הידיד הקפטן וינגייט. לאחר הסכם (צימברלין) מינכן פוזרו חיילי היחידה בין יחידות שונות של הצבא הבריטי, תוך כדי השרות בצבא הבריטי הכיר חבר אשר ביקש לבקר אצל הוריו

בוילנה ולא היה לו כסף להוצאות הדרך, הציע לו שישלם לו את ההוצאות בתנאי ש"יתחתן" עם אחותו שולמית באופן פיקטיבי ויביאנה ארצה כ"אשתו" (דרך מקובלת בימים ההם לשם עקיפת החוק הבריטי, שאסר את העליה מחוץ למסגרת המכסה). הצעד הזה הצליח, אחותו שולמית הגיעה ארצה וכך הושלם מפעל חייו של מרדכי חלמיש. אביו רבי צבי גדליה זכה והשתקע בכפר אתא עם משפחתו וכך נצלו מן התופת שהחל להשתולל אז באירופא והמיט שואה על עם ישראל. משפחת פלינט - חלמיש מסודרים בארץ עם משפחות בנים ובני בנים. כן ירבו.

מרדכי חלמיש כיהן זמן מה כמזכיר המועצה המקומית כפר אתא, אח"כ עבד כעורך לילה וסגן עורך העיתון "על המשמר" בת"א. כן היה עסקן באגודת העתונאים בת"א, ומזכיר הכללי של אגודת סופרי יידיש. היה סופר פורה והשתתף בשליחות עתונו בכנוסים וועידות שונות ברחבי העולם. היה בין מיסדי האגוד העולמי של עתונאים יהודיים. תירגם וערך עשרות ספרים.

מרדכי יוסף בן גדליהו צבי פלינט חלמיש נפטר ביום כ"ה בשבט תשמ"ט. הניח אחריו את אשתו מרת חנה שתי בנות, בן אחד ונכדים.

ג. רבי מנדל פיאסצנר הי"ד

מחותני רבי זאב קולה ע"ה בספרו "זכרונות - ח"א תש"מ" בהם זכרונות על העיירה גריצע בפולין כותב בדף 46 אשר נעתיקו כלשונו:

משפחת פלינט

ר' מנדל פלינט, או כפי שהיה נקרא בפי אנשי העיירה ר' מנדל פיאסעצנער, ואשתו מלכה היו אחת המשפחות המכובדות בעיירה, הוא היה מחשובי חסידי אלכסנדר, מופלג בתורה ומצטיין במעשים טובים, אשר יראתו קדמה לחוכמתו. הוא התמסר במסירות־נפש לשתי מצוות בעיקר: מצוות הכנסת־אורחים ומצוות ביקור־חולים. בשתי מצוות אלו ראה את הגשמת כל חייו. גופו, כספו וזמנו היו קודש להן. הוא התמסר לכל יהודי שנזקק לעזרה, בלי לבדוק את ייחוסו או את השקפתו. הוא נהג כך גם כלפי יהודי שלא שמר מצוות, או כלפי יהודי שהיה ידוע כמחלל־שבת בפומבי. בגלל מסירותו הציבורית לא היו לו חיים פרטיים משלו, חייו היו קודש לעזרה לזולת. ביתו היה פתוח לכל דיכפין, והכל ידעו שמביתו של ר' מנדל פיאסעצנער לא יוצאים רעבים.

הוא היה תקיף מאוד כלפי ילדיו ביחס לקיום מצוות. הוא לא הרשה להם אפילו לקרוא ספר. רע ומר היה מנת־חלקו של מי מבני־ביתו שנתפס בקלקלתו - קריאת דבר פסול. אולם כלפי הנצרך נהג הוא באהבה רבה. שתי מצוות אלו הוקנו גם לבניו, שביתם היה פתוח לכל נצרך.

ר' מנדל התפרנס מכעין מסעדה שהחזיק במרכז העיירה, ליד העירייה. רגיל היה לפתוח את החנות בשעה 4.00 לפנות־בוקר בהכנת מיחם תה. הבריות בעיירה אמרו

עליו, שמי שלא שתה כוס חמין מהתה שר׳ מנדל הכין לא שתה כוס תה טוב מימיו. שעה לאחר־מכן נהגו אשתו מלכה ובנותיו לרדת לחנות ואז חופשי היה ר׳ מנדל ללכת לבית־המדרש. בהגיעו לבית־המדרש הכניס הוא, בעצם הופעתו, בכל הנמצאים שם כעין רוח־חיים ומצב מרומם. לכל אחד מצא אימרה מתאימה, או מלה דבדיחותא.

בבית־המדרש היה מתחיל לברך את ברכות־השחר בקול רם כדי לזכּות את הנמצאים ב״אמן״. לאחר התפילה ישב ללמוד עד השעה 11.00. בשעה זו נהג ללכת לביתו לאכול ארוחת־בוקר ולנוח מנוחה קלה. בערך בשעה 3.00 אחר־הצהריים נהג לרדת שוב לחנותו בה הרתיח מיחם תה עם תמצית ריחנית, שהיה מיועד לקונים הקבועים שלו. בין הקונים היו יהודה קמינר, כותב שורות אלה, ואחרים. לאחר־מכן היה נוהג להשאיר שוב את החנות בידי אשתו מלכה ובנותיו, ולמהר לקיים את המצוות שלו. כזה היה סדר־יומו של ר׳ מנדל פיאסעצנער. כך עברו ימים הרבה ושנים רבות עד שהנאצים ימ״ש עוללו ליהודים מה שעוללו.

עד כמה שמשפחת־פלינט היתה נערצת אף על הפולנים יעיד הסיפור הבא: יום החמישי בשבוע היה יום שוק בגריצע. ביום זה באו לעיירה איכרי־הסביבה למכור את תוצרתם. ביום זה התמלאה מסעדתו של ר׳ מנדל איכרים שנכנסו לסעוד את לבם בחתיכת אווז צלוי, ולקנח בכוסית הגונה של יין שרף. למרות שלא היה לר׳ מנדל פלינט רשיון למכירת יי״ש הוא מכר יי״ש, וכל האיכרים ידעו שאפשר להתכבד במסעדתו בטיפה המרה. גם המשטרה ידעה על־כך, אך המתן בסתר סייע בידו למכור כאוות־נפשו. ביום זה היו ידי מלכה אשתו מלאות עבודה.

האיכרים, כטוב ליבם ביין, פחדו שמא ייגנב מהם כספם כשיהיו בגילופין. לפיכך, ביקשו ממלכה להוציא את כספם מכיסיהם בעת שיכרותם ולשמור עליו עד שיקיצו ממנה. ואכן כשאחד האיכרים היה נרדם מרוב שתייה, היתה מלכה ניגשת אליו ומוציאה מכיסו את צרור כספו. כשהקיצו האיכרים משנתם היתה מחזירה לכל אחד מהם את כספו.

בענין זה כדאי לספר את המקרה הבא: ביום אחד כזה נכנס למסעדה פולני אחד והזמין מאכלים ושתייה לרוב. היה זה מראה נפוץ כיצד מחסלים האיכרים כמויות אוכל מוגזמות ומקנחים בשתיית יין מופרזת. אולם גוי זה היה יוצא־מן־הכלל ב״מקצוע״ הזלילה. לאחר שזלל וסבא והגיע מועד התשלום, טען: ״אין לי״. בכל מקרה דומה לזה - ומקרה כזה לא היה יחיד - הוזמנה המשטרה למקום. גם הפעם הוזמנה המשטרה. מיד לכשראה הגוי את השוטר נכנס למסעדה, החל צועק שהרעילו אותו וביקש שיזמינו מיד רופא. הגוי השתטח לפתע על הרצפה. ותחילה חשבו באי־המסעדה שהוא עושה זאת מרוב שיכרות. לכשהגיע הרופא, נקבע שמצבו קשה ושיש להביאו מיד לבית־החולים. לבית החולים הוזמן כומר, כדי שהגוי יתוודה לפניו לפני מותו. גם באוזני הכומר טען הגוי שהרעילו אותו במסעדה.

המשטרה הזמינה שופט־חוקר, שהיה שונא־ישראל ידוע. גם בפניו חזר הגוי על טענתו שבעלת־החנות, מלכה, שמה במשקה ששתה אבקה לבנה. כן אמר שמיד לאחר

שתיית המשקה החל לחוש ברע. מלכה פלינט נאסרה והושבה בבית־הסוהר עד לבירור דינה. השופט־החוקר עשה הכל כדי שבית־המשפט ירשיע אותה. גם משפחת פלינט לא טמנה ידה בצלחת, וטובי עורכי־הדין הצליחו להוכיח שהיתה זו עלילת־שוא. לבסוף יצאה מלכה זכאית במשפט. אך למעשה היא ישבה תשעה חודשים בבית־הסוהר עד לקביעת פסק־הדין. הישיבה הממושכת בבית־הסוהר השפיעה לרעה על בריאותה. כעבור תקופה קצרה הלכה לעולמה. ר׳ מנדל פיאסעצנער נפטר תקופה קצרה לאחר מותה של אשתו מלכה. יהי זכרם ברוך ומעשיהם הטובים נר לרגלינו.

צאצאיהם. מאיר, חנה ומלכה, נרצחו על־ידי הנאצים; יחיאל ז״ל, שפעטל ז״ל, ברכה ונחמה עלו ארצה. משה הצליח לברוח לרוסיה ומשם לאנגליה. כיום הוא חי בארץ בקיבוץ לוחמי־הגיטאות.

עלי לציין שאחותו של המחבר ר׳ זאב קולה מרת יוכבד היתה נשואה לר׳ אליעזר רבסקי. היו להם שתי בנות: חיה ורבקה כולם נספו בשואה האיומה הי״ד.

ד. הרה״ח רבי ליפא גדליה הלוי פלינט וביתו

רבי ליפא גדליה היה בנו של רבי אהרן פלינט מפיאסצנה. היה חוכר יערות שטיפח וגידל אותם היתה לו גם מנסרה גדולה שסיפקה עצים לורשא הבירה ולכל התושבים לאורך נהר הויסלא. הוא נפטר צעיר לימים והשאיר אלמנה צעירה מרת באשה רחל (שהיתה לפי מסורת המשפחה ג״כ מצאצאי הגביר החסיד רבי מוטיל מקאלושין זצ״ל) עם ששה ילדים יתומים קטנים והיא גידלה אותם לשם ולתפארת והם:

1. **בתם מרת אסתר** נישאה לרבי צבי אספיס והיו גרים בורשא. הם נפטרו לפני השואה. היו להם 8 ילדים:

א. בתם מרת דובה נישאה לר׳ יחיאל פעריל. הם גרו בורשא היא נפטרה צעירה והשאירה 2 יתומות: 1) רחל - נישאה ליוסף מיזיגורסקי, עלו ארצה וגרים היום בבני ברק ולהם בן בשם אבי ובת בשם דליה. 2) הדס נפטרה בצעירותה ומנח״כ בורשא.

ב. ר׳ יחיאל פעריל נשא לאשה את אחות אשתו מרת רבקה ונולדו להם הילדים: דבורה, בנימין, מרים, יעקב, מאשה, באשה, ישראל כולם נספו בשואה הי״ד.

ג. בנם רבי דוד אספיס נשא לאשה את מרת נחמה לבית קיימאן עלו ארצו וגרו בת״א. רבי דוד היה מתפלל קבוע בבית כנסת בשכונת משכנות בקרית שלום בת״א. הוא נפטר בשם טוב ביום ג׳ תמוז תשכ״ו. ומנ״כ בב״ע בחולון. רעיתו מרת נחמה נפטרה בג׳ תמוז תשל״ג. צאצאיהם: 1. אהרן נשא לאשה את מרת זרחה לבית חרמץ ולהם ארבע בנות. הם גרים בחולון. 2. אברהם נשא לאשה את מרת לאה לבית ליברטו ולהם ששה ילדים וגרים בעומר שליד באר שבע.

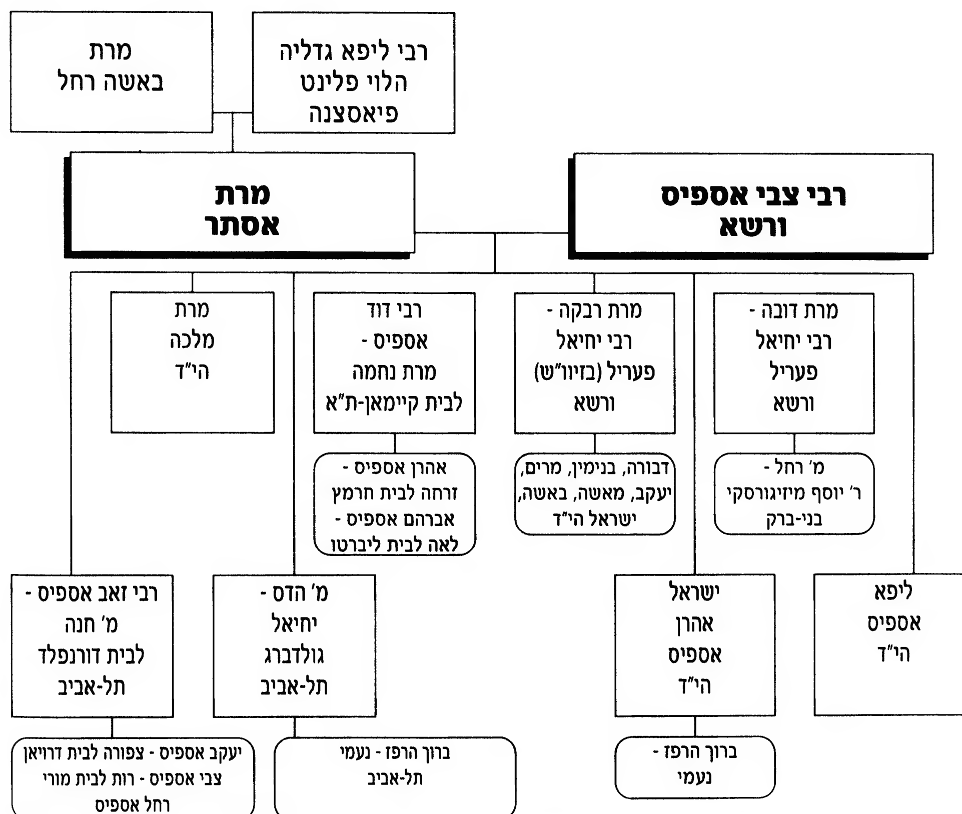
ד. בתם מרת מלכה ניספתה בשואה.

ה. בנם ליפא נספה בשואה.

ו. בנם ישראל אהרן נספה בשואה.

צאצאי רבי ליפא גדליה פלינט

צאצאי רבי צבי אספיס

ז. בתם מרת הדס נישאה ליחיאל גולדברג. גרו בתל־אביב. היא נפטרה בתאונת דרכים. בנם היחיד הוא ברוך הרפז נשא לאשה את נעמי הם גרים בתל־אביב להם שלושה ילדים.

ח. בנם ר׳ זאב אספיס נשא לאשה את מרת חנה לבית דורנפלד מלובלין עלו ארצה. גרו בתל־אביב. הוא נפטר ה׳ חשון תשמ״ד ומנ״כ בהרצליה. היא נפטרה ביום י״ח חשון תשמ״ט. ומנ״כ בהרצליה. צאצאיהם: 1) יעקב נשא לאשה את צפורה לבית דרויאן גרים בהרצליה ולהם שני ילדים. 2) צבי נשא לאשה את רות לבית מורי גרים בכפר סבא ולהם שני בנים ובת. 3) רחל - לא נשואה גרה בת״א.

2. **בנם הרה״ח רבי אברהם צבי פלינט** ורעיתו מרת שיינע אסתר, ראה להלן פרק שני סעיף 5.

3. **בנם הרה״ח רבי דוב בער פלינט** היה נשוי עם מרת בריינדיל לבית עסטרייך (ג״כ נשואי קרובים, כי היא היתה כנראה מצאצאי רבי דוד עסטרייך חתנו של ר׳ מוטיל מקלושין ז״ל).

רבי דוב בער פלינט ורעיתו הי״ד

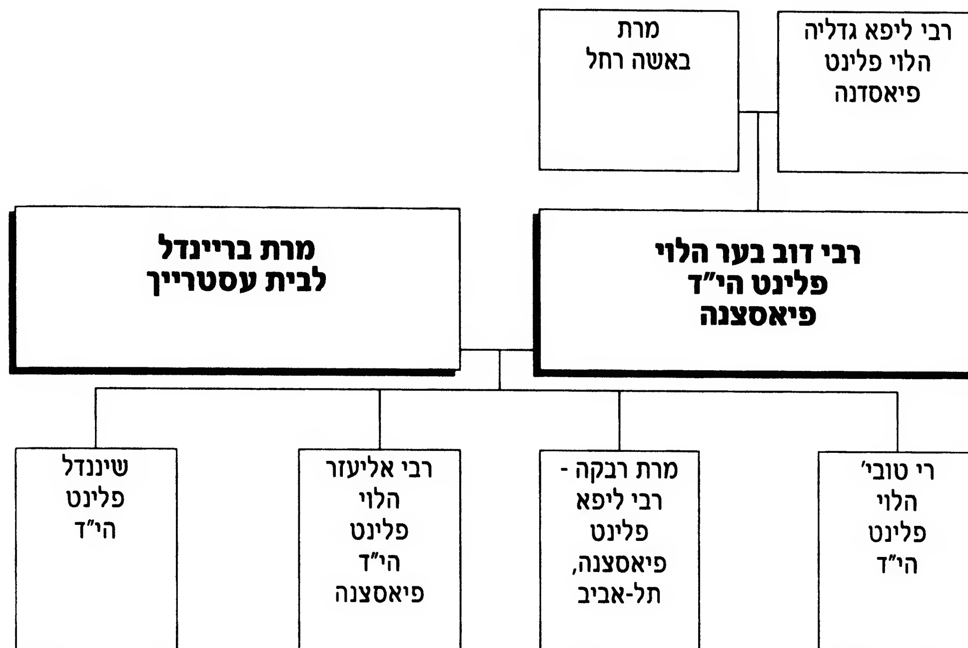
רבי דוב פלינט היה מאנשיה המכובדים של העיירה פיאסצנה על יד ורשה. הוא היה סוחר בדים גדול ובכספו עשה הרבה צדקה וחסד. היה מפליג במצוות צדקה וחילק מממונו הרבה מעבר למה שקבעו חז״ל שהמבזבז אל יבזבז יותר מחומש.

היו להם 4 צאצאים הידועים לנו והם:

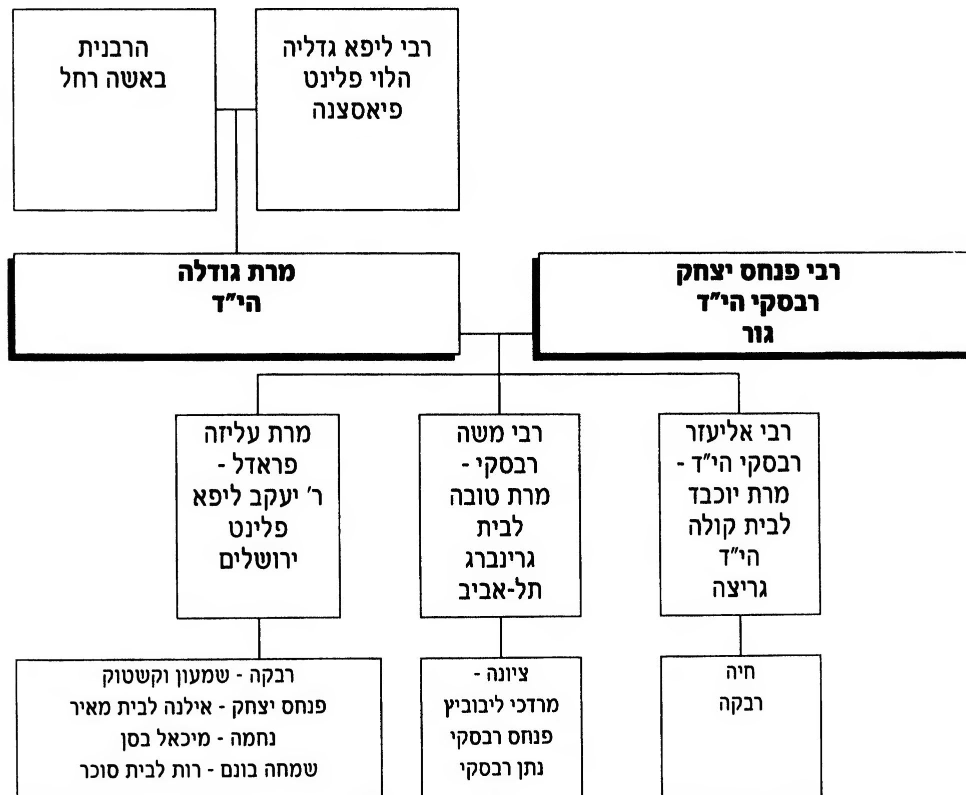
א. הרה״ח רבי טוביה הי״ד: היה ת״ח גדול והיה מנהל את חנות הספרים של ״גור״ בורשה. היו לו חמשה ילדים, וכולם נספו בשואה.

ב. חותנתי מרת רבקה ז״ל, ובעלה רבי ליפא פלינט ז״ל - ראה להלן בפ״ב.

ג. רבי אליעזר הי״ד: היתה לו אשה ושני ילדים שהיו גרים בורשה. נספו בשואה.

צאצאי רבי דוב בער פלינט

צאצאי רבי פנחס יצחק רבסקי

ד. מרת שיינדיל: על אחות זו לא ידוע לנו פרטים, מלבד מה שחותנתי מרת רבקה ספרה שהיא הצליחה לשלוח עבורה סרטיפיקאט. אולם בורשה מסרוהו למישהיא אחרת והיא לא זכתה להגיע ארצה ונספתה בשואה.

רבי טובי׳ פלינט ומשפחתו הי״ד - וורשא

הסבא רבי דוב וכל משפחתו (פרט לחותנתי מרת רבקה ז״ל) נספו בשואה ולא זכו לבוא לקבר ישראל ואין אנו יודעים אפילו באיזה נסיבות. לכן יהיו נא שורות אלה ותמונותיהם במקום מצבה למזכרת ולעדות.

ה׳ יקום דמם !

4. **בתם מרת גולדה** נישאה להרה״ח רבי פנחס יצחק רבסקי. היו גרים בעיירה גורה־קאלווריה (בידיש: גור המפורסמת) היה מחשובי חסידי וורקא. האדמו״ר מוורקא בבקוריו בגור היה מתאכסן בביתם. הם נספו בשואה.

צאצאיהם:

א. בנם ר׳ אליעזר רבסקי, נשא לאשה את מרת יוכבד בת רבי אשר זליג קולה מהעיירה גריצע ליד ורשא הם וילדיהם חיה ורבקה נספו בשואה הי״ד.

ב. בנם משה רבסקי: נשא לאשה את מרת טובה לבית גרינברג. הוא נולד בי״ג ניסן תרס״ג הוא עלה ארצה באיר תרצ״א. היה גר בשכונת נחלת יצחק בתל־אביב ונפטר ביום ט כסלו תשמ״ז. צאצאיהם: 1) בתם ציונה נשאה למרדכי לבוביץ, גרים באשקלון ולהם שלושה ילדים. 2) בנם פנחס 3) בנם נתן לא נשוי.

ג. מרת (עליזה) פראדל. היתה נשואה לר׳ יעקב ליפא פלינט בן דודה ר׳ דוד פלינט, ראה להלן סעיף 6.

ה. הבנות אסתר, באשה, מרים נספו בשואה.

5. **בתם מרת ברינדיל** נישאה לקרובה הרה״ח רבי דוד פלינט ע״ה, בנו של רבי יצחק מנחם שהיה בנו של רבי משה יוסף פלינט מפארגה ליד ורשא אחיו של רבי ליפא גדליה. הם עלו ארצה בשנת תרפ״ב והתישבו בת״א הוא היה סוכן חברת המלח בעתלית ובים המלח. לעת זקנותו גרו בירושלים ושם מנח״כ.

צאצאיהם:

א. **בנם הרב ר׳ משה יוסף פלינט ז״ל.** נשא לאשה את הרבנית צפורה בת מחו׳ הגאון רבי משה אריה רוזנברג הי״ד, שהיה רבה של קהילת ראדוונקא, ולאחר שראדוונקא צורף לעיר אונגוואר נהיה גם דומ״ץ באונגוואר. הוא היה נכד להגאון הצדיק רבי הלל מקאלאמייא. (ראה בשו״ת מהר״ם בריסק חלק ג׳ סימן כ״ו. הדן בזכויותיו בקהילה המאוחדת.) היה לו בית מדרש בצפון תל־אביב ברחוב ארלזורוב. הוא נפטר ערירי ומנח״כ בבית עלמין פוניביז בני ברק. אלמנתו משיכה להחזיק את בית המדרש שם. נפטרה בשנת תשנ״ז.

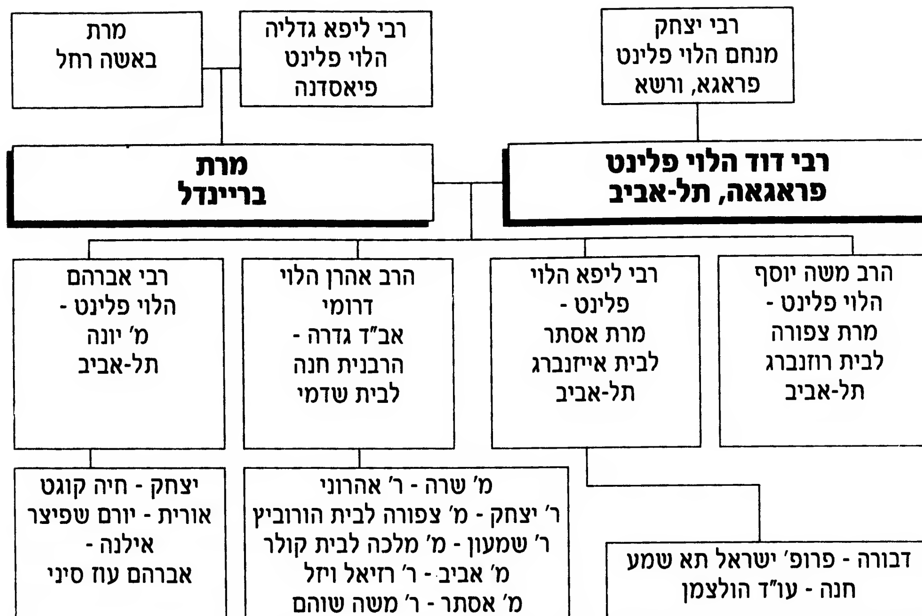
ב. **בנם רבי ליפא פלינט נ״י.** נולד בשנת תרע״ח למד בישיבת עץ חיים ואחר כך אצל מרן הגראי״ה קוק ז״ל בישיבת מרכז הרב. הוא נשא לאשה את מרת אסתר לבית אייזנברג. היה סוחר טקסטיל בת״א. אשתו נפטרה בתשנ״ה ומנח״כ בב״ע בחולון. ר׳ ליפא נפטר בשיבה טובה ביום י״א כסלו תשנ״ח ומנו״כ בב״ע בחולון.

צאצאיהם: 1). בתם מרת דבורה נישאה לפרופסור ישראל תא שמע הם גרים בירושלים ולהם חמשה ילדים. 2) בתם מרת חנה נישאה לעו״ד הולצמן גרים בתל־אביב ויש להם ארבעה ילדים.

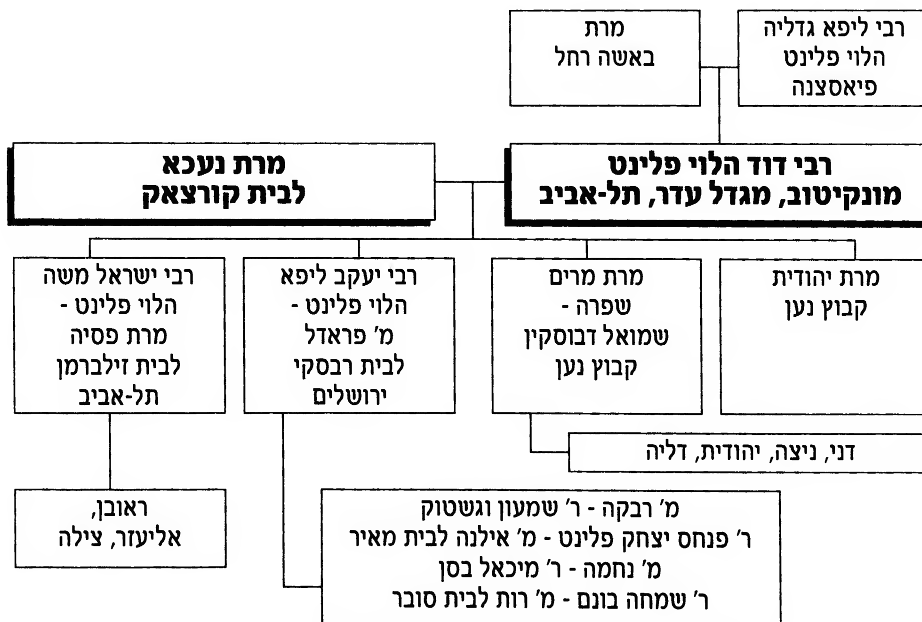
ג. **בנם הרב רבי אהרן דרומי שליט״א** נולד בשנת תרפ״א. למד בישיבת עץ חיים וישיבת חברון. נסמך להוראה על ידי הגאון רבי יחזקאל סרנא ז״ל. ראש ישיבת חברון. נשא לאשה את מרת חנה לבית שדמי. הוא נבחר לרבה של גדרה והמושבות מסביב. צאצאיהם: 1) בתם מרת שרה אשת הרה״ח ר׳ מאיר אהרוני ולהם 6 ילדים. 2) בנם הרה״ח יצחק נשא לאשה את מרת צפורה בת הרב הורוביץ חבר בי״ד הגדול בירושלים ולהם 10 ילדים. 3) בנם הרה״ח ר׳ שמעון נשא לאשה את מרת מלכה בת הרב קולר דיין בת״א ולהם 7 ילדים. 4) בתם מרת אביבה נישאה להרה״ח ר׳ רזיאל ויזל גרים בירושלים ולהם 6 ילדים. 5) בתם מרת אסתר נישאה לר׳ משה שוהם. היא נפטרה בשנת תשנ״ג ומנח״כ בירושלים. נשארו שלשה ילדים.

ד. **בנם ר׳ אברהם פלינט.** עבד בבנק לאומי בתל אביב. שוהה כעת בברזיל.

6. **בנם הרה״ג ר׳ דוד פלינט ע״ה.** נולד בפיאסצנה בשנת תרנ״ד הוא התחתן עם מרת נעכא לבית קורצאק, התישב בכפר מונקיטוב ליד פיאסצנה. הוא היה יהודי בר אורין ומחשובי חסידי אלכסנדר. בשנת תרפ״א עלה ארצה והתישב בתל אביב. בשנת תרפ״ה הוא השתקע בשכונת גבעת שאול בירושלים.

צאצאי רבי דוד ברי"מ פלינט

צאצאי רבי דוד ברל"ג פלינט

רבי דוד הצטרף לחברת "זכרון דוד" שמטרתה היתה לרכוש אדמות ולייסד עיר גנים בין ירושלים לחברון. ליד ברכת ערוב. הוא היה חבר ועד החברה, והיה שותף לכל הפעילות וההתלבטויות בבעיות ובקשיים של רכישת האדמות עד שסוף סוף זכו לסכם עם כל הנכבדים, שהסכימו למכור 4000 דונם, ובליל הושענה רבה תרפ"ז יצא רבי דוד פלינט עם יו"ר החברה הרב רבי מנחם כשר למקום. שם נאספו באולם אחד גדול עשרות ערבים ועורכי הדין החתימו על שטרות העברה כל אחד בנפרד, (חלק מהם קיבלו בחשאי מתנה יפה לעצמם נוסף למחיר חלק האדמה שהיה מחיר יקר ביותר) ע"מ שלקנין יהיה תוקף ללא כל ערעור. הוא היה גם בין ראשוני המתישבים שעלו על הקרקע ביום כ"ח טבת תרפ"ז.

שאיפתם של היוזמים החרדים מירושלים של האגודה היתה לייסד ישוב על טהרת הקודש ע"מ לקרב את הגאולה. גם בסעיף 1-2 של התקנון נאמר: "לנהל את האגודה על פי התורה והמסורה ועל פי הוראות הועד הרוחני של "האגודה". "להשליט את חוקי התורה על החיים הצבוריים של האגודה ואת המשפט העברי הדתי ביחסים שבין החברים. ברם לא רק לתכנית רוחנית דאגו היוזמים כי אם גם לתכנית כלכלית שהיתה מבוססת על גידולי ירקות ופירות שיספק את תוצרתם ליהודי ירושלים וחברון שעד אז סופקו על ידי הערבים.

זכרון דברים לייסוד ישיבה במגדל עדר בחתימת רבי דוד פלינט

רבי דוד פלינט יזם גם הקמת ישיבה במגדל עדר בשם "אהל רחל". בידינו מכתב בנדון בכ"י של רבי דוד ובחתימתו ביחד עם חתימת מר יעקב רוזנבלום - מנהל המושבה. תאריך המכתב כ"ד לחודש הרחמים תפר"ח לפ"ק.

כן יש בידינו דף חשבון הוצאות על המקוה בכת"י של רבי דוד על המקווה ועל הדרוש ע"י הר' אברהם פלינט.

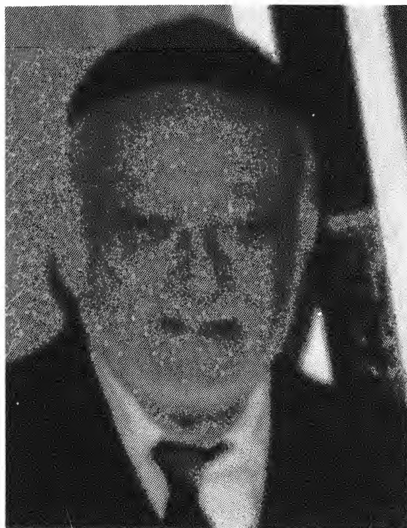
לאחר נטישת מגדל עדר התישב רבי דוד פלינט בשכונת נוה שאנן בירושלים.

רבי דוד נסע לדרום אפריקא עם הרב קיל. בשובו היתה לו חנות ברחוב יפו בירושלים. לאחר פטירת אשתו מרת נעכא ביום ה' בסיון תש"י ומנח"כ בהר הזיתים בחלקת גור, עבר ר' דוד לגור לתל-אביב. הוא התחתן שנית והשתקע בתל-אביב. נפטר ד' תשרי תשכ"ד ומנח"כ בקרית שאול בת"א.

צאצאיו:

א. בתם מרת יהודית היתה גרה בקבוץ נען ונפטרה נערה בשנות העשרים לחייה.

ב. בתם מרת מרים שפרה היתה נשואה לשמואל דבוסקין גרו בקבוץ נען ונפטר בשנת תשמ״ו. ילדיהם: דני, ניצה, יהודית ודליה.

רבי יעקב ליפא פלינט

ג. בנם רבי יעקב ליפא פלינט נולד בירושלים בשנת תרע״ז. למד בחיי עולם בירושלים. היה איש צנוע וישר דרך הנהנה מיגיע כפו. בעל מקצוע מעולה בכריכת ספרים ועבד ככורך הספרים של המדפיס הממשלתי בירושלים. היה גר בשכונת בית וגן בירושלים והיה משכים ומעריב וקובע עתים לתורה, בבית מדרש של חסידי סוכוצ׳וב בשכונה.

רעיתו מרת פראדיל (עליזה), בת דודו, רבי פנחס יצחק רבסקי ע״ה מחשובי חסידי וורקה בגור, היא נפטרה ביום כ״ו אייר תשמ״ו ומנח״כ בהר הזיתים בירושלים.

לאחר פטירת רעיתו המשיך רבי יעקב ליפא להחזיק את ביתו ומשפחתו בכבוד עם סדר יום מסודר והמשיך עבודתו בפנסיה ב״המשקם״. נפטר בשם טוב ביום ג׳ מנחם אב תשנ״ג ומנוחתו כבוד בהר הזיתים.

צאצאיו:

1. בתם מרת רבקה נישאה לר׳ שמעון וגשטוק גרים בבני ברק ולהם 4 ילדים.

2. בנם רבי פנחס יצחק פלינט נשא לאשה את מרת אילנה לבית מאיר גרים בבני ברק ולהם שני ילדים.

3. בתם מרת נחמה נשואה לר׳ מיכאל בסן גרים בבית וגן בירושלים. ולהם ששה ילדים.

4. בנם רבי שמחה בונם נשא לאשה את מרת רות לבית סובר. גרים בשכונת סנהדריה המורחבת ולהם חמשה ילדים.

ד. רבי ישראל משה פלינט. נולד בשנת תרע״ח. נשא לאשה את מרת פסיה לבית זילברמן גרים בת״א. יש להם 3 ילדים:

1. בנם ראובן - אלמן - גר בת״א ויש לו 3 ילדים.

2. בנם אליעזר - גר בנוי-גרסי ארה״ב ויש לו 2 ילדים.

3. בתם צילה - טרם נישאה.

ה. רבי משה יוסף בן רבי אהרן הלוי פלינט

רבי משה יוסף היה גר בפראגה ליד ורשה. היה אחיו של רבי ליפא גדליה פלינט מפיאסצנה.

מצאצאיו ידועים לי:

רבי יצחק מנחם פלינט

צאצאיו: 1. בנו רבי דוד פלינט נשא לאשה את מרת ברינדיל בת דודו רבי ליפא גדליה. על בנו ומשפחתו ראה לעיל.

2. רבי צבי יעקב פלינט. היה בן הזקונים של רבי יצחק מנחם פלינט הוא נולד בשנת תרמ״ט. הוא ואשתו מרת בילה עלו ארצה בשנת תרפ״ד והתישבו בשכונת פלורנטין בת״א.

בארץ הוא עסק בפרויקטים לבניה. ממארגני קבוצת עבודה שבנתה את שכונת בורוכוב בגבעתיים. הוא היה ממיסדי תנועת העובד הדתי בהסתדרות. נפטר בשם טוב בי״ז טבת תשכ״א ומנח״כ בב״ע בקרית שאול בת״א.
מצאצאיו:

א. בנו יחיאל פלינט, נהרג במאורעות תרפ״ט ונטמן בב״ע ברחוב טרומפלדור בת״א.

ב. בנו אהרן ואשתו נח גרו בתל-אביב. צאצאיהם:

1) פנינה נשואה לנח אפל גרים בגבעתיים ולהם 4 ילדים.

2) יאיר חלמיש. נשוי עם חנה. הם גרים בראשון לציון ולהם 3 ילדים.

3) אלקי נשואה לאריה ינאי גרים במשמר השרון ולהם 5 ילדים.

4) שמואל פלינט אשתו טובה. גרים ברמת אילן ולהם 2 בנות.

ג. בנו יצחק אשתו יוכבד להם בן יחיד דני פלינט שנשוי עם שולמית. גרים בשערי תקווה ולהם שני ילדים.

ד. הדסה נישאה לאברהם גודינגר, גרים בבני ברק ולהם חמשה ילדים:

1) בנם משה. נפטר בצעירותו.

2) בתם בילה. נישאה ליהודה ובר, גרים בפתח תקוה. ויש להם 4 ילדים.

3) בתם נחמה נישאה למנחם רוטשטיין. גרים במונטיראל-קנדה ולהם 4 בנות.

4) בנם אורי אורן נשא לאשה את אילנה לבית יהב גרים בת״א ולהם 2 ילדים.

5) בתם זהבה נשואה ליצחק מנור גרים בראשון לציון ולהם 3 ילדים.

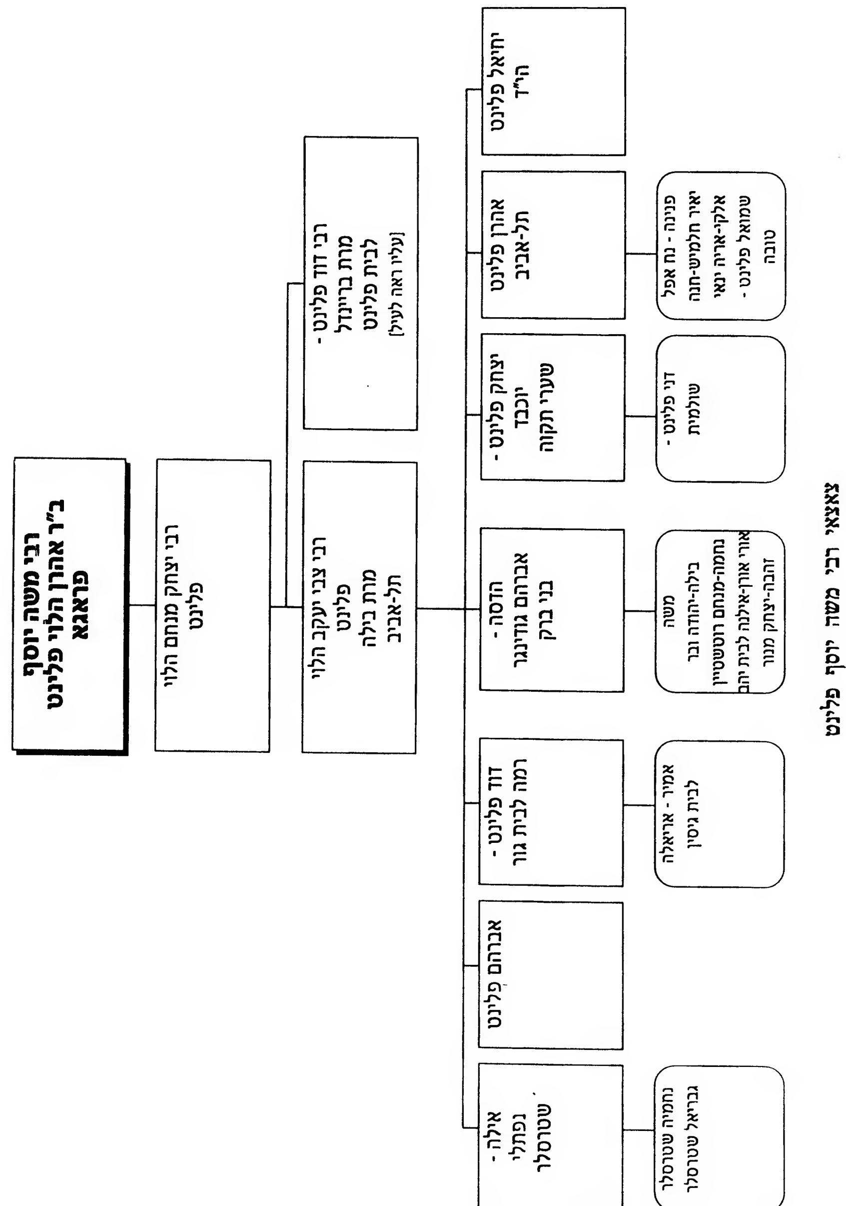
ה. בנם דוד פלינט נשא לאשה את רמה לבית גור. הוא היה מראשי ההגנה בתל-אביב. הוא ישב בבית הסוהר בעכו. היה בין אסירי המ״ג בשנת 1939. לאחר מלחמת השחרור עבד במשרד הבטחון ובתעשיה האוירית. נפטר בשנת תשמ״א ונטמן בחלקת חברי ההגנה בב״ע בחולון. בנם היחיד אמיר נשא לאשה את אריאלה לבית גיסין וגרים בת״א ויש להם 2 ילדים.

ו. בנם אברהם. נפטר בשנת תש״י בבית הערבה. שם שירת מטעם ההגנה ואח״כ כחיל בצה״ל.

ז. בתם אילה נישאה לנפתלי שטרסלר ולהם 2 ילדים:

1) בנם נחמיה שטרסלר כתב כלכלי של קול ישראל. גרים בת״א ולהם 2 ילדים.

2) גבריאל. אשתו דרורית, גרים בתל-אביב ולהם 2 ילדים.

צאצאי רבי משה יוסף פלינט

פרק שני

הרב הגביר השתדלן והחסיד רבי מרדכי מקאלושין ז״ל

רבי מרדכי נולד בשנת תק״ס בעיר קאלושין לאביו רבי שלמה ולאמו מרת ברינדיל ז״ל.

יחוסו:

מגזע אילים ותרשישים היה מוצאו, מצאצאיהם של שלושה עמודי התורה וההוראה, הידועים ומפורסמים בחיבוריהם: 1. בעל הב״ח. 2. בעל התוספות יום טוב. 3. הרמ״א:

1. בעל הב״ח

רבינו יואל סירקיש זצ״ל היה אבדק״ק: פרוז׳אני, לוקא, לומפלא, מעז׳וביז׳, בעלזא, שידלוב, בריסק, קראקא. ומנוחתו כבוד בקראקא.

חיבר את הספרים: ״בית חדש״ הידוע, על ארבעת הטורים; ״הגהות הב״ח״ על הש״ס והראשונים; ״שו״ת הב״ח״; שו״ת ב״ח החדשות״; השגות על הסמ״ע; ״דרישה ופרישה״ שהוא פרוש על כל התפילות על פי הקבלה; ״משיב נפש״ על מגילת רות. וכן השאיר אחריו הרבה כתבי יד אשר טרם יצאו לאור.

הרבה נכתב על קדושתו, פרישותו, ואהבתו לאמת, ע״י תלמידיו ובני דורו וכן בדורות האחרונים. בספר ״הנפלאות״ כתוב: ״חולה שבא בד׳ אמותיו בעת למודו של הב״ח נתרפא מיד״. כן כתובים ספורים מופלאים עליו בספר ״זכרון טוב״ בשם ״הבעל שם טוב״ זי״ע. בהקדמה לספר ״שער הגלגולים החדש״ כתוב בשם הרב הקדוש רבי דוד מלעלוב ז״ל שאמר כי בעת פטירת הב״ח כבדוהו ב״ד של מעלה בדרשה, והשיב שהוא יאמר - בתנאי שיצננו את הגהינום שלושים יום... וכן הוה. בספר ״תוספת שבת״ כתוב שבעת פטירתו של רבינו הב״ח ״כרוזא נפיק בשמים, פנו מקום לרבי יואל סירקיש״.

נפטר ביום כ׳ אדר שנת חמשת אלפים וארבע מאות לבריאה.

2. בעל ״התוספות יום טוב״

רבינו יום טוב ליפמאן הלוי העלער היה אבדק״ק: ניקלסבורג, וינה, ופראג.

בפראג הלשינו עליו שונאיו בפני הרשויות, והוא נאסר ע״י השלטונות בוינה. ביום כ״ח מנחם אב שנת שפ״ט יצא לחופשי מבית האסורים והוא ניצול אמנם ממשפט מות, אך חויב לשלם כופר שנים עשר אלף שקלי זהב, סכום זה היה הון עתק בימים ההם. כן הדיחו אותו ממשרתו, ונאסר עליו לכהן במשרת רב ואב״ד בכל מדינות מלך אוסטריה.

פסק דין זה של השלטונות גרם לרבינו ז״ל הרבה עגמת נפש. הוא לא מצא מנוח לכף רגלו, עד שבחמלת ה׳ עליו נתקבל בשנת שצ״ב לאב״ד בנעמירוב בפולניה. ומשם התקבל בשנת שצ״ה לאב״ד בעיר לודמיר, ובראש חודש אדר שנת ת״ד נתקבל בכבוד גדול למלא את מקומו של רבינו בעל הב״ח, ולהיות אבדק״ק קראקא, ושם הגיע אל המנוחה ואל הנחלה.

הוא צווה לבני משפחתו לדורותיהם, כי מדי שנה בשנה יעשו את יום א׳ אדר ליום משתה ושמחה, בהודאה לשמו יתברך, על רוב טובו וחסדו אשר עשה עמו. וכן לקרוא ב״מגילת איבה״ אשר חיבר על הנסים שעשה לו הקב״ה. ש״ב הגאון ר׳ יצחק פייגינבוים ראבדק״ק וורשא כותב: ״סעודת תיו״ט זו אני עושה תמיד באדר שני, כמסקנת המ״א ס׳ ת״ר״. זכורני שסבתא של רעיתי מרת שיינע אסתר פלינט ע״ה, היתה מספרת בהתפעלות על סעודת הודיה זו שנהגו לעשות במשפחה. היא היתה מספרת בהתלהבות ובכשרון מיוחד פרקים מהמגילה. אכן עד היום נהוג במשפחה לערוך סעודת ״תוספות יום טוב״.

בעל ״התוספות יום טוב״ תיקן תקנות רבות וחשובות. למרות הנסיון המר שהיה לו בעבר המשיך הגאון האדיר התקיף הזה לעמוד במלוא התקיפות על דעתו גם בהיותו בארץ פולין, ובמשך הזמן היה לראש לרבני פולין, והיה מוחזק בעיניהם כיחיד בדורו וצייתו לו. הכל ידעו וראו כי שם ה׳ נקרא עליו, וכל רז לא אניס ליה ויראו ממנו.

בשנת השלושים לחייו כבר חיבר את חיבורו המונומנטלי ״תוספות יום טוב״ על ששה סדרי משנה, וזה לפי מצוות רבו הגדול המהר״ל מפראג. כן חיבר את הספרים: ״דרכי הוראה״; ״מעדני מלך״, ״פלפלא חריפתא״, ״לחם חמודות״ על פסקי הרא״ש; ״תורת האשם״ פירוש על ״תורת החטאת״ של רבינו הרמ״א; ״צורת הבנין״ על בנין בית המקדש; פירוש על הס׳ ״בחינות עולם״; ס׳ ״פרשת החודש״ על הלכות קדוש החודש של הרמב״ם ומפרשיו; ״טוב טעם״ על רבינו בחיי על התורה. וכאמור ״מגילת איבה״ - אשר בו סופר הנס שעשה לו השי״ת עת היה בסכנת מות... ומברך לכל קורא נעים אשר בצרתו לו צר שינצל מכל צר. שו״ת רבים מובאים בשמו בשו״ת גאוני בתראי ובספרי שו״ת רבים אחרים. כן הודפסו הרבה כתבות ביאוגרפיות על בעל התוספות יום טוב. הוא נפטר ביום ו׳ אלול שנת תמ״ד.

אשת הגאון בעל ״תוספות יום טוב״ היתה בת הגאון רבי משה אהרן אשכנזי, מגדולי נכבדי פראג, בו חברו יחד תורה וגדולה במקום אחד. הוא היה בן הקדוש רבי שמואל שפירא הי״ד. וחתן הגאון רבי אהרן משה תאומים, מצאצאי הפרשן-דתא רבינו שלמה יצחקי רש״י זצ״ל אשר התיחס לגזע נעים זמירות ישראל - דוד המלך.

3. הרמ״א

רבינו משה איסרלש. נולד בקראקא לאביו הנשיא הקצין והפרנס רבי ישראל איסרלש. שהיה עתיר נכסים ולמדן מובהק. בנעוריו נסע ללמוד תורה בישיבתו של הגאון רבי שלום שכנא אבדק״ק לובלין. הוא נשא לאשה את בת רבו המובהק הנ״ל.

אחר שובו של רבינו הרמ"א, מלובלין לקראקא, יסד בה ישיבה גדולה. וכל הוצאות אחזקת הישיבה וצרכי תלמידיו, מימן מכיסו.

ביתו בקרקא היה בית-תורה וגדולה במקום אחד. בית מדרשו היה מהמפורסמים ביותר בזמנו, ומשם נתפשטו פסקי הלכותיו והוראותיו בכל תפוצות ישראל.

כשהיה בן שלושים שנה היו לו כבר תלמידים גדולי הדור ביניהם: בעל "הלבושים" בעל "השל"ה הקדוש" ובעל "הסמ"ע".

בספר "שם הגדולים" מובא שה"מגיד" היה מזרז את רבינו יוסף קארו ז"ל להוציא את ספרו "בית יוסף" על הטורים, כדי שלא יקדימו חכם אחד מגליציה. ואכן בשעה שיצא לאור הספר "בית יוסף" כבר היה מוכן וכתוב הספר "דרכי משה" הארוך, על הטור. בהקדמה לספרו כותב מרן הרמ"א: ש"בדרכי משה" הקצר הוא מביא רק לקט שכחה שהשמיט הרב המחבר ..... ואשר לא הביא כלל כגון ...... וכן עניני פסק הלכה בכ"מ שמנהגי בני אשכנז ..... אינם נוהגים כדבריו עם השגות בדברי הרב... ובישוב דברי הראשונים בדרך אחרת ממה שהבינם הרב המחבר ספר ב"י.

כן חיבר מרן הרמ"א את ה"מפה" על השולחן ערוך של מרן רבי יוסף קארו. גדולי חכמי אשכנז קבלו על עצמם שהלכה כמותו, וקראו עליו את הפתגם "ובני ישראל יוצאים ביד רמ"א". גדולי דורו המליצו עליו "ממשה (הרמב"ם) עד משה (הרמ"א) לא קם כמשה" (כך חרות על מצבתו).

רבינו הרמ"א היה גדול גם בחכמת הפילוסופיה ואהב את חכמת התכונה ודברי הימים. הוא היה מעודד את תלמידו רבי דוד גאנז לחבר את ספרו "צמח דוד". נוסף לספרי "דרכי משה" ו"המפה" כתב ספר "תורת העולה" על עניני הקרבנות ומידות בית המקדש, עניני תכונה וחקירה; ספר "תורת החטאת" על אסור והיתר; שו"ת הרמ"א; ספר "מחיר יין" על מגילת אסתר; ספר "משיב נפש" על מגילת רות. בספרו "תורת העולה" הוא מזכיר ספריו שכתב על כמה מסכתות הש"ס כסדר. בספרו "דרכי משה" או"ח סי' ס"א מזכיר שחיבר ספר "יסודי קבלה". הוא נפטר ביום ל"ג בעומר י"ח אייר שנת של"ב והוא בן חמשים ושתים שנים. זיעועכ"י.

ועתה נמנה ונפרט את הדורות: מרבנו בעל הב"ח, הרמ"א והתוספות יום טוב ולמטה עד רבי מאטיל מקאלושין:

דור ראשון:

הרב רבי שמואל צבי (הירץ) בן מרן בעל הב"ח. היה גאון עצום ומפורסם. אבדק"ק פינטשוב. נפטר בשנת תנ"ו. (אוצר הרבנים 7848).

דור שני:

בנו הרב רבי אריה יהודה ליב סירקיס. גאון מופלא, ארי שבחבורה. בשנת תכ"ג נתמנה אבדק"ק סורז, בשנת תכ"ח אבדק"ק קומארנא, בשנת תל"ז אבדק"ק סטבניץ, בשנת תמ"ב אבדק"ק טיקטין, בשנת תנ"ו אבדק"ק קראקא. בעל מחבר ספר "שאגת אריה קול שחל". נפטר בשנת תע"ח. (אוצר הרבנים 3368).

דור שלישי:

בנו הרב רבי יואל מבריסק היה אבדק"ק ביחוב. גאון מפורסם מחכמי בריסק. הובא בהקדמה לשו"ת "כנסת יחזקאל". (אוצר הרבנים 7819). אשתו הצדקת מרת חנה ע"ה היתה **בת מרן בעל התוספות יום טוב**. כ"כ בס' "מאמר מרדכי". אולם ב"פתח הבית" הנספח לספר שו"ת "בית יחזקאל" מאת נכדו הגאון אבדק"ק פלונסק (פיעטרקוב תרפ"ד) דף ג' כתוב שרבי יואל היה חתנו של הגאון רבי שמואל מבריסק בן מרן בעל ה"תוספות יום טוב", שהיה דר בנעמרוב (נזכר בתוסיו"ט ברכות פ"ב מ"א).

דור רביעי:

בנו הגאון רבי שלמה זלמן מחכמי בריסק. הוא היה חתנו של הרב רבי ליזר קצין (ולא של בעל התוסיו"ט כפי שנכתב בטעות באוצר הרבנים 18747) שהיה בן הרה"ג הנודע בשמו רבי משה ליזרלס מבריסק. שהיה חתן חתנו של מרן רבינו בעל הרמ"א. (כך כתוב ב"פתח הבית" דף ג'). רבי שלמה זלמן היה חותנו של הגאון בעל שו"ת "כנסת יחזקאל" אבדק"ק אה"ו.

דור חמישי:

בנו הגאון רבי יחיאל מיכל ז"ל (גיסו של הגאון בעל "כנסת יחזקאל").

דור שישי:

טרם מצאתי מי הוא.

דור שביעי:

הגאון רבי צבי הירש אבדק"ק טשארקב ז"ל. ב"פתח הבית", בספר "עטרת מרדכי" וכן ב"דברי מרדכי - כבוד הבית" כתוב שהוא היה נכדו של הגאון רבי יחיאל מיכל מהדור החמישי הנ"ל ולא מפורט איך. כן יש לעיין אם זה הגאון רבי צבי הירש הורוביץ אבדק"ק טשארטקוב אבי בעל "ההפלאה", או אולי הכוונה לעיר שונה. (ב"אוצר הרבנים" יש ערבוביה).

דור שמיני:

בנו הרב הגאון הצדיק רבי יחיאל מיכל ז"ל. היה אב"ד בעת ובעונה אחת בשלוש קהילות בפולניה: שעניצא, נאומינסק, קאלושין. התנאי של כתב הרבנות משלושת העיירות הנ"ל, היה שידור בקביעות בקאלושין. ויהיה נקרא מינסקער רב. הוא היה גיסו של הרה"ק רבי מאטיל מפראגא. (מוזכר ב"אוצר הרבנים" 9240).

דור תשיעי:

בנו הגביר רבי שלמה. היה מפורסם בנדיבותו, הוא היה זקן ונשוא פנים, מנהיג וראש בק"ק קאלושין. הוא נקרא בפי ההמון רבי שלמה יאספיס ע"ש אמו הרבנית יאספע.

דור עשירי:

הוא קודש ההילולים לה' הרב הגדול בתורה ובחסידות ובמעשי צדקה וחסד. הגביר הנגיד רבי מרדכי (מאטיל) מקאלושין.

נשואיו:

נשא לאשה את הנגידה הצדקת מרת רבקה בת הרב רבי בנימין מבריסק ז"ל. כבעלה כן גם היא, היתה נודעת ומפורסמת במעשיה הטובים. היא חילקה בשר, דגים, חלות, ויי"ש לכל עניי העיר בכל ערב שבת ויום טוב. נכדה הגאון רבי צבי יחזקאל מיכלזאהן הי"ד אבדק"ק פלונסק וחבר ועד הרבנים בווארשא כותב ...ועוד זכורות בקאלושין הסעודות הגדולות שעשתה בכל שנה ושנה למזכרת הנס של זקיננו בעל ה"תוספות יום טוב". נפטרה ביום ט"ז חשון שנת תרס"ו.

אישיותו:

רבי מאטיל היה חסיד ותלמיד נאמן להרה"ק רבי יצחק מווארקי ולהרה"ק רבי יעקב אריה מראדזימין ז"ל. היה שליח צבור ושלוחא דרחמנא ועמד בכל עת הכן להושיע מרי נפש הנמצאים בצרות, והקדיש לזה את רוב מרצו וכשרונו. אדם מחושב ומתוכנן להפליא. ואת כישוריו אלה אשר ניחן בהם ניצל לכיוון חיובי. נכדו כותב שאמר בזה הלשון: איך האב מיך ב"ה תמיד אויס געטענית בזה העולם, והנני בטוח, אז איך ועל מיך בעזר השי"ת אויס טענין גם בעולם העליון - בעברית: "בעולם הזה הצלחתי ב"ה לטעון את טענותי. בטוחני שבעזר השי"ת אצליח לטעון את טענותי גם בעולם העליון". רבי מוטל היה "אישיות" מיוחדת, במשך יובל שנים ומעלה פעל גדולות ונצורות במסירות נפש בכשרון רב, ובעקביות רבה בשליחות למען הכלל. למרות הקשיים והאכזבות שהיו לו גם בקהילתו. התקיים בו הפסוק, "ברצות ה' דרכי איש גם אויביו ישלים עמו". כאן המקום להעתיק מכתב מענין שכתבו לו שבעת טובי העיר ובראשם רב העיר הגאון רבי שלמה זלמן אלטשולר ז"ל:

ב"ה ו' עש"ק נח ברי"ת לפ"ק קאלשין.

כבוד הגביר המפורסם, שמו נודע בשער בת רבים ליקר ותהילה, הותיק החריף שלשלת היוחסין נדיב לב וכו' מ' מאטיל מיכאלזאהן **נ"י. מאתנו אנחנו הח"מ ובצירון: הרב המאה"ג דפ"ק!**

אנא אל יחרה אפך בבני עמך, ואף אם אחד יחטא, צאן קדשים מה פשעו? מבקשים ומתחננים אנחנו לפני מכת"ה יזכיר אהבת קדומים, יכבוש עונינו, ישוב ירחם ויעשה ויצליח כמאז כן עתה. ומובטחים אנחנו דמעתינו אל יחרש, כי בך עינינו תלויות נא אל ישיבנו נכלם. מרחוק נקרא שלום לקרוב, באנו על החתום.

נאום שלמה זלמן אלטשולר **חופ"ק הנ"ל**

ואחריו שבע חתימות בעלי בתים שבעיר.

רבי מוטל באישיותו מיזג תכונות שונות, מצד אחד אמונה תמימה, ענווה והתבטלות, ולעומת זאת עמידה איתנה על דעתו ועל האמת שנראתה לעיניו. גם כלפי משפחתו היה נוקט בלשון רוך ותקיפות גם יחד. שמאל דוחה וימין מקרבת. כל התכונות האלה משתקפות יפה בצוואתו "דברי מרדכי", נוסח מרשים שכדאי ללמוד אותו בעיון.

פעליו:

רבי מוטיל קאלושינר היה איש האשכולות - איש שהכל בו. נודע לשם ולתפארת בהנהגותיו, ובמעלות מדותיו. מפורסם היה בחסידותו, וביראתו הקודמת לחכמתו. גם שקדנותו, ואהבתו העזה לתורה ולעוסקים בה, מיוחדת היתה במינה, כל זאת בנוסף לעסקנותו הרבה בצרכי ציבור ונדבת לבו להוזיל ממונו לעניים ולפדיון שבוים. הוא היה גביר נשוא פנים, פאר החכמים והנבונים, מעוז לדל ומשגב לאביונים. פרק מיוחד בתולדותיו היה השתדלותו הנמרצת עבור אחיו היהודים, במסירות רבה, לא חס על כבודו וזמנו ועשה רבות למען כלל ישראל, ואכן יהודים רבים נושעו בעקבות פעילותו.

היו לו מהלכים בחצר הנציבים של רוסיש פולין (שטחי פולין שבשליטת רוסיה) השרים פאסקעוויטש ובערג. ובכח זה המציא לעמו פדות ורוחה. גם הקיסר ניקולאי הראשון, בהעריכו את אישיותו העניק לו מדליה (אורדן).

בהשתדלותו הושג היתר להתקנת עירובין במדינת פולין בשנת תר״ד. בהשפעתו יצאה לאור זכאותו של הגאון הקדוש האדמו״ר רבי מנדיל מקאצק זי״ע, בעת שעמד למשפט ונאסר בבית האסורים בעקבות עלילה נוראה.

בכל עת אשר הגאון הקדוש האדמו״ר רבי יצחק מווארקא זי״ע, שעסק בצרכי הכלל, נתקל בבעיה עם השלטונות, הוא שלח את רבי מרדכי מקאלושין להיות דורש טוב לעמו ודובר שלום לכל זרעו, כמרדכי היהודי בשעתו.

בספר ״הר הבית״ מובא סיפור שהגאון הקדוש רבי יצחק מווארקא ז״ל שלח פעם אחת, ביום הראשון של חג השבועות בבוקר לקרוא לרבי מאטיל וציוה עליו להתפלל ביחידות נתן לו קידוש וטעימה בחדרו ושלחו להוציא ממאסר את אחד מאחינו בני-ישראל בכח השתדלותו. כאשר חזר ובישר להאדמו״ר שהצליח במשימתו, היה כבר לאחר סיום התפילה בצבור. אמר לו האדמו״ר מהר״י מוארקא בזה״ל: ״אולי יש לך דאבון לב על שלא היית כאן בעת התפילה. תדע לך שאנכי שהתפללתי ושמעתי אקדמות וקריאת התורה בצבור - מוכן לתת לך את כל שכרי עבור חצי משכר המצווה בו זכית על שעשית טובה לאיש ישראל״.

הוא היה שליח צבור ושליחא דרחמנא, אשר לא שם לב לטובת עצמו בכלל, אלא כיתת רגליו לעיר המחוז ולעיר הבירה, וכן עזב רכושו וקנינו והקדיש רוב זמנו על מנת לעזור לאחיו, ובעד עמו רחמים שאל ומשפט דרש. היה עומד בכל עת הכן להושיע למרי נפש, ולהיות אחי-עזר ואחי-סמך בנדיבות ככל אשר היה לאל ידו.

על אף כל עיסוקיו הרבים והחשובים לא היה מוכן רבי מרדכי לוותר על לימוד תורה הקדושה ובין המון טרדותיו הרבים למד שעורים תמידין כסדרן. שקד על התורה ועבודת הבורא. כתב ספרים וחידש חידושים. לספר כל מעשי צדקתו היא משימה בלתי אפשרית. על כן אסתפק איפוא בעשרה ספורים ומכתבים, מגדולי ישראל

בפולניה באותו הדור אשר לקטתי מהספרים: "עטרת מרדכי" (דף ז-ח), "פתח הבית", "הר הבית", "כבוד הבית".

1. האדמו"ר בעל "חידושי הרי"ם" מגור זצ"ל כותב אליו בזה"ל:

"כבוד אהובי ידידי וכו' מו' מאטיל נר"י, - בקשתי מאוד להתאמץ בדבר מצווה רבה אודות הילדים אשר נלקחו בידי אינו יהודי אשר לא נשמע זה מאות בשנים. ואם ככה יעשה לנו וחס ושלום יבצעו מעשיהם, יהיו בני ישראל הפקר. ובערמה ורמאויות חפצים לשנות ולעשות עול. נא מאוד בל יהיה הדבר נקל בעיניו. ויעשה אצל הגובערני מה שאפשר וכו'. ויתר הדברים יספר לו ידידנו מוכ"ז ר' יעקב בצלאל נ"י. נא להיות זריז במצווה רבה כזו. דברי ידידו הדו"ש. - הק' יצחק מאיר בהרב מור"י ז"ל".

כן היה בידי נכדו הגאון אבדק"ק פלונסק הי"ד מכתב מהאדמו"ר הגה"ק מגור המבקשו שיכניס את עצמו להשקיט הריב שהיה בוארשא נגד הגאון וכו' מו"ה יעקב גיזונדהייט זצ"ל, בכדי שלא יבוא הדבר לפני דין עכו"ם חס ושלום. וכדרכו רק להרבות שלום וכו'...

2. הגאון רבי יוסף ז"ל אבדק"ק סעראצק כותב וז"ל:

"הרב הג' וכו' מו"ה מאטיל ז"ל היה איש ברוחו דובר צחות לשון המדינה. בעל חן וחכמה. פעם שלח אליו מו"ר הקדוש מהר"י מווארקא שיבא אליו. וביקש ממנו שילך לשר אחד ולהשפיע עליו לבטל רצון הממשלה, שגזרה גזירה לשרוף השלחן ערוך חושן משפט. היות ויש למדינה קאדעקס, והיהודים חייבים ללכת ולהציע משפטיהם כחוקי הקאדעקס. השיב לו רבי מאטיל שהשר הוא כעסן גדול שהכין קנה שריפה לירות בכל מי שיבוא אליו בענינים כאלו. אמר לו מו"ר הקדוש ז"ל כתוב בא אל פרעה ולא לך אל פרעה. וזאת מפני שמשה רבינו היה ירא מפרעה, לכן אמר לו השם יתברך שילך עמו (קום צוא פרעה) ואז הלך בלב שמח. והשר בראותו את הר"ר מוטיל נעתר לבקשתו ונענה למשאלתו. ומאז היה מו"ר הקדוש מוארקא מתיעץ עמו בכל דבר".

3. האדמו"ר מראדזומין כותב אליו בזה"ל:

"לידידי וכו'... מו"ה מאטיל נ"י מקאלושין. - אבקש מכבודו שימחול ויעשה טובה להאברך מו"ה שמואל ב"מ מאיר ממינצק כאשר יספר לכבודו ולמצוה גדולה יחשב. ובטוח אני במידת טובו שבוודאי יעשה לו טובה בכל היכולת, ובזכות זה יזכה לכל טוב. - נאום ידידו יעקב אריה חופק"ק ראדזמין".

4. בנו הגדול של האדמו"ר מצ'כנוב כותב בזה"ל:

"ב"ה יום א' וארא יתברך לפ"ק ביאלה. - ד' ישפות שלום וכל טוב לכבוד הגביר המפורסם וכו' החסיד כש"ת מו"ה מרדכי מאטיל נ"י. - הנני לזכות את כבודו במצוה רבה. היות שהאברך מ' אברהם גרשון מריקא, הימים ממשמשים ובאים שיעמוד לגורלות לעבודת הצבא. והוא באין עומד לימינו. והנה על החזה יש לו גובה (גיבנת) אשר לדידהו הוי מומא. יפעל נא כבודו בחסדו הטוב ביום עמדו לפני שרי הצבא ולהשתדל עבורו שיצא נקי. ונא עוד כמה פעמים לרחם על

אביון העלוב המוכ״ז. וכן יגמול ה׳ כל טובו על כבודו ויתרומם קרנו על במתי ההצלחה. ידידו דובעריש בהגאון מ׳ אברהם שי׳ לנדא״.

5. האדמו״ר מפאריסוב כותב:

״ב״ה. בין כסה לעשור. בגמר חתימה טובה יבושר כבוד ידידי וכו׳ מו״ה מרדכי מאטיל נ״י. - היות והדבר נחוץ מאוד כפי אשר יספר המוכ״ז אשר מהנמנע בקסת הסופר להעלות על המכתב. לזה באתי בדברים קצרים לבקשהו על ככה להיות נא לתשועה ברוב יועץ חכם כמוהו. אקוה כי יתן מקום לדברי אלה כי הנושא חמור מאוד וישא ברכה מהש״י. כנפשו ונפש ידידו הדור״ש יעקב צבי מפאריסוב״.

6. רבי שמחה בונם מוארקא כותב:

״בעזהי״ת. יום ב׳ משפטים פ״ק ווארקא. לכבוד וכו׳... מ׳ ר׳ מאטיל נ״י מקאלושין. בקשתי מאוד ומאוד ממעלת הדרתו שימחול לעשות טובה להמוכ״ז כמו שיספר לפני מעלת הדרו כד״ש. ובטוח אני שמע״ה יצליח בדבר זה. ובזכות המצוה הזו יעזור ד׳ לכבוד מעלתו הרמה שיצליח בכל עת ובכל אשר יפנה. מנאי ידידו המצפה להצלחתו. שמחה בונם בהרה״ק זצ״ל״.

7. נכדו החסיד המופלג מ׳ ראובן מעזיריטצקי מוארשא סיפר:

פעם אחת בא ר׳ שמואל מיאדאוניק מקאלושין להרה״ק רב דובעריש מביאלא זצ״ל ששאלו, מה נשמע אצל הר״ר מאטיל ומה מצב מחלתו עתה? והשיב שהוא איננו יודע. ובשמעו תשובתו צעק עליו הה״ק בקול ואמר בזו הלשון: האם ר׳ מוטיל הנו קטלי קני׳. האם אינך יודע שהוא אדם גדול? ואיך לא תדע מצבו קודם נסיעתך מעירך!

8. פעם אחת בא רבי מאטיל מוואלימין להרה״ק האדמו״ר רבי ליבל איגר ללובלין ורצה להיכנס ובקש מהעומד על משמר פתח האדמו״ר להיכנס אליו. וכשנשאל מי הוא? השיב אני מאטיל מקאלושין כי הוא היה יליד קאלושין. ע״ז אמר הרה״ק ר׳ ליבלי איגר. אם אמנם הוא איננו רבי מוטיל קאלושינר האמיתי, שהרי הוא כבר נפטר, אבל בזכות שהוא נושא שם כ״כ חשוב יניחו לו להיכנס.

9. פעם אחת היה רבי מאטיל ביחד עם הגאון רבי יחיאל מאיר אבד״ק גאסטינין זצ״ל בשבת בחצר הרה״ק האדמו״ר מראדזימין. לאחר סעודת שחרית של שבת הלכו לאכסניא, וישבו לשתות מי דבש. מסביבם נאספו שם חסידים רבים. הה״ק מגאסטינין ישב באמצע השולחן. אמר לו רבי מוטיל: גאסטינינר רב! האם אינכם יודעים שראוי לכם לשבת בראש השולחן בראש המסובים? והוסיף ואמר לו בדרך צחות: אפשר שזאת היתה כוונת קורח באמרו מדוע תתנשאו על קהל ה׳. כי כנראה שמשה רבינו ע״ה ישב באמצע המסובין וטען קרח, האם אינך יודע שמגיע לך (האובן אהן) לשבת בראש? א״כ הענוה היא גאות.

וסיפר שהיו שני גדולי דור צדיקים, אחד התקבל כאדמו״ר והתקבצו אליו הרבה אנשים ממרחקים בבקשותיהם להתפלל עליהם. ולשני לא נהרו ההמונים. לימים הגיע אל השני יהודי חכם והוא קבל לפניו ואמר: ראה נא אהובי ואמור לי מדוע זה ככה.

הלא גם אני גדול כמותו בכל הענינים בנגלה ובנסתר ולמה התקבל הוא בצבור לאיש מופת ולמה לא בחרו בי? השיב לו אותו חכם: תאמין לי ידידי כי גם הראשון שאל אותי אותה קושיה והוסיף הלא יותר נאה וראוי היה לבחור בך ולבוא לפניך בשאלות ובבקשות. אבל האמת היא: כי היות ואתה שאלת למה קבלו אותו ולא אותך, לכן לא בחרו אותך. ואילו חברך שאל למה בחרו בו ולא בך, לכן בחרו בו. וזה פירוש הגמרא במסכת שבת דף פ״ט ע״א לאחר הויכוח שהיה למרע״ה עם המלאכים מה אני שנתן לי הקב״ה תורה וכו׳ הואיל ומיעטת עצמך וכו׳.

10. נכדו הנגיד המופלג בתוי״ש רבי אברהם חיים מיכלזון ז״ל סיפר שפעם אחת הלך זקנו רבי מאטיל בשליחות הרבי מוארקא להה״ג רבי זלמן פוזנר מווארשא. ובקשו שילך עמו לגראף פאסקעוויטש בדבר הטבת מצב היהודים. ענה רבי זלמן היות והרבי הוא איש קדוש למה הוא צריך זאת? יתפלל נא בביתו להקב״ה, אשר רצון יראיו יעשה! השיבו הרבי שזה יכול לעזור עבור יחיד ולא עבור כלל ישראל, ולכן מרדכי היהודי ישב בשער המלך ולא בביתו כי הוא דורש טוב לעמו... היינו לכל הכלל.

אכן: הבאנו מעט ספורים ומכתבים המאפינים את פעליו הברוכים של אישיות דגולה זו. ויתר מעשי תקפו וגבורתו של פרשת גדולת מרדכי הלא הם כתובים בהרחבה בספרים: ״מאמר מרדכי״, ״עטרת מרדכי״, ״דברי מרדכי״, ״פתח הבית״, ״הר הבית״, ומסופרים מדור לדור עד היום בפי יוצאי חלציו, ובחצרות ״גור״, ״ווארקי״ וכו׳.

כתביו:

רבי מרדכי חיבר את ספרו החשוב ״מאמר מרדכי״ בענין אחדות הבורא, וזה אשר כתוב בשער הספר: ...אשר לקטתי ואספתי דבר דבר על אופניו, מתנ״ך, תלמוד, מדרשים, מפרשי התורה וספרים קדושים בתוספת משלי תלי״ש, בענין אחדות הבורא וכו׳ עד שלושה עשר מדיא, בחמלת ה׳ עלי המלקט: מרדכי מאטיל מיכלזאהן מקאלושין.

לחיבור הנ״ל כתב רבי מרדכי שלוש הקדמות. בהקדמה הראשונה הוא כותב: ...עתה באתי ״בכלח״ (בכלח בגימטריה ששים. ע״ד המליצה... כשמגיע לגיל ס׳ שנים אז יש לדאוג ליום מותו). עת לעשות לה׳ ולחשוב... - ומסיים:

וענתה בי מחשבתי הטובה... כל עוד יש לאל ידי, אבטח בה׳ ואצפה לישועתו, כי לא אכשל בדברי פי ולשוני, ויורנו מה שאומר ויבינו מה שאדבר. וה׳ יגמור בעדי לטובה, ודברי אלה לא ימושו מפי ומפי זרעי עד עולם.

בהקדמה שניה הוא כותב: זה כמה שנים בלילי פסח בספורי הגדה, באמרי החרוז ״אחד מי יודע״ אשר מתחיל להודיע אחד אלהינו שבשמים ובארץ ומונה והולך מאחד ולמעלה עד שלושה עשר במספר ...חקרתי לדעת מדוע ולמה בחר המגיד בחרוז

המשולב הזה, השואל ומשיב לעצמו, ובכל מספר חוזר במעלות אחורנית למקור הראשון. ונתתי את לבי לתור ולדרוש במעלות המספרים האלה...

בהקדמה שלישית הוא כותב בראש ההקדמה, פסוק מתהילים ל״ט ״השע ממני ואבליגה בטרם אלך ואינני״ תוך כדי הדגשת שמו. מי גבר יחיה ולא יראה מות ...לבי! זכור בוראך הפקיד בידיך רוח נדיבה ונתן לפניך דרך החיים והטוב... - ומסיים:

ואני אליך ה׳ תפילתי, הי׳ נא מצליח דרכי ומגמתי, היה עם פי ושפתי, לב טהור ברא לי וחדש כליותי, ויעשו בי דברי אות לטובתי, כי לא לריק יגעתי, לעבדך באמת יחלתי, כל עוד הנני עד אדמתי, והבא לטהר מסייעין... ע״כ לישועתך קויתי, הדריכני בנתיב מצוותיך כי בו חפצתי, אך הוא צורי וישועתי, משגבי לא אמוט כי ממנו תקוותי.

וכאן הוא כותב שיר כדלהלן:

מלכי ואלהי הואלתי, לדבר לך אדוני, במה אקדם לך, ואנכי עפר ואפר
מי אנכי וביתי, עד הלום הביאותני, שברתי לישועתך ד׳, ועבודתי לא תופר
רם ד׳ ושפל יראה, גם כמוני, לבי יהי׳ תמים בחוקיך, לא אספר
אחלי יכונו דרכי לפניך, מחטוא בלשוני, מי שם פה, נותן אמרי שפר
דרך שקר הסר ממני, ותורתך חנני, העבר חטאי, פשעי סלח, ועוני כפר,
טוב וישר יצרוני, במעגלי צדק תנחני, זה שמי וזה זכרוני,
כי לא עשיתי, בעוצם ידי ואוני, צדק עדותיך לעולם הבינני,
ידעתי, כי ממך הכל ומידך נתנו, לשמור ולעשות, ככתוב בספר,
יערב שיחי, אמרי יהי לרצון, והגיוני,
לב נשבר ונכה רוח, כזבח תרצני, מרדכי מאטיל במו״ה שלמה זצ״ל
מיכלסזאן מקעלשין.

הספר ״מאמר מרדכי״ היה כתוב כספר גדול מחולק לשלוש עשרה אותיות וכל אות היה מחולק למאמרים רבים. הוא כותב בצוואתו ״דברי מרדכי״ סעיף ח׳ בזה הלשון:

״הרבה יגעתי בחבורי אשר לקטתי ואספתי דבר על אופניו. בהקדמותי הרביתי לפרש כוונתי. יבחן עתה דברי כי לא הדפסתי בחיי, וגם עתה לא להתפאר באתי. כי מה הכבוד המדומה לפני שוכבי קבר. אכן יהיה לזכרון לעד. ואולי אזכה כי יגיעו דברי לחדרי לב האדם. ויקח מוסר בעד ארגיעה. ויהי שפתי דובבות בקבר כמאמרם ז״ל יבמות דף צ״ז ויהיה תקון לנשמתי. ע״כ מבניי אשר תבחרו איש יודע ספר ומבין, יבקר ספרי שנית, ויעריך הדברים יתקן הטעות, כי מין אנושי לא ימלט מזה. וה׳ יודע כוונתי היתה לטובה. ולסלק [לשלם] להמבקר בעד זה. וכאשר יגמור מלאכתו יתאמצו הבנים או מנכדי אשר יבחרו היודע ומבין וידפיסו חוץ למדינה בלא שום הסכמה בלא שום התפארות ושבחים. רק יזכירו שם המלקט כמבואר בספר. והנני גוזר עליכם ובאזהרת ח״ח שחלילה לעשות מזה מסחר ולקחת מחיר, אך לחלקם בין בניי ומשפחתי ואוהבים הבוחר יבחר.

זכור אזכור לטובה אם אמצא זכות ויעמוד לו ולזרע אחריו. אך בל יריבו ויהיה נעשה הכל בשלום ובהשקט, ותשגיחו ותתאמצו בזה כי זה מגמתי. ואם תמאנו לעשות בזה, יוקח מרכושי אלף זהובים עבור המבקר ועל הוצאות הדפוס ויגרע מחלקכם. וכן אני גוזר בזה ומטיל עליכם בח״ח באלה ובשבועה שתקיימו רצוני והאמת והשלום אהבו״.

נינו הגאון אבדק״ק פלונסק הי״ד סידר והוציא לאור חלק קטן של ספרו ״מאמר מרדכי״ בשנת תרס״ז בדפוס פיעטרקוב. הוא כותב שם ב״עטרת מרדכי״ בזה״ל:

...ומפני הוצאות הדפוס הנני מו״ל לעת עתה חלק קטן מהספר הקדוש. והנני מקוה ומחכה להש״י כי יעזרני להדפיס בקרוב גם יתר החלקים. ואם כי נעשו איזה שנויים בסדר ההדפסה מכפי הנאמר בצוואה וגם בסדר מכירת הספרים. הכל הוא על פי היתר מגדולי הדור שי׳ אשר נשאתי ונתתי עמהם בשו״ת בענין זה כפי המונח תחת ידי. ואזכור לטובה את שאריי האחרים הנגידים הנכבדים נדיבים ומהוללים וכו׳ מ׳ שלמה יוסף מפה ומ׳ ראובן מיכאלזאהן מקאלשין אשר נדבו מכיסם סך מאה רו״כ להוצאת הדפסת הספר מזקיננו זצ״ל. ישלם הש״י פעלם בכל מילי דמיטב.

עכ״פ צוואת אותו זקן לא קוימה, ומספרו הגדול נשאר מעט מאוד, ויצאנו בהפסד מרובה. בצוואתו ״דברי מרדכי״ הנספח לספר ״בית משולם״, פיעטרקוב תרס״ה, דף ל״ט, כותב הגאבדק״ק פלונסק הי״ד בזה הלשון:

״...והנני להביא כאן איזה חידושי תורה אשר העתקתי מהספר ״מאמר מרדכי״ בעת אשר היה כתי״ק בידי ימים אחדים, ותקוותי כי עוד יתעוררו נכדי זקיני ז״ל הגבירים שיחי׳ להדפיס כל הספר הנ״ל. לקיים צוואת הזקן. וידוע כי אחרי מות זקיני ע״ה באו לקאלשין הרבנים הגאונים הקדושים מהררי״ד מאמשינב והר״ר יעקב צבי מפאריסאב והר״ר יעקב גיזונדהייט מוארשא זצ״ל, אוהביו של זקיני להביא אל עמק השוה דבר ירושתו, ושמו עיניהם בספר כתב יד קדשו ״מאמר מרדכי״ ואמרו פה אחד כי מצוה גדולה על בניו ונכדיו להוציא לאור את הספר היקר הזה.

והוא ממשיך ומביא כמה דפים של חדושי תורה אשר לא מופיעים בספר ״מאמר מרדכי״ שהדפיס בשנת תרס״ז. והוא כותב שם בדף מ״ד: ובסיום דברי אזכור לטוב את שאריי הנגידים הנכבדים נדיבים ומהוללים כבוד שמם תפארתם מ׳ שלמה יוסף מיכאל זאהן מפה [הוא בן דודי המופלג החכם השלם מ׳ שמואל יצחק ז״ל בן זקיני המחבר] ומ׳ אברהם יוסף זאולאדאויר מפה [הוא בן המנוח מ׳ בן המנוח רבי יוסף ואשת הר׳ יוסף ז״ל היתה אחות זקני הרמ״מ המחבר ז״ל] אשר נדבו מכיסם להוצאות הדפסת ״דבר מרדכי״, ישלם הש״י פעלם בכל מילי דמיטב. דברי המעתיק אור ליום ו׳ עש״ק וישב כ״ד כסלו שנת תרס״ה לפ״ק פלונסק (חתימה).

יש להמשיך ולחפש אולי בכל זאת נדפס או נשאר באיזה שהוא מקום כתב יד ובו חדושי תורה משלו.

הצוואה:

צוואתו נדפסה ב"דברי מרדכי" הנספח לספר "בית משולם", פיעטרקוב תרס"ה, ולספר "מאמר מרדכי" פיעטרקוב תרס"ז.

פטירתו:

רבי מרדכי נפטר בן שבעים ושתים שנה. "את מספר ימיך אמלא" (אמלא בגימטריא 72) בעיר קאלושין ביום י"א לחודש מנחם אב תרל"ב וזה נוסח הכתוב על מצבתו (שנוסח בידי אוהבו הרה"ק מהרי"ד מאמשינוב זצ"ל).

אבן מקיר תזעק

מספד מר בכו נא עוברי בעמק הבכא.
ראו איש יקר פה בצל שדי ירגיע.
דורש טוב לעמו, גומל חסד וברכה.
כמרדכי היהודי רצוי לאחיו מציל ומושיע.
יחיד לעדתו תומך דלים, רעבים השביע.
בחין מליצתו התיצב לפני רוזנים ושרים.
נוגה צדקת ישורון לעמים הודיע.
שמו וזכרו לתהילה בין צדיקים וישרים.
לאסירים קרא דרור הוציאם ממסגרותם.
מעבדות לחרות השיב בנים לאבותם.
הגה בתורת אל אחרי עמלו ויגע כח.
זכרון בספר חכמתו חרות על לוח.
לכלות שבעים ושתים מצא לנפשו מנוח.

פ"נ

איש ירא ה' ה"ה מרדכי מאטיל בן מ' שלמה הנקרא ר' מאטיל קאלשינר ממשפחת ה"תוספות יום טוב" ז"ל. נאסף אל עמיו ביום ה' י"א לחודש מנחם אב התרל"ב.

ת.נ.צ.ב.ה.

רבי מרדכי מוזכר בספרים: 1) ספר "יכבד אב" אות קס"ד. 2) ספר "אוהל יצחק" מוארקי. 3) ספר "עשר עטרות" דף ל"ד. 4) "מליצי אש" חלק ב' דף כ"ח. שם מובא ח"ת בשמו. 5) "אוצר הרבנים" 14212.

צאצאיו:

נולדו לו שלושה בנים וחמש בנות.

מהם ידועים לי רק ארבעה והם:

1) בנו רבי יעקב יחיאל הנקרא רבי מיכל קאלושינר מפיעטרקוב ז"ל (ראה פרק להלן).

2) בנו רבי שמואל יצחק - שבנו רבי שלמה יוסף נדב מכיסו להוצאת הספר "דברי מרדכי".

3) חתנו רבי דוד עסטרייך (ראה פרק להלן).

4) בתו מרת העניא ע"ה שנפטרה בחיי אביה. בצוואתו הוא מקציב חלק מהירושה ליורשי הבת הזאת. מי הם היורשים ובאם קיימים היום צאצאים ממנה לא ידוע לי.

בנו הגביר החסיד רבי יעקב יחיאל מיכל מיכלזוהן מפיעטרקוב ז"ל

היה בנו בכורו של הרב הגביר הגדול בתורה ובחסידות רבי מרדכי מקאלושין ז"ל ואשתו הגבירה הצדקת מרת רבקה ע"ה בת הגאון רבי בנימין מחכמי בריסק.

רבי יעקב יחיאל התחתן עם מרת חוה בת הג"מ צבי הירש ברלינר מפיעטרקוב, אשר היה בנו של הגביר הגאון רבי לייביש הנקרא בשם רבי לייביש רבי טעבליס. הוא נקרא כך על שם אביו הגאון הצדיק רבי אברהם דוד טעבעלי ברלינר מפיעטרקוב. (מוזכר ב"אוצר הרבנים" 1038) הגאון רבי אד"ט היה בנו בכורו של הגאון המופלא רבי צבי הירש ברלין ז"ל בעל "צבי לצדיק" אבדק"ק הלברשטאט, מאנהיים, ברלין. שהיה בנו של הגאון רבי אריה ליב ז"ל אבדק"ק אמסטרדאם. חתן מרן רבינו מאור הגולה רבי צבי אשכנזי בעל "החכם צבי" ז"ל והוא חוטר לגזע הפרשן - דתא מרן רש"י זצוק"ל.

אשתו של רבי צבי הירש ברלינר היתה בת הג"מ רבי אברהם יואל הלוי איש הורוביץ מלינסק (מוזכר ב"אוצר הרבנים" 1152) בנו של הגאון רבי צבי יהושע הלוי הורוביץ ז"ל אבדק"ק טריביטש, פרוסניץ, מחבר ספר "סמיכות משה" ו"חדושי הריב"ש", בן הגאון החסיד והקדוש רבי שמואל שמעלקא הורוביץ רבה של ניקלסבורג והמדינה וחתן דודו הגאון הגדול בנגלה ובנסתר רבי פנחס הורוביץ בעל "ההפלאה" ז"ל. רבי צבי יהושע הנ"ל היה גם חותנו של הגאון רבי ברוך פרנקל תאומים ז"ל אבדק"ק לייפניק בעל "ברוך טעם".

הם יסדו את משפחת מיכלזון המפוארת והעניפה. הוא נקרא בפי ההמון רבי מיכל קלושינר (ע"ש העיר ממנה הוא בא). רבי מיכל היה גביר מופלג ואישיות צבורית מפורסמת ומכובדת בעיר פיעטרקוב והסביבה. עשיר גדול, בעל שתי חנויות בעיר. יסד כמה חברות למעשי צדקה וחסד בעיר שפעלו עד לשואה, בתוכם חברת "אות ברית".

בקיץ שנת תרל"ט נסע לפוש לעיר המרפא בווסקגליל כמיעלניק *CHIMIELNIK* ונפטר שם באופן פתאומי. הוא הובא לקבורה לק"ק כמיעלניק. החברה קדישא לקחו ארבעת אלפים רו"כ (הון עתק בימים ההם) עבור מקום הקבורה.

בספר "עטרת מנחם" מובאים התקנות שתיקן האדמו"ר הרה"ק רבי מנדל מרימנוב, בסעיף כ"ב מובא מעשה נורא: פעם אחת הלינו הגבאים דח"ק המת בשביל טענת דמים שתבעו מאת היורשים. כשנודע הדבר לרבנו קללם שלא יובאו לקבר ישראל עד לאחר שלושה ימים. וכן היה. ובסעיף כ"ג כתוב בזה הלשון: מאוד היה רע בעיניו מעשה הח"ק, בתבעם סכומים גדולים דמי קבורה... ופעם אחת אמר עליהם לולא שאסור לנו להרהר אחר הבוית"ש, ולולא מוראה של הח"ק שמיד קונסים

ועונשים לכל השואל עליהם ומבקר מעשיהם, אז היה שואל להקב״ה למה ברא את החברה קדישא?

בהקדמה לספר הנ״ל מביא נכדו הגאבדק״ק פלונסק ז״ל את תקנות ועד ארבע ארצות שתוקנו ביריד גרעמניץ בשנת תמ״ג: זה הכלל שאסור באיסור גמור לקחת שכר עבור מקום קבורה אפילו מן המופלג שבמופלגים בעשירות יותר מסך מאה וחמישים זהובים פוליש... - ומסיים: ובוודאי לא ידעו על כך אנשי ק״ק כמעלניק, בלוקחם ארבעת אלפים רו״כ עבור מקום קבר של אא״ז המנוח הר״ר מיכל ז״ל מפיעטרוקב בקיץ תרל״ט, שנפטר במרחץ בעירה בווסק-גליל הנ״ל והובל שם לקבורה וה׳ יכפר.

צאצאיו:

1. בנו רבי אברהם חיים ז״ל: נשא לאשה את הצדקת מרת חנה בילא בת הגביר הנדיב הטפסר נזר ישורון הרב הגדול הצדיק החכם הכולל מ׳ שמואל אליהו שווערדשארף מבילגורייא ז״ל - נזכר בהקדמה לשו״ת ״חמדה גנוזה״ וצוואתו וקורות חייו כתובים בספר ״מקור חיים״ על הגאה״ק ר׳ חיים מצאנז (בילגורייא תרע״ד בהקדמה ובדף סב).

הוא נפטר בגיל צעיר עוד בחיי אביו ביום ו׳ עש״ק י״א תמוז שנת תרל״ז וזה נוסח מצבתו:

פ״נ כבוד מנוחתו היה האלוף המופלא הנדיב לב מהר״ר **אברהם חיים** בן מ׳ יעקב יחיאל נ״י נין ונכד לבעל תוספות יום טוב, ולבעל החכם צבי, ולהגאון בעל ״הפלאה״ ואחיו רשכבה״ג הגאון מו״ה שמעלקי הלוי זצלה״ה. נפטר י״א תמוז תרל״ז לפ״ק.

אבן מקיר תזעק המצבה עדה
בבן יקיר אפרתי נודע בקהל ועדה.
ראש היחוס, מחצבתו קודש קדשים
התהלך בישרו את אלקים ואנשים
מת בעצם תומו, לא הגיע לשלושים
חסד גמל לכל מבקש טובתו,
ידו פתוחה לכל דורש נדבתו
ישא אלומות פרי צדקתו ברינה
מעדן גנו ישביעהו אל אמונה.
ת.נ.צ.ב.ה.

וכך כותב עליו בנו הגאון אבדק״ק פלונסק הי״ד ״פתח הבית״ לספרו שו״ת ״בית יחזקאל״ דפוס פיעטרקוב תרפ״ד:

אבי המנוח מ׳ א.ח. ז״ל. אין לתאר בכתב נדבת לבו הגדולה, כי היה משען לכל הלך, נותן מנות בסתרים ובגלוים, לא להאחד ביונים ולעניים ושולחנות ערוכים, לרמי המעלה ולנמוכים, ולשבעים ולרעבים מאכלים ערבים, לרחוקים ולקרובים ולכל עוברים ושבים, וצדקות בכל רגע ועונה, לגר יתום ולאלמנה ולכל חשוב

אשר מנכסיו הוסר, נתן די מחסור אשר יחסר, פאר הזמן ועם קדושים נאמן, הסתופף בצל קודש של ש״ב הגה״ק רבי חיים אבדק״ק צאנז ז״ל. (הובא מזה בספר ״מקור חיים״ דפוס בילגורייא תרע״ב בהקדמה ובדף ס״ב) ואח״כ הסתופף בצל קודשו של הגה״ק רבי יעקלי אבדק״ק ווידאמי (הובא מזה בספר ״אהל שלמה״ מראדומסק, דף ל״ב, ל״ג).

אשתו הצדקת נותרה אלמנה צעירה עם שלושה יתומים והם:

א. בנו הגאון הסופר וההיסטוריון רבי צבי יחזקאל מיכלזון הי״ד: שהיה אבדק״ק קראסניחבראד, פלונסק ואח״כ חבר הרבנות בוארשה; מחבר ספרים רבים וחשובים כגון שו״ת ״בית יחזקאל״, ״פינות הבית״, ״דגן שמים״, ״בית צדיק״, הוציא לאור את הספרים ״מאמר מרדכי״ ״עטרת מרדכי״ ״דברי מרדכי״ של אא״ז הגביר הגדול בתורה וחסד ובמעשים טובים רב מאטיל קאלושינר, וכן הו״ל, ״בית משולם״ ו״כבוד הבית״. כ״כ כתב הרבה ספרים ומאמרים ומחקרים היסטוריים.

והרי עדות מזעזעת שכתב הסופר הפורה ידידי ר׳ הלל זיידמן ז״ל בספרו ׳יומן גיטו ורשא׳ עמ׳ 63-60 על דרכו האחרונה:

הגאון רבי צבי יחזקאל מיכלזון הי״ד - פלונסק, וורשא

יום ג׳, 25 באוגוסט [י״ב אלול תש״ב]

״סלקציה״ - כמה זוועה ופחד־מות חבויים במושג זה! מתחלה התבטאה ה״סלקציה״ בשחרורם של אנשים, שהיו להם תעודות עבודה, מן הגירוש. אבל במהרה קבלה המלה ״סלקציה״ משמעות חדשה: אנשי ״ס.ס.״ היו מתפרצים במפתיע לבתי החרושת או לדירותיהם של העובדים, אספו אותם ברחוב, העמידום בשורות, חלק מהם שלחו אל ה״אומשלאג״, וחלק אחר שחררו. ה״סלקציה״ נמשכה שעות. אנשים התהלכו הלומי פחד־מות וחכו לגזר־דינם: חיים או מות. ולפי שעה שוקלים את ה״סיכויים״, מוציאים תעודות, ניירות שונים, עד שנגש התלין. נפנוף אחד של הפרגול - וגורלו של הקרבן נחרץ.

היום טעמתי בעצמי את טעם ה״סלקציה״: אנו יושבים במשרד ארכיון הקהלה - קבוצת סופרים ומלומדים יהודים, ״מוגנים״ שם בתור פקידים. והנה קבלתי פקודה מאת המהנדס ליכטנבוים, יו״ר מועצת־היהודים: להתיצב יחד עם כל הפקידים ״שלי״ בחצר הקהלה. והנה באה פקודה שניה - מאת הגרמנים: מי שיישאר בתוך בנין הקהלה ירה יירה.

מיהרנו לרדת: ד״ר יצחק שיפר, פרופ׳ ד״ר מאיר באלאבאן, פרופ׳ ד״ר נחום שטיין, מנהל הסמינר הוורשאי ״בית יעקב״, י.ל. אורליאן, ד״ר ש. שימקבי׳ץ, העורך א.נ. פריידנזון, ד״ר מרדכי רוזנר ואחרים. רבנים וורשאים אחדים ששרדו עדיין מסתתרים בעליה. הרב פנחס זמבה, הרב אליהו פטמן, הרב ר׳ יעקב זאמצ׳יק, הרב שלמה מרקר, הרב אפרים מיימון, הרב פנחס וורשאביאק, הרב לייב בידרמן. שני הרבנים הקשישים הרב צבי יחזקאל מיכלזון, המחבר הידוע, זקן רבני ווארשה בן ה־86, והרב נח רוגוז׳ינסקי, יורדים יחד אתנו. סבורים הם, כנראה: בכל זאת לא יגרשו רבנים ישישים כאלה מותיקי רבנות ווארשה.

בחצר כבר מצאנו פלוגה שלמה מ״משטרת העזר״ האוקריינית ואת ראשי ״מפקדת־ההשמדה״ יחד עם קציני הגסטאפו, המומחים לעניני יהודים: בראנד, האנדקה, וויטאסק, וכו׳. מאיצים בקהל: מהר, מהר, מהר. מי שאינו מספיק להתיצב - לוקה בפרגול. וכך אנו עומדים בחצר הקהלה ברח׳ זאמנהוף 19. השמש לוהטת. אנו טובלים בזיעה. כולנו עומדים, ובידינו פסות־נייר, וכך אנו עוברים אחד אחד, לפני יוזמי ה״סלקציה״ הרצחניים, שעיניהם האכזריות נעוצות בנו - בראנד, מנדה, האנדקה. אין הם מסתכלים בתעודות, אלא באנשים: אם האדם הוא צעיר, תמיר, יפה, אם לבושו נאה (אחד ניצול בזכות מעיל־העור שעליו) - רומזים לו שיפנה ימינה: שם עומדים אלה שיישארו כאן: אם מראיתו לא נשאה חן בעיניהם, הפנו אותו שמאלה, אל בין האנשים שנגזר עליהם לצאת אל ה״אומשלאג״...

זמן רב עומד אני עם אלה ״המחכים עדיין לדינם״. פני העייפים החוורים - ספק אם מקנים לי זכות להמנות עם אלה שיישארו. אני רואה, כיצד עובר פרופ׳ באלאבאן. הרי הוא אדם מפורסם. הם מתחשבים בו ומחליטים להשאירו. אח״כ - ד״ר שיפר, ד״ר שטיין, אורליאן, פריידנזון - האיש ממועצת־היהודים מלוה כל אחד מהם במלת־תחנונים: הם עוברים ימינה. אבל לגבי שני הרבנים, מיכלזון ורוגוז׳ינסקי, אין המלה מועילה. אני רואה אותם עומדים עם הנדונים לצאת ל״אומשלאג״. הרב מיכלזון עומד לפני הסרדיוטים בראש מורם וזקוף־קומה. נראה כאילו הוא אדיש - אליבא דאמת שקוע הוא במחשבות. הרב הוורשאי בן ה־86, מי שהיה במשך שנים רבות רבה של פלונסק (כך היו קוראים לו ״הפלונסקאי״), מחבר של 43 ספרים מודפסים, מלבד אלה שעמו בכתובים - עומד חדל־ישע בודד ועזוב בתוך קהלתו, נידון לאבדן, מחכה לטבח. על ידו - הרב הליטאי אציל־הנפש רוגוז׳ינסקי. גורל שניהם נחרץ.

והנה עובר ד״ר מרדכי רוזנר, עייף, חוור ותשוש. הוא לא נשא חן: שמאלה! בניע־יד אחד דנו לטבח את התלמיד החכם והמלומד הגדול רוזנר. אחריו עוברים ועוקרים פקידים אחרים של הקהלה - כולם שמאלה...

אני עומד וכותב בינתים מלים אחדות - אל אבי בלבוב (רק אח״כ נודע לי, שאבי כבר גורש באותה שעה). ״דע, אבי, שגורשתי ואיני יודע להיכן. אבל ברצוני להפרד מכולם, מאחי מאחיותי ומגיסי. היו שלום, ושאלקים יהיה בעזרכם״. שוטר יהודי מבטיח לי, שאם ״יקרה לי דבר מה״, ישלח את הגלויה. אני מרגיש בקרבי שקט מוזר.

והנה הגיע "תורי". אני נגש מתוך אדישות, מעשה אדם המטייל לו להנאתו, מבטי נתקל במבטו של בראנד. מבטו זועף, חיתי. רעיון חולף במוחי: אבדתי. הנה כבר הונף פרגולו לעבר שמאל... אך בו ברגע נענה יו"ר מועצת־היהודים המהנדס ליכטנבוים: הרי זהו זיידמן, מנהל הארכיון שלנו... ואחריו קורא סגן יו"ר המועצה, המהנדס שטולצמן: "הריהו גם מנהל של ה"ציוווילשטאנדס־אמט" (המשרד האזרחי), וסגן־היו"ר השני, ד"ר וויליקובסקי, קורא: "הריהו "אוננטבהרליך" (הכרחי בשבילנו)". בראנד מניע ידו לצד ימין - ואני ניצלתי.

אני פונה ימינה ומוצא שם כמעט את כל חברי למשרד. רק אחדים חסרים. אבל אין בלבי שום קורת־רוח על שניצלתי. רק אדישות...

חולפת עוד שעה - וה"סלקציה" נגמרה. כמחצית פקידי־הקהלה גורשה אל ה"אומשלאג". "המאושרים" -כמה עלוב היה "אשרנו" זה - חוזרים ועולים אל המשרדים. אנשי המיליציה האוקריינית כבר הלכו להם. הרבנים המסתתרים יצאו ממחבואיהם. מיליציונרים אוקריינים אחדים שנשארו בהחבא מרגישים בהם - ולוקחים אותם אל ה"אומשלאג". כך נתפסו הרבנים: שלמה מרקר, יעקב זאמצ׳יק, אליהו פטמן, פנחס ווארשביאק ולייב בידרמן. הרב פנחס זמבה ניצול כמו בדרך נס.

המקרה הזה הוא תוספת "מוזרה" לסלקציה שעברה עלינו היום. רוב רבני ווארשה, 8 במספר, אבדו לנו היום.

מעט מעט מתישבת דעתם של האנשים עליהם. זה לזה מספר את פרטי המאורע. לכל אחד קרה "נס" משלו. הוא ניצול.

לכמה זמן?

כלום זוהי ה"סלקציה" האחרונה?

אנו יוצאים ממנה מהוממים, מדוכדכים ומבויישים: ראינו בעינינו, כיצד מובילים את אחינו לשחיטה - והבטנו מתוך חדלון־אונים, רק חרדנו לחיינו, - לחיינו החשוכים, העלובים - גם לכאלה "חיים" ייקרא...

כך נספה גאון אדיר זה בגיל 86. ה׳ יקום דמו.

צאצאיו לא ידועים לי פרט לבן אחד רבי אברהם חיים שמחה בונם מיכלזוהן, שהיה סופר ידוע ומפורסם בפולין. מחבר ספרי: דובר שלום, אהל יהושע, אהל נפתלי, עטרת מנחם, ועוד.

ב. רבי יצחק נתן נטע ז"ל: שהיה חתנו של הגאון רבי שאול הלוי איש הורוביץ אבדק"ק טיסמניץ בעמח"ס "בשמים ראש". היה גר בעיר קייפטאון בדרום אפריקה ונפטר ביום כ׳ שבט תרע"ו. הו"ל ספר "עין דמעה" על חותנו זקנו הגה"ק מסטניסלב, נזכר ב"פתחא זעירא" בראש ספר "צבא רב" דף י"א.

ג. בתם מרת רבקה ע"ה: שנישאה להרבני המופלג ויר"א מ׳ שמואל שורם בעיר קרילאו, נפטרה כ"ח סיון תרע"ב.

2. הרה"ח רבי פרץ ז"ל: היה תלמיד חכם גדול ושקדן מופלא שהקפיד לא לבטל רגע לבטלה. מלבד זאת היה גם עסקן צבורי מכובד בעיר, היה חוכר אדמות בעלי

אחוזות בסביבה ועושה חיל בתורה ובעושר גם יחד. הוא היה גולת הכותרת של משפחת מיכלזון. לרבי פרץ היו שני בנים ושתי בנות והם:

א. רבי צבי מיכלזון: היה גר באוזורוב ע״י לאדז׳.

ב. הרה״ח רבי מרדכי מיכלזון הי״ד: היה מחשובי הלומדים והחסידים בעיר פיעטרקוב, נולד בפיעטרקוב בשנת תרל״ה. היה נשיא ״אגודת ישראל״ בעיר, במשך שנים רבות ייצג את היהדות החרדית במועצת העיריה ובמועצת הקהילה. בשנת 1910 הוא יסד בעיר את הבנק הקואפרטיבי, ״קופת הלוואה וחסכון״, וגם ניהל אותו עד לחיסולו בפרוץ מלחמת העולם השניה ב- 1939. הוא נמנה על חשובי חסידי גור והסתופף עוד בצילו של האדמו״ר בעל ״שפת אמת״. בימי המלחמה הטילו עליו הגרמנים להשתתף במועצת הזקנים (אלטסטא ראט) אך השתמט מלקחת חלק בפעילות צבורית בכל משך המלחמה. זאת בנגוד לפעילותו הערה בכל המוסדות והעשיה הצבורית בעיר לפני המלחמה. כגון, החנוך הדתי, בנקאות, היה חבר יודישער רעוויזואנס פאריין בוארשה וכן בעוד מוסדות צבור וחברה יהודיים אחרים.

כאשר פרצה מלחמת העולם השניה היה ביתו העשיר אחד היעדים הראשונים לשוד ולביזה. הנאצים בסיוע פולנים מתפרעים בזזו את ספרי הקודש וחפצים יקרי ערך שהיו בביתו ברחוב גארנצרסקה בפיעטרקוב.

בימי המשלוח ל״טרבלינקה״, הוא הלך עם המגורשים למחנה המות. ה׳ יקום דמו!

היו לו שלושה בנים ושתי בנות והם: רבי בונם ורבי אריה ליב הי״ד והבנות: נחמה טננגבים ולאה וישלוצקי הי״ד, נספו בשואה.

בנו רבי מיכל מיכלזון שרד מהשואה, גר בבני-ברק, הוא היה נציג פועלי אגודת ישראל בהסתדרות פועלי הבנין בא״י. וכעת הוא בפנסיה. ה׳ יאריך ימיו ושנותיו בנעימים.

3. היה לו בן חולני שאינני יודע את שמו.

4. הבת מרת רחל: היתה נשואה ללמדן החריף והבקי הרב רבי ישעיהו זאב פולמן ובניו החשובים: ביניהם המדפיס הנודע רבי חנוך העניך פולמן וחתנו הרה״ח הגביר שלמה שיינפלד.

5. הבת מרת פרידלי גינזבורג שהיתה גרה בלאדז.

6. הבת מרת העניה אורבך היתה גרה ב״קאליש״.

חתנו הרה״ח רבי דוד עסטרייך ורעיתו

אחד החתנים של החסיד הנגיד הרב רבי מאטיל קאלושינר היה הרה״ח רבי דוד עסטרייך. פרטים אודותיו לא ידועים לי, ואפילו לא שם אשתו שהיתה בתו של רבי מאטיל ז״ל. העדות היחידה בכתב שמצאתי אודותיו היא מצבת בתו, שעליה חקוק שמו. בתו היתה סבתנו המפורסמת במעשיה הטובים מרת רבקה בריינא שהיתה נשואה לאחד מחשובי אוסטרובה מאזובייצק ונכבדיה, הרה״ח רבי אהרן בנגלסדורף.

הרה"ח רבי אהרן בענגעלסדורף ורעייתו מרת רבקה בריינה ז"ל

סבתנו מרת רבקה בריינא ז"ל היתה בת הרה"ח רבי דוד עסטרייך ז"ל חתנו של רבי מאטיל קאלושינר. היא נישאה לרבי אהרן בענגלסדורף ז"ל שהיה יהודי עשיר וחסיד גור באוסטרובה מאזובייצק.

רבי אהרן היה ידוע כאיש מוקיר רבנן ותלמידהון וגומל חסדים בגופו ובממונו, וכדוגמא לכך, נציין את הסיפור אשר מאפיין את אישיותו היקרה, ואשר בה קנה רבי אהרן את עולמו, בהשתדלותו למען פרנסת אחד מגדולי חסידי גור, הלא הוא רבי בן ציון רבינוביץ זצ"ל. ומעשה שהיה כך היה:

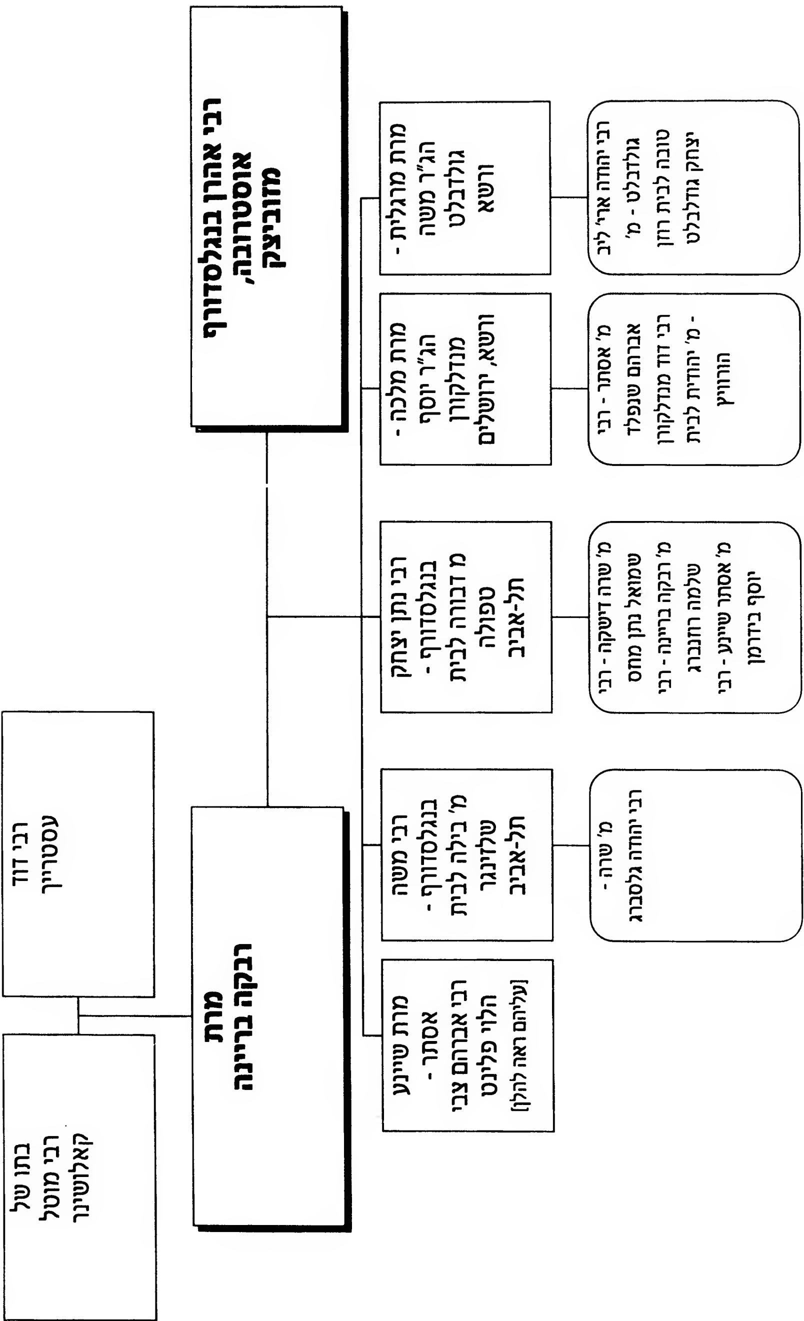
הגאון החסיד רבי בן ציון רבינוביץ זצ"ל שהיה הארי שבחבורה ואחד מעמודי התווך של חסידות גור, היה סמוך על שולחן חותנו רבי לייזר שתמך בו בכבוד וביד נדיבה. כשנפטר רבי לייזר חש רבי בן ציון שהגיע הזמן כי ידאג לביתו, אך הוא לא אבה לשמש במשרה רבנית והחליט בנפשו לעסוק במסחר. נכנס לרבו לאדמו"ר בעל השפת אמת מגור ושטח את מחשבתו. ענה לו בעל השפת אמת בזה הלשון "סוחרים יש הרבה". כשיצא מהחדר נתקל בידידו ובבן עירו הלא הוא סבנו הרה"ח רבי אהרן בנגלסדורף, אשר היה סוחר ומנכבדי חסידי גור, וסיפר לו בדאגה את לבטיו ואת אשר אמר לו רבו הגדול. רבי אהרן בנגלסדורף לא שהה זמן רב, ומיד אירגן חוג של חסידים בעלי בתים אשר קבלו על עצמם לקנות כרטיסי הגרלה בקביעות רק מידי הגאון החסיד רבי בנציון רבינוביץ, ועל סמך התחייבותם זו השיג עבור רבי בנציון רשיון למכור כרטיסי הגרלה. ובזה קנה לו רבי אהרן בענגלסדורף את עולמו כי בעיסוק זה השיג לרבי בנציון פרנסה בהרחבה יתירה פרנסה שלא גזלה הרבה מזמנו היקר, וכך נשאר פנוי תמיד לתורה ולחסידות, בהרחבת הדעת לשיעורים קבועים

רבי אהרן בנגלסדורף
מחשובי אוסטרובה ונכבדיה

מצבת רעיתו מרת רבקה בריינא
בת רבי דוד אסטרייך

צאצאי רבי אהרן בנגלסדורף

מהבוקר עד שעות הלילה המאוחרות ולנסיעות ארוכות לגור. בפעילתו זו קנה סבנו רבי אהרן בנגלסדורף את החלק ה״זבולוני״ של העסק וזכה להיות האיש שתמך באחד מעמודי חסידות גור בכלל, ובעמוד החסידות בעיר אוסטרובה מזוביצק בפרט.

ואכן זכה רבי אהרן לבנות ולהרחיב את ביתו המכובד והחסידי בעיר. הוא לקח לבנותיו חתנים גדולים בתורה, בחסידות ובמעשים והתקיים בו מאמר חז״ל ״מאן דרחים רבנן הווין לי חתנין רבנן״. גם הסבתא רבקה בריינא התפרסמה במעשיה הטובים הרבים וגידלה את חמשת ילדיהם לתפארת והם:

1. בתם מרת מרגלית גולדבלט:

נישאה לעילוי צעיר וחרוץ בן העיר ווישקוב (*W'WYSZKO*) במחוז וארשה בשם **רבי משה גולדבלט**. משחר נעוריו התבלט בחריפותו הרבה ובגדלותו הנשגבת, ובצעירותו אף חיבר פירוש רב האיכות על הספר הידוע בעלי הנפש להראב״ד. חיבורו נשאר בכתב יד ולא זכה לראות את אור הדפוס. היה מתלמידיו הנאמנים של הגאון החסיד רבי בנציון ז״ל, ובמשך הזמן נמנה על המופלגים שבחסידי גור, ונהיה לאחד מגדולי התלמידי חכמים באוסטרובה. העידו על רבי משה כי מיום עמדו על דעתו לא ניגש לתפילת שחרית בטרם למד שלושה דפים גמרא בעיון. לאחר נשואיו עבר לגור באוסטרובה מקום מושב חותנו רבי אהרן בענגלסדורף, והיה סמוך על שולחנו. להגאון החסיד רבי משה גולדבלאט ז״ל הוצעו הצעות רבות לשמש כדיין ומורה צדק והוא סרב מתוך נמוקים שונים שהיו שמורים עמו, אולם הסכים, לאחר הפצרות מרובות, לעבור לוארשה ולשמש ר״מ בישיבת ״מתיבתא״. רבו הגרב״צ ז״ל, הרבה לקרבו ולחבבו, וראה בו אחד מבחירי תלמידיו. בספר ״אוסטרובה מאזובייצק״ כותב הסופר הרה״ח רבי לייביל לוין ז״ל ספור שמשקף את היחסים בין רבי בן ציון לתלמידו החביב:

״...כשאמרו חוגים חילוניים באסטרובה להקים גימנסיה יהודית במקום וערכו אסיפה למטרה זו, אמר רבי בנציון לסכל את הדבר, ויצא למקום האסיפה בלווית תלמידו החביב והגדול רבי משה׳לי גולדבלט. מיד בהופעתם פתח רבי משה׳לי בדברים בוטים נגד המארגנים ושאיפתם. אמרו באי האסיפה להתנפל עליו בזעם. התיצב מולם רבי בנציון, שהיה כבר אז זקן וישיש, מכובד על הכל, ונזף באלה שפגעו בכבודו של רבי משה׳לי. באמרו ״וכי יודעים אתם, מי זה - תלמידי!״ הרים קולו והרבה בשבח תלמידו. בלית ברירה נאלצו המארגנים לוותר על ההצעה״.

הגאון החסיד רבי משה גולדבלט נשלח על ידי הרוצחים הנאצים מגיטו וארשה לטראבניק יחד עם הדודה מרגלית וששת ילדיהם, ונספו שם בעת חסול יהדות פולין המפוארת. ה׳ יקום דמם.

מיוצאי חלציו:

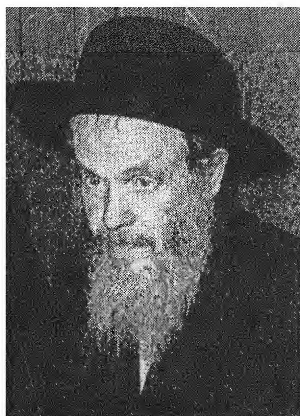
א. בנם רבי יהודה אריה ליב גולדבלט נשא לאשה את מרת טובה לבית רוזן מאוסטרובה. היגרו לארצות הברית והיום יש להם חנות בשדרה ה־13 פנת רחוב ה־48 בבורו פארק. יש להם שני בנים ושתי בנות.

ב. היה לו בן בשם יצחק שהגיע ארצה ונפטר בארץ ישראל (אינני יודע תאריך פטירתו ומקום קבורתו.) היה לו בן בשם משה ובת בשם מרגלית הנמצאת באחד הקבוצים בארץ.

2. בתם מרת מלכה מנדלקורן ז"ל:

נישאה להגאון החריף שריד לדור דעה, **רבי יוסף מנדלקורן** ז"ל.

תולדות חייו

הגאון רבי יוסף מנדלקורן - ירושלים

גדול בתורה היה רבי יוסף וכל ימיו דבק בה ובצדיקים גדולי החסידות. עוד בהיותו נער צעיר בוארשה - הלך מדי שבת בשבתו לשמוע דברי חכמים וגדולים שהתארחו בעיר, ולרשום את דבריהם במוצאי ש"ק. (ראה הקדמה לספרו "ויען יוסף") - תלאות רבות עברו עליו בנתיב היסורים. כשהקלגסים הנאצים ימ"ש החלו בכבוש פולין הוא הצליח להימלט לרוסיה ומשם לערבות סיביר, עד לסיום המלחמה, ולחזור לפולין ומשם חזר דרך גרמניה, עד שהגיע להגשמת משאת נפשו בארץ ישראל לחזור להידבק באדמו"ר הגאון בעל "בית ישראל" מגור. (תמצית תולדות חייו, כתב נכדו הרה"ח רבי יצחק מנדלקורן נ"י מפי הרה"ח רבי מנדל פשיטיק שליט"א, נדפסו בספר "ויען יוסף", ירושלים תשנ"א שיצא לאור ע"י אביו הרה"ח רבי דוד מנדלקורן בן המחבר).

התנהגותו

השואה האיומה זיעזעה עולם ומלואו ונוצרה מציאות חדשה. השתנו אורח המחשבות, ואוירה חדשה נוצרה גם בחוגי היהדות החרדית. כל זה נעצר אצל האיש שהיה אמנם חלש וכאוב מאוד, אך מאידך גיסא היה איתן בדעתו כצור חלמיש. זכורני שהיה מסתופף בירושלים בחצר גדולי התורה, וכולם כבדוהו והעריכוהו מאוד ושיבחו את גדולתו התורנית. אבל הוא המשיך להתנהג כאותו חסיד אמיתי, בורח מכל שררה ומעמד, מסתגר בד' אמותיו הצנועות, מרבה להחמיר על עצמו ולהקפיד על כל מעשיו ונאמן למסורת הישנה של בית המדרש של רבו הגדול הגאון החסיד רבי בן ציון רבינוביץ. כל זאת בלי להתבלט, בלי כל חשבון וצפיה לגמול, מסתפק במועט, חי בצניעות, מבלי להרשות לעצמו להינות מהבלי העולם הזה. זכורני שחמותי מרת רבקה

פלינט ז״ל, היתה תמיד מספרת ומעלה על נס ומתפעלת מסגופיו ומאורח חייו הצנועים.

משפחתו:

אשתו מרת מלכה ע״ה כרעה תחת סבלה בערבות סיביר ונפלה למשכב ונפטרה שם ביום י״א בשבט תש״א. באותה עת לא היה באותו איזור שבסיביר הרחוקה בית עלמין יהודי. רבי יוסף ז״ל יוצא למאבק בשלטון הכפירה הקומוניסטי שמנע בכל תוקף כל סימן ליהדות, ומתוך כך לא איפשר אפילו הקמת בית קברות יהודי, ולאחר מאבק הצליחו לחנוך את בית העלמין היהודי במקום, והביאו צדקת זו לקבורה כדת משה וישראל.

נוסף לכל הסבל הרב בערבות סיביר התוסף לו כעת הטפול וההתמסרות לשני יתומיו הקטנים, וגם בזה עמד בגבורה. הוא טיפל בעצמו בילדים תוך כדי שינון משנתו בע״פ. הגוף החלוש הזה אצר בתוכו כוחות רוחניים עצומים, שבעזרתם החזיק מעמד, נשא בעול עבודת הפרך והטפול בילדים, יחד עם זה לא פסק פומיה מגירסא. עד שהצליח לחזור לפולין, משם לגרמניה ומשם בשנת תש״ז לארץ ישראל.

בשנותיו האחרונות, בהן היה חולה ותשוש נהג כ״ק האדמו״ר בעל ״בית ישראל״ מגור לבקרו בביתו מדי שבוע. בקור זה עודדו מאוד ונתן בו כח לשאת את סבל מחלתו הקשה.

רבי יוסף נפטר לאחר מחלה ויסורים מרובים בי״ד טבת תשל״ו ונטמן בהר המנוחות בירושלים.

פעלו הספרותי:

עוד בהיותו באוסטרובה לפני מלחמת העולם השניה התכתב עם גדולי התורה בפולין ובארץ ישראל. בספר ״לקוטי בתר לקוטי״ מודפסים כ״ה מכתבים שהם ...חלק מהמכתבים במו״מ של תורה אשר תלי״ת היה לי עם הנך מרנן ורבנן מהדור הקודם גאוני וקדושי ארץ זצל״ה הי״ד. שנשארו אצלי עוד בעצם כתב יד קדשם ונצלו בחסדי השי״ת בחמלתו עלי בדרך נס ופלא משנות נדודי והם:

שני מכתבים מאת הגאון המפורסם וכו׳ רבי אריה צבי פראמער (סוסנוביץ) הי״ד.

מכתב אחד מאת הגאון המפורסם וכו׳ רבי אלחנן בונם וסרמן (ברנוביץ) הי״ד.

מכתב אחד מאת הגאון המפורסם וכו׳ רבי אהרן נפתלי זבלדובר ז״ל מוארשה הי״ד.

מכתב אחד מהגאון המפורסם וכו׳ רבי יצחק זעליג מורגנשטרן ז״ל מסוקולוב.

שבעה מכתבים מהגאון הרגוצ׳ובי רבי יוסף ראזין ז״ל מדוינסק.

מכתב אחד מהגאון המפורסם וכו׳ רבי יעקב זאב יוסקוביץ ז״ל מפביאניץ.

מכתב אחד מהגאון המפורסם וכו׳ רבי ירחמיאל מנחם שטיצברג ז״ל מגורשקוב.

שני מכתבים מהגאון המפורסם וכו׳ אדמו״ר רבי מאיר שלום שצדרוביצקי ז״ל מקאברין - ביאליסטוק.

שני מכתבים מהגאון המפורסם וכו׳ רבי מנחם זעמבה הי״ד מוארשה.

שלושה מכתבים מהגאון המפורסם וכו' רבי צבי אריה מייזלעש ז"ל מלאסק.

ארבעה מכתבים מהגאון המפורסם וכו' רבי שמעון יהודה שקופ ז"ל מגראדנא.

מו"ר הגאון הצדיק רבי יעקב משה חרל"פ ז"ל מירושלים כותב בהסכמה לספרו "שלושה ספרים נפתחים": ...הן הרב הגאון החריף והבקי בחדרי תורה, עוטה אורה מו"ה יוסף מנדלקורן (שליט"א) ידעתי מכבר זה רבות בשנים מאז בא עמי בחליפת מכתבים בדברי תורה...

האדמו"ר הגאון רבי יצחק זליג מסוקולוב ז"ל, כשהגיע לידיו מכתבו הראשון של הגה"ח רבי יוסף ז"ל אמר למקורביו בזה"ל: דער יונגערמאן שרייבט דברי חן, ובעברית "האברך הזה כותב דברי חן".

הוא הדפיס ופירסם בארץ ישראל את הספרים:

1. וילקט יוסף: ...והוא ספר ילקוט ר.ב.א. ראשי תיבות רבי בנציון אוסטרובר, בו ח"ת ...מאת כבוד קדושת רבותינו הגאונים... אשר שמעתי מאת כבוד הגאון החסיד רבי בנציון אוסטרובר. ירושלים תשל"ו - מהדורה שניה ירושלים תשנ"א.

ובתוכו הסכמות (לפי סדר א.ב. של שמותיהם), מהגאונים: הגרא"ז מלצר ז"ל, הגר"ד וידענפעלד מטשעבין, הגרז"ר בענגיס, מרן הרב הראשי לישראל הגרי"א הלוי הרצוג, הגרי"ז סולוביציק מבריסק, הגרי"ז מינצבערג, מו"ר הגרי"מ חרל"פ, הגרצ"פ פראנק רבה של ירושלים, הגרש"ד כהנא ראב"ד ווארשה, הגר"א קוטלר, הגר"ז סורוצקין מלוצק.

2. "ויען יוסף": ...אשר שמעתי מפי קדשם של גדולי וקדושי ישראל זי"ע אשר נתארחו בעיר מולדתי ווארשה הבירה בפולניה. בשבת קודש ובמוצאי שבת קודש רשמתי דבריהם. קונטרס "לקוטי שושנים" בו הערות והארות על ספרי זה.

"לקוטי בתר לקוטי": ...שבו כ"ה מכתבים כתבי קודש, נתונים בזה ככתבם וכלשונם בלי שום תוספת או גרעון כלשהוא. לספר זה נמצאו לאחר פטירת המחבר מכתבי הסכמה מהגאונים: הגר"י קניבסקי, הגר"י סרנא, הגר"ז סורוצקין הגרש"ז אורבך. ירושלים תשכ"א, ומהדורה שניה ירושלים תשנ"א.

3. "שלושה ספרים נפתחים": ספר "דבר יוסף" "ויצבור יוסף" "יד יוסף" ונלוה להם קונטרס שבלי לקט. ועליו הסכמות מהגאונים: מו"ר הגרי"מ חרל"פ, הגר"ד וידנפעלד מטשעבין, הגר"י אברמסקי מלונדון, הגר"ז סורוצקין מלוצק, הגר"ד שפרבר מבראשוב, הגר"ז מינצברג ירושלים, הגרא"י פינקל ממיר. ירושלים תשל"ב - מהדורה שניה ירושלים תשנ"א.

ה. צאצאיו:

1. בתו מרת אסתר תחי': נשואה לרבי אברהם שנפלד נ"י. הם גרים בירושלים ולהם שני ילדים:

א) בתם מרת מלכה: נשואה לר' צבי לפקוביץ נ"י. הם גרים בבני-ברק.

ב) בתם מרת לובה: נשואה לרבי אברהם מרדכי פומרנץ נ"י. הם גרים בירושלים.

2. בנו הרה"ח רבי דוד מנדלקורן נ"י: נשוי למרת יהודית תחי' בת הרה"ח רבי נפתלי הורוביץ, מצאצאי בעל "השל"ה" הקדוש ולהם שלושה ילדים:

א) בנם הרה"ח רבי אברהם מרדכי נ"י: נשוי למרת שפרה לבית רייכמן, גרים בבני-ברק.

ב) בתם מרת מלכה: נשואה להרה"ח רבי יצחק מאיר ויס נ"י, גרים היום בערד.

ג) בנם הרה"ג רבי יצחק נ"י: נשוי למרת צירל לבית גרליץ, הם גרים בתל-אביב והוא משמש היום בתפקיד שואל ומשיב בישיבת "אמרי אמת".

3. בנם ר' נתן יצחק:

נשא לאשה את מרת דבורה לבית טפולה. בת הרב הגאון רבי חיים טאפאלה ז"ל רבה של סדבנא (פולין) עלו ארצה בשנת תרצ"ו. חסיד סוקולוב מובהק. ממייסדי ה"שטיבל" הראשון של חסידי סוקולוב בתל אביב, ושימש כגבאי במשך שנים רבות. נפטר ביום ה' אדר בשנת תש"ל. רעיתו בילתה את השנים האחרונות אצל בנותיה בארה"ב ושם נפטרה ביום כ"ט טבת תשנ"ג.

צאצאיהם:

1. **בתם מרת שרה דישקה** נישאה לבעלה ר' שמואל נתן מוזס. חיים היום בבורו פרק.

צאצאיהם: שני בנים ובת: א. ר' חיים אהרן נשוי עם מרת שרה לבית מוסקל להם חמשה ילדים וחיים בארה"ב. ב. ר' טוביה נשוי עם מרת חיה לבית פינטר ולהם שלוש בנות וחיים היום בארה"ב. ג. בתם: חיה עלקה - טרם נישאה לאיש.

2. **בתם מרת רבקה בריינה:** היתה נשואה לר' שלמה רוזנברג ע"ה. גרה בת"א ולה שלושה ילדים: דוד, אהובה, אליהו.

3. **בתם מרת אסתר שיינע:** נישאה לר' יוסף בידרמן מחשובי חסידי גור בניו יורק. בידם מגילת איבה המשפחתית כתוב על קלף של מרן בעל התוי"ט והם ממשיכים לערוך מדי שנה סעודת תוספות יום טוב וקוראים במגילה זו. גרים בארה"ב ולהם ארבע ילדים: א) בתם מרת עליזה. נשואה לר' יעקב וינברג. ולהם 3 ילדים. ב) בנם ד"ר דוד בידרמן, נשוי למרת שולמית לבית מושקוביץ, ולהם שני בנים. ג) בתם מרת ברנדה. נשואה לעו"ד שמואל לאוער, ולהם בת ובן. ד) בנם ר' אהרן בידרמן. נשוי למרת רונית לבית לזר, ולהם 2 בנות ובן.

4. בנם רבי משה:

אשתו היתה מרת בילה לבית שלזינגר גרו בת"א. הוא נפטר בת"א בשנת תשנ"ה.

מצאצאיהם: בתם מרת שרה שהתחתנה עם ר' יהודה גלסברג וגרים בשכונת יד אליהו בת"א. להם שתי בנות: בלה, נורית.

5. בתם מרת שיינע אסתר ובעלה רבי אברהם צבי הלוי פלינט ז"ל

הבת השלישית של הרה"ח רבי אהרן בנגלסדורף ורעיתו מרת רבקה בריינה, נכדת הגביר החסיד רבי מאטיל קלושינר, היתה מרת שיינע אסתר. נולדה באוסטרובה

מאזוביצק. בשנת תרס״ב נישאה לרבי אברהם צבי הלוי פלינט. הם זכו לכך שמסדר הקדושין בחתונתם היה האדמו״ר מגור הגאון בעל ״שפת אמת״ זצ״ל, וזאת שמעתי מפיה לעת זקנתה כשהיתה מתארת בהתפעלות ובדרמטיות את חתונתם המפוארת.

הסבא רבי אברהם צבי פלינט ז״ל היה איש תם וישר אשר חי ונהנה מיגיע כפיו ועיקר עיסוקו היה בעזרה לחותנו הגביר בניהול ה״ציגלניע״ (בית חרושת ללבנים). חותנו הרה״ח רבי אהרן בנגלסדורף היה אומר על דרך מליצה: שני חתני הראשונים יעזרו לי בעולם הבא, עתה עלי לדאוג לחתן שיעזור לי גם בעולם הזה.

רבי אברהם צבי הלוי פלינט

רעיתו מרת שיינע אסתר

עליתם לארץ ישראל: בשנת תרפ״א הם עלו לארץ ישראל. הם נקלטו קליטה ראשונית ב״חאן״ על שפת ימה של יפו (עג׳מי). כאן התגלתה הסבתא מרת שיינע אסתר כבעלת יוזמה, היא שכרה דוכן של עופות בשוק עליה ממנו התפרנסו. הם שכרו דירה של חדר אחד בשכונת נוה-צדק, ושם הצטופפה המשפחה עם שבעת ילדיה, כשהגדול הוא בן 16 והקטן בן כמה חודשים. הסבא רבי אברהם פלינט החל בחיפוש אחרי יום עבודה בבנין, נוסף לזה היה עוזר לאשתו בדוכן לעופות. מהכסף שהביאו מחו״ל קנו את המגרש בת״א ברחוב הקונגרס פינת צ׳לנוב.

מגדל עדר:

מתל אביב העתיקו את מושבם אל הישוב ״מגדל עדר״ אשר היה בדרך חברון ירושלים. נסקור כאן מעט את תולדות הישוב ״מגדל עדר״ ואת התלאות אשר עברו עליו מיום הוסדו עד סיום יישובו, בשנת תרפ״ט. ראה חוברת ״מגדל עדר״ טבת תרפ״ז - טבת תשל״ז, הוצאת בי״ס שדה - כפר עציון.

בשנת תרפ״ו נוסדה אגודת ״זכרון דוד״. החברה מנתה כשמונים חברים, ושמה לעצמה מטרה להקים ישוב עברי-חרדי באזור ירושלים, אשר תושביו יתפרנסו בכבוד

מחקלאות ומקורות פרנסה נוספים. בין השאר קוראים אנו בתקנות האגודה: "...הרשות בידי ועד האגודה להוציא חבר מהאגודה, אם התנהגותו היא בנגוד לתורה והמסורה ולהוראות הועד הרוחני של האגודה, ואחרי התראה שלוש פעמים בכתב..." לאחר תלאות וקשיים הצליחו סוף סוף לרכוש כארבעת אלפים דונם קרקע בדרך חברון - ירושלים. 18 ק"מ לירושלים, 14 ק"מ לחברון. בליל הושענה רבה תרפ"ז יצאו יו"ר האגודה הרב מ. כשר עם עו"ד למקום והצליחו להחתים את כל עשרת הערבים על שטרי מכירה כשכל אחד מהם קבל מאת העו"ד כסף מזומן (הצופה 15.10.1967).
בחוברת "מגדל עדר" דף 2 כתוב:

> ...ראשוני המתישבים הגיעו למקום בשבוע של כ"ח טבת תרפ"ז... בין המתישבים נמנו מספר משפחות מעולי תימן וכמה משפחות אשכנזיות, בהן משפחות רוזנבלום פלינט מאנשי החברה... האחים פלינט, הקימו דוכן מכירות קטן ועסקו בבנית מקוה טהרה...

למעשה היו שם שלוש משפחות פלינט והם: הרה"ח רבי דוד פלינט שהיה לו דוכן מכירות (מכולת) ואחיו הסבא רבי אברהם פלינט שעסק בבנית המקווה ביחד עם בנו, חותני רבי ליפא פלינט ז"ל, שעבד בהקמת צריפים ובתים לתושבים, וכן עזר לאביו בבנין המקווה.

השם "מגדל עדר" מוזכר בבראשית פרק ל"ה פסוק כ"א, ותרגום יונתן כותב שם "...אתרא דמתמן עתיד דאיתגלי מלכא משיחא בסוף יומיא..." ובעברית: "מקום שממנו עתיד להתגלות מלך המשיח באחרית הימים". במדרש "שכל טוב" לפרשת וישלח כתוב: ...כך נקרא שמו ברוח הקודש, שמשם עתיד הקב"ה לעדור את עדרו הנעדר מבין משנאיו...". כן מופיע השם "מגדל עדר" בנבואת מיכה פרק ד', והיה באחרית הימים יהיה הר בית ה' נכון בראש ההרים ...בפסוק ח' כתוב: ואתה מגדל עדר עפל בת ציון עדיך תאתה ובאה הממשלה הראשונה ממלכת לבת ירושלים.

חוקרים קבעו את "גבעת אום א-טלע" כמקום הישוב "מגדל עדר" הקדום המוזכר במשנה מסכת שקלים פרק ז' משנה ד'. וכך מפרש פרשן המשנה של ימינו, ידידי הבלתי נשכח רבי פנחס קהתי ז"ל בביאורו על המשנה: בהמה שנמצאה מירושלים ועד מגדל עדר: שם עיר בסביבת ירושלים (עיין בראשית ל"ה, כ"א, מיכה ד' ח'). כן מוזכר באבות דרבי נתן נ"ב ל"ט: ...ממגדל עדר ועד חומות ירושלים ראיה למוכר לומר חולין מכרתיה, ושאר כל ארץ ישראל ראיה ללוקח לומר חולין לקחתיה...".

בעתון "דבר" מיום 6/1/1927 כתוב: ...ועד החברה החליט לקרוא למקום בשם "מגדל עדר" לאחר שזקני הקהילה היהודית בחברון מסרו כי לפי המסורת השמורה איתם זהו מקום "מגדל עדר" המקראי... בתחילה רצו המתישבים להקים את ישובם ממש בפסגת "אום א-טלע", ורק אח"כ, מנימוקים בטחוניים הוקם הישוב בסמוך לכביש הראשי ירושלים - חברון, ממערב לו...

ב"העולם" (לונדון) גליון ד' כ"ה שבט תרפ"ז 28.1.1927 כתוב: ...כאמור, נשאו בעלי "זכרון דוד" את עיניהם אל ההרים. אבל לא סתם אל ההרים, המרובים כל כך

בארץ ישראל, אלא ב״כוונת מכוון״, שהוכיחה לנו, שהללו יודעים למה הם שואפים. הם בחרו בנקודה בדרך לחברון, במרחק כעשרים קילומטר מירושלים. דבר זה יש לו חשיבות מרובה. ראשית - הדרך: כביש יפה מחבר את ירושלים וחברון. ואם בשפלה ובמישור יש ערך גדול לדרך סלולה וכבושה (אינה משתבשת בימות הגשמים), הרי באזור ההרים - על אחת כמה וכמה... והשנית-קרבתה של ירושלים. בעיר כשמונים אלף אוכלוסים. באוכלוסי ירושלים יש הרבה אמידים, בפרט מבני חוץ לארץ, כל מיני פקידים ונושאי משרה, והתצרוכת מרובה. עד עכשיו כמעט שאין ליהודים חלק בהספקתה של ירושלים. ״כמעט״ - כי בשנים האחרונות התחילה מתגדרת במקצוע זה קרית ענבים... אלא שקרית ענבים קטנה היא וצעירה ומה שהיא מספקת לירושלים הוא מעט מזעיר מן הדרוש לה. ודבר זה הכניסו בחשבון בעלי ״זכרון דוד״. משק חקלאי בהרים מן ההכרח שיהיה אינטנסיבי ומבוסס על ירקות וחלב ופירות....

היו אלה ימי תקווה שבהם התגברו על הרבה קשיים. כבר בחורף הראשון התנסו בנסיון קשה של חורף ושלג שניתק אותם מכל ישוב. בעתון ״דאר היום״ ט״ו אדר א׳ תרפ״ז כתוב: בדרך לחברון ישנה מושבה חדשה ו״זכרון דוד״ שמה. שם ישנם בערך שלושים נפש, והיות שמתהלכות שמועות שהשלג גרם שם לנזקים רבים, לכן הננו להודיע שכל גרי השכונה בריאים וגרים בצריפים, ואעפ״י שהשלג מגיע שם לגובה של מטר וחצי, לא קרה שם כלום. קצין משטרה אדיב, אפנדי פטיני מחברון, רוכב במשך כל היום בדרך המובילה לחברון, ומתעניין בכל. הוא ביקר את המושבה החדשה, ומצא את גריה בריאים. יהודי חברון המציאו להם אוכל, גם שכניהם הערבים מ״בית אומר״ המציאו לגרי השכונה אוכל וכו׳.

שני אנשים מגרי השכונה ״זכרון דוד״, יצחק גרינוולד, מזכיר המושבה ורוזנבלום, נסעו פעמיים אל המושבה והוכרחו לחזור כלעומת שבאו, מפני גובה השלג.

וכן בהארץ מיום י״א אדר 17.2.27: ...בזכרון דוד, מה נורא היה מצבם של יושבי זכרון דוד בימים אלה. כידוע. עלו משפחות אחדות של תימנים על אדמות חברת ״זכרון דוד״ בין ירושלים וחברון. הם בנו להם צריפים ארעיים וקשה מאד הישיבה בהם בימי סופות וסערות. לולי הצריף הציבורי שעמד להם, מי יודע אם יכלו לעמוד בפני הקור והסערה. מיד בהתחולל הסערה התאספו כולם, 25 נפש, אל הצריף הציבורי הגדול. ביום שבת אפסו אצלם המזונות. שכניהם שבכפר בית אומר המציאו להם ביום שבת לחם ותאנים. זכרה להם זאת ה׳ לטובה! בחברון נתפשטו עליהם שמועות מבהילות. דברו על קפואי קור ונפוחי רעב. רבני העדה הספרדית שבידם קופת הכולל, לא שמו לב לדבר. ויזכר לטוב ראש ישיבת כנסת ישראל הגר״י סרנא, שברוב עמל ותלאה הצליח לשלוח לבני זכרון, ביום שני, לחם סוכר ותה, וביום רביעי שלח שוב צורכי אוכל. במסירות נפש ממש המציאו להם צורכי אוכל אלו על ידי רוכב על פרד. שום מקרי אסון לא קרו להם ועזרת חברון עמדה להצילם מרעב...

במשך כשנה וחצי עמלו לפתח שם ישוב חקלאי שעתיד היה להתבסס על מטעים ומשק חלב. הישוב הוקם סמוך לבריכת המים ולבנין המשטרה הבריטית. הישוב קיבל מים מהבריכה ובתשלום על פי שעון.

עם פרוץ המאורעות בתרפ"ט עזבו את המקום שנבזז ונהרס ובזה הסתיים הפרק הראשון של הנסיונות להקמת התישבות יהודית בהר חברון. (פרטים נוספים ניתן לקבל בגנזך הציונות הדתית, ירושלים, ובכפר עציון (המוזיאון) ב"בית עדות למורשת כפר עציון").

ירושלים:

עם נטישת מגדל עדר התישבו רבי אברהם צבי ומשפחתו בירושלים. הסבתא שיינע אסתר פתחה חנות לממכר עופות בשוק מחנה יהודה והסבא רבי אברהם צבי קנה מגרש בשכונת גאולה ברחוב מנחם מס' 4 ובנה שם בית.

בני ברק:

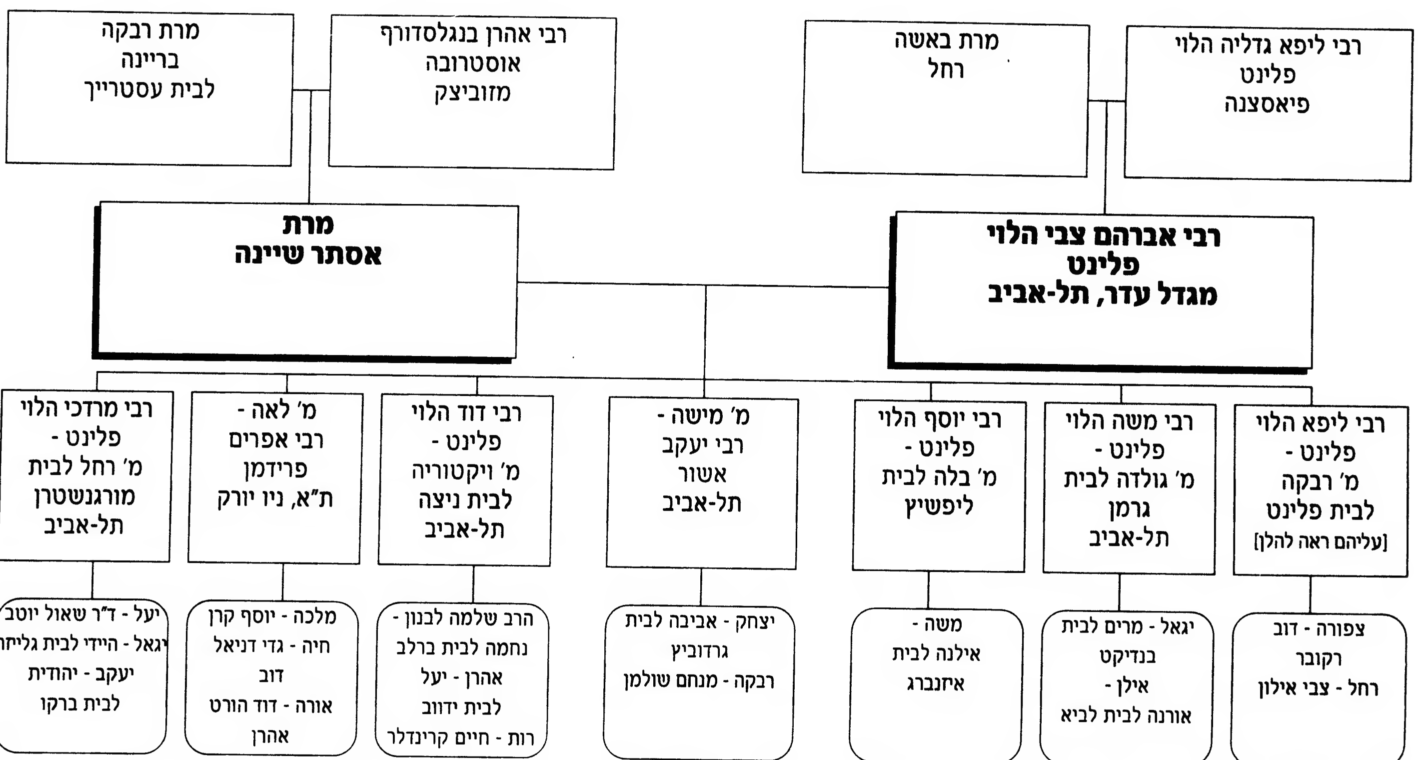
בשנת תרצ"ה קנה הסבא רבי אברהם מגרש בבני-ברק ברחוב אברהם של היום, ושם בנה לו בית ובחצרו נטע עצי הדר, טיפל בלול וגידל ירקות. הם גרו שם כחמש שנים.

תל-אביב:

בשנת תרצ"ח קנה ע"י ביתו ברחוב הקונגרס, מגרש ועליו בנה בית מידות של 3 קומות, אולם הבית נמכר במחיר של -.3,000 לירות שטרלינג - מחיר אפסי ביחס לערכו האמיתי, וזאת בגלל פחד מהגרמנים שעמדו בשערי ארץ ישראל (רומל ימ"ש).

מצבת רבי אברהם צבי הלוי פלינט ורעיתו מרת שיינע אסתר
בבית העלמין פוניביז' - בני ברק

צאצאי רבי אברהם צבי פלינט

לאחר מכירת הבית הגדול ברחוב הקונגרס, קנה מגרש ברחוב אמיל זולה 12 בצפון תל-אביב ובנה שם בית של 6 דירות, בנצלו את הידע והנסיון במקצוע הבניה שרכש בתקופת עבודתו בבית החרושת ללבנים של חותנו באוסטרובה מזוביצק. זכורני מתקופת אמצע שנות החמישים. ממש לעת זקנותו, בנה במו ידיו בית לבתו מרת לאה תחי׳ ובעלה ר׳ אפרים פישל פרידמן נ״י בגבעת שמואל ליד בני-ברק.

כך חי את חייו יהודי חסידי, איש תם וישר, שחי תמיד מיגיע כפיו. נחבא אל הכלים, עוסק תמיד בבנין הארץ והכל בצניעות ובענווה, בחן של תום ויושר.

ב... הוא חלה ונאסף אל עמיו ביום ז׳ חשון תשכ״ב ונטמן בבית העלמין של ״פונביז״ בבני־ברק, בחלקת קבר אשר קנה לעצמו ולרעיתו, ושילם אותו במשך שנים בתשלומים. יהי זכרו ברוך.

הסבתא שיינע אסתר שהיתה אשת־חיל בעלת המאה ובעלת הדעה במשפחה, האריכה ימים וחיתה עד גיל 98 שנים. לעת זקנתה אהבה לספר רבות על גדלות אבותיה הגדולים והקדושים, ואני שהייתי חתן צעיר לבנה הייתי נהנה לשמוע את סיפוריה העסיסים על הדור הישן, אשר סופרו בהתפעלות ובכשרון רב. היא נפטרה זקנה ושבעת ימים ביום ט״ו אדר א׳ תשל״ו, ונטמנה אף היא בבית העלמין הנ״ל בבני-ברק. יהי זכרם ברוך.

היו להם 7 ילדים והם לפי סדר גילם:

1. הבן הבכור - ר׳ ליפא ז״ל ואשתו רבקה ז״ל. ראה להלן.

2. ר׳ משה ז״ל: היה קבלן בת״א אשתו גולדה לבית גרמן. להם שני בנים: א. יגאל ואשתו מרים לבית בנדיקט. ב. אילן ואשתו אורנה לבית לביא.

3. יוסף ז״ל: אשתו בלה לבית ליפשיץ. להם בן בשם משה נשוי לאילנה לבית איזנברג.

4. הבת מִישה ז״ל: היתה נשואה לר׳ יעקב אשור. להם שני ילדים: א. יצחק נשוי לאביבה לבית גרדוביץ ב. רבקה נשואה למנחם שולמן.

5. הרב דוד ז״ל: היה נשוי לויקטוריה ניצה. להם שני בנים ובת: א. הרב שלמה לבנון, סג״א רבה של חיל הים ואשתו נחמה לבית ברלב. ב. אהרן - נשוי ליעל לבית ידווב. ג. רות - נשואה לחיים קרינדלר.

6. הבת לאה ז״ל: היתה נשואה לאפרים פרידמן יבל״א להם חמשה ילדים: א. מלכה, נשואה כיום ליוסף קרן. ב. חיה, נשואה לגדי דניאל. ג. דב. ד. אורה, נשואה לדוד הורט ה. אהרן.

7. ר׳ מרדכי פלינט נ״י:

היה נשוי לרחל ז״ל לבית מורגנשטרן, מצאצאי האדמו״ר מקוצק. ולו שלשה ילדים:

א. יעל, הנשואה לד״ר שאול יוטב (יוטקובסקי) גרים באלקנה.

ב. יגאל, נשוי להיידי לבית גלייזר

ג. יעקב, נשוי ליהודית לבית ברקו
מרת רחל נפטרה בח׳ שבט תשל״ח ונטמנה בב״ע קרית שאול בת״א.
ר׳ מרדכי נ״י הנו הגבאי הראשי בבית הכנסת ״קוממיות״ בתל־אביב.
אשתו השניה של מרדכי היא רבקה לבית לאנצר.

רבי ליפא פלינט ורעיתו מרת רבקה ז״ל

נולד בשנת תרס״ה באוסטרובה מזוביצק לאביו רבי אברהם צבי הלוי פלינט ולאמו מרת שיינע אסתר לבית בנגלסדורף. הוא למד שם בחדר ואח״כ המשיך למודיו ב״מתיבתא״ בורשה ששם שימש כר״מ דודו הגאון רבי משה גולדבלאט הי״ד.

בשנת תרפ״א עלו הוריו לארץ ישראל עם שבעת ילדיהם, כאשר הקטן בהם היה בן מספר חדשים, ואילו חותני רבי ליפא, הגדול שביניהם, היה כבן 15. הבחור ליפא נאלץ להפסיק את למודיו ולצאת לעבודה מיד כשהגיעו ארצה, כדי לעזור לפרנסת המשפחה. הוא למד את מלאכת הבנין, ועסק בבנין הארץ בפועל ממש מגיל צעיר עד סוף ימיו. כשהגיע לפרק האיש מקדש בהיותו בן עשרים שנה נשא לאשה את בת דודו מרת רבקה בת רבי דוב פלינט ז״ל מפיאסצנה. נשואי קרובים הפכו למסורת אצל משפחת פלינט, אשר העדיפו להנשא בתוך המשפחה הקרובה, גם אביו ואמו של רבי ליפא היו בני דודים. פרטים על רבי דוב ומשפחתו ראה למעלה בפרק ראשון.

כאמור שידכו לר׳ ליפא בהיותו בן עשרים את מרת רבקה בת דודו שהיתה בת עשרים וחמש. ובשנת תרפ״ה כשהיתה מאורסת עלתה ארצה דרך קונסטנצה. בתעודת עליה שהוצאה בורשה ביום 7.3.1925 כתוב ״שהיא עולה לארץ ישראל על פי דרישת חתנה ליפא פלינט מתל־אביב״. היא הגיעה ארצה לקראת חג הפסח, התאכסנה אצל דודתה מרת ברינדיל פלינט, ובל״ג בעומר תרפ״ה התקיימה החתונה.

רבי ליפא ורעיתו רבקה היו אנשים חרוצים מאוד. שניהם עמלו קשה במלאכת כפיים ללא לאות כל ימי חייהם. הוא בעבודות בנין והיא בחנות לעופות ובבית. בשנת תרפ״ו נולדה בתם צפורה תחי׳ בחודש השביעי להריון ושקלה פחות מק״ג אחד. ובמשך חצי שנה היתה עטופה בצמר גפן. היתה ילדה רגישה מאוד למחלות במשך כל השנים ועד היום היא אשה ידועת חולי וסובלת הרבה. בשנת תרפ״ז נולדה בתם היא רעיתי מרת באשה רחל תחי׳.

מגדל עדר: כשנתיים לאחר החתונה (בהיות אשתי בת מספר חדשים) עלו להתישב ב״מגדל עדר״ בהרי־חברון.

בחוברת ״מגדל־עדר״, טבת תרפ״ז - טבת תשל״ז עמ׳ 15, בשיחה עם רבי ברוך וינשטוק, מראשוני החברים בחברת ״זכרון דוד״, שרשם ידידי הבלתי נשכח רבי דוב קנוהל ז״ל מכפר עציון, כתוב: ״...ראשוני העולים למקום היו ר׳ דוד ור׳ ליפא פלינט מירושלים ואתם באו גם אחרים. בראשית צעדיהם גרו במנזר הרוסי״.

בגנזך הציונות הדתית בירושלים מצאתי תיק ובו רשימת החברים בחברת ״זכרון דוד״, מופיע: ״188 - ליפא פלינט״. כן מצאתי בפרוטוקול של אסיפת מתישבים שבו

כתוב: "...יחידה מס' 33 ליפא פלינט". חותני רבי ליפא פלינט היה באותה עת כבן 24-22, כך שהוא היה כנראה צעיר המתישבים במגדל עדר. מפיו שמעתי שהוא עבד שם בעיקר בבניה ובהקמת הצריפים לחברים, ואלו חותנתי ע"ה עסקה בהקמת לול לעופות. היא גם החזיקה עז לחלב. בדו"ח כספי על בנית המקווה בישוב, מופיע שכר עבודה לליפא פלינט ולאביו אברהם פלינט. הדו"ח הוגש ע"י הדוד הרב דוד פלינט שהיה עסקן וחבר הועד. חותנתי מרת רבקה ע"ה היתה תמיד מספרת על הקשיים העצומים של החיים במגדל עדר בכלל, ולהם, זוג צעיר עם שתי פעוטות בפרט, בתנאים של שלג מקפיא, חוסר מזון משווע, וניתוק גמור ומאיים. הם שהו שם כשנה וחצי עד תרפ"ט. ויצאו משם נקיים מחסכונותיהם המעטים, ונושאים עמם את אכזבתם הגדולה.

תמונת בית הכנסת הזמני במושבה מגדל עדר - הראשון מימין: רבי ליפא הלוי פלינט

הם חזרו לתל-אביב והתישבו שם בדירת חדר מגורים אחד ומטבח ושרותים משותפים. הסבתא מרת שיינע אסתר מסרה להם את הדוכן למכירת עופות בשוק עליה. חותנתי מרת רבקה ניהלה אותו בעמל רב ובקשיים מרובים. באשמורת הבוקר היו יוצאים לחאן של העופות ביפו. בחרו את העופות, הביאו אותם לשוחט, מרטו את הנוצות והכינו את העופות מוכנים לשעה שמונה בבוקר, כשהגיעו עקרות הבית לקנות, מי חצי, מי רבע עוף ומי רק את הכנפיים או הרגליים.

מי שיכול היה להרשות לעצמו לקנות עוף או שנים לשבת היה כבר בחזקת גביר. כך שפרנסתם מהדוכן היתה מצומצמת ביותר. במשך עבודתה של חמותי ע"ה בעופות התפתחה אצלה אלרגיה והיא סבלה קשות מקוצר נשימה. הרופאים קבעו שהיא חולת "אסטמה" ולא מצאו לה מזור. ולפלא היה הדבר שמיד לאחר מלחמת השחרור כשהפסיקו לקנות עופות מהערבים וקנו רק מהישובים העבריים ע"י תנובה, נעלמה המחלה ללא כל פעילות רפואית.

רבי ליפא הלוי פלינט ורעיתו, והבנות צפורה (מימין), ורחל (משמאל)

חותני רבי ליפא ז"ל היה בעל "ידי זהב" ועבד בחריצות מבוקר עד ערב. הוא עסק בשיפוץ מבנים בת"א כקבלן משנה, ביניהם כמה מבני צבור ידועים, מקוואות, בתי אבות, בתי-ספר. במלחמת העולם השניה הפציצו הגרמנים את התחנה המרכזית בת"א והרסו חלק ניכר ממנה. ר' ליפא חותני היה הקבלן שביצע את התיקונים בתחנה. לאחר שנים של עבודה מאומצת חסך מעט כסף וקנה חצי מגרש ברחוב הקונגרס 25 מול בית הוריו. במשך הזמן בנה על המגרש בנין בן שתי קומות. במו ידיו בנה בית זה מהיסוד ועד הטפחות. כשהבנין נגמר לא שאפו להשתכן בדירה מרווחת אלא הסתפקו היהודים הצנועים האלה בדירת חדר אחד ואילו את כל שתי הקומות השכירו לדיירים, על מנת שיוכלו לפרוע את ההלוואות. המשכנתאות שקיבל חותני מהבנק האפותיקאי היו תמיד בעיני חמותי סמל של חרדה וניצול עד יומה האחרון. אך המצב הכלכלי בארץ היה קשה וחלק מהדיירים לא השיגה ידם לשלם את שכר הדירה. בתו, רעייתי מרת רחל תחי' מספרת בזכרונות נעוריה, שאביה הצנוע התבייש ממש ללכת לדיירים לגבות שכר דירה ושלח אותה בתור נערה צעירה לבקש את שכר הדירה שהיה סך הכל לירה אחת לחודש. בסוף השכיר את הבנין כולו (פרט לשני חדרים שהשאיר לעצמו למגורים) לעיריה.

עירית תל-אביב קיימה שם בית-ספר מיוחד שנים רבות. במשך השנים תוחזק הבית בצורה גרועה ביותר. ההזנחה והעזובה היתה ניכרת בכל מקום. לאחר פטירת חותני טיפלתי במכירת המבנה וראיתי שלמרות כל העזובה וההזנחה הבנין עמד איתן עד היום וניכר בו עד היום שהשקיעו רבות בבנין הזה, כיד הטובה של חותני היקר ז״ל, שהיה בנאי מעולה ולא חסך כל מאמץ והשקעה בבנין, שאכן נתנו אותותיו שנים רבות.

רבי ליפא היה כל ימי חייו יהודי צנוע ונחבא אל הכלים, איש תם וישר, עובד ביושר ובתמים כל הימים ללא לאות. דובר אמת, נוצר לשונו ונזהר כל ימי חייו מלדבר רכילות או לשון הרע. הוא היה בין מיסדי בית הכנסת ״פועלי צדק״ ברחוב צ׳לנוב, השכים והעריב לבית-כנסת זה, ותרם כספים לאחזקתו. השתתף, בקביעות בשעור יומי קבוע שנתן הרב מובשוביץ ז״ל ולא החסיר כמעט אף שיעור. היה מקפיד להעביר את הסדרה - פרשת השבוע - שמו״ת שנים מקרא ואחד תרגום, בקול נעים ומתוק. היה אוהב לשיר קטעי חזנות וזמירות מדי שבת בשבתו. היה הולך לעתים קרובות ל״טיש״ של האדמו״ר ממודיז׳יץ ונהנה מהלחנים היפים הידועים לבית מודז׳יץ.

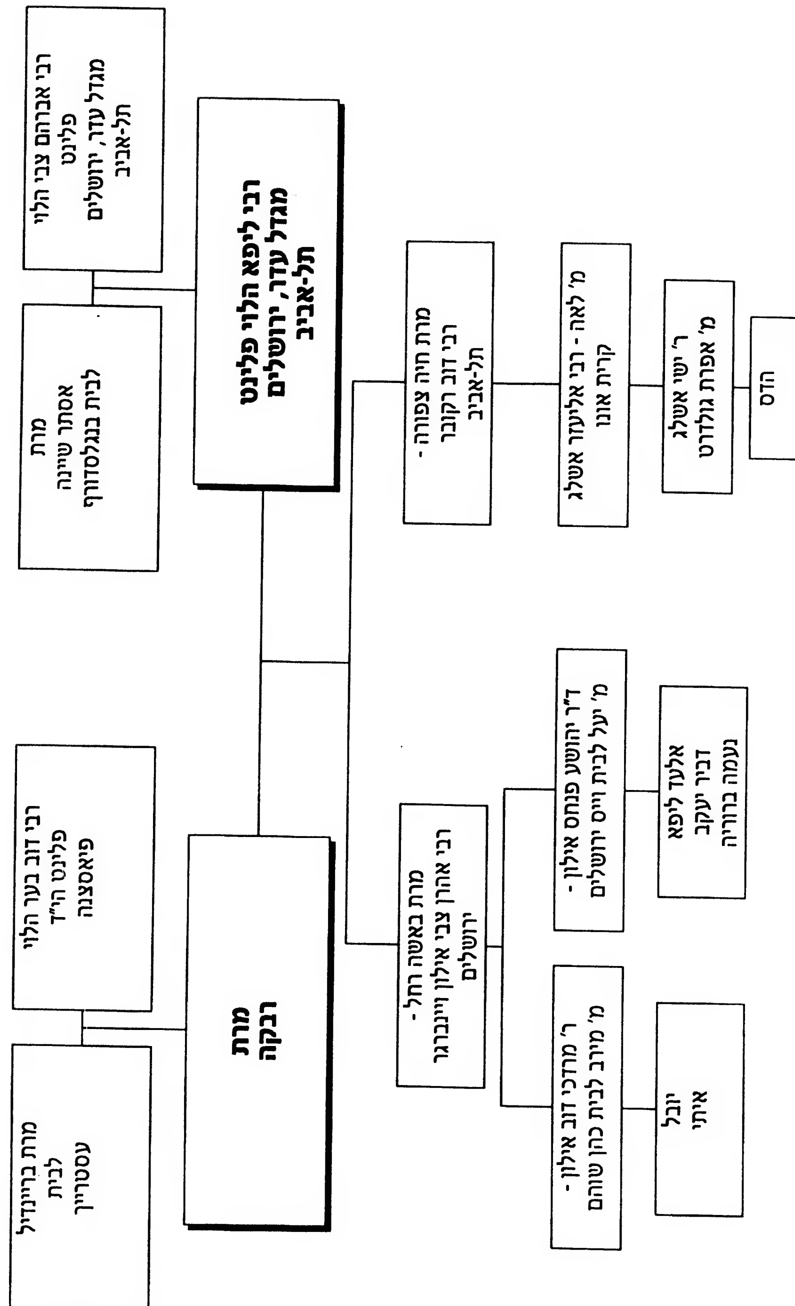
בשבת הגדול שנת תשל״ו עוד הלך לשמוע את דרשת הרב. התפלל מנחה ונשאר בבית-הכנסת לסעודה שלישית, התפלל מעריב ולפתע תקפוהו כאבים חזקים בחזה. כשהגיע לבית-החולים ״הדסה״ ברחוב מאזה נקבע שיש לו התקף לב קשה. ואושפז שם במשך שלושה שבועות, ובמוצאי שבת אור ליום ב׳ אייר החזיר נשמתו לבורא. למחרת ביום א׳ הובא למנוחת עולמים בהר המנוחות בירושלים.

יהי זכרו ברוך !

חותנתי מרת רבקה ז״ל האריכה ימים כשתים עשרה שנים אחרי התאלמנותה, היא שהתה כעשר שנים בביתנו, מאז נפילתה. למרות מחלתה ונכותה השתדלה לא להיות למעמסה, על המשפחה, והיתה מעסיקה את עצמה כל הימים. מאז השואה, ועד לפטירתה לא חדלה לבכות את הוריה, אחיה ואחותה שנספו ע״י הנאצים, ימ״ש. כל דבר שקנתה בדקה חזור ובדוק אם אינו מתוצרת גרמניה חלילה. היתה מהאנשים המעולים אשר התנגדו לכל מותרות שהם, וחייה היו תמיד בעבודה ועמל, ובצניעות מופלגת. מכספה הדל הרבתה לתרום לישיבת הנגב ולישיבת זוויל בירושלים.

מרת רבקה פלינט

צאצאי רבי ליפא פלינט

נפטרה בשם טוב, זקנה ושבעת ימים בגיל 88, ביום ג׳ אדר תשמ״ח, ונטמנה ליד בעלה בהר המנוחות בירושלים.

יהי זכרה ברוך !

צאצאיהם:

א. בתם מרת **חיה צפורה** ובעלה ר׳ **דוב רקובר**, הגרים בתל־אביב. להם בת יחידה, לאה הנשואה לר׳ אליעזר אשלג נכד הה״צ בעל ה״סולם״ ז״ל. להם בן אחד - ישי שיחי׳; נשא לאשה את מרת אפרת גולדרט נכדת רבי אברהם גולדרט שהיה ח״כ מטעם פועלי אגודת ישראל. ובת אחת - הדס שתחי׳.

ב. בתם מרת **באשה רחל** ובעלה ר׳ **אהרן צבי אילון-וינברגר** ירושלים. ולהם שני בנים: א. בנם ד״ר יהושע פנחס שיחי׳ נשוי ליעל לבית ויס. להם שלשה ילדים: אלעד-ליפא; דביר-יעקב; נעמה-ברוריה. ב. בנם המהנדס מרדכי דב, נשוי למירב לבית כהן. ילדיהם יובל ואיתי שיחי׳.

מצבת רבי ליפא פלינט ורעיתו מרת רבקה פלינט

בהר המנוחות בירושלים